

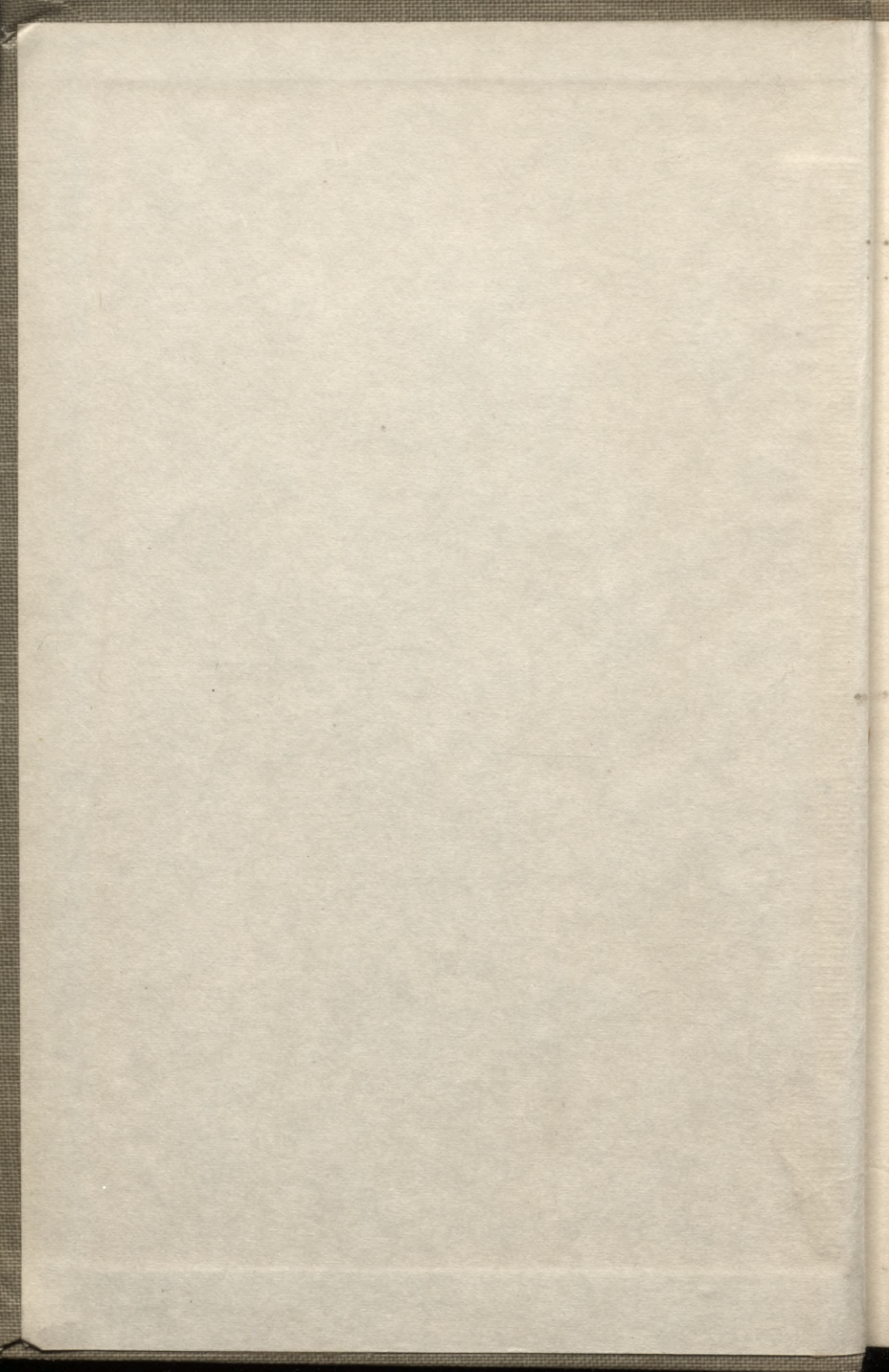
91-3
329

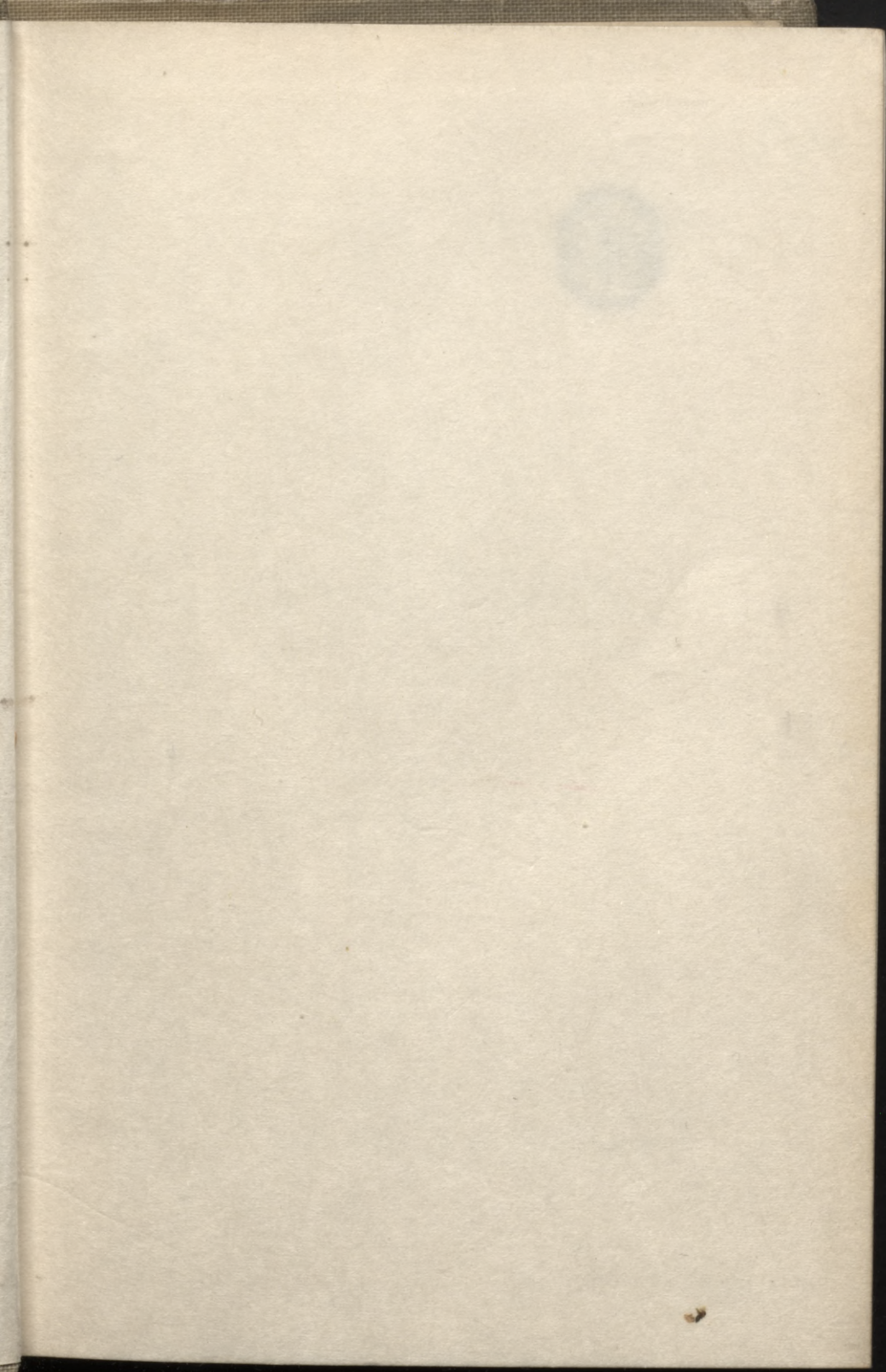
V. KĀRKLINŠ

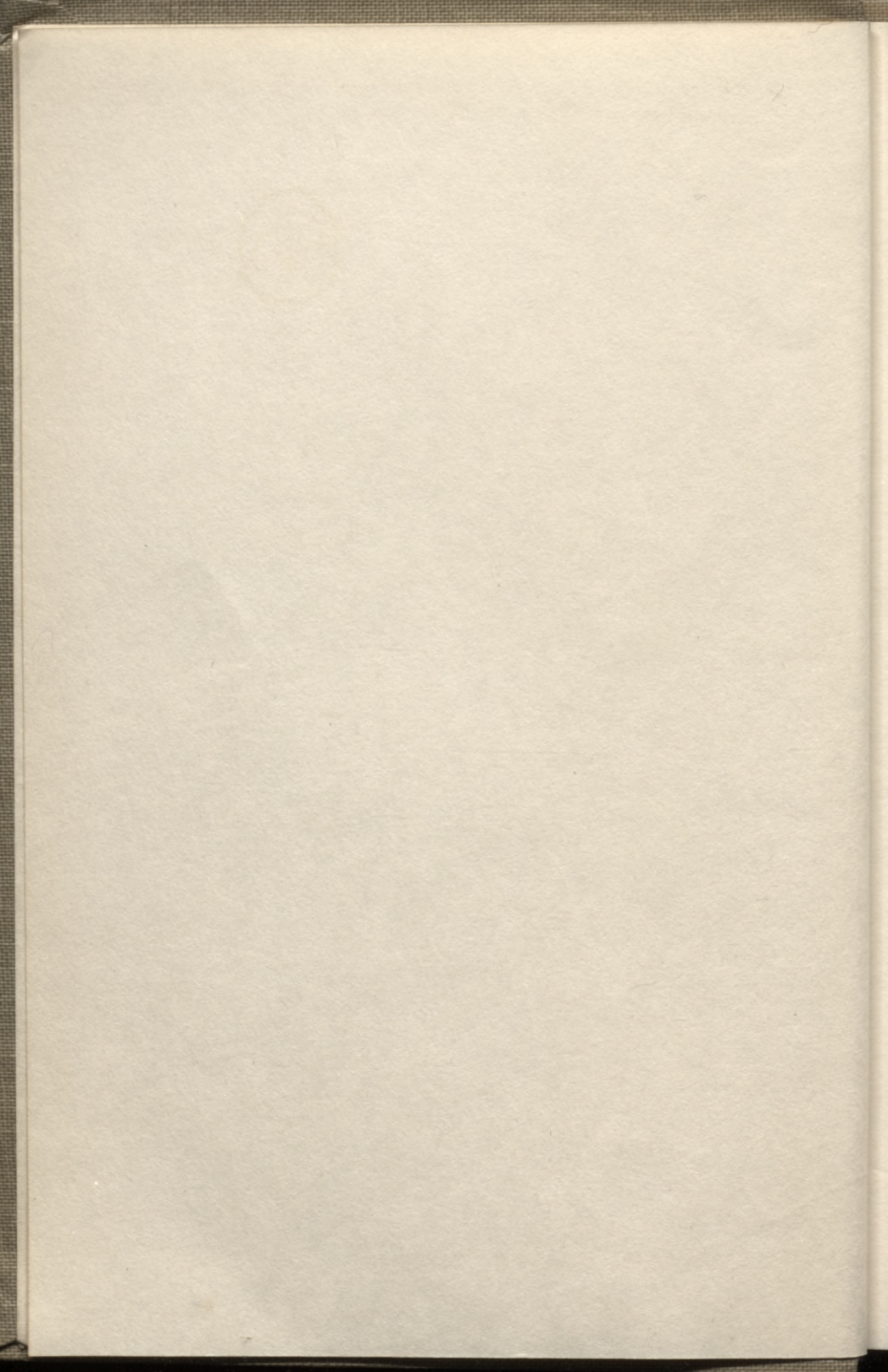
VALDEMĀRS
KĀRKLINŠ

Vēstule no
drimtenes

Vēstule no
drimtenes

L 91-3
329

L
810p

VALDEMĀRS KĀRKLIŅŠ

VĒSTULE
NO
DZIMTENES

ROMĀNS

Silarajis

1957 * GRĀMATU DRAUGS

Voldemārs Kārklīšs

Autora aizrādījums: Lai gan vairāki šī romāna epizodi balstās uz patiesiem notikumiem, grāmatā nav aprakstīta neviens īstībā dzīvojuši persona. Vārdu sakrišana var būt tikai nejaušība.

V. K.

LATVIJAS NACIONĀLĀ
BIBLIOTĒKA

~~92-20.194~~
0306050031

ROMĀNS

Copyright, 1957, by Valdemārs Kārklīšs.
All rights reserved.

2048000000 * 1957

PIRMĀ NODAĻA

(Olga Osīte)

Šodien notika kaut kas neparasts — liekas, tādēļ esmu drusku izsista no sliedēm. Pulkstenis rāda vēlu stundu, vajadzētu gulēt, jo rīt agri jāceļas, bet arvien vēl nevaru iemigt. Esmu ļoti nogurusi, bet domas negrib un negrib norimt. Varbūt ar mani nerviem kaut kas nav kārtībā. Vajadzētu kādreiz aiziet pie daktera Sīmansona.

Nebij jau nekā sevišķa, nekā ievērojama, par ko būtu vērts domāt: tikai veca fotogrāfija albumā, ko gandrīz jau biju aizmirsusi, un daži Maksā vārdi — vairāk nekā. Nezinu, kāpēc tas mani tā satraucis.

Dienu biju laukos ķiršus lasīt, tāpat kā vakar un aizvakar. To panācu ar mazu viltību, kas drusku moka manu sirdsapziņu: Kaija negrib, ka atvaļinājuma laikā strādāju. Viņa domā, ka mans darbs ķīmiskajā tīrītavā jau tā diezgan grūts un ka man vajadzīga atpūta — vismaz tās divas nedēļas, ko dod darba vieta. Bet darbs tīrītavā nemaz nav tik grūts. Un zinu, ka rudenī, kad Kaijai atkal sāksies mācības kolledžā, būs daudz vajadzību; lieks grasis labi noderēs. Ķiršus lasot, var labi nopelnīt, lai gan darbs neparasts — pirmajā vakarā sāpēja rokas un mugura likās kā salauzta; nekas, šodien jau gāja daudz vieglāk. Grūti nav, tikai neesmu pieradusi.

Šo darbu man pagādāja Maksis — viņš allaž tik rūpīgs, tik palīdzīgs. Tiešām, īsts draugs. Liekas, viņš par to vien domā, kā man palīdzēt, lai gan iztieku gluži labi, un pašam nemaz tik spoži neklājas. Maksis bija dzirdējis, ka kādā dārzsaimniecībā, tepat netālu, dažas jūdzes uz San Hosē pusi, meklējot sezonas strādniekus ķiršu novākšanai; viņš pieteicies pats un ierunājies arī par mani. Tā nu tur raujamies, kopā ar vēl dažiem latviešiem.

Zināms, Kaija dusmojās, bet teicu, ka iešu palasīt ogas tikai mūsu pašu vajadzībām — ievērijiem. Strādnieki tās var dabūt ļoti lēti. Un kad vakar un šodien gāju atkal, viņa vairs nekā neteica, viņa vēl gul, kad eju uz autobusu. Bez tam, Kaijai viss ātri piemirstas, viņai tik daudz citu interešu. Varbūt nostrādāšu visu atvaļinājuma laiku.

Šovakar pārnākot no darba, uzaicināju Maksu pie sevis un pacienāju vakariņām. Viņš dzīvo viens pats un, kā jau vecpuišs, neprot saimniekot; droši vien būtu tāpat uzkodis ko sausu un gājis gulēt. Bet fizisku darbu tā nevar strādāt. Tāpēc atvedu viņu līdz. Dārzā viņš man daudz palīdz, bieži paņem un aiznes pilnos spaiņus, tā ka man nemaz nav jākāpj zemē no kāpnēm. Nezinu, kā lai viņam par to visu pateicos. Blakus strādājot, šo to plāpājam, tāpat par dzīvi, un esam krietni vien iedraudzejusies — īpaši šais pēdējās dienās. Mums daudz lietās vienādi uzskati.

Virtuvē iedama, lūdzu viņu pasēdēt mūsu mazajā viesistabā uz dīvāna un iedevu albumu paskatīties. Maksis nemaz negribēja sēsties. Tāds viņš vienmēr, neveikls un kaunīgs.

— Osīša kundze, es taču esmu tik netīrs — darba drēbēs... viņš murmināja. Jums gan nevajadzētu manis dēļ pūlēties — —

— Man tik un tā jāgatavo Kaijai vakariņas.

Maksi viegli pierunāt. Viņš paklausīgi apsēdās un sāka šķirstīt albumu.

Kaijas vēl nebija mājā: droši vien kaut kur aizbraukusi ar kādu puisi. Mēs virtuvē paēdām un iznācām atpakaļ dzīvojamā istabā. Brītiņu mums nebija, ko runāt; Maksis atkal paņēma albumu. Man likās, viņš to atšķīra kādā iezīmētā vietā. Viņš ilgi skatījās kādā fotogrāfijā savām tuvredzīgajām acīm.

— Kas ir šī meitene? viņš jautāja. Vai varētu būt, ka tā... esat jūs?

Paskatījos un sāku smieties.

— Protams, es pati. Ģimnazijas pēdējā klasē. Grūti pazīt, vai ne?

Likās, Maksis manu jautājumu nemaz nedzirdēja. Viņš tikai skatījās uzņēmumā, nevarēdams atraut acu.

Tad viņš to izteica:

— Cik skaista jūs te esat, Osīša kundze. — Viņš bija tik samulsis, ka tikko varēja parunāt, bet kaut kas viņu spieda runāt. Nekad, viņš klusu piebilda, nekad savā mūžā neesmu redzējis tik — — tik brīnišķīgi jaukas meitenes.

Man nāca smiekli, bet lielā nopietnība, kādā viņš to izteica, arī mani savādi aizkustināja, un nedrīkstēju smieties. Paskatījos uzmanīgāk, minēdama, ko viņš tur tik sevišķu saskatījis. Fotografijā redzama meitene apaļu seju, lielām tumšām acīm, pusgariem, galos valnītī iegrieztiem matiem, kādus vidusskolnieces tolaik mēdza valkāt. Glīta, bērnišķīga seja — — to redzot, man vispirms nāca prātā, cik toreiz esmu bijusi jauna un naīva.

Maksis sēdēja uz priekšu salicis, albumu uz ceļiem, turēdams pašķirto lapu savos sastrādātajos pirkstos, kas vēl bija zilgani no ķiršu sulas, lai gan viņš bija centies traipus nomazgāt. Viņš vēl kā apburts skatījās mazajā gīmetnē.

— Man liekas, viņš teica, tādas meitenes... var būt tikai sapņos, ne īstenībā.

Ko es uz to varēju atbildēt? Šķīrām tālāk. Maksis apskatīja citas manas fotografijas.

— Un tas — jūsu virs? viņš jautāja pēc brītiņa.

— Jā.

Tas bija mūsu kāzu uzņēmums, es baltā ģērbā liliņām rokās, Anatols savā jaunajā leitnanta tērpā.

— Cik jūs abi jauni, Maksis noteica, pašūpodams galvu. Gandrīz kā bērni.

— Jā... reizē beidzām skolu — es ģimnaziju, viņš karaskolu, un tūlī apprecējāties.

Brīdi bija klusums. Tad Maksis atkal ierunājās savā biklajā, paklusajā balsī:

— Virietim, kas dabūja tādu meiteni kā jūs, vajadzēja būt laimīgākajam cilvēkam pasaulē. Viņš taču jūs... ļoti mīlēja, vai ne?

Patiesībā tas nebij jautājums; Maksis to izteica tā, it kā skaidri zinātu, ka citādi nemaz nevarēja būt; viņš uz to negaidīja atbildi. Bet ja arī būtu gribējusi, nekā nebūtu varējusi izteikt. Acis man kļuva miglainas, fotogrāfija sāka griezties kā lapa atvarā, albums šūpojās Makša rokās, kontūras istabas krēslā

kļuva mīkstas un nemierīgas kā zem tekoša ūdens... kaklā man iespiedās liels, sāpīgs kamols. Likās, ka tūlīn, tūlīn sāksu raudāt; bet man negribējās, ka Maksis to redz. Cēlos no dīvāna un uzgriezu radio. Brītiņu stāvēju, noliekusies pie aparāta, it kā raidītāju meklējot; tad man kļuva drusku vieglāk.

— Tas ir kā sapnis, Maksis sacīja, nolikdams albumu.

— Jā, es atbildēju — kā sapnis. Reiz bija... Kas no tā vairs atlicis? Šais gados viss pārvērties, un es arī. Esmu veca sieva — neglīta un veca. Jūs pats tai fotografijā mani nepazināt. Vai ne, Maksi?

Runājot lūkoju smaidīt, un varbūt man arī izdevas; bet skaidri jutu, ka mana balss neskanēja kā parasti. Tā bija pilna asarām.

Maksis pacēla pelēkās, nopietnās acis un ieskatījās man sejā. Viņš mēdz runāt kā savā nodabā, un reti kādu tieši uzlūko; man skatoties, viņš allaž nodur acis. Bet nu viņš mani ilgi uzlūkoja un teica — tik nopietni un sirsnīgi, kā vēl nekad nebij ar mani runājis:

— Jūs esat pārvērtusies, bet jūs neesat... neglīta un veca. Tikai nopietna un skumja. Ir brīži — kā tagad — kad esat tāda pati... smaidot jūsu vaibsti kļūst maigi un skats tikpat silts — — kā meitenei ģimēnē. Kaut jūs biežāk smaidītu — kaut jūs varētu atkal būt laimīga, Olga!...

Istabā bija ļoti kluss. Mēs nedzirdejām radio, kas spēlēja dejas mūziku. Tad durvju priekšā apstājās kāda mašīna — laīkam Kaija bija pārbraukusi, bet nenāca tūlīn iekšā; brīdi viņa sēdeja mašīnā un runāja. Man ausis vēl skanēja Makša vārdi.

Kaut jūs varētu atkal būt laimīga, Olga... Nu tikai ievēroju, ka viņš mani bija nosaucis vārdā. Tā bija pirmā reize. Parasti viņš mani sauc par Osīša kundzi, lai gan es viņu allaž uzrunāju vārdā, tāpat kā visi. Pietiek pāris reižu būt kopā, lai ar Maksī justos kā ar vecu draugu. Būtu pavisam smieklīgi, ja es viņu sauktu par Rupeikas kungu!

Nezinu, ko mēs vēl būtu runājuši; abi jutāmies ļoti neveikli. Sēdējām un izlikāmies, ka klausāmies radio. Tad ienāca Kaija; Maksis atvadījās un aizgāja. Bij jau arī diezgan vēls.

Vēls... Tagad daudz vēlāks, varbūt pāri pusnaktij, bet aizvien vēl nevaru iemigt. Zinu, ka neaizmīgu arī, līdz pat sešiem, kad jāceļas. Domas tek un nūdz kā savandīts skudru pūznis un nevar norimt. Šī ir atkal viena no tām naktīm, kad miegs no manis bēg.

Vecās fotografijas... vārdi, ko Maksis izteica, varbūt nekā nedomājot, vienkārši aiz līdzjūtības...

Kad Kaija aizgāja gulēt, izņēmu abas kartītes no albuma un, gultā sēdējama, nakts spuldzītes gaismā ilgi skatījos tanīs, it kā nebūtu tās redzējusi. Tās ir nodzeltējušas, un nav arī vairs gluži tīras. Kāzu uzņēmumam stūris atlūzis, tikko vēl turas klāt. Albums ir jauns, šeit iegādāts; bet ilgu laiku fotografijas glabājās somā starp drēbēm un citiem papīriem. Tāpēc tās cietušas.

Atceros, kā tās paņēmu līdzī. Mājās mums bija divi lieli albumi ādas vākiem, vienā pašu, otrā Kaijas uzņēmumi. Anatolam bij aparāts un viņš mūs abas bieži fotografēja — Kaiju jau gandrīz no pirmās dienas. Kad man piezvanīja, ka stundas laikā jābūt stacijā, skraidīju pa dzīvokli kā sajukusi. Nezināju, ko ņemt, ko atstāt. Runāja, ka dzelzceļš pārrauts un ap divdesmit kilometru jāejot kājām, tāpēc likās vēltīgi ņemt līdzī vairāk nekā varēja panest. Māte lika groziņā traukus un pārtiku, bet Kaija savā somiņā, protams, lelles; atceros, viņa raudāja, ka visas trīs nevarēja salikt un pati lielākā, skaistākā bij jāatstāj. Kad biju sametusi savā somā Kaijas drēbes un šo to no savām, lūkoju iespiest albumus, bet negāja. Tad satvēru tos aiz vākiem un izkratīju uz gultas segas. Tos uzņēmumus, kas izbira, iemetu somā. Man tā bērēja rokas, ka viena nevarēju to aiztaisīt.

Kā toreiz varēju zināt, ka šie uzņēmumi būs dārgākā manta, ko esmu paņēmusi līdzī no mājām? Vēlāk tos glabāju rūpīgi, un dažus liku palielināt. Tanīs vēl redzama mana dzīve — tā, kurās vairs nav.

Dienā sakarsusi, vecā koka māja vēl neatdziest. Es svīstu zem palaga; lai gan logs vaļā, nejūt ne vēsmas. Nakts ārā tumša un klusa; skaidri var dzirdēt parasto nakts mūziku dārzā aiz ielas: liekas, ka čivinātu putni. Izklusās drusku spokaini — it kā tie murgotu bailēs. Bet tās jau tikai cikādas.

Logā deg sarkana rūsa kā tāļš ugunsgrēks: San Franciskas ugunis. Tas nozīmē, ka virs pilsētas migla; skaidrā laikā atspīdums ir zilgani bāls kā ziemeļblāzma. San Franciska nav tālu, taču līdz šejieni neatnāk ne skaņa: milzīgās pilsētas dzīvība pulsē klusu kā asinis dzīslās.

Šī meitene ģīmetnē... vai es tā esmu? Es gan smējos par Maksu un teicu: protams, es pati. Bet vai tiešām tā esmu, vēl tagad?... Cik skaidrām, nevainīgām acīm viņa raugās manī. Ko viņa — ko es toreiz zināju no pasaules un dzīves? Bet es biju laimīga — ja kādreiz esmu bijusi laimīga, tad toreiz, un gaišajos gados, kas nāca drīz pēc tam.

Cik skaista jūs te esat, teica Maksis, un: nekad savā mūžā neesmu redzējis tik brīnišķīgi jaukas meitenes. Savādi, ka tas mani nesakaitināja, bet aizkustināja. Maksis nemēdz glaimot — viņš drīzāk nokostu mēli nekā teiktu tukšus glaimus. Par daudz patiesīgs un par daudz kautrīgs. Tātad viņš tiešām tā domā. Labais Maksis!

Ko viņš saskatījis naīvajā skuķē, kas te raugās svešā pasaulē tik bērnišķīgām, tik uzticīgām acīm? Maksis nemētājas vārdiem. Viņš prot dziļi ieskatīties sirdīs; reizēm tā vien liekas, ka viņa mierīgās, pelēkās acis nemaz neredz miesu, tikai dvēseli. Varbūt viņam taisnība.

Mēdz teikt, ka laime sievieti darot skaistu — laime un mīlestība. Toreiz taču biju laimīga — tik laimīga, ka man vajadzēja būt skaistai. Varbūt Maksis to saskatījis šai vecajā ģīmetnē...

Kartītei otrā pusē veltījums gludā, kaligrafiskā rokrakstā. Savādi, tinte nemaz nav izbalējusi; liekas, tas tikai vakar vai aizvakar rakstīts. Vai tas nevarētu būt tādēļ, ka šie vārdi vēl tagad spēkā — gluži tāpat kā toreiz, kad maza bikla roka tos rakstīja, jaunai sirdij drebot pašai par savu pādrošību?

„A. god. Anatolam Osīša kungam.

Es nepazīstu miera kopš tās dienas,
Kad zaļu acu nemulstošais skats
Kā dedzinošu zāļu pile manī krita
Un dvēseli man tukšu izpostīja —

Man viss ir kļuvis svešs, pat pašas sirds,
Tuvs palicis tik tu, tu tālākais no tāliem.“

(E. Zālite)“

Un apakšā, ieslīpi stūrī: „Par piemiņu no: Olgas K.“

Jā, tā ir tā pati ģimetne, ko dāvināju Natim, kad iepazināmies. Kādu gadu viņš to turēja pie sevis. Tad tā glabājās mūsu albumā, kopā ar citiem uzņēmumiem. Beidzot tā atgriezās pie manis. Loks noslēdzies — un tas ir kā zīles lidojums. Reiz tā nesa kādu vēsti Natim — un arī tagad tā vēl nes vesti. man. Ak Dievs, kādu vēsti!

Nē, es neteicu Maksim taisnību. Nekas nav pagājis un zudis — nemaz nevar paiet un zust. Kaut kas ir pārvērties, nācis klāt — bet tikai ārēji. Viss liekais, grūtais un ļaunais; bet tā nav īstenība — tas ir tas, kam jāpaiet un jāzūd. Ja tā būtu īstenība, tad jau nemaz nebūtu vērts dzīvot.

Istā dzīve ir cita.

Nakts ir tumša un silta, tāpat kā šī. Vieglis vējš staigā pār liepu galotnēm. Spuldzes ielas malās retas, gaisma gluži nesniedzas no vienas līdz otrai; starpās krēsla, uz ietves robainas lapu un zaru ēnas. Nākam mājās no kino; Natis mani pavada. Ir vēls, bet pil-sēta neguļ. Pār ietvēm klab viegli soļi, spuldžu gaismā mijas tumši stāvi, ēnās balo gaišu ģērbu plankumi; caur lapu šalkoņu dudina klusas balsis, smieklī. Viss tik pazīstams, zināms; nav jāskatas, kur spēr kāju. Es neskatos apkārt, neklausos nakts skaņās. Esmu dūsmīga.

Ejam un klusējam. Mums būtu jārunā, ik mirklis dārgs, jo drīz būs klāt mājas; bet nekā nevaram izteikt. Esam saķīlidojušies un nevaram izlīgt. Par ko mēs ķīlidojāmies? Nav svarīgi, par ko; bet ir noticis kaut kas nelāgs. Varbūt Natis izteicis kādu neapdomīgu vārdu, un esmu apvainojusies; varbūt paskatījies uz citu meiteni, un esmu greizsirdīga. Vienalga — bet tas ir ļoti svarīgi; varbūt mūsu starpā viss pagalam. Varbūt šī ir mūsu pēdējā tikšanās.

— Osīša kungs, lūdzu, atdodiet manu fotogrāfiju, es saku. Protams, zinu, ka viņš nedos. Pati nemaz negribu viņam to atņemt. Bet tas ir jādara.

— Nē, atbild Natis. Nekad.

— Kam jums tā vajadzīga? Ko jūs ar to darīsīt?

— To es jums neteikšu.

Esmu tuvu asarām. Es saku: — Ā, es zinu! Jūs to rādāt visiem saviem draugiem. Jums tā vajadzīga, lai palielītos.

— Neesmu to rādījis nevienam cilvēkam, Natis atbild. Goda vārds.

— Ā, es saku spītīgi. Tad jūs to esat pazaudējis. Jums tādu fotogrāfiju droši vien tik daudz, ka nav svarīgi, viena vairāk vai mazāk. Varbūt jūs nemaz neatceraties, kur esat to nometis.

Natis apstājas un skatās manī. Mēs stāvam krēslā, bet varu redzēt, cik viņa seja bāla.

— Tas nav tiesa, viņš saka. Ja gribat zināt — tā ir šeit. Viņš pieliek roku pie krūšu kabatas. Un naktī — naktī es to glabāju zem spilvena.

— Ha, ha! es lūkoju smieties, bet tas man vairs lāgā neizdodas. Glabājat — tādu nieku!

— Nieku? viņš saka. Tā man ir dārgākā manta pasaulē.

— To jūs tikai tā sakāt...

— Olga! viņš iesaucas kā sūpēs, vai jūs — vai tu vēl nezini — — ka tevi mīlu? — — Tad viņš ir mani apskāvis, drebošām rokām, bet tik cieši, ka nevaru izrauties, un skūpstas man muti. — Mīlu, viņš saka — nesaprotu, kā tas var būt, viņš taču neatrauj lūpas no manām, bet es to arvien vēl dzirdu, atkal un atkal, kā svētķu zvanu — mīlu, mīlu, mīlu...

Nakts ir tumša un silta, tāpat kā šī... vējš staigā pār liepu galotnēm. Kā mēs to neesam pamanījuši? Mēs vairs nestāvam tai pašā vietā. Nevilšus esam izgājuši pa kādiem tumšiem vārtiem un pēkšņi atrodamies citā ielā, varbūt citā pilsētā, citā naktī. Mēs nekad neesam ķildājušies. Nekad neesmu jutiesies apvainota; nevienam mirkli neesmu bijusi greisirdīga — kas par niekiem! Tas nemaz nav iespējams. Es to nevarētu ne iedomāties. Viņš taču mani mīl!

Nakts ir tumša un silta... vēsi un smaržīgi ziedi krīt man matos. Mēs stāvam zem koka, kas zied sudraba ziediem; zied un zvana. Nakts palo kā melna upe, tā ir pārpludinājusi pilsētu; nami peld tanī kā kuģi gaišiem logiem. Tumsas straume skrej pa ielām, karsti viņi puto man pār galvu; ūdens kūpj man

mutē, bet tas ir salds un viegli reibina kā dievgalda vīns — es dzeru un nevaru atdzerties. Es sliktu, bet nebaidos, jo mani tur divas stipras rokas; zinu, ka man nekas nevar notikt: viņš mani mīl.

Tas ir mans pirmais skūpstis. Neviens vīrietis mani nav skūpstījis; atskaitot, protams, tevu, kad biju maza — jā, un kaimiņu Verneru, bet tas neskaitās. Tas jau tikai tāds padumjš puika, palaidnis, kas mani šad tad ķersta kāpnēs vai priekšnamā; reiz viņš mani lūkoja noskūpstīt, bet es kniebu un spļāvu viņam mutē.

Natis drīzāk atgādina tēvu. Rokas — un bārdas rugāji, kas duras man vaigā — gandrīz kā tēvam. Natis ir jauns, bet liels un vīrišķīgs. Taču viņa skūpstis citāds, tas mani moka un slāpē, bet es vēlos, bet tas nekad nebeigtos — ja tikai netrūktu elpas. Tas ir tik brīnišķīgi, es reibstu un augu, iekšēji gavilēju, esmu bezgalīgi lepna un domāju: nu vairs neesmu meitene, esmu sieviete, ja viņš mani tā skūpstā. Dažos mirkļos esmu izaugusi tik liela, ka varētu apsēsties starp alejas kokiem un tie man sniegtos tikai līdz pleciem, kā vecmāmiņas mirtes mūsu verandā. Un sudrāba zvani arvien vēl skan, zied un zvana: esmu liela, un viņš mani mīl.

Neatceros, kā pārnācu mājā. Varbūt Natis mani pavadīja līdz durvīm — droši vien. Varbūt mēs visu ceļu klusējām. Nē, kaut kas būs runāts: zinu, ka rīt-vakar atkal satikšu Nati. Mēs atkal tiksimies; man tikai jāpagaida līdz rītvakaram.

Cik tumša un karsta nakts... Svaidos gultā un svīstu starp palagiem. Ir vēls, bet nevaru iemigt. Man jādomā par jauno, brīnumaino dzīvi, kas šodien sākusies, un par Nati. Zinu, ka neaizmīgsu līdz rītam, bet kas par to? Man tik un tā visu dienu nav, ko darīt; Natis atnāks tikai vakarā. Vai neesmu ko aizmirsusi? Vai netiku solījusies kādam iet palīgā ķiršus lasīt? Ai, tas taču nav svarīgi... Kādus ķiršus? Tie nemaz vēl nevar būt gatavi. Alejā ziedēja liepas. Mēs ar Nati stāvējām zem ziedošiem kokiem, un man matos un pie kājām bira ziedu putekļi.

Kas tie par plankumiem man uz rokām? Tik tumši — kā asinis. Kas tā par rūsu, kas blāzmo logā kā tāla ugunsgrēka atspīdums? Vai tās Rīgas ugunis?

Vai varbūt pamalē svīst gaisma? Savādi... Liekas, man te uzglūn kaut kas svešs un ļauns; pašulaik tas nedrīkst man tuvoties, bet arī neatkāpjas. Tas glūn no krēslas un pacietīgi gaida. Kāpēc šī istaba tik liela un tukša? Ak tā, māte pērn nomira, viņas gulša iznesta ārā — tāpēc.

Logs uzliesmo balts, ielā šķind griezīgi, steidzīgi zvani: garām paskrej ugunsdzēsēju mašīnas — viena, otra... Kaut kur lielajā pilsētas ugunsgrēkā aizdedzies sīks, mazs sārts, kas jāapdzēs.

— Tu vēl augšā, mām? miegainā balsī jautā Kaija: durvis starp mūsu istabām nakti allaž stāv vaļā. Guli taču!

Jā, jā... Izstiepu roku un nogriežu spuldzīti. Mana istaba iegrimst tumsā. Aizveru acis. Viss ap mani nodziest.

Bet ir kāda gaisma, ko nekas nespēj izdzēst.

OTRĀ NODAĻA

(Olga Osīte)

— Tev jānāk man līdzī, Hilda saka, tiklīdz atskan zvans un sākas lielā brīvdzīvība. Vislabāk iesim tūlī, kamēr direktors kabinetā. Pēcpusdienā viņš bieži iziet.

Lai es neaizbēgtu, viņa mani saķer aiz rokas, stingri turēdama manu delnu saviem sīkajiem, manikūrētiem pirkstiem kā papagaiļa nagiem. Daudz arī netrūkst, ka es bēgtu. Man nemaz netīk iet pie direktora.

— Vai tu nevari ieiet viena? Man... es...

— Pilnīgi izslēgts, viņa saka. Viena nevaru tik daudz prasīt. Es prasišu piecus, tu prasi otru piecus.

— Bet... bet ko lai saku? Es nezinu..., man kauns..., Nekas nelīdz. Hilda nelaiž mani vaļā. Viņa velk mani līdzī, pieklaivē, aiz durvīm tāla balss paklusu

atrūca: Iekšā! un nākamā mirklī abas stāvam kabinetā. Man briesmīgi neērti. Ceru, ka man nebūs jārunā.

— Jā? saka pasesnais plikgalvis kungs aiz raktāmgalda, paceldams degunu ar melnām raga acenēm. Nu, ko mēs vēlamies? Mūs uzlūkodams, viņš smaida gluži laipni — nu jā, Hilda! Hildu redzot, visi vīrieši smaida — lūk, pat direktors.

— Mēs gribētu dažus ielūgumus.

— Tā. Cik?

— Man piecus un Olgai piecus.

— Piecus? direktors savelk uzacis. Kur tik daudz liksit?

Hilda nemaz nesamulst, viņa gluži nopietni paskaidro: — Man ir brālis, un divi brālēni, un divi onkuļi, lūdzu, direktora kungs. Hilda pašūpojas uz pirkstgaliem un uzmet direktoram nevainīgu skatu kā maza meitene, kas lūdz konfekti. Es zinu, ka tas, ko viņa saka, ir skaidri meli.

— Un kas jums, Olga? Arī onkuļi un brālēni —?

Nosarkstu līdz ausu galiem un aiz kauna noduru acis. Hilda man kniebj elkonī.

— Jā, man arī... lūdzu, direktora kungs...

Direktors lēnām noskaista ielūgumus. — Starp citu, viņš smiedamies jautā Hildai, tie brālēni un onkuļi... vai tie visi gadījumā nav kaņaskolas kadeti?

Liekas, Hilda to nemaz nezird.

— Paldies, direktora kungs! Viņa paķer ielūgumus, un mēs skriešus metamies ārā no kabineta.

— Dabūjām! Dabūjām! Hilda sauc, izskrējusi gaitenī, un mūsu klases meitenes, kas gaida aiz durvīm, salīp ap mums kā bišu spiets. Viņas nemaz vēl netic — tiešām, desmit? — un grib pašas redzēt ielūgumus. Mēs esam varones.

— Bet jums arī jāraksta, Hilda saka. Es nevaru visus sūtīt viena.

Hilda vienmēr zina, ko var un ko nevar. Protams, viņa nevar viena pati sūtīt ielūgumus veseram kade-tu vadam! Bet viņai ir saraksts. Viņa mums parāda vārdus.

— Seržants Olgerts Vanags — tas mans, Hilda saka. Un Kārlis Briedis viņa draugs. Tiem sūtīšu pa-ti — tos citus nemiet jūs, pa vienam vai diviem.

Nu birst jautājumi bez gala. Ko var zināt no vārdiem? Mēs taču neviena nepazīstam. Hilda stāsta un stāsta, raksturodama katru saviem drošajiem un drusku jocīgajiem salīdzinājumiem. Varbūt viņa pusi piedomā.

— Un es — kam lai es sūtu?

Hilda apdomājas un tūlī izšķiras: — Nu, tu varētu Anatolam Osītim. Viņš gan tikai kaprālis, bet smuks puisis. Gaŗš, zaļganām acīm. Un viņu drīz paaugstinās par virsnieka vietnieku.

Liekas, kaŗaskolā nekas nevar notikt bez Hildas ziņas. Ko mēs iesāktu bez viņas? Būtu tikai parasts, diezgan garlaicīgs skolnieču vakars. Nu mēs zinām, ka tas būs liels piedzīvojums. Desmit kadetu!

Hilda Bergmane ir turīgu vecāku meita. Viņas tēvam pieder būvmateriālu noliktava kaut kur pie Ganību dambja un nams Ģertrūdes ielā. Visi viņu uzskata par lutinātu un izlaistu meiteni. Tiesa, viņai nekad nekā nav trūcis, un laikam nekad nekas arī nav liegts. Viņa var mainīt ģērbus katru dienu nedēļā. Viņa ir pārgalvīga, zoboņas par skolotājiem un vāji mātās. Vispārīgi, viņa dara lietas, ko neviena cita meitene nedrīkstētu atļauties. Bet viņai visu piedod — vai gandrīz visu — jo Hilda ir skaista, skaistākā meitene ne vien mūsu klasē, bet laikam gan visā skolā. Bez tam, īstenībā viņa nav palaidne, un nekādā ziņā jau ne ļauna — tikai pārgalvīga un varbūt drusku vieglprātīga. Mēs visas saprotam, ka viņa var atļauties būt drusku citāda — tas viņai tik labi pieder. To saprot arī skolotāji un direktors. Droši vien par viņu runāts paidagoģiskajā padomē. Bet arī tas viņai nav kaitējis.

Meitenes skolā sadalījušās divās nometnēs: viena par Hildu, otra pret. Pirmās Hildu dievina, tām viņa tikpat kā elks. Ir tādas, kas kopē viņas ģērbus, pat atdarina viņas uzvedību, izteicienus un skatienus. Otra daļa Hildu nicina, aprunā un visādi nopeļ — droši vien aiz skaudības. Es nepiederu ne pie vienas, nedz otras nometnes. Nevaru kopēt viņas apģērbu, jo man tikai divi ģērbi, viens skolas un otrs svētdienas — un viņas uzvedību nevarētu atdarināt tāpēc, ka būtu kauns: neprotu izlikties, tēlot. Vien-

mēr esmu tāda, kāda esmu. Bet Hilda man patīk. Labprāt gribētu būt viņas draudzene, bet kas nu es viņai par draudzeni? Viņa mani ievēro tikai tāpēc, ka palīdzu tai ar latviešu domrakstiem — patiesībā viņai tos uzrakstu. Viņa man par to šad tad atnes kādu šokolādes kārbu, ko dabūjusi no saviem pielūdzējiem. Un Hildai vispārīgi nav draudzeņu — tikai draugi. Vismaz tā liekas, viņā klausoties. Viņa par zēniem vien runā. Viņa pazīst zēnus visās vidusskolās, tāpat arī tehnikuma audzēkņus, kadetus un studentus. Hilda piedalās visos skolu izrikojumos, un melš, ka viņa pērn bijusi pat karnevālā „Nakts Latīņu kvartālā“. Tas arī viens iemesls, kāpēc meitenes viņu gan apskauž, gan nievā.

Bet šoreiz viņa satriekusi pat lielākās skauģes un ienaidnieces, ielūdzot desmit kadetu mūsu skolas gadskārtējā audzēkņu vakarā. Jo viņai pašai taču būs tikai viens — viņas seržants Olgerts Vanags. Pārējie būs citām. Hilda ir visas atbrūņojusi ar savu augstsirdību.

Līdz izrikojumam atlikušās divas nedēļas paiet steigā un satraukumā, īpaši meitenēm, kam jāuzstājas ar priekšnesumiem. Koris mācās dziesmas, vingrotājas gatavo savus numurus, deklamētājas atkārtot dzejoļus — mums būs pat teātris, viencēliens, kur Hildai skaistākā loma. Un kur tad vēl skolas mācības, tās arī nav joks, jo tuvojas taču gala pārbaužu laiks. Tomēr esmu liksma un nepacietīga — jā, esmu sarīkojuma vakaram mātei izkaulējusi jaunu gērbu.

Tad vakars klāt un programma sākas, bet no ielūgtajiem kadetiem neviens nav ieradies. Jūtos vilusies un noskumusi. Vēl pa priekškāra spraugu paskatos zālē; tā pilna, bet neredz neviena puisi karavīra tērpā — neviena paša. Meitenes cenšas neizrādīt vilšanos, bet esam pazemotas un jūtamiem mazas, mazas — nu, protams, viņiem tūliņ nav jānāk, tādēļ vien, ka esam tiem aizsūtījušas ielūgumus! Ko mēs īsti iedomājamies — viņiem droši vien daudz svarīgākas darīšanas nekā mūsu nieka vakars — varbūt kara ministrs viņus ielūdzis vakariņās!

Tikai Hilda nemaz nav noskumusi un neliekas redzot mūsu garās sejas.

— Tavs seržants arī nav atnācis, saku viņai gan-
drīz jaunā priekā. Bet viņa tikai pasmejas.

— Gan jau būs, vēlāk, uz deju. Tu domā, viņam
ļoti rūp klausīties jūsu garlaicīgajās deklamācijās?

Pirmais dzied kvartets, tad nāk — garlaicīgās dek-
lamācijas. Es arī deklamēju, Friča Bārdas dzejoli.
Laikam taču ne pārāk vāji, jo klausītāji aplaudē. Es
tik ļoti uztraucos ikreiz, kad jāuzstājas publikas
priekšā. Sarkdama un apjukusi noskreju no skatuves
un patveļos zāles dibenā, aiz krēslu rindām. Tumsā
tik labi, tur neviens mani neredz.

Pēkšņi, acīm aprodot ar krēslu zālē, pamanu, ka
stāvu starp kaŗavīriem. Viņu labs pulciņš, un visi
stāv kājās, pašā zāles dibenā. Viņi ienākuši pēdējā
brīdī, kvartetam dziedot, kad visas vietas jau aiz-
ņemtās — bet viņi tomēr ir klāt, un liekas, visi. Viņu
tērpī izplata drusku neparastu, tādu kā siksnu un
ieroču smaržu, un metalla pogas krēslā spīd. Viņi
stāv plecu pie pleca kā ierindā, un uzmanīgi klau-
sās „garlaicīgajās“ deklamācijās.

Pēdējais dzied koris, tad ir starpbrīdis, kamēr ska-
tuvē sakārto dekorācijas teātra izrādei. Iedegas gais-
ma, un zāle sāk čalot. Daļa publikas iziet gaitenī pa-
staigāties.

Kāds kadets it kā nevilšus brītiņu soļo man blakus,
tad paskatās uz mani un saka:

— Jūs ļoti skaisti deklamējāt, Olgas jaunkundz.

Viņš ir gaŗa auguma, gaišiem matiem un zaļi pelē-
kām acīm. Vai viņš kaprālis? Nepazīstu kaŗavīru zi-
motņu. Bet pēkšņi zinu, ka tam jābūt Anatolam Osi-
tim. Vienkārši jābūt!

— Biju uztraukusies — man tikko nesajuka, es
saku. Bet kā jūs zināt manu vārdu?

Viņš pasmejas, rādīdams baltus, stiprus lauku puš-
zobus. — Tas taču rakstīts programā.

Jā, protams. Tā viņam rokā, un zinu, kas tur
rakstīts: Fr. Bārda, Ievainotais gulbis. Deklamēs 4.
kl. audzēkne Olga Krūtaine.

— Man vēl tagad jādomā par ievainoto gulbi, viņš
saka. Ar kādu izjūtu jūs deklamējāt. Uz viena spārna
pavasars mirdz — uz otrā melna asiņu strūkļa irdz...
Tas bija tik skaisti! Jā, un paldies jums par ielūgu-
mu, Olgas jaunkundz.

Lūk, es jau zināju, ka tas viņš — Anatols Osītis. Viņš runā mīkstā, melodiskā balsī — liekas, viņam vajadzētu būt labam dziedātājam. Viņa balsī ir kaut kas īpats, drusku neparasts, acumirkļi nevaru iedomāties, kas īsti — varbūt vēlāk ienāks prātā; tā ir simpātiska, silta, bet varbūt drusku... drusku par mīkstu.

Visvairāk man patīk, ka viņš mani nesauc uzvārdā, bet vārdā: Olgas jaunkundz. Es neciešu savu uzvārdu — esmu nelaimīga, ka man tik nejauks uzvārds. Varbūt nelaime nebūtu tik liela, ja man — — nu jā, pati esmu slaida, tieva, bet krūtis man pilnīga. Teiksim skaidri — diezgan lielas. Par to man bieži jādzird aplēptas zobgalības. Un tad — tāds vārds. Ja vēl būtu tikai viena no šīm nelaimēm — bet abas! Reizēm pati nezinu, ko vairāk ienīstu, savas krūtis vai uzvārdu... Tāpēc esmu tik pateicīga, ka viņš mani sauc vārdā.

— Bet kā tas nākas, ka jūs man to atsūtījāt? viņš jautā. Jūs taču mani nepazināt?

Zinu, ko vajadzētu atbildēt: ka man tur nav nekāda nopelna, ka viņam par to jāpateicas Hildai... bet pēkšņi man rodas gluži pārdroša apņemšanās. Hilda un atkal Hilda! Nē, gribu kaut ko paturēt pati, sev, Un es saku:

— Biju par jums dzirdējusi.

— Tā? viņš ieinteresējas. Ko?

— To es jums neteikšu!

Nu tas ir iesākts; mēs jokojamies un ķircināmies, saruna raiti rit uz priekšu, un tāpat laiks.

Zālē ienests vairāk krēslu, un varam apsēsties. Anatols Osītis šķiet tik liels un lepns formas gērbā ar savu karavīra stāju, gluži kā īsts virsnieks — man gandrīz kauns soļot viņam blakus; sēdot jūtos daudz labāk. Sākas izrāde, un kadetos jautrība, jo viena meitene, pārgērbusies, tēlo vīrieša lomu. Taču visvairāk uzmanības saista Hilda. Viņa vāja aktrise — vismaz man tā liekas —, bet labprāt grib spēlēt teātri, un allaž dabū labas lomas. Protams, skatuvē viņa izskatās vēl skaistāka nekā īstenībā, un pati to labi zina. Beigās viņa dabū rožu pušķi — nav grūti uzminēt, no kā. Bet šoreiz viņu nemaz neapskaužu. Kurš no kadetiem ir seržants Vanags? Man vienalga.

Viņu vidū nav neviena staltāka, brašāka, glītāka par Anatolu Osīti.

Priekšnesumiem beidzoties, nokravā krēslus, un sākas deja. Vingrošanas skolotājs spēlē klavieres, un Anatols Osītis mani lūdz uz polonēzi. Tā izvēršas garā virtenē, kas stiepjas pa visiem gaiteniem un augšā lejā pa kāpnēm — reizēm esam tik tālu no zāles, ka nemaz vairs nedzirdam mūziku; reizēm izcejas drūma, tā ka netiekam uz priekšu, tikai stāvam un turam viens otra roku. Anatola Osīša roka ir mierīga un stipra, tā droši tur manus sasvīdušos pirkstus un nepalaiž tos vaļā pat visstraujākā skrējienā ap stūriem, kad virkne trūkst un met cilpas. Tad esam atkal zālē, polonēze beidzas, un vingrošanas skolotājs tūlīn spēlē valsī.

Māte brītiņu noskatās, tad aiziet mājā, reizē ar kaimiņiem, kuŗai meita arī nāk mūsu skolā. — Nepaliec vēlu, Olga, viņa saka, un vairāk nekā. Tā ir pirmā reize, kad viņa mani atstāj vienu izrīkojumā. Jūtos ļoti pieaugusi, un esmu mātei pateicīga. Protais, nepalikšu ilgi; vēl pāri deju, tad iešu mājā.

Bet mans kavalieris par to negrib ne dzirdēt. Sākumā baidos, vai varēsim sadejot — salīdzinot ar viņu jūtos tik maza: viņš gandrīz galvas tiesu garāks par mani. Taču iet labi, vai vismaz man tā liekas. Dejojām ar prieku, un es liksīmi domāju: mēs saderam kopā. Laikam taču neesam gluži neglīts pāris, par spīti starpībai augumā, jo šad tad ievēroju, ka mūs pavada meiteņu skati. Pat Hilda, ar savu seržantu garām dejojot, atskatās uz mani kā pārsteigta, kā izbrīnījusies.

Zināms, Hildai nav iemesla mani apskaust. Viņa dejo gan ar vienu, gan otru — kad pie klavierēm apsēžas kāda meitene, pat ar vingrošanas skolotāju — gribēju vairāk nekā deju, un tikai pašas skaistākās viņa pataupa savam seržantam. Bet es dejoju tikai ar Anatolu Osīti. Meitenēm tas pārsteigums, jo agrāk izrīkojumos allaž esmu sēdējusi malā un skatījusies vai dejojusi ar kādu neveiklu vidusskolnieku. Zinu gan, ka tas nav labi — skolā runās, varbūt smiesies un zobosies. Tā nemēdz darīt. Dažas dejas pēc kārtas, tas vēl nebūtu nekas; bet visu vakaru ar vienu puisī, deju pēc dejas... Nē, tā neviena nedarītu; tas

pārāk durtos acīs. Turklāt ar Osīti nupat tikai esmu iepazinusies. Zinu arī, ka zālē pāris puīšu no pirmās ģimnazijas, kas pacietīgi gaida izdevību.

Bet man patīk dejot ar Anatolu Osīti, un esmu tik pārgalvīgā omā, ka man vienalga, ko citi domā. Tiklīdz sākas jauna deja, viņš ir klāt un atkal lūdz mani — abi smejamies, tas ir labs joks, kas mūs abus lieliski uzjautrina! Liekas, arī viņam patīk ar mani dejot — un, kas zina, varbūt arī viņam vienalga, ko biedri domā. Izlaižam tikai tās dejas, ko Osītis nedejo. Jā, tādas gadās; un vispārīgi, nevar teikt, ka viņš sevišķi veikls dejojotājs.

Starpbrīdī izejam ārā atvēsināties. Vakarā ir lijis, gaisā jūt siltu mitrumu. Paejam gabaliņu par ielu uz kanāļa pusi. Nakts elpa spīrgta un valģana; kaut kur tumsā smaržo jaunas bērzu lapas. Atpakaļ nākot, brītiņu apstājamies skolas priekšā. Abi klusējam; varbūt Osītis grib man ko teikt, bet neatrod vārdus. Ievēroju, ka pūlī viņš tērzē labprāt, bet divatā nav veikls runātājs.

Netālu no stūra stāv un smēķē vīriešu pulciņš — trīs vai četri. Paši tie nav redzami, tumsā spīd tikai papirosu gali. Liekas, tie kadeti, Osīša biedri. Mēs saozām tabakas dūmu smaržu un dzirdam viņu balsis.

— Anatols savu nemaz nelaiž vaļā, tumsā saka kāda balss.

— Ūseits otross brūti, atbild otrs, un visi smejas.

— Kuŗa tā ir? Nemaz neievēroju, jautā trešais.

— Nu, tā tumšmate, ar prāvo piensaimniecību.

— Bruoleit, tur ta ikur pīsaķertīs.

Tikai dažī vārdi tumsā, tikpat neglīti cik muļķīgi — un paklusi smieklī. Abi izliekamies, ka neesam nekā dzirdējuši. Bet mūsu prieks ir pagalam, un skaists vakars pēkšņi sabojāts. Man kaklā kaut kas kāpj uz augšu; riju, riju un nevaru norīt. Nejaukie, nejaukie cilvēki — kas jums daļas gar mums? Kādēļ neliekat mūs mierā?

— Iesim iekšā, es saku un, uz durvīm ejot, saņemu viņu aiz rokas. Jūtu, ka tā cieta un savilkusies dūrē. Durvīs paveras, pa tām atspīd gaisma, un redzu, ka Anatola seja gluži bāla. Viņš vēl skatās tumsā uz to pusi, kur kvēlo papirosu gali, un īsu brīdī man lie-

kas, ka viņš metīsies turp. Taču viņš apdomājas un nāk man līdzī.

Pēkšņi saprotu. Tas, kas tumsā runāja latgaliešu izloksnē, pats nemaz nebija latgalietis - tikai mēdījās, zobodams kādu citu. Nu es zinu: Osītis ir latgalietis. Anatols latgaliešu vārds. Un vai citādi zobgalis viņu būtu saucis par Ūseiti! Zināms, tas neglīti no viņa biedru puses, un arī netaisni: Osītis pats nemaz nerunā malēniešu izloksnē. Viņa valoda gluži pareiza, var pat manīt, ka viņš ļoti sargās nejausi izteikt kādu vārdu izloksnē — viņš no tās gandrīz pilnīgi atradinājies. Taču mīkstā balss viņu nodod — melodiskais tembrs un drusku stieptā izruna, ko jau pirmajā brīdī ievēroju un nepratu izskaidrot.

Jā, tā būs. Varbūt Hilda tikai tāpēc vien viņu man atdevusi — šo slaido puisi, glītāko par visiem, kaprāli, kas drīz būs virsnieka vietnieks. Tāpēc vien, ka viņš latgalietis. Un man viņa par to neteica ne vārda. Man nāk smieklī par viņiem visiem, par zobgaļiem un Hildu — ak jūs nelgas! Man ir atkal labi un viegli. Kas par to, ka viņš cēlies no skaistās ezeru zemes? Manis dēļ viņš varētu runāt visplatākajā, vissulīgākajā izloksnē — ja viņš man citādi patiktu, tam nebūtu nekādas nozīmes. Un Anatols — Anatols man vairs neliekas tik liels un neaizsniedzams — pēkšņi viņš man kļuvis daudz tuvāks.

Vēl beidzamais valsis, ko gurdeniem pirkstiem nobungā vingrošanas skolotājs, un vakars galā — cik ātri tas pagājis! Nepaliec vēlu, Olga — un nu pulkstenis pāri divpadsmitiem. Klasē dabūju savu mēteli un, palīdzēdams man to uzvilkt, Osītis jautā:

— Olgas jaunkundz, atļausit jūs pavadīt mājās?

Es saku: — Vai jums nav jāiet līdzī biedriem? Jūs reizē atnācāt.

Liekas, viņš pašreiz pēc tiem neilgojas. — Gan viņi paši zinās ceļu.

— Bet jūs nemaz nezināt, kur dzīvoju. Ko jūs teiktu, ja es dzīvotu Nordeķos?

Viņš tiešām izskatās drusku satrūcies — varbūt viņam noteiktā laikā jābūt atpakaļ mītnē; un man nāk smieklī. Bet man viegli viņu nomierināt: dzīvoju Vārnu ielā, un tas apmēram uz Kaņaskolas pusi. Mēs ejam.

Pilsētā vēl nav norimusi kustība. Jaunieši staigā par ielām, saķērušies rokās. Restorāni dūc kā klusas dzirnavas. Elizabetes ielas stūrī daži pajūgi. Zirgi nokārtām galvām snauž, kājās stāvēdami. Resns ūsains vīrs sēd uz bukas un vienaldzīgi noskatās uz mums.

— Vai nebrauksim ar ormani? jautā Osītis, bet viņa vārdi skan mazliet nedroši, un es domāju: zēnam varbūt nav daudz naudas. Līdz Vārnu ielai ormanis pēc pusnakts ņems mazākais latu vai pusotra.

— Nē, es saku. Man patīk iet kājām, un vakars tik jauks. Vai jums tā neliekas?

Jā, viņam arī tā liekas. Ejam tālāk. Ormanis noskatās mums pakaļ. Viņa sirmās roņa ūsas ieglaudušās lūpu kaktiņos it kā mūžīgā smaidā. Vecs vīrs pacietīgu, gudru seju noskatās, kā aizejam, rokās saķērušies, līdzīgi citiem pāriem — varbūt viņš par mums zina vairāk nekā mēs paši. Liekas, viņš zina pat, no kurienes nākam un kurp ejam.

Pie kāda naktslokāla durvīm stāv pusmūža sieva ar puķu groziņu un sniedz mums vijolišu pušķīti vājā, kaulainā rokā. Viņas seja gandrīz nav redzama zem tumša lakata, no ēnas spīd tikai lielas, skumjas acis — tik skumjas, ka nevaru tanīs skatīties un gribu steigties garām. Bet Anatols apstājas un nopērk man vijolišu pušķīti. Tas maksā tikai divdesmit santimu un ir tik mazs, ka ar adatu varu to piespraust pie mēteļa atloka. Cik stipri, cik reibīgi smaržo šie pirmie pavasara ziedi!

Paldies, Anatol! Tas bija tik jauki no tevis. Tie man smaržoja visu nakti... Vai vēl tagad nejūtu to smaržu?

Nakts pilna ar savādu nemieru, ielās skraida pavasara vējš, svaidīdams augstos metalla stabos pakārtās spuldzes un čikstinādams skārda izkārtnes virs veikalu durvīm. Līdz Ģertrūdes ielai vēl šur tur satiekam gājējus un dzirdam balsis — ieskurbuši vīrieši klaigā un sievietes tumsā smejas. Vārtu iedobumos stāv pāriši un bezgalīgi ilgi atvadās. Tad klusās un tukšās ielās atbalsojas tikai mūsu soļi. Ejam arvien dziļāk pavasara nakts zilajā tumsā. Bet mēs to nemaz nemanām, mums līdzī pašiem sava

gaisma, it kā mēs rokās nestu mazas spuldzes ar karstu, nepacietīgu liesmu.

Iedami runājam par šo un to. Stāstu par pārbaudījumiem, un ka šogad beigšu skolu. Viņš arī gatavojas pārbaudījumiem, un tie daudz, daudz grūtāki un svarīgāki nekā man — viņš grib šogad beigēt kara-skolu. Tās visas svarīgas lietas. Tērzējam arī par nesvarīgām. Piemēram, par mūsu skolas vakaru, mūsu priekšnesumiem.

— Kā jums patīk Hilda? es jautāju.

— Hilda —? Viņš izliekas, ka nezinātu.

— Mūsu skolas skaistule. Hilda Bergmane.

— Ak, tā, viņš atbild vienaldzīgi. Man viņa nepatīk. Liekas, pārāk vieglprātīga.

Es aizstāvu Hildu, bet slepeni man prieks, ka viņš tā domā. Tas nozīmē, ka viņam patīk nopietnas meitenes.

— Un kā jums patīk seržants Vanags? jautā Anatols.

— Nepatīk, es saku. Man viņš liekas liels donžuans.

— Jā, tur jums varbūt taisnība. Bet citādi lāga zēns.

Jūtu, ka Anatolam patīk mana atbilde. Liekas, viņš neieredz Vanagu — vai arī slepeni apskauž.

Savādi, kā tagad, no divdesmit divu gadu attāluma, redzu šo gājienu pa naksnīgo pilsētu. Vienuprāt es to jūtu, sirdī un miesā, tāpat kā toreiz, soļojot pa nelīdzenajām ietvēm, ar Anatola roku zem elkoņa: jūtu visu tā satraukumu, prieku, lepnumu un neziņu. Otruprāt, raugos tanī no malas, cauri neziņai zinādama, kurp tas mani vedīs. Jā, reizē eju ar Osīti zem rokas, tumsā viņam piespiedusies, un tai pašā laikā stāvu ielu stūrī, atbalstījusies pie mitras sienas, noskatīdamās, kā vēja mētātu spuldžu nemierīgajā gaismā pa tukšo ielu aizsoļo kāda meitene ar savu zēnu. Un brīžiem man ir tā, it ka pati sevi noskatītos ar puķu pārdevējas sievas lielajām, iekritušajām, neizteicamu skumju pilnajām acīm, bet citubrīd atkal ar vecā ormaņa sirmo, iecietīgo, lābsirdīgo dzīves pazinēja smaīdu.

Soļojam tālāk bez steigas, vienādā gaitā, pamazām pielāgojamies viens otra soļiem, saskaņotām

kustībām. Krūtīs man kaut kas klusu, sidrabaini skan, kā zemesvēžiņa dziesma rasainā laukā. Tai vietā, kur mūsu rokas saskarās, ir iedegusies sīka uguntiņa — es to nesu kā jāntārpiņu azotī. Tā nededzina, tā ir tikai silta un viegli kutina sirdi, tā ka man visu laiku nāk smieklī — vēl nenojaužu, kā tā iedegsies un izplētīsies, kā tā vēlāk izkausēs mūsu rokas, mūsu abu miesas, līdz kamēr tās sakusīs un salīs kopā: jūtu tikai jaunu, nepazītu prieku.

Bet puķu sieva zina, viņas plānās, pelēkās lūpas čukst man pie pleca: Sargies! Bēdz, kamēr vari, kamēr vēl laiks Šis mazais prieks nav tā vērts — tu nezini, ar ko tev tas būs jāsamaksā. Tas ir tik niecīgs un sīks pret sāpēm un rūgtumu, kas tam nāk līdzī — tikai sīku, baltu ziedu sauja sāpju un rūgtuma melnajā upē... Un vecais ormanis arī to dzird, viņš klana galvu un smaida sirmajās ūsās: Jā, tiesa, tiesa. Bet sāpēm un rūgtumam tu neizbēgsi tik un tā. Neviens tam nevar izbēgt. Kamdēļ tad pamest neplūktas retās puķes, kas zied tumšās sfraumes krastā? Ej vien, ej droši.

Un mēs ejam tālāk šalkainā naktī, dziedošā pavasara vējā. Jā, tagad varu teikt — es ietu arī tad, ja zinātu visu, par ko man tobrīd vēl nav ne jausmas. Es neēju prieka dēļ — ne sīkā, ne lielā. Eju tādēļ, ka kāda balss mani sauc — balss, kas šalc nakts vējā, plaukstošos koku zaros un man sirdī.

— Vai drīkstu cerēt, ka jūs vēl kādreiz satikšu? jautā Anatols, kad stāvam Vārnu ielā pie mūsu dzīvokļa durvīm.

Viņš atvadām saņem manu roku. Es saku:

— Vai tas būtu vajadzīgs?

Viņš vēl neatlaiž manu roku. — Es negribētu jūs atkal pazaudēt.

Man jāsmejas: — Es taču nekur nepazudišu. Gan jau kādreiz atkal redzēsimies.

Viņš ir gluži nelaimīgs. — Es tam neticu. Kad? Varbūt nekad.

— Nu... es saku, jo man arī uzbrūk bailes, ka varētu viņu pazaudēt, — jūs taču varat man kādreiz at- rakstīt.

Tad tikai viņš palaiž manu roku vajā.

Dzīvoklī ieejot redzu, ka virtuvē vēl gaisma — māte nomodā un mani gaida. Eju iekšā pie viņas, jo esmu izslāpusi, un ieleju glāzē aukstu ūdeni.

Māte sēd pie galdiņa un lasa lata romānu dzeltenos vākos. Viņa pabīda acenes uz pieres ur pagriežas pret mani, un es jau no viņas plecu kustībām zinu, ka būs rājiens. Bet, man sejā paskatījusies, viņa nesaka nekā.

Viņa palīdz man novilkt mēteli un liek galdā vakariņas, ko taupījusi cepeškrāsnī.

Man tik laba māte...

Pēc maza brīža esmu nogērbusies un ielieņu gultā starp tīriem, mātes mazgātiem palagiem. Saritinos kā kaķēns, ar ceļiem pie zoda, un acumirkli laižos miegā. Man ir silti un labi; lēni līgodama, mani nes dziļa, laipna straume.

Bet vēl neesmu lāgā aizmigusi, kad mani izbiedē ass, neatlaidīgs metallisks tarkšķis, kā ausī ielīdis kukainis. Uzraušos sēdus un skatos apkārt caur salīpušiem plakstiem. Kā tas var būt? Mums nemaz nav modinātāja pulksteņa; māte mani pamodina — lai cik agri man jāceļas, viņa allaž pirmā augšā — viegli viņa uzliek man roku uz pleca un saka: Celies, meitiņ, ir laiks. Pulksteni — jā, modinātāju pulksteni taču nopirku tikai pērn, pēc mates nāves — —

Aiz loga atausis svešs, pelēks rīts.

TREŠĀ NODAĻA

(Maksimiljāns Rupeika)

— Maksi, tu esi samainījis adreses. Tu veltīgi ceri — tur nekas nevar iznākt. Osīte paliks uzticīga savam vīram — vai viņa kapam. Tas ir kā āmen bānīcā. Labāk apskaties pēc citas.

Tā teica kāds mans paziņa, Linards, kad biju iegriezies pie viņa tavernā izdzert glāzi alus. Šie vārdi mani tik nepatīkami aizkāra, ka nevaru tos aizmirst. Zināms, būtu varējis atmest: Kas tev par daļu, un

ko tu vispārīgi zini — bet ko tas līdzētu Viņš nerunātu, ja nezinātu; un protams, viņš man vēl tikai labu.

Kā var kaitināt, ka cilvēki prot domāt tikai klišējās. Nav nekādu mīklu: visu tie viegli un ātri pieved pie kopējā saucēja. Vīrietis redzēts ar kādu sievieti — kopējais saucējs: dzimuma tieksme. Nav pat runas par mīlestību: manā gadījumā tā laikam nav nekāds svarīgais faktors. Lieta pavisam vienkārša. Esmu vientulis vīrietis; man vajag sievietes. Osīša kundze apmēram manos gados. Ar to pietiek; vairāk viņiem nekā nevajag zināt. Ja mēs kādudien apprecētos, visi teiktu: nu protams, tas gluži dabiski. Tikai šai gadījumā tas nevar notikt, jo Osīša kundze vēlas palikt uzticīga sava vīra kapam. Žē!; bet tā nu reiz ir. Apskaties pēc citas, Maksī.

Bet nav vērts skaidties par ļaužu seklumu un aklumu. Viņi nav vainīgi: tas taču dabas likums. Šķiet, kalnu strautam, skaidram kā kristalls, nebūtu nekā kopīga ar duļķainu peļķi notekā: tas tomēr ir ūdens, tas tāpat tek lejup.

Jā: zināmā mērā viņiem būs taisnība. Man būtu laiks noskaidrot, par cik. Varbūt derētu arī padomāt par manām attiecībām ar Olgu; acīm redzams, citi jau domā.

Reizēm to arī daru, taču netieku nekādā skaidrībā. Tiklīdz gribu lietāt kādu no kopējiem saucējiem, jūtu, ka meloju: ja gribu būt pilnīgi paties, trūkst vārdu. Bet man jābūt patiesam; šī lieta man pārāk svarīga.

Liekas gluži skaidrs, ka mani pie Osīša kundzes nesaista erotiskas jūtas — vismaz ne parastajā nozīmē. Neilgojos viņu iegūt; viņu redzot, man nekurš acīs viņas augums, viņas fiziskās īpašības. Jau iedoma vien par dzimuma tieksmēm man šķiet apvainojums Olgai; ja tās būtu manu jūtu pamatā, man būtu kauns uz viņu paskatīties, un ļoti var būt, ka tad no viņas drīzāk bēgtu, nekā lūkotu tai tuvoties.

Bet es gribu būt pie viņas, kopā ar viņu. Ne reti sevi pieķeru, domājot par to, kad viņu atkal satikšu. Ja gādāju viņai darbu ķiršu dārzā, tad vismaz daļēji to darīju, lai varētu katru dienu būt ar viņu kopā. Interesanti būtu zināt, vai viņa to noprot? Droši vien ne. Man negribētos, ka viņa to zina. Bet, ja gribu

būt pilnīgi vaļsirdīgs: nebūtu liels pārspilejums teikt, ka dzīvoju tikai tiem brīžiem, kad Olgu atkal redzēju. Tie tik gaiši, ka dienas, ko pavadu viens, šķiet krēslaini starpbrīži, uzgaidāmais laiks. Tas ir tik savādi; neprotu to izskaidrot. Viņas klātienā man ir reizē mokas un atpestīšana — un pats nezinu, kāpēc tas tā; vienkārši, viņas tuvumā visu jūtu asāk un dziļāk. Jau viņas oma vien mani var satriekt vai ielīksmot: redzot bēdas viņas sejā, esmu izmisis, drūms, it kā pats būtu pie tā vainīgs; ja viņa smaida, manas rūpes gaist un šķiet smieklīgas. Ik vārds, ko viņai saku, liekas ārkārtīgi svarīgs, kā tas ir, vai kā vajadzētu būt ticīgam katolim grēksūdē; laikam gan nekad nevarētu viņai melot. Ja Olgai ko jautāju, klausos viņas atbildēs drebošu sirdi, gandrīz kā ap-sūdzētais tiesneša spriedumā. Satikšanās ar viņu man allaž liels, jauns pārdzīvojums, kas iesniedzas līdz būtes dziļumiem, skar katru miesas šķiedru — tā ir katarse, kas mani šķīstī un dara labāku. Jā, un arī jaunāku — jo tā taču var justies tikai zēns savas meitenes klātienā.

Te nu bija! Kāda balss man zobgalīgi jautā: Ja tā nav mīlestība, kā tad to lai sauc? Skaidri redzu Linarda labsirdīgo smīnu: Tas nav nekas jauns. To visu var saņemt īsāk, Maksī. Tu esi iemīlējis, vecais draugs.

Bet otra balss manī tūlī atbild, iespītīga un tikpat patiesa, tikpat pārliecināta par savu taisnību: Tas nav tiesa! Tā nevar būt mīlestība — manas jūtas nav tās, ko mēdz saukt šai vārdā. Man viņa nerādās kaislīgos sapņos. Es nevarētu viņai pieskarties saldkārīgā nolūkā. Neilgojos viņu skūpstīt, apskaut, piekļaut sev, lai justu viņas auguma sievišķību. Liekas, man būtu tīrās mokas redzēt viņu izgērbusos vai pat gulēt ar viņu vienā gultā. Nē, nevaru Olgu iedomāties kā savu sievu, mīlēt viņu kā vīrs sievu: tas nozīmētu bez visām bēdam, rūpēm un grūtumiem, kas viņai jau ir, uzspiest tai vēl jaunu, derdzīgu kalpību — apmierināt vīrieša miesaskārību. Es būtu kustonis, ja no viņas to prasītu vai sagaidītu. Nē; tā nevar būt mīlestība. Ja viņu mīlētu, es par to nemaz neraizētos; tad es domātu, ka tas, ko pats iekāroju, arī viņu darītu laimīgu.

Neesmu arī greizsirdīgs — vismaz nebūtu uz viņas vīru, ja tas rīt pēkšņi ierastos šeit: gluži pretēji, es par to priecātos, jo zinu, ka tad viņa būtu laimīga. Kas zīmējas uz citiem vīriešiem, neesmu tik pārlicināts; protams, gribētu viņu redzēt bezrūpīgu un apmierinātu, bet... labāk man patiktu, ja viņa paliktu uzticīga vīra piemiņai. Protams, par to lieki domāt; citādi jau arī nevar būt. Viņa vienmēr paliks tāda, kāda ir. Nemaz nevaru viņu iedomāties citādu kā vien uzticīgu vīram.

Nē, manu jūtu cēlonis nav jutekļu tvīkums, akla dzīva, kas meklē piepildījumu: šīs jūtas gluži skaidras un apzinīgas. Tām tikai trūkst vārda.

Nu — kā lai nosauc tādas jūtas? Ideālā, platoniskā mīlestība? Bet tā taču tikai tās otras, istās kautrīga vai liekulīga maska; šie vārdi iederas skolnieka dienasgrāmatā vai dzejnieka fantazijā. Neesmu dzejnieks, un nedzīvoju sapņos. Kas tad vēl atliek? Dēla mīlestība uz māti? Bet Olgai nav ne mazākās līdzības ar manu māti; viņu abu tēli manās domās nemaz nesaistās. Brāļa mīlestība uz māsu? Arī nevar būt; viņa nav mana māsa...

Vai varbūt tomēr?... Liekas, te esmu vismaz drusku tuvojies tam, ko minu un nevaru uzminēt. Bet patiesībā nemaz nezinu, kāda ir brāļa mīlestība uz māsu. Man nav māsas... tas ir, bija gan, bet pats viņu vairs neatceros; zinu tikai to, ko esmu dzirdējis par viņu stāstām. Savādi, ka tieši tagad tas man atkal nāk prātā.

Māsiņa mira divpadsmit gadu vecumā, ar tuberkulozi — kad vēl nebiju pilnus četrus gadus vecs. Nezinu, vai var ko atcerēties no tā, kas redzēts četrus gadus vecumā; laikam gan ne. Droši vien to, ko par māsiņu atceros, man stāstījuši citi, un tikai iedomājos, ka pats to esmu pieredzējis. Taču tas man tik dzīvi iespiedies atmiņā — vai iztēlē —, ka kļuvis par īstenību: varētu zvērēt, ka pats esmu to pārdzīvojis, pats savām acīm redzējis.

Māte stāstīja, māsiņa bijusi slaida, bāla meitene vienmēr sārziem vaigu galiem, ļoti rātne, prātīga, gudra; viņa bijusi labākā skolniece savā klasē, un reizēm pat skolotāja vietā mācījusi pirmklasniekus.

Gāju tai pašā lauku pamatskolā, kur viņa bija mācījusies. Tur tā bija parasts: internāta skolniekiem — tiem, kas dzīvoja par tālu, lai ziemas laikā katru dienu ietu mājās — vakarā pirms gulēt iešanas bija vēl viena vai divas mācību stundas. Skolotāji tanīs nepiedalījās; vecāko klašu audzēkņiem bij uzdots palīdzēt jaunākajiem sagatavot nākamās dienas uzdevumus. Pirmās skolas ziemas notikumi man gandrīz pilnīgi pagaisuši no atmiņas; vēlāko gadu dziļākie pārdzīvojumi lielā mērā izdzēsusi pirmos iespaidus. Bet atceros, kā kāda meitene arī man vakaros palīdzēja mācīties. Savādākais nu tas, ka šo meiteni allaž iedomājos kā savu māsiņu — vai māsiņu kā šo meiteni. Nezinu, vai esmu aizmirsis, kāda sī meitene izskatījās, un iedomājos māsiņu tās vietā; vai arī māsiņa, kuras patiesībā nemaz neatceros, ieguvusi šīs meitenes vaibstus. Lai nu kā, vienmēr domāju, ka tā bijusi māsiņa, kas mani šais vakaros mācījusi; un tās ir pirmās atmiņas par kādu meiteni, kas man saistās ar savādu maigumu, savādu sāpīgu smeldzi.

Viņa apsēdās man blākus solā un atskīr aritmetikas grāmatu. Es rēķināju, un viņa man izskaidroja uzdevumus. Mūsu galvas reizēm bija tik tuvu kopā, ka viņas mati man kutināja vaigu; jo mums bij jārunā klusu, lai netraucētu citus. Biju satraukts un nokaunējies, sēdot tik tuvu meitenei — ko katrs īsts puika būtu uzskatījis par lielu kaunu —, un tomēr tā bija brīnišķīga sajūta. Viņas rokas bija baltas un tīras, pavisam citādas nekā mums, zēniem; viņas drēbes izplatīja tikko jūtamu, vārdos neizteicamu tīrības un sievišķības smaržu. Viņai bija ļoti bāla, vāja sejiņa gandrīz caurredzamu ādu un sārziem plankumiem kā rožu ziediem (mātes vārdi!) vaigu galos. Viņa runāja klusā, drusku aizsmakušā balsī, it kā saaukstējusies, un šad tad ieklepojās, piespiedusi smalku baltu lakatiņu pie lūpām. (Liekas gluži skaidrs, ka to tikai iedomājos, jo meitene, kas istenībā mani mācīja, nevarēja būt slima — lielākais, varbūt kādreiz saaukstējusies, kā ziemu visi bērni skolā). Man bija tāds kauns, ka biju gluži izklaidīgs un maz ko sapratu no visa, ko viņa teica; vēlāk pats brīnījos, ka esmu bijis tik neapķērīgs. Droši vien

viņai būs bijušas tīrās moka ar tik neapdāvinātu skolnieku; bet viņa bija bezgalīgi maiga un pacietīga — pavisam citāda nekā mūsu istie skolotāji. Domāju: ja tādi būtu visi skolotāji — tādas visas mācības — tad tā nebūtu skola, bet debesis. Varbūt pat izlikos drusku lielāks muļķis nekā patiesībā biju, lai tikai viņa ilgāk pasēdētu man blakus un tik drīz neietu projām; un kas zina, varbūt arī viņa to nojauta, bet nemaz nedusmojās. Beidzot paņēma burtnīcu un smaidīdama izrēķināja uzdevumus mana vietā. Kad viņa aizgāja un paliku solā viens, biju nosvīdis no pieres līdz papēžiem, bet jutos viegls kā pienenes pūka un gluži apreibis aiz lepnuma un prieka; lai gan pats nebūtu varējis pateikt, kur tas radies sākotnējā kauna vietā. Lai viņa ilgāk sēdētu pie manis, nākamreiz izlikos vēl dumjāks (starp citu, man tur nebija daudz jāpūlas, jo aritmetikā tiešām biju viens no vājākiem klasē); bet reiz viņa teica, smaidīdama savām bālajām, caurspīdīgajām lūpām, laipna un maiga kā vienmēr: Maksīt, tev jāsapemas, citādi skolotājs man pārmetīs, ka neesmu tevi labi mācījusī... Kas tās bija par bailēm! Pēkšņi atjēdzos, ko savā pašmīlībā un muļķībā varēju viņai nodarīt. Mācījos visu nakti un nākamo dienu, jo aritmetikas stunda bija pēdējā; iemācījos veseļu nodaļu no galvas, atrisināju visus uzdevumus, uzdotos un reuzdotos. Un kad mani izsauca pie tāfeles, skolotājam nebija neviena jautājuma, kam es nezinātu atbildes. Pirmo reiz aritmetikā dabāju pieci (un kopš tā laika man matēmatikā mazāk par četri nekad nav bijis, visus skolas gadus). Jā, uz kādu laiku pat kļuvu labākais skolnieks klasē, un skolotāji nesaprata, kā tas gadījies, jo bija paraduši mani turēt par diezgan neapdāvinātu. Bet viņa — man liekas, viņa zināja: arī vēlāk, kad tas vairs nebija vajadzīgs, viņa vakaros apsēdās man blakus solā, un mēs kaut ko atkārtojām vai palasījām. Nekad par to netikām runājuši: bet mums bija kāds mazs noslēpums.

Tādas manas atmiņas par māsiņu — ja tās viņai pārīgi var saukt par atmiņām. Droši vien tām pavisam maz sakara ar māsiņu — varbūt īstenībā tām nav vairāk pamata kā vien mātes vārdi: Māsiņa bija labākā skolniece klasē, un reizēm pat skolotāja vietā

mācīja jaunāko klašu skolniekus... Bet tā es to atceros; tā viņa dzīvo manā atmiņā.

Tad māsiņa bija mirusi un gulēja baltā šķirstā mūsu lielajā istabā. Nezinu, cik ilgi viņa tur palika; no vakara līdz rītam, vai varbūt tikai dažas stundas. Kā jau minēju, man vēl nebija pilni četri gadi — ko es no tā varētu atcerēties? Iespējams, ka arī šo ainu daļēji tikai iedomājos, no mātes vārdiem: Māsiņa šķirstā izskatījās skaista kā eņģelis. Viņa bija par labu šai pasaulei, tāpēc Dieviņš viņu sauca pie sevis. — To sakot, māte arvien slaucīja asaras

Tādu viņu redzu atmiņā, līdz pat šai dienai. Vai nu ārā tumša, apmākusies diena, vai logam aizvilkti aizkari: istabā krēsla, dziļas ēnas biežē kaktos. Šķirsts stāv vidū uz diviem soliņiem, kas aplāti palagiem, un abās pusēs tam deg sveces augstos sudraba svečtušos. Es stāvu pie durvīm un nedrīkstu iet dziļāk lielajā istabā, tā man šķiet sveša un pilna nezināmām briesmām; jau durvīs stāvot, man tā dreb ceļi, ka jāturas pie stenderes, lai nepakristu. Istabā ir savāds dzīvs klusums, kas dimd svinīgi un drusku baigi kā lielas baznīcas ērģeles; un tur ir stipra, salkana vaska un puķu smarža, kas mani slāpē, tā ka liekas, tūliņ, tūliņ pietrūks elpas. Māsiņa guļ šķirstā, augstu kā uz altāra, un sveču gaisma spīd viņai taisni sejā. Viņa ir balta kā vasaras mākonis, visa balta, drēbes, rokas, seja, pat lūpas zilgani bālas kā lielās bailēs; tikai mati uz sniegainā spilvena kupli un tumsi, bet savādi nespodri un nedzīvi, kā lellei. Plānās, vaskainās rociņas saliktas uz krūtīm, un pirkstos, kas sveču gaismā šķiet caurredzami kā sīkas lāstekas, viņa tur zeltītu krustiņu. Šķirstam visapkārt zaļumi un ziedi, bet galvgalī līliju klēpis lieliem, taurēm līdzīgiem ziediem. Daži ziedi nokārušies māsiņai pār pieri. Nezin kādēļ man liekas, ka eņģeļi allaž pūs taurēs vai bazūnēs, un tās ir zelta un sudraba, līdzīgas līliju ziediem.

Māte teica, māsiņa nāvē bijusi skaista kā eņģelis... Varbūt viņa tāda arī bija; savā augstajā, baigajā gultā gulēdama, viņa peldēja kā balts zieds virs krēslas atvara, klusuma ērģeļu svinīgi drūmajās skaņās. Bet man liekas pavisam nesvarīgi, vai viņa skaista vai ne. Istabas krēslā un klusumā, māsiņas

vientulībā un sastingumā ir kas nepasakāmi skumjš, kas tik neizciešami sāpīgs, ka par skaistumu nedrīkstu ne domāt. Māsiņai vairs nav jācieš — mātes vārdi —, viņa tagad laimīga, Dieviņš viņu ņēmis pie sevis. Bet es skatos māsiņas sejā un redzu, ka tas nav tiesa — ka viņa nav laimīga. Laimīga viņa tāda neizskatījās: māsiņa bija maiga un mīla — tāda kā tagad viņa nekad negribētu būt. Māte nezina; neviens nezina — vai arī zina, bet melo. Māsiņas sejā izdzisusi pēdējā laimes dzirksts, pēdējās prieka pēdas; vienīgā dzīvības zīme, kas tanī vēl atspīd, ir sveču spokainā gaisma. Nē! Viņi visi melo. Māsiņas plānās lūpiņas nesmaida, tās ir nobālējušas nāves bailēs, viņa ir sastingusi un apklususi mokās, kam nav vārda — māsiņa ir nomocīta! Kaut kas neredzams, bet nepajaužami briesmīgs ir viņu nožņaudzis — nē, Dieviņš nav viņu ņēmis pie sevis, lai darītu viru laimīgu, meli, meli! Dievs viņu ir nogalinājis, Dievs ir slepkava, ja viņš to varēja izdarīt. Pēkšņi sāku kliegt, žēlabās un nevarīgās dusmās aizraudamies, savilkām dūrēm sizdams ap sevi, nekā neredzēdams: Kāpēc tu to darīji mīļajai māsiņai? Kāpēc tev vajadzēja ņemt viņu, kāpēc tu neņēmi mani?

Skaidrs, ka nevarēju to ne tā pārdzīvot, ne tādos vārdos izteikt — toreiz, kad triju gadu vecumā stāvēju pie māsiņas šķirsta. Māte vēlāk stāstīja, kā izdzirdējusi mani kliežam, un saukusi: Bērnu! Bērnu! — un tēvs, lielajā istabā ieskrejot, mani atradis uz grīdas vārtoties un raudot, gluži zilu, pārbijušos no miroņa... Nē, toreiz gan es to nevarēju tā izdomāt — taču tā nebija vienīgā reize, kad redzēju māsiņu šķirstā; tēvs gan domāja, ka mani iznesis no lielās istabas, bet kādā īpašā, savā patiesībā es tur paliku ilgāk... daudz ilgāk... desmit, piecpadsmit gadu: Un reizēm, kā nupat, man šķiet, ka tur stāvu vēl tagad.

Bet kāpēc man atkal nāk prātā māsiņa? Es griebeju domāt par Osīša kundzi. Viņām taču nav nekādas līdzības; māsiņa sen mirusi, un Osīša kundze dzīvo. Man nav jājauc kopā pagātne ar tagadni. Esmu kļuvis izklaidīgs... Tiklīdz neturu sevi grožos, domas aizklist neceļos.

Tāpat kā valoda, runājot ar Olgu — piemēram, tovarkar viņas dzīvoklī, kad ieraudzīju ģimetni al-

bumā. Ko viņai īsti teicu — ka nekad neesmu redzējis tik skaistas meitenes, Kā es varēju tā runāt — kaut arī tā simtreiz būtu patiesība. Diezin ko Olga domāja — ka gribu viņai glaimot? Muļķīgi... Kas mani dīda, ar viņu runājot teikt tieši to, kas nav jāsaka; ko tik viegli var pārprast. Jo tā nav pirmā reize. Tas man gadījies jau vairākkārt. Savādākais, ka pats labi zinu, cik aplam runāju, un tomēr nevaru atturēties. Viņas tuvumā esmu it kā savādā reibonī, it kā euforiskā transā — gandrīz liekas, ka kāds cits runātu ar manu muti, manā vietā.

Taču par ģimetni — tas tiesa, Olga šani ir brīnišķīgi jauka. Jautājums tikai, ko katrs uzskata par skaistumu. Miss Amerikas titulu viņa droši vien nebūtu ieguvusi. Patiesību sakot, viņas skaistumu ieraudzīju, domās skatīdams viņu starp to meiteņu sejām, ko ik dienas redzu visapkārt. Tās arī ir skaistas — ar savu kopto, gribēto, augstu vērtēto, lutināto, visiem atļautiem līdzekļiem veicināto skaistumu. Linards reiz teica: Amerikāņu meitenes? Jā, protams, viņas ir skaistas — tik skaistas, ka riebjas. Liekas, es reizēm domāju tāpat. Varbūt mēs esam aizspriedumu valgos un abi maldāmies; negribu tiepties. Bet tas tomēr ir svešs skaistums, kā uz ekrāna vai tūrisma plakātā. Tas nekad neļauj aizmirst, cik tam liela tirgus vērtība. Lauku saimnieces Latvijā arī zināja skaistuma tirgus vērtību — agrāk, kad lopi stāvēja dziļajās kūtīs, govīm reti tīrīja spalvu; bet uz tirgu vedot, tās rūpīgi sukāja un uzposa — māte teica: kā princeses. Redzot pūderētās sejiņas ar plati krāsotām mutēm, jaciņas, kas tīšām tā adītas, lai labāk izceltos krūtīs, sprogainās zēngalviņas, zeķes, kas nav biežākas par ēnu, slaidus gurnus zēniski šaurās biksēs — sievišķīga erotika ar vieglu modernu homoseksuālītātes piejaukumu! — man nāk prātā pārdošanai koptās telītes Lazdonas gadatirgū... Protams, atkal aizraujos un pārspļēju.

Nē, nekad tik skaidri neesmu apzinājies, kas ir latviešu sievietes daiļums, kā Olgas ģimētnē raugoties. Starp visām šīm svešajām sievietēm sejām, ko ik dienas redzu ap sevi, ielās, autobusos, laikrakstos, uz ekrāniem — pēkšņi latvju meitene! Gandrīz pārsteigums: vai biju to jau aizmirsis? Kaut kur tālumā taču tā vēl dzīvo — ne tikvien pagātnē, arī tagadnē.

Ar kādu bērnišķīgu bijību viņas gaišās acis raugās pasaulē; ar kādu nešaubīgu ticību skaistajam un labajam! Pasaule viņai ir kā rasains rīts, ziedu atvēršanās, šalcošs mežs, vēja un mākoņu rotaļa, zvaigžņu mīkla, Lieldienu zvani. Viņa pati maza un sīka, bet viņas ticībā ir asnu spēks un lietus auglība. Dzīve viņai šķiet tik bagāta un skaista, ka viņa nekā neprasa sev: viņa grib tikai kalpot un dot, lai būtu tās cienīga. Ja būtu jācieš, viņa ciestu nekurnot un zinot, cik tā lēta maksa par dzīves bagāto balvu. Bet viņa nemaz netic nelaimei un sāpēm: tās nav īstenas, tās tikai laimes ēnas; viņa grib dzīvot, liksma un droša. Tas viss tik skaidri redzams, mazajā skolnieces ģimētnē raugoties: viņas skats ir kā strauta ūdens, kam cauri spīd visi gultnes oļi, viņas pierē nav ēnu, nedz lūpās noslēpumu.

Es zinu vēl vairāk. Redzu viņu — šo bīklo skolnieci — tik skaidri, kā kad tā man sēdētu blakus, viegli piespiedusies manam plecam. Jūtu viņas matus pie deniņiem un viņas elpu uz vaiga; tā ir tīra un svaiga kā ābolu smarža. Pat dzirdu viņas balsi — kā viņa runā savā nodabā, piemirsusi, ka es klausos. Viņai ir paklusa, drusku aizplīvurota krūšu balss, apsūbējis sudrabs sveču gaismā, lēns strauts vītoli ēnā... ūbeles dziesma dienvidus klusumā. Reizēm tā viegli ietrīcas — visa viņas dvēsele dreb tanī, viss jaunas sirds bīklums. Sirds, kas kaunās savas mīlestības.

Bet ar mīlestību tā ir pilna kā ābolīņa zieds ar medu. Vēl viņa nezina, ko mīl; mīlestība viņai atnākusi nezinot, starp bērības miegu un jaunības rītu. Viņa pati vēl nezina, ko ar to iesākt un kur to likt: viņa dod šim lāsi, tam lāsi, šim sauju, tam sauju, kakītim, kas glaužas pie kājām, brālītim, māsai, tēvam, mātei, bērības draugiem — par daudz, par daudz — un arvien vēl briest un aug un veļas pāri malām: kā putojošs trauks. Tā ir aušīga mīlestība, jūtas bez prāta — kādai mīlestībai vienīgi jābūt: kaut jel kāds nāktu un pēmtu! Jā, kāds nāks un pastieps roku, šodien, rīt vai parīt. Un notiks brīnums: zariņu aizkarot, nolīs ziedu lietus. Varbūt tas būs tikai viegls glāsts ziedoņa vakarā, iss skūpstas vasaras naktī — bet lūpas sniedzot, viņa atdos sevi visu. Savu jauno sirdi un pilno dvēseli, sava klēpja auglību

un krūšu spēku, sievas mīlestību un gādību, mātes prieku un bēdas, visu sievietes mūžu. Vēl viņš nav atnācis, bet drīz nāks, varbūt jau ir pavisam tuvu — viņš, kas to visu paņems. Viņas acis tumši spulgo, raugās dzīves brīnumā un klusu jautā: kad viņš nāks? kurš tas būs?

Lūk, kāpēc viņa man likās brīnišķīgi skaista: nezinu pasaulē nekā skaistāka par šo skatienu jaunas meitenes acīs.

Tad — dīvanā man blakus sēdot, Olga uzlika roku uz albuma lapas; un tā es vienubrīd tās redzēju abas reizē, meitenes seju ģīmetnē, un Olgas roku.

Kādam draugam, jaunam māksliniekam, reiz tiku vaicājis, kā atšķirt apdāvinātu gleznotāju no diletantu, un draugs man atbildēja: Skaties uz rokām; ja runa par ģīmetni, tad tas pavisam viegli — skaties uz rokām. Ainavās un klusajās dabās var dažādi niekāties, pat ģīmetņu sejās vēl var izmānīties ar gaisu, ēnām, krāsu plankumiem; bet rokas nemelo. Nemākuļa gleznotas, tās allaž izskatīsies izmežģītas vai bez dzīvības kā mironim; bet meistara gleznotas, rokas ir dzīvas. Neuzticies portretistiem, kas cilvēkus glezno bez rokām: vecie meistari to labprāt nedarija. Jo neko nav tik grūti gleznot kā rokas — tās ir izteismīgākā ķermeņa daļa, pat vēl izteismīgākas nekā seja.

Vai nu tas pareizi vai nepareizi, bet kopš tā laika ne vien ģīmetnēs, arī dzīvē esmu radis cilvēkiem skatīties uz rokām. Jo ar vaibstiem izliekas; pat acīm vienmēr nevar ticēt. Bet neviens neprot izlikties ar rokām: tās saka patiesību. Sievietēm, kas viegli dzīvojušas, Olgas gados vēl gludas, skaistas rokas. Bet Olgas rokas... man acīs riet asaras, uz Olgas rokām skatoties. Tās man atgādina nosalušus putnus.

Olgas rokas nav neglītas: pirksti vēl slaidi un balti, āda mīksta, nagi garenī, gludi — un tās nav arī pārāk sastrādātas. Tās ir tik bezgalīgi pagurušas, cerību pazaudējušas, rokas, no kā viss izņemts — tukšas rokas. Tās kaislīgi pēc kaut kā sniegušas un nav to aizsniegušas; tās bijušas saliktas sirsnīgā lūgšanā, un viņu lūgšana nav uzklusāta. Tās ir čaklas rokas, kas radušas naigi kustēties; tagad tās strādā bez prieka.

Un to pašu, ko rokas, stāsta Olgas seja. Nē, tā nav vega, un nav arī neglīta; ieskatoties man nebija grūti tanī pazīt albuma meitenes vaibstus. Taču tai mirklī, kad to pazinu, man uzbruka savādas bailes — un vārdiem nepieejamas skumjas: kas tā par slimību, es domāju, kas par briemīgu iekšēju kaiti, kas izpostījusi, saēdusi pašu skaistāko, pašu trauslāko un maigāko šai sejā? Sieviete nekļūst vega desmit, divpadsmit gados. Jaunības ziediem nobirstot, ienākas augļi; ilgu piepildījums atnes sātīgu mieru: meitenes skaistums pārveidojas, bet vēl ilgi nezūd sievā un mātē. Nē, nekas viņā nav novecojis, viss vēl tīrs un jauns: bet kaut kas tanī briesmīgi sakropļots.

Cerība izdzēsta meitenes spožajās acīs: prieks no-rauts no viņas lūpām; un ticība izgriezta no sirds. Viņas acis vēl mēģina raudzīties tikpat sirsnīgi, tikpat maigi kā kādreiz; bet tās lūkojas no ēnas, baiļu pilnas un neticēdamas gaismai; lūpas reizēm savelkas smaidā, bet allaž tam līdzi drēb bailes; bailes un zināšana, cik vēltīgs ir prieks... Es nezinu, ko glabā viņas sirds. Kādreiz tā bija atvērusies gaismai kā saules puķes zieds — gaismai un mīlestībai; nu tā noslēgusies kā gliemežvāks. Varbūt tanī nekā vairs nav — tikai tukšums un sēras. Varbūt dziļi, dziļi tanī vēl slēpjas cerības dzirkstele — tik vāja, ka viņa pati to nedrīkst ar apziņu aiztikt, tik bikla, ka neviens to nedrīkst ne zināt, ne redzēt — tā paslēpusies kā zelta graudiņš akmenī.

Man grūti uz viņu skatīties. Viņu redzot, man satumst acis un rokas velkas dūrēs. Zinu, ka tas vientiesīgi, un protams, nekā nelīdz, bet es domāju: šī pasaule nav cienīga pastāvēt, ja tā liek sievietei tā ciest. Tā domāju, mēmu niknumu rīdams: Par ko šī grūtā nasta uzvelta tieši viņai — latvju sievietei? Kāds viņas grēks?

Viņas pasaulīte bija maza, bet rūpīgi kopta, kā puķu dārziņš, kur, pacietīgi laistīti, jau sāka plaukt koši un smaržīgi ziedi: katrā ziediņā kāds sīks, ilgi lolots sapnis — par savu kaktiņu, pavardu un šūpuli; par vīra prieku, bērnu laimi. Cik daudz dots, cik maz prasīts: visu viņiem, tik mazāko, pēdējo kumosu sev. Apziņa, ka varēts dot, bija lielākā alga: bērnu

smieklī un sārtie vaigi, vīra glāsts un laipns skats... mierīgs miegs pēc dienas darba un rūpēm.

Viss ir atņemts un izpostīts. Vai viņa savu laimi bija zagusi, vai viņa par to bij jāsoda? Viņa to nezina, un nav neviena, kas to varētu pateikt: viņa tikai jūt brismīgo pārestību. Smagas kājas sabradājušas viņas dārza ziedus, rupjas rokas norāvušas augļus; mazā pasaule nogrimusi zvēru nežēlībā, mašīnu nejutībā. Viņas baiļu saucieniem atbildējusi tikai nīrgu atbalss tukšā vienaldzīgā telpā. Viņa ir raudājusi, lūgusies, pazemojusies — nekas nav līdzējis. Beidzot viņa apklususi. Viņas lūpas tagad aizvērušās un sirds kļuvusi mēma. Viņa stāv kā sērdiene pie dzīves ābeles un skatās savas laimes nobirušos ziedos.

Raugos Olgas sejā, bet redzu aiz tās viņas visas. Tur tās soļo, vientulīgās bēgļu sievas, garā rindā kā sēru gājienā, drusku salīkušas kā neredzamu nastu nesot, vai taisniem pleciem kā nesamo pazaudējušas, visas vienādiem gausiem soļiem, bez steigas un mērķa. Viņas nogājušas tālu ceļu un pamazām pārvērtušās; sniegs un lietūs kapājis viņu sejas, un reizēm pār tām spīdējusi laipna saule. Karu troksnis norimis viņām aiz mūras, mērķu vaidi apklusuši, kapu zvani izskanējuši. Nu viņas jau tālu no tā visa; desmit, divpadsmit gadu tās šķir no melnajām dienām, tūkstošām jūdžu no baltās zemes. Viņas ir citā krastā, starp ļaudīm, kas allaž smaida un labprāt sniedz palīga roku. Viņas to pieņemušas un gadu gaitā nevilšus pielāgojušas apkārtni; sērīgo gājienu var noturēt par strādnieču pulku, kas reizē nāk no darba. Viss noput ikdienas putekļos.

Es redzu labāk: šķitums mani nepievil. Likts, tie tikai sīkumi — kāda viegla ēna vaibstos, skumja noskaņa smaidā... drusku salicis plecs., pēkšņs gausums kustībās, pasniegta, pusceļā apstājusies roka... pusvārdā apklususi balss — man pietiek, es zinu. Tās nav nejaušības: nejaušs drīzāk viss, aiz kā tās lūko slēpties. Kaut kas viņās neaizmirst un neaizmirsīs nekad. Viņu vaibstos allaž būs klusas sēras par to, kā vairs nav; smaidīt tās vienmēr varēs tikai citu priekā, ne savā; viņu trauslie pleci ik dienas jutīs liekās dzīves slogu... kustības brīžiem aprausies atceroties, cik veltīgi steigties... un balss aiz-

smaks asarās — ne bieži, bet reizēm, šad un tad, pēkšņi uzverdot atmiņu avotam.

Katrā no viņām dzīvo kaut kas, ko citi sen aprakuši: vīrs sievas sirdī, dēls mātes mīlestībā. Viņas tos zaudējušas un atkal atradušas, kādā slepenā dzīvē, kam nīcība netiek klāt. Viņas dzīvo, lai viņu mīlie nemirtu pavisam.

Es raugos viņās un garā sniedzu tām roku. Viņas man ir kā māsas — viņas visas. Ja tā ir mīlestība, tad tas tiesa: es viņas mīlu — arī Olgu.

CETURTĀ NODAĻA

(Olga Osīte)

— Šodien tev neļaušu nekā darīt, Kaija saka. Šodien tev jāatpūšas — visu dienu.

Vai man nav laba meita? Kaija man nemaz neļauj celties; viņa atnes grāmatu, uzgriež radio — pat uzvāra kafiju un pienes man pie gultas. Neatceros, kad vēl būtu tā lutināta; jā, Natis man svētdienā neļāva celties līdz pusdienai un pasniedza azaidu gultā — toreiz, kad gaidīju Kaiju...

Ir svētdiena — mana atvaļinājuma pēdējā diena. Rīt atkal jāiet darbā ķīmiskajā tīrītavā. Atvaļinājuma — ? To visu esmu nostrādājusi San Hosē ķiršu dārzos. Nevar teikt, ka būtu atpūtusies, bet jutos diezgan labi, varbūt no saules un kustēšanās svaigā gaisā. Galvenais, esmu labi nopelnījusi — vairāk nekā simtu dolaru. Kaija jau priecājas — rīt iesim iepirkties. Viņai daudz kā vēl vajag, un rudens nemaz nav tik tālu.

Esmu aizmirsusi, kas ir svētdiena — man tās allaž iznāk lielākās darba dienas. Vakaros pārnākot jutos tik nogurusi, ka nevaru nekā padarīt, atskaitot pašu nepieciešamāko — īpaši vasaras karstajā laikā. Vienīgā diena, kas atliek mājas solim, ir svētdiena. Nemaz neatceros, kad pēdējo reiz esmu bijusi baznīcā. Kaija gan negrib, ka mājā vēl nopūlos, bet liekas, es neprotu atpūsties. Kā lai sēdu redzot, kādā

nekārtībā dzīvoklis, cik virtuve netīra, un zinot, cik daudz darba gar veļu un drēbēm. Kaija — viņa jau gribētu palīdzēt, un reizēm palīdz arī. Bet viņai tik maz laika. Vai nu mācības, tās nedrīkst kavēt, jo tad varētu zaudēt stipendiju, vai arī kāds piezvana — un tad viņas nav mājās. Pat vasarā viņas tikpat kā neredzu. Man nav grūti, labprāt visu daru pati. Tikai pēdējā laikā liekas, ka nevaru vairs nekā paspēt. Darbs krājas un krājas.

Nu labi, šodien paslinkošu — tikai šodien.

Tāļrunis zvana — reiz, divreiz. Kad Kaija mājā, neēju pie aparāta, bet Kaija nekad nesteidzas. Beidzot zvans apklust — viņa pacēlusi klausuli.

Pēc īsa brītiņa Kaija ieskrej manā istabā un, griezdamās kā vilciņš, gabalu pēc gabala nomet drēbes. Gluži kaila, viņa uzliek gumijas cepuri galvā.

— Māmiņ, kamēr būsu vannā, izgludini man kleitu. Gaiši zilo. Man jāiet pie Lilianas uz dzimšanas dienas pārtiju — pavisam biju aizmirsusi. Lūdzu, lūdzu! Man tūliņ atbrauks pakal.

Te nu bija. Plīkšķ ūdens, šnāc duša, un Kaija dzied. Tāpat kā amerikānietes, viņa pirms katrām viesībām iet vannā. Es stāvu pie gludināmā galdiņa un gludinu zilo kleitu.

Cik skaists ģērbs — kāds brīnišķīgs audums! Kaijai ģērbus pērkot, priecājos līdzī, it kā tie būtu mani. Varbūt man par tiem vēl lielāks prieks nekā viņai — Kaijai tas viss liekas tik parasts. Reizēm, kad viņas nav mājā, tos pat uzvelku un brītiņu pagrozos spoguļa priekšā — Kaija jau ir apmēram manā augumā, tikai tievāka. Man skolas gados nebija tādu ģērbu — par tiem varēju tikai sapņot. Varbūt tāpēc man tāds prieks, ka Kaija tos var valkāt. Gribru lai viņai vienmēr būtu vislabākais.

— Atā, māmucīt. Negaidi mani, varbūt tik drīz nebūšu mājā.

Kaija nu jau sen būs savā „pārtijā“. Māja klusa, ielās valda svētdienas miers. Pa vaļējo logu un durvīm cauri aprūsējušam mušu sietam veļas Kalifornijas vasaras karstums. Gludinu veļu, savas drēbes un Kaijas tērpus, citu pēc cita, un domāju —

Hildai arī tādi bija, toreiz vienīgai no mums visām. Kā mēs viņu apskaudām! Kad viņa mūs kādreiz ie-

lūdza pie sevis mājās viesībās, man bija kauns iet, mana vienkāršā ģērba dēļ. Liekas, biju pie viņas Ģertrūdes ielā tikai vienu vienīgu reizi, un tad arī tikai tādēļ, ka — —

— Šoreiz tev katrā ziņā jānāk, Hilda saka. Bet noteikti! Esmu ielūgusi visas mūsu klases meitenes, kas vien ir pilsētā. Un puišus... Osītis arī būs.

Bergmaņi gatavojas izbraukt uz jūrmalu. Pirms aizbraukšanas viņi rīko viesības jauniešiem — par godu Hildas abiturijam. Tiešām jauki, ka viņi to dara. Visas esam beigušas skolu, un kas zina, kur mūs katru aizvedīs tālākās gaitas. Pēdējo reiz vēl būsīm visas kopā... Nē, šoreiz nevaru atteikties. Bez tam, Anatols arī būs..

Viesības notiek Bergmaņu namā Ģertrūdes ielā. Hildas vecāku dzīvoklim septiņas istabas — man liekas gluži nesaprotami, kāpēc jādzīvo tik lielā dzīvoklī, un kā vispārīgi var dzīvot uzreiz septiņās istabās. Ja līdz šim esmu Hildu apskaudusi, tagad, dzīvoklī redzot, man rodas pret viņu cienība. Vairāk istabās ir grīdsegas, zālē mēbeles zilonkaula un zelta krāsā, rokoko stilā; tur ir flīģelis un pat palmas lielos majolikas podos.

Taču Hildas vecāki kaut kā nesader kopā ar lepno dzīvokļa iekārtu. Māte pamaza auguma, resna, bet drusku neparastā veidā, no lejas uz augšu. Kājas viņai mazas, elegantās korpēs, kā lellei, stilbi un gurni ļoti apaļi, krūtis jau vareni kuplas, bet pleci un kakls, tie pārspēj visu. Galva viņai apaļa kā gumijas bumba, seja ļoti sarkana un mati nedabiskā ogļu melnumā. Ausīs zib briljantu auskari. Īpaši man nepatīk viņas izturēšanās. Tā Bergmaņa kundzei pret katru viesi citāda. Pret meitenēm viņa vēsi laipna, skatās uz mums no augšas un tikko pasniedz gredzeniem rotāto pirkstu galus. Puišus, kas ģērbušies lētos, vienkāršos uzvalkos, viņa uzlūko aizdomīgi, piemiegtām acīm, bet studentiem, it sevišķi tiem, kam krāsu lentas, un jaunajiem virsniekiem smaida vienā gabalā un nezina vien kā iztapt. Liekas, viņa ne par ko citu neprot runāt kā tikai par Hildu. Mana meitiņa un mana meitiņa — katrā vārda galā.

Hildas tēvs man patīk labāk. Tas ir diezgan omulīgs večuks, paresns tāpat kā kundze, kailu pakausi kā kāpostgalvu. Viņš ļoti kustīgs, velties veļas no

istabas istabā, no vienas viesu grupas pie otras, pastāvīgi locīdamies un klanīdamies kā pārdevējs aiz letes. Viņš pastāvīgi smaida, sevišķi, kad skatās uz meitenēm. Brīžiem viņš smaidot pat piemiedz vienu aci. Man liekas, tas viņam nemaz nepieder; nezinu, kāpēc viņš tā dara. Bergmanis šķiet lāga vīrs, kas dzīvo zem sievas tupeles. Tiklīdz viņš kļūst straujāks kustībās vai skaļāks valodā — var redzēt, ka viņš jau drusku stiprinājies, — kundze viņu apsauc: Vecīt, neaizraujies! Tas viņu tūlīn padara rāmāku, bet ne uz ilgu laiku.

Olgerts Vanags atvedis dažus draugus, to starpā arī Anatolu. Viņi visi tagad jauni leitnanti, tikko beiguši Karaskolu, un redzams, vēl ļoti lepojas saviem virsnieku tērpjiem un spožajām zīmotņu zvaigznītēm. Viņi arī izskatās labi — pieauguši un nopietnāki. Anatolam ļoti brūna, saulē iedegusi seja, jo viņš daudz nodarbojas ar sportu.

Taču viesībās trūkst īstas omulības. Var redzēt, ka daži puīši pat garlaikojas. Kungi sēd atsevišķi un kaut ko nopietni apspriež, meitenes savrup jokojas un paklusām tenko, kavēdamas laiku, bet pa vidu staigā divas kalpones baltos priekšautiņos un piedāvā viesiem atspirdzinājumus. Arī Anatols savādi atturīgs un nenāk man klāt, lai gan neesam vairs tik sveši, ka būtu jākautrējas.

Pie vakariņu galda Bergmaņa kungs saka runu. Tā iznāk diezgan gaļa. Viņš runā par jaunību un lielās dzīves sliekšņa pārkāpšanu, gandrīz kā direktors izlaiduma aktā, bet viņam trūkst vajadzīgās nopietnības. Uz beigām viņš drusku sapinas, un kundze saka pāri galdam: Vecīt, neaizraujies. Tad viņš uzsauc tostū Hildai un mums visām un beidz, paceldams glāzi. Var redzēt, ka viņš jau krietni iesilis. Pēc vakariņām kļūst omulīgāk, un izdejojam dažas dejas. Tad kungi nozūd mājas tēva kabinetā un ilgi nenāk atpakaļ. Nav grūti uzminēt, ko viņi tur dara. Kalpones nēsā paplātes ar glāzēm.

Bergmaņa kungs mani notver gaitēna galā starp palmām un saka, drusku sasarcis un plati smaidīdams:

— Tad nu skola pabeigta gan, ko? Būs jāapskatās pēc vietas, vai ne, ko? Pienāciet uz rudens pusi, var-

būt man ap to laiku kantorī gadīsies kāda vakance. Ko jūs par to sakāt?

Gribu pateikties, bet tad viņš paskatās apkārt, piemiedz aci un iekniebj man gurnā. Tas mani tā pārsteidz, ka mute man paliek vaļā; jūtos briesmīgi neērti, it kā pati būtu izdarījusi ko nepieklājīgu. Par laimi, Anatols pienāk un aicina dejot; citādi tiešām nezīnu, ko būtu darījusi.

Kad pasniedz kafiju, Hilda mani, brillaino Idu Krēsliņu, grāmatnieci, kas pilsētas bibliotēkā izlasījusi visus mīlestības romānus, un vēl vienu mūsu klases meiteni, Gaidu, iesauc savā istabā.

Nu atklājas, ka eleganti iekārtotas tikai trīs viesiem domātās telpas. zāle, ēdamistaba un kabinets, bet pārējās istabas dzīvoklī diezgan vienkāršas, ar lētām un vecām mēbelēm. Vismaz Hildas istaba neko daudz neatšķiras no mūsu dzīvokļa dibenistabiņas. Gulta, pāris krēslu, kumode, mazs rakstamgaldīšs... pie sienām aktieru un filmu zvaigžņu ģimenes. Bet te mēs pēkšņi jūtamies ļoti mājīgi. Dzeļam kafiju un tērzējam.

— Tavs papus man solīja vietu kantorī, es saku. Teica, lai pienākot rudenī.

Varbūt man to nevajadzētu teikt. Hilda nemaz nebrīnās. — Un knieba sānos, vai ne?

Es neatbildu, bet laikam taču nosarkstu, jo Hilda turpina:

— Vecītis būs aizrāvies. Nu, nepriecājies par agru, tur nekas neiznāks. Vakance jau var gadīties, jo tēvam kantoristes ilgi neturas. Bet tiklīdz mamma tevi ieraudzīs kantorī, viņa tevi aiz matiem izmetīs ārā. Papam drīkst būt tikai vecas un neglītas kantoristes — un tā arī labāk.

Man kauns, nu tiešām nožēloju, ka esmu Hildai teikusi. Liekas, viņa pārspilē; varbūt Bergmaņa kungs tikai jokoja. Šķiet, Hildas vecāki lāgā nesatiek savā starpā, un Hilda ir mātes pusē, pret tēvu. Kaut nu Hilda nepastāstītu mātei, ko teicu par viņas tēvu; man negribētos, ka viņam manis dēļ jācieš.

Hilda mūs aicinājusi savā istabā ar sevišķu nolūku. Nu tas nāk gaismā.

— Meitenes, viņa saka, es jums atklāšu kādu noslēpumu.

Idai iezības acenes: — Noslēpumu?

— Jā, Hilda turpina, runīgāka nekā parasti, un drusku pietvīkusi — varbūt ne gluži no kafijas vien. Varbūt viņa arī bijusi kabinetā pie kungiem. — To neviens nedrīkst zināt. Bet jums es to pateikšu. Tikai ziniet — jums jāapsolās — jums svinīgi jāapsolās, ka nevienam neteiksiet. Goda vārds?

— Goda vārds, Ida atbild mūsu vietā, nenolaizdama acu no Hildas lūpām. Es... mēs svinīgi apsolāmies.

Hilda atvelk elpu.

— Nu tad ziniet — parīt es to izdarīšu.

Varbūt mēs neskaidri nojaužam, ko viņa grib teikt; bet nedrīkstam nekā jautāt. Mēs gaidām.

— Esmu visu izdomājusi, Hilda turpina. Manējie rīt aizbrauks uz jūrmalu. Agrāk šogad nevarējām, tēvam bija daudz darīšanu, un vasarnīca nebija izremontēta. Bet rīt būs projām, visi, arī kalpone. Es arī braukšu līdzi. Bet parīt atkal būšu pilsētā. Man jāiet pie šuvējas uz pielaikojumu. Un vakarā — vakarā piezvanīšu uz jūrmalu mātei, ka iešu ar jums uz teātri — jāapskatās, vai ir kāda izrāde — lai mani negaida. Būšu viena pati dzīvoklī visu dienu un nakti. Viņš to jau zina. Es viņam pateicu. Viņš atnāks — vakarā — un tad — —

— Tu viņam piederēsi? Īda saka. Viņa droši vien jūtas kā romāna visinteresantākajā nodaļā. Pilnīgi? Pavisam?

— Varbūt, Hilda smiedamās pamāj ar galvu. Man liekas, viņš tā grib. Viņš saka — — hm, vienalga, ko viņš saka.

Mums nevienai nav, ko teikt. Mēs skatāmies kafijas tasēs.

— Esmu visu izdomājusi, Hilda saka. Visam jābūt... ļoti skaisti. Uzgriezīšu vieglu mūziku — kaut ko sapaīnu un romantisku. Zinu, ka viņš atnesīs rozes, veselu klēpi rožu — un tad mēs dejosim — divi vien — —

— Un baudīsīt mīlu.

Protams, tā ir Ida, kas to saka. Brīdi klusums. Visas domājām par Hildas uzburto ainu. Mums arī tā liekas skaista, un klusībā mēs viņu apskaužam.

Durvīs parādās Bergmaņa kundzes galva, sarkana kā uguns un melna kā nakts.

— Meitenes, ko jūs te darāt, vienas pašas? Hildiņ, nāc taču pie ciemiņiem. Oficiēru kungi tevi gaida.

— Tūliņ, mamma.

Mēs ceļamies. Hilda mums met acīm. Protams, mēs zinām: Ne vārda, nevienam. Pat ja gribētu, mēs nevarētu par to runāt — vēl ilgi ne.

Bet mēs domājam. Skatāmies, kā Hilda valsī griežas ar savu leitnantu pa zāles parketu, un domājam. Mūzikas taktī šūpojamies savu partneru rokās, un kaut ko domājam. Ir tik savādi... Vai varētu būt, ka agrāk par to nekad neesam domājušas? Liekas, nevarētu būt. Varbūt pat esam šad tad, nerātnos brīžos, plāpājušas savā starpā. Jā, drīzāk gan būs tiesa, ka esam domājušas, un bieži vien — bet allaž par mīlestību. Tas, ko Hilda teica, skanēja kaut kā citādi. Pēkšņi man iešaujas prātā, ka šī viena vārda — mīlestības — Hilda ne reizes netika minējusi. Varbūt viņai tas likās pats par sevi saprotams?

Anatols mani pavada mājā, kā vienmēr. Ejam lēnām, un ilgi atvadāmies — jā, tagad arī mēs piederam pie pāriem, kas vakaros ilgi atvadās pie vārtiem. Agrāk esmu par tiem brīnījies un pat zobojies, man likās tik jocīgi, ka cilvēki nevar īsi un ātri atvadīties, cilvēki, kas šķiras tikai uz dienu vai divām un dzīvo tai pašā pilsētā — bet tagad zinu. Viņi nejūt laika. Laiks viņiem iet garām. Kad viņi kopā, viņi to neskaita stundām un minūtēm, bet ilgām, solījumiem un skūpstiem. Cik stundā glāstu? Cik minūšu skūpstā? Mēs arī to vairs nezinām.

Tad pēkšņi, starp diviem skūpstiem, gandrīz vēl ar Anatola lūpām uz mutes, man atkal par to jādomā. Un es zinu — jūtot, kā Anatola rokas mani tur, kā viņa mute mani tumsā meklē, kādā kaislīgā nepacietībā viņš tiecas pēc mana tuvuma, es zinu — ka man arī tā būs jādara. Varbūt jau drīz, ja negribu viņu pazaudēt. Anatols man nekā nesaka — ja viņš runā, tad tikai par mīlestību, aprautiem, kautrīgiem vārdiem. Bet es zinu.

Otrdienas rītā mēs ar Idu norunātā laikā esam kafējnīcā, bet trešā, Gaida, nav atnākusi. Nav visai grūti uzminēt, kāpēc: Gaida domā, ka godīgai meitenei neklājas klausīties mūsu sarunās. Varbūt viņa domā, ka ar mums vispārīgi nav labi saieties. Tik paklīdu-

si viņai liekas Hilda, un varbūt arī mēs ar Idu. Viņa mūs nosoda, un grib likt mums to sajust, kaut arī tieši neizsaka to vārdos. Kādas liekules var būt sievietes, pat jaunas meitēnes.

Kafejnīca patukša un klusa, azaida laiks gaŗām, pusdienas drūzma vēl nav ieradusies. Gaidām Hildu, bet viņa kavējas.

Tad viņa ienāk, taču liekas ļoti nevaļīga un pat negrib sēties pie mūsu galdiņa. Hilda man liekas pārvērtusies, tik savāda, ka nemaz vairs neatgādina jautro meiteni viesībās. Viņas nelielās, pašaurās acis šķiet vēl šaurākas, it kā paslēpušās starp plakstiem, sejiņa bāla, sarāvusies gandrīz kā pagīrās, lūpas nokrāsotas tumši sarkanās. Gandrīz izskatās, ka viņa nebūtu mazgājusies, tikai nopūderējusies un steigā nokrāsojusi lūpas; bet zinu, ka tas nevar būt, Hilda ir ļoti rūpīga un kopj savu ārieni. Vai varētu būt, ka viņa raudājusi? Bet varbūt tas tikai jaunā ģērba iespaids. Viņai gluži balts audekla jēlas kostīms, balti cimdi, eleganta jauna cepure ļoti platām malām. Viņa izskatās kā īsta dāma.

— Vai... viņš atnāca? jautā Ida.

— Jā, zināms, Hilda negribot atbild, vilkdama gaŗos baltos cimdus no sasvidušām rokām.

Idai ieplešas acis. Pār galdiņu noliekusies, viņa dedzīgi čukst:

— Nu, nu?... Stāsti taču!

Hilda grozās krēslā un darbojas ar somiņu.

— Man nemaz negribas runāt, viņa saka. Nožēloju, ka jums teicu. Un vispārīgi, man nekā nav, ko stāstīt. Gan jau jūs pašas redzēsīt. Varbūt drīz vien.

— Viņa paskatās uz mums kā vērtējot, tad saka man: — Tu noteikti. Un Idai: — Tu varbūt ne, un tā arī labāk... Pēkšņi viņa uzmet skatu pulkstenim un pieceļas. — Atvainojiet, man jāskrej uz vilcienu. Braucu uz jūrmaļu.

— Pagaidi, saki taču vai viņš — vai jūs norunājāt atkal satīkties? Idai kāro zināt.

— Es viņu nekad vairs negribu redzēt.

Hilda paķer cimdus no galda un aiziet.

Noskatāmies viņai pakaļ un brīdi klusējam. Mums vairs nav, ko runāt. Kafejnīcā pamazām sāk rasties vairāk ļaužu. Mums arvien vēl liekas, ka redzam

Hildu aizejot pa šauro eju starp galdiņu rindām —
tik elegantu, skaistu un tomēr — nelaimīgu? Cik
mīklaina tomēr ir dzīve!

Tad Ida nopūšas: — Viņa tagad ir sieviete.

Kad nekā neatbildu, viņa pēkšņi saka: — Es vē-
lētos būt rakstniece un rakstīt tikai mīlestības ro-
mānus — tādus kā Sarkanā vāze. Esmu jau vienam
izdomājusi nosaukumu.

— Nu? es izklaidīgi atjautāju.

— Mīlas vakarēdiens. Vai labāk: Svētais mīlas va-
karēdiens.

Viņa arvien vēl dzīvo savā grāmatu plauktā.

Bet par sevi — nezinu, ko teikt. Man atkal tik
savādi ap sirdi. Liekas, esmu kļuvusi it kā vientulī-
gāka. Hilda kaut kur aizgājusi no manis — vēl re-
dzu viņu aizsoļojam starp kafējnīcas galdiņiem, it
kā taisnāku, steidzīgāku, nevērīgāku pret visu ap-
kārti un mums — un pēkšņi skaidrāk jūtu, kā esmu
dzīvojuši vai vismaz gribējusi dzīvot viņai līdzi. Vi-
ņa vairs nav mana biedrene, kā skolas klasē. Viņa
tagad ir sieviete — Idas vārdi... Visu dienu nostai-
gāju domīga un klusa.

Jūs pašas redzēsiet, viņa teica; varbūt drīz vien...

Man todien nebija ne jausmas, cik drīz —

Cik par to domāju, tik man prātā nāk vasara Jūr-
malā. Mana skaistā vasara, kāda mūžā laikam gan
var būt tikai viena... Jūras vizuļo saulē, silti viņi klu-
su plok pie kājām... tveicē karst liedaga baltā smilts...
aiz kāpu mugurām priedes liegi šalc vējā un smar-
žo pēc sveķiem...

Anatols — tagad viņu sauca par Nati un tu —
noirējis Bulduros istabu un aicina svētdien ciemā.
Es tūlīņ esmu ar mieru, un tikai gudroju, ko teikt
mātei. Man liekas tik brīnišķīgi, ka viņam jūrmalā
sava istaba — meitenes, pie kā esmu bijusi, allaž
dzīvo pie vecākiem vai radiem. Kad dabūšu vietu un
sākšu pelnīt, es arī katru vasaru dzīvošu Jūrmalā,
un tikai viena pati — varbūt jau nākamgad. Pagai-
dām jauki, ka varu aizbraukt pie Anatola. Prie-
cājos kā bērns; man nav nekādu aizdomu — tik
naīva vēl esmu. Man pat neienāk prātā, kam Natim
istaba vispārīgi vajadzīga. Viņš taču tik reti to var

izlietāt — ne biežāk kā katru otro vai trešo nedēļas nogali. Natis uz dienestu skatās ļoti nopietni, viņam tik daudz dažādu pienākumu — pat brīvo laiku viņš bieži pavada pulkā pie saviem kareivjiem kā sporta instruktors.

Saku mātei, ka Hildai svētdien dzimšanas diena un viņa mani aicina ciemā vecāku vasarnīcā Majoros. Esmu to sīki izdomājusi; zinu, ka viņa laidīs. Pret Hildu mātei liela cienība — pareizāk sakot, pret Hildas vecākiem: viņa pazīst Bergmaņu uzņēmumu un ir redzējusi Bergmaņu namu Ģērtrūdes ielā. Māte laiž bez vārda runas. Jā, mani pat moka sirdsapziņa redzot, kā viņa par mani rūpējas. Pirmajā brīdī māte šķiet gandrīz izbijusies.

— Jau rīt? viņa iesaucas. Kā tik mēs visu paspēsim? Tev taču nekā nav — it nekā.

Viņa izvelk no kumodes skārda konfekšu kārbīņu, kur glabājas mūsu nauda, un pārskaita savu mazo krājumiņu. Tad ejam uz veikalu iepirkties. Māte nemaz neklausās, kad saku, ka man nekā nevajag: — Pasarg Dievs — nē, nē, tā taču tu nevari braukt — pie Bergmaņiem! — Viņa man nopērk jaunu peldkostīmu, sandales, peldu mēteli un pat košu saulesargu — nezin kāpēc mātei liekas, ka jūrmalā nepieciešams saulesargs.

Vēl nav pusdienas laiks, kad izkāpju Bulduros. Natis mani sagaida stacijā. Ejam taisni caur meža stūri pa viršos un sūnā iemītu celiņu. Svētdienas izbraucēju drūzma izklīst, un drīz paliekam vieni meža klusumā. Priežu ēnā Natis mani aptur un nelaiž tālāk. Viņš mani skūpst, celiņa vidū stāvot. Saku, ka par gabaliņu nāk ļaudis — un nāk arī, mums pakal gausi čāpo veca māmuļa ar puisēnu pie rokas —, bet viņš tikai smejas: es viņam to esot parādā, viņš gaidījis veselu mūžību. Nezinu, kas mani reibina vairāk, skūpst, sveķaino koku vai saulē sasīlušo vai varāju smarža.

Natis dzīvo netālu no jūras šaurā ieliņā starp prospektiem, vecā mājā, kas paslēpusies augstu priežu ēnā un kuplu ābeļu biezoknī. Tā ir savāda celtne, kādas laikam gan var atrast tikai jūrmalā. Tā pastāv no tik daudz spārniem, lieveņiem un piebūvēm, ka grūti noteikt, kur māja pati sākas, kur beidzas.

Acīm redzams, īpašnieks, uz lielāku vasaras peļņu cerot, ik gadu centies piebūvēt kādu lietu istabu klāt. Tā iznācis šūnām līdzīgs veidojums, kur katrā kaktā, katrā pažobelē kāda izīrējama telpa, ko, ja patīk, var saukt arī par istabu.

Pa maziem vārtiņiem un lieveni, kas aizaudzis bieziem ceriņu krūmiem, tiekam patumšā priekšnamā; pa šaurām, čikstošām kāpnēm uzkāpjām augstāvē, gaitenī, kam abās pusēs durvis; gaitēna galā pagrieziens, daži pakāpieni uz leju, tad atkal šaurs koridors ar durvīm, šoreiz tikai vienā pusē. Liekas, viena pati es te apmaldītos un neatrastu izeju. Koridora galā beidzot Anatola istaba — ja vien to var saukt tik lepnā vārdā.

— Nav jau nekas sevišķs, Natis aizbildinās, mani ielaizdams. Bet ko man vairāk vajag? Pārguļu te tikai nakti — dienu dzīvoju jūrmalā vai mežā.

Nē, tiešām nekas sevišķs, tikai tāda pažobe. Taču istabiņa man tūlīņ iepatīkas. Tā ir mājīga, gandrīz smieklīgi maza — vietas tikai galdiņam, mazgājamās bļodas statnīm, vienam krēslam un gultai. Griesti slīpi, jo istabiņa atrodas tieši zem jumta. Bet tai ir gaišu, gludu priežu dēļu sienas, kas vēl smaržo pēc sveķiem, un svaigi krāsota grīda, tik tīra, ka mūsu smilšainās kurpes uz tās atstāj pēdas. Mazais logs ir gaišs, un pa to caur priežu zariem var redzēt baltas kāpas. Kad logs vaļā, skaidri var dzirdēt jūru šalcam; un logs vaļā vienmēr.

— Istabiņa ļoti jauka, es saku; tikai te ir karsts. Ko mēs darīsim?

— Ģērbsimies nost un iesim uz jūru.

Vieni palikuši, pēkšņi esam ļoti rātni un pieklājīgi. Natis iziet ārā, kamēr pārgērbjos, un tad es gaitenī pagaidu viņu. Pilsētas drēbes nometusi, jūtos viegla un brīva; par īso ieliņu izejam kāpās un, jūru ieraudzījuši, sākam skriet.

Vai cilvēks kādreiz zina, cik tas laimīgs — nevis vēlāk, jo atskatoties to viegli pateikt, bet tai brīdī, tai mirklī, kad to pārdzīvo? Laikam gan nekad. Taču šoreiz — šodien, šovasar — liekas, kāda slepena balss čukst man pie auss, ka tie laimīgākie brīži manā dzīvē.

Pēkšņi zinu, ka esmu skaistākajā vietā pasaulē.

Bez vārdiem, domām jūtu, ka nekad neesmu bijusi, nebūšu tik bezrūpīga, tik skaidra, tik droša un laimīga kā nule, kad gozējos mūsu jūrmalas saulē — mātes Latvijas siltajā azotī. Esmu Saules salā; laimes krāsas ir zils, zaļš un balts — kā debess, priedes un jūra, putas viļņu galotnēs un liedaga smilts. Jūtu, ka manai salai visapkārt, kā telpā tā laikā, ir pakrēslis: tur mijas un aužas dažādas nenoteicamas ēnas. Nezinu, kas tām vārdā. Man nav ne jausmas, ka tās ikdienas rūpes, kara biedi, vientulības mokas, maldi svešuma tuksnesī... nekā es nezinu, tikai ar kādu neminamu instinktu jūtu, ka tik viegla, brīva un laimīga nebūšu vairs nekad. Jo man nekā nevajag: nekā nevēlos. Man pietiek ar jūras vēju un sauli un mana zēna elkoni pie sāniem.

Paklājam peldu mēteļus kāpu iedobē un, uz murguras gulēdami, raugāmieš debess atvarā piemiegtām acīm, kas no lielā mirdzuma sāp. Kaijas peld dzidrā vēja straumē. Pāri laižoties, tās sasauca vienmuļīgās, drusku aizsmakušās balsis kā plāpīgas zvejnieku sievas. Man reibst galva un liekas, ka tūliņ iekritīšu zilajā tukšumā. Aizveru plakstus un klausos viļņu ritmā, kas dun kā gausi, smagi soļi: viļņu armijas soļi. Saule karsē, bet esmu par slinku, lai pagrieztos vai pat meklētu ēnu. Vēl drusku... Gribu nocepināties brūna — man kauns tik baltai iedegušo jūrmalnieku pulkā.

Sausa, skaraina smilga glaužas man pie vaiga. Atbīdu to ar roku, bet tā tūliņ ir atpakaļ. Atveru acis, un Natis sāk garžīgi smieties: Vai tu nemanīji? Es tevi kutinu visu laiku. Nē, nemanīju; mani viss glāsta, viss manī kut — no vēja, saules, no smilts, no kaut kā, kas gaviļē man krūtīs — ko viena smilga?

Tad ejam peldēties, bet ūdens man liekas auksts. Brienu lēnām, slapinādama paduses, kā veci ļaudis māca; bet Natis palien zem ūdens un aiz kājām parauj mani zem liela viļņa. Es kliezdu, bet viņam taisnība, ūdens patiesībā silts. Tiklīdz lūkoju celties kājās, viņš mani atkal iebrūž ūdenī. Pēkšņi viņš attopas un izbijies man jautā: Olga, tu taču proti peldēt? Nē, es saku, it nemaz — tu mani gandrīz noslīcināji, trakais puika. — Piedod, viņš lūdžas un solās: Tad es tevi tūliņ iemācīšu. Un viņš māca arī, tu-

rēdams mani uz rokām un rādīdams peldētāja kustības. Man nemaz neveicas. Reiz viņš mani uz brītiņu palaiž vaļā, lai ķepurojos pati — tā esot vislabākā metode. Tūliņ viņš mani lūko atkal uztvert rokās, bet es pavirzos drusku tālāk un saucu palīgā. Gluži izbijies, viņš metas man pakal, bet es atkal paslīdu tālāk. Tikai kad esam jau labu gabalu no krasta, Natis beidzot saprot, ka izjokots. Peldu arvien ātrāk, un man traks prieks, ka viņam neizdodas mani panākt.

Aiz otrā sēkļa man sametas bailes, un ar likumu peldu atpakaļ. Netālu no krasta Natis mani beidzot panāk. Viņš pieliecas, uzrauj mani plecos un auļo pa liedagu šurp turp, un man nav citur kur pieturēties kā viņa matos.

Kāds resns vīrs smilšu klajumā rotaļājas ar bērnu — viņš to met augstu gaisā kā gumijas bumbu, viegli un maigi atkal uztverdams drošās rokās; sieva sēd turpat blakus un bailīgi noskatās gan uz vīru, gan mani un Nati — puika gaviļē, es smejos kā negudra — diezin ko viņa par mums domā? Laikam gan mēs visi viņai liekamies traki. Viņai taisnība — vismaz Natis ir traks. Droši vien viņš mani mestu gaisā tāpat kā resnais vīrs savu zēnu, ja vien varētu.

Kad esam atkal pie savas kāpu dobes, es saku:

— Paldies, ka iemācīji mani peldēt.

— Tu mani pirmo reiz piemānīji, viņš gluži nopietni atbild. Nu es tev nekad vairs nevarēšu ticēt.

Uzvelkam peldu mēteļus un ejam gar jūrmalu uz Majoru pusi. Liedags nosēts gan brūniem vasarniekiem, gan bāli sārziem svētdienas izbraucējiem — te to kā siseņu, un visiem saulainas sejas, pat resnajām žīdietēm, kad tās rājas ar bērnu baru. Jūrmalas paviljonā ēdam pusdienas. Man jau sarkani pleci un seja, bet Natis, protams, zulu kafera brūnumā: jūtamies labi un elegantajai Majoru publikai piederīgi. Esmu mātei pateicīga par drēbēm un domāju, vai nevajadzētu viņai izstāstīt patiesību. Ievēroju, ka sievietes šad tad uzmet Natim skatus un noraugās viņam pakal, bet nemaz neesmu greizirdīga. Gaišie mati ārkārtīgi labi sader ar viņa tumšo sejas krāsu un zaļganajām acīm. Saldajā ir zemenes ar putu krējumu, mans lielākais gardums. Man liekas, zemenēm saules garša.

Pēcpusdienā Natis vairs negrib sauloties. Viņš ievērojis jauniešu pulciņu, kas pludmalē spēlē voleju. Vienu no tiem drusku pazīstu, tas ir kāds students, ko atceros redzējusi pie Hildas. Piebiedrojamies viņiem un kādas stundas sitam bumbu, pa starpām ša tad ieskriedami jūrā noskalot sviedrus.

Tad slinki sēdam kāpās un skatāmies jūrā; apvāršņa malā var redzēt dažas zvejnieku laivas. Tās ir tumšas un smagas — liekas, tās stāv uz vietas. Būtu laiks braukt mājās. Bet gribu redzēt saules rietu pie jūras. Mēs guļam cieši blakus, visiem redzot, un man nemaz nav kauns. Anatola roka man ap pleciem, mana galva viņa azotī. Man tik labi, ka aizmiegu, nesagaidījusi saulrieta.

— Nati, kāpēc tu mani nepamodināji? pukojos samiegojusies un gandrīz izbijusies, ka jau tik vēls.

— Tu tik saldi gulēji. Mums laika diezgan.

— Man jābrauc mājās.

Viņš smaida: — Tu jau esi mājās. Vai tu to nezināji, Olga? Viņa brūnajā sejā vēl neizdziest aizgājušās dienas prieks — vai varbūt tanī atspīd vakara blāzma no jūras puses?

Līdz Bulduriem gabals ko iet, un kad iegriezāties kāpās, zem priedēm metas krēsla. Vasarnīcas nevar redzēt, jūmti zūd koku puuros, bet gaisma, kas spīd pa logiem, mīksto vakara ēnu audumu izraibina spilgtiem rakstiem. Man būtu jāsteidzas; mēs soļojam lēnām, lēnām. No zāles un krūmu lapotnes ceļas valgans vēsums. Priežu galotnes zūd melnos mākoņos — liekas, naktī būs lietus. Šaurajā ieliņā tikko var saredzēt taku; bet esam tā piesūkušies ar dienas gaisu, ar saules tveici, ka liekas, spīdam tumsā kā jāntārpiņi.

Priekšpusdienā, ienākot, lielā māja šķita tukša, istabas neizdotas — tagad tā dūc kā bišu strops. Pārņākuši no jūrmalas, vasarnieki ēd vakariņas un cieņojas citi pie citiem. Gaitējos klaigā sieviešu balsis, soļi steidzas uz virtuvi un atpakaļ. Šķind trauki un smaržo ēdieni. Sienas tik plānas, ka dreb no skaņām. Anatola istabiņā vienā laikā var dzirdēt, kas notiek trejos kaīmiņos: lejā daži vīrieši spēlē kartis un cilā glāzes; aiz vienas sienas māte skubina ērcīgu bērnu ēst vakariņas; aiz otras mīlinās jauns pāris

— jā, arī to var dzirdēt — viņu balsis gan tik klusas, ka vārdus nevar saprast, bet tās dūdo kā ūbeles silā, viņi skūpstās lūpām un balsīm.

Istabiņā vēl ļoti silts no saulē sakarsušā jumta. Pa logu spiežas darvotas papes smaka, kas tik labi saderas ar vasaras tveici. No vecā dārza kūp rezēdu smarža. Natis nogriež spuldzi, un istabiņa iegrimst tumsā.

—Kādēļ tā? es jautāju, jo esmu sākusi gērbties.

Viņš smejas: — Lai odi nenāk iekšā. Pēkšņi viņš mani apskauj un sāk kā neprātīgs skūpstīt man kaklu un plecus.

Tāds viņš pēdējā laikā allaž, nerātns un mīļš. Es viņam nekā nevaru liegt, un negribu — bet nu es viņā jūtu ko svešu, kādu drudžainu nepacietību, nekautrīgu varmācību, ko pie viņa nepazīstu — un tad es pēkšņi zinu. — Nē, es čukstu, Nati, nē! — un pat nedrīkstu kliegt skaļāk, lai nedzirdētu kaimiņi aiz plānajām sienām: vienā mirklī man paspīd aina, kas tad būtu — kā māte, kas baņo bērnu ar mannu, noliktu karoti, paceltu galvu un pārsteigta klausītos, kā spēlmaņi uzlēktu kājās, uz brīdi aizmirsuši puskautos trumpjus, varbūt pat skrietu šurp, lai redzētu, kas te notiek, un mīlnieki blakus istabā atrautu lūpas viens no otra un smīnot domātu: Ā, tur arī! — Nē, Nati, lūdzu — — bet manas rokas tik vājas, tās nespēj atgrūst, ko reizē bīstos un gaidu — man liekas, ka kritu kaut kur karstā atvarā — te ir tik karsts, man trūkst elpas, kaut kas mani žņaudz un slāpē, un nezinu, vai tas mans mulsums vai viņa skaujas — — Laid jel, laid mani vajā, Nati, trakais zēn, tā mums nebija runāts — es kodīšu, es tev izplēsišu acis...

Viņš mani palaiž, pēc bezgalīga mirkļa, pēc īsas mūžības — kad esmu aizmirsusi, ka kādreiz gribēju kliegt, kost un plēst. Manas rokas bez gribas guļ man blakus, un man to nevajag. Ods tumsā džinkst ap galvu un uzmetās man uz pieres, bet es to nepadzeņu nost. Visā mājā rosas dzīvība, atskan un aplkust trokšņi; mazā istaba, kur guļu, šķiet tukša vieta romes un kustības vidū. Meitene dīc: Es vairāk nevaru, mamma, nevaru, nevaru! Man pilns vēders, palūko. Vīrietis blakus istabā saka: Viss būtu labi, ja rīt ne-

būtu jāceļas un jābrauc uz pilsētu; un sievietē, balsī, kas grieb, lai žēlo: Man mugura sūrst kā uguns, lūdzu, izied ar Nivea krēmu, tur ir, uz kumodes — un spēlmaņi lejā pēkšņi sāk dimdoši smieties, visi vienā balsī, bet viens skaļi sauc: Vai es neteicu? Es teicu, ka norausies!

Vai es to jau kādreiz esmu dzirdējusi — nupat vēl, pirms maza brīža? Tās pašas skaņas, tās pašas balsis; nekas nav noticis, viss ir kā agrāk. Natis guļ man blakus, sienmalī, puszvilus, atspiedies uz elkona; viņš lēnām glāsta man matus un saka: — Mijā... mijā!...

Pēkšņi izdaru ko pavisam aušīgu, ko pati nemaz negribu. Nezinu, kāpēc to daru. Kaut kas manī sagraižas kā putenis, kaut kas iekliedzas trulās sāpēs — uzlecu kājās un skreju, skreju — lejā pa kāpnēm, projām par ielu, tumsā, mežā.

Patī neredzu ceļu, un neskatos, kur skreju — ir tumšs. Vēsi, mīksti zari sitas sejā, skujas duras pēdās, jo esmu izskrējusi basām kājām. Varbūt šis ir tas pats celiņš, pa ko nācām no stacijas; varbūt esmu aizskrējusi pavisam uz citu pusi. Mežs visapkārt šķiet svešs, tagad, tumsā, daudz lielāks, dziļāks, biežāks nekā dienas gaismā vai vakara ēnās. Man pretī iznirst dīvainas figūras — vai tie koki, krūmi, vai spocīgas būtes, kas dzīvo tumsā? Egļu zari plandās man virs galvas kā milzīgu sīkspārņu lidplēves; klūpu uz ciņiem kā gulošu lāču mugurām, krītu smilšu dobēs kā vilku bedrēs... kur es skreju? Ko meklēju šai vietā, kur nav ne gaismas, nedz ceļa? No kā bēgu? No Anatola?

Ai nē, ne no viņa — ne no viena, drīzāk gan pati no sevis. No dīvainas mulsuma, savāda apjukuma, kas mani sagraibis un nelaiž vaļā. No sajūtām, ar ko esmu aplipusi, apraiņījusies, tā ka liekas, būtu jāmazgājas. No domām, kas mani moka un biedē, bet ko nespēju atvairīt. Jā, tā ir. Gribu būt viena — paslēpties kādā tumšā vietā, kur tās mani nevarētu panākt; atrast kādu avotu, kur šķīstīties, lai būtu atkal tīra miesīgi un skaidra garā.

Kaut kas mani ir nekrietni pievīlis. Ne šovakar, un ne Anatols — nē, viņam es to pārmetu vismazāk. Viņš man nekā ļauna nav darījis — vismaz nav gri-

bējis darīt. Galu galā, tam reiz bij jānotiek, agrāk vai vēlāk. Nē, ne viņš: visi mani krāpuši — visi tie, kas zina. Viņi visi melojuši, un melo joprojām. Tie, kas stāsta, raksta un dzied par mīlestību. Dzejnieki, kas savus skaistākos pantus veltī mīlai — kādēļ viņi melo? Rakstnieki, kas romānos un drāmās tēlo mīlestības cēlumu — kādēļ viņi liekuļo? Tēlnieki un gleznotāji, kas visskaistākajās krāsās un formās veido mūžīgos mīlētājus — kādēļ viņi krāpj? Nevar būt, ka viņi nezina, bet ja zina — kā viņi to var? Un kādēļ — kādēļ viņi to dara?

Kā esmu tiem ticējusi, kā jūsmojusi viņiem līdzī. Cik brīnišķīgu esmu, viņu vārdus līdzī čukstot, viņu vārsmas skandējot, iedomājusies dzīvi. Saraustītā virknē, te pazībot, te zūdot, manam skatam garām trauc skaistie un traģiskie tēli, visi cēlie un kaislīgie mīlētāji, par ko esmu tik bieži domājusi, kam esmu priecājusies un cietusi līdzī, par ko esmu sapņojusi un pat raudājusi — Grietiņa un Fausts, Rudolfs un Mimi, Tristans un Izolde, Okasens un Nikoleta... Princis un Gulbju meitene... Ļenskis un Tatjana... Zālamans un Sulamīte... Uldis un Baiba... Anna Kareņina... Tesa D'Erbervila... Mirdza... Karaliene Jāna... un neskaitāmi citi, neskaitāmas citas... Jūtas man mulst un domas jūk neziņā: vai tādēļ viņiem bij jāilgojas, jācieš, jāatsakās no visa — vai tādēļ bij jāmirst Romeo un Džuljetai?... Es nesaprotu... Vai tā visu ilgu alga, tas skaistais, cēlais, kādēļ esot vērts dzīvot, censties, atteikties, ziedoties, un ciest?

Vai tā viņa, senilgotā, sengaidītā — mīlestība?

Natis man apliek roku ap pleciem un pievelk sev klāt, it kā gribētu sasildīt. Viņš mani panācis, arī šeit, biezoknī un tumsā, viņš mani atradis. Vina rokas ir maigas un saudzīgas un viņa balss norūpējusies.

— Tu raudi?... Kādēļ?... Olga, mīlā...

Vai esmu raudājusi? Jā, liekas gan; tik aušīga esmu bijusi. Viņš man skūpstā mītrās acis un vaigus un glauda galvu kā bērnam. Cik labi, ka viņš neredz manu seju. Tik muļķīgi nekad neesmu jutusies un droši vien arī izskatījusies.

— Saki taču, kādēļ?

— Nezinu... nezinu. Tas skan tik aušīgi, brīnums, ka viņš nesāk smieties, bet — ko lai viņam saku? Ka man žēl sava skaistā sapņa par mīlestību? Viņš to nesaprastu. No viņa balss, no visas viņa izturēšanās noprotu, ka viņš nekā līdzīga nejūt. Viņš tikai glāsta man plecus un nekā nesaka.

Tad, pēc klusuma brīža, viņš jautā: — Kāpēc tu bēgi no manis?

— Ai, es jau teicu... es nezinu. Man kauns... Beidzot saņemos un saku: — Kāpēc tev tā bij jādara?

Nu viņš tiešām pasmejas, bet saudzīgi, klusu, kā runājot ar mīļu, aušīgu bērnu: — Kāpēc?... Tāpēc ka tevi mīlu.

— Es tev neticu! Ja tu mani mīlētu, tu — — tā nekad nebūtu darījis.

Esmu atkal tuvu asarām. Bet Natis nesaprot; viņš vairāk nekā nezina, kā tikai glāstīt man rokas un atkārtot to pašu: — Vai tu mani nemaz nemīli? Es domāju, ka esam labi draugi.

Natis gluži apjucis, liekas, viņš nezina, ko domāt — — varbūt labāk, ka viņš nerunā: nezinu, ko izdarītu, ja viņš par mani atkal smietos. Natis tikai glāsta un labina mani un gaida, lai pati nomierinos. Tad viņš man palīdz piecelties un saka:

— Tu nevari te palikt. Nāc, iesim mājās.

Pēkšņi esmu kļuvusi tik vāja, ka vedot viņam mani jātur un jābalsta — man nav atlicis gribas ne soli paspert — un tā mēs ejam, lēnām, apskāvušies, pa mežu, kas atkal kļūst arvien klajāks, caur ēnām, kas pamazām atkāpjas mums aiz muguras, uz to pusi, kur aiz kokiem spīd gaiši logi. Tikai netālu no vasarnīcas pamanu, ka skujas un ciekuri man duras kājās. Natis mani paceļ rokās un gabaliņu nes. Tas man patīk, jūtos gandrīz kā bērns tēva rokās — Natis man liekas gandrīz tikpat liels un stiprs kā tēvs, kad tas mani auklēja — un savādās trīsas man krūtīs norimst.

Pie vārtiņiem noslauku kājas, ko esmu sabridusi smiltīs un rasā. Natis mani noskūpstā un jautā:

— Vai tu vēl dusmojies?

— Nē, es saku, un tas tiesa, es uz viņu nedusmojos, man tikai drusku skumji — bet absolīti man, ka tu... ka mēs... vairs tā nedarīsim. Citādi neiešu augšā pie tevis.

Nezinu, kā tas būtu iespējams, augšā taču manas drēbes — laikam runāju, nekā nedomādama. Natis brītiņu klusē, un man aizdomas, ka viņš smaida, lai gan viņa seju tumsā nevaru redzēt. Beidzot viņš saka: — Ja tu vēlies...

Tas izklausās gandrīz kā solījums, un es apmierinos.

Istabiņa vēl tikpat silta un mājīga ar sveķaino dēļu sienām un zemajiem griestiem. Pa logu dzeestrā vilnī veļas vecā dārza smaržas, tagad vēl stiprākas nekā dienu; un nakts klusumā aiz kāpām skaidrāk var dzirdēt jūru šalcam.

— Nu man jābrauc mājās, es saku, meklējama kurpes. Ir jau ļoti vēls.

— Mājās? Natis jautā kā izbrīnījies. Es jau teicu, tev te arī mājas. Paliec!

— Māte mani gaida.

— Bet tev taču nav jāsteidzas? Natis mani lūko pierunāt. Tu brauci uz dzimšanas dienu, vai ne? Dzimšanas dienas svinības allaž ievēlās vēlu.

— Man jābrauc.

— Es tevi nekur nelaidīšu. Tu esi mana — mana!

Viņš mani satver rokās, cieši, kā baidīdamies mani pazaudēt, mazās istabas kastumā, darza smaržās un jūras šalkoņā — — kur paliek vārdi, kur solījums, nekad vairs, nekad? — — atkal ir tāpat. Kaut kas manī sastindzis vienaldzībā un spītā — bet tas nav tiesa! Kāds ledus gabals ir sācis kust reibinošā liesmā — man no tās kauns un bailes — ai, esmu kā spuldzē ieskrējusi kode, kā vīnā iekritis ods — šī liesma tik gaiša un karsta un jauna — es — aizdegos kā ciekurs, saraujos kā sausa lapa — arvien mazāka, sīkāka — kā sinepju graudiņš — un — un — — manis vairs nav.

Mana galva dus viņa pleca likumā, Natis lēni glāstā man matus un čukst:

— Tu taču mani mīli?... Tu... tu...

Mums vairs nav citu vārdu, tikai tie. Ar tiem mēs varētu sarunāties stundām, dienām, naktīm. Bet mums nemaz nav jārunā. Jo noticis kas ļoti savāds. Nav vairs ne manis, ne viņa — mums vairs nav ne atsevišķas gribas, ne domu. Mēs jūtam, domājam, runājam vienu: Natis saka, ko es domāju, Natis dara,

ko es gribu, es jūtu, ko viņš domā, es daru, ko viņš grib, — aplieku viņam rokas ap kaklu, un tas ir mans kakls, viņš droši un maigi skūpstā man plecus, lūpas, jo tās ir viņa — — abi reizē esam sevi pazaudējuši un atraduši viens otru.

— Mīlu... mīlu... mīlu!..

Kas to teica, viņš vai es? Vai es teicu? Mīlu —? Kur es ņemu tādu vārdu, kur esmu to mācījusies? Nekad neesmu to ne izrunājusi, ne dzirdējusi, nekad man nav bijis ne jausmas, ka tāds var būt Tas ir gluži jauns vārds, neviens tā vēl nezina. Mēs to esam atraduši, mēs abi ar Nati; tas ir mūsu vārds un mūsu noslēpums. Tikai mēs abi zinām, ko tas nozīmē.

Aiz mazā loga lēni, klusu šūpojas priežu zari, un kaut kur tālu zem tumšas debess dzied jūra.

Esmu izgludinājusi savas un Kaijas drēbes, esmu iztīrījusi istabas, salāpījusi zeķes, izlasījusi avīzi, norakstījusi pāri vēstuļu un pataisījusi vakariņas — jā, pat brītiņu pasēdējusi lievenī skatīdamās, kā izdziest vakara blāzma un iedegas pilsētas ugunis. Diena galā — mana atpūtas diena —, bet Kaija arvien vēl nenāk mājās. Kur viņa tik ilgi kavējas?

Ak jā, viņa taču aizbrauca pie draudzenes uz dzimšanas dienas svinībām. Tās ne reti ievelkas vēlu.

PIEKTĀ NODAĻA

(Olga Osīte)

Fasāde tāda pati kā ducim citu veikalu kvartālā — glīti krāsota siena, lieli logi, stikla un metalla durvis, virs tām gaismas izkārtne:

OLD DUTCH HOME CLEANERS

Speedy — Thrifty

kas vakaros zib zaļā un sarkanā krāsā, spoža un vilinoša kā illūzija. Pelēkā istenība sākas tūlīņ aiz fasādes: veikals ir kā peļu slazds, kam durtiņu vietā marcipāna kūka.

Ieejot jūs nokļūstat paplatā aizgaldā, ko iežogo pa kreisi, pie loga, nodalījums grāmatvedei un mašīnrakstītājai — parasti vienā personā, — pretī lete, aiz kā strādā pieņemēja un izsniedzēja — reizēm viena, reizēm divas, — bet pa labi galdiņš ar pāri krēslu, publikai, un pie sienas plats spogulis, kuŗa udevums darīt telpu lielāku un gaišāku. No jūsu puses raugoties, viss elegants, glīts un tīrs, baltā un gaiši zaļā krāsā. Pāri letei jūs ievērojat veselu mežu pakaramo ar iztīrītajām drēbēm un gar logiem gaŗu rindu gludināmo galdu, kur strādā gludinātājas — tur sākas netīrības un sviedru valsts. Bet to jūs neredzat, jums nav laika skatīties.

Patiesībā tīrītavas ēka ir vecs šķūnis, ko pašu nekādiem ķīmiskiem līdzekļiem nevarētu iztīrīt. Grīda nelīdzena, vietām izdrupušiem parketa dēļšiem, sienu apmetums mitrumā atlupis, griesti un logi apšūbējuši no tvaika. Ēka diezin kad pēdējo reiz remontēta, tas neatmaksājas; varbūt tā augstu apdrošināta, un īpašniece gaida, lai tā nodeg. Bet tā nodeg, jo te mitrs — karsts un mitrs.

Sākumā strādāju dibenā pie tīrāmiem galdiem, bet sāka mesties izsitumi uz rokām. Polinga kundze to ieraudzīja un teica: — Olga, mīlā, jūsu rokas necieš ķīmikālijas. Saldumiņ, jums būs jāiet gludināt. Mūsu šefiene bezgalīgi laipna un uzmanīga. Viņa mūs citādi nemaz neuzrunā, kā tikai darling, honey. Viņa jau gados, bet brīnišķīgi uzglabājusies, vienmēr tīra, kopta, krāsotām lūpām, vaigiem, nagiem. Pat sirmie mati krāsoti ļoti modernā metāliski zilganā nokrāsā. Man viņa vienmēr izskatās kā tikko ķīmiski tīrīta. Viņas ķīmiski sārtās lūpas vienmēr smaida un saka laipnus vārdus. Tikai acis nesmaida, tās ir gaišas un asas. Pa darbņīcu staigājot, viņa ierauga katru mikroskopisku sīkumu, kas veikalā var nākt par labu vai ļaunu. Zinu jau iepriekš, ko Polinga kundze teiks, ja man arī pie gludināmā galda nenoies izsitumi: — Olga, mīlā, jūsu āda nepanes darbņīcas gaisu. Tas tiešām nelāgs. Man tik ļoti žēl. Jūs esat atlaista, saldumiņ.

Bet izsitumi nogāja, un es vēl šodien strādāju pie pirmā galda. Nevienai nepatīk gludināt pie pirmā galda, visu acu priekšā; bet Polinga kundze teica ar visburvīgāko smaidu: — Olga, mīlā, jūs tik ļoti

izskatāties — jūs celsit veikala prestižu, dārgumiņ. Darbnīcā karsts, ziem un vasaru. Vēdinātājs pūš svaigu gaisu tikai priekštelpā, publikai. Locīdamās pie vecajiem Cissel galdiem, gludekļus cilādamas — tie mums jauni, vismodernākie, ar tvaiku, jo tas palīdz celt darba ražību, — strādnieces svīst, mati līp pie pieres, drēbes pie miesas. Dažreiz, īpaši vasaras karstajā laikā, kā tagad, viņas izskatās diezgan nožēlojamas. Es laikam karstumu paciešu labāk, man mati allaž kārtībā, blūze tīra un nelīp pie ādas.

Tā nu stāvu pie aizvēsturiskā Siseļa galda un bīdu spožo gludekli pār gērbjiem, blūzēm, kostīmiem tik veikli un ātri, kā prasa veikala prestižs un intereses. Darbs nav grūts, tikai jāstāv kājās un pastāvīgi jākustas. Karstumu jūtu tikai tveices mēnešos — ziemu darbnīcā patīkami silts. Ar algu var apmierināties. Esmu pieradusi, un man te labi.

Vispatīkamākais, ka nav daudz jārunā. Izdalītāja pienes iztīrītās drēbes klāt, un kad esmu izgļudinājusi, aiznes pakārt statņos. Citādi mani neviens netraucē. Strādājot varu domāt un savā nodabā sapņot.

Patiesībā nemaz neesmu šeit darbnīcā — te tikai tā mana daļa, kas nekā nejūt, nedomā, kas kustas kā automats. Darbnīcā čalo strādnieces, zvana telefons, šnāc tvaika gļudināmās mašīnas; aiz loga kvēlo Kalifornijas vasara, saulē svīst asfalts, karsts kā kūstošs svins, smird benzīna tvaiku piesātinātais gaiss — kas man gar to visu daļas? Labi, ka neesmu šeit.

Esmu vasaras saulē, bet tā citāda — maiga, zeltaina, tā liecas pār mani kā saulpuķes galva. Kājas man aplipušas ar baltu smilti kā cukuru, mati tā sapinkājušies, ka skāti nevar cauri dabūt, un mutē man jūras ūdens un vēja sāļā garža. Esmu tā iedeģusi, ka sūrkst visa miesa. Liekas, sejai ies āda nost — nekas, kosmētikas kabinetos par to maksā dārgu naudu. Ceru, ka ādai līdzī noies vasaras raibumi — bet nekā, to rodas arvien vairāk. Esmu gluži izmisisi, bet Natis zoboņas un smejas: viņam tie patīkot. Izskatās briesmīga — kā čigāņu puika. Natis saka, es esot ļoti skaista. Vai nu viņš man glaimo vai nekā nezina no skaistuma. Viņš gan izskatās lieliski, vingrs, brūns, atlētisks — reizēm man gandrīz kauns iet viņam blakus. Es tā lepojos ar viņu.

Tagad esmu pie viņa katru nedēļu, kad vien viņš brīvs no dienesta un var nogali pavadīt jūrmalā. Māte nekā nesaka. Teicu viņai, ka Hilda vēlas, lai braucu katru sestdienu un palieku vismaz līdz pirmdienai, un arī viņas vecāki aicina padzīvot jūrmalā ilgāk, lai Hildai būtu biedrene, ar ko pakavēt laiku; ka Bergmaņu vasarnīcā telpu diezgan — man pat iekārtota atsevišķa istaba. Māte padomāja un teica, tas esot ļoti laipni no Bergmaņu puses. Protams, es nevarot ielūgumu atraidīt, sevišķi vēl tādēļ, ka arī man pēc ziemas mācībām vajadzīga atpūta.

Tad māte gribēja zināt, kā izskatoties Bergmaņu vasarnīcā, un par laimi, varēju viņai to pastāstīt, jo reiz tiešām biju pie Hildas aizgājusi, lai gan pašas nesatiku māji. Sevišķi sīki māte mani iztaujāja, ko Bergmaņi ēdot — kas esot azaidā, cik ēdienu pusdienā un kas vakariņās. Tur nu man bij jāmelo. Izlīdzējos, uzskaitīju dažādus gardumus no Jūrmalas restorānu ēdienu kartēm — tur mēs ar Nati svētdienās šad tad iegriezāmies; saldaļā pēc pusdienām minēju zemenes ar putu krējumu — es laikam Bergmaņus padarīju par īstiem krējumlaižām — bet cits nekas neienāca prātā. Māte likās ļoti apmierināta. Viņa zina, kā man garšo svaigas zemenes.

Nesen vēl nebūtu varējusi mātei melot, bet tagad mani nemaz vairs nemoka sirdsapziņas ēdas. Agrākie laba un ļauna, pieklājības un nepieklājības jēdzieni man drusku sajukuši — reizēm pati brīnos, kā esmu pārvērtusies, man liekas, uz launu, bet tas mani nemaz neuztrauc. Sāku pierast uz dzīvi skatīties citām acīm. Tik daudz kas taču citādi, nekā līdz šim domāju. Cilvēki citādi, un dzīve citāda.

Mēs ejam par ielu vai staigājam pa liedagu, un redzu kādu pāri, kādu meiteni ar jaunu vīrieti, kas soļo blakus tāpat kā mēs, un man jādomā, ko viņi dara, kā izturas, kad paliek vieni. Agrāk man tas nenāca ne prātā, domāju tikai par to, ko redzēju — tagad, viņos raugoties, zinu vairāk. Vīrietis pieskaras meitenei pie gurna vai pleca, tas tikai viegls paviršs glāsts, bet es zinu, ka tas paliek pusceļā pieklājības dēļ. Meitene pieglaužas pavadonim pie pleca, tikai uz mirkli, un smaidīdama paskatās tam acīs: zinu, ko viņa domā, ko nozīmē viņas smails.

Jo mēs taču arī tā darām. Esmu iemācījusies slepeno zīmju valodu. Pārus redzot, man nav grūti uzminēt, kuŗi jau pieder viens otram, kuŗi vēl ne — tik skaidri tas redzams, no viņu skatiem, smajdiem, kad tie jūtas vieni, pat no viņu soļiem, kad tie iet blakus.

Tas notiek tik atklāti, visu acu priekšā, it sevišķi te jūrmalā, vasaras saulē un liedaga vaļībā, ka bieži brīnos, vai tā var? Vai tas tiešām atļauts? Agrāk man likās, ka mīl slepeņi — vismaz tie, kas nav precējušies. Man pašai kauns, ka tā dzīvojam, un es to saku Natim. Viņš smejas un brīnas, ka esmu tik naīva: Kauns — par ko? Visi tā dara. Mēs taču esam jauni.

Viņam taisnība — vai gandrīz taisnība. Reiz atnāku vasarnīcā drusku agrāk, kad viņš vēl nav atbraucis. Lievenī satieku saimnieci. Viņa mani sveicina, lai gan nemaz vēl neesam iepazīstinātas, un saka: — Te, lūgtu, atslēga — ejiet vien augšā, jaun kundz. Leitnanta kungs droši vien būs ar nākamo vilcienu. Saimnieces balss skan laipni un godbijīgi, viņas vecīgajos vaļbstos nemana nekā cita kā vien sirsnīgu iztapību. Un es — cik reižu netīku slapstījusies, pie Anatola nākot, baidīdamās, ka tikai saimniece neredz un kaut ko neiedomājas. Bet lūk, viņa visu zina, arī to, ka neesam precējušies — varbūt jau kopš pirmās dienas, pirmās nakts! Nē, man nav iemesla kautrēties un baidīties — viņa zina, un tas nav nekas. Natis teica, visi tā dara — mēs taču esam jauni.

Jā, varbūt viņam taisnība, bet tomēr ne gluži. Man liekas, mēs pārspīlējam. Mēs esam negausīgi un no tā, kas varbūt drusku ļauts, ņemam par daudz. Natis var teikt, ko grib, saimniece var raudzīties diezin cik vēlīgi, pati varu taisnoties ar jaunības tiesībām un dzīvi un mīlestību — man tomēr kauns. Mēs taču nedzīvojam kā jauni mīlētāji, mēs dzīvojam kā vīrs ar sievu. Kā vīrs ar sievu —? Reizēm man šķiet, laulība gandrīz nevainīga salīdzinot ar to, kā mēs dzīvojam. Mēs esam vienkārši traki. Pirmajā vakarā, kad tiekamies pēc nedēļas vai divu nedēļu šķirtības, pat neejam lejā. Mēs paliekam neēduši, mēs nekā cita negribam, kā tikai viens otru. Man kauns, ka tādi esam, un ka arī man tā patīk — bet man jāsargās Natim to izrādīt, jo viņš man pār-

met: — Kas tev noticis? Tu esi tik auksta — vai tu mani vairs nemīli?

Vai visi tā dara — vai tā var? Reizēm man same-tas bailes. Varbūt mēs nezinām, ko darām. Es no-teikti — bet varbūt Natis arī nezina, lai cik pār-liecināts pūlas izlikties. Varbūt esam... nezinu, kā lai to pasaku...kā bērni, kas rotaļājas ar ieroci, nezinot, ka tas pielādēts. Bet es mīlu Nati — mīlu arvien vairāk.

Tā paiet mūsu vasara — saulē un smiltīs, priežu šalkoņā un viļņu čalās. Jautru ļaužu pulkā, vientu-līgās pastaigās mežā un gar krastu. Mazās istabas klusumā, glāstos un skaujās. Stundas mums ir kā zemenes, sārtas un pilnas ar saules saldumu. Mums tik daudz, ko darīt, nevienu mirkli mēs negar-laikojamies. Dzīve nebeidzama de ja viļņu un vēja stabuļu pavadījumā. Bet visjaukākās varbūt tomēr ir tās stundas, kad nedarām gluži nekā, tikai guļam siltajā, baltajā liedaga smiltī un klausāmies mūži-gajā pasakā, ko stāsta jūra. Mūsu skaistā vasara — pirmā un vienīgā — mums liekas, ka tā pieder mums diviem vien. Un es — es slepeni nojaužu, ka tādas mums vairs nekad nebūs.

Mums pietiek vienam ar otru, mēs vairāmies ļaužu, cik varam. Taču Jūrmala nav liela, un šad tad redzam paziņas — īpaši svētdienās no tiem grūti iz-bēgt. Reiz satiekam Hildu, un tas man ir mazs pār-steigums. Todien nav saules, laiks atmeties vēsāks. Nevarēdami sauloties, tikai staigājam gar krastu. Esam kaut kur starp Dzintariem un Majoriem. Lie-daga pat šeit patukša, jūrā redz tikai retus peldētā-jus. Jauna sieviete iznāk krastmalā un ar kāju pa-lūko ūdeni. Ir vējš, tas liekas vēss. Virietis paceļ viņu rokās un ienes viņos. Viņa spiedz un spārdās. Balss man šķiet pazīstama, pieejam tuvāk — kā tad, Hilda! Viņa izbrien malā, apskāvusies ar savu puisi; jā: un tas nav neviens cits kā Olgerts, leitnants Va-nags. Sasveicināmies, visi esam priecīgi par sastap-šanos. Pažēlojamies par nemīlīgo laiku, un Hilda mūs aicina pie sevis.

Bergmani nupat aizbraukuši uz pilsētu, vasarnīca ir mūsu rīcībā Hilda sameklē vīriešiem ko dzeramu, un kad tie nogrimst sarunā — viņi kalpo vienā pulkā, un zināms, viņiem netrūkst lietu, ko pārrunāt,

lai gan lieli draugi viņi nav. Vispārīgi liekas, Anatolam nav īstu, sirsnīgu draugu, tikai skolas un dieņesta biedri, ar ko viņš labi satiek. Kamēr vīrieši runā, mēs ar Hildu nolienam savrup. Esam gluži laimīgas, nejauši atkal satikušās, un pēkšņi jūtu, cik vientulīgi esmu dzīvojuši. Liekas, mums daudz kas būtu pārrunājams. Bet vēl neesmu aizmirsusi pirmā brīža pārsteigumu.

— Tu tomēr ej ar Olgertu, Hilda? es jautāju. Vai tu neteici, ka nekad vairs negribot viņu redzēt?

Hilda izņem papirosu no mutes — viņa sākusī smēķēt, ko agrāk nedarija — un paskatās manī izbrīnījies, it kā nezinātu, par ko runāju. Tad viņa laikam atceras.

— Tas bij toreiz. Viņa pasmejas. Patiesībā viņš man gluži labi patīk... Bet nu stāsti, kā ir ar tevi — ar jums abiem?

— Mēs... reizēm satiekamies, es saku.

Hilda smejas.

— Ak, netēlo nu — to taču var redzēt.

Man ir ļoti neērti. Kā var par tādām lietām runāt, pat ar draudzeni? Hilda man šķiet arī svešāka nekā skolā. Tikai pamazām atgūstam senāko tuvību — nē, ne senāko: tagad sarunājamijs kā sievietes. Tas ir pārdzīvojums, kas mani gandrīz uztrauc: cik piedzīvojušas mēs abas esam! Man jāsarģās, lai nekļūtu pārāk atklāta.

Bet Hilda ļoti vaļsirdīga — kā allaž. Viņa atceras, ka esmu laba klausītāja, kam var visu stāstīt — un ko teikt viņai netrūkst.

— Mēs varbūt drīz precēsīmies, viņa saka. Man liekas, esmu — cerībās. Gaidīšu vēl kādas nedēļas, un ja tā būs, mēs salaulāsimies cik drīz vien iespējams.

Nezinu, vai šādā gadījumā būtu vietā apsveikums, un kamēr attopos, ko darīt, viņa turpina, kļūdama arvien vaļsirdīgāka:

— Patiesībā nemaz negribēju pie viņa iet. Olgerts glīts puisis, bet tas arī viss. Viņš taču nav it nekas, tikai leitnantīņš, un vēl gluži plīks. Viņa tēvs vienkāršs pasta ierēdnis. Tādus varu dabūt katrā laikā. Nesen iepazinos ar kādu sūtniecības atašeju — tas ir nobriedis vīrietis ar nākotni, un gluži traks pēc manis... Iedomājies, es iekļūtu diplomātiskās aprin-

dās! Mamma skubina nepalaist izdevību garām, un es arī par kaut ko tādu vienmēr esmu sapņojusi. Bet nu tur nekas neiznāk. Tu vari iedomāties, kāda man vilšanās. Es tev kaut ko pateikšu — viņa pieliecas man tuvāk un čukst, it kā kāds varētu mūsu sarunā noklausīties — tikai tu to nedrīksti stāstīt tālāk. Nekad, nevienam! Zini, man liekas, Olģerts to darīja tišām — lai mani paturētu. Ja tā būs, tad viņš to būs gribējis. Tāds viltnieks! Nu labi, mēs jau varam arī apprecēties, galu galā, viņš ir glīts zēns, un mans pirmais. Sieviete nekad neaizmirst pirmo mīlestību... Bet es viņam to nepiedošu. Atņemt man labākos jaunības gadus!... Kādreiz es viņam par to atspēlēšos — un smalki.

Beidzot viņa vēl pamāca mani:

— Tu arī piesargies, Olga. Vīrieši visi vienādi. Viņiem nevar ticēt.

Arvien vēl neesmu skaidrībā, vai izteikt Hildai līdzjūtību vai vēlēt laimes sakarā ar gaidāmām kāzām. Viņa neizskatās laimīga, un drusku jūtu tai līdzī, bet slepeni viņu arī apskaužu — jā, viņa atkal soli man priekšā, kā vienmēr, tiklab pieredzē, kā dzīves gudrībā. Es pazīstu tikai vīrieti, viņa vīrišķus un dzīvi.

Atkal piebiedrojamies Natim ar Olģertu, un Hilda acumirkļi pārvēršas. Viņa ir jautra un interesanta, prot pakavēt viesiem laiku dažādām pārgalvībām, un redzot, kā viņa kaitējas ar savu puisi, nemaz nevar ticēt, ka tā izlikšanās: liekas, vai nu viņa jau pavisam aizmirsusi teikto, vai arī melsusi man tīros niekus. Bet zinu, tāda viņa ir — citādi tā nebūtu Hilda. Es viņu apbrīnoju — ar visām viņas kaprišēm, likstām un noslēpumiem. Apskaužu viņas drosmi, sievišķīgo gudrību, bet par visu vairāk, zināms, skaistumu.

Cik dažādas mēs tomēr esam. Es esmu atradusi draugu un mīlestību, bet pa ceļam kaut kur pazaudējusi pati sevi. Dzīvoju Natim, daru, ko viņš vēlas. Man liekas, ka citādi nemaz nevar būt: mēs taču pieradām viens otram. Hilda — viņa būs piedzīvojuši apmēram to pašu, droši vien vairāk, bet savu patstāvību viņa nav pazaudējusi, nedz arī gribu, un no savām tiesībām nemaz nedomā atteikties. Kaut ko viņa allaž paturēs sev, kaut arī tas būtu tikai

atkal kāds mazs noslēpums, ko nevienam nedrīkst stāstīt tālāk. Vīriešiem vienmēr bijusi liela loma viņas dzīvē, un droši allaž būs, bet viņa tos prot vērtēt, un uz mīlestību raugās bez illūzijām. Esi uzmanīga, Olga: vīrieši visi vienādi.

Jā, un Hilda ir skaista. Man duras acīs, kā viņa pēdējos mēnešos pārvērtusies. Liekas, reizē ar skolnieces ģērbu viņa noietusi meitenes gadu draiskulību, visu nenosvērto, pusgatavo, aušīgo. Viņa ir pilnīgi pieaugusi, eleganta jauna dāma, kas skaidri apzinās savu skaistumu, prot to likt lietā un ik mirkli zina, ko dara. Droši vien pārspīlēju. Esmu tik vāja cilvēku pazinēja. Bet tāda nu reiz viņa man liekas, un nav šaubu, ka viņa pati tāda grib būt. Vajadzētu asāka skata par manu, lai redzētu, vai viņai tas izdodas vai ne.

Viņa iet un sēd taisni, bet ne stīvi, tikai viņas kustības apvaldītas, mierīgas, nesteidzīgas; viņa ir vienmēr laipna, bet drusku vienaldzīga, it kā mazliet garlaikotos, it kā nekā viņai nebutu sevišķi svarīgs. Lai viņa valkā, ko valkādama, drēbes viņai pieguļ tik eleganti kā lellei Rīgas Auduma skatlogā. Varbūt tas tādēļ, ka Hildai gandrīz ideāla figūra — manuprāt drusku par tievu, bet tas tik moderni. Viņa labprāt smejas, arī par gluži divdomīgiem jokiem, kad drīzāk būtu jānosarkst, bet gandrīz nekad nesmaida, un kaut kā tas viņai ļoti pieder. Šo vienaldzīgo nopietnību visvairāk apbrīnoju, lai gan zinu, ka tai jābūt mākslotai. Ir vēl daudz kas, ko Hildā apbrīnoju: mirdzošos matus, kas atgādina šampūnu reklāmas, kaut arī man aizdomas, ka tie drusku balināti, ādas krāsu, kas nav ne par bālu, ne par brūnu, vieglās firziņa pūkas uz vaigiem kas liecina, cik viņa vēl jauna, un protams, drēbes, kurpes, ko māte viņai pērk tikai pie Egliša, somiņas, gaumīgās istās rotas... Nu jā, viņa bagāta — bet zinu, pat ja man būtu viss tas pats, kas viņai, es nekad nebūtu tik eleganta kā Hilda.

Tad vēl — un tas liekas gluži neticami — es viņu apskaužu tā noslēpuma dēļ, ko viņa nes sevī. Negribētu būt viņas vietā — bet tomēr jūtu pret viņu cienību.

Liekas, arī Natim Hilda patīk. Ievēroju, ka viņš uz to bieži skatās. Vispārīgi Natis izturas citādi nekā vienatnē ar mani. Interesanti vērot mūsu vīriešus: skaidri var noprast, cik viņi lepni apziņā, ka mēs tiem piederam. Savā īpašnieku iedomībā viņi pat izliekas drusku vienaldzīgi, Natis pret mani, Olgerts pret Hildu. Toties viens pret otra dāmu viņi īsti kavalieri.

Kad braucam mājās, Olgerts ar Hildu mūs pavada līdz stacijai. Drusku neērts mirklis: liekas, leitnantam Vanagam arī būtu laiks braukt uz pilsētu,

— Nu tad sveiks, vecais, viņš saka Natim. Es braukšu ar nākamo vilcienu.

Protams, protams, es domāju.

Hilda piebilst: — Varbūt vēl aiziesim uz Lido, padejot Tik sen neesmu dejojusi. Žēl, ka jūs nevarat ilgāk palikt.

Jā, jā. Ir jau labi.

Rokās saķērušies, viņi aiziet uz vasarnīcas pusi.

Kad vilciens sāk kustēties, jautāju Natim:

— Kā tev patīk Hilda?

Atceros, ka reiz viņam to jau esmu jautājusi, bet tagad, ievērojot mūsu attieksmes, jautājumam cita nozīme nekā toreiz, mūsu iepazīšanās vakarā.

Natis izliekas pavisam vienaldzīgs: — Nekas.

— Viņa vēl skaistāka nekā skolas laikā.

Natis parausta plecus.

—Pārāk mākslota. Man patīk dabisks skaistums.

— Neizliecies. Droši vien tu labāk gribētu viņu nekā mani.

Viņš saspiež manu elkoni.

— Es tevi nemainītu pret divām Hildām.

Protams, viņš glaimo. Man ausīs vēl skan Hildas vārdi: Piesargies, Olga. Viņiem nevar ticēt. Bet ir tik patīkami to dzirdēt. Un varbūt Natis nemelo: viņš arvien vēl ir gaišmataināis Māras zemes zēns ar zaļajām ezeru acīm, kas raugās aizdomīgi uz visu neīsto, māksloto — viņš teiktu „slīpēto“. Bez tam, es domāju, arvien taču gudrāk labprātīgi atsacīties no tā, ko nevar dabūt. Es nekad nebūšu tāda kā Hilda; un Natis nekad nedabūs tādu meiteni kā Hildu. Nē, es nemaz neesmu greizsirdīga. Esmu mierīga un laimīga. Mēs saderam kopā.

Negribu izpaust Hildas noslēpumu, pat Natim ne. Bet mums tik maz kopīgu paziņu, par ko runāt. Un galu galā, tāds noslēpums tik un tā nav ilgi noglabājams. Pēc dažām nedēļām nenociešos un izstāstu Natim visu, arī to, ko negribēju — par Hildas aizdomām un Oļģerta Vanaga viltību.

Natis noklausās pieklājīgā ziņkārē, kā visā, ko viņam stāstu, bet kad beidzu, sāk smieties.

— Vai zini, tas nu gan interesanti.

— Ko tu smeijies?

— Es arī par to dzirdēju, viņš saka. Bet tieši otrādi.

Tad viņš pastāsta.

— Mēs nekā nezinātu, ja adjutants nebūtu palaidis muti Liels plāpa, sevišķi, kad iedzer. Viņš bijis pulka komandiera kabinetā tieši tai brīdī, kad Vanags ienācis lūgt atvaļinājumu. Pulkvedis pašlaik parakstījis papīrus. Tev vajadzētu redzēt, kā tas notiek. Tas ir vesels rituāls. Pulkvedis sēd krēslā ar spalvu rokā un kūpina pīpi. Adjutants izņem no vieniem vākiem sagatavoto papīru un noliek priekšā, vecais izlasa un paraksta. Adjutants ar presi nosusina tinti, piespiež zīmogu un ieliek parakstīto papīru otros vākos. tad pasniedz nākamo, ikreiz drusku paklanīdamies. Tā tas turpinās, kamēr visi papīri pārceļo no vieniem vākiem otros — reizēm to ir divdesmit, trīsdesmit. Vanags ienāk un apstājas netālu no durvīm, gaidīdams, kad pulkvedis beigs. Bet papīru daudz. Vanags stāv pamatstājā un svīst, jo mūsu vecais ļoti stingrs un necieš nekādas vaļības. Beidzot pulkvedis tomēr paceļ acis: — Nu, kas ir? Brīvi. — Pulkveža kungs, atļaujiet lūgt atvaļinājumu ģimenes lietu kārtošanai. Pulkvedis noliek spalvu. — Ko, tagad, kad pulkam jāiet manevros? Izslēgts. Viņš jau grasās atkal ķerties pie papīriem. Bet Vanags neiet ārā. — Atvaļinājiet, pulkveža kungs, bet lieta ļoti steidzama. — Kas tā par tik steidzamu lietu? — Ar jūsu atļauju, Vanags saka, es gribu precēties. — Pulkvedis atzveļas krēslā, izņem pīpi no zobiem un skatās domādams. — Tā?... Gribi precēties vai — jāprecas?... Vanags stāv, sarkst un nevar parunāt. — Nu, saki vien patiesību! — Tāds ir mūsu vecais, ar meliem pie viņa nekā nevar panākt. Ja mana, ka viņam grib ko iestāstīt, visam beigas. Vanags sto-

mās, stomās, bet beidzot atzīstas: — Tieši tā, pulkveža kungs — jāprecas. Pulkvedis sāk garšīgi smieties. — Tā ir cita lieta. Mēs, veci karavīri, zinām, ko nozīmē force majeure. Adjutant, dosim Vanagam divas nedēļas. Nākamo papīru! — Vakarā klubā visi smējās kā kutināti par Vanaga kļūmi. Lielajam don Huanam tāda klizma! Redzēdams, ka visi tik un tā jau zina, Olģerts nemaz neliedzās, ka vienreiz iekritis gan. Viņš mūs visus ielūdza kāzās. Līdz pat šim brīdim domāju, ka tai jābūt Hildas gudrībai — ka viņa baidījiesies Olģertu pazaudēt. Viņš taču tāds dāmu mīlulis... Bet ja tiesa, ko tu saki, tad es tiešām nezinu

— Ko tu domā, kā ir patiesībā?

Natis apdomājas un parausta plecus. — Var būt vienādi vai otrādi. Iespējams, ka viņi paši nezina. Tā nu gan būs jauka laulība! Bet galu galā, Olģertam nav, ko nožēlot. Cits viņa vietā būtu laimīgs. Hilda ir laba partija.

Tā gan būs — bet pēkšņi esmu kļuvusi domīga. Vai tā precas? Līdz šim domāju, ka laulība visnopietnākais, svarīgākais solis dzīvē. Ka precas tāpēc, ka nevar viens bez otra dzīvot. Jā, nesen man pat likās, ka precas tādēļ, lai drīkstētu mīlēt. Tagad zinu, ka mīlestībai laulības nevajag, bet — vai varētu būt, ka arī laulībai mīlestība nav vajadzīga?... Muļķības. Tie tikai sīkumi un niekošanās — Olģerts un Hilda mīl viens otru un droši vien būs laimīgi. Tikpat laimīgi kā mēs ar Nati... ja mēs —

Nosvinam Hildai kāzas — vēl turpat Majoru varšarnīcā. Tās ir skaļas, lepnas, ar lielu pulku viesu, un neviena laikam nemana, ka tās drusku sasteigtas. Hilda peld kā jauns gulbis savā greznajā, baltajā līgavas tērpā un izskatās tik laimīga, ka sieviņas raud, viņā noraudzīdamās. Cik cēli viņa soļo Olģertam pie rokas, no baznīcas iznākot — ar miršu vainadzīņu galvā, baltām rozēm rokā un jauno dzīvību zem sirds! Vai mirtes nenozīmē nevainību?

Un tad — pienākušas mūsu pēdējās dienas jūrmalā. Mēs par to nerunājam, bet abi to zinām. It kā atvadoties no mūsu skaistās vasaras, atlikušo laiku izmantojam tālām pastaigām. Abi esam lieli gājēji. Jūrmala skaista arī tagad, pirmajās rudens krāsās, augļu briedumā. Līdz pat jūras krastam at-

vēlies rasmīgais, smaržīgais Kurzemes auglības vilnis. Veikalu logos sarkst tomāti, dārzos spīd zilās plūmes, dzeltē bumbieri, un pat mūsu istabā no lejas atsmaržo gatavie āboli. Nesam mājās augļus lielām turzām, ēdam ābolus un metam serdes pa logu ārā.

Rīta rasā ejam pa mežu un ziedošiem viršu laukiem uz Bulluciemu pie zvejniekiem pēc svaigām kūpinātām zivīm. Pēcpusdienā noīrējam laivu un braucam pa Lielupi. Jūrmala jau tukša, liedagā tikpat kā neredz cilvēku. Visur klusums un liela brīvība zem bāli pelēkas debess. Mītrs vējš loka sa-kaltušas smilgas un putina sausu smilti.

Pēdējā siltajā dienā guļam lielas kāpas korē kā balta ziloņa mugurā un skatāmies jaunajās kaijās, kas met lokus mums virs galvas, it kā vingrinādamas spārnus cīņai ar rudens vētrām.

— Nati, es ierunājos, ar skatu sekodama melnbalto spārnu vieglajām vēdām, ja mums būs bērns, es pirmo gribētu meiteni — un sauksim viņu par Kaiju. Ko tu par to saki?

Natis nesaka nekā.

— Tas man vienmēr atgādinās šo vasaru. Vai Kaija tev neliekas skaists vārds meitenei?

Natis pieceļas un saka:

— Iesim mājās, man liekas, būs lietus.

Viņa balss skan drusku svešādi, it kā nepacietīgi. Tā viņš ar mani nemēdz runāt. Vai esmu izteikusi ko nepareizu? Es arī ceļos, un ejam mājās. Tiešām, drīz sāk krist retas lietus lāses.

Tad uznāk pirmā vētra, laiks pēkšņi atmetas vēss, un zinām, ka vasara galā. Man tās nav žēl. Tā pagājusi kā viena vienīga svētdiena, un zinu, ka tā vienmēr dzīvos manā atmiņā.

Bet mēs vairs nevaram braukt uz jūrmalu — man nebūtu, ko teikt mātei, jo Bergmaņiem sen jābūt pilsetā. Pēkšņi esam negaidītā klizmā: mums vairs nav, kur satikties.

Anatols dzīvo kopā ar neprecējušos māsu divistabu dzīvoklī Artilerijas ielā. Sofija ir pamatskolas skolotāja un studē filoloģiju. Viņa gandrīz nekur neiziet. Brīvajā laikā viņa vienmēr mājās, dibenistabā pie grāmatām un burtnīcām. Anatola istaba caurstaigājama, un mēs tur nevaram pat parunāties, jo

Sofija visu dzird. Viņa piecus gadus vecāka par Nati un izskatās ļoti nopietna un stingra, īsta skolotāja. Man liekas, arī Natis no viņas drusku baidās. Katrā ziņā viņš pret māsu jūt lielu cienību, jo viņa tam daudz palīdzējusi. Uz mani Sofija jau no pirmās tikšanās skatās aizdomīgi. Varbūt man tikai tā liekas; bet viņas tuvumā mēs ne viens, nedz otra ne jūtamies ērti. Šķiet, viņa Nati arvien vēl tur par mazu zēnu, kas jāuzrauga. Par mani viņai nav skaidrības, kas es tāda esmu un ko gribu. Droši vien Natis viņai nekā nav teicis.

Patiesībā man žēl, ka tā: labprāt gribētu ar Sofiju tuvāk iepazīties, iegūt viņas draudzību. Viņa studē valodniecību, es arī mīlu grāmatas, sevišķi dzeju: mums varētu būt daudz kopīgu interešu. Bet sevišķi simpātiska viņa nav.

Pāris reižu saņēmam istabu viesnīcā, bet man tur nepatīk. Pirmo reiz eju Natim līdz ar intresī, jo nekad neesmu viesnīcā bijusi. Otrreiz jūtu tikai kaunu un pazemojumu. Visnepatīkamākā ir pierakstīšanās. Natim jārāda dienesta apliecība, man pase, bet tā kā pase man glabājas pie mātes, iedodu savu veco skolnieces apliecību. Liekas, iegrimšu zemē, kā šveicars noskatās uz mums abiem. Aiz cieņas pret Anatola formas ģērbu viņš nekā nesaka, bet droši vien domā, ka esmu skolniece, un es taču nevaru viņam paskaidrot, ka esmu skolu beigusi. Otrreiz Natis istabu saņēms viens pats, un pie viņa uzeju vēlāk. Bet varu palikt tikai līdz desmitiem — tieši desmitos šveicars piekļāvē pie durvīm un saka, ka dāmai vai nu jāpierakstoties vai jāatstājot istaba. Viss tas ļoti nepatīkami un man pilnīgi sabojā tikšanās prieku. Un protams, pastāvīgi jābaidās, ka kāds mani neierauga, viesnīcā ieejot vai no tās iznākot.

Tā man cits nekas neatliek kā aicināt Nati pie sevis mājās. Man patīk, ka viņš pie mums nāk, bet ir divi iemesli, kādēļ esmu diezgan nelainīga. Vienkārt, te, mātes dzīvoklī, man ļoti neērti. Otrkārt, man kauns, ka māte mazgā veļu. Vienreiz tas nebūtu nekas, katrai ģimenei reizi nedēļā veļas diena. Bet ja Natis nāks biežāk, viņš noteikti ievēros. Sājā ziepju un sārma smaka, tvanīgais gludekļa gaiss, kas pastāvīgi pilda mūsu dzīvokli, veļas grozi un kaudzes

virtuvē, vannas istabā, pat mūsu viesistabā uz galdiem — viss runā pārāk skaidru valodu. Itin drīz Natis noprātīs, ka māte nemazgā mūsu pašu veļu vien. Un es negribu, ka viņš to zina — lai ko, bet to ne. Viņš nedrīkst zināt, ka māte, veļu mazgādama, pelnījusi naudu manām drēbēm un skolai.

Māte saņem tēva dzelzceļnieka pensiju, bet ar to mums nepietiek. Tas sākās pamazām, gandrīz nemānot. Māte izmazgāja veļu dažiem paziņām, tie slavēja viņas rūpību un tīrību; darba viņai radās arvien vairāk, un māte priecājās par blakus peļņu. Tā man ļāva beigt skolu. Esmu mātei par to ļoti pateicīga, un kad vien varu, arī pati viņai palīdzu — bet arvien esmu to uzskatījusi par kaunu un pazemojumu. Mana māmiņa nedrīkst būt veļas mazgātāja. Tiklīdz dabūšu vietu un sākšu pelnīt, viņai to vairs nēļaušu. Bet man vēl nav vietas, un nevaru māti atrunāt.

Vienīgā diena, kad mūsu dzīvoklītis tīrs un māte nestrādā gar veļu, ir svētdiena. Tātad Natis var nākt tikai svētdienās. Viņš nāk arī, kad vien iekrīt brīvs laiks.

Nezinu, vai māte ko nojauž par mani un Nati. Kad vēl braucu uz jūrmalu, viņa reiz jautāja, vai to jauno virsnieku, Osīša kungu, arī kādreiz satiekot? Jā, es teicu, dažreiz gan — pie Hildas nāk daudz cilvēku, Bergmani ir viesmīlīgi. Vairāk viņa nekā nejautāja. Nu, kad Natis nāk tik bieži, viņa droši vien kaut ko domā. Viņa būs arī ievērojusi, ka uzrunājam viens otru ar tu.

Svētdienās māte iet Pāvila baznīcā un pēc tam uz Matīsa kapiem apkopt tēva kapu. Bieži viņa sauc mani līdzī, bet reizēm man izdodas šā tā atrunāties. Vēlāk pietiek ar to, ka saku, Natis atnāks. Svētdienas pēcpusdienās, no kapiem pārnākusi, viņa parasti iet uz mūsu ģimenes dārziņu — tur tagad, rudenī, diezgan darba, novācot augļus un saknes. Kamēr māte ģimenes dārziņā, mēs ar Nati jūtamies gluži brīvi. Reizēm man iešaujas prātā, vai viņai neliekas aizdomīgi, ka mēs nekur neejam un visu laiku pavadām vieni paši dzīvoklī — ja ejam uz kino vai teātri, tad tikai vēlāk, kad viņa pārnāk. Varbūt māte kaut ko nojauž. Bet vēl viņa man nekā nav teikusi.

Mūsu dzīvoklī allaž jūtos kā maza meitene. Te viss man saistās ar bērniību. Plauktā visas vecās skolas grāmatas, etažerā dāvanas, ko esmu saņēmusi agrākās dzimšanas dienās — pat mana mīļākā lelle, ko vēl glabāju, tādēļ ka tā tēva dāvināta. Jā, un pie sienas tēva ģimetne — liekas, viņš visu laiku no-raugās manī, visur man seko savām laipnajām, tumšajām acīm. Vai Natis no tā visa nekā nejūt? Nezinu. Liekas, Natim gluži vienalga.

Varbūt pati neesmu daudz labāka — vismaz vie-na daļa manī. Arī mani kaitina brīvības ierobežo-jumi, ko mums abiem uzliek dzīve pilsētā. Jūrmala un vasara mūs izlutinājusi. Vai pareizāk būtu teikt samaitājusi? Ar visu neērtību un kautrību, es arī gaidu, kad māte aizies uz ģimenes dārziņu. Visskaid-rāk to jūtu, kad list lietus un māte neiet nekur.

Nē, es vairs neesmu tā, kas agrāk. Bet vajag vēl pāra gadījumu, lai to īsti atskārstu, lai pati sevi ie-raudzītu. Tie nāk drīz un skaidri parāda, cik tālu esmu aizgājusi no nevainīgās bērniības: tik tālu, ka vairs nav ceļa atpakaļ.

Abi ir tādi, ka man jāsaprot, tos atceroties. Varbūt tiem bij jānāk, agri vai vēlu; taču tie mani pār-steidz gluži negaidot.

Māte aizgājusi uz ģimenes dārziņu, un mēs ar Nati esam divi vien viesistabā. Es allaž atstāju ista-bas durvis pusvīrus, lai varētu jau laikus dzirdēt, kad māte veļ ārdurvis un ienāk koridorā. Nezinu, cik ilgi esam kopā; mēs neskatāmies pulkstenī. Bet pēkšņi dzirdu, ka māte pārnākusi, agrāk nekā citām reizēm, un rīkojas virtuvē. Paskatos un redzu, ka durvis cieti. Es gluži sastingstu — vienu brīdi jūtos tā, ka vārdos to nevar izteikt. Varu zvērēt, ka at-stāju durvis vaļā: māte ienākot tās klusām aiztai-sījusi. Mēs nekā neesam manījuši.

Natim nekā nesaku, bet tikko dzirdu, kad viņš tērzē par šo un to. Ejam uz kino — bēgšus izbēgu no dzīvokļa, lai nebūtu jāsatiek māte. Bet kur es varu no viņas aizbēgt? Pārnākot satiekamies virtu-vē. Viņa mani gaida, kā vienmēr.

Esmu sagatavojusies jaunākajam. Lai māte teik-tu, ko teikdama, darītu, ko darīdama, zinā, ka esmu to pelnījusi. Droši vien viņa raudās un žēlosies par

savu likteni. Ka audzinājusi mani, cik labi varēdama. Ka devusi man visu labāko, atraudama savai mutei. Ar ko viņa pelnījusi tādu nelaimi? Viņai, godīgai atraitnei, kas savu mūžu vadījusi pieticībā un dievbijībā, tik briesmīgs sods — paklūdusi, netikle meita!... Meita, kas aizmirsusi kaunu un godu... Un man nekā nebūs ko teikt, nekā nevarēšu noliegt. Rūgtos vārdos viņa man pārmetīs, kā esmu viņu krāpusi. Nu viņa sapratīs visu, manus braucienus uz jūrmaļu, melus par viesībām, teātri, kinc... Un man nebūs neviena attaisnojuma, jo tas visi būs tiesa. Tad viņa mani sodīs. Nekur vairs netikšu, pat ne pāri ielai viņa mani nelaidīs vienu pašu. Varbūt viņa mani aizsūtīs laukos pie radiem. Un protams, nekad vairs nevarēšu satikties ar Nati.

Es zinu, ko darīšu. Visus viņas pārmetumus noklausīšos klusēdama. Saņemšu viņas bardzību kā pelnītu pērienu. Varbūt raudāšu un lūgšos piedošanu. Bet vienā ziņā palikšu nelokāma: viņa mūs neizšķirs. Tur es nepadošos. Aiziešu no mājām... vienalga, lai notiek, kas notikdams, bet no Anatola neatteikšos. To viņa no manis lai negaida. Tādā apņēmībā ieeju virtuvē, lai stātos mātes tiesas priekšā.

Bet māte nesaka nekā.

Viņa padod man vakariņas, parunājamies par šo un to. Viņa pat apjautājas, kāda bijusi filma. Ik mirkli domāju: nu būs, nu tas nāks. Mātei grūti iesākt, bet viņa tūlīņ saņemsies. Taču ne. Kad viss ikdienišķīgais pateikts, viņa nodur galvu un klusē.

Varbūt veltīgi bailojos: varbūt durvis pašas aizvērušās caurvējā, un viņa nekā nav nārijusi? Bet nē; kaut kas ir mainījies, kāda savāda neveiklība ieviesusies starp mums — viņas balss skan citādi, un viņa vairās skatīties man acīs. Droši vien viņa zina, tikai nekā nesaka.

Kad māte ieiet dibenistabā, vēl brīdi klausos radio un lasu grāmatu. Bet vairāk man jādomā. Esmu pārsteigta un atbrūnota. Mīļā māte... viņa zina, un mani nenosoda. Esmu viņas gudrā, skolotā meita, kas visu zina labāk nekā viņa. Ja ko daru, tad droši vien tā vajag un tā ir labi; pat ja viņa to nesaprot. Bieži viņa man jau prasa padomu un padodas manai gribai — liekas, viņa klusībā pat lepojas ar to. Esmu

taču viņas lielā, labā, prātīgā meita. Viņa man visu piedod — lūk, arī to. Bet — vai viņai tomēr nesāp sirds?

Pēkšņi vairs neizciešu — ceļos un eju guļamistabā, lai viņai visu izstāstītu. Man acis pilnas asarām un sirds kāpj kaklā. Nē, māte nav pelnījusi, ka viņu tā krāpju. Mīļā māmiņa... viņai jāzina viss, par jūrmalu, par Nati, mūsu mīlestību. Man tas viņai jāsaka, lai viņa nedomātu nekā ļauna. Viņai jāzina, kā mēs viens otru mīlam, cik Natis labs, un — ka viņai nav uz mums jādusmojas.

Bet māte jau aizmigusi, un nevaru saņemties viņu traucēt. No manas lielās grēksūdzes nekas neiznāk. Tikai brītiņu pastāvu pie gultas un noskatos viņā. Un cik savādi — tā stāvot un raugoties sastrādātājās, ziepju zāļu saēstajās rokās, vecajā, nogurušajā sejā, kur dzīves grūtumi iegriezuši dziļas pēdas, saprotu, kāpēc viņa man nekā nesaka.

Vienalga, vai viņa ko redzējusi vai ne, viņa zina — visu to pašu, ko es, un vairāk, daudz vairāk. Viņa pati bijusi jauna, varbūt viņai tas nemaz neliekas tik sen. Māte arī zina, kas ir mīlestība — viņa taču reiz mīlējusi tēvu tāpat, kā es tagad Nati. Nē, nekas nav jāsaka. Viņa zina arī, kādi ir vīrieši — viņa tos pazīst, ar visu viņu saudzību un nepacietību, maigumu un savtību, padevību un aklo kāri. Kas ir sievietes tiesa — ka tā galu galā jāpieņem, lai cik lepnas mūsu sirdis. Un cik maza mana, cik maza Anatola vaina pie tā, kas ar mani noticis un notiek — varbūt nekādas. Viņas nogurušajā sejā arī vēl tagad, miegā, ir tikai klusa padevība — un rūpes. Rūpes, kaut viss labi beigtos. Man tas ir negaidīts atklājums. Nezināju, ka ar māti var saprasties kā ar draudzeni, turklāt vēl bez vārdiem.

Gluži bez vārdiem tomēr neiztiekam.

Kādu sestdienu, beigusi gludināt veļu un vēl krāvāda mūsu drēbes kumodes atvilknēs, māte pasauc mani pie sevis. Viņas balss skan gluži parasti, eju, nekā nedomādama — varbūt viņa sūtīs mani uz veikalu ko nopirkt vakariņām. Bet pēkšņi viņa saka, nopietni un cieši skatīdamās manī:

— Olga... tu taču zini, kā ar tevi ir?

Tas nāk kā krusa no zilās debess. Zinu, ka mātei

taisnība. Esmu jau labu laiku slepeni baidījusies un raizējusies, negribēdama ticēt; un, kad māte to saka, es zinu. Stāvu, acis nodūrusi, un nekā nevaru izteikt.

Māte jautā vēl: — Vai esat kādreiz runājuši par precēšanos?

Nu es briesmīgi nosarkstu. — Nē, par to mēs nekad nerunājam.

— Ak tā, darīt jūs varat, bet runāt nē? Liekas, ka būtu laiks. — Māte cenšas skatīties stingri, runāt bargi, kā tādā gadījumā jārunā, bet jūtu, ka tas viņai kaut kā neizdodas. Nabaga māte... patiesībā viņa uz mani nemaz neļauņojas, tikai raizējas par mani, it kā pati būtu savu tiesu vainīga. Un viss iznāk tik vienkārši — it kā nebūtu nekādas lielas nelaimes, tikai ikdienišķīga klizma — kā kad es būtu pazaudējusi īres naudu vai istabas atslēgu un mēs netiktu dzīvoklī: ak tu, aizmāršīgā, ko tik nu darīsim? — Beidzot viņa man noprasa: — Vai tu pati viņam to pateiksi, vai man būs jāsaka?

Nē, nē — labāk es pati.

Vairāk par to nerunājam.

Protams, es Natim pateikšu. Viņam taču tas jāzina.. Bet kad Natis nākamreiz atnāk, nekā nevaru izteikt. Man uzbrūk bailes, ka notiks kaut kas briesmīgs. Ko viņš darīs, kad to zinās? Varbūt viņš mani vairs nemilēs un negribēs mani vairs ne redzēt. Varbūt viņš man dos naudu un sūtīs pie — — nemaz nevaru iedomāties visu briesmīgo, kas var notikt. Es tikai sēdu un stomos un nevaru iesākt. Beidzot man saskrej asaras acīs. Tas tik aušīgi, un pati dusmojos uz sevi. Bet tā man klājas vienmēr.

Tad viņš uzmin un jautā tieši, un es saku: — Jā, man tā liekas. Un caur mitriem, salīpušiem plakstiem skatos, ko viņš darīs.

Natis pēkšņi kļūst ļoti nopietns. Brīdi viņš stāv pie loga un domā, neskatīdamies uz manu pusi. Esmu jau gluži izmisusi, kad viņš beidzot pagriežas pret mani un saka:

— Vai zini, tu man esi pamatīgi iegriezusi. Tas izjauc visus manus plānus, uz ilgu laiku. Varbūt pavisam. Nemaz nezinu, ko nu iesākšu. Bet — nu tikai

viņš man uzsmaida, un viņam iemirdzas acis — tā tomēr laba ziņa. Man būs dēls! Tas arī ko vērts.

Man liekas, pašu galveno viņš nav pateicis; ausīs man vēl skan mātes vārdi, tāpēc jautāju tik muļķīgi, ka muļķīgāk laikam vairs nevarētu:

— Nati, vai mēs... precēsimies?

Natis aizdomīgi paskatās mani. — Tu domā, ka tas būtu vajadzīgs? viņš jautā pavisam nopietni. — Vai tāpat nevarētu?... Manu noskumušo seju redzot, viņš pēkšņi sāk traki smieties. — Ak tu auša! Zināms, ka precēsimies — un ar skubu vien! Ja ne citādi, tad tādēļ, lai manam dēlam būtu kārtīgi vecāki.

Atkal esam viens otra rokās, un viss ir labi.

Polinga kundze apstājās pie mana galdiņa un saka: — Vēl sapņojat par atvaļinājumu, dārgumiņ? — Burvīgi smaidīdama, viņa man parāda brūnu apdeguma svītru gar kādas blūzes vili. — Es likšu to iztīrīt.

— Piedodiet, Polinga kundze, es saku. Tiešām nezinu, kā man tas gadījies — —

— Nekas, viņa mani mierina. Nemaz neraizējieties, mīļā. Vienreiz tas var gadīties katram.

Citiem vārdiem: Ja tas atkārtosies, saldumiņ — —

SESTĀ NODAĻA

(Maksimiljans Rupeika)

No Kultūras apvienības sapulces mājās nākot, ilgi staigāju pa pilsētu. Šīs sapulces mani tā uztrauc, ka paiet stundas, kamēr nomierinos. Nezinu, kāpēc uz tām vēl eju.

Tik vien vēl atlicis no mūsu patriotiskajiem centieniem kā šīs sanāksmes, reizi vai divreiz gadā. No deviņdesmit četriem biedriem bija ieradušies trīsdesmit astoņi. Priekšsēdis nopriecājās par kuplo apmeklētāju skaitu — ievērojot jauko laiku, kad katrs grib kur izbraukt. Tomēr trūka kvoruma. Tāpēc

stundu plāpājām un smēķējām, lai pēc statūtos noteiktā laika varētu atklāt otru sapulci, kas pilntiesīga ar katru dalībnieku skaitu.

Darba kārtībā bija darbības pārskats, vēlēšanas un dažādi jautājumi. Pagājušā gada darbību atzina par ļoti sekmīgu. Pavisam bijuši seši sarīkojumi, kas visi devuši atlikumu, kaut nelielu. Atzīmēts 18. novembris un aizvesto piemiņas diena, bijuši trīs koncerti un viena teātra izrāde. Vākti ziedojumi, kas nodoti tālāk aprūpes organizācijām. Kasē pašreiz desmit dolaru trīsdesmit septiņi centi. Būtu vairāk, bet tautieši diemžēl nav nokārtojuši biedru maksas, ko lūdz izdarīt cik drīz iespējams, jo citādi biedrības rošīgā darbība draud apstāties.

Tad nāca priekšsēža un valdes vēlēšanas. Visi kandidāti atteicās. Pēc lielākas stīvēšanās vienbalsīgi ievēlēja līdzšinējos. Sapulce aplaudēja. Priekšsēdis, drusku nelaimīgs un drusku pagodināts, pateicās par dāvāto uzticību. Atzina, ka arī šogad atzīmējami valsts svētki, lai trimdniekos uzturētu dzīvu nacionālo apziņu. Debates izcēlās jautājumā, vai sarīkojumā būtu atļaujama deja. Izskanēja domas, ka valsts dibināšanas atcere neesot nekāda sēru diena un, ja citur rīkojot balles Kalpaka nāvesdienā, tad nebūtu nekāds grēks, ja mēs, neatkarības pasludināšanu atceroties, drusku uzdejotu — īpaši tādēļ, ka tas sarīkojumam pievilktu vairāk jaunatnes, kas galu galā mūsu nolūks.

Priekšsēdis lūdza vārdu. Viņa seja bija nopietna un balss skanēja svinīgi. Dāmas un kungī! Taisnība, kādreiz astoņpadsmitais novembris mums bija prieka un lepnuma diena. Bet tagad mums šī diena saistās ar dziļām skumjām. Ko domās amerikāņi redzot, ka mēs šai dienā dejojām un līksmojamies? Nē, kungī. Ir lietas, ko var, un ko nevar. Katrā citā gadījumā jā, bet šais divos, aizvesto piemiņas dienā un astoņpadsmitā novembrī, mums no tā jāatturas. Vismaz man sirdsapziņa to neatļauj. Es beidzu.

Sapulce kļuva domīga un nolēma rīkot svinīgu aktu bez dejas. Bija pienākusi kāda ziedojuma lapa, ko laika apkārt. Savāca divdesmit vienu dolaru piecdesmit centu. Priekšsēdis jautāja, vai būtu vēl kāds jautājums? Es pacēlu roku un jautāju, vai nebūtu

vēl kas, ko mēs varētu darīt dzimtenes labā, kaut kas vairāk par protokolu lasīšanu un piemiņas aktu rīkošanu ar vai bez dejas.

Priekšsēdis paskatījās manī paguris un drusku noskumis. Esmu pazīstams kā miera traucētājs. Sapulcēs uzdošu nepatīkamus jautājumus — jautājumus, kam nav atbilžu. Priekšsēdis nesaprot, ko ar tiem gribu panākt. Ir taisnība, viņš saka, mēs visi gribētu darīt ko vairāk. Bet mēs te esam tikai mazs pulciņš. Ja vadošās aprindas nekā nedara, tad taču laikam nav iespējams. Mēs atbalstām visas protesta rezolūcijas un ierosinājumus, kas nāk no centriem. Vairāk nekā nevaram. Varbūt jums, Rupeikas kungs, būtu kāds konkrēts priekšlikums?

Varbūt, es saku. Piemēram? Japāņiem ir kāda sena tradīcija. Ja viņi domā, ka nodarīta pārestība, un nevar to novērst, viņi izdara harikiri. Kā būtu, ja mēs visi aizbrauktu uz Vašingtonu un padomju sūtniecības priekšā izdarītu harikiri? Varbūt tam tomēr būtu zināms iespaids.

Zālē smiekli. Tas visiem liekas brangs joks. Priekšsēdis arī smejas, bet manam priekšlikumam nepiekrīt. Mēs neesam japāņi, viņš saka. Un man personīgi liekas, ka dzīvs suns tomēr vairāk vērts nekā beigts lauva. Vai ne, Rupeikas kungs? Viņi tikai priecātos, redzot mūsu līkus.

Sapulce beidzās pacilātībā un vienprātībā. Pie durvīm bija grāmatu galds — aizejot nopirku pāri grāmatu.

Staigāju pa krēslainām, pustukšām ielām un domāju. Kā esam nonākuši šai letargijā, kad mums liekas, ka pat pirkstu pakustināt nav iespējams? Mēs guļam kā lāči ziemas miegā un sūcam atmiņu ķepu. Jau desmit gadu mēs sevi aijājam dusā ar nevarības šūpuļa dziesmu. Liekas, nelaime mūs hiprotizējusi čūskas acīm: tu nekas neesi, tu nekā nevari! Nu jau mēs paši to atkārtojam, paši tam ticam.

Vai tiešām mēs nekā nevaram? Ja mūsu sirdis vēl asiņotu sāpēs, kā pirmajās dienās; ja mēs atcerētos, ka brāļi un māsas nav miruši, bet dzīvi iemūrēti varas cietokšņa sienā — ja mēs naktīs nevarētu gulēt, dzirdot viņu saucienus un vaidus; ja mūsu naidis būtu kā uguni nokaitēts asmenis — tad mēs ne jau-

tātu, ko varam, ko nevaram: mēs darītu. Māte metas ugunī pēc bērna un nevaicā, vai varēs to izglābt — palūkojiet viņu atturēt. Varbūt viņa pati sadegs; bet viņa par to nedomā, viņa nemaz negrib dzīvot, ja nevar bērnu glābt.

Kādreiz man likās, ka arī mēs varētu ko darīt, ja tiešām gribētu. Lapu laida apkārt un savāca divdesmit vienu dolaru. Mēs esam piecdesmit tūkstošu Savienotās Valstīs un Kanadā vien. Ja mēs neziedotu, bet dotu visu, ko varam — ja mēs to uzskatītu par svētāko pienākumu. Šo piecdesmit tūkstošu starpā būs divdesmit, kas katrs pelnī ap trīs tūkstošu dolaru gadā — dažs mazāk, citi daudz vairāk. Ja mēs atdotu trešdaļu svētajam mērķim, arī tad mēs vēl dzīvotu labāk nekā mūsu tēvi un mātes, brāļi un māsas dzimtenē — daudz, daudz labāk. Cik tad ienāktu mūsu kopīgā cīņas fondā? Divdesmit — kopā ar citu kontinentu iemaksām droši divdesmit pieci miljoni dolaru gadā. Piecos šeit nodzīvotajos gados mēs būtu savākuši simts divdesmit piecus miljonus dolaru.

Ar to mēs nevarētu apbruņot armiju un sākt karu. Bet mēs varētu uzturēt dažas slepenas cīņas grupas, kas mūsu ienaidnieku turētu pastāvīgā terorā un liktu visai pasaulei aizmirst elpu. Spokaini iznīcinātāji iznirtu no mākoņiem un nogāztu satiksmes lidmašīnas ar viltus diplomātiem. Mīklainas torpedas nogremdētu municijas kuģus atklātā jūrā. Sūtniecības sprāgtu bumbas, pēkšņas mašīnpistoļu kārtas sagaidītu smaidošos meļus, kur vien tie parādītos liekulīgās draudzības vizītēs. Un kur vien pasaulē izceltos atklātas cīņas, mūsu brīvprātīgo bataljoni būtu pirmajās rindās, bezbailīgi sējot nāvi, atriebjot varmācību, prāsot taisnību... Pasaulei beidzot būtu jādzird mūsu balss.

Kāds sapņotājs! Kas par murgiem!... Sapulcē tāds priekšlikums saceltu vēl lielākus smieklus nekā piemērs ar harakiri. Ko? Tas tik joks! Latviešu mau-mau banda!... Trešdaļu algas? Pat mormoņi savai baznīcai dod tikai desmito tiesu. Jauki būtu, ja visi tautieši ziedotu simto ienākuma daļu — tad arī, to sadalot, ienāktu tāda plēšanās, ka spalvas ietu pa gaisu.

Jā... bet lai man nesaka, ka tas nav iespējams.

Tas ir noticis, un notiek. Īri un kiprieši tā cīnās ar Lielbritānijas kolosu. Tuksneša beduīni, džungļu nēģeri tā ķaŗo par savām tiesībām, vienalga, ar vai bez izredzēm, un pasaule viņos noraugās ar cieņu un bailēm. Mūsu pašu tēvi kailām kājām gāja cīņā pret pārspēku, un uzvarēja — tādēļ, ka gribēja.

Ko līdz sapņot? Mēs taču negribam. Kurš bija tas vīrs, kas teica: Pašreizējā politiskā situācija tāda, ka tautiešiem ieteicams atturēties no demonstrācijām pret austrumu viesiem. Mēs esam ļoti prātīgi; mēs esam reālisti. Mūsu prasības nav lielas; esam pastāvīgi atlaiduši kā mazāksolīšanā, un patlaban vēl tikai gribam saglabāt jaunatni Latvijai. Nu, būs jāatsakās arī no tās. Tā bieži mēdz būt: kas maz prasa, nedabū nemaz. Jaunas sirdis vārdiem nevar iekarot, tikai darbiem. Kur ir spožais paraugs, kas jauniešus iedvēsmotu, vilinātu mūs atdarināt, mums sekot?

Esmu tik ilgi staigājis, ka sāku nogurt. Kur esmu? Ielas svešas, neredzētas; būšu aizmaldījies kādā tālākā nomalē. Nemiers domās pamazām aprimst, paliek tikai skumjas. Soļoju arvien lēnāk. Varbūt apšēdīšos apstādījumos zem koka atpūsties.

Nē, mēs nekā negribam un tādēļ arī nevaram. Balamutes vēl pēc veca veca paraduma klabina žokļus, bet klusībā mēs jau zinām, ka viss veltīgi un vēsture mūs norakstījusi zaudējumos. Tā tikai maza epizode lielās laikmeta drāmas ēnā. Cik nav tādu traģēdiju, lielāku un mazāku. Puse armēņu tautas iznīcināta. Miljoniem žīdu dzīvi sadedzināti, aplieti nedzēstiem kaļķiem, nōmerdēti badā — brīsmīgākais noziegums cilvēces vēsturē, bet jau pēc desmit gadiem neviens to pat nepiemin. Tautas zaudējušas desmtūkstošus, simttūkstošus, ja ne miljonus, un dzīvo tālāk. Latvju tauta pacietis savus smagos zaudējumus tāpat kā citas — to starpā arī mūs, un dzīvos tālāk. Tas jau noticis — mērī mira daudz vairāk, krustnešiem iebrūkot, desmitiem tūkstošu aizgāja leišos — un vēl notiks, kamēr beigsies lielais mūslaiku pašiznīcināšanās mēris.

Mēs dzīvojam katastrofas laikā. Vecā pasaule mokaš dzemdē jaunu. Jābūt aklam, lai to neredzētu. Vecais Dieviņš ar sirmo bārdu aizgājis pensijā. Modernais burvju māceklis izsaucis džinnus, ko pats

vairs nevar savaldīt: zinātni un tehniku. Cik milīgi un rātni kucēni tie likās sākumā! Tagad tie izauguši par leviatāniem, kas draud aprīt savu māti cilvēci.

Viss notiek, kā bija paredzams. Var paredzēt arī, kas notiks tālāk. Vētras iztrakosies un norims. Agrāk vai vēlāk pretstati izlīdzināsies un atračīs mērenu vidusceļu. Jaunās iekārtas pielāgosies dabas un vēstures likumiem, vecās mainīsies uz augšu. Jaunā pasaule varbūt būs par vienu procenta simtdaļu labāka nekā vecā. Simts miljonu par to būs samaksājuši savām asinīm un nāves mokām. Tā ir dabiska nocrise; pēc vecas paražas to mēdz saukt par progresu. Tā gaitu mēs nevaram ne apturēt, ne grozīt.

Notiek taču kā vienmēr bijis un būs: paēdušie, tuklie, apatiskie zaudē, un uzvar izsalkušie, negantie, varmācīgie. Nav neviena, kas gribētu un varētu pretoties. Brīvā pasaule ir guloša skaistule, bagātie rietumi — impotents vecis. Vai brīnums, ka skaistule labāk izvēlas jaunu, stipru laupītāju? Raugies, kur gribi, visur tas pats. Vācieši, labākie kaņotāji pasaulē, palikuši bez vadoņa — un ja kāds radīsies, tas atkal būs stulbenis ar lielu muti, kas savu tautu iedzīs nelaimē. Franči — tie nemaz vairs nav tauta, bet vecu, puskurlu, pusaklu sievu bars, kas plūcas pie akas, mazgājot savu netīro veļu. Franču sišana kļuvusi par Āzijas un Afrikas mazturīgo aprindu iecienīto sportu. Vienīgā tauta, ko viņi vēl pārspēj, ir italieši, šie makaronu ēdēji, kas prot tikai slinkot, dziedāt un mīlēt... Visur viens un tas pats... visos kontinentos, visās tautās. Ēmigranti? Par tiem nemaz nav, ko runāt, ja negrib aizrīties ar žulti. Viņu garīgā dzīve, viņu kultūra ir kā govys, kas, zaļas pļavas vidū stāvēdama, čokurā sarāvusies, ziņ pati savu tesmeni. Tie retie, kas visu redz un saprot, var tikai noskatīties un nevarībā griezt zobus.

Nē, nekas negrozīsies. Viss notiks, kā lielajā cilvēces likteņa grāmatā rakstīts.

Atliek tikai katram tikt galā ar savu personīgo traģēdiju. Katram pašam jāatrod atbilde jautājumam, ko tam uzdod laikmets.

Mana atbilde skaidra, un tā ir: nē.

Es negribu nekādas daļas šai aklo briesmoņu cīņā, šai ārprātīgo karnevālā — ne vismazākās. Retu reizi

manī vēl pamostas protesta gars, kā šodien sapulcē — tad uzdošu neērtus jautājumus, kritizēju, nosodu, prasu pēc kaut kā patiesāka, labāka. Bet sevī jau zinu, ka viss veltīgi. Sevī jau esmu samierinājies, ka arī pats esmu norakstīts zaudējumos. Jo man nebūtu spēka darīt jaunu pat vislabākajā, viscēlākajā nolūkā. Ir taču taisnība galīlietim ar skumjo skatu, austrumu dievcilvēkam ar svētlaimīgo smaidu: pret jaunumu cīnoties, var tikai jaunumu vairot. Gribo darīt labu, kamēr varu.

Man nenāk prātā mēģināt pasauli lāpīt. Negribu citus pārliecināt vai atgriezt uz taisnā ceļa: pats nezinu, kurš ceļš likais, kurš taisnais. Man vairs nav nekādas politiskas pārliecības, neticu vairs nevienam kroņa ideālam. Ienīstu varmākas, bet nicinu arī svētos liekuļus, un neticu nekam, kas tērpjas skandināgos vārdos. Negribu nekā šai pasaulē, kur par visu met kauliņus sarkanais un melnais. Zinot, ka nevaru pārpeldēt asins un dubļu upi, palieku malā. Lai šī pasaule iztieks bez manis.

Bezgalīgā truluma, jaunuma, savtības un muļķības lavīnai es atbildēju ar spītīgu nē. Spožu zvārguļu tirgotājiem, ērtību solītājiem, jutekļu kutinātājiem atbildēju ar ne; neviens mani nepievils, solot paradīzi zemes virsū, zem zemes vai debesīs; nekā negribu vairāk un labāka: paturiet, man nevajag. Ieraušanas un greznības trakums, ko sauc par moderno dzīves veidu, var turpināties bez manis; zinu, ka tas reiz beigsies ar rīkļu griešanu, nagu maukšanu un šāvieniem pakausī. Paldies, kungi — es atturos.

Ja arī esmu norakstīts zaudējumos, ja manai dzīvei arī nav nozīmes — kāda maza spītība man vēl paliek: es varu darīt drusku laba. Nekā liela; kādu nieku. Tepat savā apkārtnē, cik tālu sniedz mans tuvredzīgais skats un īsā roka. Varu palīdzēt piecelties kādam, kas pakritis, varu kādu izsalkušo pacienāt ar pusdienu; vai iepriecināt kādu vientuļīgu, noskumušu cilvēku. To man neviens nevar atņemt.

Ir jau gluži satumsis. Gaiši liesmo neona reklāmu burti zilajā krēslā. Mašīnu starmeši šķiež sudraba strūkļas pār asfalta bruģi. Pēkšņi ievēroju, ka stāvu Olgas Osītes mājas priekšā. Cik savādi, ka nevilšus

atkal esmu atnācis šurp. Jo tā nav pirmā reize: šad tad tas man pastaigās jau gadījies.

Varbūt tā ir labi — varētu pat gadīties, ka viņa mani gaida. Olga gan nedzīvo viena, viņai ir meita; bet bieži man liekas, sirdī viņa tikpat vientulīga kā es. Viņas logi gaiši — diezin, ko viņa tagad dara? Kaut varētu viņai sagādāt kādu mazu prieku. Bet man negribas iet iekšā. Brītiņu pastāvēšu un tāpat noskatīšos viņas gaišajā logā.

Itin kā manu balsi dzirdot, viņa iznāk lievenī, bet pirmajā brīdī neredz mani krēslā aiz lieveņa margām.

Pamanījusi tuvumā cilvēka stāvu, viņa viegli satrūkstas, bet tūliņ attopas:

— Maksī, jūs te? Kāpēc nenākat iekšā? viņa man laipni pārmet. Jūs mani gandrīz izbiedējāt. Domāju, kāds klaidonis — —

— Pilnīgi pareizi, es saku. Gluži parasts klaidonis. Labāk aizslēdziet durvis.

— Nāciet taču dziļāk. Es... gandrīz jūs gaidīju. Esmu viena pati mājā. Kaija vēl nav pārnākusi.

Durvis stāvot, iedodu viņai grāmatas.

— Ko, man? Paldies... bet kā jūs zinājāt?

— Ko tad?

— Ka man šodien dzimšanas diena, Olga aizkustināta saka, un apjukumā izskatās meitenīgi jauka. Jūs esat vienīgais cilvēks, kas mani atcerējies — pat Kaija būtu aizmirsusi, ja es nebūtu pateikusi.

Tas nu nav nekāds brīnums, es domāju. Es tevi atceros katru dienu...

Viņa apskata grāmatas, Zentas Mauriņas Frančesku un Die weite Fahrt.

— Un — Zenta Mauriņa! viņa jūsmo. Es tā mīlu Zentu Mauriņu... Paldies, Maksī! Vai tiešām nenāksit iekšā?

Cik sirsnīgi skan viņas balss!

Nezin kādēļ man liekas, ka sabojātu šī brīža jaukumu, ja gribētu vairāk.

— Nē, šoreiz ne, es saku. Ir jau vēls — varbūt citreiz. Ar labvakaru.

Mēs šķīramies, bet vēl ilgi jūtu viņas roku savā. Tā ir viegla un silta, kāda var būt tikai drauga roka.

SEPTĪTĀ NODAĻA

(Olga Osīte)

Šodien pirmo reiz šakļidojos ar Kaiju. Šad tad esam saskrējušās arī agrāk — par ilgāku prombūti bez manas ziņas, par kādu apģērba gabalu, kas man licies bez gaumes — vai, kā vēl nesen, par moderno „pīļastes“ frizūru, kad Kaija pārnāca no pilsētas apgrieztiem matiem un jautāja man: Kā es izskatos? — un es atbildēju: Pēc suņa. Kaija ļoti savaldīga un neizrāda dusmas, to viņa mācījusies no amerikāņu jauniešiem, bet zinu, ka meitene apvainojās. Nu, tie tikai sīkumi, kas mums abām piemirstas jau nākamā dienā.

Šoreiz lieta bija nopietnāka. Apmainījāties tikai dažiem vārdiem, bet jutu, ka tie mūs abas skāra dziļi. Agrā rītā viņa kaut kur aizbrauca ar draugiem un, kad pārnācu no darba, vēl nebija mājā — tikai piezvanīja pa tālruni — tā bija tālsaruna —, lai ne-
raizējoties, viņa esot tālu, tāpēc mājā būšot vēl.

— No kurienes tu zvani? es jautāju.

— No Rino, Nevadā. Un pēkšņi viņa jautāja: — Māmiņ, ko tu teiktu, ja es apprecētos? Tūlīņ, šodien.

Man kājas kļuva aukstas. — Kaija, tas taču joks?

Viņa pasmējās. Tālrunī Kaijas smieklī izklausījās gandrīz sveši. — Tikai pa daļai. Pusē joks, pusē — nopietnība. Tu zini, šeit, Rino, viegli salaulāties un viegli šķirties. Daudz cilvēku tādēļ vien brauc šurp.

— Tu neesi pie pilna prāta. — Es tikko varēju noturēt klausāmo stobriņu. — Brauc tūlīņ mājās — dzirdi, tūlīņ!

Viņa kļuva nopietna. — Nu, neuztraucies, mām. Nekas nav noticis. Es apdomājos — pēdējā brīdī. Esi mierīga, vēl arvien esmu veca meita.

Viņa pārnāca vēl naktī, un rītā, kad gāju uz darbu, vēl gulēja. Bet pēc pusdienas izrunājāties.

— Tu mani pārbiedēji, es teicu. Kā tu vari jokoties ar tik nopietnām lietām.

— Es jau teicu, ka nemaz nebija joks. Daudz netrūka, ka būtu salaulājusies, tikai pēdējā brīdī pārdomāju. Galu galā tik ļoti viņš man nepatīk.

— Kāds viņš?

— Nu, Ričs, ar ko pēdējā laikā eju. Tu nepazīsti. Man likās, ka zinu gan, par ko viņa runā. Esmu redzējusi, glīts puisis tumšiem matiem, pamaza auguma. Brauc zaļā sporta mašīnā.

— Un tu varētu to izdarīt? Tik vienkārši, man nekā nesakot?

— Kāpēc ne? Ja viņš man tiešām, simtprocentīgi patiktu? Galu galā man pašai jāizvēlas manas dzīves vīrietis, vai ne, mām? Esmu gandrīz pilngadīga, un reiz man tas tik un tā būs jādara.

Biju tuvu asarām, bet viņa runāja gluži mierīgi, kā vienmēr.

— Kaija, un tu varētu — precēties ar amerikāni?

— Mamma, tu esi vienkārši smieklīga. Es arī zinu, ka labāk būtu ar latvieti, bet ja kādu tiešām mīlētu, es taču no viņa neatteiktos — tautības dēļ!

Nu beidzot arī viņa pazaudēja savaldīšanos. Pirmo reiz dzirdēju viņu runājam tik spītīgi un asi.

— Klusi! es iekliedzos, drebēdama visām miesām. — Paliec klusu! Es nekā vairāk negribu dzirdēt.

— Kā vēlies. Es jau varu tev arī nekā neteikt. — Kaija paraustīja plecus un palika klusu. Drīz viņa aizgāja, neteikusi, kur ies un kad būs mājās.

Zinu, ka atkal izlīgsim. Kaija ir laba meita un man klausā. Bet kaut kas starp mums paliks — kaut kas vairs nebūs, kā līdz šim. Nekad nevarēšu aizmirst vārdus, ko viņa teica.

Apmierinies, saku sev jau simto reiz; nekas taču nav noticis. Tikai — Kaija ir pieaugusi. Ar to tev jāsamierinās. Atceries, kā pati juties, kad bij jāsāk sava dzīve.

Jā, kā tas bija? Kad īsti jutos pieaugusi — kad iemīlējos Natī? Nē, vēl ilgi ne; tad vēl biju gluži bērnišķīga. Kad apprecējāties?

Drusku smieklīgi — bet man liekas, īsti pieaugusi jutos ar to dienu, kad saņēmām savu dzīvokli. Varbūt esmu citāda nekā draudzenes un citas meitenes. Tās, kad iemīlas, sapņo par kāzām, par līgavas tērpu, varbūt kāzu ceļojumu. Es vienmēr esmu domājusi tikai par dzīvokli. Nekas man tā nebij apnicis kā mūsu vecais dzīvoklis Vārnu ielā.

Viss notiek ļoti vienkārši. Reģistrējamies dzimtsarakstu nodaļā un pēc tam aizbraucam pie mācītāja

salaulāties. Māte katrā ziņā grib rīkot mazu mie-
lastu mūsu dzīvoklī, bet Nātis atrunājas, ka neesot
vajadzīgs, jo tūliņ no mācītāja mēs braukšot kāzu
ceļojumā. Domāju, ka viņš joko, jo nav ne vārda
teicis par atvaļinājumu.

Bet piedzīvoju pārsteigumu: kad pēc iegriešanās
pie fotografa pārbraucam, mūsu mājas priekšā jau
stāv mašīna. Nātis man pat neļauj pārģērbties —
tikko pagūstu paķert ceļasomu, kad jācodas ceļā.
Sofija jau sēd mašīnā, un mātei arī jābrauc līdzī.

— Saki taču, kur mēs brauksim? jautāju Natim.

— Es jau teicu, kāzu ceļojumā, viņš noslēpumaini
atbild, un redzu, ka vairāk nedabūšu zināt līdz pat
ceļa galam.

Sofijai smieklī par manu apjukumu, bet liekas,
joks viņai patīk, un arī viņa nekā nesaka, kaut droši
vien zina vairāk.

— Nekad neesmu dzirdējusi, ka kāds jauns vīrs
kāzu ceļojumā ņemtu līdz sievasmāti, es brīnos.

— Nevienam arī nav bijis tik labas sievasmātes kā
man, Nātis atbild, un māte viņam pateicībā uzsmaida.

Nātis jau paguvis pilnīgi iekarot mātes sirdi.
Pirmkārt, ar solījumu, ka viņa varēs dzīvot pie mums.
Lai gan mātei manis dēļ rūpes vien bijušas, klusībā
viņa varbūt tomēr raizējusies, kur palikt, kad ap-
precēšos. Nu viņa Nati ceļ debesīs. Un viņš arī prot
tai glaimot — nemaz nezināju, ka viņš tāds diplo-
māts. Ja mums ar Nati izceltos ķilda, esmu pār-
liecināta, ka māte nostātos sava mīlā znata pusē. Ja
viņa kādu kritizē, tā vienmēr esmu es. Pēkšņi vairs
nekur nederu. Ko jūs ar tādu muļķa skuķi iesāksit,
viņa saka Natim. Kas tā par sievu — pat ēdienu
jums neprātīs izvārīt. Nātis parausta plecus: Nu,
tad man būs jāiet ēst uz Lūnu. Tur visglītākās ap-
kalpotājas. Un māte: Tu dzirdi? Varbūt ar laiku tev
tomēr iepatiksies gatavot ēdienu. — Tā viņi mani
ķircina katrā vārda galā. Liekas, mūsu precības vi-
ņiem labākais iegants jokiem un zobgaliņoām. Māte
ir neizsakāmi laimīga!

Esam uz Vidzemes šosejas, un kad mašīna izripo
cauri Ropažiem, man liekas, esmu uzminējusi: Mēs
braucam uz Siguldu, vai ne? Nātis saka: Varētu arī
uz Siguldu. Esmu priecīga, jo Gaujas leja man ļoti

patīk — sevišķi rudens zeltā. Bet vai tagad, oktobrī, lapas jau nebūs nobirušas?

Taču Sigulda paliek aiz muguras, un mašīna joņo tālāk. Ieriķos tējnīcā drusku uzkožam un Natis izdzer pudeli alus. Redzu, ka šoferis iepilda mašīnā benzīnu. Nu es vairs nekā nesaprotu. Kur mēs īsti braucam?

Kad sasniedzam Raunu, beidzot zīnu. Protams — kāda es muļķe! Esmu apmierināta — Anatola iedoma man ļoti patīk.

Virešos nogriežamies no šosejas pa labi, un mašīna sāk vairāk kratīt. Ceļš ratu izbraitis un nelīdzens. Pat māte par spīti sajūsmā sūdzas, ka sāpot galva. Tuvojās vakars. Pametam aiz muguras Lejasciemu. Man te viss svešs, šai apvidū nekad neesmu bijusi. No ceļa rādītājiem spriežu, ka braucam uz Beļavas pusi.

Un tad pēkšņi esam galā. Skaistas, vecas lauku sētas ceļagalā uzcelti godavārti ar zaļumu vītņem un uzrakstu „Esiet sveiki!“, un tiem abās pusēs stāv smaidīgi ļaudis. Acīm redzams, esam gaidīti.

Vecīgs vīrs sirmām ūsām, salīkušiem arāja pleciem un tomēr gandrīz tikpat gaŗš kā Natis, pirmais pienāk klāt un dod roku — papriekšu man, tad Natim. Viņa delna cieta un silta, un viņš nemaz negrib laist vaļā manus pirkstus. Viņam pelēki zaļģanas acis, gluži kā Natim.

— Lobi gon, ka klotu, viņš smaidīdams saka. Mās jau dūmojam, biusit kaidā grāvē īsagozuši.

Pusmūža sieva baltu lakatiņu galvā stāv gaŗajam vīram blakus un raud, slaucīdama acis lakatiņa stūrī. Viņa neredz neviena, tikai mani.

Natis mūs iepazīstina, bet tas nemaz nav vajadzīgs. Zīnu, ka tā viņa māte.

Noskūpstu vīramāti uz pieres. Viņa man nomūtē abus vaigus un ilgi tur pie krūtīm. Es arī esmu tik aizkustināta, ka tikko varu valdīt asaras.

— Sveika, vedeklīn, viņa šņukst, sveika mūsmājās.

— Gona raudots, smeģas Osīšu saimnieks, īsam nu ustobā polustēt.

Ejam iekšā, un tur mani gaida lielākais pārsteigums: māja pilna ļaudīm, kas mūs saņem ar mūziku un jūsmīgiem saucieniem: Lai dzīvo! Visās istabās

klāti galdi, un mums ar Nati vītnēm pušķoti krēsli goda vietā. No visām pusēm mūs uzlūko liksmas, laipnas sejas.

Galu galā mums iznāk kāzas, kādas Rīgā nevarētu sarīkot. Viratēva mājās sapulcējušies visi kaimiņi, pagasta intelliģence, Anatola bērniņas un skolas draugi. Visu vakaru man liekas, ka sēdu karuselī, kas griežas reibīgā ātrumā. Kā šie ļaudis prot priecāties! Nebūtu ticējusi, ka vienā naktī var tik daudz dejot, dziedāt un dzert. Vēl ap pusnakti troksnis tāds, ka jābaidās, vai vecā māja nesagāzīsies.

Anatols to tiešām gudri izdomājis. Varbūt sākumā viņš nekā vairāk nav gribējis, kā izvairīties no prāvajiem izdevumiem, kas celtos, rīkojot kāzas Rīgā; jo viņa alga maza, un mums jādzīvo ļoti taupīgi. Bet ko viņš ieguvis piedevām! Kā man citādi būtu jāpūlas, lai pārliecinātu vīra vecākus, bīklus un aizdomīgus lauku ļaudis, ka „neesmu lepna“! Nu visām aizām viegli pārmešta laipa. Pat mūsu mātes jau iedraudzējušās: blakus sēdēdamas, tās runā vienā laidā — droši vien stāsta viena otrai savu dzīvi. Vēlāk no mātes dabūju zināt daudz vairāk par vīru un viņa vecākiem, nekā Natis pats man stāstījis.

Natis tik skaidri runā tāpēc, ka tikai viņa tēvs latgalietis, bet māte vidzemniece. Tēvs agrāk bijis liels zirgaudzētājs, bet tagad zirgu atlicis maz, jo lielākā tiesa pārdota, Sofiju un Nati skolojot. Natim divi jaunāki brāļi, viens iet zemkopības skolē, tas būs māju saimnieks; mazākais vēl staigā gana gaitās. Ģimenes lepnums ir Natis, kuŗa spožo virsnieka tērpu tagad apbrīno radi un draugi. Sofiju laikam jau tur par vecu meitu; lauku puīši viņai nedrīkst tuvoties, viņa tiem „par gudru“. Man šķiet, visi viņu drusku nožēlo, arī Natis.

Mājas šķiet diezgan lielas un varētu būt bagātas, bet saimnieks mantu nav krājis, viņš visu ieguldījis bērnu izglītībā, varbūt pat kritis parādos. Nezinu, kā uz to skatās prātīgie kaimiņi — varbūt viņam tādēļ jāpacieš daļa zobgalība. Bet šodien viņa triumfa diena. Nu visi var redzēt, ka viņa upurī nav bijuši veltīgi. Tēvs sauļojas cienībā, ko kāzu viesi izrāda viņa dēlam. Liekas, arī es visiem patīku. Ve-

cas māmīņas nāk man klāt un glauda plecus, kaut ko stāstīdamas par Nati.

Lai arī ne sevišķi rūpīgi koptas, mājas man patīk. Tās ir jaukā vietā, no pakalna var redzēt skaistu ezeru. Citu rītu, vēl piecēlušies, apstaigājām lauku robežas. Nakti lijis, dubļos sabrienu kājas, bet zinu, ka saimnieks apvainotos, ja atteiktos iet līdzī. — Otbrouc vosorā, vīra tēvs saka. Tad tik jussi, kas azarā vēžu i zuvu. — Esam jau labi vien iedraudzējušies.

Būtu laiks braukt mājās, jo zinu, ka Natim pirmdienas rītā jābūt dienestā. Bet šoferis, kas vakar vēl rādīja skābu seju par mūsu ilgo kavēšanos, nakti salīpis ar kādu gaišmatāinu beļavieti un domā, ka Rīga nekur neaizbēgšot. Kad beidzot dodamies ceļā, mašīnu līdz malām piekrauj ciemkukuļiem un dāvanām.

Viramāte man dāvina lielu saini mīkstu pašaustu palagu un dvieju, kas visi rotāti tamborētām mežģinēm, izvilkiem un krustdūrienos izšūtu burtu O. Pēdējā brīdī tēvs pasauc Nati sānis un iespiež tam saujā mazu vistoklīti. Dzirdu, ka viņš saka, tas nu būšot pēdējais, vairāk viņš nevarēšot, jo citi bērni arī gaidot. Natis viņu noskūpst uz vaiga.

Kad sākam braukt, man vēl reibst galva — no dejošanas, trokšņa un dziesmām, dzērieniem un negulētās nakts. Pēkšņi jūtu, cik nogurusi esmu: kad aizveru acis, liekas, ka guļu uz plosta, kas griezdamies peld lejā pa strauju upi. Aizmiegu un gandrīz visu ceļu noguļu paģirainā miegā.

Mans medusmēnesis paiet dzīvokli meklējot. Mūsu prasības nav lielas: gribam tikai mazu dzīvoklīti jaunā vai vismaz pajaunā mājā, labā rajonā, ne augstāk par trešo stāvu, ar centrālpakuri un logiem ielas pusē; un protams, tam jābūt lētam. Taču kad sākam meklēt, redzam, ka vieglāk būtu Rīgā atrast baltu ziloni nekā dzīvokli, kas atbilstu visām mūsu pieticīgajām prasībām. Nu tikai mums atklājas, kāds pilsētā dzīvokļu trūkums.

Liekas, ka visi meklē tieši tādus dzīvokļus, kā mēs; dabūjami tikai tādi, kādu mums nevajag. Ar katru nedēļu atlaižam kādu prasību. Nu, māja varētu būt arī vecāka, ja nav pārāk netīra. Rajons?

Galū galā nav tik svarīgs, sevišķi, ja dabūtu Naša dienesta vietas tuvumā. Centrāle? Saka, krāsns apkure esot veselīgāka, un katrā ziņā lētāka. Logi var būt arī sētas pusē — būs mazāk trokšņa. Visgrūtāk mums samierināties ar augstiem stāviem, jo zinām, ka grūti būs nonest un uznest bērna ratiņus.

Galū galā mums smaida laime, un dzīvokli tiešām dabūjam — pat bez atkāpes naudas. Tas ir brīnišķīgs — esmu vislielākajā sajūsmā.

Mūsu dzīvoklītis, trīs istabas, virtuve, vannas un meitas istaba, ir jaunbūvē. Tas ir ļoti moderns, ar centrālapkuri, gāzes virtuvi un pat mazu kamīnu. Lielī, skaistī logi ielas pusē. Parketa grīdas — viss glīts un tīrs — kā pasakā. Pat rajons nav gluži peļams — netālu no vīra dienesta vietas un apstādījumu tuvumā. Dzīvoklim tikai viena vaina — tas gandrīz divreiz dārgāks, nekā esam paredzējuši īrei izdot.

Pa pilsētu skraidot, adreses meklējot esam tā noguruši, tik vīlušies, ka mums liekas, dzīvoklis katrā ziņā jāņem. Jā, īre dārga, bet ievērojot visas ērtības — lētāk taču nedabūsim. Natis iedod rokas naudu.

Bet mājā pārnākuši sākam rēķināt un izbīstamies. Ko esam izdarījuši? Natim būtu jāpelnī divreiz vairāk, lai mēs varētu atļauties tādu dzīvokli. Kā mēs iztiksim, samaksājuši tik dārgu īri, sevišķi ziemā, kad klāt nāks apkure un lielāka elektrības lēse? Vai esam gluži traki? Nē, mums jāprasa iemaksa atpakaļ, ja ne citādi, tā jāzaudē, bet tādu dzīvokli nevaram ņemt. Tas mums vienkārši nav pa spēkaru. Rīt pat iesim turp un to atteiksim.

Rīt nekur neaizejam. Sēdam un rēķinām atkal. Nu jā, būs grūti — bet tikai pirmos gadus. Varbūt jau pēc gada būs vieglāk. Natis droši vien dabūs labāku amatu un algas paaugstinājumu — ja ne tai pašā pulkā, tad citā. Tiklīdz bērns drusku paaugsies, es meklēšu vietu un iešu strādāt. Tad mums īre vairs nebūs nekāda problēma. Nē, mēs būtu muļķi, ja laistu gaŗām tādu izdevību. Dzīvoklis mums jāpatur katrā ziņā. Taupīsim uz cita. Galvenais, ka dzīvoklis mums abiem tik ļoti patīk. Mēs vienkārši nespējam no tā atteikties.

Samaksājam mēneša īri uz priekšu, kā prasa namsaimnieks, un dzīvoklis ir mūsu.

Tad nāk mazas pagiras pēc sajūsmas skurbuma — pirmās. Dzīvoklis ir tukšs, mums tas jāiekārto.

Negribam nekā grezna, nekā sevišķa — tikai nepieciešamo. Natim patiesībā tikai viena vēlēšanās: viņš grib darbistabu — kabinetu.

— Tādi ir visiem vecākajiem virsniekiem, pie kā esmu bijis mājās. Es arī tādu vēlētos.

Labi, tātad darbistabas iekārtu. Tas būtu: rakstāmgaldū, grāmatu skapi, dīvānu un divus klubkrēslus, ja iespējams, ādas. Man nav iebildumu, man liekas, tas būtu ļoti skaisti. Natim nepieciešams kabinets, ar grāmatām un kartēm pie sienas. Pati vēlos tikai guļamistabas iekārtu: platu, modernu gultu, drēbju skapi un tualetes spoguļi, ja iespējams, apaļu. Vienmēr esmu sapņojusi par lielu, apaļu spoguļi.

Dzīvokļa meklēšanas vietā sākas staigāšana pa mēbeļu veikaliem.

Otrās pagiras! Kaut cik pieklājīga kabineta iekārta maksā septiņi līdz astoņi simti latu, ar ādas krēsliem un dīvānu ap divi tūkstoši — turpat Anatola gada algu.. Natis pats redz, ka to nevaram. Man viņa gandrīz žēl. Beidzot viņš apmierinās ar rakstāmgaldū un tachtu — klubkrēslus varēsim iegādāties vēlāk. Arī tā jau neiznāk lēti.

Man arī no šā tā jāatsakās. Apaļā spoguļa iegādi atliekam uz vēlāku laiku. Un cik skapji dārgi! Protams, jāņem moderns, triju durvju — tādi tagad visiem. Bet pēkšņi atskārstam, ka neiznāk naudas. Gluži nemanot tā izgājusi — arī vīratēva kāzu dāvana.

Un mums vēl nav it nekā ēdamistabai. Tā vēl pavisam tukša. Mums nav trauku — no kā mēs ēdīsim? Nav pat aizkaru — logi vēl kaili!

Natis domā, ka aizkaru nemaz nevajag. Katrā ziņā tā neesot steidzama lieta. Tāpat drēbju skapis. Un pat gulta — sākumā, viņam liekas, mēs varētu gulēt arī kabinetā uz tachtas. Es gandrīz apraudos. Kā viņš tā var runāt! Kāda izskatīsies mūsu guļamistaba bez skapja? Es to nevarēšu rādīt nevienai draudzenei. Un logus bez aizkariem nevaru iedomāties — tādā dzīvoklī nemaz negribu iet iekšā.

Mums tikko neizceļas pirmā ķilda.

Kad esam atraduši jaunu kompromisu un beidzot vienojušies, konstatēju divas lietas: pirmkārt, esam izdevuši visu naudu, un otrkārt, dzīvoklis ārīen vēl izskatās tukšs. Jā, mūsu nedaudzās, par dārgu naudu pirktās mēbeles tanī pilnīgi pazūd — mums sametas bailes domājot, cik vēl vajadzēs, lai to iekārtotu kaut cik pieklājīgi.

Tā sākas mūsu laulības dzīve: ar galvas laužšanu, santīmu skaitīšanu un rūpēm par to, kā iztiksim līdz nākamai algas dienai. Šai mēnesī, mūsu laulības pirmajā, atskārstu, ka esmu pieaugusi sieviete — un precēta sieva. Domāšanas un rūpju pēkšņi tik daudz, ka mani māt bailes: vai tāda ir laulības dzīve? Vai tā būs vienmēr? Raizes par īres dienu, nomaksas termiņiem, un ko likt vīram galdā, kad viņš pārnāks no dienesta... Kādēļ tā iekārtots, ka jaunlaulātiem dzīves iesākums tik grūts? Liekas, visi pret mums sazvērējušies — valsts, kas maksā tik mazu algu, namsaimnieks un tirgotāji, kas mums grib noplēst deviņas ādas...

Nē, tomēr ne visi. Atrodas arī cilvēki, kas mūs saprot un jūt mums līdzī. Jā, liekas pat, viņi laimīgi, ka var mums drusku palīdzēt.

Sofija mums dāvina ēdamistabas iekārtu. Varbūt viņa ko runājusi ar Nati, bet man tas ir pārsteigums: ekspreši pieklauvē pie durvīm, pajautā, vai te esot Osīšu dzīvoklis, un sāk nest iekšā mēbeles.

Iekārta ļoti vienkārša, varbūt ne gluži tāda, kādu paši būtu izvēlējušies; bet tā ir glīta un praktiska: izvelkams galds, seši krēsli, zema, moderna bufete — un kad mēbeles novietojam ēdamistabā, mums tās pēkšņi liekas pat skaistas.

Sofija pati atnāk tikai vakarā, paskatīties, kā viņa saka. Mēs saskūpstāmies — pirmo reiz —, un sākam saukties par tu. Nezinu, kā pateikties par lielo dāvanu, bet Sofija paliek tikpat vēsa un atturīga kā vienmēr. Viņa tikai saka: Domāju, ka jums tā noderēs. Bet kā tev pašai? es jautāju. Ak, man jau dzīvoklis iekārtots; un ko nu vecai meitai daudz vajag. Natis atnes pudeli vīna. Vakars paiet jautri, dāvanu iesvētījot.

Tad māte — mana labā māmiņa! Viņa pārnāk mūsu meitas istabiņā — nē, nē, nekur citur viņa negrib — tur viņa būšot tuvāk virtuvei. Mazā istabiņa, kur tikko var apgriezties, viņai ļoti patīk: tur viņa nebūšot nevienam pa kājām. Viņa mums atdod visas savas vecās mēbeles. Mēs ar Nati nezinām, ko darīt: liekas, tās mūsu skaistajā dzīvoklī nemaz neiederēsies. Tad iedomājamies, ka tās varētu pārkrāsot, varbūt pat drusku pārveidot. Tiešām — vecais dīvāns ar jaunu pārvalku izskatās gandrīz kā jauns; un drēbju skapis, kad noņemam ķeburaino vainagu un pārkrāsojam, vēl gluži lietājams — vismaz pagaidām. Un — māte man atdod visu naudu. Ja ne citādi, glabāšanā — tu man to vēlāk varēsi atdot, viņa saka, pašreiz man tās nevajag. Es jau dzīvošu pie jums. Mīļā māte! Droši vien viņa skaidri zināja, kā mums klājās; varbūt arī to, ka aizdevumu viņai nekad neatmaksāšu...

Un kad iesirms, drusku salīcis vīrs pelēkas vadmalas svārkos kādu rītu smaidīdams atver durvis un sāk stiept iekšā pārtikas grozus un saiņus — tik daudz, ka man pat nav, kur likt, un jābaidās, kā to visu apēdisim — pēkšņi liekas, ka esam īsti bagātnieki. Mums nekā vairs netrūkst — un algas diena arī gandrīz klāt! Visas rūpes izgaisušas — līdz nākamai reizei...

Nekad vēl tik ātri nav skrējis laiks. Paiet ziema. Maz ko redzu no pavasara, jo savā izskata dēļ nu tikai reti eju ārā. Māte ar Nati jau iegādājuši zīdaina pūriņu. Sedziņas zilas, jo Natis pārliecināts, ka mums būs zēns, un māte viņam pilnīgi piekrīt: protams, pirmajam jābūt dēlam. Tad man sākas sāpes. Natis ved uz slimnīcu, un līdz pat beigām man nemaz nav prātā, ko īsti no manis gaida. Kad mokas beidzas, esmu neizsakāmi atvieglināta: cik labi, ka viss laimīgi galā un man piedzimis vesels, labi atīstījies bērns — man liekas gluži nesvarīgi, dēls vai meita. Jā, man ir meita.

Ienāk māte ar Nati; viņiem parāda mantinieci. Natis noliecies pie manis, glāsta man roku un jautā, kā es jūtoties. Raugos viņa sejā un meklēju tur prieku. Viņš paskatās uz bērnu un nodur acis — nekad neesmu viņu redzējusi tik neveiklu un samulsušu.

— Vai nav dūšīga meita? jautā kopēja, un māte jūsmīgi piekrīt, bet Natim nav nekā, ko teikt.

Māte steigšus sāk runāt. Viņa saka, patiesībā tam neesot nozīmes; meitas tikpat vērtīgas kā dēli, jo kur citādi tie dēli rastos? Bez tam, daudzkārt pierādījies, ka tēvi vairāk mīlot meitas nekā dēlus; turklāt meitenes daudz vieglāk audzināmas, kaut arī varbūt prasot drusku vairāk izdevumu...

Pēkšņi redzu: Natis nevar parunāt tādēļ, ka tikko valda asaras.

Jā, protams, meita tikpat laba kā dēls, dažā ziņā varbūt labāka; Natis nekā neiebilst, nekā man nepārmet. Bet viņš ir briesmīgi vīlies.

Arī vēlāk, Kaijai augot, viņš cenšas nekā neizrādīt un nesaka, ko domā, bet ir daudz sīku lietu, kas skaidri parāda, kā viņš jūtas. Kad Kaija naktīs kliez un man neizdodas viņu ātri iemidzināt, viņš nervozi grozās no vieniem sāniem uz otriem un beidzot paklāj sev guļavietu darbistabā uz tachtas. Tā arī labāk; viņš grib gulēt, viņam rīt agri jāceļas. Bet man nevilšus jādodomā: ja būtu dēls, tas viņu droši vien netraucētu. Varbūt viņš pat priecātos par zēna skaļo balsi.

Jau pirms Kaijas dzimšanas Natis iegādājies foto aparātu, laikam taču, lai fotogrāfētu savu dēlu. Viņš mūs šad tad arī uzņem, īpaši, kad sākam Kaiju ratiņos vest ārā pavasara saulē, bet bez prieka — gan drīz liekas, viņam žēl tērēt filmu.

Natis nekad vēl nav Kaiju noskūpstījis, nekad nav paņēmis klēpī, atskaitot pāris reižu, kad pati viņam to ielieku rokās. Viņš raisās vaļā, jokodams, ka baidoties par savām jaunajām biksēm, un tur bērnu pa pusei kā jēlu olu, pa pusei kā dīvainu kukaini, kas varētu iekost — man cits nekas neatliek, kā viņu atbrīvot. Viņš meiteni ne tikvien nemīl — varbūt viņa tam pat derdzas.

Esmu noskumusi, man par to bieži jādodomā. Vai vīrieši nav jocīgi? Reizēm savā nodabā dusmojos uz Nati, dažreiz klusībā raudu.

Kaija ir dūšīga meitene, aug griezdamās savās zilajās sedziņās, drīz vien rāpjas ārā no gultīņas un veļas pāri ratiņu malai. Kaija ir tik jauka, liekas, būs atdzimusi manī, viņai manas acis un tādi paši tumši

mati — ja Natis mīl mani, kādēļ tad nevar mīlēt meitu, kas man tik līdzīga? Nabaga bērns, vai viņa vainīga, ka piedzimusi kā meitene?

Lai taču viņš paraugās uz Vanagiem — tiem arī meita, turklāt vājš, slimīgs bērns, kam pastāvīgi kaut kas kait, tā ka Hilda tagad vairāk staigā gar ārstiem nekā pa kosmetikas un modes saloniem — bet Olgerts meiteni mīl un visādi lutina. Es domāju: tādām jābūt istam vīrietim, ne vien mīletājam, bet arī labam tēvam. Protams, Natim to nesaku. Viņš man šķiet liels egoists. Viņš gribējis dēlu, cilts turpinātāju, ar ko varētu lepoties — tas glaimotu viņa pašmīļībai Kad nu ir meita, viņš par to nekā negrib zināt — viņš to pat nicina kā mazvērtīgu radījumu. Vai nav aušīgi! Viriešu iedomība...

Māte to redz, un mierina mani: — Gan jau viss būs labi. Nākamais jums droši vien būs zēns, un tad viņš iemīlēs abus.

Bet tas nekā nelīdz. Klusībā nolemju, ka mums nekad vairs nebūs bērnu.

Liekas, Natis domā tāpat. Mūsu vidū ieviesies savāds vēsums. Nezinu, vai vēsums būtu pareizais vārds. Mēs vēl mīlam viens otru, bet skaujās neaizmirstamies, kā agrāk — neesam taču vairs trakulīgi jaunieši, bet prātīgs laulāts pāris. Varbūt drīz tas mums kļūs par paradumu, kā vakariņas, ko liek galdā noteiktā laikā, kā vanna, kas nedrīkst būt ne par karstu, ne par aukstu... Tā taču dzīvo visi. Lai kam tāda ir laulības dzīve.

Vēlāk dabūju zināt, ko īsti Natis pārdzīvojis šai laikā. Cik savādi, ka ar viņu tuvāk iepazīstos tikai pamazām. Tagad, atskatoties, gandrīz liekas, ka visā mūsu kopdzīves laikā īsti nekad neesmu viņu pazinusi... Kaut kas viņā man allaž bijis slēpts, pats dziļākais, nopietnākais, vērtīgākais — arvien esmu to atklājusi tikai vēlāk. Varbūt viņš mani gribējis saudzēt — jo šie vēlākie atklājumi man nekad nav bijuši patīkami. Tās visas lietas, ar ko Natis pats gribējis tikt galā, nebiedējot un nesāpinot mani. Taču esmu tās allaž atklājusi vai uzminējusi — un tad man raizes un sāpes bijušas vēl lielākas.

Šoreiz man to izstāsta Sofija. Savāda sieviete — ārēji viņa mums vēl labu un pat visādi cenšas pa-

līdzēt. Bet reižu reizēm kaut kas viņu dīda man iekost — negaidot un sāpīgi. Vai varētu būt, ka viņa man skauž mūsu laimi?

— Patiesībā nav brīnums, ka Natis jūtas vīlies, Sofija man saka. Viņam bij jāprecas tik — tik negaidot, un tik neizdevīgā laikā. Tu taču to zini, Olga... (ar slepenu prieku:) Nē? Savādi, vai viņš tev nekā nav teicis? Nu redzi, viņš gatavojās studēt. Jā, inženierzinātnes. Krāja naudu un gribēja dienestu Rīgā izmantot, lai beigtu arī universitāti. Tas viņam pavērtu pavisam citādas izredzes... Natis ļoti apdāvināts un centīgs. Parastā karjēra mierlaika armijā viņam šķiet pārlietu garlaicīga — cik nav tādu, kas netiek tālāk par rotas komandiera amatu un aiziet pensijā kā kapteini Viņš zina, ka vienīgi studējot varētu tikt ātrāk uz priekšu. Natis sapņoja par spožu karjeru, par universitāti, par augstākajiem virsnieku kursiem, varbūt pat militāro akadēmiju Francijā..

Klausos un nezinu, ticēt vai ne — tas viss man jauns un nedzirdēts. Ar mani Natis par tādām lietām nekad nav runājis. Sofija turpina:

— Tad jums bij jāprecas, un tas viņa nodoms izjauca — vismaz viņam tie jāatliek uz ilgāku laiku. Tu zini, kā jums klājas. Par studijām pagaidām nav, ko domāt. Natis nedabūtu stipendiju, viņam pat neatlaistu lekciju naudu, jo viņš saimnieka dēls un turklāt pelnī virsnieka algu, lai cik tā maza. Tēvs viņam vairāk nespēj palīdzēt, un arī nepalīdzētu, jo domā, ka diezgan darījis, un tālāk Natis var censties saviem spēkiem — ja vēlas... Nezinu, kādi Natim pašreiz nodomi. Zinu tikai, ka vienu laiku viņš bija diezgan nelaimīgs. Negribu teikt, ka viņš tevi nemīlēja — tas nebūtu tiesa. Vispārīgi, tu jau neesi vainīga, un viņš tev arī nekā nepārmet — tas vienkārši tā iznācis... Natis mierinājās, cerēdams uz dēlu. Kā viņš to gaidīja! Tas viņam būtu devis jauru sparū, jaunu prieku censties un strādāt. Tad tev piedzima meitene, un... tu zini, kā ar viņu tagad ir. Varbūt tas izklausās aušīgi, bet — vīrieši taču dažā ziņā kā bērni. Tev vajadzētu to saprast.

Man par to visu ilgi jādomā. Sofijai taisnība — pamazām sāku Nati redzēt citām acīm. Liekas, ka

nu viņu labāk saprotu — pat viņa jūtas pret Kaiju. Nabaga zēns, viņš taču nevar savai sirdij pavēlēt. Varbūt vēlāk viss mainīsies — pagaidām viņš vēl nav varējis pārdzīvot savu rūgto vilšanos. Natis nemaz nav ļauns — viņš mani tomēr mīl, par spīti visām likstām, ko es, pati nezinot, esmu viņam atnesusi. Viņš pat nav man ne vārda teicis.

Es arī viņam nekā neteikšu. Bet šais dienās man nobriest jauna apņemšanās. Viņš arī mani nepazīst; viņš nezina, ko varu. Tiklīdz atradināšu Kaiju no krūts, meklēšu darbu un strādāšu. Natim nekas nebūs jānožēlo. Es gādāšu par to, lai visi viņa sapņi un nodomi īstenotos.

ASTOTĀ NODAĻA

(Olga Osīte)

Pievakarē pie manis ieskrej Gustaiša kundze un īsumā pastāsta jaunākos notikumus. Bet viņai ir arī kāda vajadzība.

— Tu zini, Olga, dakterim Simansonam septiņpadsmitajā dzimšanas diena. Piecdesmit gadu. Biedrība nolēmusi viņam rīkot jubileju. Tu zini, dakteris mums visiem tik daudz palīdzējis, un nekad nav ņēmis naudu. Tā nevar, mums taču kaut kas jādara! Tā ir goda lieta. Kā tu domā, Olga?

Es pilnīgi piekrītu. Noproto arī, kas tūlī sekos.

— Tu zini, zāle jau noīrēta, viņa turpina. Jaunieši palīdzēs dekorēt. Jā, un dāmu komitejai uzdots klāt galdu un gādāt par atspirdzinājumiem. Tad nu es cerēju, ka tu arī nāksi palīgā.

Neesmu dāmu komitejā. Bet komitejas dāmas mani arvien aicina palīgā. Viņām pašām diemžēl tik maz laika. Un visas tā slavē manus cepumus, ka neērti atteikties. Nu, šoreiz piedalos labprāt, jo pati arī esmu dakterim pateicību parādā. Viņš taču izārstēja Kaijai vidusauss iekaisumu.

Gustaiša kundze ir apmierināta, un mēs vēl brītiņu patērzējam.

— Un kā iet citādi? viņa apjautājas. Vai tu vēl strādā tai pašā veļas maz — ķīmiskajā tīrītavā?

— Turpat. Viss pa vecam. Pastāstu šo to par darbu, par Kaiju.

— Un tev, Hilda? beigās jautāju. Vai nav kādas ziņas no Latvijas?

— Nē, nekādu, jau gadiem. Gustaiša kundze ceļas un atvadās.

Jā, tā ir tā pati Hilda, mana jaunības draudzene. Viņa dzīvo tepat pilsētā, jau otro gadu. Bet mēs reti satiekamies — parasti tikai tad, kad viņai kāda vajadzība. Protams, mums maz kopīgu interešu — viņa grozās pavisam citās aprindās. Viņas vīrs, ķīmijas inženieris Kazis Gustaitis, strādā labi atalgotu darbu lielā rūpniecības uzņēmumā, un darba interešu dēļ viņai jāsaietas ar vīra kollēgām un to kundzēm. Ja viņa kādreiz ielūdz trīmdiniekus, tad tur arvien vairāk lietuviešu nekā latviešu, un trūkst īstas omulības, jo nevar citādi sarunāties kā angļiski.

Man tagad vairāk vedas viņu saukt par Gustaiša kundzi nekā Hildu. Viņa ļoti pārvērtusies — vismaz ārēji. Pagrūti iedomāties slaido, eleganto, jūtīgo meiteni šīs nobriedušās, pašapzinīgās, modernās dāmas izskatā. Sevišķi seja pārvērtusies gandrīz nepazīstama: tā ir patukla, it kā uzpūsta, allaž drusku uzmetām lūpām, turpretī deguns šķiet kļuvis vēl mazāks un it kā parāvies uz augšu. Mati viņai krāsoti nezin kuŗu reizi. Esmu tos redzējusi gan gaišus, gan melnus — pašreiz tie ir ļoti modernā iesarkani brūnā krāsā. Nebrīnītos, ja īstenībā tie viņai būtu iesirmi. Viņa daudz pārdzīvojusi; zinu, ka viņas dzīve nav bijusi tik viegla, kā no malas raugoties var likties.

Taču nevar teikt, ka viņa gluži zaudējusi jauno dienu skaistumu. Nē, Hilda arvien vēl ir pievilcīga; viņai netrūktu pielūdžeju, ja viņa par tiem vēl interesētos. Viņas tuklums, ja Hildu vispārīgi var saukt par tuklu — šeit citas mērauklas. Rīgā viņu sauktu tikai par pilnīgu — drīzāk interesants; tādas sievietes vīriešiem dažkārt ļoti patīk. Viņas rokas tikpat skaistas kā agrāk. Acis un lūpas prot

pikanti smaidīt, un sabiedrībā viņa ļoti interesanta. Iespējams, ja ar viņu biežāk tiktos, viņa man liktos tāda pati kā agrāk. Droši vien viņa tikpat vaļsirdīga un sievišķīga kā vienmēr — mums tikai nav gadījies sirsnīgi izrunāties. Esam tik tālu aizgājušas viena no otras, ka grūti būtu atrast senāko tuvību.

Bez tam, Hilda varbūt domā, ka es viņai klusībā kaut ko pārmetu. Reizēm man pat liekas, ka viņa vairās palikt ar mani vienatnē. Nedomāju, ka būtu tam devusi kādu iemeslu.

Dakterim sarīkojam lielisku jubileju. Tautiešos dzīva atsaucība — Simansonu visi cienī, kaut arī mējo, ka esot žīds — vai pareizāk pusžīds, jo māte Simansonam bijusi vāciete un arī pats audzināts kristīgā ticībā. Zāle pilna, runas un aplausi izskan lielā sirsnībā. Dakteri pašu negaidītais pagodinājums aizkustina gandrīz līdz asarām. Viņam pasniedz adresi, ziedus un dažas balvas. Kad oficiālā daļa beigusies, zālē pacilāta omulība. Viesi grupējas pulciņos un iebauda atspirdzinājumus. Mēs ar Kaiju palīdzam apkalpot pie galdiem.

Kad varu apsēsties, atrodu brīvu krēslu daktera tuvumā, jo gribu viņam ko jautāt. Bet vīrieši iegrimuši nopietnā sarunā; neērti traucēt. Maksis sēd man blakus, galda viņā pusē filoloģijas maģistrs Valters Beitāns, turpat netālu arī inženieris Kazis Gustaitis ar Hildu.

— Šovakar esam dzirdējuši dažādus tostus un vēlējumus, saka Beitāns, paceldams glāzi ar augļu sulu, jo alkoholu maģistrs nelietā. Es gribētu tiem pievienot vēl vienu. Novēlu doktora kungam drīz nobeigt zinātnisko darbu, gar ko viņš jau sen strādā. Lai sekmējas!

Visi tukšo glāzes. Tūlīņ atskan arī jautājumi. — Zinātnisku darbu? Kādu? Mēs nekā nezinājām.

— Viņš pētī bēgļu psiholoģiju.

— Tā? Tiešām?

— Laikmetiska tema.

— Vai drīkst zināt, pie kādiem secinājumiem cieņjamais jubilārs nonācis? jautā Maksis.

— Tie ir ļoti interesanti. Piemēram, viņš domā, ka visi trimdinieki vieglākā vai grūtākā veidā garīgi

slimi, paskaidro Beitāns. Bet labāk lai runā autors pats. Vai tā nav, doktor?

Man patīk skatīties dakterī, kad viņš runā. Sīmansonam pilnīgi kaila galva, arī seja apaļa, bet vaibsti jauni, gandrīz bērnišķīgi maigi. Viņam samtaini brūnas acis un bikls, kautrīgs domātāja smaidis. Runājot viņš ar vārdiem rikojas tikpat saudzīgi un uzmanīgi kā savām mīkstajām, baltajām rokām slimnieku izmeklējot. Man liekas, viņa brūno acu gaišais skaatiens cilvēku vaibstos lasa domas tikpat skaidri kā jūtīgās rokas zem ādas prot sataustīt kaišu pazīmes. Viņš runā klusu, ļoti uzmanīgi, līdzīgi domādams, it kā baidīdamies izteikt kaut ko nepārbaudītu, un šad tad labo pats savus vārdus.

— Mani pētījumi vēl tikai pusceļā un secinājumi nav galīgi, viņš saka. Bet apmēram tā... varētu teikt. Psihiatrijā un sevišķi psihoanalīzē mēs uzskatām par slimīgu parādību, ja pacienta garīgai dzīvei trūkst tieša, loģiska sakara ar reālo īstenību. Tā ir viena no galvenajām dažādu neurožu... un arī schizofrenijas pazīmēm. Bēgļu psiholoģiju pētījot, esmu novērojis, ka ļoti lielam skaitam, ko procentos varu vērtēt tikai aptuveni... teiksim, septiņdesmit... psiķes sakari ar realitāti ir mazākā vai lielākā mērā traucēti. Dažos gadījumos traucējumi ļoti smagi.

— Vai jūs mums nepaskaidrotu, kā tas izpaužas? jautā Maksis.

— Doktora kungs domā, ka mēs dzīvojot pagātnē, ārsta vietā atbild Beitāns. Var noprast, ka viņš gan cieni zinātnieka darbu, bet Sīmansona secinājumiem nepiekrīt.

— Nu, tas vēl nav tik traģiski, pasmejas kāds, kam saruna droši vien liekas garlaicīga. Cilvēki pāri pusmūžam bieži dzīvo pagātnē.

— Tur ir starpība, paklusu, laipni saka Sīmansons. Taisnība, vecāki cilvēki domās mīl kavēties pagātnē. Bet viņi tanī atskatās no tagadnes, no īstenības. Trim dienies dzīvo pagātnē, un no tās raugās tagadnē, īstenībā. Tas ir kaut kas cits.

— Vai jūs varētu minēt kādu piemēru? atkal jautā Maksis.

— Tādu ļoti daudz, Sīmansons saka, pāvērdamies

manī savām laipnajām, siltajām acīm. Mums nebūtu tālu jāmeklē. Piemēram — —

Teikuma turpinājumu nedzirdu. Varbūt sarunas tema man par smagu, lai varētu tai ar interesi sekot. Ir sākusi spēlēt mūzika — kāds uzlicis vecu, varbūt no dzimtenes līdzī paņemtu plati. Skan kāds sapņains motīvs, kas man liekas pazīstams — kur esmu to dzirdējusi? Kāpēc tas mani tā aizkustina? Šī tālā, skaistā melodija — vai tā nav tā pati — —

Pēkšņi kaut kas man krūtīs iedrebas un sāk skanēt līdzī.. Zāles sienas griežas, lauru koki pie durvīm klana kupļos vainagus kā vējā, man liekas, ka lidoju — bet tiklīdz uz īsu mirkli zaudēju līdzsvaru, mani notur drošas, stipras rokas — virsleitnanta Vanaga rokas.

Jā, nu zinu — dejoju ar Olgertu Vanagu, un tā ir mana pirmā balle Rīgas Virsnieku klubā. Orķestris spēlē Pavasara balsis, un man tā liekas skaistākā valša melodija pasaulē. Natis stāv zāles durvīs starp lauru kokiem un sarunājas ar kādu vecāku virsnieku. neskatīdamies uz mūsu pusi. Bet zinu, ka viņš mūs redz, un man sirds auļo krūtīs — liekas, viņš greizsirdīgs.

Šim vakaram esmu ilgi gatavojusies, ilgi par to domājusi. Mūsu laulības pirmajā gadā, protams, nevarēju. Otrā mums vēl klājās tik grūti, ka par balles tērpiem nebija, ko sapņot. Tagad, trešajā gadā, negribu vairs izdevību laist garām. Tur man vairāk iemeslu.

Pirmkārt, man nepatīk, ka Natis sācis palaisties. Bieži vēroju viņā neparastu apatiju. Viņš ne par ko neinteresējas, satiekas ar tādiem biedriem, kas nekā vairāk nevēlas kā uzsist kartis un iedzert — jā, dažkārt arī pats līdz vēlai naktij nosēd pulka virsnieku klubā. Reiz ievaicājos, vai viņš jau aizmirsis nodomu studēt inženierzinātnes.

Natis paskatās manī ar vēlīgu interesi kā pieaugušais, ko bērns grib pamācīt. Liekas, viņa skats jautā: Vai tev vēl daudz tik labu padomu? Viņš saka:

— Mana galva jau būs par vecu. Iesniegšu lūgumu, lai pārceļ uz Sapieru pulku, tas būs apmēram tas pats.

— Tas pats?

— Nu, gandrīz. Inženieris tiltus zīmē, sapieris tos ceļ. Vai saspridzina.

Man neizdodas viņu iekustināt, un tas man kreml.

Otrkārt, viņš gandrīz nekad neņem mani līdz vietās, kur citi virsnieki iet ar savām sievām. Pulkā droši vien domā, ka mani sabiedrībā nevar rādīt. Ka slauku pirkstus galdautā, strebju tēju no apakštases un maisu kafiju ar nazi. Beidzot kaut ko izdomāju.

Saku Natim: — Šogad iesim sagaidīt jaungadu Virsnieku klubā. Nekad neesmu tur bijusi.

— Jā? viņš atrūc. Labi. Ja tu tā vēlies.

— Man vajadzēs jauna ģērba.

— Protams. Pasūtini.

Aizeju pie savas vecās šuvējas un sāku rakņāties apdriskātās modes lapās. Šuvēja brīnās, ka man nekas nepatīk.

Tad man ienāk prātā laba doma: aizeju pie Hildas. Varbūt viņa man varēs ieteikt labāku šuvēju.

Kāpēc ne, Hilda var.

— Aizej pie manas, viņa saka.

— Vai tā laba?

— Mīļā draudzene! Hilda smejas. Pie viņas šuj pazīstamā izdevēja un ministru kundzes. Katrai sezonai viņa ved modeļus no Parīzes.

Man iedrebas ceļi, bet es pasmejos: — Tad jau gluži zemē metama nevarētu būt.

Hilda noskatās manī drusku izbrīnījusies. Atva-doties viņa piemetina: — Jā, ko es vēl gribēju teikt... Mana modiste — tu zini, sevišķi lēta viņa nav.

— Nekas, es saku. Izmeklēšu kādu vienkāršāku modeli

Modistes salonā iegājusi, pati nobīstos par savu drosmi. Salons, Brīvības bulvārī, acīm redzams, viens no elegantākajiem Rīg. Man pat nav bijis īstas jēgas, ko nozīmē Parīzes modelis. Kad izmeklēju tērpu, kas man patīk, un apvaicājos, cik tāds maksātu, modiste saka:

— Modeļu cenas ir no simt piecdesmit līdz trīs simti. Šis, ko jūs izvēlējāties, Le Rève Interdit, gan maksā tikai simtu deviņdesmit pieci, bet kundzei ļoti laba gaume. Tas ir viens no skaistākajiem, ko man izdevās Parīzē atrast. Jūs katrā ziņā būsit apmierināta.

— Labi, es saku. Tērpam jābūt gatavam pirms veca gada vakara.

— Protams, kundze.

— Lēsi es varētu nokārtot vislabāk ap divdesmitceturto janvāri.

Tā kā nāku ar Hildas ieteikumu, modiste ir pati laipnība:

— Protams, kundze — kā jums ērtāk.

No salona iznāku gluži apreibusī. Iela savādi šūpojas man zem kājām, mašīnas peld kā zivis dzidrā ūdenī. Ir gandrīz tā, kā kad ietu par šauru laipu pāri krācēm. Bet esmu tik pārgalvīga, ka tikko valdu smiekļus.

Ieeju Egliša apavu veikalā Kaļķu ielā, apsēžos, izstiepu kāju un jautāju pārdevējam:

— Vai jums ir arī Parīzes modeļi?

— Jā, kundze, pārdevējs atbild. Mums ir kā Vīnes, tā Parīzes jaunākie modeļi.

— Vai jums būtu Le Rēve Interdit?

Pārdevējs izskatās gluži apjucis. Viņš nedrīkst atzīties, ka kaut ko tādu nekad nav dzirdējis.

— Diemžēl ne.. bet.., varbūt drīkstu parādīt kaut ko līdzīgu?

— Labi. Jūs drīkstat parādīt kaut ko līdzīgu!

Viss manī smejas un gavilē. Zinu, ka vakarā raudāšu. Kāda balss man čukst ausī: Neatkāpties, tikai neatkāpties!

Vai Le Rēve Interdit nenozīmē — neaizsniedzamais sapnis?

Protams, Natim nesaku, cik maksā mans balles tērps. Ja viņš to zinātu! Droši vien man būtu pasūtīnājumus jāatsauc. Esmu tik piesardzīga, cik vien iespējams, lai viņam nerastos izdevība man to jautāt.

Man arī būtu izdevies to noslēpt, ja Hilda mani nenodotu. Kādu dienu Natis pārnāk un jautā:

— Olga, vai tiesa, ka tu esot pasūtīnājusi ģērbus par — —

— Kas tev teica?

— Hilda. Nejauši satikāmies, sākām runāt par balli, un viņa man izteica kompimentu. Kā es lutinot savu mīļo sieviņu. Saki, ko tas nozīmē?

Ak šī mēlnese! Dusmās veļu vainu uz viņu.

— Jā, atzistos gandrīz asarām acīs, tā izrāca. Ne-
jauki iekritu. Iegāju Hildai līdz pie viņas šuvējas
— viens ģērbs man ļoti patika un... es to pasūtīnāju,
skaidri nenorunājusi maksu. Nezināju, ka Hildas šu-
vēja tik dārga — un vēlāk bija neērti atkāpties...
Hilda visiem izstāstītu...

— Balles ģērbu! Vai tu nezini, ka to tikai reiz
vai divreiz varēsi uzvilkt?

— Lūdzu, Nati — citreiz būšu gudrāka — es
nekad vairs — bet šoreiz, Nati, lūdzu...

Natis šķībi noskatās manī. Droši vien viņš domā,
ka esmu pēkšņi sajukusi. Varbūt esmu arī. Iespējams,
ka Natis pat man netic. Bet tā paliek.

Man jāizlieto vēl maza viltība, jo negribu ģērbu
Natim iepriekš rādīt. Lieku to aizsūtīt pie Hildas,
veca gada vakarā aizbildinos, ka vēl jāiet pie fri-
zierņa, un norunāju ar Nati satikties Virsnieku klubā.

Hildas frizētava patiesībā ir Rīgas labākais skais-
tuma kopšanas salons. Esmu tādā pirmo reizi. Trijās
stundās tas ar mūsu matiem un sejām paveic to, ko
daba nav spējusi divdesmit vienā gadā. Hildas dzi-
voklī apģērbjames ballei. Viņai brīnišķīgs apaļš
spogulis, tieši tāds, kādu vēlētos sev.

Kad uzvelku ģērbu, Hilda ieplēš acis.

— Tu izskaties brīnišķīga, viņa skābi noteic. Kā
tas gadījies, ka es to modeli neieraudzīju? Kāpēc
man bij jāņem šis — šis kankars?

Pēkšņi viņai liekas, ka viņas pašas ģērbs nekam
neder, lai gan tas vēl dārgāks nekā mans.

Grozos Hildas lielā spoguļa priekšā un pati brīnos,
vai man varētu būt kāds sakars ar parādību, ko tanī
redzu? Ģērbs tiešām ir kā sapnis — mans aizliegtais
sapnis!...

Vanags pieklauvē un atgādina, ka laiks braukt.
Viņš jau piebraucis mašīnu — viņiem skaists zils
BMW — Bergmana kāzu dāvana — un Olgerts pats
to vada. Kad izkāpjam Virsnieku klubā, Natis mani
jau gaida pie ieejas.

Ilgi nevarēju aizmirst viņa apjukušo seju, mūs
ieraugot. Pirmajā mirklī viņš man liekas gandrīz
izbijies. Tikai pamazām viņš attopas.

— Vai tu mani neiepazīstinātu ar savām dāmām?

Natis saka Olgertam. No kurienes šīs ārzemnieces ieradušās?

Oficiālā daļa man paiet kā miglā. Dzied operas mākslinieki, runā kāds ģenerālis, laikam divīzijas komandieris, tukšojam tradicionālo vīna glāzi, eju ar Nati polonēzē — viss man saplūdis spožu parādes uniformu, krāsainu balles tērpu, glaimīgu smaidu, kailu plecu drūzmā, lustru gaismā, balsu. juteklisku smieklu virpulī.

Mums ir galdiņš blakus zālē, bet man pie tā reti izdodas apstāties. Jau pēc pirmā valša — ar Olgertu — mani aicina dejojot cits pēc cita, sākumā jaunie virsnieki, vīra un Olgerta draugi; tad pie mūsu galda parādās svešākas sejas — veci paziņas nāk atjaunot draudzību ar Nati, un tiklīdz sākas jauna deja, man palokās reizē divi vai trīs. Natis tikai noskatās man pakaļ.

Pēkšņi viņš pietrūkstas kājās, lēnāk pieceļas arī citi, kas sēd mums blakus, un parupja balss laipni saka man aiz muguras: — Sēdiet — lūdzu, bez ceremonijām. Kungi, vai atļaujiet piebiedroties jūsu sabiedrībai? Redzu, ka jums te iet ļoti omulīgi.

— Jūs mūs pagodināt, pulkveža kungs, Natis saka, nosarcis kā zēns, un pavelk krēslu.

Tas ir pulka komandieris — bargais „vecais“, pret ko Natis jūt tādu cienību. Esmu ar viņu iepazīstināta, tāpat kā ar pulka virsnieku dāmām, bet tas jau liekas tik sen, ka viņu tikko vēl atceros. Šovakar viņš nemaz neizskatās bargs, platā, sarkanā seja smaida, viņš ir pati laipnība un vēlība. — Nu es vairs nebrīnos, ka Osītis nevienam nerāda savu sievu, pulkvedis smejas. Viņš ir greizsirdīgs! Viņš to grib turēt stikla skapī. Bet tas viņam neizdosies — ha, ha! — tagad vairs ne. Mēs viņam to vienkārši nozagsim.

Lielaļā zālē skan mūzika, un pulkvedis saka: — Daiļā kundze, vai jums būtu drosme pamēģināt r vecu vīru? Kamēr jaunie jūs vēl nav galīgi nokausējuši —

Viņš dejo vecmodīgi, drusku palekdamies, bet aizkustinoši cenšas izlikties viegls un veikls, par spīti smagajam augumam. Zālē jau karsts, un pulkveža smaidis drīz apraso sviedru pilieniem. Viņš ir

ļoti laipns un saka man daudz glaimu. Deju beidzot, viņš atzīstas:

— Patiesībā esmu komandēts sevišķā uzdevumā — aizvest jūs pie mūsu galda. Jā, mana sieva grib ar jums parunāties.

Vilcinādamās paskatos uz Nati, un pulkvedis steigšus piebilst: — Jā, vīra kungu arī, protams, protams.

Un nu es tiešām esmu nozagta. Pie galda sēd vēl pāris pulkvežu, kāds ģenerālis ar kundzi un divi vai trīs jaunāki kungi frakās. Visi mūs trokšņaini apsvaic, bet skatās manī, it kā Anatola nemaz nebūtu klāt. Ne Olgerts, ne citi jaunākie virsnieki vairs nedrīkst tuvoties mūsu galdam — taču par partneru trūkumu nevaru žēloties.

— Cik jauki, ka atnācāt, saka pulkveža kundze, kaulaina vecene lielām pūces acīm — arī viņa cenšas uz lūpām noturēt glaimīgu smaīdu. Gribēju jums jautāt, pie kā pasūtīnājāt savu ģērbu. Jūs tanī ļoti labi izskatāties. Mēs ar ģenerāļa kundzi saderējām. Viņa saka, pie Entinas-Kānes, es domāju, pie Plaužes-Golubovas. Jums jāizšķir mūsu derības.

Ģenerāļa kundze ir omulīga, padzīvojusi dāma, mīksta un apaļa kā pūpēdis, ļoti plāniet, acīm redzams, balinātiem matiem. Viņas ģērbs man liekas tikpat dārgs cik negaumīgs.

— Jūsu modiste tiešām strādā labi, viņa saka, apskatīdama mani kā manekenu skatlogā. Būs arī man pie viņas kaut kas jāpasūtina.

Es neapskaužu savu modisti. Man nāk smiekli, iedomājoties ģenerāļa kundzi Parīzes modeļa ģērbā. Bet varbūt modistēm īpaši modeļi apaļām ģenerāļu kundzēm.

Nav grūti uzminēt, ka Natis pie jaunā galda nejutās sevišķi omulīgi. Viņš piebiedrojas pulkvežiem, kas nopietni runā par karu un Hitleru; var redzēt, ka viņam uzticēts patīkamais uzdevums klausīties un allaž piekrist. Viņš izdejo pāri deju ar priekšniecības dāmām, tad aiziet kādam līdz uz bufeti un vairs nenāk atpakaļ.

Bet kad arī es gribu iet, mani vienkārši nelaiž. Dzeņam jaungada šampanieti, un kungi kļūst arvien jautrāki. Viens no viņiem svinīga tosta laikā man čukst: Uz mūsu iepazīšanos. Tas ir simpatisks vīrie-

tis civilapģērbā, tumšiem matiem ar vienu pašu sirmu cirtu virs pieres. Vārda pēc viņu pazīstu — tas ir kāda resora vadītājs. Kavaliēra smaidis viņa gludi skūtajai sejai piederis tikpat labi kā slaidajam augumam fraka. Viņa elpa smaržo pēc labiem cigāriem un ārzemju likiera.

Mēs dejojām atkal — viņš ir lielisks dejojātājs.

— Vai zināt, ka esat šī vakara sensācija? Viņš man jautā.

— Tādas sensācijas parasti aizmirst nākamā rītā.

— Ne visi. Piemēram, es ne, viņš saka. Būtu laimīgs, ja man gadītos jūs drīzumā atkal redzēt.

Nolemju izmantot gadījumu un smiedamās atbildu:

— Tas tiešām var gadīties visā drīzumā. Tikai šaubos, vai būsit tik laimīgs, kā sakāt.

Viņš mani uzlūko neizpratnē: — Kā tā?

— Iespējams, ka ierodos pie jums meklēt darbu.

Atbildot viņa balss nemainās ne par pustomi: — Katrs resors būtu laimīgs, iegūstot tādu darbinieci kā jūs. Es jūs gaidīšu, cienījamā kundze.

Tik vienkārši! Un cik pieprasījumu neesmu pēdējā gadā rakstījusi, cik iestāžu durvju virinājuši... Viņa paša darbveža atvilknē jau trīs mēnešus glabājas mans lūgums. Bet to es viņam nesaku.

Nu tiešām nevaru ilgāk palikt. Atvainojos un atvados. Kundzes sniedz gredzenotas rokas un saka: Atnāciet taču kādreiz pie mums, mēs ļoti priecāsimies. Pulkvedis negribot pavada mani atpakaļ.

Natis nekur nav redzams, bet jauno virsnieku pulks mani saņem kā pazudušo avi. Hilda pavisam greizi noskatās manī un saka: Vai tu tā esi vai neesi, Olga? Šovakar tevi vairs nepazīstu. Ko tas īsti nozīmē? — Le rēve interdit, es noslēpumaini čukstu, bet viņa nesaprot.

Man neregulāri vairāk, ja būtu izdzērusi visas glāzes, kas man piedāvātas. Mani skurbina viss: glaimi, skati, smiekli, zāles gludais parkets, dejas takts un mūzika — mūzika vairāk par visu. Esmu ierautā prieka viesulī un negribu zināt, kur tas mani aizpūtīs. Ja dejas partneri mani neturētu rokās, es paceltos līdz griestiem kā vaļā pasprucis balons. Man liekas, ka dejuju pa nošu lapu, kur visas notis skan. Drebošas vijoļu stīgas vijas ap mani kā zeltainas

serpentīna lentas, es smejos līdzī saksafonam, bungu lavīnas rauj mani bezdibenī, es lēkāju pa klavieru lāstekām, lidoju augšup ar mežraga gavilēm...

Visi šovakar brīnišķīgi jauki pret mani. Visi smaida un glaimo. Gaīrais, nopietnais kapteinis Zelmenis, pats neprecējies, saka: Nesaprotu, kā klusais Osītis dabūjis tādu sievu. Es smejos: Varbūt es dabūju viņu. Mazais, sirsnīgais leitnants Arnis Krauliņš čukst naīvi kā zēns: Jūsu acīs ir vasaras saule. Virsleitnants Gusts Alpers gluži aizrāvies čukst: Ja te būtu tumšs, es jūs noskūpstītu. Vai jums nav bailes no pļaukas? es jautāju. — Tumsā to neviens neredzētu — Un leitnants Valdis Ozoliņš, vecs Anatola draugs: — Es atceros, kā jūs skolas izrikojumā deklamējāt Bārdas dzejoli. Gribēju ar jums iepazīties, bet jūs dejojāt tikai ar Osīti. Un Jānis Zants, slaidais kurzemnieks ar tumši zilajām acīm un samtainām meitenes skropstām: Osīša kundze, ja jūs atļautu, es gribētu būt jūsu draugs. Nepārprotiet, lūdzu — tikai draugs...

Kā aizskrej stundas! Cik kilometru būšu nodejojusi? Varu tikai teikt, ka Eglīša ķurpes tiešām izturīgas...

Zāle pamazām tukšojas, mūzika spēlē retāk. Pamanu drūzmu garderobē. Tad eju meklēt Nati, bet viņa nekur nav. Man sametas bailes: vai viņš nav aizgājis mājās? Beidzot atrodu viņu blakus zālē zem gleznas, kur attēlota svinīgā solījuma nodošana. Viņš sēd pie galdiņa ar kādu resnu virsleitnantu un dzer.

— Nati, gribu braukt mājās.

Viņš paceļ acis drusku pārsteigts: — Ar mani?

— Ceru, ka tu būsi kavalieris.

Natis drīzāk bāls nekā sasarcis — ja kas liecina, ka viņš iereibis, tad tikai vaļīgā stāja un nekustīgais skatiens. Viņš samaksā tēriņu, dabū taksīti un mēs braucam.

Mašīnā viņš klusē un sargās man piedurties. Zinu, ka viņš ļoti noskaities.

— Dusmīgs?

— Par ko? viņš īgni atmet. Vakars bija ļoti interesants — sevišķi tev,

— Tu man pārmet?

Nu viņš vairs nevar noturēties. — Ak, nē jel. Bet es pamazām sāku saprast.

— Ko tad?

— Visu. Kāpēc tu tā gatavojies ballei. Kāpēc tev bija vajadzīgs dārgais ģērbs. Sāku tevi pazīt — no citas puses.

— Nati, es nesaprotu, par ko tu tā uztraucies. Tikai tādēļ, ka reiz pēc ilgiem laikiem gribēju justies — —

— Ak nē, viņš rūgti atmet. Ne par to... Bet tas man atvēra acis. Cik labi tev tas izdevās! Kādi tev bija panākumi! Zinu, ko tu tagad domā. Ka tu tur iederies, šai spožajā sabiedrībā, šai pasaulē, kur dzīve liekas tik... skaista un viegla. Tagad tu par to vien domāsi. Ka citas to var, tāpēc ka viņām vīri, kas prot dzīvēt tikt uz priekšu — un ka tu allaž paliksi nomalē, tādēļ ka tavš vīrs to neprot.

Brītiņu apdomājos, tad saku: — Un ja arī tā? Vai man nebūtu drusku taisnības, Nati?

Natis klusē. Liekas, viņš aiz dūsmām nevar parunāt.

Esam galā. Natis samaksā par vedumu. Redzu, ka viņam dreb roka; droši vien viņš nezina, cik dzejamnaudas iedod šoferim. Klusēdami uzkāpjam augšā. Es atslēdzu durvis. Pēc balles spožās drūzmas un trokšņa mūsu mazais dzīvoklis šķiet divkārt mājīgs un kluss. Pēkšņi jūtu, cik nogurusi esmu.

Māte jau guļ savā istabiņā. Kad noliecos pār Kaiju, viņa miegā pasmaida un pagriežas uz otriem sāniem.

Natis sēd uz gultas malas, atspiedis galvu rokās.

— Vai tu nenāksi gulēt? ģērbdamās viņam jautāju.

Viņš ierunājās tikai pēc ilga brīža, klusu un kā caur sakostiem zobiem. Viņš paskatās manī apsarkušām acīm un saka:

— Jā, tev taisnība, Olga... Zinu, es... bet ko lai daru. Es taču nekā nevaru darīt.

Nekad neesmu redzējusi viņu tik izmisušu.

Man nu jābūt ļoti uzmanīgai, lai visu nesabojātu. Apsēžos Natim uz ceļa un aplieku roku viņam ap kaklu.

— Nati, mīlais, nerunā tā. Es taču jokoju. Es nemaz tā nedomāju. Tu — tu esi pārāks par viņiem visiem. Tu visu vēl panāksi. Es zinu, tu to izdarīsi. Tu iestāsies universitātē, beigsi virsnieku kursus —

Viņš nicīgi iesmejas un atmet ar roku; tad kļūst domīgs.

— Jā, viņš saka bez cerības balsī. Kādreiz par to domāju... kā tu to zini? Bet nu jau, liekas, esmu iesūnojis... Bez tam, tur vajadzētu priekšniecības atbalsta. Man būtu jāpāriet citā amatā, ar labāku darba laiku... Neticu, ka pulkvedis — —

— Varbūt tomēr, es saku. Pulkvedis ar kundzi mūs ielūdza ciemā. Varbūt tagad —

Natis pārsteigts paskatās manī, un man priekā iedrebas sirds.

— Tu domā? Bet vēl viņa balsī skan šaubas. Bez tam — mēs to tik un tā nevarētu. Tu pati zini.

— Varbūt varētu? Es iepazīnos ar kādas iestādes direktoru. Ja gribu, varu dabūt vietu.

— Viņš droši vien jokoja?

— Nē, es saku. Man tā nelikās. Viņš teica, lai pieņākot darbvedībā.

Natis pieceļas un sāk lieliem soļiem staigāt pa istabu, nebēdādams par troksni un vēlo stundu. Kā man daudzās sirds — vai tas varētu būt no ballē dzertā vīna? Tad viņš spēji apstājas man priekšā.

— Tu domā, ka mēs... tiešām varētu?

— Nati, mīļais, es saku un apķeros viņam ap kaklu. Gribu, lai jaunais gads mums būtu citāds. Zinu, ka mēs to varēsim.

Mēs esam gultā, spuldze nodzēsta, bet Natis vēl arvienu neguļ. Esmu tik laimīga, ka man arī nenāk miegs. Pēc ilga, ilga klusuma viņš saka:

— Vai tas direktors — ir tas pats iesirmais kungs, kas visu vakaru ar tevi lakstojās? Varbūt viņš cer — Uzlieku roku viņam uz lūpām.

— Ja tu tā domāsi, es arī noskaitīšos. Tu taču nesāksi par mani šaubīties?

— Vai man nebūtu iemesla? viņš saka, un jokodams kož man pirkstos. Pēc šī vakara?

— Kaunies, es čukstu. Kaunies tā runāt. Vai tu... vēl arvien nesaproti, kādē! es... to visu darīju?

Un tad — beidzot viss ir labi. Zinu, ka viņš jau rīt sāks gatavoties fakultātes iestāju pārbaudījumiem.

— Vai tā nav, Osīša kundze, jautā dakteris Sīmansons, uzlūkodams mani savām laipnajām, brūnajām acīm.

— Piedodiet, es... nedzirdēju jūsu jautājumu.

Visi pie galdā sāk reizē smieties, un man ir neērti, jo nezinu, par ko viņi smejas.

— Ak, neko, Sīmansons kautrīgi pasmaida. Es tikai teicu... piemēram, jūs... man liekas... šai brīdī esat kaut kur tālu no šejienes. Kādā citā pasaulē... Tas mums visiem mēdz gadīties. Pietiek ar kādu nējaušu vārdu, kādu klusu melodiju, lai mēs... ar to es nedomāju nekā ļauna — —

— Ja tā arī ir slimība, piebilst Beitāns, tad jāsaka, diezgan patīkama.

— Pilnīgi pareizi, Sīmansons piekrīt. Tā ir gluži parasta parādība. Pacienti, kas cieš no neurozēm, vispārīgi reti kad to apzinās; bieži viņi sūdzas par citiem simptomiem.

— Interesanti, Maksis saka. Tiešām, ļoti interesanti. Doktora kungs, ja atļaujat, es gribētu kādreiz ar jums parunāties.

— Ar lielāko prieku. Atnāciet kādu vakaru.

— Sakiet, daktera kungs, Hilda uzrunā ārstu pāri galdam, vai pret šo slimību ir kādas zāles? Vai — alkohols nederētu?

Tas, zināms, domāts kā joks, un ap galdu atskan smieklī, bet dakteris to uzņem pavisam nopietni:

— Diemžēl uz to grūti atbildēt, viņš saka. Neurotiķi bieži meklē atvieglinājumu... vai aizmiršanos... alkoholā. Dakteris nevilšus pamet skatu uz citiem galdiem, kur viesi cītīgi cilā glāzes, bet tūlīt nodur acis. Vispārīgi domā, ka alkohols neurozes ietekmē nelabvēlīgi, padziļinot plaisu starp iedomu pasauli un īstenību... Bet vieglos gadījumos... mēreni lietājot... es tiešām nezinu... varbūt tas var... relātīvi... palīdzēt.

— Atliek tikai cerēt, ka es slimoju vieglā veidā, smejas Hilda, paceldama glāzi.

— Jums, saka ārsts, nopietni uzlūkodams viņu savām gaišajām, mierīgajām acīm, vispārīgi nav jāraizējas. Jūs, kundze... man liekas... esat pilnīgi vesela.

Maksis mani pavada mājās.

Gandrīz visu ceļu viņš ir domīgs un kluss. Liekas, viņam vēl neiziet no prāta saruna ar dakteri. Beidzot Maksis saka, pa pusei man, pa pusei savā nodabā:

— Vai tas varētu būt? Ja tas tiesa, tad... tad jau stāvoklis mainās pašos pamatos. Ja mūsu vienaldzība, savtība, garīgais sastingums un atpalcība — viss nožēlojamais, kas tā duras acīs mūsu sabiedriskajā un kultūras dzīvē — ja tas viss psihiskas slimības sekas — — tad taču patiesībā neesam vainojami. Vai slimniekam var pārnest, ka tas slims?... Tiešām interesanti... tas man nekad nebij ienācis prātā. Jā, būs jāaiziet pie Simansona parunāties. Pats arī pēdējā laikā nejūtos īsti vesels.

DEVĪTĀ NODAĻA

(Olga Osīte)

Nezinu, kas būs ar Kaiju. Ārēji, liekas, nekas nav mainījies, viņa ir jautra un rosīga kā vienmēr, bet iekšēji šķiet pārvērtusies. Viņa man vairs neuzticas, kaut kas viņā noslēdzies pret mani, un es tam netieku klāt. Viņā briest kāds slepens spriegums; nojauta man saka, ka tas man naidīgs. Kaut zinātu, kas tas īsti ir, un ko lai daru. Bieži raizējos, kā tas beigsies.

Bet šodien viņa liekas pielaidīgāka, vaļsirdīgāka; atkal jūtamiem gandrīz kā senāk. Diemžēl, nebijām vienas. Kaija atveda līdzī kādu meiteni, kas palika pusdienā.

Viņa ar to iepazinusies nejauši, kādas dejas skolas vakarā. Tā ir grieķiete, vārdā Sandra Pulosa.

— Patiesībā mans vārds garāks, Aleksandra Kar-to-po-pulos, viņa smiedamās paskaidro. Bet to neviens nevar izrunāt, tāpēc esmu to saīsinājusi.

Sandra Pulosa ir glīta meitene. Viņas patumšajā sejā kaut kas no klasisko statuju skaistuma, lai gan, pavirši skatoties, viņa drusku atgādina Žīdieti. Ārēji viņa ļoti moderna, bet tai pašā laikā it kā noplukusi. Tumšie mati apgriezti īsi, kā zēnam, bet liekas nekopti. Ģērbs glīts, jauns, bet netīrīts un negludināts; kurpes apvalkātas, nošķiebtiem papē-

ziem. Pie galda viņa sākumā kautrējas, bet tad ēd ar īsti labu apetītu. Man gandrīz liekas, viņa sen nav kārtīgi paēdusi.

Sandra strādā par dejas skolotāju kādos kursos ar bieži dzirdētu vārdu; bet liekas, maz nopelna. Izrādās, ka tā diezgan savāda nodarbošanās: kursi pieņem jaunas sievietes, drusku apmāca modernās dejās un tūlīt nodarbina par skolotājām iesācējiem. Peļņa atkarājas no stundu skaita, kas nav liels. Drēbes tomēr vajadzīgas jaunas, modernas, tā ka iztikai atliek ļoti maz.

Jautāju, kur viņas vecāki. Tie dzīvojot kādā dienvidaustrumu štatā, bet Sandra par tiem daudz nezina. Izrādās, ka viņa pirms dažiem gadiem aizbēgusi no mājām un tagad klīst apkārt, meklējot pastāvīgu darbu un vietu, kur apmesties. Dažus mēnešus dzīvojusi kopā ar kādu draugu, kam līdzī aizbēgusi, tad tas, liekas, viņu pametis; tālāk iztikusi saviem spēkiem. Bijusi deviņās valstīs un izmēģinājusies dažādos darbos, bet līdz šim nekas nav paticis. Neprot nekāda aroda, bet domā, ka vēl laiks visu iemācīties. Viņa tikai gaida izdevību.

— Kādēļ nepalikāt pie vecākiem?

Sandra kļūst nopietna.

— Ak, jūs nezināt, viņa saka. Mūsu ļaudis nav tādi kā citi cilvēki. Varbūt pie jums, latviešiem, ir savādāk, bet pie mums, grieķiem — jūs nevarat iedomāties. Viņi turas atsevišķi un dzīvo pilnīgi kā Grieķijā. Un — un viņi ārkārtīgi stingri — jūs neticēsiet. Bet tiešām, tā ir. Pie mums tādu lietu kā mīlestību nemaz nesaprot. Vecāki norunā, ar ko jāprecās, un diezgan. Man arī bij jāprecas — ar kādu grieķi — bet man nepatika, un — un tāpēc aizbēgu.

— Vai nebija žēl atstāt mājas?

— Jā, protams — viņas šaurā, tumšā sejiņa saveltas gandrīz skumja — bet ko es varēju darīt? Ar viņiem nav iespējams dzīvot — viņi ir briesmīgi! Tu nezini, cik tu esi laimīga, viņa saka Kaijai, ka tavi ļaudis nav tādi kā mūsējie.

— Vai māte jūs negaida atpakaļ? es jautāju.

— Nezinu, es... Sandra drusku apmulst. Reti saņem viņas no mātes. Viņi neprot angļiski, tikai mūsu veco valodu, un es — gan runāju, bet neprotu grieķiski rakstīt.

— Kā tad jūs sarakstāties?

— Nu, es... reizēm rakstu krustmātei, kas prot angliiski. Viņa nodod mātei sveicienus no manis, un pārtulko man mātes atbildes.

Mums ar Kaiju tas liekas jocīgi, bet noturamies nepasmējušās. Meitene jūtas neveikli, var redzēt, ka viņai par to nepatīk runāt.

— Ko jūs domājat darīt? jautāju viņai. Paliksiet šeit, tai pašā darbā?

Sandra uzmet lūpu. — Nē, tas nav nekāds darbs. Tas tikai pagaidām. Gribu tikt kādā ceļojumu birojā. Vai satiksmes lidmašīnā par stuartesi. Man ir apsolīts, bet jāgaida kārtā.

Mēģinu pēdējo reiz: — Jūs nedomājat atgriezties mājās?

Sandra pakrata tumšo galviņu. — Nu jau esmu pilngadīga. Viņi mani vairs nevar pārvest ar policiju.

Paēdusi, viņa vēl brītiņu pasēd, tērzēdama ar Kaiju Kaija uzgriež radio, un Sandra tai parāda dažus mambo soļus. Tad viņa paskatās pulkstenī, atceras, ka tai drīz stunda, un atvadās. Kaija viņu uzaicina atnākt vēl kādreiz. Jā, varbūt — ļoti pateicos par pusdienu, kundze.

Un viņa aiziet — slaida, glīta, bezrūpīga, ar savu moderno ģērbu un nošķiebtajiem papēžiem.

Interesanti, ko Kaija domājusi, viņu šurp vezdama? Viņa nekā nesaka un arī pati drīz kaut kur aiziet. Ak, droši vien gribējusi meiteni pacienāt ar pusdienu un pamācīties modernās dejas.

Man tik ļoti gribētos ar Kaiju īsti sirsnīgi izrunāties par visu, bet kaut kas mums to liedz; kaut kas nostājies starp mums. Varam runāt par ikdienišķīgām lietām, par visu nesvarīgo, bet tam, kas mani nospiež, abas metam līkumu apkārt.

Man gribētos zināt, cik viņa vēl atceras tēvu. Man viss vēl dzīvs un skaidrs, bet reizēm iedomājos, ka meitenes atmiņai jābūt citādi. Kas tanī vēl palicis no pirmajiem sešiem gadiem? Īpaši no pēdējā, sestā — tā, kas manā sirdī iededzināts kā ar nokaitētu dzelzi. Vai viņai tas jau nav sācis izbālēt, līdzīgi citiem bērniības iespaidu raibajā virknē?

Reizēm pajautāju šo un to: Vai tu vēl atceries,

kā —? Kaija brītiņu padomā, tad atbild: Jā... pareizi — tā laikam bija — atceros gan.

Bet es nezinu, ko šie vārdi īsti nozīmē.

Piemēram, man gribētos zināt, vai Kaija vēl atceras, kā Natis viņai dāvināja zvaigznītes — sauju zelta zvaigznīšu — un kā viņa priecājās, cik tās skaistas?

Manas pašas vaina, ka tik vāji sekoju lielās pasaules notikumiem. Avīzēs nekad nelasu politiskās un kara ziņas — tās man šķiet vai nu garlaicīgas, vai arī tās nesaprotu. Man pietiek ar to, ko Natis pastāsta; un ja ir kas svarīgs, viņš man saka. Vīra oma, vīra labsajūta ir spogulis, kurā redzu mūsu laika notikumus.

Ļaudis dzīvo bailēs, paziņu sejās bieži lasu rūpes un uztraukumu. Bet pati nemaz neraizējos. Karš? Tas man neliekas gluži tik briesmīgs kā citiem, tādēļ ka virsnieki nebaidās kara. Daļa to varbūt pat gaida. Nezinu, kā ir ar Nati; bet arī viņš liekas mierīgs. Kad notiek kas jauns, neparedzēts, un viņam jāūtāju, kas būs, viņš parausta plecus un saka: Gan jau būs labi, es neticu, ka — —.

Reizēm pie mums atnāk vīra draugi. Viņi izklāj uz galda kartes, spriež un debatē, klausās radio ziņas — Natis vairs nekā cita neklausās kā tikai ziņas — un spriež atkal, skatīdamies kartēs, par Hitlera armiju, frančiem, čehiem un krieviem. Viss ir apmēram kā manevru laikā. Kad draugi aiziet, jautāju Natim, ko viņš domā, un Natis saka: Vēl nekā nevar zināt, man liekas, būs labi.

Nav arī iemesla raizēties — mums klājas labi. Natis paaugstināts par virsleitnantu, viņš gatavojas nākamgad beigt universitāti, un zinu, ka viņu gaida lieliska karjēra. No kājniekiem viņš tagad pārcelts sapieņu pulkā, bet pēc augstskolas beigšanas cer tikt divīzijas štābā vai kara ministrijā. Arvien vēl strādāju departamenta grāmatvedībā, bet Natis saka, šis būšot pēdējais gads — vairāk nevajadzēšot.

Liekas, mūsu dzīve ieslīdējusi īsti pilsoniskās slīdēs — bet cik daudz jauka var būt arī pilsoniskā dzīvē! Mūsu dzīvoklis pilnīgi iekārtots, manu apaļo spoguļi un vīra darbistabu ieskaitot, — kaut arī

klubkrēsli nav ādas —, un pēdējos gados vasaras bieži pavadām jūrmalā. Pirmo reiz, kad varējām to atļauties, saņēmām divas istabas ar virtuvi tai pašā vecajā vasarnīcā Bulduros, kur kādreiz... un vīra brīvdienās apstaigājām visas pazīstamās vietas. Vai, ja vīra pulkam jāiziet nometnē, dabūju atvaļinājumu, un mēs ar Kaiju apmetamies tuvumā; arī tās jaukas dienas — mazās, klusās pilsētiņās vai lauku mājās. Kaijai ļoti patīk laukos. Viņa jūsmo par zirgiem un vienmēr pārēdas ogu, bet pārbrauc pilsētā brūna iedegusi un lielāka izaugusi.

Jā, mūsu dzīve mierīga un skaista, un novēlu Nātim vislabākos panākumus, visspožāko karjēru dieņestā — bet pati sev nekā vairāk nevēlos. Zinu, ka dzīvotu tāpat arī tad, ja būtu pulkveža kundze.

Tad ienāk krievu karaspēks, un viss pārvēršas.

Mūsu ikdienā vēl ilgi nav lielu pārmaiņu, bet notikumi ārpusaulē pēkšņi ieguvuši baigu nozīmību un svaru. Sākumā ir bailes, kā saules aptumsumā vai negaisam uznākot. Tanki stāv ielu stūros ar ložmetējiem šaušanas gatavībā, un aiz mērķekļiem glūn brūnas, kokainas mongoļu sejas... Pa bulvāriem braukā smagās mašīnas, kurās plecū pie pleca kā koka zaldāti stāv vai sēd sarkanarmieši, visi vienādām sejām, vienādiem vaibstiem, kā ķīnieši... Šīs sejas pat nav neglītas un ļaunas: tikai neizdibināmas, un viņu vienaldzībā ir kaut kas noslēpumains kā austrumu elku klusēšanā. Varbūt tanīs atspoguļojas stepes sērīgā vienmuļība un taigas mežonība... Liekas, nāvi redzot, šais sejās nemainītos ne vaibsts; un arī pašas tās nāvē nepārvērstos.

Pirmajam nobīlīm pārejot, atskan smieklī. Cilvēki allaž smejas, pēc spējām nāves bailēm redzot, ka palikuši dzīvi un nekas briesmīgs vēl nav noticis. Bet smiekliem rūgta pieskaņa. Virsnieki ar smīnu noskatās krievu tankos: Vecas grabažas! Puse esot palikusi ceļmalas grāvjos... Būtu zināts, nevajadzēja ielaist — sašautu kā konservu bundžas!... Nu jau par vēlu... Stāsta rupjus anekdotus par krieviem un krievietēm; smejas par sarkanarmiešiem, kas staigājuši pa pilsētu, meklējami atutošanas iestādi... Ielu malās stāvēdami, ļaudis paklusām zobojas par gājieniem; gājienu dalībnieki, dubļus minot, klusām ņirgājas

par saukļu plakātiem, kam paši seko... Dažs zobojas par vēlēšanu komediju; cits lielās, ka zīmītē veikli ierakstījis „Nost ar Stajinu!“ Kad pēc lata pielīdzināšanas rublim parādās jaunās preču cenas, mēs ar Hildu kādu vakaru apstājamies pie Armijas ekonomiskā veikala loga un smejamies: rudens mētelis maksā tūkstoš divi simti, ziemas, ar ādas apkakli, pāri par divi tūkstoši rubļu. Ko tur lai saka? Mēs skatāmies un smejamies. Mana alga iestādē ir divi simti četrdesmit rubļu, un dzird, ka iestādi drīz likvidēsot. Dzīve kļuvusi par dīvainu izrādi — vēl nevar izšķirt, vai tā komēdija vai traģēdija.

Svešais un dīvainais nestaigā pa ielām vien: tas spiežas arvien tuvāk. Mūsu dzīvokli izmērī, un atklājas, ka tas mums par lielu. Sofija pārnāk dzīvot pie mums, bet arī tas nelīdz. Anatola kabinetā, kam atsevišķa ieeja, ievieto sarkanarmijas leitnantu. Tas ir pieklājīgs jauneklis, gandrīz zēns, kas mūs daudz netraucē; bet mani visu laiku vajā sajūta, ka aiz sienas kāds klausās, ko darām, un katru mūsu soli vēro aizdomīga acs.

No iestādes esmu pārcelta uz citu, kur man viss svešs. Vecie priekšnieki atlaisti, to vietā par vadītājiem iecelti cilvēki, kuŗu lielākais nopelns, ka tie sēdējuši cietumā. Darbā juceklis, neziņa un papīru kaudzes. Man drīz apņik, un gribu aiziet, bet tas nav iespējams — pēkšņi esmu kļuvusi svarīga persona: grāmatvežus tagad var sodīt par nelikumībām iestādē. Ja atklāsies kāda nekārtība, būšu ļoti nodevīga! Laikam tādēļ man arī alga paaugstināta.

Man nepatīk jaunie priekšnieki, jaunā darba kārtība, sapulces, īsā kursa lekcijas, plakāti, gājieni un runas; nepatīk vairs nekas, ko redzu visapkārt. Bet varbūt esmu nepieticīga: mums arvien vēl klājas labi. Ciešam neērtības, bet ir taču kara laiks. Mūsu pašapziņa aizkarta, brīvība ierobežota — bet citur Eiropā ļaudis mirst simtiem un tūkstošiem, pilsētas iet bojā. Mums jāpaciešas. Natis saka —

Nē, nav tiesa: Natis vairs nesaka, ka būs labi. Viņš vairs nemēģina mierināt, un tas mani biedē visvairāk.

Nav vairs neērtības vien. Pilsētā iezadzies kas neminams un baigs. Liekas, pat gaiss, ko elpojam, saindēts. Kāda sveša slimība ievazāta vecajā Rīgā no

austrumu stepēm; mūsu asinīs ieperinājušies slepena drudža dīgli. Kopš ziņām par pirmajām apcietināšanām neviens vairs nesmejas; ļaudis valkā vienaldzības un apslēptu bailu masku. Vai mēs pamazām nekļūstam līdzīgi ienācējiem no austrumiem?

Sētniece mani vairs nesveicina. Kāpnēs satiekoties, viņa mani apskata kā svešnieci — tā pati, kas agrāk draudzējās ar māti un nezināja vien, kā man paglaimot. Nu viņa nama pārvaldniece. Reiz man gadās stāvēt rindā pie pārtikas veikala turpat viņai aiz muguras. Sievietes bažīgi sarunājas par naktīs pazudušiem paziņām. Kāda jauna sieva stāsta, ka bijusi čekas namā Stabu ielā noskaidrot sava apcietinātā vīra likteni. Ierēdnis ilgi rakņājies kartotēkā, kamēr atradis vīra kartīti, un pateicis, ka lieta vēl neesot caurskatīta.

— Redzēju kartītes numuru, saka jaunā sieva: 11562. Vairāk nekā, tikai numuru. Cits man nogrima kā miglā, bet to redzēju vēl mājā nākot, visu ceļu. Iedomājieties: vienpadsmit tūkstoši pieci simti — — Sievietei aizraujas balss. Visi klusē un domā.

Sētniece saka: — Jums, biedrene, nav ko uztraukties. Strādnieku cilvēkiem nekas nenotiks. Tagad valda taisnība. Lai baidās tās, kas staigā kažokos — visādas virsnieku madamiņas — tās gan dabūs, ko pelnījušas.

Viņa iesānis pamet skatu atpakaļ uz mani.

Tā tad es dabūšu — interesanti, ko esmu pelnījusi?

Es visu paciestu, arī šos adatu dūrienus — ja mani nemāktu rūpes par Nati. Viņš nemēdz žēloties, tikai retumis izmet pa kādam vārdam; bet redzu, ka viņu kaut kas nospiež. Dienestā viņam neklājas vieglāk kā man; varbūt daudz grūtāk. Viņu pārceļ no vienas daļas uz otru, no viena amata otrā. Kaņaspēku pastāvīgi pārgrupē un pārvieto — viņa pulks vairs nepastāv, tas tagad dabūjis citu numuru un kļuvis par daļu krievu armijas teritoriālā korpusā... Neviens nezina, kā tas beigsies, runā, ka Latvijas armiju drīz likvidēsot pavisam.

Varbūt arī tas nav viss. Man šķiet, ka Nati moka vēl citas rūpes: varbūt viņš nedomā tik daudz par savu, cik par mūsu visu likteni. Viņam tagad daudz

ilgāks darba laiks un vairāk dežūru pulkā; bieži Natis nemaz nepārnāk mājā, un ja nepiezvana, aiz bailēm nevaru gulēt.

Bet arī, kad Natis mājās, man par viņu jāraizējas. Viņš kļuvis tik vājš, ka izskatās desmit gadu vecāks. Acis iekritušas, pierē un ap muti ievilkušās grumbas, ko agrāk neesmu manījusi. Reizēm baidos, vai viņš nav slims. Viens palicis, viņš staigā pa istabu un smēķē — kad pārnāku, bieži atrodu grīdu piemētātu papirosu galiem; agrāk viņš tā nemēdza darīt. Naktīs viņš pūlas izlikties aizmidzis, bet jūtu, ka viņš guļ un vaļējām acīm raugās tumsā. Ko viņš domā? Natis man to nesaka. Varbūt ir atkal kaut kas, ko nezinu.

Pilsētā nejauši satieku kādu paziņu, kapteini Andžānu no Anatola pulka, un jautāju viņam, kas būs. Tas ir padzīvojis vīrs, allaž omulīgs un dzīvotpriecīgs. Tagad viņa apaļā seja izskatās savādi sakritusi, kā balons, no kā izplūdis gaiss; piere nosvīdusi, plānie mati, ko viņš allaž mēdza rūpīgi sasukāt pāri kailajam galvas vidum, nekārtīgi nokarājas gar ausīm.

Viņš nevilšus paskatās pār plecu atpakaļ un saka: — Kundze, man liekas, mēs visi esam nolemti iznīcībai.

— Visi? es saku — man šis vārds nekā neizteic. Bet mans vīrs? Natis taču nekā nav darījis. Vai jūs domājat, ka viņi varētu — arī vīru — —?

Kapteinis parausta plecūs. — Osītis ir labs vīrs, nieks, viņš saka. Viņa vienībā priekšzīmīga disciplīna. Un... viņš audzina kareivjus nacionālā garā — kā pats audzināts.

— Un — kas par to?

— Dažiem tas nepatīk, kapteinis izvairīgi atbild, un tad, atvadīdamies, lūko mani dažiem nenožīmīgiem vārdiem mierināt.

Cik labi, ka man to pateica šis bailēs apjukušais, izmisušais vīrs. Man vieglāk ticēt, ka tā domā tie, kas jau pazaudējuši cerību, ne jaunie, stiprie — Natim līdzīgie. Tie arī raizējas, bet viņi nav ticību zaudējuši. Es arī neesmu to zaudējusi — ticu, ka būs labi.

Ielās vakaro, zem kokiem zogas krēsli, smidzina sīks lietus. Man salst, un pēkšņi sirds sažņaudzas iz-

misumā. Kādas baznīcas durvis vaļā, ieeju krēslainā telpā, kuŗas galā deg sveces, nokrītu ceļos un ilgi lūdzu. Lūgšanas vārdi jūk kopā ar manām pašas domām, vēlē: Ai mīļais debesu Tēvs, liec, lai viss būtu labi. Svētīts lai top Tavs vārds... Lai Natim nenotiktu nekas jauns. Lai tas viss mums paietu gaŗām. Mūsu dienišķo maizi dod mums šodien... Liec, lai notiek brīnums. Ticu, ka Tu to vari. Es Tevi lūdzos, mīļais debesu Tēvs... Kā apmāta čukstu vienus un tos pašus vārdus, atkal un atkal, piespiedusi pieri pie cieta sola; domas kļīst un mezglojas; ir tikai kaislīga, izmisusi griba, ko var izteikt visos vārdos... Lūdzu, lūdzu, dari to, dari... jo Tev pieder valstība — —

— Pēc ilga brīža pieceļos atvieglināta. Baznīcā svinīgs klusums un miers. Ir tā, ka pār mani būtu nolaidies sargātājs spārns. Redzu, ka krēslainajā telpā arī citi lūdzēji, lielāko tiesu sievietes. Tumši stāvi, salīkuši, nometušies ceļos kur kuŗais, vientuļīgi un klusu sūdz savas bēdas un gaida mierinājumu. No baznīcas iznākot, esmu mierīga un droša. Zinu, ka mums nekas nenotiks — un ja draudēs nelaime, Nati glābs brīnums.

Vakarā esmu jau gultā, bet Natis vēl Sofijas istabā kaut ko raksta, kad mani no caura miega iztraucē soļu troksnis koridorā. Dzirdu smagu zābaku mīdīšanas, it kā tur drūzmētos daudz cilvēku. Uzmetu rīta ģērbu plecos un atrauju durvis: gaitenī stāv trīs čekisti pistolēm rokās. Kā viņi tikuši iekšā? Skaidri atceros, ka aizslēdzu durvis, kā ik vakaru, gulēt ejot. Tad ieraugu sētnieci, kas stāv ārdurvīs ar atslēgu saišķi rokā. Nirdzīgi smīnēdama viņa saka: Jums ciemiņi, kundzīt! Viens no čekistiem runā latviski, viņš jautā: Vai te dzīvo virsleitnants Anatols Osītis? Jā, atbildu valdīdamās, lai nedrebētu balss, jā, bet viņa nav mājā. Viņam dežūra pulkā — ko jūs vēlaties? Čekisti spiežas guļamistabā, mēģinu tos aturēt: Nenāciet, bērns guļ, es taču teicu, vīra nav mājā — — To mēs paši redzēsīm, čekists saka, pagrūž mani nost no durvīm un ieiet istabā, un es drudzaini domāju, kaut Natis paspētu kaut kur paslēpties. Viņi izmeklē skapjus, paskatās zem gultas un draud: Sakiet, kur viņš slēpjas — nemelojiet, mēs

zinām, ka viņam jābūt šeit! Viņi ieskatās virtuvē, mātes kambārītī, beidzot ir pie Sofijas durvīm, un es izmisumā domāju, kā viņus no tām atturēt, bet nekā nevaru izdomāt. — Vai tā arī jūsu istaba? viens jautā, un gribu teikt: Nē, tā ir — — bet sētniece pakalpīgi atbild manā vietā: Jā, tautas ienaidnieks droši vien tur paslēpies, tā viņa māšas istaba. Viņi atgrūž durvis vaļā un iet iekšā. Es palieku uz sliekšņa.

Istabas vidū galds, uz tā spuldzes gaismā spīd daži papīri un atvērta grāmata. Natis piecēlies un stāv pie sienas. Man viss sāk grīloties acu priekšā, turos pie durvju roktura un domāju, lūdzos izmisuma spēkiem: Dievs, liec, lai viņi to neierauga — lai viņi Nati neredz — lūdzu, debesu Tēvs, liec, lai notiek brīnums, zinu, ka Tu to vari! Es domāju, lūdzu tādā kaislībā, tādā izmisuma spēkā, ka manis pašas nemaz nav, ir tikai šī viena doma, viena lūgšana, kas kā sveces liesma paceļas augšup no manas sirds — — Čekisti staigā pa istabu, meklējami Nati, skatās zem galda, zem Sofijas gultas, pat paceļ viņas segu, vai gultā neguļ divi — un Natis visu laiku nekustēdamies stāv pie sienas, galda spuldzes gaisma krīt viņam uz drēbēm līdz jostas vietai, tikai krūtis un seja ēnā — bet viņi to neredz. Viens garām ejot tikko neuzgrūžas tam virsū — bet nu jau zinu, ka mana lūgšana uzklautā un brīnums noticis! Čekisti pagriežas, vēl reiz izstaigā dzīvokli, tad apspriežas un paklusām lādēdamies aiziet. Durvīm aizveroties, mani spēki ir galā, vairs nevaru noturēties un krītu — —

Natis noliecas pār mani, un jūtu viņa vēso delnu uz pieres. Viņš saka: — Vai tu mani sauci? Man likās, tu miegā kliedzi. Kas tev ir?

Tas bijis tikai sapnis, bet paiet brīdis, iekām varu tam ticēt. Vēl arvien esmu lielās bailēs. Sāku raudāt. Natis sēd blakus un mierina mani maigām rokām un laipniem vārdiem. Man grūti šamierināties ar domu, ka brīnumi gadās tikai sapņos, bet ne īstenībā...

Kāds brīnums tomēr notiek. Lai arī tanī nav nekā pārdabiska — taču tas ir mazs un jauks brīnums. Natis pēkšņi iemīļojis Kaiju.

Paiet laiciņš, kamēr to ievēroju — bet kādu dienu pārnākot, ieraugu meiteni viņam klēpī. Viņš ar to darbojas, drusku neveiklām rokām pieturēdams,

smaidīdams runā ar viņu un glāsta tai tumšo galviņu. Kaija ķeŗas Natim ap kaklu, smejas un ģukst tam kaut ko ausī. Redzu, ka viņi abi ļoti laimīgi. Brīdi skatos gluži pārsteigta — agrāk viņš tā nemēdza darīt. Cik bieži esmu ilgojusies, kaut viņš vairāk mīlētu savu meitu, un nekad viņš nav ticis tālāk par vienaldzīgu laipnību; esmu par to pat dusmojusies uz viņu, un nekas nav līdzējis — bet nu tas noticis pavisam negaidot.

It kā cenzdamies atgūt nokavēto, Natis nu Kaiju sāk bezgalīgi lutināt. Pārņākot viņš tai arvien kaut ko atnes, saldumus, rotaļlietas, ainu un pasaku grāmatas — jā, pat ziedus kā kāds kavalieris! Un Kaija par tiem pateicas kā īsta dāma. Viņi var stundām rotaļāties, un Kaija vislabāk jūtas tēva klēpi, rokām viņam ap kaklu. Kļūstu jau greizsirdīga, jo mani ne viens, nedz otrs vairs neievēro. Un tomēr, viņos abos noskatoties, man silti ap sirdi.

Kādu vakaru, Natim pārņākot, Kaija viņu sagaida jau pie durvīm. — Ko tu man atnesi, tētiņ? viņa jautā, gandrīz nekaunīga savā bērna savtībā: Natis viņu izlutinājis. Natis ir nopietnāks nekā citām reizēm, viņa sejā skaidri var lasīt rūpes; varbūt šodien viņš piemirsis atnest Kaijai dāvanu. Bet meitene stāv un gaida, izstiepusi rociņu. Tad viņš atļopas un saka:

— Zvaigznītes. Vai gribi zvaigznītes?

Viņi nemana, ka stāvu virtuves durvīs un skatos, tik ļoti tie aizņemti paši ar sevi, tēvs ar savu mīļo meitu. Natis izvelk no kabatas dažas zvaigznītes un ielēŗ tās Kaijai delnā. Tās ir viņa zīmotņu zvaigznes — liekas, viņš aiznesis drēbniekam kaut ko no saviem vecajiem formas tērpiem pāršūt un paņēmis atpakaļ noārdītās zīmotnes un zvaigznītes.

Kaija tās domīgi apskata:

— Vai tās zelta?

Natis saka: — Jā. Tās vēl dārgākas par zeltu — daudz dārgākas.

— Kāpēc tu tās vairs nevalkā, tētiņ?

Natis savelk pieri un apdomājas. Viņš saka:

— Negribu, ka tās nodilst. Gribu tās paglabāt jaunās un spožas. Tu tās paglabāsi un vēlāk man atdoši, vai ne? Kad man vajadzēs.

— Kad tas būs? Kaija jautā.

— Nezinu, Natis saka. Varbūt drīz.

Kaija tur zvaigznītes mazajā delnā kā lielu dārgumu un izskatās ļoti nopietna svarīgā pienākuma apziņā.

— Vai tikai tās nesarūsēs? viņa vēl apjautājas.

— Nē, Natis saka. Tās nevar sarūsēt. Es jau teicu — tās ir tīra zelta.

Natis pagriežas pret mani un redzu, ka viņam acis savādi deg un vaigu muskuļi raustās kā sāpēs.

— Es tās nolikšu brūnajā kastiņā pie savām rotām, Kaija saka.

— Jā, noliec.

Naktī Natis guļ ļoti nemierīgi, murgo un vairākas reizes kaut ko saka krieviski, ko nesaprotu. Man žēl viņu modināt, bet uzgriežu spuldzīti un sakārtoju viņa spilvenu. Pēkšņi pamanu, ka viņš palicis pistoli pagalvī.

Citurīt, Natim virtuvē sēdot un dzerot kafiju, uzmanīgi ieminos, par ko naktī esmu domājusi:

— Nati, vai nebūtu labāk, ja tu izstātos no dienesta? Ja citus atlaiž — es domāju... Gan jau iztiktu tāpat.

— Jā, viņš saka, nolikdams kafijas krūzīti. Esmu jau iesniedzis trīs lūgumus. Nekas nelīdz. Viņi mani neatlaiž, Olga. Atbilde vienmēr ir: līdz turpmākam palikt dienestā.

Tas man pārsteigums. — Kādēļ?

Viņš parausta plecus, klusēdams uzliek cepuri un aiziet.

Ieeju guļamistabā. Ir agrs, Kaija vēl nav pamodusies. Viņa guļ savā gultiņā, ar lelli blakus, kā vienmēr. Divas zvaigznītes tai izbirušas no rokas uz palaga; citas viņa vēl tur rociņā. Miegā viņa izskatās nopietnāka nekā nomodā. Reizēm viņa pagroza galviņu un nopūšas, gandrīz kā liels cilvēks. Varbūt viņa sapnī redz kaut ko nesaprotamu un baigu.

Man gribētos Kaijai jautāt, vai viņa vēl atceras tēva vārdus par zvaigznītēm. Vai tagad viņa tos saprot labāk nekā toreiz?

DESMITĀ NODAĻA

(Olga Osīte)

Maija vidū Natis saka, ka paredzama karaspēka iziešana no metnē. Vai braukšot līdzī?

— Tik agri? es jautāju, jo citām reizēm esam braukuši vēlāk.

Natis parausta plecus.

— Kad tas būs?

— Neviens skaidri nezina, kad izies pulks. Liekas, pirmajā jūnijā. Man jābrauc tūlīn. Jau rīt.

— Rīt? es satrūkstos. Kādēļ tā?

— Sagatavot novietnes. Bet tev nav jāsteidzas, Olga. Es tikai tāpat jautāju. Tu vari braukt vēlāk vai — nebraukt nemaz. Kā tu vēlies.

Tas skan savādi. Katru gadu esmu braukusi Natim līdzī, atskaitot pirmo vasaru, kad Kaija vēl bija par mazu. Bet tad no metne bija Salaspilī, un viņš bieži iebrauca Rīgā.

— Kur šogad no metne?

— Lielākai tiesai Litenē. Dažām vienībām arī Gulbenē.

— Litenē —? Es brītiņu apdomājos. Tad taču man jābrauc. Tik tālu nevaru tevi laist vienu.

Mani visu laiku vajā bailes, ka neparedzēti notikumi mūs neizšķīr. Nē, nevaru palikt mājās, ja no metne tik tālu no Rīgas. Man jābrauc. Ņemšu līdzī arī Kaiju. Uztraukumā nemaz neienāk prātā, kā tik ātri dabūšu atvaļinājumu. Vienalga, lai viņi dara, ko grib; darbs iestādē man jau sen apnicis — kas man var liegt braukt vīram līdzī? Lai viņi mani atlaiž.

Steigā sāku kravāt somu. Liekas, paies visa nakts, kamēr sagatavošu līdzņemamo — Kaijas drēbes un visu citu. Ievēroju, ka Natis vienaldzīgi sēd pie loga un nemaz neinteresējas, ko daru.

— Vai tu makšķeres neņemsi līdzī?

Citus gadus viņš no metnes laikā brīvdienas mēdza izmantot, staigājot gar upēm ar spinningu vai braukājot par ezeriem ar velci. Mums vienmēr bija pilnām svaigū zivju.

Natis parausta plecus.

— Nav vērts, viņš vienaldzīgi noteic. Tā, kā mums tagad iet, tik un tā nebūtu vaļas. Un... vēl jautājums, vai varēsim iziet ārpus nometnes robežām. Šoreiz nebūs tā, kā citiem gadiem. Tā, kur mūs tagad sūta, patiesībā koncentrācijas nometne.

Viņš to pasaka tik vienkārši, starp citu, it kā tas nebūtu nekas sevišķs. Turu rokā Kaijas raibo kleitīņu — redzu, tā drusku ieplēsta, vēl mirkli iepriekš domāju, būtu jāsalāpa, iekām to lieku somā pie citām drēbēm. Pēkšņi esmu aizmirsusi, ko ar to gribēju darīt un kādēļ to turu rokā. Koncentrācijas nometne, kaut kas manī atkārtoti: koncentrācijas nometne... Būtu jājautā, ko tas īsti nozīmē; ko viņš ar to grib teikt. Bet pēkšņi man galvā nav nevienas domas — pat ne tik, cik vajag vienkāršam jautājumam. Tikai redzu augstu žogu — dzelonstiegru žogu, un Anatola seju aiz tā. Koncentrācijas nometne...

— Kāpēc tu tā domā? beidzot ar pūlēm izsaku.

— Nu, redzi — — Natis atbild, un sāk stāstīt, kāpēc viņam un citiem virsniekiem tā liekoties. Viņš stāsta kaut ko par Litenes nometni, kādām apmācībām tā piemērota, kādām ne, un cik lielam karavīru skaitam. Tā kā šoreiz tur neizvedīšot tikai dažus pulkus, bet visu teritoriālo kurpusu, citiem vārdiem, visu bijušo armiju, tad esot skaidrs, ka par normālām apmācībām nevarot būt runa... Acīm redzams, īstais nolūks esot savākt kopā visu neuzticamo karaspēku, lai to izolētu un, ja vajadzīgs — — Natis apraujas nenobeidzis teikumu. Jā, viņš saka, neesot šaubu: tur būšot kaut kas līdzīgs koncentrācijas nometnei.

Dzirdu, ko viņš saka, un dažus vārdus saprotu, citus ne. Viņa balss te tuvojas, te attālinās; te runā skaidri un skaļi, te gandrīz izdziest kā tāla raidītāja skaņa radio aparātā. Stāvu pie gultas, kur esmu sametusi veļu un drēbes, bet tās šķiet nogrimušas tik zemu, ka nevaru rokām aizsniegt. Ko es te daru? Kam gatavojos? Viss liekas tik nesvarīgi.

— Vai mums jābrauc, izbijusies jautāju, vai tu nevari — —bēgsim, Nati! Vienalga, kurp — bet neej uz šo — šo nometni. Man bailes!

Viņš krata galvu.

— Nē. Nevar. Es... mēs esam par to domājuši. Tas nav iespējams, viņš saka. Ja mums vispārīgi izredzes izturēt, tad tikai visiem kopā. Mēs nedrīkstam padoeties panikai — tieši tagad ne. Esam to apsvēruši. Cita ceļa nav.

Skatos viņam acīs, meklēdama kaut ko vairāk nekā vārdus, kas man nekā nenozīmē. Tad to ieraugu: viņa nogurušajos vaibstos, grumbās savilktajā pierē, sakniebto lūpu līnijās. Redzu, ka Natis man sāka patiesību. Viņš ir paguris, par to domājot. Viņa spēki izsīkuši cīnoties ar sevi. Viņš domājis tāpat kā es; viņš gribējis glābties, mēģināt bēgt; un atdūries strupceļā. Viņš domājis citādi, lūkojis apklusināt sirds balsi. Beidzot viņā uzvarējis aukstais prāts. Natis nezina, kas būs, kas notiks ar viņu un mums visiem. Bet viņš zina, kas tam jādara.

Viņš man nekā nav teicis. Mēs nemēdzam par tādām lietām runāt. Redzot, ka mani māc rūpes, viņš allaž mani lūko mierināt — ne vien vārdiem, to viņam maz, bet ar savu aukstasinību un pašāvivību, kas mani nomierina labāk nekā vārdi. Bet šoreiz viņš runā.

— Saproti, Olga, viņš saka. Lai notiktu, kas notikdams, mēs nedrīkstam zaudēt mieru. Viņi tikai meklē ieganstu — jau sen, visu laiku. Mēs varam darīt, ko gribam, nekas nav labi. Sākumā centāties, lai viņiem nebūtu, kur pieķerties. Tas nekā nelīdz. Viņi mums netic. Viņi zina, ko mēs domājam.

Viņa piere aprasojusi sviedriem, bet viņš to nemanā. Runājot viņa rokas gan savēlkas dūrēs, gan gurdī atlaižas uz ceļgaliem. Tad viņš pieceļas un saņem mani aiz elkoņiem.

— Ja mēs izklīstu, viņi mūs apļasītu pa vienam, viņš saka. Ja mēs pretotos, tas būtu dumpis — ar ko viņi viegli tiktu galā. Viņi to tikai gaida. Mums jāturas kopā un jābūt aukstasinīgiem. Jāpacieš viss, lai iegūtu laiku. Skaidri redzams, ka drīz būs karš. Tagad svarīga katra nedēļa, ko iegūstam; katra diena. Mums — jāpacieš — viss, Olga, viss — lai tas būtu, kas būdams — līdz dienai, kad sāksies karš. Tagad mēs nekā nevaram darīt. Bet tad — varbūt varēsim. Ja līdz tam izturēsim, tad mēs — vēl būsīm Latvijai noderīgi. Tev to vajag saprast...

Es pūlos domāt. Liekas, ka saprotu. Bet kaut kas manī tam pretojas, negrib to pieņemt. Tas taču nav tas, es izmisusi domāju, viņš runā par kaut ko citu. To visu saprotu, droši vien tā pareizi, bet...

— Bet... šī noņemne, es čukstu. Nātī, es tevi nelaidīšu — man bailes...

Viņš atbild, pagriezis galvu, neskatīdamies manī:
— Nu... tur vismaz būsīm visi kopā.

Šie divi vārdi mani drusku nomierina: visi kopā. Jā, domāju, lai nāktu, kas nākdams, būsīm visi kopā. Nātī, Kaija un es.

Kaija ieskrej istabā un ierauga gultā somu.

— Vai mēs kur brauksim? viņa jautā. Uz jūrmalu?

Dzirdu jautājumu, bet man neienāk prātā, ka uz to jāatbild. Nātī kaut ko atbild manā vietā.

— Vai varēšu braukt līdzī? čīvina Kaija.

Es saku: Ja tu būsi laba.

— Un ja nebūšu? Tad ne?

— Tad ne.

Kaija piemiedz aci. — Ko tu mānīes, mām! Kāpēc tad tu liec somā manas kleitas?

Vai tas viss? es domāju, arvien vēl paslepšus raudzīdamās viņa sejā, pētīdama viņa vaibstus. Nātī reti kad ar mani runājis tik vaļsirdīgi par lietām, kas viņu nomāc. Bet vai viņš pateicis visu? Tas izklausās tik skaidri un vienkārši, kā no avīzes ievadraksta vai kāda valstsvīra runas: Mums jāturas kopā... mums jābūt aukstasinīgiem. Nātī ir mierīgs, viņš reti uztraucas. Bet viņš nav aukstasinīgs. Kaut kas viņu tirda — kaut kas neļauj viņam būt aukstasinīgam. Kas tas varētu būt? Es ceru, ka viņš man to pateiks. Ja viņš reiz iesācis ar mani par šīm lietām runāt, varbūt pienāks brīdis, kad viņš pateiks arī to. Es gaidu un baidos.

Kaija sēd Natīm uz ceļiem. Ar meiteni runājot, grumba viņa pierē izgludinās un lūpas pamazām atrod smaidu.

—...un tur ir skaita upe, vārdā Pededze, viņš stāsta. Un mežs, kur jūs ar māmiņu varēsiet lasīt ogas. Meža zemenes, avenes un vēlāk mellenes. Liels mežs — tik liela tu nekad vēl neesi redzējusi... Vilki? Jā, varbūt tur ir arī vilki — bet tos mēs iedzīsim biezoknī. Vai nošausim... Un kādu svētdien aizbrauksim uz Beļavu pie vectētiņa. Vai tu vēl atceries vec-

tētiņa mājas? Kur pērn bijām ciemā. Kur tu jāji ar sirmo zirdziņu?

— Vai es atkal varēšu jāt ar sirmo zirdziņu?

— Cik tik gribēsi, Natis saka. Kaija auļo viņam uz ceļa, viņš to ucina: Upatā — upatā! un Kaija smejas kā kutināta. Es skatos viņos, šķīroju drēbes un lieku tās somā.

Viss atkal ir gandrīz tāpat kā citām reizēm, gatavojoties nometnei. Gandrīz... Es kravāju, kravāju somu, un netieku galā. Tai jau sen vajadzēja būt gatavai, taču kad paskatos, esmu tanī salikusi gluži liekus apģērba gabalus, bet vajadzīgos nekur nevaru atrast. Tā līdz rītam netikšu galā.

Rīt tomēr vēl netiekam projām. Natis aizbrauc viens, smagajā mašīnā. Mums ar Kaiju jābrauc nākamā dienā ar vilcienu. Natis solās mums sameklēt vietu, kur apmesties, un sagaidīt mūs Litenes stacijā.

Citurīt sēžamies vilcienā un braucam, ilgas stundas — gandrīz visu dienu. Vilciens ilgi stāv stacijās. Man tā vien liekas, ka nekad netiksim galā. Braucam pa skaistajiem Vidzemes laukiem, redzam tīrumus, kalnus un mežus. Kaija stāv pie loga, degunu rūtij piespiedusi, un skaļi saukdama rāda man visu, ko ierauga — ganāmpulku pļavā, ķēvi ar kumeļu, suni, kas rej vilcienu un brīdī lūko to noskriet. Tad viņai apnīk, viņa sāk darboties ar lelli, klādama tai guļas vietu uz cietā sola. Beidzot viņa aizmieg tai blakus.

Vagona nodalījums pilns, daži stāv kājās vai sēd uz somām. Resna sieva nekaunīgi spiež mani stūrī, bet es turos pretī, taupīdama vietu Kaijai; varbūt viņa domā, ka es varētu bērnu ņemt klēpī. Vēlāk daži aiziet uz citu nodalījumu vai izkāpj, un vietu pietiek. Braucēju lielākā tiesa lauksaimnieki, garām stulmju zābakiem kājās, saņurcītiem vadmalas svārkiem mugurā, nepierastām apkaklītēm un kakla saitēm ap kaklu. Pretī sēd vīrs brūniem vaigiem kā kviešu plāceņiem, ūsām kā divām nolīkušām vārpām — miermīlīgs saimnieks rāmu valodu, gausām kustībām. Paskatās pa logu uz garām slīdošiem tīrumiem un saka: Visur tas pats, kas mūsu pagastā. Būtu bagāts gads. Bet vajag lietus — ai, kā vajag! Ja neuznāks laikā, tad — — Un kaimiņi viņam piekrīt.

Tas var gan būt, bet man nepatīk, ka nometnes laikā līst, un ceru, ka lietus tik drīz vēl neuznāks.

Trokšņa dēļ braucējiem jārūnā skaļi, katrs vārds nodalījumā visiem dzirdams. Lauksaimnieki runā lēnām, kā taustīdamies, par laiku, sējumiem, lauku platību, dališanu, nodevām — tad pēkšņi apraujas, jo nevar zināt, kas klausās. Saule logā sāk karsēt. Kaija guļ, piespiedusi lelli pie vaiga.

Dzīve un pasaule sadalījusies divās nesaderīgās daļās. Viena pazīstama, parasta, gaiša un mierīga, tāda pati kā agrāk — bet aiz tās slēpjas otra, neredzama un baiga. Es nezinu, kurai ticēt; liekas neiespējami, ka tās abas var pastāvēt blakus, vienā laikā. Gar vilciena logiem slīd zaļas ainavas, Vidzemes lauki viņo zilā vējā un zeltainā saulē — viss pazīstams, silts un tuvs; bet pēkšņi gaišajam klajumam pārskrej melnas ēnas, klusumu sadrebina neganta rūkoņa: pāri laukiem un vilcienam aizlido krievu lidmašīnu eskadriļa. Tās nemaz neatgādina mūsu lidmašīnas — vieglās, mirdzošās sudraba bezdelīgas, ko tik bieži esmu meklējusi debess tumšajā dzelmē un aviācijas svētkos redzējusi metam pārgalvīgas cilpas virs Spilves pļavām. Šīs ir citādas, lielas un smagas — tērauda kraukļi skārda spārniem. To rūkoņa ir kā aizsmacis pērkons, un viņu platie spārni met aukstas ēnas uz ziedošās zemes. Viņas aizlido, troksnis pamazām norimst; bet gaišais klusums vairs nav tas pats, un saule pār laukiem šķiet satumsusi.

Līdzbraucēji vagona nodalījumā ne ar ko neatšķiras no pasažieriem, ar ko esmu kopā sēdējusi simts vilcienos, simts dažādos braucienos: tie paši lauku ļaudis saulē iedegušām sejām, gausu valodu, ikdienišķīgām, saimnieciskām domām, laipni jokainu valodu. Bet vajag tikai uzmanīgāk ieskatīties, lai justu, ka viņus kaut kas nospiež. Viņi iesāk runāt un apklust pusvārdā, bailīgi skatīdamies apkārt. Tikai pēc pāris stundām, jau iepazinušies savā starpā un novērojuši, ka nodalījumā nav neviena aizdomīga svešnieka, viņi kļūst vaļsirdīgi, un tad var dzirdēt, kādas rūpes viņus māc. Tās ir nepieredzētas, neatvaiņamas un briesmīgas — lielākas par neražu, sausumu vai ugunsnelaimi, jo viņi nezina, kā ar tām tikt galā. Viņi runā par atņemto zemi, par nodevām, ko nav

iespējams pildīt, par rīkojumiem, kuŗos nav jēgas. — Skaidri var redzēt, ka šī valdība grib zemnieku izputināt, saka sirms arājs pelēkos vadmalas svārkos, — Izputināt un iedzīt kolhozā, piekrīt otrs. Viņi domā par to, bet nevar nekā izdomāt. Viņi nesa-prot, kas tā par valdību, kas vēlas zemnieka postu; tāda nekad nav redzēta. Vai tā nesa-prot, ka zemnieka posts visas tautas posts? Un trešais, plats, spēcīgs vīrs ar ūsām kā kuplām miežu vārpām, noteic spītīgā apņēmībā: — Kolhozā? Mani gan viņi tur neiedzīs. Dzīvs es savas mājas neatstāšu. Tad labāk lai šauj tūliņ nost. Visi apklust un domā, skatīdamies pa logu ārā, kur saulē guļ zaļā, auglīgā Vidzeme — viņu lauki, ko tiem grib atņemt.

Un es pati? Es iztuŗos gluži tāpat kā citām reizēm, pie vīra uz vasaras nometni braucot; taču brīžiem jūtos tā, it kā vilciens naktī un miglā ietu cauri mīnu laukam.

Kaija pamostās un sāk raudāt. Viņa nevar pateikt, par ko — tikai bailēs skatās apkārt un velk lūpu. Varbūt redzējusi dīvainu sapni un pamostoties to aizmirsusi. Vai varētu būt, ka bērns instinktīvi jūt to pašu, ko es?

Vilciens pienāk Litenē ar pusotras stundas noka-vējumu, un stacijā mūs neviens nesagaida. Domāju, ka Natis jau bijis un, nevarēdams tik ilgi gaidīt, aizbraucis atpakaļ. Stāvam ar Kaiju pie savām somām un nezinām, ko darīt. Daži karavīri krauj mašīnā ar bagāžu atvestas mantas. Jautāju tiem, cik tālu no-metne. Apmēram divi ar pus kilometra, viņi saka. Jā, viņi braukšot turp.

— Vai nevarat mūs paņemt līdzī?

— Jā, protams — kāpēc ne. Pie kā jūs braucat, ja drīkst zināt?

— Pie virsleitnanta Osīša. Varbūt pazīstat?

Nē, viņi no cita pulka un Anatola nepazīst.

Pēkšņi iedomājos, ka mums varbūt nemaz nav jābrauc uz nometni. Varbūt Natis mums sapēmis istabu citur — Litenes ciemā vai pat Gulbenē. Atkal nezinu, ko darīt.

Tad pie stacijas piebrauc laucinieka pajūgs, no tā izkāpj sīks mazs vīrelis kā rūķītis un, apkārt ne-skatīdamies, nāk mums ar Kaiju taisni klāt.

Viņš dod man roku un kā vecai paziņai saka:

— Pulkstenis, pagāns, bij apstājies. Laikam būšu nokavējies. Ilgi gaidījāt? Nu, kāpiet vien iekšā. Un viņš jau ķeras pie mūsu saņiem.

Es vēl vilcinos: — Vai mans vīrs jūs sūtīja?

Vīrelis ieplēš muti aiz brīnumiem, ka varu tik muļķīgi jautāt. — Kas tad cits? viņš saka. Es taču esmu Ikstrums! No Ikstrumiem.

Viņš ieceļ ratos Kaiju, un mēs braucam. Ikstrums runā vienā laidā, liekas, liels plāpa, kā daždien augumā mazi cilvēki. Nu arī noskaidrojas, kāpēc viņš pret mani izturas kā pret vecu paziņu: katru gažu nometnes laikā viņš izdod istabu kādai vīrsnieka sievai. Viņam tās liekas visas vienādas — tik vienādas, ka nav vērts šķirot. Runājot Ikstrums bieži jauc viņu vārdus: — Lapiņa kundzei bija divi zēni, viņš saka, īsti palaidņi — nē, viņš apķeras, ne Lapiņa, tie bija Vālodzes kundzei, kā tad, aizpērn! Lapiņa kundzei bija meitene tāpat kā jums, varbūt pazīst-tat? Lāga kundzīte, bet vīrs dzeņ — tīri žēl. Vai jūsu vīrs nedzeņ, Osīša kundze?

— Tētis dzeņ, Kaija saka. Un es arī dzeņu. Bērsulas. Tās atved vecaistēvs no laukiem.

— Bērsulas? Ikstrums noteic. Nu, tas vēl nav tik jauni.

Tuvojamies nometnei, un saimnieks saka: — Tagad labāk aizspiediet degunu.

— Kāpēc? es jautāju.

Ikstrums pasmejas: — Tūliņ jutīsiet.

Nometnes rajonam tuvojoties sāku saprast, ko viņš gribējis teikt. Gaiss tāds, ka man kļūst nelabi, un Kaija tiešām aizspiež nāsis.

— Kas te, es jautāju, kas tas — —?

— Krievu smaka, saka Ikstrums. Zināt, te nesen vēl bija daudz krievu. Pilnas barakas un mežs.

Tobrīd vēl nezināju visu; vēlāk redzēju vairāk. Bet arī šī pirmā iespaids pietiek, lai gluži saplaktu drosme. Nekad savā mūžā, ne pirms, ne pēc tam, nēsmu redzējusi nekā tik neapraktāmi, tik lopiski riebīga.

Nometne atrodas pazemā vietā; rajonu, kur grupējas ēkas un telšu novietnes, ietveņ lapu un skuju koku audzes, krūmāji, pļavas un mežs. Jā, kādu

laiku te stāvējis krievu karaspēks; un nevar teikt, ka tas nebūtu atstājis pēdas.

Viss nometnes rajons, sākot ar pašām ēkām, celiņiem, laukumiem un beidzot ar mežu, no vietas piegānīts, tā ka burtiski nav, kur nolikt kāju. Izkārnījumu smaka tik riebīga, ka aizraujas elpa un gribas bēgt. Pie virtuvēm, kur kauti lopi, pūst izgāztas iekšas un ēdienu atliekas. Smirdoņa guļ pār visu nometnes rajonu tik biezā slānī, ka vējš to nespēj izkliedēt. Ap netīrumu kaudzēm mudž tārpu un kukaiņu legions, bet virs tām čum mušu miriadi — krūmājos gais ar tām gluži biezs. Cilvēkam tuvojoties, tās paceļas gaisā īgni spindzošos mākoņos, lai tūlīn atkal sakristu ap savu derdzīgo ēsmu.

Jau pēc dažām minūtēm esmu kā apreibusī un sagaidu, ka kuŗu katru mirkli kjūs nelabi. Man gribas glāzi auksta ūdens — bet droši vien arī skaidra ūdens tuvumā nekur nav. Liekas neticami, ka te kaut kas varētu būt tīrs.

Tātad šī ir vieta, kur būs jādzīvo mūsu karavīriem.

Tūlīn tos arī ieraugu. Gaŗā rindā izvērtušies, tie lāpstām rokās virzās pa krūmājiem un lūko apmest netīrumus ar zemi. Viņi lokās, slauka sviedrus un lādās. Tā ir darba komanda, atsūtīta iztīrīt un sagatavot nometni pulkiem, kas sekos vēlāk. Viņu tik maz, ka tie gluži pazūd. Tā šķiet cīņa bez cerībām.

Vēlāk, to atceroties, man liekas, ka viņu darbā ir kas simbolisks; tikai nezīnu tam vārdu un nevaru pateikt, kas.

Nati sastopu kādas ēkas priekšā, ar otru virsnieku noliekušos pār dēļu galdu, uz kā izklāts nometnes plāns. Viņiem zīmuļi rokās, un viņi apspriežas, vilkdami četrstūrus, krustus un apļus plāna baltajos laukumos. Mūs ieraugot, Natis paceļ galvu un aizliek zīmulī aiz auss. Viņa seja ļoti bāla un noraizējusies. To redzot man piemirstas jautājums, kādēļ viņš mūs nesagaidīja stacijā.

— Labāk nenāc man klāt, viņš brīdina Kaiju. Man liekas, esmu netīrs no galvas līdz kājām.

— Ko jūs te darāt? es jautāju, un viņš parausta plecus.

— Jūs taču redzat, kundze, otrs virsnieks atbild viņa vietā. Mēžam Augija stāļļus.

— Brauc vien Ikstrumam līdzī, Natis saka. Saņēmu pie viņa istabu. Tas nav tālu. Ceru, ka tev patīks. Es aiziešu vakarā.

Kāpjām atkal ratos un braucām tālāk. Drīz arī esam Ikstrumos.

Jau mājas ieraugot zinu, ka man patīks. Tās nav tālu, tikko ārpus nometnes rajona. Bet te ir klusums un svaigs, tīrs gaiss. Mežs jau met gaŗas ēnas pāri pļavām. Mazās lauku mājas skaistā vietā, Pededzes tuvumā, pļavu zaļumā un meŗa aizvējā. Idillisko ainu redzot, man uz brīdi pagaist rūpes un bailes.

— Upe, upe! Kaija iesaucas. Mām, vai es varēšu peldēties?

— Ja ūdens būs silts.

— Šovakar?

Jā, man liekas, mēs abas iesim paldēties — jau šovakar. Kaut arī ūdens nebūtu silts.

Kamēr Ikstrums nojūdz zirgu, saimniece mums ar Kaiju ierāda istabu un palīdz iekārtoties. Tā ir tukla sieva, augumā nedaudz lielāka par vidēju, bet milzene, salīdzinot ar vīru. Kas par jocīgu pāri, man ieŗaujas prātā; diezin kā viņi satiek? Vēlāk redzu, ka viņi satiek itin labi. Saimniece labsirdīga, rāmas un klusas dabas; sarunās viņai nav daudz, ko teikt, jo vīrs visu pasaka viņas vietā. Liekas, sīkā auguma dēļ viņa vīru neņem īsti nopietni, drīzāk lutina kā bērnu; bet viņš tai klausu un visur piekrīt. Citādi arī nevarētu būt; viņa valda vīru kā planēta satelītu — ar masas inerci un pievilkŗanas spēku.

Ikstrums arī ienāk paskatīties, kā esam iekārtotjuŗas.

— Ā, jums ir radio, viņš saka, ieraudzījis aparātu, ko esmu paņēmusi līdzī kā allaŗ, uz nometni braucot. Tas labi, varēsim paklausīties ziņas. Mums pašiem aparāta nav, bet antenna ievilkta — rīt pievienoŗu. Lapiņa kundzei, kas te pērn dzīvoja, arī bija radio. — Siliņa kundzei, sieva izlabo. Aizpērn. Vai gribēsit vakariņas, kundzīt? Nav gan nekā seviŗķa — bet zēns šorīt noķēra zivis. Un pienu varēsit dabūt, tiklīdz izslaukŗu.

Istabiņa ir maza, tikko vietas skapim, galdiņam, divām ŗaurām gultām. Tai tikai viens logs; pa četrām

rūtīm var redzēt mežu, pa divām augšējām vakara debesis. Nolieku drēbes, uzceļu tukšo somu skapjaugšā, aplāju gultas mūsu palagiem un segām, galdiņu ar mūsu tautisko galdautu. Nu, kad istabā ir kaut kas mūsu, tā izskatās gandrīz mājīga. Jā, nu jau skaidri zinu, mums ar Kaiju te būs labi. Varbūt esmu veltīgi raizējusies un šī būs jauka vasara. Vēlāk izeju saplūkt pļavu ziedus. Ielieku tos ūdenī zaļā māla krūzē uz galdiņa.

Tad gaidu Nati mājā.

Viņš atnāk vakariņu laikā un tikko paspēj nomazgāties, kad saimniece mūs sauc pie galda. Nu redzam vairāk no mājas un saimnieku iedzīves. Ģimene nav liela, tikai paši un zēns. Liekas, viņiem vēl otrs, vecāks dēls, bet tas nedzīvo mājās. Saimniecība maza, diezgan nabadzīga, bet šis tas iekārtots vasarnieku uzņemšanai, droši vien sakarā ar tuvumu nometnei: ir elektrība un pat tālrunis. Domājams, tas ievilkts, lai virsnieku sievas varētu sarunāties ar vīriem un piederīgiem pilsētā: dzīvei šai nomalē tomēr jābūt diezgan vientulīgai.

Ēdam putraimu viru un ceptas zivis. Tās tikpat garšīgas, cik asakainas. Saimniece visu laiku veļas šurp turp starp galdu un pavardu, raudzīdamās, vai mums kā netrūkst. Tukls pusaudzis puika, acīm redzams, atsities mātē, muti vajā vēro katru mūsu kustību, bet kad viņu uzrunāju, nosarkst un aizkauna nevar ne vārda izteikt. Viņam Bucis vārdā — tā laikam tāda palama.

Ikstrums sēd Natim blakus un runā par mums visiem. Viņš grib zināt jaunākos pasaules notikumus, jaunākās kaŗa ziņas, vīra domas par to, kas būs, noskaņojumu armijā — liekas, nav tādu lietu, ko viņš negribētu zināt, vislabāk jau šovakar, tūliņ; pa starpām viņš izteic savas domas par visiem pieminētiem jautājumiem un lamā komunistus.

Sieva viņu reizēm apsauc: Nepļāpā tik daudz, bāz labāk ēdienu mutē. Zivis atdziest. Varbūt viņai nepatīk, ka vīrs runā par politiku. Vēl jau esam sveši. Ikstrumam paliek mute vaļā: Vai tad es ko? viņš brīnās. Es tik tāpat aprunājos.

Esmu nogurusī, un tūliņ pēc vakariņām ejam savā istabā. Natis ilgi sēd pie Kaijas un smēķē.

— Kāpēc tu nenāc gulēt?

Viņš aizmet papirosu un saka: — Man liekas, es smirdu — viss, no galvas līdz kājām.

Beidzot viņš tomēr noģērbjas un atlaižas man blakus uz salmu maisa šaurajā gultā.

— Vai tu varēsi nākt katru vakaru? es jautāju.

— Jā, pagaidām, viņš saka. Nezinu, kā būs vēlāk, kad ieradīsies karaspēks. Droši vien ne.

Esmu laimīga, ka vismaz pagaidām varēsim naktīs būt kopā. Man negribas domāt, kas būs tālāk. Vakarš ir kluss un jauks. Aiz loga dziest pēdējās ogles saulrieta sārtā. Čīkst vinda, grab spaini pie akas, šļakst ūdens. Govis īd laidarā. Visas skaņas lēnas un glāsainas. Man mutē vēl silta piena garša.

Natis atkal smēķē, turēdams papirosu paceltā rokā. Degunu viņa vaigam piespiedusi jūtu, kā viņam reižu reižēm saraujas žokļu muskuļi. Viņš nekā nesaka.

— Ko tu domā? es viņam jautāju istabas siltajā krēslā.

Natis saka pēc brītiņa, savā nodabā, it kā aizmirsis manu jautājumu — un, pats nenojauzdam, viņš pasaka to, ko jūtu, nometnē iebraucot, bet nepratu vārdos izteikt.

— Ir cilvēki, kas gluži mierīgi var piegānīt telpas, kur citiem jādzīvo... Ko es domāju?... Ir tautas, kas tāpat var piegānīt pasauli, kur cilvēcei jādzīvo. Varbūt viņas to dara, nekā nedomājot. Tas ir kaut kas raksturā — —

Varbūt viņš saka vēl ko, bet man acis līp cietī. Laukos allaž eju gulēt reizē ar vistām: svaigais gaiss mani reibina kā miega zāles. Kad rītā pamostos, Natis jau aizgājis. Liekas, viņš nav gulējis tik labi, kā es: no grīdas uzlasu veselu sauju papirosu galu.

Paiet divas jaukas nedēļas. Abas ar Kaiju stāgājam gar Pededzes krastiem, saujojamies dārzā, klejotam pa mežu, — lai gan Natis mums aizliedzis iet tālu no mājām. Kad dikā dzīve apnīk, aiz gaŗa laika palīdzu saimniekiem lauku un mājas darbos.

Natis nāk gandrīz katru vakaru. Neredzu viņa citādi, kā tikai nogurušu un norūpējušos. Reizēm viņš man vai saimniekam šo to pastāsta, tādēļ ap-

mēram zinu, kādas rūpes viņu māc. Pāris reižu esmu arī bijusi pie viņa darbā.

Nometne savesta puslīdz kārtībā, ēku apkaime ciešami tīra, bet Natis arvien vēl raizējas zinādams, kādos apstākļos pulkiem būs jādzīvo. Telpu nepietiks, lielai daļai būs jāguļ teltīs, un mitrajās vietās vēl arvien neizklīst odu, mušu un aklo dunduru bari. Sapieņi cenšas atfirīt vietas teltīm, izbūvēt tām pamatus, bet tas ir bezcerības pasākums: trūkst materiāla, trūkst darbaspēka, trūkst laika... Viņi paredz, ka par visām neērtībām un nekārtībām viņus darīs atbildīgus.

Tad nometnē sabrauc karaspēks, un dažās stundās viss pārvēršas. Plašais novietņu rajons, kas man vēl nesen likās tik liels, ir pilns kā bišu strops. Visas barakas aizņemtas, un mežā saceltas telšu rindas. Kūp uguns kuri, rūc mašīnas, šurp turp soļo karavīru vienības.

Jā, tagad saprotu arī, ko Natis domājis ar vārdiem koncentrācijas nometne. Mūsu karavīri dzīvo pastāvīgā čekistu uzraudzībā. Tie ir visur klāt. Stratēģiskos punktos novietoti mongoļu sargi ar mašīnpistolēm un ložmetējiem. Kokainām sejām, šaurām acu spraugām tie šķietamā vienaldzībā vēro visu, kas nometnē notiek.

Taču tā nav gluži slēgta. Dzelonstieplu žogs gan ierobežo rajonu, kur agrāk dzīvojuši internētie poļu armijas virsnieki, bet vārti vaļā. Esmu dabūjusi atļauju apmeklēt vīru, un ne ieejot, nedz iznākot neviens mani nekavē.

Čekisti un šķībacainie gan aizdomīgi noskatās, kad staigāju pa nometni, bet nekā nesaka. Laikam taču zina, kas esmu un ko meklēju. Gadās, ka man uzprasa dokumentus un atļauju ienākt nometnē. Kad to parādu, paskatās un atdod atpakaļ. Varu iet un nākt, kad gribu. Te nav daudz virsnieku sievu ar tādām tiesībām. Cik labi, ka Natis man istabu atradis tik tuvu! Patiesībā dzīvoju gandrīz kā nometnē.

Tagad man te daudz paziņu — vīra agrākie kolēģi un viens otrs, ar ko esmu iepazinusies tikai pēdējā laikā.

Dažiem virsniekiem atbraukušas līdzī sievas, bet

tās dzīvo tālāk, citas Litenes ciemā vai apkārtējās lauku mājās, citas Gulbenē. Vīri var tās apciemot, izprasot atļauju, sestdienās vai svētdienās. Bet virsnieku lielākai tiesai ģimenes palikušas pilsētā vai kaut kur tālu laukos. Tie apskauž mūs ar Nati: šai laikā visi gribētu būt kopā ar ģimenēm.

Reiz Natim līdzī atnāk leitnants Valdis Ozoliņš, viņa labākais draugs no kašaskolas laikiem. Valdis pastāsta, ka mums te radio un tālrunis, un drīz pie mums sāk nākt arī citi — tie, kam ģimenes tālu un ko moka neziņa, ilgas un vientulība. Nu gandrīz katru vakaru mūsu mazā istabiņa pilna Anatola draugiem. Tie sēd krēslos, uz gultām un reizēm pat uz grīdas. Viņi zvana pa tālruni savām ģimenēm: no šejienes, kur sarunās neklausās kara centrāles spiegs, var brīvāk runāt. Viņi klausās radio, ilgi grozīdami aparāta pogas un pūlēdamies uztvert ārzemju raidījumus. Visiem interesē jaunākās kara ziņas. Bet visbiežāk viņi tāpat pasēd pie mums un patērzē.

Liekas, es saprotu: vismaz tās dažas stundas, ko pavada pie mums, viņi jūtas kā mājās.

Man nav grūti iedomāties viņu vietā. Pārpilnā nometne ar mitro miglu rītos un vakaros ...knišu mākoņi, kas augu dienu moka un naktīs neļauj gulēt... dzelonstieplu žogs visapkārt — viltīgais žogs ar vaļējiem vārtiem, ko ik brīdi var noslēgt... dienests, kas pēkšņi zaudējis jēgu, kļuvis par slogu, par Sizifa darbu, ko nekad nevar veikt svešajiem kakla kungiem pa prātam... spiegi pa labi, pa kreisi un aiz muguras, svešie izsekotāji un kas zina? varbūt arī nodevēji pašu starpā... čekistu ciniskie smīni un mongoļu plakanās, kokainās sejas glūnīgām, šaurām acīm kā tanku šaujamspraugām... īgnums, kas draud pārplēst krūtis, bet kas jānorij, jāvalda sakostiem zobiem, savilkām dūrēm, gaidot dienu, kad beidzot varēs naidam ļaut vaļu — ja tā kādreiz nāks... un bailes. Jā, šaubas, neziņa un arī bailes — par tautu, par zemi, saviem mīļajiem un beidzot, visubeidzot — par sevi...

Jā, es viņus saprotu — es taču redzu Nati un to visu lasu viņa vaibstos, dzirdu viņa skopajos vārdos un klusēšanā. Šeit, mūsu istabiņā, viņi to visu uz

brīdi var aizmirst. Reizēm viņi nosēd līdz vēlam vakaram, tišām vilcinādamies, lai nebūtu jāiet atpakaļ.

Vēl šobrīd redzu viņus sev apkārt, kā tais vakaros mēdzām sēdēt: Valdis Ozoliņš ar Nati nolīkuši pie radio aparāta — Valdis labi prot angļiski un vāciski, ja gadās noklausīties ārzemju ziņas, viņš svarīgāko pārtulko. Kapteinis Andžāns, puszvīļu gultā, pēti karti tuvredzīgām, drusku aizmākušām acīm. Viņa kailais galvvidus griestu spuldzes gaismā spīd iedzeltens, kā izeziests ar sviestu... Vaibstos viņam pagurums un bezcerība — atceros, kā lietainā rudens vakarā viņu reiz satiku Vaļņu ielā, kā viņš toreiz čukstēja saviebtām, drusku drebošām lūpām: Kundze, man liekas, mēs visi esam nolemti iznīcībai... Tas pats vaibsts tagad ievilcies dziļāk — viņš tagad teiktu to pašu — ja vēl būtu kāds, kas to nenojaustu. Starpība tikai tā, ka citi, jaunākie, to zinādami cer, ka būs kāda iespēja glābties, bet kapteinis Andžāns tam netic. Brīžiem man dusmas, ka viņš tāds pesimists — viņā paskatoties vien arī man plok drosme; bet reizēm man viņa žēl. Agrāk viņš allaž bija tik jautrs un omulīgs; tagad vienmēr sagrauzts un noskumis. Kad Kaijai gadās skriet garām, viņš to noķer un apsēdina uz ceļiem, tur viņas pirkstiņus savā delnā un reizēm bikli, kā pazagšus, glāsta tai galvu. Zinu, ka viņam kaut kur Zemgalē dzīvo meita ar mazbērniem — divām meitenēm apmēram Kaijas gados.

Garais kapteinis Zelmenis arī nopietns un kluss, bet viņa platajā, saulē iedegušajā sejā nemana raižu. Viņš stāv pie loga, ar plecu pret stenderi atspiedies, un domīgi smēķē papīrosu pēc papīrosa; stundas laikā viņš var piekūpināt istabu zilu. Ja viņš ko saka, tad īsi, skaidri un droši. Atceros divus teikumus: — Kungi, lai gan tas ārēji nav redzams, mēs esam kaujas stāvoklī. Vienmēr paturiet to prātā un tā arī izturieties. Viņš ir ļoti stiprs. Man liekas, viņš lepojas ar savu spēku un gaida izdevību to parādīt. Istabā Zelmenis pat neapsēžas; labāk paliek kājās stāvot. Viņš ir sagatavojies visam; lai nāktu, kas nākdams, nekas viņu gluži nepārsteigs.

Tālrūni visvairāk izmanto leitnants Krauliņš un virsleitnants Gusts Alpers — jā, arī tie abi šeit, ma-

zais, sirsnīgais Arnis Krauliņš un pārgalvīgais jokdaris Gusts Alpers nesen precējies, un gaida ģimenes pieaugumu. Cik var noprast, lielais brīdis var pienākt kuŗu katru dienu; par spīti jokiem un zobgalībām, viņš noraižējies un tagad labprāt būtu Cēsīs pie savas jaunās sievas. Bet tas nav iespējams, tāpēc viņš tai bieži zvana. — Jūs sapratīsīt, ka mani interesē galvenokārt ģimenes piemaksa, Gusts lietišķi paskaidro; un cik jaunu ģimenes locekļu varēšu pieņemt — vienu vai divus. Es nebūtu dusmīgs, ja varētu pieteikt trīs. Tā būtu tikpat kā iecelšana rotas komandiera amatā.

Bet visvairāk runā Arnis. Man liekas, pāris nedēļās viņš par tālsarunām izdos pusi algas. Kad vien var, viņš ir klāt, piesaka sarunu un gaida. Viņam Rīgā līgava — mazajam sirsnīgajam Arnim, kas nesen vēl meklēja sauli katras jaunas sievietes acīs, pat manās! Nu viņš to atradis. Bet līgava nevar būt pie viņa, un viņš netiek pie tās. Ai, jaunu siržu traģēdija — vai var būt vēl kāda mazāka un reizē lielāka par to! Viņš salecās, tikko ietrinkšās telefona zvans; viņa roka dreb, klausuli turot. Runājot viņš sarkst un svīst, stomās un smejas, bet reizēm aiztaisa mūsu durvis (aparāts ir saimnieku istabā) un kaut ko čukst, kaislīgi un bezgala maigi... Tās ir lietas, ko visi zina bez teikšanas — bet ko viņaprāt neviens nedrīkst dzirdēt... Viņš grib zināt, ko viņa vakar un aizvakar darījusi. Kā, neko? Ko, tāpat? Ā, uz kino? Viena pati vai — ar ko? Ar draudzeni — nu, vai tikai tu mani nemāni?... Jā, jā, protams, ticu — piedod, es tikai tāpat... Un šodien? Pie friziera? ...Un gaidīji sarunu — ilgi?... Cik tu mīla... Nu man būs jābeidz — saki, vai tu — — (Arnis pastiepj roku un aizver durvis, bet es neklausoties zinu, kas seko) — — vai tu domā par mani? Tu mani vēl mīli?... Es domāšu par tevi — visu nakti — — sapņo par mani — — es tevi skūpstu, simtu reižu — tu zini, kā — — mana mīlā, tu, mana, mana — — Kad viņš noliek klausāmo stobriņu, tas ir sviedrains un gluži karsts. Kopā netikdami, viņi mīl viens otru pa tālruni.

Un tad — jā, vēl tur ir Jānis Zants, slaidais kurzemnieks tumši zilajām acīm un garažām skropstām, gandrīz tik maigs un skaists kā meitene. Sapņains

puisis, varbūt par trauslu virsnieka dienestam — vismaz tādā laikā kā tagad. Arī viņu atceros no vakara Virsnieku klubā, no manas pirmās lielās balles. Reizēm pat dzirdu vārdus, ko viņš teica man gandrīz pie lūpām, tik tuvu, ka jutu tos reizē ar viņa elpu: Osīša kundze, ja jūs atļautu... es gribētu būt jūsu draugs. Nepārprotiet, lūdzu — tikai draugs... Viņš sēd nomaļus un parasti klusē. Viņš nevērīgi klausās ziņās, nerunā pa tālruni. Ko viņš te nāk? Es nezinu... man negribas par to domāt. Protams, viņš var nākt. tāpat kā citi; kādēļ gan ne? Tik kluss, pieklājīgs zēns...

Man tikai drusku neērti, ka viņš pāri citu galvām un pleciem tik bieži skatās uz manu pusi — nekā nesaka, tikai skatās. Bet viņam tik laipnas zilas acis.

Pāris nedēļas esam saraduši kopā un jūtamies kā liela ģimene. Nekas te neiespiežas no ārpusaules; te mēs vēl esam droši.

Nekas — vai varbūt tomēr?

Divi gadījumi man liekas savādi. Nav nekas liels, varbūt tikai sīkumi — bet es tos neprotu izskaidrot.

Kādu dienu, no nometnes pārnākot, saimnieku istabā ieraugu svešu vīrieti. Gažām iedama sveicinu, bet viņš tikai paskatās manī caur pieri un neatbild. Liekas, esmu pārtraukusi sarunu: saimnieki ar svešo klusēdami pagaida, kamēr ieeju savā kambarītī. Bet durvju sprauga paliek vaļā, un pēc brītiņa dzirdu, ka Ikstrums saka:

— Cilvēkam var atņemt visu, arī dzīvību, bet godu ne. Kas ir nelietis, tas godu pametis pats.

Viņa balss, to sakot, ir sarūgtināta un drūma. Vēlāk, kad apmeklētājs aiziet, jautāju saimniecei:

— Jums bija ciemiņš?

— Ciemiņš? viņa paceļ acis izbrīnā, it kā būtu aizmirsusi. Ak tā. Nē, tas jau Viktors, mūsu vecākais dēls.

— Tā? Es nezināju... Viņš reti nāk pie jums?

Saimniece atbild drusku izvairīgi: — Viņam daudz darba. Viņš strādā Gulbenē... vienā iestādē.

Man liekas, viņa nepasaka visu. Bet galu galā, kāda man tur daļa — ja viņš tik reti nāk šurp. Apsēžos pie galdiņa, lai rakstītu mātei un Sofijai, un — —

Pēkšņi pamanu, ka kāds rakņājies manos papīros.

Skaidri zinu, ka tie nav tādā kārtībā, kā tos atstāju. Cik savādi. Man promesot, neviens te nenāk — bet šoreiz, liekas, kāds bijis manā istabā. Somas, grāmatas liekas pacilātas, un papīri drusku sajaukti, it kā kāds steigā būtu ko meklējis. Kaija —? Bet Kaija taču aizgāja Bucim līdzī ganos...

Man atkal nāk prātā vīrietis saimnieku istabā — jaunais cilvēks ar spītīgi saviebtu muti un nodurtām acīm. Tas pats, kas neatņēma manu sveicienu. Kā viņu sauca — Viktors? Viktors Ikstrums...

Taču to drīz piemirstu. Otrs gadījums man ilgāk paliek prātā.

Arī tā ir īsa saruna, ko man gadās dzirdēt aiz pievērtām durvīm. Esmu saimnieku istabā un lieku uz paplātes maizītes, ar ko pacienāt vīra draugus. Nejauši ievēroju, ka mūsu istabā, kur sēd virsnieki, iestājies gandrīz pilnīgs klusums. To pārtrauc dažī klusi, nopietni vārdi. Varbūt virsnieki, man klāt neesot, pārrunā kaut ko, kas man nav jādzird?

— Bet kas to varētu? jautā Natis.

Brītiņu visi klusē. Tad kāds atbild, un man liekas, ka tā kapteiņa Zelmeņa balss:

— Ir tikai viens cilvēks, kas to var izdarīt, nopietnā balss saka. Tava sieva, Osīt.

Atkal klusums, bet šoreiz pavisam īss. Dzirdu, ka Natis spēji sakustas krēslā.

— Nekad! viņš saka. Par to nevar būt ne runas, Viņš vēl piebilst: Pats to darītu, ja varētu — bet viņai to nekad neatļaušu. Jūs esat traki!

— Nu, tad — tur nekas nav darāms. Tā laikam Valža Ozoliņa balss.

Saruna pārtrūkst. Kāds uzgriež radio.

Kad ieeju istabā, balsis atkal skaļas un saruna ikdienišķīga.

Bet kad visi aiziet, jautāju Natim: — Ko jūs par mani runājāt?

Viņš izskatās izbrīnījies: — Par tevi?

— Jā, es dzirdēju. Jūs mani pieminējāt.

Natis apdomājas, tad saka: — Var jau būt, bet... es tiešām vairs neatceros, kādā sakarībā. Droši vien nebija nekas svarīgs.

Varbūt nebija arī. Vairāk nekā nejautāju. Bet zinu skaidri, ka šoreiz Natis man melo.

VIENPADSMITĀ NODAĻA

(Olga Osīte)

Patīkams pārsteigums: Hilda atbraukusi nometnē. Natis man piezvana tieši tai brīdī, kad jau esmu sagatavojusies iet uz nometni, tā ka vēl iespēju labāk apgērbties. Parasti staigāju kā īsta lauciniece, lakatiņu galvā, sandalēm kājās vai pat basām kājām, un groziņu rokā. Hildai man tā negribas rādīties.

Vanagi atbraukuši savā zilajā mašīnā. Satieku Hildu pie kādas kancelejas durvīm. Apsēžamies mašīnā un sākam terzēt. Jā, lai gan visas privātās mašīnas atsavinātas, Vanagam kaut kā izdevies savu paturēt. Liekas, oficiāli tā nodota pulka štābam, bet Olģerts to vēl arvien var lietāt, kā dienesta, tā savām vajadzībām. Olģerta vienība stāv Gulbenē, un turpat arī Hilda dabūjusi istabu — viņa atbraukusi vīram līdzī tāpat kā es, tikai meiteni atstājusi Rīgā pie mātes.

— Pastāsti, kā tev tagad iet?

— Kā nu var iet — nemaz negribas runāt. Ar visu negribu Hilda sāk stāstīt gaŗi un plaši: var redzēt, ka viņa pilna sirds. — Namu mātei nacionālizēja, tāpat kā visiem. Arī dzīvoklis bij jāatstāj, jo draudēja likt klāt citus. Ievācāmiem vismazākajā dzīvoklītī jumta stāvā — divās istabiņās ar virtuvi. Istabas tik mazas, ka pat grīdsegas nevar izklāt. Bet vismaz esam vieni paši. Tā mēs dzīvojam bēniņos un maksājam īri — paši savā namā! Tu nevari iedomāties, kāds tas mātei pārdzīvojums. Viņai jau bija nervu sabrukums... Un tēvs — ar tēvu pavisam bēdīgi! Uzņēmums atņemts — viņš atstāts tikai par tehnisko vadītāju. Bet ko tas līdz? Viņam nav nekādas nošķšanas — visu rīko komisārs. Darbā nekādas kārtības, strādniekos nekādas disciplīnas — īsts chaoss. Tēvs tik sagrauzts un noraizējies, ka baidāmiens pa viņa veselību. Viņš pazaudējis ēstgribu un naktīs nevar gulēt. Liekas, ar viņa sirdi kaut kas nav kārtībā. Tu viņu nepazītu — viņš pavisam sakritis un izskatās daudz vecāks. Vienkārši briesmīgi.

— Es varu iedomāties. Mums visiem — —

— Nevari vis, Hilda iesaucas. Kas tev? Tu nekā neesi zaudējusi. Tev nekas nav atņemts. Kam nekā nav bijis, tiem taču patiesībā vienalga — bet mums! Viss, viss pagalam. Tas ir kaut kas cits. Pat mašīna vairs nav mūsu... Tā jau nav valdība — tā ir laupītāju banda!

Hilda runā tālāk, ļaudama vaļu sašutumam. Skatos viņā un domāju, necik vērīgi neklausīdamās. Par spīti viņas vārdiem, varu diezgan labi iedomāties, ko viņa jūt. Bet savādi, viņas traģēdija mani sevišķi neaizkustina. Man liekas, viņa jaunajai iekārtai — krieviem un komunistiem — pārmet galvenokārt to, ka tie viņai un vecākiem „visu atņēmuši“ — mātei namu, tēvam uzņēmumu, viņai pašai dzīvokli un mašīnu. Varbūt viņa pārmet arī ko citu, bet to visvairāk. Man tas neliekas necik svarīgi. Gandrīz kauns, ka varu tā domāt — bet tiešām, man neliekas liela nelaime, ka Bergmaņa kundzei tagad jādzīvo divās istabās, kaut arī tās mazas un tanīs nevar izklāt grīdsegas. Nekad neesmu īsti varējusi saprast, kāpēc jādzīvo septiņās istabās.

Varbūt būtu citādi, ja redzētu sagrauzto Bergmani, kam izpostīts mūža darbs, un kundzi nervu sabrukuma brīdī. Bet Hildas ārienē nav nekā, kas modinātu dziļu līdzjūtību. Varētu pat teikt, ka Hilda pati apbrīnojami labi pacietusi visus smagos zaudējumus, kas piemeklējuši viņas ģimeni. Viņas krāsotā mute gan sarauta dusmās, runājot par nelaimi un pārestībām, bet glītā seja tikpat labi kopta, mati tikpat skaisti frizēti, rokas tikpat slaidas un gleznas kā vienmēr; viņas drēbes gan drusku vienkāršākas, pielāgotas apstākļiem, bet arvien vēl ļoti gaumīgas, un var redzēt, labas šūvējas šūtas. Un viņa arvien vēl brauc savā mašīnā. Man prieks, ka tas tā, jo Hilda man patīk, bet kāda sāka, slepena balss čukst: Bagāts paliek bagāts. Pat ja tam „viss atņemts“, tas arvien vēl bagātāks par citiem un tevi. Reizēm man liekas, ka bagātība nav ieguvums vien, kā parasti domā, bet drīzāk rakstura īpašība vai pat iedzimta fiziskā īpatība, kā bieži mati, stipri zobi, laba ēstgriba — kaut kas tāds, ko patiesībā nemaz nevar atņemt.

— Māte visvairāk sūrojas, ka mēs nrepatriējā-

mies, Hilda turpina. Viņa gribēja, bet tēvs ne, un tā palikām. Nu viņa tēvam to katru dienu pārmet.

— Nerepatriējāties? Bet — jūs taču neesat vācieši?

— Cik tu mulķīgi runā, Hilda mani norāj. Vai tad vācieši vien brauca? Brauca latvieši arī — kas tiešām gribēja, tie aizbrauca. Protams, mēs neesam vācieši. Bet mēs būtu varējuši. Māte bija vācu draudzē, un mūsa rados ir vācieši. Vai vismaz pusvācieši. Un mūsu vārds ir vācisks. Mēs būtu tikuši. Tā visa tēva vaina — viņš neparko negribēja pamest uzņēmumu. Un kas to arī varēja paredzēt — nedomājām taču, ka būs tik ļauni. Tagad tēvs arī redz, ka gudrāk būtu bijis braukt — bet nu jau par vēlu...

Man tas pārsteigums — nekad neesmu par to domājusi. Neesmu pat zinājusi, ka bijusi iespēja paglābties — aizbēgot no dzimtenes līdz vāciešiem. Natis man par to nekā nav teicis. Bet mēs varbūt arī nebūtu tikuši — neesam taču ne pusvācieši.

— Es gan tēvam nepārmetu, Hilda turpina pēc brītiņa. Nekad neesmu ilgojusies pēc Vācijas bada maizes, un runā, ka Hitlers neesot daudz labāks par Staļinu. Es nenožēloju, ka nekur neaizbraucām. Tā, kā tagad, ilgi nevar palikt. Visi tā runā. Gan nāks kādas pārmaiņas, un viss atkal būs labi... vai tev tā neliekas? Ko tavš vīrs domā?

Es — nezinu, ko vīrs domā.

Hilda nopūšas un brīdi klusē. Saule silda skārda jumtu, un mums, mašīnā sēdot, metas karsti. Hilda vēro kaņevjus, kas staigā pa nometnes pagalmu.

— Visvairāk man riebjas krievi, viņa atsāk. Es viņus vienkārši nevaru ieredzēt. Vai jums te, nometnē, viņu daudz?

— Tu taču redzi... Vairāk nekā vajag.

— Mums Gulbenē tāpat. Kur vien griezies, viņu trulie ģimji, riebīgā valoda. Un cik viņi iedomīgi! It kā šie vien būtu cilvēki, un mēs nekas. Riebīgi, riebīgi! Pat virsnieki — kas tie viņiem par virsniekiem? Ne stājas, nedz elegances — tikai uzpūtība un rupjība. Ja mums ar tādiem būs ilgi jādzīvo, tad es tiešām nezinu... Būtu pa kādam intelliģentam, kaut cik pieklājīga izskata cilvēkam, ar ko parunāties, tad varbūt tik briesmīgi nebūtu. Piemēram, tādām kā tur tas... viņa pamāj uz kādu kaņavīru,

kas pa gabalu iet mums garām... bet tas gan būs rets izņēmums, viens no tūkstošiem.

Pametu skatu uz to pusi, kur viņa rāda, un — atkal pazīstu savu veco draudzeni Hildu. Viņa tāda pati kā agrāk: nekas liels nav mainījies. Hildai tāda īpašība, ka viņa pamanīs glītu vīrieti, tiklīdz tas parādīsies redzes aplokā, tikpat droši kā zilīte speķi uz palodzes. Lūk, arī tagad viņa tos ierauga tik pat ātri kā agrāk, meitenes gados. Nedomāju, ka viņa par tiem sevišķi interesētos; Hilda taču kārtīga sieva un nemeklē piedzīvojumus. Viņai vienkārši tāda īpata spēja: viņa tos ierauga; liekas, glītu vīrieti viņa pamanītu pat tumsā.

Karavīrs lēnām paiet garām; viņš paskatās uz mūsu pusi, bet tik nevērīgi, kā kad mūs neredzētu. Tas ir krievs, bet Hildai taisnība, rets izņēmums — tiešām, viens starp tūkstošiem. Otra tik glīta zēna viņu vidū neesmu redzējusi. Ar savu īpato paskatu, gaitu un stāju, bet sevišķi ar seju viņš nemaz neiederas drukno, rupjo un vienaldzīgo krievu barā — gandrīz jābrīnās, kā viņš te gadījies un ko te meklē.

Viņš ģērbies virsnieka drēbēs, bet tas nav parastais armijas tērps. Liekas, tas daudz labākas drēbes, un laba drēbnieka šūts — ar savu eleganci atgādina mūsu virsnieku agrākos tērpus. Garie zābaki smalkas ādas, un tik tīri, ka laistās saulē. Pretēji citiem, viņš nevalkā cepuri. Varbūt krievu karavīra tipiskā, trulā sejas izteiksme daļēji rodas neglītās, kastrolim līdzīgās cepures un īsi apgriezto matu dēļ. Šis jaunais virsnieks staigā kailu galvu, un viņam gaŗi mati, kas mīkstās, tumšās cirtās list gar deniņiem un ausīm pār pakausi. Visvairāk saista viņa seja. Garena, bāla, smalka, tā atgādina mūziķi vai dzejnieku, īpaši ar tumšajām, dziļajām acīm. Viņa vaibstos savāda vienaldzība, sapņaina nevērība pret apkārtni, it kā viņš dzīvotu kādā īpašā, citiem liegtā pasaulē. Bet viņa kustības vingras un drošas, tām piemīt kaut kas no dzīvnieka grācijās; droši vien viņš ir veikls un stiprs. Baltā, šaurā rokā rīksti šmīkstinādams, viņš aizsoļo uz kancleju.

Tiešām, glīts vīrietis — Hilda nav maldījusies.

— Vai tu viņu pazīsti? Kas tas tāds? viņa jautā.

— Esmu viņu redzējusi, es saku. Bet nezinu, kas viņš ir.

Nometne klusa guļ saulē. Kaņavīru lielāka tiesa mācībās un norīkojumos. Silts vējš putina smiltis celīnos un laukumos ēku priekšā. Mums kļūst gaļlaicīgi.

— Diezin kur viņi tik ilgi kavējas? Teicās ieiet tikai uz brītiņu izpildīt kādu anketu.

It kā Hildas vārdus dzirdējuši, vīrieši tūlī arī iznāk — abi, Olgerts ar Nati.

Hilda pukojas: — Kur jūs bijat iekrituši? Domājām, ka nemaz vairs nenāksit atpakaļ.

— Vai zini, tas varēja arī gadīties. No tās vietas... dažs labs nenāk atpakaļ.

Hilda ieplēš muti. — Kas tā par vietu?

Neviens viņai neatbild.

Vīrieši ir nerunīgi un drīz atvadās. Natis aiziet uz pulka novietni. Hilda mani pierunā braukt līdz uz Gulbeni.

Sešpadsmit kilometru mašīnā nav tājš brauciens, un drīz esam galā. Hilda labi iekārtojusies — daudz labāk nekā es. Priecājos, ka viņa netika redzējusi, kā dzīvoju Ikstrumu mājēlē. Vanagam laimējies, ka viņa dienesta vieta Gulbenē un ne Litenes vai Ost-raviešu nometnē, kā citiem. Te tomēr pilsēta. Māja, kur Hilda apmetusies, ir jaukā vietā, netālu no skaistā pils parka.

Hilda mani pacienā ar cepumiem un glāzi Kaukazi-
zijas vīna. Tas ir stiprs un salds kā sīrups. Atkal tēr-
zējam, un man uzlabojas oma. Hildas klātiena mani
nomierina un izklaidē domas — varbūt ar to vien, ka
viņa sašutumumu, dusmas un bēdas neglabā sevī, bet
izsaka skaidros vārdos; bez tam, viņa tic, ka būs
labi. Viss svešais, nejēdzīgais paies, nāks pārmaiņas,
un viss atkal būs labi. Viņā klausoties, man arī liekas,
ka citādi nevar būt.

Pēcpusdienā apstaigājam Gulbeni. Hilda man pa-
rāda, ko atradusi: labu veļas mazgātavu, dažus vei-
kalus, kur vēl var šo to dabūt, pat pieklājīgu dāmu
frizētavu. Tās ir lietas, ko man arī der zināt. Pa
ceļam uz staciju vēl izstaigājam Emzes parku. Tas
man sevišķi patīk. Tad sēžos vilcienā un braucu at-
pakaļ uz Liteni.

Vakarā Natis priecājas, redzot mani labā omā. Izstāstu viņam visu par Hildu un ko esmu redzējusi Gulbenē. Žēl, ka dzīvojam tik tālu.

— Tu vari aizbraukt, cik bieži vēlies, Natis saka. No nometnes uz Gulbeni katru dienu iet mašīnas. Es parunāšu ar šoferiem.

Viņš tiešām to izkārtu, un turpmāk bieži izmantoju izdevību aizbraukt uz pilsētu.

Bet mašīnas neiet noteiktā laikā, un reizēm man jāgaida stunda vai ilgāk nometnes laukumā.

Reiz, tā sēdot un gaidot, atkal ieraugu skaisto krievu virsnieku. Viņš staigā pa laukumu it kā garlaikodamies vai ko meklēdams, bet mierīgi, bez steigas. Ir pusdienas laiks, daži kareivji iznākuši no telpām; pulciņā sastājušies barakas priekšā, tie plāpā un smēķē. Tumšmatātais virsnieks pieiet klāt un kādu no tiem uzrunā.

Pēkšņi ievēroju kaut ko savādu. Virsniekam tuvojoties, kareivji apklust, izņem papirosus no mutes, nolaiž rokas gar sāniem un pilnīgi sastingst. Zinu, ka viņiem stingra disciplīna un, virsnieka uzrunāti, kareivji allaž nostājas mierā; nezin kāpēc, man liekas, ka šoreiz tā nav disciplīna vien, bet kas cits. Mongoļi stāv kā zemē ieauguši, viņu brūnās sejas sasalušas kā akmenī; viņi skatās, acis nemirkšķinādami, elpu aizturējuši. Un virsnieks tiem pat neuzkliež, viņš runā laipni un it kā jokojot.

Tad ievēroju, ka viņš runā ar vienu kareivi. Liekas, citus viņš nemaz neredz, tikai to vienu. Grupas vidū pašķirusies aile, tās galā stāv uzrunātais kareivis un ieplēstām acīm skatās virsniekā. Tas pieiet viņam klāt, saka kaut ko laipni, gandrīz draudzīgi, un pat uzliek roku tam uz pleca. Kareivis, jauns zēns tipisku mongoļa seju, platiem vaigu kauliem un šķībām acīm, neatbild ne vārda, tikai skatās virsniekā. Piere viņam pārklājusies rupjām sviedru lāsēm, tumšā sejas āda kļuvusi netīri dzeltena kā sviedrainā, nemazgāta veļa, lūpas zilgani pelēkas. It kā nevarētu kājās nostāvēt, viņš ar muguru atbalstās pie sienas. Es nedzirdu, ko virsnieks saka, balss skan uz otru pusi. Brītiņu pilnīgs klusums. Tad virsnieks pagriežas un lēnām, it kā garlaikodamies aiziet tālāk.

Varbūt tās tikai manas iedomas un viss būtu vienkārši izskaidrojams, ja būtu dzirdējusi krievu sarunu — bet man pēkšņi kļūst neomulīgi. Pricējos, ka Natis, ieraudzījis mani gaidot, uz brītiņu iznāk ārā.

— Kas tas tāds? jautāju, atcerējusies Hildas ziņkāri.

— Kurš? Natis īgni paskatās aizejošā virsniekā. Ak, tas... Aļoša Mogīla. Nezinu, vai tas īstais vārds vai palama — bet tā viņu sauc.

— Glīts vīrietis, vai ne? Vismaz Hilda tā domā.

Natis savelk uzacis.

— Varbūt — bet liekas, krievi paši viņu lāgā neieredz.

— Ko viņš te dara?

Natis parausta plecus. — To neviens skaidri nezina. Varbūt kāds sevišķu uzdevumu ierēdnis.

Jūtu, ka Natim nepatīk par to runāt. Drīz šoferis māj ar roku, ka mašīna kārtībā. Paņem groziņu un eju. Ceru pilsētā dabūt kādu piedevu mūsu vienmūlīgai ēdienu kartei.

Nenozīmīgo epizodu droši būtu drīz aizmirsusi, ja man jau nākamā rītā nebūtu gadījies cits piedzīvojums — un tik briesmīgs, kādu pirms tam nevarēju ne iedomāties, bet vēlāk esmu redzējusi tikai murgos. Jā, pat ilgus gadus pēc tam tas man vēl rādījies sapņos — arvien citās variācijās, bet būtībā tas pats, kā tā pati drāma, tikai citās dekorācijās un citu aktieru tēlojumā.

Līdz tam mani mocīja neziņa, rūpes un raizes, bet patiesībā nebaidījies. Vēl biju par jaunu, lai justu īstas bailes; sirdī man arvien bija cerība un ticība. Bet torīt, tai brīdī sapratu, kas ir bailes — aklas, briesmīgas bailes, kas atņem spēku un stindzina gribu — nāves bailes. Kops tā brīža tās mani nav atstājušas — tikai reizēm pienākušas tuvāk, reizēm drusku atkāpušas.

Natis vakarā atnāk un paliek nakti pie manis. Sākumā viņš negrib palikt, jo atnācis bez atļaujas, tikai uz brīdi, un baidās, ka nometnē nepamana viņa prombūti. Katru brīdi var gadīties, kas neparedzēts, viņš saka — negaidīta pavēle, pēkšņa trauksme, vai kas... un tagadējā stāvoklī pat mazākais disciplīnas pārkāpums varētu būt liktenīgs. Taču man nav grūti

viņu pierunāt; liekas, viņš pats izslāpis pēc miera mūsu klusajā istabiņā, pēc Kaijas un manas klātienas.

— Nu labi, viņš saka, palikšu līdz pusnaktij, bet tad man jāiet.

Natis ir nomāktā omā un daudz nerunā. Es pazīstu šo īpašo klusēšanu un tūliņ uzminu: kaut kas noticis. Nezinu tikai, vai viņš man to teiks vai ne. Bet lieta šoreiz laikam pārāk svarīga, un beidzot viņš pastāsta, ka komandieŗiem pavēlēts nodot pulkus un daži vecākie virsnieki sapēmuši rīkojumu braukt uz Maskavu kursus.

Es nesaprotu un jautāju: — Kursos?

— Jā, Natis īgni nosaka. Visiem zināms, kas tie par kursiem. Tie sāksies Maskavas čekā un beigsies Sibīrijā.

Kaija jau aizmigusi. Istabas tumsā spīd tikai radio aparāta zaļā maģiskā acs un kā no liela tāluma skan klusa mūzika — tik klusa, ka netraucē ne mūsu sarunu, ne domas. Guļu Natim blakus šaurajā gultā un nezinu, ko teikt. Pūlos atrast kādu sīku cerību, kādu nedrošu mierinājumu ļaunajā ziņā.

— Tu saki — pulku komandieŗi? Daži vecākie virsnieki — tikai daži?

— Jā, pagaidām, viņš atbild. Bet tas tikai sākums. Kad pulkus nodos krieviem, tālākais būs ļoti vienkārši. Viņi mūs aplasīs visus, citu pēc cita.

Man nav, ko atbildēt. Tikai izmisusi domāju — vai čukstu drebošām lūpām, viņa roku turēdama savās: Ne visus. Tevi ne — lai ko, bet tevi ne. Tas nenotiks. Tas nedrīkst notikt!

Natis klusē. Tumsā dzirdu tikai viņa elpu. Pamazām tā kļūst mierīga un vienāda. Viņš ir noguris, un domādams nemanot ieslīgst miegā.

Es ilgi nevaru norimt. Domas šaudās kā sikspārņi, sirds lēkā kā vāvere ritenī. Nogriežu radio un klausos tumsā, vai no nometnes neatskanēs kāds neparasts troksnis. Bet viss klusu. Lauju Natim gulēt. Zinu, cik viņš novārdzis darbā, mācībās, dežūras, un kā viņam vajadzīga atpūta. Mežs aizklājis logu melnzaļām ēnām.

Lēni, lēni tās sāk bālēt; rūtis kļūst pelēki zilas.

Pēkšņi Natis pamostas, uzraujas sēdus un paskatās pulksteņa fosforiskos radītājos.

— Puspieci! Kaut kas traks. Kāpēc tu man ļāvi tik ilgi gulēt?

— Man... bija žēl tevi modināt.

Viņš uzrauj svārkus, paķer cepuri un metas ārā.

— Kaut nu nekas nebūtu gadījies, Natis bazijas, berzēdams miegu no acīm.

Uzmetu lakatu plecos. Meklēju kurpes, bet nevaru atrast. Nekas, esmu jau pieradusi staigāt basām kājām.

— Kur tu?

— Iešu līdzī. Ļauj man tevi pavadīt, vismaz kādu gabaliņu.

Natis nekā nesaka. Drīz esam mežā. Viņš soļo tik ātri, ka tikko tieku līdzī.

Nē, liekas, nekas nav gadījies. Nometnē viss klusu un mierīgi. Natis pieiet pie kādas ēkas, kur vēl spīd gaisma, paliecas iekšā pa vaļēju logu, virs kā daudz tālruņa vadu — laikam tur telefona centrāle. Pāris klusu vārdu. Viņš pagriežas un pamāj man ar roku. Viss kārtībā. Neviens viņu nav meklējis. Lēnām viņš aiziet uz sava pulka telpām.

Nāku atpakaļ mājās, taisni caur mežu. Es vairs nesteidzos. Esmu mierīga — nekas ļauns nav noticis — vismaz šoreiz ne. Bez tam, skrejot esmu sadūrusi papēdi, kāja jāliek uzmanīgi.

Mežs jau pieplūdis ar gaismu, tā plēšas starp kokiem reizē ar rīta miglu. Zāli klāj rasas sidrabortais zirnekļa tīkls. Tā tik auksta, ka man salst kājas. Sveši, sabozušie krūmi drūzmējas ceļā, tā ka brīžiem baidos, vai neesmu apmaldījusies.

Pēkšņi pavisam tuvu, turpat man aiz muguras atskan soļi un krievu balsis: viena paklusa, it kā raudulīga, otra nepacietīga un strupa. Instinktīvi paslēpjos aiz koka — krievu kareivjus tik agrā stundā un tik vientulīgā vietā negribu satikt. Ceru, ka tie mani neieraudzīs.

Viņi mani nepamana, bet pāiet garām tik tuvu, ka varu tos skaidri redzēt. Tur ir pavisam četri kaņavīri. Trīs iet pa priekšu, ceturtais dažus soļus iepakaļ. Viens no tiem, kas soļo pa priekšu, liekas piedzēries — reizēm streipuļo, reizēm apstājas un sagraļojas, it kā nevarētu tālāk pāiet. Tie, kas blakus, viņu balsta un skubina uz priekšu gan vārdiem, gan grū-

dieniem. Nu redzu labāk — nē, viņš nav piedzēries, drīzāk gan ļoti izbijies, gluži bez spēka aiz bailēm. Stūrīnā, platā mongoļa seja ar zemo pieri dubļu pelēkumā, mute vaļā — viņš elpo grūdieniem un iedams murmina kaut ko nesaprotamu, tikko kustinādams lūpas. Varbūt viņš izdarījis kādu pārkāpumu un apcietināts. Ievēroju, ka kareivjiem, kas viņu ved, čekistu zīmotnes un cepures.

Tad ieraugu, ka karavīrs, kas tiem seko, ir skaists virsnieks. Viņš soļo lēnām, nesteidgamies, bet viņa kustībās šoreiz ir modrība un vingrums, kāda īpata, dzīvnieciska tīksme, it kā liela kaķa graciozais spēks. Arī šoreiz viņš kailu galvu, ar agrā rīta gaismu uz augstās, baltās pieres un cirtainajiem matiem. Tikai sapaņainā izteiksme pazudusi no vaibstiem — tās vietā viņa glītajā sejā ir kāds fanātisks spriegums, kaislīga nepacietība — gandrīz kā brīdī, kad vīrietis iekārē izstiepj rokas pēc sievietes.

Atvieglināta uzelpoju, kad krievi pāiet garām kokam, aiz kā esmu paslēpusies; tad redzu, ka drusku tālāk tie apstājas. Mazā kļajumā starp lazdu krūmiem izrakta bedre — liekas, tā viņu gājiena mērķis. Gribu bēgt, bet nedrīkstu kustēties, jo karavīri arvien vēl man pārāk tuvu.

Tālākais norisinās dažos mirkļos. Atvesto pagrūž uz svaigās smilts valniša bedres malā. Kareivis nokrīt ceļos un brītiņu tup salicis uz priekšu, arvien vēl neskaidri, ļoti ātri kaut ko murminādams. Izklausās, it kā klusu, bailēs vai sāpēs smilkstētu suns. Skaistais virsnieks apstājas kareivim aiz muguras un ar pistoles stobru nogrūž tam cepuri no galvas. Tā iekrīt bedrē. Tad viņš ātri notēmē un iešauj kareivim lodi pakausī.

Mežā atbalsojas ass, strups plīkšķis, it kā lielum kokam lūztu sauss zars. Daži samiegojušies putni uzspurdz no biezokņa gaisā. Tad atbalsš noslāpst miglā, un tas ir viss. Smilkstošā balss apklususi. Kareivis bedres malā sakņūp vēl zemāk un īsu brīdi savādi ķepurojas rokām un kājām, gandrīz kā turēdamies, lai neiekristu bedrē; tad paliek mierā. Arvien vēl nenolaizdams pistoli, virsnieks, uzmanībā sastindzis, pieliecas un noskatās kareivja dzeltenajā pakausī, kur starp īso matu saknēm lejup lokās sarkana svītra.

Pārliecinājies, ka trāpījums pareizs un otra lode nav vajadzīga, viņš sasjeļas, iebāž ieroci makstī un ar kāju pagrūž nedzīvo ķermeni pāri bedres malai.

Neviens nerunā. Meža klusumā šņakst tikai lāpstas, kareivjiem aizberot seklo bedrī. Virsnieks aizsmēķē papirosu, tad pagriežas un, atpakaļ neskatīdamies, nesteidzīgi aiziet uz nometnes pusi.

Pēkšņi man uznāk tāds nelabums, ka pat pie koka turēdamās nevaru nostāvēt kājās. Aizvēru acis un lēnām slīgstu lejup, kamēr palieku guļot starp vaivariņu ceriem. Sakožu zobus, spiežu delnas pie mutes, bet nekas nelīdz, un es vemju, iespiedusi pieri sūnā, aizslāpusi, aizrīdamās bailēs, ka neuznāk klepus. Krievi droši vien to dzirdētu.

Kad atkal paceļu galvu, mazais klajums starp lazdām tukšs, bedre aizbērtā un apmesta žagariem. Meža klusumā sasaucas ūbeles; drusku tālāk, Pededzes krastā, dzeguze iekūkojas, brītiņu pagaida kā klausīdamās, tad zvana.

Mežā vēl miglaina krēsla, bet debesis virs koku galotnēm skaidras un gaišas. Liekas, būs jauka diena.

Ceļos un eju mājās.

Bet klajumā laikam vēl vēss — vai varbūt ceļas vējš? Mani krata briesmīgi drebuļi, it kā gluži kaila staigātu sniegpukenī. Man klab zobi un ļodzās ceļi. Vai jūnijā, kaut arī rīta agrumā, varētu būt tik auksts?

Lai skatos, kur skatīdamās, arvien vēl acu priekšā redzu mongoļu kareivja pelēko seju ar ieplēsto, drebošo muti. Nu šī seja liekas pazīstama — vai tas nebija tas pats, ko glītais virsnieks uzrunāja vakar nometnes pagalmā? Tas pats, kas nobālēja kā netīrs kreklis, kad virsnieks tam smaidīdams uzlika roku uz pleca? Droši vien maldos. Mongoļu sejas tik vienādas.

Pēkšņi zinu, ka netrīcu aiz aukstuma. Nē, es drebu bailēs — nevaldāmās, dzīvnieciskās bailēs. Man ir tā, it kā kristu baltā tukšumā, lielā aukstumā, kas izdzēstu domas, stindzinātu gribu, atņemtu locekļiem spēku. Nāve man pagājusi tuvu garām; vēl jūtu tās salto elpu sejā.

Tikai savā istabā, palīdusi zem segas un pievilkusi

miegaino Kaiju cieši pie krūtīm, pamazām sasilstu un nomierinos.

Galu galā, tas neattiecas uz mani. Ir taču zināms, kā tādas lietas notiek. Man tikai nejauši gadījies to savām acīm redzēt — tas viss. Lai krievi šauj cits citu — ne man, ne Natim tur nav nekādas daļas. Centīšos par to nedomāt.

Bet nu zinu, kas ir Aļoša Mogīla. Zinu, kāpēc ka-reivji sastingst un nosvīst, kad skaistais bende tos uzlūko ar savu sadīsta smaidu.

Sevišķu uzdevumu ierēdnis. Man iešaujas prātā vīra vārdi, viņa izvairīgā atbilde uz manu jautājumu. Vai viņš arī to zina — vai vismaz nojauž?... Droši vien. Kā viņš vienmēr cenšas mani saudzēt. Mans labais Natis!

Par pieredzēto viņam nekā nesaku. Lai tas labāk paliek pie manis — vismaz šobrīd, kamēr viņam tik daudz raižu un rūpju.

Nē, tagad Natim vairs nesaku visu. Šis gadījums nav vienīgais. Ir vēl kāda lieta, ko viņš nezina.

DIVPADSMITĀ NODAĻA

(Olga Osīte)

Gulbenā ilgi jāgaida uz mašīnu, vai arī atpakaļ jā-brauc ar vilcienu, un tad man diezgan laika. Ar Hildu ir tā: kad ilgāk neesam tikušās, interesanti viņu redzēt un parunāties. Bet kad pāri reižu esam bijušas kopā, mums vairs nav, ko runāt. Īsu brīdi viņa var būt visinteresantākā sarunu biedrene, bet kad iz-smelts jaunākais un svarīgākais, viņa atkārtojas vai klusē. Galu galā mums ļoti maz kopīga, kaut arī ārēji mūsu dzīve šķiet tik līdzīga — sevišķi tagad.

Tāpēc vairs neeju pie draudzenes, bet brīvās stundas paklejoju vai pasēdu parkā.

Pils parks ir milzīgi liels, tur varētu klejot dienām. Man labāk patīk Emzes parkā pie mākslīgā ezera vai uz salīnām. Parkam ir sava vēsture, un gulbenieši to labprāt stāsta svešniekiem.

Vecās pils pagrabi glabā atmiņas par baigajām dienām un naktīm priekš divdesmit diviem gadiem, kad tur trakojis Gulbenes tribunāls, spīdzinot un šaujot cilvēkus. To piemin bailīgi, čukstot — tās ir lietas, par ko tagad nedrīkst runāt.

Citādi ir nostāsti, kas saistās ar Emzes parku. Te vēl dzīva senā leģenda par brīvkungu Volfu un viņa jauno sievu — leģenda par mīlestību un nāvi. Veci ļaudis vēl zina stāstīt par barona sievu Marisu, kas bijusi skaista kā dievmāte svētgleznā, bet trauslu veselību — nepacietusi dzestro, drēgno klimatu un jauna mirusi ar tuberkulozi kādā dienvidu sanatorijā, Romā. Kā viņa cinka zārkā atsūtīta no Itālijas un vesta uz kapiem ar septiņiem baltiem zirgiem, ko barons pēc tam licis nošaut, lai neviens ar tiem vairs nebrauktu. Baronu kapenes, ko pastāvīgi kopuši mācīti dārznieki, bijušas līdzīgas svētnīcai. Un viss, ko vēl tagad redz plašajos parkos, ir viens vienīgs piemineklis barona skaistajai sievai.

Ezers, pie kā man labprāt tīk kavēties siltās, saulainās dienās, mākslīgi izveidots kā burts M — no tā laikam cēlies arī nosaukums M-See jeb Emzē. Tanī vairākas salīņas, un uz katras akmens ar iecirstu burtu, kas kopā veido baronietes vārdu: M-A-R-I-S-A, bet uz akmeņiem kādreiz stāvējušas statujas aizgājējas piemiņai. Tagad tās dažviet nogāztas un sadauzītas, cituviet akmens bluķi sakrituši ūdenī, un tanī vēl saskatāmas tēlu daļas, torsi ar klasiskām drēbju krokām, lauztas rokas un kājas, dūnās iegrimušas galvas.

Bet teikai par mīlestību, kas gribējusi uzvarēt nāvi, ir tāda vara, ka vajag tikai brīdi ļauties sapņiem, lai atmiņas un nostāsti kļūtu dzīvi. Parka zāle, kas tagad aug pļavas vaļībā, nogulstas bieži pļauta mauriņa koptajā gludumā; mežonīgi sakuplojuši krūmāji rindojas taisnstūrīgos dzīvžogos un rūpīgi apcirptos košuma krūmos; izmītie, aizaugušie celiņi nogrābātas grants spodrībā aizlokās starp puķu dobēm; ēku priekšā atritinās ziedu paklāji; lauru un dzīvības koku nišās tīrās un līksmi vijīgās renesanses līnijās paceļas baltas statujas. Bezgalīgs daudzums no svešzemēm atvestu koku, krūmu un puķu ar savu krāsaino lapotni, neredzētiem ziediem un eksotiska-

jām smaržām ieliksmo skatu, kairina jutekļus. Rāmas stirnas un koši fazāni pastaigājas egļu un ozolu svinīgajā ēnā.

Viegli tilti, gaisīgas laipas pārvestas no salas uz salu, rēniem atspulgiem balstoties ūdenī. Balti gulbji slīd pār tumšo līmeni karaliskā cieņā. Skarbie trokšņi, kas šodien dzirdami no ielas un pilsētas, atkāpjas tālāk, pametot skumju, krēslainu mieru. Viss atkal ir svinīgi kluss kā skaistā kapsētā.

Illūzija tik pilnīga, ka liekas, reizēm pat redzu skumju, vientulīgu cilvēku staigājam pa tiltiem no salas uz salu, no statujas uz statuju — cilvēku, kas visu šo skaistumu radījis savas mīlestības piemīņai. Cilvēku, kas atteicies pieņemt īstenību un kaislīgā spītā gribējis bijušo darīt mūžīgi dzīvu — skaistumā. Baronu Volfu, kas tā mīlējis Marisu, savu jauno un daļo sievu...

Nu arī barons sen apgulies brīvkungu kapenēs blakus savai neaizmirstamai līgavai, kas tam nekad nebija mirusi. Pat viņu trūdu te vairs nav — kopš gadiem tie pārvesti tālu projām, un mausolējs vēlāk nolīdzināts ar zemi, izbūvējot lidlauku. Tēli parkā nogāzti, kolonnas sabrukušas, rožu dārzs pāraudzīs ar zāli un ceriem... Paviljonā Marisas salīnā ierīkota kafejnīca... Retas atlikušās pagātnes pēdas... gandrīz visu aizrāvusi nesaudzīgā laika straume, tikai ēkas vēl stāv — pārbūvētas, pielāgotas citiem uzdevumiem, skolu un garnizona vajadzībām. Un tomēr pagātne nav mirusi: tā elpo parka plašumā, skaistajos vecajos kokos, ezera klusajā līmenī — un neaizmirstamajā teikā par mīlestību un nāvi.

Un katrs, to dzirdot, nevilšus domā: vai arī tagad vēl tā mīl? Vai arī mūsu dienās kāds tā pūlas, lai glābtu mīlestību? Vai to vispārīgi var glābt no nāves?... Šai vietā, kur leģenda par barona Heinricha Volfa lielo mīlestību dzīvo vēl tagad, man šķiet, to var: tas tikai jāpērk par dārgu maksu

Bet tam, kas to dara, maksa varbūt neliekas augsta: jāatdod taču tikai sava dzīve. Reizēm tas varbūt nav daudz.

Reiz, tā staigājot pa kluso parku un domājot, pēkšņi pamanu, ka man kāds seko. Pirmais brīdī neticu; bet

kad nogriežos pa sānceļu un pēc brītiņa sekotājs atkal man uz pēdām, redzu, ka neesmu maldijusies.

Acumirkli man uzbrūk bailes, jo esmu vientulīgā vietā un viena. Tad paskatos uzmanīgāk, un bailes pāriet. Nē, sekotājs neizskatās pārāk bīstams un nemaz neatgādina tos, no kā tagad jābaidās. Tas ir jauns zēns tikko pāri skolas gadiem, turklāt patīkama izskata.

Varbūt viņam tikai nejauši gadījies nākt šo pašu ceļu? Vai varbūt arī viņš tikai kavē laiku, ko gaidīdams, tāpat kā es?

Jūtos drusku nogurusi, saulē staigājot, un kad esmu tik tuvu kafejnīcai, ka tur droši dzirdētu manu balsi, nolieku groziņu zemē un apsēžos soliņā netālu no ezera krasta. Gaidu, ka viņš paies garām.

Bet jauneklīs paceļ cepuri un pieklājīgi lūdz atļauju apsēsties man blakus.

— Jauks laiks, vai ne? viņš saka, delnā noslaucīdams aprasojušo pieri.

Es kaut ko nomurminu un pagriežos sānis.

Bet jaunais cilvēks neatlaižas.

— Cik brīnišķīga vieta, viņš turpina. Jums arī patīk klejot parkā?

— Jā, es atbildu, — bet, vaļsirdīgi sakot, man nepatīk runāt ar svešiem cilvēkiem.

Viņš saka ar smaidu: — Mēs taču varētu iepazīties. Ja jums nav iebildumu — un pievirzās man drusku tuvāk.

Man nāk smiekli. Vai tas nav joks! Man gadījies kavalieris! Kas to būtu domājis. Pēdējos gados, kopš esmu sieva un audzinu meitu, man gandrīz piemirsies, ka tā mēdz notikt. Kādreiz, kad ar draudzeni apsēdos Bastejkalnā vai Viesturdārzā, nereti gadījās, ka citu vidusskolu puīši, garām iedami, kautrīgi mēģināja iesākt sarunu. Ja kādreiz ar Hildu izgājām pastaigāties, mums itin drīz atradās sekotāji... gan kaunīgi, gan gluži nekautrīgi. Bet tagad? Nē, nūdien — vai tur nav jāsmejas! Un vēl tik jauns zēns, pats gandrīz skolnieka gados.

Bailes pārgājušas, mana oma uzlabojas. Galu galā, kā joks, tas nemaz nav tik nepatīkams. Interesanti, ko šis zēns par mani domā? Vai tiešām viņš tā varētu kļūdīties, minot manus gadus?

— Mans vārds Uldis Ķirts, viņš saka.

— Ja nu es jums savu nesaku?

— Tas jums nav jādara. Osīša kundze, viņš atbild. Nu esmu gluži pārsteigta, un vairs nekā nesaprotu: tātad viņš zina, kas esmu, un tomēr —?

Redzot manu apjukumu, Uldis Ķirts ātri turpina:

— Jāatzīstas, zinu gan, kas esat. Bet tomēr gribētu ar jums iepazīties — tuvāk.

— Tā. Varbūt pateiksiet arī, kādēļ? Mans jautājums laikam skan diezgan vēsi.

— Protams, atbild jaunais cilvēks un iesmejas. Ja negribētu to teikt, nemaz nebūtu jūs uzrunājis.

Tā šķiet teicama vaļsirdība, un pirmo reiz paskatos viņam acīs. Tās ir bāli zilas kā rudens debess, bet ar stingru, nopietnu skatu. Nu ievēroju arī, ka jauneklis, neraugoties uz šķietami vieglprātīgo valodu un izturēšanos, ir ļoti nopietns, un pat tad, kad pasmejas, viņa balss paliek atturības robežās. Viņš ir pamaza auguma, bet liekas diezgan spēcīgs, un seja viņam atklāta, saulē iedegusi, gandrīz kā zemnieka dēlam, lai gan apgērbs liecina, ka viņam jābūt pil-sētņiekam. Viņš aizsmēkē un izmanto tos dažus mirkļus, kamēr darbojas ar papirosu kārbīņu un šķiltavām, lai ātri pamestu skatu apkārt, it kā gribēdams pārliecināties, vai neviena nav tuvumā.

Tad viņš atbild uz manu jautājumu. Ja būtu aušīga skolniece, kas cerējusi uz romantisku iepazīšanos, man viņa atbilde būtu sagādājusi lielu vilšanos. Es gan tāda vairs neesmu; taču pārsteigumu Ulza Ķirta vārdi sagādā arī man.

— Esmu meža brālis, viņš paklusu saka. Patiesībā pats gan ne, bet viņiem palīdzu ...esmu partizānu sakarnieks. Jūs taču zināt, ka tagad daudz mūsējo sabēguši mežos? Aizsargi, no armijas izbēgušie un... nu, jūs saprotat. Manu brāli gribēja apcietināt, viņš sašāva čekistu un aizlaidās. Tagad viņš mežā, pie citiem.

Klausos un nezinu, ko teikt. Tas skan diezgan neticami — no šī jaunā zēna mutēs. Bet viņš runā tik nopietni, tādā svarīguma apziņā, ka grūti neticēt. Jūtos diezgan neomulīgi, un tagad arī pati paskatos apkārt.

Neviena nav tuvumā.

— Kādēļ jūs man to stāstāt? es jautāju.

— Tādēļ — nu vienkārši tādēļ, ka jums tas jāzina. Klausaities... Mēs tur esam labs pulciņš, un visi zēni uz goda. Mēs tikai gaidām, lai ledus sāk kustēties. Tad sāksim darboties. Mēs sāktu jau tagad, bet trūkst ieroču. Patronu diezgan, bet trūkst pistoļu. Tāpēc runāju ar jums, Osīša kundze. Jūs varētu mums tās piegādāt.

— Es?! Man paliek mute vajā.

— Jā, Osīša kundze, viņš turpina savā gandrīz bērnišķīgajā nopietnībā, caur papirosa dūmiem cieši skatīdamies manī. Ja vien jūs gribētu. Mēs pazīstam jūsu vīru, divi no mūsu puisiem agrāk dienējuši viņa vienībā. Ja jūs domājat tāpat kā viņš... ja esat tāda pati kā virsleitnants Osītis... tad zinu, ka jūs mums palīdzēsiet. Jūs citādi nemaz nevarat. Jums tas jādara! Ja negribam saliktām rokām noskatīties, kas tagad notiek mums visapkārt, ja negribam šiem mežoniem ļaut vaļu — — vai man tas jāsaka? Jūs pati zināt.“

— Bet... bet kā lai es... ko es varu darīt? Manas lūpas stomās, un laikam izskatos gluži apjukusi.

— Varat gan. Jūs esat ...gandrīz vienīgais cilvēks, kas to var, — turpina mans jaunais paziņa. Mēs jūs novērojam jau vairāk dienu. Mēs zinām. Redziet, mums ir sakarnieki arī nometnē, starp karavīriem. Viņi var dabūt ieročus. Nejautājiet, kā viņi tos dabū. Viņi neteiks. Bet tas nav svarīgi. Galvenais, ka ieroči viņiem ir. Tikai viņi tos nevar iznest no nometnes. Jūs esat viena no nedaudzajām privātpersonām, kas drīkst brīvi staigāt pa nometni, ieiet un iznākt pa vārtiem. Jūs neviens nekrata. Jums pat neprasa dokumentus. Visi sargi jūs pazīst. Uz jums nekristu ne mazākās aizdomas.

Man gandrīz jāsmejas par tik traku ideju.

— Ko jūs iedomājaties? Uz mani nekristu aizdomas, ja es nāktu pa vārtiem ar mašīnpistoli padusē — —?

Uldis aptur manus iebildumus, paceldams roku, un runā steidzīgi, pieliecies man tuvāk:

— Osīša kundze, mēs esam visu izdomājuši. Būs par visam viegli — jums pašai nekas nav jādara. Gandrīz nekas... Kad brauksit nākamreiz uz Gulbeni? Parīt? Jūs taču braucat divreiz nedēļā? Labi, tad klausaities

uzmanīgi. Pusdienas laikā, kad ejat pie vīra, atstājiet groziņu — jā, šo pašu groziņu — pie telts aiz ceriņu krūma. Pakavējieties pie vīra kādu brītiņu — nu, teiksim, desmit, piecpadsmit minūšu. Ārā nākot, paņemiet groziņu un ejiet uz mašīnu. Jūs jutīsiet, ka groziņš drusku smagāks; bet neskataities tanī. Kad atbrauciet Gulbenē, atnāciet šurp uz parku. Atstājiet groziņu te, aiz sola, un uz brītiņu ieejiet kafejnīcā. Izdzeriet glāzi limonādes, tad nāciet ārā un paņemiet savu groziņu. Tas būs kļuvis vieglāks. Tas viss! Brauciet mierīgi mājā, līdz nākamai reizei. Vairāk jums nekas nav jādara, nav pat jāzina... Nu, ko jūs sakāt? Vai esat ar mieru?

Vēl arvien nevaru attapties. Jaunais cilvēks izskatās tik mierīgs, it kā runātu par vienkāršāko lietu pasaulē. It kā viņam nebūtu ne jausmas, ko šie vārdi patiesībā nozīmē.

— Nezinu... man... atbildu stomīdamās.

— Es zinu, Uldis Ķirts atbild droši un mierīgi. Jūs gribat apdomāties. Bet mēs ilgāk nevaram te palikt; kāds var mūs ieraudzīt, un tas nebūtu labi. Tagad iešu. Nenākšu pēc atbildes — labāk, ka mūs neredz kopā. Varbūt mēs nekad vairs neredzēsimes — kamēr viss nebūs pāri. Nu, tas arī nav vajadzīgs. Zinu, ka jūs to darīsiet — jūs taču esat virsnieka sieva. Puiši mežā būs jums ļoti pateicīgi. Osīša kundze — viņi gaida! Tātad — parīt!

Viņš pieceļas, laipni pavicina cepuri, uzliek to galvā un ātriem soļiem aiziet. Pēc īsa brītiņa viņš jau ir nozudis alejas likumā.

Parks tikpat kluss un ēnains kā agrāk. Ezerā uz ūdens saulē zib spāru stiklainie spārni. Kafejnīcā skan radio. Sliktā skaļrunī kāds spiedošā balsī lasa pārskatu par stachanoviešu sasniegumiem ražības celšanā. Man ienāk prātā anekdots par to, cik ārkārtīgi boļševiku laikā pacelta ražība zārku fabrikā...

Pagaidiet! man gribas saukt. Es nekā neapsolu — nezinu, ko vīrs teiks. Bet Uldis jau gabalā un manu balsi nedzirdētu.

Atceļā uz nometni visu laiku par to domāju. Arvien vēl esmu neziņā; nesaprotu, kāpēc viņi šim uzdevumam izraudzījuši tieši mani? Pēkšņi atceros dažus Ulža Ķirta vārdus: Jūs esat vienīgais cilvēks, kas

to var... Vai neesmu tos jau kādreiz dzirdējusi? Man ir tā, kā kad atkal stāvētu aiz pievērtām durvīm un dzirdētu garā kapteiņa balsi nopietnā, spriegā kļusumā. Ko viņš teica? — Ir tikai viens cilvēks, kas to var izdarīt — tava sieva, Osīt. Un Natis atbild, satraukts un noskaities: Nekad! Par to nevar būt runa — es viņai to nekad neatļaušu. Jūs esat traki...

Vai varētu būt, ka viņi toreiz runājuši par šo lietu? Par ieroču piegādi partizāniem? Natis neatbildēja uz manu jautājumu; man nav nekādas iespējas to noskaidrot. Taču kaut kas līdzīgs būs bijis, kaut arī ne tieši priekšlikuma, jau izdomāta plāna veidā, bet tikai pārrunu kārtībā. Nu sāku saprast.

Ulza Ķirta uzaicinājums man vairs neliekas tik bērnišķīgs un fantastisks kā vēl brīdi iepriekš. Redzu vīra un viņa biedru rūpju sagrauztās sejas, dzirdu viņu nomāktās, raīžu pilnās balsis. Zinu, kāds naidis, kāds pazemojuma niknums plosa viņu sirdis; kā viņus smacē nevarība, nespēja darboties. Kā gūstekņiem, kam sasietas rokas un aizbāzta mute, viņiem jāpaddodas svešajai varai; kā viņi gribētu darboties, cīnīties, atmaksāt! Kādā sajūsmā viņi izmantotu katru gadījumu, uzņemtos katru risku — ja vien rastos izdevība! Cik nakšu Natis nav gulējis, vajējām acīm skatīdamies tumsā, svaidīdamies kā drudzī, kaudamies drūmām domām kā notiesātais ar bezcerības cilpu ap kaklu. Viņš klusē un reti man pasaka pa kādam vārdam. Bet uzminu tāpat bez vārdiem un visu saprotu.

Nu man ir šī izdevība — man! Nu varu kaut ko darīt viņu, visu latviešu, arī pati savā labā... Tagadējā stāvoklī katra patriota pienākums palīdzēt tiem, kas cīnās par brīvību, vajadzības gadījumā liekot savu dzīvību ķīlā... Cik cēli skan šie vārdi! Kā no kāda valstsvīra runas. Vai man jāklausa tiem un jādara, ko no manis sagaida Uldis Ķirts un viņa draugi mežā?

Nekad neesmu klausījusies runās, lai cik tās patriotiskas un cēlas. Zināms, es tam visam piekrišu; protams, tā ir, un tā būtu jādara. Bet tas skan kā no augšas, no tāluma, it kā no citas pasaules. Mana pasaule maza, sīka, manas pašas — tanī ir tikai Kaija, Natis, es pati. Par to man jādomā, jā rūpējas — kas

cits to darītu, ja ne es? Vairāk nevaru; tālāk manas rokas nesniedz.

Bet Natis to darītu, ja būtu manā vietā. Zinu, ka viņš nevilcinātos ne mirkli. Vai viņš neteica: Es pats to darītu, ja varētu — tikai man viņš to negrib atļaut. Protams, to viņš nevar; viņš tā baidās par mani, tā grib sargāt mūs abas ar Kaiju no visa nelāgā, draudīgā, ļaunā. Bet pats viņš to darītu — ja katru viņa soli neuzraudzītu spiegu acis, ja varētu brīvi kustēties, iet un nākt, kad vēlas. Viņš to darītu, un neitektu man ne vārda.

Pēkšņi zinu: es to darīšu viņa vietā. Kā es varētu vilcināties? Mēs taču esam viens — vai nav vienalga, kas to dara, viņš vai es? Man jāpriecejas, ka radusies izdevība stāties Natim blakus, viņam palīdzēt. Viņš to darīs — viņa griba ar manām rokām. Kā teica svešais zēns ar pelēkajām, nopietnajām acīm? Ja jūs domājat tāpat kā viņš — ja esat tāda pati kā virsleitnants Osītis — tad jums tas jādara... jūs citādi nemaz nevarat. Zinu, ka jūs to darīsiet — jūs taču esat Anatola sieva.

Viņam taisnība: nu esmu apņēmies. Es to darīšu. Vēlāk to izstāstīšu Natim — kādreiz, kad viss būs pāri — viņš brīnīsies un klusībā leposies ar mani. Bet pagaidām viņš nekā nedrīkst zināt. Natis man to aizliegta, viņš mani nekur nelaistu; droši vien būtu dusmīgs, ka vispārīgi esmu ielaidusies sarunā ar meža brāļu sakarnieku. Tās taču vīriešu darīšanas, par daudz bīstamas sievietei. Ak jūs, iedomīgie! Es to varu tikpat labi kā jūs.

Nākamreiz pie vīra ejot, atstāju groziņu aiz krūma, kā man teikts. Ir pusdienas laiks, nometnē smaržo kopkatla virums, kareivji staigā pa laukumu, citi zem kokiem vai krūmos nometušies snauž, citi smēķē un pļāpā. Drīz tiem atkal būs jāstājas ierindā, jāturpina apmācības vai jāiet norīkojumos. Kad iznāku no barakas, groziņš stāv turpat, kur bijis. Liekas, neviens tam nav pieskāries. Bet, kad paceļu, tas tiešām liekas smagāks. Sirds man sāk klauvēt kā drudzī.

Labi atceros piekodinājumu neskatīties. Bet kad viena sēdu smagajā mašīnā un gaidu šoferi, neizturu un tomēr paskatos.

Viss ir kā bijis: virsū Kaijas vecās kurpes, ko vedu pie kurpnieka salabot, zem tām veļas sainītis, ko gribu nodot mazgātavā. Bet pašā apakšā kas svešs, ietīts eļļainā drēbē. Netinu vaļā, bet aptaustot jūtu, ka tur divas pistoles.

Šai pirmajā braucienā esmu uztraukta un visu ceļu nervozēju: ja nu gadītos kontrole, ja mašīnu ceļā apturētu un pārbaudītu vedamās mantas? Bet nekas nenotiek. Mierīgi iebraucam Gulbenē, šoferis mani izlaiž un piekrodina pēc divām stundām būt atpakaļ, ja gribu ar viņu braukt.

Darīšanas nokārtojusi, atstāju groziņu parkā aiz sola un, gluži kā man teikts, ieeju kafejnīcā. Tiešām, pasūtīnu arī limonādi, lai gan nemaz negribas dzert. Pulkstenī skatīdamās, pagaidu piecpadsmit minūtes, tad samaksāju un eju ārā.

Groziņš stāv turpat, kur esmu to nolikusi. Liekas, neviens to nav aiztīcis. Tanī vēl ir mani iepirkumi — turziņa ar ogām un dažī sakņu sainīši. Bet eļļainajā drēbē ietītā vīstokļa vairs nav.

Uzelpoju atvieglināta, un pēkšņi jutos gandrīz liksma. Tiem jābūt veikliem puisiem! Kaut arī izvairījos no kafejnīcas skatīties uz to pusi, droši vien būtu ievērojusi, ja kāds būtu apstājies pie sola. Bet netiku redzējusi ne Ulža, ne kāda cita. Zināms, kuplo krūmu dēļ vieta nav lāgā pārredzama...

Nākamās reizes jutos jau pavisam droša. Braucu divreiz nedēļā, un ikreiz manā groziņā ir kāds smagāks vai vieglāks sūtījums. Ja tie visi nonākuši īstajās rokās, šķiet, drīz būšu palīdzējusi apbruņot krietnu partizānu grupu.

Pamazām, no paziņu nejauši izmestiem vārdiem, man rodas arī nojauta, kā mūsu zēni nometnē tiek pie ieročiem. Liekas, daudz gadījumos viņi tos vienkārši nozog krieviem. Disciplīna krievu vienībās ārkārtīgi stingra, un par ieroča nozaudēšanu draud bargs sods. Tāpēc krieviņi, kam nozudušas pistoles, to nedrīkst priekšniecībai ziņot. Viņi to slēpj, un pārbaudes gadījumā aizņemas ieročus no citiem, vai savukārt mēģina nozagt. Zagšana viņu starpā vispārīgi ļoti izplatīta: zog visi, sākot ar kareivjiem noliktavās un beidzot ar komandieriem štābos. Zog visu, kas nav piesiets. Natis reiz pastāsta par kādu

augstāku krievu komandieri, kas, atvaļinājumā vai komandējumā uz Maskavu braucot, izgriezis un paņēmis līdz visas kluba elektriskās spuldzes.

Varbūt nekad nebūtu īsti atskārtusi, cik bīstamā spēlē esmu ielaidusies; bet tad, kādu dienu... vēl tagad man pārskrej tirpas, to atceroties.

Mašīna piebraukusi, šoferis māj ar roku pasteigties, ja gribu braukt līdzī. Paskatos un redzu, ka auto pilns krievu kareivjiem. Pirmajā mirklī man sametas bailes, gandrīz negribas braukt. Bet šoferis latvietis, mans paziņa no iepriekšējiem braucieniem. Viņš sauc un gaida. Kāpju šofera būdā, bet atkal pārsteigums: tur jau sēd otra līdzbraucēja, arī kāda kaņavīra sieva, un šaurā telpa piekrauta dažādiem saiņiem. Pati gan iespiežos, bet groziņam nav vietas. Iekam vēl pagūstu attapties, šoferis, mani ielaižot izkāpis, paņem groziņu man no rokām un pasniedz kareivjiem, kas sēd augšā, vaļējās mašīnas kravas telpā.

Krievi liekas visai izpalīdzīgi, smaida vien un pat jokojas ar mani. Vairāk roku pasniedzas pretī, saņem groziņu un novieto augšā, sev pie kājām. Man gribas saukt, lai atdod, sniedzos groziņam pakal, bet kareivji tikai smejas — viss esot kārtībā, lai nebaidoties, viņi nezagšot.

Mēs braucam, bet esmu pusdzīva, pusmirusi aiz bailēm. Kareivjiem nav nekādu aizdomu; droši vien daļa mani pazīst, vismaz zina, ka esmu komandiera sieva. Viņi izliekas laipni un izturas pret mani pat ar zināmu cienību. Varbūt man nav iemesla baidīties. Bet ja nu kāds aiz ziņkārības, tāpat joka dēļ iedomātos paskatīties, kas manā groziņā? Ja tam, kas to saņēma, lešautos prātā, ka pustukšais groziņš smagāks, nekā pēc izskata varētu likties? Ja viņi pārbaudītu groziņa saturu un atrastu — —

Tad šis droši vien būtu mans pēdējais brauciens: atliktu vēl tikai īsa pastaiga mežā, kurā mani pavādītu skaistais čekists.

Šoferis kaut ko stāsta, sarunājas ar otru līdzbraucēju, šad tad uzrunā arī mani. Varbūt viņam ko atbildu, tikai pati nezinu, ko. Visu laiku klausos, kas notiek augšā, aizmugurē, kur sēd kareivji. Vai neietāsies pēkšņs klusums, neatskanēs sauciens: apturēt

mašīnu! Skaitu mirkļus, lūdzos, lai mašīnas riteņi ripotu ātrāk; ceļš līdz Gulbenei nekad vēl nav licies tik tālš...

Pēkšņi atskan strupa komanda krievu valodā, un šoferis lādēdamies nobremzē mašīnu. Rupjas rokas atrauj durvis; mums, līdzbraucējām, liek izkāpt no mašīnas. Man pēkšņi nemaz nav spēka; tikko varu nostāvēt kājās.

Esmu pārlicināta, ka noticis tieši tas, no kā esmu baidījies: kareivji atraduši pistoles, un tagad mani apcietinās — varbūt uz vietas nošaus. Paiet drudžaini mirkļi, iekām apjēdzu, kas īsti notiek.

Tilta postenis apturējis mašīnu. Sargi pārbauda līdzbraucēju dokumentus un apskata vedamās mantas. Tiek pārbaudīti saiņi šofera būdā, un auto vadītājam jāatbild uz dažādiem jautājumiem. Čekisti aizdomīgi noskatās mani, bet kad parādu nometnes komandanta apliecību, apmierinās.

Kareivjus augšā kontrole, protams, neaiztiek. Tie sēd savās vietās mēmi, kokainām sejām, un pacietīgi gaida.

Pēc brīža pārbaude galā, sargs pamāj ar roku, un varam braukt tālāk.

— Nesaprotu, kas viņiem lēcies, pukojas šoferis. Agrāk te kontroles nebija. Kas šiem daļas gar kara spēka mašīnām? Viņš nobeidz dažiem vārdiem, kādus sievietēm klātesot nemēdz lietāt, laikam cerībā, ka mašīnas trokšņa dēļ tos nedzirdēsīm.

Esmu nosvīdusi no galvas līdz kājām. Kas par sagādījumu! Kas ar mani būtu noticis, ja groziņš nebūtu augšā pie kareivjiem?...

Nē, es to vairs nevaru darīt; Natim taisnība, šī lieta pārāk bīstama. Uz tādu laimi, kā šodien, otrreiz nevaru cerēt. Ja man nebūtu palīdzējis neticamais sagādījums, būtu pagalam ne vien es pati, arī Natis; jo viņu taču pirmo turētu aizdomās. Man pārskrej karsti un salti drebuļi. Baidos pat iet uz norunāto vietu parkā — kas zina, vai arī tur mani negaida kādas lamatas?

Bet viss ir pa vecam, un groziņu atrodu tukšu aiz sola, kā citām reizēm. Nu, labi vēl, ka tā...

Pa parka celiņu ejot, dzirdu aiz muguras soļus. Nervi tik saspīlēti, ka nedrīkstu atskatīties: visur

man spokojas čekistu glūnīgās sejas, aukstie, aizdomīgie skati. Gausinu soļus un gaidu, ka sekotājs paies gaŗām. Bet viņa ēna virzās arvien tuvāk un beidzot pieplok blakus manai.

— Nebīstieties, Osīša kundze, tas esmu tikai es, saka Uldis Ķirts. Gribēju pateikties par visu, ko esat mūsu labā darījuši. Zēni mežā — —

Tas ir patīkams pārsteigums. Baidos tikai, ka Uldis varbūt gaida no manis kādu jaunu pakalpojumu: tur viņš pievilsies. Esmu stingri apņēmusies.

— Jums nav jāpateicas, es saku. Darīju tikai to, ko pati gribēju. Bet vairāk diemžēl nevarēšu. Redziet — —

Ļai Uldi pārliecinātu, gribu izstāstīt piedzīvojumu šīs dienas braucienā; bet necik tālu netieku.

Uldis Ķirts tikai pamāj ar galvu.

— Jums tas arī nav jādara. Tā bija pēdējā reize. Vairāk nevajadzēs. Liekas, nu esam tik tālu.

Cik tālu? Vai jums kas zināms?

Uldis runā čukstot un ļoti nopietni.

— Šis un tas. Piemēram, ka nometne stingri apsargāta. Vārti slēgti, nevienu vairs neizlaiž un neielaiž. Varbūt jūs arī vairs netiksīt iekšā. Pie tiltiem un ceļu krustojumos bruņotas sardzes. Un vispārīgi, skaidri redzams, ka drīz — —

— Kā jums liekas, ko tas nozīmē?

Uldis neatbild uz manu jautājumu. Gluži negaidot viņš saka:

— Vai esat jau paēdusi pusdienu?

— Nē, ēdīšu mājā.

— Nekas, nāciet man līdzī.

Daži gājēji nāk mums pretī, un viņš apklust.

— Kur jūs mani vedīsīt?

— Tepat netālu. Nāciet.

Izejam ielā. Uldis mani ieved mazā tējnīcā, kas patlaban gandrīz tukša. Skan radio, saimniece rīkojas ar traukiem.

Apsēžamies visdziļākajā stūrī pie galdiņa, kur jau sēd vecāks vīrs darba drēbēs un nesteidzīgi ēd pusdienu. Liekas, viņš Uldi gaida, jo viņi nesasveicinās. Uldis nomurmina dažus vārdus; vecākais vīrs paskatās uz mani un pamāj ar galvu.

— Mans tēvs, Uldis saka. Viņš jums kaut ko pastāstīs.

Apkārt skatīdamies, Ulža tēvs strebja viru un pa starpām stāsta tik klusu, ka svešnieki nevar dzirdēt.

Viņš ir dzelzceļnieks, strādā stacijas depo; viņa stāsts, kad sāku izlobīt atturīgo vārdu saturu, ir savāds un mani dīvaini satrauc.

Viņš saka, stacijā kopš dažām dienām notiekot mīk-lainas lietas. Pienākot noslēpumaini rīkojumi, kas jāizpildot lielā steigā, pa galvu, pa kaklu. Uz blakus slie-dēm novietoti vairāk vilcienu sastāvu aizrestotiem logiem un durvīm. Kādam no tiem, septiņpadsmit vagoniem, piekalti sevišķi stipri dzelzs stieņu rež-ģi, it kā tanī būtu pārvadājami plēsīgi zvēri. Darbs jāveicot lielā steigā, amatnieki strādādot caurām naktīm čekistu uzraudzībā. Visiem stingri piekodi-nāts par redzēto nevienam nestāstīt. Kaut kas gata-vojojoties; viņam neesot ne jausmas, kas — bet nekas labs tas nevarot būt. Lai kas būdams, tas notikšot drīz, jo priekšstrādnieks teicis, ka pēc pavēles vago-niem šovakar jābūt gataviem.

— Ķirta kungs, pusaizsmakusi iesaucos, vai jūs domājat —

— Vārdu labāk aizmirstiet, kundze, dzelzceļnieks atbild. Ja kāds zinātu...

— Kundze, iejaucas Uldis, mēs jums esam patei-cību parādā. Tāpēc vedu jūs šurp. Mēs ar tēvu gri-bējām, lai jūs zināt, ka viņi gatavojas. Mēs nezinām uz ko; bet tam jābūt kam nelāgam. Sakait savam vī-ram. Lai viņš to paziņo citiem virsniekiem no metnē. Esiet uzmanīgi. Varbūt prātīgāk būtu, ja viņi bēgtu — vismaz tie, kas nejūtas droši. Uldis paskatās man taisni acīs. Nāciet visi pie mūsējiem mežā. Jūs arī, kundze. Mežā tagad jauki, naktis kļūst arvien sil-tākas. Jums patiks... un katrā ziņā tur pašreiz dro-šāk. Nu jau tas vairs nevilksies ilgi. Nāciet — mēs visi jūs gaidīsim.

— Es nezinu...

— Padomājiet par to, Uldis nobeidz. Bet nedomā-jiet ilgi. Rīt vai parīt jau var būt par vēlu.

Neatceros, kā tiku mājā. Man prātā tikai viena doma: ātrāk to izstāstīt Natim. Kaut viņš drīzāk at-

nāktu. Mums nav daudz laika. Sametu drēbes somā, ietinu drusku pārtikas...Man jārikojas uzmanīgi, jo arī saimnieki nedrīkst zināt, kur esam aizgājuši.

Vakarā Natis atnāk ar dažiem draugiem. Viņiem kas pārrunājams; acis uzmetusi, jūtu, ka visus kas nospiež. Sāku stāstīt, ko esmu Gulbenē dzirdējusi, bet liekas, neviens negrib manī klausīties.

Bet viņiem taču tas jāzina, es domāju, un gandrīz izmisusi runāju skajāk. Izstāstu visu no gala — par pirmo tikšanos ar Uldi, par braucieniem mašīnā, ieročiem, un beidzot par laimīgo sagādījumu, kā šodien izglābos no kontroles — visu, tikai neminot vārdus.

Nu beidzot viņi sāk uzmanīgāk klausīties.

Natis platām acīm skatās manī, it kā mani vairs nepazītu.

— Olga, viņš saka izbrīnā un lielās rūpēs: Olga... un tu man nekā neteici?

Tad pastāstu arī to, ko dzirdēju no dzelzceļnieka. Natis saskatās ar draugiem, un mūsu istabiņā iestājas klusums.

Manas ziņas virsniekus pat nepārsteidz. Jā, liekas, arī viņi par to jau kaut ko dzirdējuši.

— Tad jau var gadīties, ka šovakar pēdējo reiz esam kopā, saka kapteinis Zelmenis. Rīt ap šo laiku... varbūt jau būsīm ceļojumā.

Man uzgulstas kā ledus gabals uz sirds. Kāpēc viņš tā domā? Ko nozīmē šie vārdi?

Nu viņi savukārt pastāsta man šīsdienas notikumus nometnē, un kad to dzirdu, man uzbrūk drebošas bailes. Ja būtu to zinājusi, varbūt nemaz nebūtu viņiem stāstījusi par ešalonam sagatavotajiem vagoniem stacijā...

— Bēgsim, čukstu Natim, bēgsim tūlīn, šovakar — un rādu somiņu. Es pasaukšu Kaiju...

Viņi tikai skumji pakrata galvas.

Vīra un draugu vārdos klausoties, arī man stāvoklis kļūst labāk saprotams. Jā, pēdējās dienās, un sevišķi šodien, nometnē notikušas dažādas pārmaiņas. Latviešu pulkos tikpat kā nemaz vairs nav kareivju — varbūt ne vairāk kā viens pret desmit, piecpadsmit krieviem. Virsdienesta instruktoru lieļa tiesa demobilizēti jau senāk. Patiesībā nometnē

palikuši tikai virsnieki, un tagad — tagad viņus jau apsargā kā cietumniekus. Pie vārtiem stāv bruņotas mongoļu sardzes, gar rajona robežām staigā čekisti, visapkārt glūn vietējo komunistu un komjauniešu spiegi. Nevienam vairs neizdod atļauju atstāt nometnes rajonu, ne uz stundu, ne brīdi. Pēdējais rikojums: arī tiem, kam tuvumā ģimenes, aizliegts naktis pavadīt pie tām — visiem jāguļ nometnē.

Varbūt viņi man gribējuši slēpt visļauņāko. Nu, redzot, ka pati tik daudz jau zinu, viņi saka visu. Viņiem paziņots, ka rīt daļai virsnieku jābraucot apvidus mācībās. Visi uzmin, ko tās patiesībā nozīmē.

Viens no vīra draugiem saka: — Ne velti politiskie vadītāji jau nedēļu strādā caurām naktīm, ieslēgušies savās istabās. Saraksts beidzot būs gatavs.

— Un kam jābrauc? es jautāju. Tev, Nati — jums visiem?

— To neviens vēl nezina. Vārdus paziņos rīt.

Nesaprotu, kā viņi var mierīgi sēdēt un tā runāt. Man ir tā, it kā stāvētu uz grimstoša plosta.

— Ko tad vēl gaidīt? es iesaucos. Bēdziet taču. Iesim, Nati, tūlī! Un sniedzos pār somas.

Natis lēnām krata galvu.

— Mēs tālu netiktu. Šovakar vairs ne. Viss rajons apsargāts. Tik stingri kā vēl nekad.

Bailēs un nepacietībā gandrīz kļiedzu:

— Ko tad jūs darīsīt? Gaidīsīt, lai viņi jūs saņem un — —?

Nevienam par to negribas runāt. Acīm redzams, viņi par to sen jau domājuši, un daudz. Beidzot Natis saka:

— Redzi, Olga... Mums diezin cik reižu likts noprast, ka mazākās nepaklausības, mazākās pretestības gadījumā būs jācieš ne vien mums pašiem, bet arī piederīgiem. Viņi zina piederīgo adreses. Tās uzdotas neskaitāmās anketās, ko esam pildījuši pagājušos mēnešos. Tev tas jāsaprot.. Ja virsnieki bēgtu, viņi paņemtu ģimenes — vecākus, sievas, bērnus. Mūsu starpā nav neviena, kas gribētu pirkt brīvību par tādu maksu. Labāk tad lai ņem mūs pašus — mums būs vieglāk zinot, ka piederīgie paliek drošībā. Par sevi mēs daudz nebaidāmies.

Pēc šiem vārdiem ilgi neviens nerunā. Tie aizver it kā pagraba durvis, kā akas vāku, un paliekam tumsā. Nekādas važas, nekādas saites nespētu tā saistīt šos vīrus kā šī nevarības apziņa. Pēkšņi saprotu jaunā, bargā skaidrībā: viņi jau ir cietumā — cietumā ar redzamām un neredzamām sienām. Viņi nevar no tā izbēgt. Kas viņiem vēl var notikt? Viņus var tikai pārvest no vienas kameras uz otru — vai uz soda vietu. Ārā viņi netiek. Viņus atbrīvot varētu tikai vētra, kas sagrautu varas sienas; bet tā vēl tālu apvāršņa pamalē. Viņi zina, ka tā nāks, bet zina arī, ka viņiem tā atnāks par vēlu.

Brīdī, kad to saprotu, ar mani kaut kas notiek. Vēl viņus redzu tāpat kā dažus mirkļus iepriekš — vīru un draugus, visas mīļās, pazīstamās sejas; bet kaut kā viņi man kļuvuši neaizsniedzami. Istabā ieviesies savāds vēsums, it kā ziemu durvis būtu pamestas vaļā un sliekšnim pāri veltos salta migla. Kaut kas ledains uzgulstas sirdij, stindzina rokas, liek sarauties ādai. Beidzot atskārstu, ka viņi tā jūtas jau sen, visu pēdējo laiku. Pēkšņi esmu kļuvusi viena no viņiem.

Viss ikdienišķīgais, sīkais atkāpies, nogrimis kaut kur dziļi lejā. Skaidri jūtu, kā tek pelēkā smilts laika pulkstenī. Par ko lai runāju, ko lai saku? Nekā vairs nav, kam piekerties; nekam vairs nav nozīmes. Mums taču vēl atliek tikai dažas stundas — viena nakts līdz laika galam.

Bet viņu skats skaidrāks, un viņu balsis nav aizsmakušas bailēs, kā mana.

— Būs jāiet, saka leitnants Krauliņš, paskatīdamies aprocas pulkstenī. Ir laiks.

Bet viņš vēl neceļas. Liekas, viņam uz sirds kaut kas, ko nav viegli izteikt.

Viņam arī nav jāiesāk — kaut kuņģis cits var pateikt to pašu viņa vietā: viņiem visiem vienas domas un rūpes.

Virisleitnants Gusts Alpers runā viņa vietā.

— Osīt, viņš saka, neveikli ieklepodamies. Mēs nezinām, kādu lozi kuņģis izvilksim. Visus taču nepāņems, daži paliks. Tu, Osīt, vienmēr esi bijis laimes bērns...

Natis parausta plecus.

— Kāpēc tu domā, ka tieši es? Tikpat labi var gadīties...

— Es vienkārši tā domāju. Ļauj man runāt. Ja tā iznāktu... ja ar mani kas notiktu, bet tu paliktu... Gri-bēju lūgt, vai tu neparūpētos par manu sievu... un mazo? Vismaz kādu laiku... viņai būs vajadzīga palīdzība un padoms. Es gan zinu, tev pašam ģimene un rūpju diezgan, bet... būtu mierīgs, ja tu man to apsolītu.

Viņš skatās Natim acīs, taisni un stingri, nenolaizdams skatu; taču viņa balss drusku iedrebas. Visi jūtam, cik sirsnīgs viņa lūgums. Gusts ļoti cienī manu vīru.

Vēl nesen viņš katru vakaru nāca pie mums zvanīt pa tālruni sievai, nepacietīgi gaidīdams ģimenes pieaugumu. Allaž viņš mēdza jokot un zoboties, lai mēs nemanītu, cik viņš patiesībā noraizējies, ka nevar būt Cēsīs pie sievas. Beidzot, tikai priekš dažām dienām, Gusts sagaidīja priecīgu ziņu, ka piedzimis dēls. Tovakar viņš atnesa pudeli vīna, un mums visiem bija mazi svētki. Viņš vēl nav dēla redzējis, tikai zina, ka zēns dūšīgs un ka tam viņa acis un deguns. Kā viņš cerēja dabūt atvaļinājumu, lai aizbrauktu pie savas jaunās sievas, kaut uz dažām dienām! Un tagad...

Viņš skatās Natim acīs un gaida atbildi uz savu jautājumu.

— Tas tev nemaz nav jājautā, Natis saka. Protams, es tev to apsolu. Bet tikpat labi varētu gadīties, ka... tev būtu jā rūpējas par Olgu un Kaiju... manā vietā. Vai tu to uzņemtos, Gust?

Vīra balss šķiet drusku aizsmakusi, un viņa vārdus dzirdot, visi paskatās uz mani.

Gusts pamāj ar galvu. Viņam grūti runāt; viņš vēl domā par savu jauno sievu un dēlu. Leitnants Krauliņš — mazais, sirsnīgais Arnis, kam Rīgā līgava, atbild viņa vietā — nē, viņu visu vietā:

— Tu taču zini, Osīt — ja kaut viens no mums būs dzīvs... un paliks šeit... tavai sievai netrūks aizstāvja un gādnieka — vienalga, kurš. To mēs visi tev apsolam.. visi, vai ne?

Viņš pamet skatu uz citiem, bet tas ir lieki. Tā pati sirsnīgā apņemšanās, tā pati nopietnība visu

sejās. Mīļie zēni! Man gribas ko teikt, bet nav vārdu.

Tad viņi pieceļas, un mēs atvadāmies. Nevienš negribam tam ticēt, viss mūsu būtēs tam pretojas, bet kāda baiga nojauta mums čukst, ka šķīramies uz mūžu.

Logā krīt silta vakara saule kā tumšs, iesarkans zelts. No meža stiepjas zaļas ēnas. Ir klusums, kas laukos atnāk ar saules rietu.

Mēs ar Natī paliekam istabā vieni. Esmu nometusies ceļos uz grīdas un ielikusi galvu viņam klēpī. Man jāsaņķ zobi, asaras valdot. Negribu, ka viņš mani redz raudot. Natis to neizturētu. Viņš tur manas rokas savās, tik stipri, it kā nekad negribētu tās atlaist, un klusē. Neredzu viņa seju.

— Olga, viņš saka, vai tu nepasauktu Kaiju?

It kā viņa domas uzminējusi. Kaija ieskrej pa durvīm. Viņa ir liksma un skrejot aizkususi, dubļiem notraipītu priekšautu, sabristām kājām. Viņa stāsta kaut ko par govīm un kaimiņu ganiem, bet mēs nedzirdam viņas vārdus.

Natis pieceļas Kaijai pretī un paceļ viņu rokās. Tā viņš ilgi stāv, meiteni pie krūtīm piespiedis, šūpodams viņu kā mazu bērnu. Kaija laimīga, kā vienmēr, kad tēvs viņu paņem rokās.

— Tētiņam tagad jāiet, Natis saka, un jautā nopietnā balsī, nedrošu smaidu uz lūpām. Tev jāpaliek pie māmiņas manā vietā. Vai tu būsi viņai vienmēr laba? Tu zini, ka māmiņai sāp sirds, kad neesi rātņa.

— Es būšu, Kaija pieklājīgi apsola. Vaj nākamo svētdien brauksim pie vectēva, kā tu apsolīji? Tu taču rīt atkal atnāksi, tēt, vai ne?

— Atnākšu, Natis atbild, katrā ziņā — tiklīdz varēšu. Un vienmēr domāšu par tevi.

— Nu labi, Kaija saka. Tad tu vari iet. Bet rīt es tevi atkal gaidīšu.“

Aizsūtu Kaiju mazgāties.

— Nu man arī jāiet, Olga.

Liekas, esmu ko aizmirsusi, kaut ko ļoti svarīgu — kaut kas būtu jādara, jāsaņķ, bet galva gluži tukša, tanī nav nevienas domas. Nezinu, kur likt savas drebošās rokas.

— Nati, ja tev tiešām jābrauc — saki, ko lai tev dodu līdzī? Tu taču nevari tā — tukšām rokām.

— Mēs nekā nedrīkstam ņemt līdzī. Tikai to, kas vajadzīgs apvidus mācībām — karšu somu, kaujas reglamenta grāmatīņu, zīmuļus. Vairāk nekā. Citādi viņi domātu, ka zinām vairāk, nekā mums saka..

Tomēr ietīnu viņam sainīti pāri veļas gabalu, dažas kārbīņas papirosu, riekšavu mājas cepumu.

Natis paņēma sainīti. — Nu tad ardievu, Olga —

— Iešu tev līdzī.

Apmetu lakatu ap pleciem, un ejam — pa to pašu pļavas taku, kur tik daudzkārt esam staigājuši. Vakarš dzestrš, pūš mitrs vējš. Saule, rietā laizdamās, nogrimst biezās mākoņos, kas aizņēma visu pamali kā milzu ugunsgrēka dūmi. Liekas, naktī būs lietūs. Manas izmisušās domas pieķeras katram sīkumam: varbūt tā laba zīme. Zeme izslāpusi ilgajā sausumā, viss gaida lietu.

Būtu jārūnā, bet mūsu lūpas mēmas. Baidāmies teikt, ko domājam, lai nedarītu viens otra sāpes vēl lielākas. Ejam gausi, kā grūtu nastu nesot.

Upe tek tumšā un klusā, vietām slēpdamās grīšļa un meldru līčos. Vietām mums netālu garām pāriet bruņotas patruļas.

Apstājamies pie kuplas ievas, kas vēl stāv ziedos. Vakara krēslā tvan vēlo ziedu rūgtā smarža.

Natis mani skūpstā, ilgi turēdamas manu galvu drebošās rokās. Tā ir mūsu atvadišanās: viņa lūpas paliek mēmas, bet es jūtu — līdz sirds dziļumam jūtu, ko tās grib teikt.

— Varbūt mēs veltīgi baidāmies, es saku. Varbūt jums tiešām jābrauc tikai apvidus mācībās.

— Varbūt, atbild Natis. Viņa balss krēslā skan sveši.

— Un tu teici, ka izsaukšot pēc saraksta, es turpinu, — lai būtu kas, ko teikt. Man liekas, ka neizturēšu, ja kaut mirkli vēl palikšu klusu. Varbūt tevi neizsauks. Es zīnu, ka tevi neizsauks. Tas nemaz nedrīkst notikt — es tam netīcu — netīcu!

— Varbūt, Natis atbild.

Vairāk mums nav, ko teikt. Nometne ir klāt, tālāk nevaru iet.

— Rīt atnākšu azaidā, Natis vēl saka. Tad varbūt jau zināšu vairāk. Ar labu nakti. Esi mierīga.“
Ilgi stāvu un skatos krēslā, kur nozūd viņa stāvs. Tad lēnām gar upmalu soļoju atpakaļ.
Nezinu, kur eju. Metas krēsla.

TRĪSPADSMITĀ NODAĻA

(Olga Osīte)

Pulkstenis septiņi. Visu nakti neesmu varējusi aizmigt, tikai rīta pusē uz brīdi iekritu caurā, murgainā miegā. Kaija vēl guļ, negribu viņu modināt, Steigā gatavoju azaidu, klāju galdu, gaidu. Laiks paiet. Natis neatnāk. Zinu, ka pēc astoņiem viņu veltīgi gaidīt, jo tad jau sākušās nodarbības.

Pārbrauc Ikstrums, kas rīta augrumā bijis Litenē, un atved jaunas ziņas. Pagājušā naktī gan ciemā, gan pagastā daudz cilvēku apcietināti un aizvesti, arī viņa brālis ar ģimeni, no savām mājām, kas te pat netālu. Visā novadā valdot liels uztraukums.

Saimniece lauza rokas un raud. Ikstrums runā un runā, stāstīdams man, ko redzējis Litenē un dzirdējis no kaimiņiem.

Jautāju, vai viņš manījies ko neparastu no metnē?

Kā ne, no metnē arī. Braucis gaŗām un redzējis. Rinda smago mašīnu stāvēt uz ceļa, un ap tām pulcējoties daudz latviešu virsnieku. — Droši vien tur arī kas gatavojoties.

Vīreļa seja sarāvusies tūkstoš sīkās grumbās, viņš mirkšķina apsarkušas acis un izskatās it kā nosalis. Brītiņu viņš grozās pagalmā nezinādams, ko darīt; tad attopas: jā, viņš nevarot ilgāk palikt, jābraucot uz brāļa mājām. Tās stāvēt tukšas — lopi nebaroti, govīs neslauktas... Gans palicis viens pats, un kas zina, varbūt arī tas bailēs aizlaidies.

— Vai tev nevajadzētu aizbraukt uz Gulbeni, ierunājas tuklā saimniece. „Diezin, kā Viktoram... vai nav kas...“

— Viktoram?! Ikstrums īgni pasmejas. Ko tu runā! It kā tu nezinātu — — Tālāk neklausos; esmu istabā.

Uzrauju Kaiju augšā, palīdzu apgērbties. Abas skrejām uz nometni. Kaija vēl samiegojusies un visu laiku man kaut ko jautā: Māmiņ — māmiņ — Ne-dzirdu, ko viņa man grib teikt.

Pirmo reiz, kopš te dzīvoju, mani nelaiž nometnē. Rādu apliecību, bet tā nekā nelīdz; liekas, sargi mani pazīst, un tomēr dzen atpakaļ.

Mani jau viņi neatturēs. Apmetu likumu un tomēr tieku iekšā. Nometnē drūzma un kustība, tur mūs kādu brīdi neviens neievēro.

Ikstrumam taisnība, viss ir, kā viņš stāstījis. Uz ceļa stāv rinda noputējušu, dubļainu smago mašīnu— Vairoga fabrikā ražotie fordī. Daļa virsnieku jau sakāpuši tanīs, vēl vairāk stāv tuvumā un gaida. Visapkārt nostatīti mongoļu sargi ar patšautenēm.

Redzu daudz pazīstamu seju, bet neviena no viņa tuvākajiem draugiem. Virsnieki mani pazīst un sveicina.

— Kur jūs brauksit? es viņiem jautāju.

— Uz kursiem!

Saprotu, kāda drūma ironija skan šais vārdos.

— Vai neesat redzējuši manu vīru?

Nē, Natis nav redzēts. Skraidu gar mašīnām, meklēju un taujāju. Vīra nav. Daļa virsnieku vēl telpās, kur politiskie vadītāji tiem lasa lekcijas.

Kāds čekists mūs pamanījis un nikni lamādamies dzen projām. Man jāpaklausa, bet krūmos apstājos un no citas puses nāku atpakaļ.

Pusdesmit. Arvien vēl nekur neredzu vīra. Man iešaujas prātā, ka tā varētu būt laba zīme, ja viņa te nav — varbūt viņa vārda nav sarakstā. Bet man viņš jāatrod, jāredz, tūliņ — Nati, kur tu esi? Varbūt esam izmainījušies ceļā, un viņš aizgājis uz Ikstrumiem azaidā? Kur tu esi, mīļais — gribu tevi redzēt!

Tad viņu ieraugu. Tur viņi nāk — kapteinis Zelmanis, Krauliņš, Alpers, slaidais Kurzemes zēns tumšs zilajām acīm — Jānis Zants. Pietiek skata uzmetiena viņu sejām, lai visu zinātu.

Viņu lūpas sakniebtas, acis tumšs nemiers, vaibsti sarauti sāpīgā spriegumā. Cik vienādas pēkšņi kļu-

vušas viņu sejas — tikpat vienādas kā viņu domas un likteņi.

Natis raugās man acīs gandrīz izbijies. Ak, es taču nezinu, kāda pati izskatos. Viņš saņem manas rokas.

— Olga — es tev jau teicu, viņš neveikli pūlas mani mierināt. Nebēdājies. Ko tas līdz? Tev jātaupa spēki. Kas var zināt — nāks varbūt vēl ļaunākas dienas.“

— Kad jums jābrauc...? es jautāju, tikko varēdama parunāt.

— Vienpadsmitos.

— Visiem —?

Natis neatbild.

— Šoreiz nav laimējies, saka Zelmenis. Mums, kas te esam — visiem.

Gausi velkas laiks. Vienpadsmitos atskan pavēle, virsnieki sakāpj mašīnā. Apeju apkārt kolonnai, no otras puses tuvojos smagajai mašīnai, kurā stāv Natis. Pieķeros tās malai, it kā rokām varētu to atturēt. Natis skatās manī no augšas. Viņa seja pelēka, ādas krāsa saplūdusi ar gaišajām uzacīm. Man grūti elpot, it kā kāds rokām žņaugtu kaklu. Es varētu pakrist zem riteņiem, ja mašīna šai brīdī sāktu kustēties. Droši vien skrietu līdzi.

Pusdivpadsmit. Kolonna stāv, kā stāvējusi. Tad pienāk ziņa, ka izbraukums apvidus mācībās uz pāris stundām atlikts. Tā vietā lasīšot lekciju. Vienos visiem atkal jābūt mašīnās.

Virsnieki izkāpj, daži negribīgi aiziet uz priekšlasījuma telpām, citi apsēžas koku ēnā un smēķē. Gaidīšana mokas dara vēl lielākas.

Mēs ar Kaiju atkāpjamiem no mašīnām, stāvam celiņa malā un gaidām. Natis kaut ko runā ar biedriem. Pamazām ap mums sapulcējas visi mūsu draugi.

Atceroties šīs dienas norisē vietām tumši, tukši plankumi, it kā laiks būtu pagājis, man klāt neesot. Bet šos brīžus nometnē, aizbraukšanu gaidot, nekad neaizmirsīšu, kamēr vien dzīvošu. Esmu tos nezin cik reižu pārdzīvojusi gan nomodā, gan sapņos — atkal pārdzīvojusi visos sīkumos, gaišā, pilnīgā skaidrībā, kā toreiz.

Tuklais kapteinis Andžāns, tagad gluži sakritušu seju, pienāk mums klāt un grib ko teikt, bet nevar parunāt. Viņš apsēžas, paņem Kaiju klēpī un glāsta

tai galvu. Viņam viegli dreb roka, un acis šķiet aizmiglojušās.

Zinu, ka Kaijas vietā viņš redz savas mazmeitas — tās, kas paliek kaut kur Zemgalē. Tā viņš arī agrāk, pie mums nākot, mēdza Kaiju ņemt uz ceļiem, lai ar viņu parotaļātos, un brīžiem — varbūt viņš domāja, ka to nemanām — bikli noglāstītu tai matus. Nu viņš to varbūt dara pēdējo reiz. Pēkšņi redzu, ka viņš vairs nav jauns: sagrauzts vīrs sirmiemiem deniņiem — tēvs, kas gribējis dzīvot saviem bērniem un mazbērniem.

Turpat ir arī Gusts Alpers — cik neparasts izskatās allaž jautrais Gusts bez jokiem valodā, bez smaida uz lūpām. Ja nebūtu gaišo, sirsniņo acu, liktos gluži kā svešs cilvēks. Lēnām, vilcinādami, viņš pienāk man klāt un saka, nogaidījis brīdi, kad, kā viņam šķiet, neviens neklausās:

— Olga... varbūt jūs kādreiz satiksīt manu sievu. Viņš izņem no kabatas saburzītu aploksni un iedod to man. — Te viņas adrese... Cēsīs... Sakait viņai, lai nebēdājas. Viss būs labi. Es pārnākšu. Lai viņa gaida un neraizējas. Esmu diezgan stiprs, gan izturēšu... lai tas būtu, kas būdams. Un sakait Mirdzai, ka es... vienmēr par viņu domāšu — par viņu un mazo.

Ielieku aploksni somiņā. — Jā, Gust, es saku. Es viņai to pateikšu, ja vien... nē, pateikšu katrā ziņā — es pati pie viņas aizbraukšu, tiklīdz varēšu.

Arnīs Krauliņš stāv Gustam aiz muguras, it kā gaidītu savu kārtu. Mazais, sirsniņgais Arnīs, kas man reiz, kādā sen pagājušā vakarā, kautrīgi teica, ka manās acīs esot vasaras saule — un tik drīz to aizmirsa, atradis gaišāku sauli savas līgavas acīs. Nu viņš nostājas man blakus, sasarcis un apmulsis. Zinu, ka viņš arī man grib ko teikt. Atceros, kā viņš nāca pie mums katru vakaru, un ilgi runāja pa tālruni ar līgavu Rīgā — reizēm pievērdams durvis, lai nedzirdam — bet es tāpat zināju visu, ko viņš klusu teica tālrunī. Cik karsts bija klausuļa stobriņš, kad viņš to beidzot nolika — no viņa kvēlošās sirds, viņa satvikušās rokas... Un pēdējā nedēļā, kad viņi jau bija visu norunājuši, nolikuši kāzu dienu, tiklīdz Arnīs dabūs atvaļinājumu. Kā viņi ilgojās tikt kopā, kaut uz dienu, uz brīdi. Kā viņš savu meiteni gaidīja

ciemā — vēl līdz vakardienai — varbūt viņš to gaida vēl tagad, pēdējā brīdī, reižu reižēm pamezdam skatu uz nometnes vārtiem?

Nē, tagad viņš laikam gan zina, ka savas meitenes vairs nesagaidīs. Gaidīšana nu sāksies viņai. Cik uzticīga ir Arņa līgavas jaunā sirds? Cik stipra viņas mīlestība?...

— Osīša kundze, gribētu jums lūgt — viņš neveikli iesāk, vai jūs, kad būsit Rīgā, nenodotu manai līgavai šo vēstuli? Es to... vakar rakstīju... un šorīt agri... gandrīz visu nakti. Tā nav pārāk gaļa, bet... es dažas saplēsu un sāku atkal no gala... Negribu to sūtīt pa pastu. Ja jūs viņai to nodotu — personīgi — un pateiktu, ka... ka es...

— Jā, Arni — pateikšu visu, es saku, un man spiežas asaras acīs. Zinu, kā jūs viņu mīlat. Pateikšu.

— Es viņai rakstu, Krauliņš murmina, nolaidis acis kā zēns, kā mēs dzīvotu, ja nebūtu... ko mēs darītu, ja varētu... un ka tad, kad pārnākšu, mēs nekad — nekad vairs nešķirsimies...

Jā, viņiem pat vēl nav pagātnes, ko atcerēties. Viņiem ir tikai ilgas, sapņi par skaisto nākotni, ko tiem draud atņemt. Un viņu karstā mīlestība, kas nekad nedrīkst izdzist, jo reizē ar to nodzistu saule.

Vēstule ir bieža, un man liekas, ka zinu visu, kas tanī rakstīts. Lapu pēc lapas klāj grūti salasāmi, steigā uzmesti teikumi un vārdi — vārdi, kuŗos dreb izmisums, spītība un ticība neiespējamajam.

— Es viņai to nodošu. Tiklīdz aizbraukšu pilsētā.

— Paldies, Osīša kundze.

Viņš pagriežas un ātri aiziet. Varbūt viņš negrib, ka tagad redzu viņa seju. Jo man arī tas būtu jāsaka viņa meitenei, kad to satikšu. Arnis grib viņas acīs palikt drošs un stiprs.

Tā viņi nāk cits pēc cita, atvadīties no manis, noglāstīt Kaiju, un zinu, ko viņi domā — šai stundā viņiem neesmu tikai Anatola Osīša sieva, bet pēdējais sakars ar visu, ko tie mīl, pavediens, kas tos vēl saista ar dzīvi. Esmu viņiem māte, kas paliek kaut kur Zemgales vai Kurzemes laukos; māsa, kas mīt tālu un ko vēl gribas sveicināt; sieva un līgava, no kā sirds negrib šķirties, kas ir dārgāka nekā pati dzīvība... Un Kaija, kuŗas mazās rociņas tie tur

savās, kuŗas matus bikli glāsta viņu cietās delnas — Kaija ir viņu pašu meitene, tik līdzīga viņu bērniem, kas tos gaida mājās... ka šai brīdī nav no tiem atšķirama...

Pūš vēss vējš, aukstās, zilās debesīs lietus mākoņi mainās ar sauli; nometnes krūmi un koki, cilvēku stāvi un sejas pārmaiņus atspīd nežēlīgā gaismā un iegrimst pelēkā ēnā. Stāvu atspiedusies pie koka, un viegli drebu; man drusku salst.

Nu jau no manis būs atvadījušies visi mūsu draugi — visi, kas kautrīgi spiedās man klāt, pacietīgi gaidīdami savu kārtu. Visi?... Nē, liekas, ir vēl kāds, kas man nav paspējis spiest roku, paskatīties acīs, lūgt kādu mazu pakalpojumu.

Tur vēl ir Jānis Zants, šis savādais, klusais Kurzemes zēns zilām acīm un gaŗām, tumšām skropstām, gandrīz kā meitenei. Vienmēr esmu domājusi, ka viņš par trauslu kaŗavīra dienestam. Sappotājs puisis, kas līdzī citiem mēdza nākt uz mūsu istabiņu Ikstrumos, bet lielāko tiesu klusēdams sēdēja pie sienas vai uz Kaijas gultas malas, it kā tikai klausītos citu sarunās, un ko šad tad pieķēru tik savādi skatāmies manī... Tas pats, kas kādreiz, vaļsirdīgā brīdī, bij atzinies, ka gribētu būt mans draugs... protams, tikai draugs, tā viņš toreiz teica, zinādams, ka visa piederu Osītim... Nu viņš kā pēdējais pienāk klāt un saņem manu roku.

Ko viņš man teiks? Viņam nav sievas, kam jānodod sveicieni, ne ģimenes, par ko jā rūpējas. Viņš patur manu roku savā ilgāk, nekā mēdz darīt sasveicinoties, un palaiž to tikai mirkli pirms tam, kad pati gribu to atvilkt. Viņš skatās manī savām lielajām zilajām acīm, un pēkšņi jūtu, ka viņš vislabāk ne-teiktu nekā — ka vārdi viņam šķiet lieki un melīgi.

Bet kaut kas jā saka, un Jānis Zants saka gandrīz parastā, māksloti vienaldzīgā balsī:

— Es vienmēr atcerēšos jaukos vakarus pie jums... jūsu istabiņā. Ja mēs... ilgi neredzētos, vai jūs... kādreiz domāsit par mums — par mani, Olga?

Viņš skatās man acīs un smaida, lai es šos vārdus neņemtu pārāk nopietni. Šai mirklī saprotu, ka viņš, vienīgais no visiem draugiem un paziņām, nācis at-

vadīties no manis — ne no sievas, dzimtenes — bet no manis pašas.

— Protams, domāšu, es saku. Kā es varētu jūs aizmirst — savus labākos draugus?... Uz redzēšanos, Zant...

— Paldies, Olga.

Viņš pagriežas un lēnām aiziet pie citiem. Natis pienācis klāt, un atkal esam vieni mazā aplī, kas kā ar stikla sienu atdalīts no drūzmas; vieni kustīgajā paziņu un svešnieku pūlī.

Vai arī mums nu jāatvadās?

Natis apliek roku man ap pleciem un uz mirkli pievelk mani sev klāt, it kā drošinot un mierinot; zinu, viņš grib teikt: nebēdājies, nebūs tik jauni. Bet smaids viņa sejā negrib pastāvēt, tas pavīd uz lūpām un nodziest iekritušo vaigu un acu ēnās. Viņš ļoti pūlas izlikties mierīgs, bet ko tas līdz — es taču viņu tik labi pazīstu: domas viņš varbūt var man noslēpt, bet ne jūtas. Zem ārējā miera ir kluss izmisums; aiz laipnajiem vaibstiem neprātīgas bailes kā slīcējam, kas pagurumā raugās pēc laivas, pēc sēkļa. Varbūt roka, kas mani grib mierināt, pati meklē balstu pie mana pleca.

Kādu balstu viņš varētu manī atrast, ja pati esmu tik vāja, ka tikko turos kājās? Tad pēkšņi to jūtu. Viena daļa manī vāja, bet ir otra, stiprāka — tā, kas netic. Atvadoties no citiem, man tas vēl likās iespējams; bet nu, kad jāšķiras no vīra, pēkšņi zinu: tas nav tiesa! Kaut kas dziļi manī atsakās ticēt: tam visam jābūt muļķīgam pārpratumam. Nekas mūs nevar šķirt, un nešķirs. Šī zināšana manī tik droša un stipra, ka nekāda vara to nespētu man atņemt. Protams, ārēji liekas, ka Natis iekāps mašīnā un aizbrauks; visi tā domā, arī viņš, un es pati no tā baidos. Bet tā nav īstenība; patiesībā viņš nekur nevar aizbraukt; tas nav iespējams. Mēs esam kopā, un kopā paliksim; citādi nekam nebūtu jēgas. Tūliņ pārpratumš noskaidrosies, un paši smiesimies par savām aušīgajām bailēm. Lūk, mašīnas braukšanas kārtībā, bet arvien vēl stāv: tās nekur nebrauks, apvidus mācības atcels vēl uz pāris stundām, un tad pavisam. Mēs varēsim iet mājā pusdienās.

Zinu, ka Natis arī grib tā domāt, bet viņam nav

spēka, viņu māc īstenības bailes; viņš meklē manī šo spēku — palauties uz neiespējamo. Viņš saņem manas rokas savās, it kā gribētu tās sasildīt. Bet manas rokas ir siltas un viņa rokas aukstas.

Tā šais pēdējās minūtēs stāvam un klusējam, it kā mums nekā nebūtu, ko runāt. Viss manī kliez, ka tas nav tiesa, pat, ja mūs gribētu šķirt, es to nepie-laistu, neatļautu, es viņu paturētu vai ietu līdzī — bet Natis raugās manī no dīvaina tāluma, it kā mēs jau būtu izšķirti, tikai savām vēsajām rokām vēl turēdamies pie manis. Nespēju izteikt neviena vārda no tā, kas būtu jāsaka, un acīm redzams, Natim klājas tāpat. Varam runāt tikai par gluži ikdienišķīgām, nenozīmīgām lietām. Mums visu laiku prātā, ka Kaija stāv turpat blakus un klausās.

— Gaidīšu tevi vakariņās, es saku. Būšu tepat nometnē, gaidīšu mašīnas atpakaļ.

— Jā, Natis saka. Bet nestāviet te ārā, ejiet mājās. Ir vēss, Kaija var saaukstēties. Mēs varbūt... tik drīz nepārbrauksim.

— Es nekur neiešu. Gaidīšu tepat, Kaija saka. Man nemaz nav auksti.

Natis viņu paceļ sev pie krūtīm.

— Klausī māmiņai, jā? viņš saka.

Pēkšņi Kaija apķerās Natim ap kaklu un sāk raudāt. Visu laiku esam sargājušies izteikt ko tādu, kas viņai nebūtu jādzird, un tomēr liekas, meitene saprot vairāk, nekā esam tai teikuši — varbūt savā bērna nojautā zina visu. Un tagad viņa atvadās no tēva manā vietā — tā, kā es arī gribētu, ja nebaidītos, ka zaudēšu pēdējo savaldīšanos, tiklīdz ļaušu vaļu bailēm un asarām.

Kaija glaužas Natim pie kakla, un asaras birst viņai pār vaigiem kā pupas — viņa raud kā sapnī, pati nezinādama, par ko. Mašīnas ierūcas mums pa labi, balsis skaļi sauc. Man liekas, ka krūtīs tūlīn kaut kas pārtrūks, un domāju: kaut jel Kaija neraudātu, kaut Natis runātu — —

— Tu taču drīz pārnāksi, tētiņ? Kaija šņukst. Es tevi gaidīšu, nāc!“

— Jā, Natis saka, un tad viņam jāiet, kāds jau vairāk reižu sauc viņa vārdu.

Viņš nenoliek Kaiju zemē, bet atdod man — un tā

es palieku, ar bērnu pie krūtīm; viņš pamāj ar roku, kaut ko nomurmīna — es pat nedzirdu, ko, un aiziet. Tobrīd man neienāk prātā, kāpēc viņš tā dara; vai viņš nevarēja meiteni nolikt zemē, un pēdējā brīdī, kad ar visu būti sniedzos pēc viņa, pēc kāda maza glāsta — — Tikai vēlāk, daudz vēlāk saprotu, kāpēc viņš tā darījis.

Pulkstenis divi, kad mašīnas sakustas. Tanīs sakāpuši mūsu virsnieki, un katrā kulbā ir mongoļu sargi ar patšautenēm. Cita pēc citas tās aizbrauc pa smilšaino, dubļaino ceļu, bet es redzu tikai vienu, to, kur stāv Natis; un kad tā nozūd, vairs neredzu nekā.

Balta, tāla saule mainās ar pelēkām ēnām, ko atnes vēss, mitrs vējš. Nometnē pēkšņi iestājas savāds klusums; kaņavīri vēl brīdi kustas starp kokiem kā zaļas ēnas, kā kustīgi krūmi, tad pamazām izkļūst. Klajumā mani atkal ierauga, dzen projām; mongoļu sargi nikni skatās manī un kustina lūpas, it kā kliegstu. Esmu bezgaisa telpā, kur neiekļūst skaņas; nekā nedzirdu, bet saprotu, ka mani te neatstās.

Lēnām ejam mājā.

Te nāk laika sprīdis, dažas stundas, ko esmu pazaudējusi. Neatceros it nekā, kas tanīs noticis; varbūt nav noticis nekas — laiks apstājies, pulksteņa rādītāji tukšumā un klusumā nokrituši uz leju, līdz pieciem vai sešiem. Nākamais, ko apzinos, ir tas, ka esmu ārpus nometnes, uz Gulbenes ceļa. Ko es te daru? Cik ilgi te jau stāvu:

Varbūt esmu gājusi uz nometni un neesmu ielaista. Citi varbūt nākuši šurp, un esmu atnākusi tiem līdz.

Esam mazs pulciņš gaidītāju — dažas kaņavīru sievas, pāris virsnieku, kam rūp, kas noticis ar apvidus mācībās izbraukušajiem. Dzirdu dažādus minējumus. Visvairāk runā par pagājušās nakts notikumiem ciemā un pagastā.

Tad dažas smagās mašīnas pārbrauc nometnē, bet tās ir tukšas. No tā brīža visu atceros tik skaidri, kā kad tas būtu noticis vēl vakar.

Mašīnas novietojuši, divi šoferi pienāk mums klāt un paved mūs nomaļā vietā. Mēs viņus ielencam nepacietīgā ziņkārībā, un viņi stāsta.

Tas nezīmējas uz viņiem. Viņiem nekas nav no-

ticis, nekas nav draudējis — viņi tikai darijuši, kas tiem pavēlēts. Tāpēc viņi par to varētu runāt mierīgi. Bet viņi nerunā mierīgi. Viņi piedzīvojuši kaut ko neizsakāmi briesmīgu, ko tādu, kas nojaucis robežu starp skatītājiem un upuriem, un ir gandrīz tā, it kā viņi to būtu ne tikvien redzējuši, bet paši pārdzīvojuši. Viņu vāibsti savādi raustās, acis vīd neticīgas šausmas, un viņi runā tik nesakarīgi, ka sākumā grūti izprast, ko tie grib teikt.

Viņi stāsta, ka bijuši jau Gulbenes tuvumā, kad mašīnas apturētas, virsniekiem pavēlēts izkāpt un kolonnā iet uz nelielu kļajumu — pļavu meža vidū. Atskanējusi komanda: Rokas augšā! Šoferi redzējuši, ka pļavu no visām pusēm ielenkušas čekistu vienības ar tanketēm un ložmetējiem. Virsnieki atbrūnoti, un tiem pavēlēts nogulties uz mutes; tad kādai daļai ar dzeloņstieplēm uz muguras sasietas rokas.

Klausoties gandrīz nedzirdu vārdus — tas, ko šoferis stāsta, dzīvā ainā risinās man acu priekšā. Redzu Naši guļam uz krūtīm mitrā zālē, aiz muguras atliektām rokām. Pēkšņi sajūtu asas sāpes ap roku locītavām, it kā tās žņaugtu grodi savilkta stieple. Paskatos un esmu gandrīz pārsteigta, ka uz savām roku locītavām neredzu asinis.

Viņi atbrūnoti, un tiem atņemts viss — pulksteņi, papirosu etvijas, kabatas naži, nauda, dokumenti.

— Un neviens nepretojās? jautā kāda vīrieša balss man aiz muguras.

— Daži, saka šoferis. Tos turpat uz vietas nošāva. Vienu pazinu, kapteini Zelmeni. Tas krita pats pirmais. Viņš negribēja atdot ieroci.

Redzu gaŗā kapteiņa augumu izstiepušos sūnās, netālu no krūma. Viņš guļ uz muguras un vaļējām acīm skatās koku galotnēs. Viņa lūpas, allaž tik skopas vārdos, spītīgi sakniebtas, apklusušas pavisam.

— Un tālāk? Kas notika tālāk? jautā nepacietīgas balsis.

— Viņiem lika kāpt atpakaļ mašīnās, šoferis stāsta. Caur pilsētu braucot, pavēlēja tupēt uz ceļiem, lai ļaudis neredzētu, ko vedam. Stacijā viņus sadzina preču vagonos, kas jau stāvēja sagatavoti uz blakus sliedēm. Mēs redzējām. Viņus sadzina atsevišķā sas-

tāvā. Vairāk nekā nezinu. Mums pavēlēja braukt atpakaļ. —

— Un Natis — kliez kāda man gluži sveša balss. — Kas notika ar manu vīru?

Šoferis skatās manī ieplēstām acīm, it kā nesa-prastu.

— Es jau teicu, kundze. Vairāk nekā nezinu.

Man ir savāda, spokaina sejūta, it kā šūpotos gaisā, kājām neduroties pie zemes. Laiks skrien asām šaltīm kā vējš, tad pēkšņi apstājas kā sasalis ūdens. Liekas, varu būt reizē vairāk vietās. Redzu Nati tumšā vagonā, drūzmas vidū, sniedzoties pret aiz-restotu logu. Stāvu Ikstrumu istabiņā un rakņajos kumodes atvilknēs. Rokas raustās, pirksti nekā nevar saturēt.

Viss atņemts — papirosi, nauda? Natim tik grūti iztikt bez smēķēšanas; viņš drīzāk atteiktos no ēdiena. Sametu portfelī kreklu, zeķes, dažus kabatas laka-tiņus, un meklēju papirosus, jā, te tie ir — ielieku visus. Ko vēl? Mana galva gluži tukša — ak tā, kaut ko ēdamu. Maizi, sviestu...

Kaija rausta man aiz piedurknes un kaut ko jautā. Varbūt atbildu, bet nezinu, ko. Esmu uz ceļa. Līņā sīks lietus, metas krēsla. Vai meklēt vedēju? Bet kamēr to sameklētu — nē, tik ilgi nevaru gaidīt. Līdz Gulbenei taču nav tālu — tikai trīspadsmit kilometru pa taisnāko ceļu — lielākais sešpadsmit. Esmu jau gabalā.

Kāda sievietē man pa priekšu brauc ar divriteni. Ceļš dubļains, rīces pielījušas, viņa slīd, krīt, stumj riteni pie rokas. Esmu viņai garām, viņa savādi noskatās manī un paliek arvien tālāk man aiz muguras. Kaut jel tik ātri nesatumstu! Vēl nevar būt vēls, bet lietus dēļ krīt agra krēsla. Ceļš ir kā gumija, liekas, jo ātrāk skreju, jo garāks tas stiepjās.

Vīra seja reizēm iznirst no krēslas pavisam tuvu. Natis ticis pie loga, viņa acis raugās apkārt meklējot; viņš gaida mani. Tūlīņ, mīļais, es jau nāku! Eju ātrāk, vēl ātrāk, tikai tanīs mikļos, kad redzu Nati, neredzu ceļa un pāris reižu krītu. Peļķes dziļas, īsts muklājs, ne ceļš — bet ūdens silts, man nesalst. Labi, ka nepazaudēju kurpes, man nebūtu pacietības krēslā, dubļos tās meklēt. Ceļos, noslauku

rokas zālē; brītiņu eju lēnāk, plaušās duņ un nav elpas. Bet portfeli neesmu pazaudējusi, to arvien vēl turu stingri rokā.

Liekas, ka skreju jau stundām, bet ceļam nav un nav gala. Pēkšņi man uzbrūk briesmīgas bailes: esmu apmaldījies un nekad netikšu galā. Vai krustcelēs nogriezoz uz pareizo pusi? Nē, esmu izklaidībā aizskrējusi aplam; viss nepazīstams, spokaini svešs — pa šo ceļu nekad neesmu gājusi, tas nevar būt īstais. Man jau sen vajadzēja būt Gulbenē. Ko man darīt — ieskriet kādās mājās pajautāt, vai griezties atpakaļ? Krēsla metas arvien biežāka; sāk stipri līt. Ūdens plūst man pār seju, mati līp pie pieres. Vai esmu iznākusi kailu galvu, vai lakatiņu pazaudējusi ceļā? Vienalga, man vēl ir portfelis. Ātrāk, Natis gaida...

Beidzot atspīd ugunis — pirmās Gulbenes ēkas. Jā, esmu uz pareizā ceļa; šaubas vienā mirklī izgaist, bet tūliņ uzmācas bailes, ka būšu par vēlu. Nati, es tiešām ātrāk nevaru — lūk, tikko velku kājas, ikros kaut kas draud trūkt. Reizēm apstājos un elšu kā suns. Vēl drusku, nu jau vairs nav tālu. Kas ar mani noticis? Vai esmu tik vārga, ka tāda nieka gabala vairs nevaru kājām noiet —

Liela ēka gaišiem logiem — tai jābūt stacijai. Pie ieejas stāv daži cilvēki, redzu tumšus siluetus pret gaismu aizmugurē. Liekas, tie karavīri — varbūt tur būs kāds paziņa? Aizelsusies pieskreju klāt.

— Nazad, — saka īgna balss. — Ne dozvoļeno.

Saku, ka man jātiek iekšā, ka tur mans vīrs, komandieris, ka man jānodod — bet kareivis nesaprot; es vāji runāju krieviski. Mani nelaiž tālāk.

Nu, neesmu visu ceļu nākusi, lai tik vienkārši padotos. Jūs jau nu mani neatturēsīt. Spiežos garām.

— Kudā ļežeš? sargs man uzbrēc. — Skazal, neļzja... Sumašedšaja!

Ko nozīmē „sumašedšaja?“ Vārds griežas man dzirdē, ilgi atkārtodamies kā kļiedziens garā, tukšā koridorā. Kareivis atrauj manu roku no krūtīm, grūž mani nost. Tikko nepakrītu, bet portfeli neesmu pazaudējusi, tas man vēl rokā.

Vai uz mani šaus? Nē, tiklīdz atkāpjjos, sargs nomierinās. Krēslā manū, ka tuvumā, laukuma otrā

pusē, kustas vai sētai pieplakušas stāv tumšas ēnas. Varbūt neesmu vienīgā, kas šovakar te laužas iekšā. Varbūt sargi pie tā jau pieraduši.

Tomēr labi, ka jau tik bieza krēsla. Neviena nepamanīta, apmetu likumu stacijas ēkai, pārrāpjos pār sētu, un esmu pie sliedēm, kur stāv vagoni. Brīdi esmu neziņā. Gaisma no augstajām spuldzēm, kas spīd stacijas tuvumā, gandrīz necaurredzamu dara tumsu, kuŗā grimst plašais sliežu tīkls uz abām pusēm no stacijas ēkas. Pēkšņi ievēroju, ka vagonu uz sliedēm daudz — sastāvs pie sastāva, cits citam blakus, cits aiz cita. Kas tie par dīvainiem vagoniem, visi tumši, slēgtām durvīm, apsargāti? Kaut kur krēslā neredzamas strādā lokomotīves, gausi bīdot sastāvus šurp turp; reizēm nepacietībā iespiedzas svilpes, klaudz vagonu sakabes dzelzis, īgni šņāc tvaiks. Tad brīdi viss klusu, paliek tikai nakts trokšņi: lietus, vējš.

Taču tiem cauri, kā no dziļuma, dzirdu citas skaņas — neskaidru murmināšanu, drūmu kurnēšanu, daudzbalstu nopūtas, vientulīgus vaidus. Kaut kas spokains, nereāls ir šais skaņās, kas aplāpētas murd gan tuvāk, gan tālāk naktī, zem caurās, spuldžu sadurstītās tumsas segas: it kā bāra bērnu koris, nedrīkstēdams pacelt balsis, čukstētu žēlabu dziesmu bez meldijas, bailēs aprautās elsās; it kā pati zeme vaimanātu drudzainos murgos. Paiet brīdis, kamēr saprotu, kur esmu iekļuvusi un ko nozīmē šie dīvainie trokšņi, šīs savādās skaņas. Nu zinu, kas ir baigā krava tumšajos vagonos: tie visi pilni cilvēkiem, kas pagājušā naktī apcietināti laukos un tuvākajās pilsētās. Un viņu tik daudz, tik daudz.

Kaut kur šai tumšajā labirintā jābūt Natim. Kādā no vagoniem viņš tagad stāv, pāri citu pleciem raugās pa durvju, pa aizsista loga spraugu tālas spuldzes atspīdumā un domā par mani. Mani trenc bailes, skreju lielā lokā apkārt visam stacijas rajonam, meklēdama virsnieku vagonus. Bet tie visi tik vienādi — kā lai zinu, kas tanīs slēpjas?

Beidzot tos atrodu. Jā, tiem jābūt apcietināto virsnieku vagoniem — sastāvs nav pārāk garš, septiņpadsmit vagonu, gluži kā man teikts — tā taču stāstīja Ulža tēvs, un vēlāk apliecināja šoferis, vai

ne? Bez tam, tas atrodas mazliet atstatu no citiem, un daudz stingrāk apsargāts: abos galos stāv posteņi, un sargu patruļas nemitīgi staigā šurp turp gar vagoniem. Ievēroju arī, ka šo vagonu logi aizrestoti biežāk un pamatīgāk nekā citiem. Tie atgādina krātiņus, kādos pārvadā plēsīgus zvērus.

Vagoni stāv gaišā vietā, netālu no spuldzes, es tos varu labi redzēt. Redzu arī sargus un saprotu, ka nepamanītai man neizdosies tiem piekļūt ne no vienas, nedz otras puses. Sargi ir mongoļi tumšām, plankanām sejām, kas naktī izskatās gandrīz melnas. Cik žēl, ka tik vāji protu krieviski. Vai man izdosies tiem ieskaidrot, ka mans vīrs vienā no apsargātajiem vagoniem un ka gribu viņu redzēt vai vismaz nodot viņam portfeli?

Bet tas man nav jādara; līdz tam nemaz netieku. Tiklīdz tie mani ierauga, sargi sāk kliegt un dzen mani projām. Saprotu, ko viņi saka.

— Projām! Vai nezini, ka stacijas rajons slēgts? Nost no vagoniem! —

Viņi paceļ ieročus un tēmē uz mani.

— Paklausaities, es saku. Man jātiek — laidiet mani — mans vīrs — — gribu runāt ar ešelona komandantu — —

Spuldzes gaismā zib mašīnpistoļu stobri un mongoļu acis.

— Ne soli tālāk — šaušu! —

— Tikai acumirkli — —

— Atpakaļ! kliedz sargs, un kad lēnām kāpjos atpakaļ, norūc man pakal: — Trakā bāba! Kā viņa te gadījusies?

Paslēpjos ēnā aiz kāda vagona un stāvu neziņā, ko darīt. Drēbes izmirkušas, līp pie miesas; tām cauri jūtu vēju. Man salst.

Ilgu laiku nevaru pakustēties; pēkšņi jūtu, ka esmu ļoti nogurusi. Savādas tirpas joniem skraida caur ķermeni, drebina plecus, ceļus, krūtis — gandrīz kā drudzī. Esmu kā apmāta, pūlos skaidri domāt, bet domas dīvaini griežas uz vietas, mezglomas un jūk.

Kaut kur tālāk skan steidzīgas un īgnas balsis, nepacietīgas pavēles, nikni krievu lamu vārdi, puodošas, slinkas atbildes. Tad brīdi klusums, tik spējš

klusums, kā kad dzīve būtu apstājusies. Vienmuļīgi šļakst ūdens un kokos tumši šalc vējš.

Pēkšņi dzirdu balsi gandrīz pie auss: lai gan esmu viena, paslēpusies tumšā spraugā starp vagoniem, kur neviens mani neredz, kāds runā, paklusu, turpat man pie pleca:

— Līst, — saka rāma sievietes balss — tā varētu runāt Ikstrumu tuklā saimniece vai kuŗa katra vecīga lauku māte. — Brangi līst! Zemīte tā gaidīja lietu — visu pavasari... Nu tas uznācis. Sējumi vēl saņemsies — būs bagāta raža... Tikai mēs to neplašim.

Vārdi pāriet nopūtā un apklust bez atbildes. Nu tikai attopos, ka runātājai jābūt vagonā, kuŗa sienai esmu piespiedusi ausi — vagonā, kur kopā saspiesti guļ no mājām aizvestie Vidzemes lauku ļaudis. Kāda saimniece klausās lietū un domā par saviem laukiem; par sējumiem, kas nu augs, zaļos un briedīs, sagaidījuši lietu; augs un dos bagātu ražu. Citas rokas tos noplaus, citas uzars laukus un tos atkal apsēs. Viss ritēs tālāk — līs auglīgs lietus, saule spīdēs, druvas viņos siltā vējā — tik mēs te vairs nebūsim, domā vecā saimniece, skatīdamās tumsā, kas pēkšņi nolaidusies pār viņu. Tā ir kā balss no kapa, mierīga, bez naida un ļaunuma, jo tam jau par vēlu: ar klusām žēlabām un laipnu vēlību — lai aug tiem, kas paliek un dzīvos. Zemīte tā gaidīja lietu — nu tas uznācis... Brangi līst.

Klīstu starp vagonu rindām, vairīdamās gaismas, slēpdamās ēnā. Kāpju pār sliedēm, klūpu, krītu pieļijušās bedrēs. Kaut kur esmu sasitusi celi, reizēm jūtu asas sāpes, bet biežāk nejūtu nekā. Ir kā murgos, kad īstenība kaut kur nogrimusi, un neticams, neiespējams šķitums ieguvis neatvairāmu, liktenīgu nozīmi. Domāju par Natī. Vai viņš uzmin, ka esmu šeit un viņu meklēju? Varbūt viņš vagonā dzirdēja manu balsi?

— Neejiet uz to pusi, Osīša kundze, kāds klusu saka.

Esmu iznākusi uz perona un pagriezusies pret stacijas ēku. Satrūkusies paskatos. Cilvēks, kas mani uzrunājis, pagriež seju gaismā — es to nepazīstu.

Tas ir jauns zēns, droši vien kāds no vīra kareivjiem, ja zina manu vārdu.

— Ko jūs meklējat? Jūsu vīrs ir tur, kādā no atsevišķā sastāva vagoniem. Bet tiem nevienu nelaiz klāt.

— Jā, zinu — es jau mēģināju.

— Vai nevaru jums ko palīdzēt?

Brītiņu stāvu un domāju. Nekas neiekrīt prātā. Tad ieraugu kaut ko negaidītu: pie kāda vagona, netālu no vietas, kur stāvam, sākas kņada. Redzu, ka kareivji atbīda smagās durvis un pa spraugu izlaiž dažus cilvēkus. Tiem ir katliņi un krūzes rokās, un viņi iet uz stacijas pusi. Divi sargi tos pavada.

— Redziet, es saku, redziet, tur — —

Kareivis parausta plecus. — Tikai pēc ūdens, viņš atbild. Tūliņ viņus vedīs atpakaļ.

Tomēr tas man dod jaunu drosmi.

— Jūs varētu man palīdzēt, saku kareivim. Nododiet vīram šo te. Gribēju pati, bet mani nelaida klāt. Jūs esat kaņavīrs, jūs varbūt laidīs. Lūdzu, esiet tik labs. Vīram viss atņemts — ieliku dažas sīkas lietas un papirosus...

Iedodu viņam portfeli.

— Es gan neticu, kareivis murmina, skatīdamies uz sardzes pusi. Bet ja gribat, varu mēģināt.

Viņš aiziet uz virsnieku ešelonu, un es lēnām sekoju, sargādamās, lai mani neierauga.

Perons stiepjas kā laipa pār tumsas upi. Lietus sijā baltas svītras spuldžu gaismas lokos. Peļķes gar kājceļiņu melnas kā granātu bedres. Perona galā apstājusies, varu redzēt, kā kareivis tuvojas ešelona apsargiem.

Sadursme ir īsa: divi sargi nikni lamādamies izskrej pretī, kareivis kaut ko saka un rāda portfeli. Viņu pagrūž, draud tam ar pistolēm. Viņš lēnām nāk atpakaļ.

— Tur nekā nevar darīt, kareivis saka, pienācis man klāt. Neviena nelaiz. Pārāk bīstami.

— Varējāt atstāt portfeli — varbūt viņi to nodotu vīram?

— Nedomāju vis. Drīzāk paturētu paši.. Man žēl, kundze, bet — —

— Tā nav jūsu vaina, es saku. Paldies..

Tad vairs nevaru valdīties. Ko es te stāvu, ko vēl gaidu? Laiks paiet, un nekā neesmu izdarījis. Man kaut kas jādara, kamēr vilciens vēl stāv stacijā, kamēr Natis vēl nav aizvests tālāk.

— Kur ešelona komandants? Gribu runāt ar komandantu.

Kareivis pamāj ar roku uz staciju. — Droši vien dzelzceļa čekas nodaļā, viņš saka. Bet labāk neejiet turp... Viņa vārdi apklust man aiz muguras.

Gaiša istaba. Daži kaŗavīri stāv un smēķē, divi sēd pie galda, kas apkrauts papīriem; kāds runā pa tālruni. Staļina ģimēne. Gaiss piesmēķēts, ož pēc dūmiem, salijušām drēbēm, zābaku trāna. Vīrieši sarunājas savā starpā un neredz mani ienākam. Pie sienas pulkstenis, paskatos tanī, bet dīvaini — nezinu, cik tas rāda: redzu rādītājus, bet to nozīme kaut kā netiek līdz manai apziņai.

Pēkšņi visi, kas istabā, pagriežas un raugās manī. Varbūt esmu iekliegusies vai kādu pagrūdusi. Redzu savas rokas uz rakstāmgalda malas — tās atstāj mitrus, dubjainus traipus uz papīriem.

— Ko jūs gribat? jautā komandieris čekista tērpā aiz galda. Viņam šauras, apsarkušas acis, viņš izskatās īgns un nervozs; varbūt viņš vairāk nakšu nav gulējis.

Man liekas, esmu jau pateikusi, ko gribu; atkārtotu vēl reiz.

— Par vēlu, saka čekists. Ešelons ar apcietinātajiem kaŗavīriem jau projām.

— Jūs melojat! Tas vēl stāv tepat, sliežu ceļa galā. Nupat vēl to redzēju. Man jārunā ar vīru. Man viņam jānodod —

Vīrs zilajā formas tērpā kļūst nikns.

— Tas nav vajadzīgs. Viņi tiks apgādāti — un ironiski piebilst: ar visu, kas tiem pienākas. Jums nav jārupējas, pilsonē. Ejiet mājās.

Man gribas kliegt, ļaut vaļu dusmām un sāpēm, teikt viņiem patiesību acīs, jo zinu, ka šie vīri, kuŗu vidū stāvu, atbildīgi par visu briesmīgo, kas te vakar un šodien noticis un vēl notiek — ka viņi ir tie, kas man grib atņemt Nati... bet tik vāji protu krieviski, ka no tā nekas neiznāk. Mana seja varbūt ļauj tiem

uzminēt, ko par viņiem domāju; izteikt neprotu daudz.

— Kur jūs viņu vedīsīt? es jautāju.

Čekists skatās mani, nemirkšķinādams acu. Liekas, viņš nesaprot, kā vispārīgi var tā jautāt.

— Viņus sūta uz... citu dienesta vietu, viņš neveikli atbild.

— Kur? es kliezdu.

Krieva seja piesarkst dusmās.

— Kur pavēlēts, viņš saka. Es nezinu. Un ja zinātu, nevarētu teikt. Ejiet mājās, pilsoni. Man nav laika ar jums runāt.

— Nekur neiešu! — Čekista seja tuvu manai sejai, kā zem palielināmā stikla redzu grumbas viņa ādā, sasprēgājušas lūpas, no tabakas apdzeltējušus zobus.

— Ko jūs ar viņu darīsīt? Kad viņš tiks atpakaļ?

— Tā nav mana darišana, atcērt krievs. Es jau teicu — —

— Tad braukšu līdzī, es saku. Nemiet mani arī. Tūliņ! Viena te nepalikšu!

Čekists saskatās ar miličiem; varbūt viņi domā, ka esmu sajukusi prātā.

Brīdi telpā pilnīgs klusums. Tad vīrieši īsi iesmejas. Viņiem skaidrs, ka darišana ar vājprātīgo.

— Dzeniet viņu ārā! iesaucās virsnieks, apsēzdamies pie galda. Noskaidrot, kā viņa te vispārīgi tikusi?

— Es neiešu! Laidiet mani vilcienā. Gribu būt pie vīra. Braukšu viņam līdzī — —

— Te nav īstā vieta, saka kāds no miličiem. Mēs jums nekā nevaram palīdzēt. Ejiet uz pilsētas MVD nodaļu.

— Ārā! Es teicu, ārā!

Čekists ir pazaudējis pacietību.

Divi miliči reizē sagrabj mani aiz pleciem un izsviež pa durvīm.

Nu nāk gaisa bedre manā atmiņā — tumšs tunelis, kam esmu izgājusi cauri, bet pati nezinu, kā. Zinu tikai, ka esmu citā čekas nodaļā — pilsētas. Man pat nav īstas sajēgas, kur tā atrodas; tomēr esmu to atradusi. Varbūt kāds milicis stacijā man pateicis ceļu vai atvedis šurp.

Telpa atkal gaiša, piesmēķēta, pilna cilvēkiem.

Šonakt pilsētā dīvaina dzīvība — liekas, neviens negul; katrā ziņā Berijas kalpiem šis pats karstākais darba laiks — kā sīkspārņi, tie lido naktī.

Viens labums, ka varu sarunāties, te lielākā daļa latvieši. Taču liekas, ka tie nesaprot manu valodu. Telpā savāda, nospiesta gaisotne, visi ļoti aizņemti, runā pusčukstos, staigā nodurtām acīm vai skatās papīros. Ar mani neviens negrib runāt, uz maniem jautājumiem neatbild. Ir tā, it kā būtu iemaldījusies sazvērnieku slepenā mītnē. Varbūt šie ļaudis tā pieraduši no pagrīdes laikiem, bet kas zina? Varbūt viņi paši nejutās visai omulīgi šais baigajās naktīs. Tie taču latvieši, kas met kauliņus par savu brāļu dzīvību un nāvi.

— Ko jūs vēlaties? saka auksta balss.

Manā priekšā stāv maza auguma sieviete tik rupjiem, vīrišķīgiem vaibstiem, ka pirmajā acu uzmetienā to tikko nenoturu par vīrieti. Viņa ģērbusies tumši zilā blūzē ar sarkanu kaklautu: skolnieciskais, gandrīz bērnišķīgais apģērbs ērmīgā nesaskaņā ar nopietno, skarbo seju.

— Gribu runāt ar priekšnieku.

— Viņš aizņemts. Tagad nepieņem publiku. Atnāciet rīt darba laikā.

— Man ar viņu jārunā tūlīn.

— Kādā lietā?

— To es viņam pateikšu pati.

— Kas jūs sūtīja šurp? Liekas, viņai liekas neticami, ka kāds šai vietā varētu ierasties labprātīgi.

— Nāku no... dzelzceļa čekas.

Tas laikam nav pareizais vārds; sieviete man uzmet aizdomīgu skatu. Tai brīdī pavežas kādas durvis un tanīs parādās gaŗš, kalsens vīrietis papīriem rokā. Liekas, viņš dzirdējis kaut ko no mūsu sarunas.

— Nu, kas par lietu? viņš strupi man jautā.

Sāku runāt, bet liekas, gaŗšais vīrs manī nemaz neklausās. Viņš atdod sekretārei papīrus, nodod kādu rīkojumu, tad iet atpakaļ kabinetā. Es viņam sekoju. Viņš neapsēžas, bet paliek stāvot aiz rakstāmgalda, gaŗš, sauss kā nokaltis koks. Pie sienas lielas Staļina un Berijas ģimenes — liekas, šoreiz esmu īstajā vietā.

— Mans vīrs apcietināts, es saku. Nezinu, kādēļ,

un ko ar viņu grib darīt. Viņš ir ešelonā, stacijā. Mani sūtīja šurp. Jūs nevarat mūs izšķirt. Gribu braukt viņam līdzī. Ja viņam jābrauc, es arī braukšu.

Aukstas, pelēkas acis skatās manī caur aizsvīdusiem aceņu stikliem kā aprasojušām logu rūtīm. Bāla, kalsena seja sastingst pārsteigumā.

— Pilsone, jūs nezināt, ko runājat.

— Zinu gan! es saku. Ja tik daudz esat paņēmuši, ņemiet mani arī! Vagonos taču vēl būs kāda brīva vieta?

— Kādos vagonos? Kas jums teica —? Ko jūs te murgojat?

— Neliekuļojiet! es kliežu. Biju stacijā un pati redzēju. Visi zina, ko jūs darāt. Gribu braukt vīram līdzī. Dzirdat?

Viņš brītiņu klusē, ieplēstām acīm skatīdamies manī, tad īsi iesmejas. Viņa smieklī tikpat kokaini kā viss viņā; skaņas červēlē kā sausas skaidas zem ēveles.

— Pilsone... tā nav ekskursija, kur var pieteikties labprātīgi. Tie, kas aizbrauc, ir noziedznieki, tautas nodevēji!

Nu es vairs nevaru valdīties un tiešām nezinu, ko runāju un daru.

— Nē! es metu viņam sejā. Nē! Noziedznieki ir tur tie — — es rādu uz Berijas un Staļina ģimetnēm, un jūs, viņu kalpi, esat savas tautas nodevēji!... Jūs esat noziedznieki un nodevēji — ne tie, kas aizbrauc, bet jūs! Jūs!... Tā, tagad apcietiniet mani! Sūtiet mani turpat, kur manu vīru. Nu taču jums ir iemesls, vai ne?

Brītiņu gaņais vīrs skatās manī drusku pieliecies uz priekšu, kā neticēdams ausīm; tad viņa vaigu galos un pierē sakāpj iedzeltens, neveselīgs dusmu sārtums, un plānās lūpas piekļaujas zobiem. Šai brīdī viņš atgādina izbadojušos vilku.

— Jūsu reize pienāks, viņš saka caur zobiem; nē, viņš neļauj dusmām vaļu: redzams, viņš prot valdīt pār sevi. Ja jūs tā runājat, tad neraizējieties, tā pienāks — varbūt drīz vien. Bet ne šoreiz — šoreiz vēl ne. Tagad ejiet! Viņš piespiež pogu uz galda un pagriežas pret durvīm, kaut ko gaidīdams.

Pamaza auguma jauns vīrietis ienāk un apstājas pusceļā starp durvīm un galdu.

— Biedri Ikstrum, šī sieviete mani traucē. Noslaidrojiet personību. Paturiet datus. Vēlāk paskatīšos. Pagaidām viņa var iet.

— Sekojiet man, pilsone, saka jaunais cilvēks.

Citā istabā. Stāvu pie cita galda. Vīrietis, galvu nodūris, neskatīdamies iztaujā mani, raksta kādā formulārā; viņa seja man liekas pazīstama, bet acumirkli nevaru atcerēties, kur esmu to redzējusi.

— Vārds, uzvārds?

— Olga Osīte.

Viņš ātri paceļ galvu un paskatās man tieši sejā. Šai brīdī viņu pazīstu: tas taču saimnieka dēls. Jā, pareizi, Viktors Ikstrums.

— Vai jūsu vīrs nav... nebija virsnieks?

— Bija, ir un būs, es atceru.

— Liekas, es jūs pazīstu — jūs dzīvojat... hm... nometnes tuvumā, vai ne?

Man paliek iespaids, ka viņš grib teikt: Ikstrumos, bet laikā apdomājas un nemin savu māju vārda.

Acumirkli man pazib cerība, ka Viktors Ikstrums, manu vasaras saimnieku dēls, varētu man palīdzēt; bet kāda nenoteicama nojauta šo cerību tūlīt atsaldē.

Jautājums seko jautājumam; uz dažiem atbildu, uz citiem ne. Esmu kā salauzta, man nav spēka un pacietības tukšām sarunām. Nepacietīgi gaidu, kad mulķīgā pratināšana beigsies.

Tad kāds jautājums mani ķer kā plauka sejā.

— Sakiet, vai pie jums bieži nenāca latviešu virsnieki? Ikstrums jautā, aizdomīgi piemiegtām acīm manī skatīdamies. Vai jūsu dzīvoklī vakaros nenotika — kontrrevolucionāru sapulces?

Man gribas šim nekaunīgajam zepķim cirst pliķi. Bet vēl laikā savaldos un atbildu mierīgi:

— Man te nav dzīvokļa. Jūs laikam gribējāt teikt — jūsu vecāku mājās?

Ikstrums iekož lūpā un uz brīdi nodur acis. Kad viņš tās atkal paceļ, tanīs zib neslēpts naidis.

— Nekļūstiet nekaunīga, viņš pieceldamies saka. Tagad varat iet. Bet neaizmirstiet, ka mēs visu zinām. Mums ir pilnīga informācija par jums un jūsu darbību. Par to mēs vēl runāsim — tiklīdz būs drusku

vairāk laika. Palieciēt savā dzīves vietā. Jūs saņemsit paziņojumu.

Tas skan draudīgi, liekas, man būtu iemesls baidīties par sevi, bet šobrīd man tas gluži vienaldzīgs. Nogurušām kājām eju ārā. Pie durvīm stāv bruņots sargs — kā esmu ienākot tikusi tam garām? Tas man pilnīgi pagājis no atmiņas.

Esmu atkal ārā, naktī un lietū. Brīdī stāvu ielas malā nezinādama, kurp griezties; gaidu, lai acis aprod ar tumsu. Vēsas ūdens lāses sitas sejā un ākāmī veldzē — pēkšņi jūtu, ka neciešami sāp galva. Pielieku roku pierēi, tā karsta, un denīnos sit kā smagi veserī. Pamazām sāku attapties un eju atpakaļ uz stacijas pusi — dažus soļus paspeŗu lēnām, tad mani atkal pārņem nepacietība un sāku škriet. Mani moka ledainas bailes, ka netikšu laikā, un ešēlons jau būs aizbraucis.

Ne, tas vēl stāv turpat.

Atrodu vietu, kur mani neaizsniedz stacijas spuldžu gaisma un no kurienes varu iztālēm redzēt septiņpadsmit vagonu sastāvu. Te ir kāda tumša, slēgta ēka, šķūnis vai darbnīca; aiz tās stūŗa mazāk jūt vēju. Tikai lietus lāses šļakstēdamas krīt man pie kājām un uz pleciem — no cauras jumta notekas, no kāda augsta koka zariem. Bet vieta laba, te mani neviens nepamanīs.

Ešēlona galos arvien vēl stāv bruņoti sargi, patruļas staigā pa peronu un tumšajās ailēs starp vilcienu sastāviem. Baigās skaņas slēgtajos vagonos apkļusušas; ir vēls. Bet vai kāds no ieslēgtajiem guļ? Cik acu raugās tumsā, domāŗot par saviem mīļajiem, mājām, dzīvi, ko atstāŗ? Kādas sāpes, kādu izmisumu klāj melnā nakts sega...

Zinu, ka Natis neguļ. Viņam pēdējā laikā tik caurs, nemierīgs miegs. Allāŗ viņš par ko raizēŗas, domā, Kā viņš varētu šonakt aizvēŗt acis? Droši viņš čukstot sarunāŗas ar likteņa biedriem. Tumsā un klusumā jautāŗjumi meklē atbildes, kuŗu nav. Locītavās man iedurŗas kā ērkšķi, un domāju: ak Dievs, vai viņa rokām tagad noņemtas dzelonstieŗļu saites? Tagad vagonā tās taču vairs nav vajadzīgas? Dīvainā sajūta pāŗiet — nav nekā, manas rokas tikai nosaluŗas un tirpst. Jā, droši vien saites viņam tagad noņemtas,

mierinu sevi: ja viņus sūta spaidu darbos, tad taču nav jēgas sakropļot rokas... Natim tik skaistas rokas, vīrišķīgas un stipras — bet tās var būt arī ļoti maigas; pēkšņi redzu tās dzīvas acu priekšā — no nakts pasniegdamās, tās glāsta Kaijas tumšos, gludos matus. Man jāsaņķo zobi; kaut kas žņaudz krūtis kā šauras, aukstas bruņas.

Arvien vēl list.

Kāda dīvaina, bezdībenim līdzīga nakts! Vējš mal-dās pa tumšo klajumu, koki šalc, pazemīgi čalo ūdens. No pilsētas šad tad atklīst savādi trokšņi: tālas balsis iebrečas un apklusē — iztraucētas pūces vai cilvēki nāves bailēs? Dzirdu lāstus un vaidus, kan seko spējš klusums. Emzes parkā norīb pa šāvienam — tumsā taču nemedī stirnas un briežus? Nē, šonakt atklāta sezona citam medījūmam — cilvēkam, brālim. Cik dzīvību jau paņēmusi, cik līdz rīta gaismai vēl aiznesīs šī aklā nakts? Ir cilvēki, kas nekaulējas ar likteni; tādi, kas lūst, bet neliecas. Tie šonakt mirst, vientulīgi un lepmi.

Man klab zobi un raustās pleci. Rokas sastingušas kā ziemas salā — lai sasildītu pirkstus, spiežu tos pie vaigiem un pieres. Man vairs nav portfeļa, ko gribēju nodot Natim — kaut kur esmu to pazaudējusi. Nekā vairs nav, esmu visu pazaudējusi; vēl drusku, un pazudīšu arī pati. Viss tik dīvains un nereāls; viss ir murgi. Ja varētu aizmigt, varbūt sapnī redzētu dzīvi, īstenību. Tas, ko tagad redzu, domāju un jūtu, ir slīmu smadzeņu fantazija.

Tik gausi velkas nakts — šī nakts bez rīta.

Uz dažiem sliežu ceļiem kustas vilcieni, tumsā šķīst dzirksteles; lokomotīves elš, spiedz svilpes. Dārdot un klauzot saduras stumdītji vagoni. Atkal dzirdu apslāpētus kļiedzienus, tumšas balsis: jā, kāds vilciens aizbrauc. Pēkšņi dzirdu skaņas, kas cauri sliežu dunoņai, riteņu dārdiem sakļaujas mel-dijā un vārdos:

„Dievs, svētī Latviju — mūs dārgo tēviju — — ak, svētī jel to — —“

Skaņas nāk kā no pazemes, kā no tumšas dzelmes, biklas, apslāpētas, bet tad, kā pasakā, kā brīnumā, tās pēkšņi sāk briest un augt, nu jau tās kā palu straume izplešas visā laukumā — čekisti lādās, sauc

„Klusēt!“ — šauteņu laidņi kladz pret slēgto vagonu durvīm un sienām — bet dziesma viņo nakts gaisā, atbalsojas ēku sienās, kā varena straume veļas pāri koku galotnēm, cauri lietum, vējam un tumsai — „Klusēt! klusēt!“ — rīb šāvieni, bet nekas nelīdz, dziesma viņo arvien tālāk, augstāk, varenāk —

„— kur latvju meitas zied — kur latvju dēli dzied — — mūs' Latvijā — —“

Esmu atspiedusies pie sienas un iekodusi lakatiņu zobos. Ešelonš aizbraucis, dziesma sen izskanējusi, bet man šķiet, ka to arvien vēl dzirdu — vēja šņākšanā, zaru šalkās, ūdeņu čalošanā un zemes klusajā dunēšanā. Tā skan un skan un negrib apklust.

Pamalē svīst zila krēsla. Nāk auksts un miglains rīts. Vai jauna diena būs arī pēc šīs nakts? Es tam neticu un to negaidu.

Nu varu labāk redzēt virsnieku ešelona sastāvu. Man mostas jauna cerība, un skreju uz vagonu pusi: varbūt gaismā kādā logā redzēšu Nati. Viņš droši vien stāv pie loga un skatās vārgajā, pelēkajā ausmā, tāpat kā es, domās un ilgās meklēdams mani. Viņam taču jāzina, ka esmu tepat tuvumā.

Bet pēc dziesmas sargi kļuviši vēl nīknāki, tie tūlīn paceļ šautenes un nelaiž mani ne tuvumā.

Tas ir pēdējais mēģinājums. Vairāk man nav spēka. Lēnām velkos atpakaļ un palieku tai pašā vietā šķūna aizvējā zem koka.

Pat nepamanu, kad virsnieku ešelonam piebrauc lokomotīve. Pēkšņi ievēroju, ka sargi sāk skrāidīt gar vagoniem. Atskan dzelzceļnieka signāls. Lokomotīve atbild ar īsu svilpienu, un spējā rāvienā viss sastāvs sakustas. Ir tā, it kā tas man kaut ko rautu no krūtīm.

Gribu skriet, izstiepju rokas. Man liekas, ka skreju, nē, lidoju aizejošam vilcienam līdzī, visa — atskaitot kādu smagu, nespēkā sastingušu, nenozīmīgu un lieku būtes daļu, kas paliek, nevarīgi pie sienas saķņupusi — manu ķermeni. Bez spēka, saplosīts, tas lēni mirst; kaut kas smags un nežēlīgs tam veļas pāri: aizejošā vilciena riteņi. Zinu, ka tas pagalam; tas nekad vairs nepiecelsies tāds, kāds bijis. Man tā nevajag un nav žēl: visa mana dzīvība ir tai manas būtes daļā, kas viegli, bez pūlēm lido Natim līdzī.

Varbūt kādreiz jau esmu šos vārdus teikusi — tāpat, nekā nedomājot. Nu zinu, ka tā ir: nekas mūs neizšķirs. Šai brīdī to jūtu būtes dziļumā, kā var zināt, just tikai patiesību.

Neskumsti, Nati. Mīļais, esi mierīgs un drošs. Lai ko ar tevi darītu, lai tu būtu, kur būdams, es vienmēr būšu pie tevis.

Vilciens sāk ripot ātrāk un nozūd ceļa likumā. Brīdī vēl redzu pēdējo vagonu, kā tas pamazām saraujas mazāks un mazāks. Tad tā vairs nav. Sliežu dunona, tvaika šņākšana nosmok rīta miglā. Nav vairs nekā.

Ir atausis pelēks rīts. No salijušās zemes kūp auksta migla. Dzestrš vējš modina kokus, purinādamas smagos, pielijušos zarus. Viss ap mani noslēcis palsā vienaldzībā, izkūsis miglainā neīstenībā; nekam nav vielas, siltuma, dzīvības. Liekas, varētu iet cauri sētām, sienām kā rēgs. Bet man nav ne spēka, ne gribas kustēties.

Pamazām, kā mozdāmās no miega, ieraugu pati sevi šai nereālajā mēness ainavā, šai svešajā rītā. Tupu uz ceļiem seklā peļķē, kas satecējusi zemē no jumta lāsēm, ar sastingušu plecu balstīdamās pie aukstas, mitras sienas. Deniņos kaļ smags, sāpīgs veseris, ausīs zvana. Ko es te daru? Te taču vairs nekā nav — salts, pelēks tukšums. Pieceļos un eju. Nedomāju, kurp. Man nav, kur iet.

Stacijas ēka ir liela, stūrainā, sveša — pavisam citāda nekā naktī. Pie durvīm stāv sarāvis, nosalis, salijis kareivis un šaurām, miegainām acīm noskatās manī.

Garām ejot redzu, ka stacijas pulkstenis rāda pusseptiņi. Ienāk prātā savāda doma: tas man jāatceras. Jāatceras, ka mana dzīve beigusies pusseptiņos piecpadsmitā jūnija rītā.

Neviens mani neaiztur, neviens neuzrunā. Varbūt tiešām esmu ēna. Baigā nakts dzīvība pilsētā norimusi, ielas tukšas. Soļoju pa slapjām ietvēm, zem retām, lielām lietus lāsēm, kas krīt no kokiem. Logiem vēl aizvērti slēgi, veikalu durvis slēgtas. Uz kāda sliekšņa sēd mazs, dzeltens kaķēns un ļaud, mazām spožām acīm skatīdamies manī. Dārzos aiz zemām, krāsotām koka sētām smaržo puķes. Smarža

ir vēsa, svaiga un tik stipra, ka mani aizkar ar savu lepno paštīksmi.

Nevilšus esmu apstājusies pie garāžas, kur agrāk mēdzu gaidīt mašīnas uz nometni. Nu tikai attopos, ka veltīgi gaidu — šodien to varbūt nemaz nebūs. Drīzāk būtu jābrauc ar vilcienu; bet nevaru iet atpakaļ uz staciju.

Zinu, ka neaiziešu mājās kājām. Ko lai daru? Vai nav vienalga...

Kāpju augšā pa čīkstošām koka kāpnēm, pieklauvēju pie kādām durvīm. Kur esmu, ko te meklēju? Gandrīz jau gribu griezties un bēgt atpakaļ.

Hilda drusku paveļ durvis un bailīgi skatās pa spraugu, pāri drošības ķēdei. Tad viņa to atlaiž, un durvis atveras.

— Olga —tu?... Hildai ieplēšas acis kā spoku ieraugot. Kāda tu izskaties! Vai kas noticis?

Viņa pati neizskatās sevišķi ļābi, vismaz neatceros viņu tādu redzējusi: samiegojusies, izspurušiem matiem, tādu kā uztūkušū seju, apsarkušām acīm. Viņa velk rīta ģērbu kopā uz krūtīm — esmu viņu izcēlusi no gultas. Atceros to visu ļoti skaidri; tas paliek kā iegravēts manā atmiņā — jo tas ir pēdējais, ko redzu, uz ilgu laiku.

— Nati aizveča, manas lūpas atbild. Nejūtu, ka runāju, un nespēju nekā domāt.

— Nestāvi, nāc taču iekšā. Hilda mani ievēl istabā. Ko tu saki — tavu vīru arī? Cik briesmīgi... Olgerts arī projām — aizvests. Ko tik mēs nu darīsim? Kaut kas briesmīgs!...

— Olgerts... es murminu, un esmu pārsteigta; man par kaut ko jābrīnās. Vakar — pagājušā naktī?... Un tu — nebiji stacijā?

— Stacijā? Hilda nesaprot. Nē... Ko es tur darītu? Viņu apcietināja priekš četrām dienām, darba vietā. Nemaz nezīnu, kur viņš atrodas... Būtu braukusi uz Rīgu, bet man teica, lai pagaidām paliekot, varbūt saņemšot kādas ziņas... Ak Dievs, ak Dievs!... Kā es raudāju — dienu un nakti. Visas spilvendrānas slapjas, var izgriezt, es tev saku, kā ezers! Nekad savā mūžā tā neesmu raudājusi — reizēm kaucu kā vilks!... Ai Olga — un tu? Tu neraudi?

Istabā ļoti silts, logi aizklāti aizkariem, gaisā Hildas parfimu un pūdeņa smarža. Jūtos kā siltā vannā, man reibst galva no šīs pēkšņās, liekās lab-sajūtas — —

— Nezinu, es... kāds runā manā vietā. Liekas, nē — neesmu raudājusi.

— Es tevi apbrīnoju, Hilda noteic gandrīz skau-dīgi. Vienmēr tu esi tik stipra, daudz stiprāka nekā es... Reizēm man liekas, tu nemaz neesi sievišķīga, tevī ir kaut kas —

Balss ātri attālinās — pēdējie vārdi pazūd augstu man virs galvas, kā dzērvju saucieni, pāri lidojot.

Man kājas pazaudējušas atbalstu, vairs nestāvu uz grīdas; spēji grimstu lejup — arvien ātrāk, dziļāk, kā akā iemests akmens. Hilda iekliedzas kaut kur tālu, otrā krastā.

Tad vairs nav nekā.

ČETRPADSMITĀ NODAĻA

(Olga Osīte)

Esmu apmaldījusies staignā purvā. Man jātiek tam pāri pirms nakts iestāšanās, bet ceļš nobeidzies, un grimstu muklājā. Vietām kājas iestieg līdz potītēm; vietām līdz ceļiem brienu rāvā. Mani dzen iz-misums; steidzos un arvien vairāk aizkūstu. Dīvai-nākais, pati nezinu, kur un kāpēc steidzos, tikai jūtu: man jātiek, jātiek laikā. Notiks kaut kas briesmīgs, ja neaizsniegšu purva malu.

Bet tumsa jau biezē pār tīreli, kļūst arvien grū-tāk. Trūkst elpas, krūtis žņaudz kā dzelzs stīpa, man jāatpūšas; bet tiklīdz atstājos, kājas grimst dziļāk muklājā. Migla veļas man pāri grīstēm un kamoliem kā sīvi, auksti dūmi. Izstiepu rokas, lai pieturētos pie krūma, bet tas ir kadiķis asām adatām kā ērk-šķiem; zari apvijas man ap roku locītavām, adatas sadurās ādā kā stieplu dzelkšņi, locītavas asiņo. Nav

laika par to domāt, man jāsteidzas tālāk; drīz būs nakts.

Sejas drūzmējas ap mani — pazīstamas sejas, kas šai brīdī šķiet kļuvušas savādi svešas, neredzētas sejas, kas raugās mani kā vecā paziņā — un skubina, aicina, lūdzas, lai steidzos. Laipns, sagrauzts vīrs sirmiem deniņiem, pakajļu galvu, sniedz man mazu saimīti: Lūdzu, nododiet to manai mazmeitiņai — jūs viņu viegli pazīsit, kundze, viņa ļoti līdzīga Kaijai. To sakot, viņš pasmaida un smaidā viņa seja kļūst gaiša, jauna — ar Gusta Alpera vaibstiem. Varbūt kādreiz satiksit manu sievu, viņš saka, viņa dzīvo Cēsīs. Sakait viņai, ka viss būs labi. Es pār-nākšu — lai viņa neraizējas — bet steidzieties, steidzieties, Olga... viņa gaida! Kur palikusi aploksne, ko viņš man iedeva? Ak Dievs, vai neesmu to pazaudējis, pa šī purva akačiem brienot? Nē, man vēl ir vēstule, tikai tā nav Gusta, tā ir Arņa — lūk, viņš noliecas pie manis, pietvīcis kā zēns: Jūs drīkstat zināt, kas te rakstīts... jūs tik un tā to uzminētu, jūsu acīs saule un sirdī vasara — jūs zināt, kā viņu mīlu. Aiznesiet to viņai un sakait, ka pār-nākšu, un mēs nekad vairs nešķirsimies. Tas ir ļoti svarīgi — viņai tas jāzina, citādi var notikt diezin kas — ejiet tūlī pie viņas, ejiet! Es jūs lūdzu. Tā viņš čukst, noliecies pār mani, un viņam pār plecu raugās cita seja, gaiša kā vasaras lauki, acīm kā Kurzemes debesīm; bikla, kautrīga, tā nedrīkst man tuvoties, bet skats mēmi jautā: Vai jūs domāsit arī par mani? Jā, zināms; bet man jāsteidzas, man tagad nav laika, un purvam vēl nav gala — kā tikšu tam pāri?

Meklēju Nati, bet viņa nekur nav. Manas acis kļuvušas vājas, krēslā nekā nevaru redzēt. Migla veļas man pretī, kājas ķeras ceros, klūpu pār ciņiem. Mašīna paiet tik tuvu garām, ka tikko mani nesabrauc — liela augsta mašīna; karavīri nometušies ceļos, uz muguras sasietām rokām — viņi dzied „Dievs, svētī Latviju“ un dziesma divaini paliek karājoties gaisā, skaņas neizplatās uz visām pusēm, bet kūp augšup, līdzī mīglai. Viņu sejas pelēkas, vienādiem vaibstiem, it kā tie visi būtu brāļi, bet kur Natis? Viņa sejas starp tām neredzu.

Man viņš jāatrod, kamēr nav uznākusi nakts. Varbūt viņš palicis meža pļavā? Tai jābūt kaut kur tuvumā — jā, nu esmu klāt, tā ir tepat meža ielokā. Nedomāju, ka tā būs tik milzīgi liela — lūk, tā stiepjas gandrīz līdz apvārsnim, un visu sedz balta migla. Tvaiks viļņo, kustas kā dūmi degošā tīrelī; saozu gruzduma smaku. Kā viņu te atradišu? Palīdziet, lūdzu — vai te neviena nav?... Kāds vientuļīgs vīrs staigā pa klajumu, gaŗš, taisns, kailu galvu, rasu vai lietus lāsēm matos, cietu, drošu skatu. Varbūt viņš man varēs palīdzēt? Vai neredzējāt Nati? es saucu. Kur viņš palika? Jūs taču atbraucāt reizē ar viņu — bet mana balss kļuvusi tik vāja, ka viņš nedzird. Pēkšņi ievēroju tumšos plankumus uz viņa svārkjiem pret krūtīm un jostas vietā, un izbijusies jautāju: Vai neesat ievainots? Viņš apstājas, vienaldzīgs paskatās manī un saka: Mēs taču esam kaujas stāvoklī. Vienmēr paturiet to prātā un tā arī izturieties. Bet, es čukstu — vai tās nav asinis? Vai jūs nekā nejūtat? Kapteinis Zelmenis smaida: Kāda tam nozīme? Viņi var mani nošaut, tas nekā negroza; es neesmu viens. Mēs izturēsim, un kad pienāks laiks — viņa vārdi noslīkst miglā. Krūmi klanās vējā, dūmi lokās starp ciņiem, čūskas balss šņāc: Su — ma — šedšaja! un dzen mani projām.

Bailēs gribu bēgt, bet netieku tālāk. Drēbes iekērušās kadiķa cerā, tas mani tur kā putna nagiem, un kāds aizstājies man ceļā, kāds skaists virsnieks cirtainiem matiem, mīklainu smīnu uz lūpām. Pagaidiet acumirkli! Gribu jums kaut ko jautāt. Sakait, vai jūsu dzīvoklī nenotika kontrrevolucionāru sapulce? Piemiegtās acis aizdomīgi raugās manī caur zibošiem acēņu stikliem: Noskaidrojiet personību. Tagad varat iet. Mēs parunāsimies citreiz, kad būs vairāk laika. — Tas skan kā odu dīkšana. Ko es klausos šais niekos, tas taču nav svarīgi. Man jāsteidzas, vilciens aizies, netikšu laikā — Nati, kur tu esi? Nati, pagaidi mani, iešu tev līdzi —

— Vai negribat dzert? Jums tik karsta piere, kundzīt, saka sveša balss; kāds atkal noliecies pār mani, un jūtu uz pieres laipnu, vēsu roku.

Liekas, esmu sasniegusi purva malu; varbūt Natis mani te gaida? Migla izklīst, paliek tikai mīksta,

silta krēsla. Redzu zaļu māla vāzi uz galdiņa, kas apklāts ar tautisku sedziņu — tādu pašu kā mana. Vāzē svaigas puķes.

Ikstrumu saimniece pieliek man pie lūpām glāzi ar sarkanu šķidrumu. Jūtu dzērveņu ķīseļa garšu. Dzēriens labs, tas mani spirdzina. Bet nekā nesaprotu. Liekas, esmu savā istabā Ikstrumos. Kā esmu te gadījusies? Kaut kā man palicis atmiņā, ka vakar biju Gulbenē...

— Vakar? pasmejas saimniece. Vakar gan jūs tur nebijāt. Priekš trim dienām viena kundze... Vanaga kundze jūs mašīnā pārveda mājā, un kopš tā laika jūs nekur neesat bijusi. Manās acīs laikam redzama neticīga izbrīna, tāpēc viņa turpina: Pricājos, ka jums labāk. Visi bijām noraizējušies par jums — un ārsts mūs vēl sabaidīja... Jā, pulka ārsts, droši vien pazīstat. Es gan domāju, ka esat tikai saaukstējusies, un lūk, man bija taisnība! Ja būtu kas ļaunāks. —

— Kas ļaunāks? mechaniski atkātoju.

Saimniece sadurstas. — Ak, nu... jums taču, nabadzītei, nav viegli... tādas bēdas... Nebūtu brīnums... Mēs jūs pilnīgi saprotam.

Es gan vēl nesaprotu, bet tad — gribu celties sēdus un pēkšņi pamanu, ka nekur netieku. Esmu piesieta pie gultas. Gan ne saitēm, bet ar palagu: esmu ar to apklāta līdz zodam, un stūri piestiprināti kaut kur pagultē, tā ka zem palaga varu ķepuroties, cik gribu, bet no gultas ārā netieku.

Saimniece atkal labsirdīgi pasmejas. — Jā, mēs jūs piesējām kā mazu bērnu, lai neizkritat no gultas. Daudz darba laukā, dārzā, nevienam nav vaļas klāt sēdēt. Viņa ātri atraisa palaga stūrus. Rakstijām uz Rīgu jūsu mātei, bet nezinām, vai adrese, ko meitina uzdeva, pareiza — vēl nav atbildes... Pusdienu tūlīņ būs gatava. Jūs taču ēdīsiet?

Izdarīgi viņa aizsteidzas uz virtuvi. Lauku māte apmierināta, ka var rūpēties par ciemiņu miesas vajadzībām — to viņa prot. Viņa priecājas, ka mana kaite tikai miesīga, un domā, ka nu drīz atspirgšu.

Tātad esmu bijusi saaukstējusies. Man arī būtu jāpriecājas, ka drudzis pārgājis, un mani vairs nemoka murgi. Bet vai nav savādi — man to gandrīz

žēl. Tā ir sajūta, ko grūti ietvert vārdos: kamēr bridu pa muklāju, jā, pat tad, kad grimu purvā un maldījos miglā, man vēl bija cerība, ka panākšu mašīnu vai vilcienu, atradīšu Nati — kaut arī biju aizkususi un spēki zuda, tomēr vēl cerēju. Nu, īstenības gaismā, pazīstamās istabas klusumā redzu un jūtu, ka nav nekādas cerības. Trīs, četras dienas? Vilciens nu jau sen projām, nekad to vairs nepanākšu...

Pēkšņā skaidrībā sajūtu, ka esmu palikusi viena. Nav vairs kur steigties, nav nekā ko darīt. Man pat negribas celties no gultas. Apgriežos uz mutes, iespiežu galvu spilvenā un ļauju asarām vaļu. Beidzot tās nāk kā ilgi aizturēta straume, kā rudens plūdi — kad tie būs noskrējuši, varbūt kļūs vieglāk. Kad uznāks ziemas sals un viss sastings, būs miers.

Saimniece ienāk ar viras blodīņu un mani mierina. Jaunu sakņu vira silti smaržo, bet kad gribu ēst, virums veļas mutē kā mitras zāģu skaidas. Kāpēc man jāēd — tikai tādēļ, lai dzīvotu?

Pāris dienu paiet kā nakts pamašās. Liekas, esmu vesela, bet nejutos tā, kā agrāk. Nevaru nekā padarīt, lietas, ko paņemu, krīt man no rokām, nevedas ne šūt, ne gludināt, esmu pārāk izklaidīga; reizēm apsēžos gultā vai pie galda un nemaz nemanu, kā paiet stundas. Visā miesā savāds nogurums, locekļi kā piesērējuši vienaldzības sārņiem. Saimniece saka, lai vēl atpūšoties.

Reizēm nevērīgi klausos, ko Ikstrums stāsta sievai. Viņš kļūst arvienu runīgāks, no ciema vai pilsētas pārbraucot, viņam allaž kas jauns, ko pastāstīt. Viņš nāk arī mūsu istabā un klausās radio ziņas. Mazais vīrelis reizēm gluži priecīgs, viņa balss skan neslēptā satraukumā: karš sācies, krievi visur atkāpjoties, vācieši tos dzenot kā zaķus, un drīz varbūt — Jā, es domāju, tad jau notiek tā, kā Natis ar draugiem paredzēja — tas jau tas, ko viņi gaidīja un cerēja. Diemžēl, tas nāk par vēlu — nu taču tam vairs nav nozīmes. Kādēļ nevarēja notikt drusku agrāk? Tagad taču vienalga, karš vai miers, vai uzvar krievi vai vācieši — Natis projām, pat vācieši viņu vairs nepanāks...

Citreiz Ikstrums pārnāk nomākts un bažīgs, tad

viņa balss neskan tālu; virtuvē viņi klusām sačukstas ar sievu. Viņi runā par terroru, kas valdot pilsētā un apkārtnē, par to, kā tagadējie varasvīri steidzoties izrēķināties ar pretiniekiem, paredzēdami savas valdības galu; un par partizāniem, kas kļūstot arvien drošāki, vairs neslēpjoties mežos, bet uzbrūkot saviem upuriem gaišā dienas laikā.

— Diezin, kundzīt, vai jums labāk nevajadzētu braukt uz pilsētu, saimniece kādu vakaru saka. Nedomājiet, ka dzenam jūs projām. Nē, mūsu dēļ varat palikt, cik ilgi gribat — tikai tā domājam, varbūt jums pašai un meitenei būtu drošāk —

Jā, protams, braukšu; ne tādēļ, ka baidītos, jo kas man varētu notikt? Bet man te vairs nav, ko darīt. Braukšu jau rīt vai parīt. Atceros, man kāds piekordināja neatstāt dzīves vietu — bet tik neskaidri, ka vairs nezinu, vai tas noticis īstenībā vai sapnī. Vienalga.

Bet nekur netieku. Naktī saimniece mani pamodina, gluži bāla, izbijusies — pirmajā mirklī man iešaujas prātā: vai viņai arī aizvests vīrs? Nē, uztraukums izrādās veltīgs, nekas nav noticis. Tikai atnākuši divi miliči, kas meklē mani.

— Sakait, ka tūliņ iešu.

Manu istabu izvanda, manas vēstules un grāmatas samet maisā. Paņem arī radio.

Apģērbjos un eju gandrīz ar prieku: ir tāda sajūta, it kā gājiens mani tuvinātu Natim. Kaiju saimniece ienes pie sevis. Saimnieks savādi noskatās man pakal — liekas, viņš brīnās, kā varu būt tik mierīga. Kopš vīra aizvešanas viņi manis vairs nesaprot.

Miličiem ir mašīna. Iekāpju, un ātri braucam pa tumšiem ceļiem. Esmu nepacietīga un šo to jautāju, bet man nekā nesaka. Nakts ir jauka un silta.

Čekas nodaļā mani sagaida Viktors Ikstrums ar vēl kādu vīrieti. Liekas, turpinās pārtrūkušais sapnis, esmu atgriezusies briesmīgajā naktī — tikai šoreiz nemurgoju un nebaidos: esmu mierīga un visu redzu, visu dzirdu gluži skaidri.

Ikstrums atrod manu akti, un man atkal jāatbild uz tiem pašiem jautājumiem. Tas garlaicīgi; bet šoreiz viņu labāk novēroju. Viktors maza auguma

tāpat kā tēvs, arī sejā pavirša līdzība, bet vaibsti pavisam citi. Neatceros redzējusi jauna vīrieša ar tik nedzīvu seju, tik cietu skatienu: ko gan viņš pārdzīvojis savos divdesmit astoņos vai trīsdesmit gados? Kas viņā sējis šī nesamierināmā naida, šīs trulās nežēlības sēklu? Vai viņš daudz cietis un grib par to visiem atriebties? Pār kreiso vaigu viņam stiepjas veca rēta kā no naža griezuma, bet tā bāla, gandrīz izdzisusi; vai kāda cita rēta, dvēselē, viņam vēl sūrkst un asiņo? Bez iemesla taču cilvēks nevar būt tik jauns: kaut kas šos fanātiskus padarījis tik negantus un aklus, ka tie vairs neredz citu ciešanas. Kā tas varējis notikt klusajā Ikstruma sētā, laipno vecāku paspārnē?

— Kad ieradāties Litenē?

— Maija vidū.

Viktors Ikstrums piemiedz jau tā šaurās acis.

— Kas jūs komandēja uz nometni?

— Komandēja vīru, es saku. Es atbraucu līdzī ar meiteni.

— Jūs abi piederat pie vienas organizācijas?

— Kādas organizācijas?

— Neliedzieties, Ikstrums iesaucas. Mēs zinām, ka jūs spieģojāt par labu fašistu organizācijai. Mēs zinām visu.

Jā, es nodomāju — jūs pat zināt, kas manās ceļa somās.

— Ja tik labi zināt, kādēļ tad vēl jautājat?

— Runāju jūsu labā, viņš saka. Atzīšanās ir vainas mīkstinātājs apstākļi.

— Man nav ko atzīties.

Viņš pieceļas un uz rokām atspiedies pārliccas pār galdu. Viņa bālajos vaigos iesitas neierasts tvīkums

— Jūsu istabā bij iekārtota spieģošanas centrāle! viņš kliedz, sizdams dūri uz galda. Tautas ienaidnieki ar jūsu radio aparātu klausījās fašistisko raidītāju ziņas. Jūs pa tālruni nodevāt slepenus ziņojumus un saņēmat rīkojumus! Jūs nodarbojāties ar sabotāžu! Atzīstieties! Vai tā nebija?

Galu galā, kādēļ lai liedzos?

— Mēs klausījāties radio, jā. Un reizēm virsnieki zvanīja pa tālruni sievietēm.

— Kas, protams, arī bij jūsu organizācijā? Spiegu centrāle darbojās diezgan plaši, vai ne? Jūs visu laiku uzturējāt sakarus ar vāciešiem?

Es neatbildu.

— Runājiet! Kļiedz Ikstrums. Kas bija vācu aģenti, kam jūs nodevāt ziņojumus?

— Nepazīstu neviena vācu aģenta.

— Nemelojiet! Cik jūs par to dabūjāt?

Man nav ko atbildēt. Ikstrums apsēžas un, brītiņu klusējis, sāk no gala.

Man dusmas, bet reizēm arī nāk smieklī. Tā taču var būt tikai muļķīga komedija. Apvainojumi, ko man met acīs, tik nejdzīgi, tik pilnīgi no gaisa grābti, ka tos nemaz nevar uzņemt nopietni. Ikstrumam pašam jājūt, cik tie smieklīgi.

Viņš to nejūt. Sēdam viens otram pretī vienā istabā, starp mums tikai rakstāmgalds — un tomēr mūs šķir bezdibenis. Esam katrs savā pasaulē. Kā cilvēks var aiziet tik tālu no cilvēka? Kā var tik pilnīgi pazaudēt sakaru ar īstenību? Man kļūst gandrīz baigi. Apvainojumi, ko Viktors Ikstrums man met acīs, tik neticami, ka nevajag nekādas izmeklēšanas; viņam pašam jāzina, ka tie ne ar ko nav pierādāmi.

Bet viņš to nezina un negrib zināt. Viņš tic tam, ko runā. Pēkšņi man iešaujas prātā, ka cilvēki, kas kalpo kādai idejai, bieži to nesaprot; viņi tikai tai tic. Pati ideja var būt pareiza vai maldīga — jau tājums, ko cilvēka prāts bieži nevar izšķirt, vai izšķir tikai daudz vēlāk; bet tai var ticēt, akli, bez šaubām — un tie, kas idejai fanātiski tic, var neiespējamākās lietas pieņemt par īstenību, ja vien tās sakan ar viņu iedomu pasauli.

Ja Viktors gribētu zināt īstenību, viņam atliktu tikai pajautāt vecākiem, un tie pastāstītu visu — visu patiesību. Viņš to negrib. Mans vīrs ir no tiem, ko viņš uzskata par tautas ienaidniekiem; viņš zina, ka domāju tāpat kā Natis — tātad man jābūt spīdzēti un kontrrevolūcionārei, droši vien arī vācu aģentei: atliek tikai mani piespiest atzīties. Viņš negrib noskaidrot, vai esmu vainīga: svarīgi tikai, vai atzīstos, vai ne. Arī inkvizītori viduslaikos raganas nespīdzināja, lai noskaidrotu viņu vainu, bet lai re-

dzētu, vai tās atzīsies vai ne — spītīgās sadedzināja dzīvas, bet tām, kas atzinās, bija vieglāks sods: tās pirmas sadedzināšanas nožņaudza ar cilpu.

Acīm redzams, arī te runa tikai par kādu tehnisku sīkumu, kas atkarājas no tā, vai atzišos, vai ne. Par manu vainu nav runas; tā viņiem sen pierādīta.

Bet man nav svarīgi, vai manu sodu mīkstina vai ne, tāpēc saruna man ātri kļūst vienaldzīga.

— Četrpadsmitā jūnija vakarā jūs bijāt Gulbenes stacijā, Ikstrums turpina. Ko jūs tur meklējāt?

— Vīru, es atbildu. Gribēju viņam nodot...

Ikstrums aizdomīgi raugās manī šaurām, apsarķušām acīm.

— Kā jūs zinājāt, kur jūsu vīrs atradās?

— Viņu taču aizveda reizē ar citiem. Viņam vajadzēja būt stacijā, aizvesto ešelonā.

— Kas jums teica, ka ir tāds ešelons, un kur tas stāv?

— Pati atradu.

— Nemelojiet! iesaucas otrs vīrietis, ko nepazīstu. Kā jūs tikāt stacijā? Viss stacijas rajons bija slēgts un apsigāts. Kas jūs ielaida?

— Neviens. Mani dzina projām, bet es pārkāpu pār sētu...

— Jūs nebijāt viena. Kas bija jūsu līdzzinātāji?

Jautājumi birst viens pēc otra, arvien nepacietīgāki un aizdomīgāki.

— Ko jūs gribējāt nodot apcietinātiem?

— Kas jūs sūtīja?

— Mēs zinām, ka sainī, ko ienesāt stacijas rajonā, bij ieroči. Kur jūs tos likāt?

— Kur dabūjāt ieročus?

— Kas bij jūsu līdzdalībnieki?

— Kas no dzelzceļniekiem jūsu organizācijā?

— Kur pavadījāt četrpadsmitā jūnija nakti?

— Kādas sabotāžas jūs plānojāt?

— Kam nodevāt ievāktās ziņas?

Un atkal, nezina kuŗu reizi: — Kas bij jūsu līdzdalībnieki?

Reizēm negribīgi atbildu, reizēm klusēdama pakratu galvu; bet par iedomu, ka portfeli, ko nesu Natim, bijuši ieroči, man jāpasmējas.

— Nesmejieties! Ikstrums man uzkliedz. Vai do-

mājat, ka mēs ar jums te dzenam jokus? Jūsu liktenis atkarājas no jūsu atbildēm.

Jā, pēkšņi es arī to saprotu. Tā ir gandrīz spokaina sajūta: man jāklausa mulķībās, kas atgādina vājprātīgo muldēšanu, bet nav šaubu, no sarunas tiešām atkarājas mans liktenis.

Kļūstu nopietna un klusēju.

— Runājiet! klieudz pratinātājs. Ja nerunāsiet ar labu, atradīsim citus līdzekļus, kā jūs piespiest atbildēt.

Varu apmēram iedomāties, ko šie vārdi nozīmē. Nē, viņi nejoko — tikdaudz saprotu arī es.

Esmu prāvā, garenā istabā pelēki zaļganām tapetēm. Griestu vidū netīra spuldze met it kā nogurušu gaismu. Parastās kantoņa mēbeles, skapis un plaukti gar sienām; uz grīdas dubļainu apavu pēdas. Tā varētu būt lauku policijas vai nodokļu inspektora kanceleja — veca rakstāmmašīna, tālruņa aparāts, izmē-tāti papīri, viss tik parasts, atskaitot aizklātos logus un jauno milici, kas mēmi sēd solā pie durvīm, smagu pistoli pie jostas un cepuri uz acīm. Jaunie cilvēki, kas mani pratina, varētu būt nepieklājīgi kantoristi, noskaitušies par to, ka neesmu pareizi uzdevusi savus ienākumus vai laikā nokārtojusi kādu lēsi. Šķiet pilnīgs absurds, ka tie varētu būt mana likteņa noteicēji.

Kā pēkšņā atklāsmē saprotu, ka tam, kas pašlaik ar mani notiek, ir cita, dziļāka jēga. Mēs visi tikai veicam kādu uzdevumu, paklausām kādam augstākam mājienam. Mēs nesaprotam, ko darām un kas ar mums notiek — tāpēc, ka mums tas nav jāsaprot. Patiesībā viss ir, kā tam jābūt.

Esmu ceļā pie vīra. Šurp esmu atvesta tādēļ, ka te pirmā pietura manā ceļojumā. Sarunai nav nozīmes; jautājumiem varu atbildēt, ko gribu, vai neatbildēt nekā: šie cilvēki tik un tā darīs savu pienākumu. Vienalga, ko man piespriedīs, tas nebūs sods: ja mani izsūtīs, ar katru nākamo stundu, ar katru soli tuvošos Natim; ja man piespriedīs nāves sodu, tas tikai nozīmē, ka arī Natis jau ir tur, kur man jāiet, un mani gaida. Es taču nekā nezīnu; bet aizredze zina un kāda noslēpumaina roka vada manus soļus.

Nejēdzīgā pratināšana, dīvainie cilvēki, viss neticamais, murgainais, kas ir ap mani, nekā nenozīmē: esmu pietātnē, kur man izdos biļeti ceļojumam pie Anatoļa.

To sapratusi, nomierinos un jūtos pacilāta, gandrīz nepacietīga. Man gribas čekistiem uzsaukt: Ko jūs tūļājaties, dariet ātrāk, kas jums jādara! Natis mani gaida...

Pratinātāji piecēlušies un īgni skatās manī. Viņi ir kaut ko teikuši, bet to esmu palaidusi garām; nezinu, ko no manis grib. Vai varu iet?

Jaunais milicis mani sagrauj aiz elkoņa un bīda pa priekšu. Durvju priekšā viņam piebiedrojas otrs, un izejam ārā. Zem kokiem vēl tumšs, bet gaiss zils un dzirds rīta jausmā. Dzirdu, ka dārzā pa labi dzied putni drošās, skaļās balsīs.

Mani ved pa kāpnēm citā ēkā, žvadz atslēgas, durvis nokludz man aiz muguras; palieku tumsā. Ir pilnīgs klusums, liekas, esmu te viena. Tad kāds ieklepojas, nočab salmi maisā, un brītiņu vēlāk uzliesmo sērkokciņš. Redzu, kāda sieviete iedez sveces galu, kas uzlipināts uz apgāztas kastes.

Vecīgas, samiegojušās acis pētī mani. Klusu nāk jautājumi. No Ikstrumiem? To viņa nesaprot — ak tā, virsnieka sieva... Viru aizveda? — Nu jā, tas pats stāsts — tādu tagad daudz. Un ko viņi grib no jums?

— Nezinu, es saku. Lai mani izsūta, gribu būt pie vīra.

— Jā, jā, tā jau visas. Bet nekur netiksīt, un tā arī labāk — viņi vairs ilgi nevaldīs. Paši jau laižas lapās, cits pēc cita.

Vecās sievas balss skan droši un pārlicināti. Liekas, viņa labprāt pastāstītu, kā pati te nokļuvusi, bet man nav ne mazākās intereses jautāt.

Kamerā esam četras — bez vecās vēl meitene skolnieces ģērbā un divas apmēram manos gadus. Vienai no tām vīrs virsnieks, aizvests tāpat kā man. Apsēžos tai blakus. Kamēr vecākā runā un citas klausās, skatīdamās manī, viņa klusē, pagriezusies pret sienu. Kad vecā nopūš sveci un viss paliek klusu, dzirdu, ka viņa šņukst.

Saņemu viņas roku un viņa tai pieķeras kā bērns. Roka ir maza, karsta un tur manus pirkstus kā izmisuma spēkā.

Jautāju viņas vīra vārdu, un viņa man to pasaka: virsleitnants Kārlis Liede. Jā, nu zinu: viņa arī dzīvoja noņemnes tuvumā, šad tad tikām reizē braukušas uz Gulbeni karaspēka mašīnās. Neredzu, bet atceros viņas seju: maza tumšmate gaišām, zilām lērna acīm. Tagad tās raugās tumsā un jautā.

— Kā jūs domājat, ko ar mums darīs?

Es nedomāju nekā.

— Vajadzētu paziņot partizāniem, tumsā spītīgi saka meitenes balss. Ja zinātu, viņi mūs noteikti atbrīvotu.

— Kustoņi, nopūšas vecā sieva. Zvēri, necilvēki! Ja vēl būtu krievi — bet pašu ļaudis! Tādiem nekāds sods nebūtu par lielu.

Pēc brītiņa no lāviņas puses dzirdama paklusa krākšana — pukoties beigusi, vecā sieva aizmigusi. Esmu viņu iztraucējusi rīta miegā. Apskaužu cilvēkus, kam tik ciets miegs: viņi bēdājas un raizējas tikai nomodā. Kad laiks gulēt, viņi vienkārši aizmieg.

Meitene valstās uz sava salmu maisa.

— Kā man gribas ēst! Nezinu, kā sagaidīšu rītu.

To dzirdot, nevilšus arī es sajūtu izsalkumu, bet tūliņ sevi norāju: man jāpierod badoties. Man taču tik tāls ceļš priekšā. Vagonos droši vien vairāk nedabū kā maizi un ūdeni. Man jāmacās paciesties.

Pamazām aiz loga aust rīts. Raugos logā un domāju: Natis arī tāpat skatās rītausmā caur restēm.

Diena paiet gaidot. Pusdienā dabūjam maizi un graudu kafiju bez cukura. Pusi savas porcijas atdodu Zentai, meitenei, kas visu laiku žēlojas par izsalkumu. Nezinām, kas ārā notiek. Dzirdam motoru troksni un reizēm tālumā rīb šāvieni. Bieži pāri iet lidmašīnas.

Vakarā mūs citu pēc citas aizved pratināt. Ap pusnakti pienāk mana kārta. Vairāk nekā divdesmit četras stundas gandrīz nekā neesmu ēdusi un jūtos nespēcīga. Nevilšus pamanu, ka man dreb ceļi.

Varbūt esmu tai pašā namā, bet citā istabā. Mani pratina trīs vīrieši, divi krievi un trešais latvietis,

Viktors Ikstrums. Noskaņa citāda, krievu sejas nopietnas un nevērīgas — varbūt te ir tiesa?

Atkal tie paši jautājumi — kā viņiem neapnīk mūžīgi atkārtot to pašu? — tikai šoreiz krieviski. Ja ko nesaprotu, Ikstrums tulko. Bet kaut kas ir noticis; pratinātāji — vai varbūt tie tiesneši? — runā strupī, īgni, liekas izklaidīgāki un nepacietīgāki. Šad tad viņi pārtrauc iztauju un sarunājas savā starpā; reizēm kāds ieskrej no āra, un tad viņi uz brīdi mani pavisam piemirst.

Beidzot viss liekas galā, un mani izved priekšistabā. Sēdu un gaidu atkal, tik ilgi, ka brīžiem liekas, esmu aizmirsta.

Milicis, pa istabu staigādams, smēķē papirosu pēc papirosa un reizēm skaļi lamājas.

Tad no dibenistabas iznāk Ikstrums ar kādu kara-vīru un pamāj man ar roku.

—Jūsu lieta pagaidām atlikta, viņš saka. Viņa balsī nav ne gandarījuma, ne nožēlu, tā skan sausi kā protokolu nolaset.

Man tas šķiet gandrīz neticams pārsteigums.

— Tad varu iet mājā?

— Jā, Ikstrums atbild, neskatīdamies man acīs. Bet viena jūs nevarat iet, naktī aizliegts staigāt pa nometnes rajonu. Biedrs Mogiļevskis jūs pavadīs. Viņam jāiet uz to pusi.

Tai pašā brīdī viņu arī ieraugu. Jā, tur viņš stāv, ar plecu viegli atspiedies pie durvju stenderes, un laiski, it kā garlaikodamies noskatās manī — glītais krievu virsnieks, ko šad tad esmu redzējusi nometnē, tas pats, kas patika Hildai, un kas kādu rītu, gaismai austot mežā... Pirmajā mirklī gandrīz nepazīstu — mūžība šķiet pagājusi, kopš viņu pēdējo reiz redzēju; un viņš izskatās drusku svešs, garāks augumā, stūrānāku, kalsenāku seju — tas varētu būt arī tāpēc, ka šoreiz viņam cepure galvā, un neredzu skaistos, cirtainos matus.

Taču acis tās pašas — savādi kvēlojošas maniaka vai plēsīga dzīvnieka acis, kas biedē ar sastingušo skatu un reizē hipnotizē ar rāmo laipnību. Tās it kā saka: Nebīsties, nāc man līdzī, es tev nedarīšu sāpes — tas nav nekas liels, cilvēki no tā baidās tikai tādēļ, ka to nepazīst. Es ar to esmu draugos, un zinu.

Ir tikai viens solis, mazs kritiens, vairāk nekā. Es tev palīdzēšu, kā tik daudziem jau esmu palīdzējis — nāc droši, nebaudies, tu nekā nejutīsi. Tas ir pavisam vienkārši — maza pastaiga mežā. Es tevi pavadišu mājās...

Jā, gribu iet mājās, projām no šejienes, no visa murgainā un ļaunā — gribu iet turp, kur mani gaida Natis. Nē, man nav jābaidās — viss taču notiek tā, kā nolikts. Mēs visi kalpojam kādai noslēpumainai pavēlei, es, mani tiesātāji, pat šis svešais virsnieks. Ja tas notiek, tad tam tā jābūt: Natis jau ir tur un mani gaida.

Bet es nevaru pakustēties, kājām nav spēka, esmu kā ieaugusi zemē. Skatos čekistā un gribu ko teikt vai jautāt, varbūt kliegt, bet saite starp domām un kustībām pārtrūkusi, man pēkšņi nav nekādas varas pār saviem locekļiem. Varbūt man izspiežas sviedri pierē tāpat kā mongoļu kareivim, kad Aļoša Mogīla to uzrunāja nometnes laukumā.

Milicis mani pagrūž, durvis atveras, mēs ejam. Soļoju kā mēnessērdzīga, nejudama zemi zem kājām; bet nu varu paiet.

Atkal ir miglains mijkrēslis starp tumsu un gaismu, nakti un rītu. Ejam pa šauru ceļu zem augstiem, klušiem kokiem. Zinu, ka tuvojamies nometnei, un tomēr nevarētu pateikt, kur atrodos. Droši vien pa šo ceļu esmu gājusi; tagad tas man šķiet gluži svešs. Šai mātīgajā mijkrēslī viss liekas nereāls un bīstams: teka aiz nākamā līkuma varētu nobeigties biežoknī vai bezdibeņa priekšā, koki ir tumši polīpi, kas izstieps zaru taustekļus man pakal, tiklīdz paiešu gaļām; krūmi man uzglūn no krēslas kā lēcienam sagatavojušies melni kaķi. Nakts aizturējusi elpu, gaidot ko nezināmu un briesmīgu.

Lai gan tika teikts, ka mani pavadīs tikai krievu virsnieks, līdzī nāk arī milicis. Tas soļo man blakus, krievs iepakaļ, bet tik tuvu, ka gandrīz min man uz papēžiem. Reizēm viņi apmainās īsiem vārdiem krievu valodā, bet lielāko tiesu klusē.

Gaismai austot, starp kokiem guļ klusums un pelēka migla. Man vēsi, sejas āda sarāvusies, rokas stīvas no meža mitrā dzestruma. Klusums tāds, ka varu dzirdēt vīriešu elpu sev blakus un aiz muguras.

Kur viņi mani ved, es domāju; vai mežā kaut kur izrakta bedre? Liekas, ejam jau ilgi — pārāk ilgi. Varbūt viņi apmaldījušies un nevar to atrast?

Mežā nobrikšķ sausi zari un tūliņ apklust: varbūt esam izcēluši zaķi, vai stirna šķērsojusi mūsu ceļu? Vieglais troksnis vientulīgajā vietā šķiet nedabiski skaļš; skaņas ilgi trīc izbiedētā klusumā, iekām nogrimst atpakaļ miglā.

Krievs kaut ko uzsauc milicim, un tas paliek man iepakaļ. Pusčukstā viņi sarunājas savā starpā un, liekas, drusku gausina soļus. Varbūt man tagad vajadzētu bēgt? Bet es tikko varu paiet.

Man nav drosmes paskatīties atpakaļ, bet pēkšņi zinu: nu tas būs. Šai brīdī krievs izvelk ieroci un tēmē; gandrīz redzu viņa sakniebtās lūpas, uzacu spriego savilkanos, dīvaini kaislīgo skatu piemiegtās acīs. Nu viņš notēmējis, vēl tikai mirklis, sekundes daļa — vai dzirdēšu šāviena troksni? Vai tikai jutišu sitienu pakausī vai mugurā, spējas, īsas sāpes? Nati, mēma balss manī sauc, Nati, es nāku — —

Jā, dzirdu šāviena troksni; vairākus šāvienus, mašīnpistoles kārtu. Tie saplosa rīta klusumu kā necilvēcīgs kliedziens, dīvaini metalla putna ķerciens — reiz, otrreiz, vēl un vēl — vai varbūt tā atbalss mežā? Nu beidzot man ir spēks, gribu skriet, bēgt — cik muļķīgi, es taču nevaru izbēgt lodēm!

Tad mani ķer it kā dūres sitiens mugurā — tiešām, varētu apzvērēt, ka to skaidri jūtu. Man aizraujas elpa; pakrītu uz mutes ceļmalas krūmos, kritienā vēl sargādama seju rokām. Savādi, tagad taču visam jābūt pāri, es nevaru vairs nekā just...

Tomēr jūtu — mitras lapas pie vaigiem, asu zaru, kas man duras pierē, mīkstu sūnu zem krūtīm — pat saozu meža zemes valgo, trūdaino smaržu un dzirdu pulsa sitienu deniņos. Sirds man pukst ātri kā putnam.

Varbūt šāvējs nav labi notēmējis, lodes nav ķērušas mērķi? Aiz muguras kliedzieni, ātri soļi, īsa kņada. Tad viss apklust. Man arvien vēl nav drosmes pagriest galvu, paskatīties atpakaļ. Nezinu, cik ilgi tā guļu.

Kāda roka pieskaņas manam plecam; tā saudzīgi pagriež manu galvu ar seju uz augšu. Kāds no-

liecies pār mani, un liekas, grib mani piecelt, bet esmu bailēs sastingusi un smaga. Uztraukta balss man kaut ko jautā; nesaprotu, kādēļ, ko no manis grib, kas man jāatbild. Apziņa iekritusi kā bedrē, sapinusies cilpās, man vispirms jāizrāpjas, jāatbrīvojas no dīvaina mulsuma režģa, lai saprastu un dzirdētu.

Bet es redzu: kāds vīrietis noliecies pār mani, izskatās norūpējies, laikam grib man palīdzēt. Vai jaunais milicis, kas mani pavadīja? Nē, tas bija svešs, bet šī seja šķiet pazīstama — kur esmu to redzējusi?

— Vai jums kas kait, Osīša kundze? Uldis Ķirts jautā. Jūs taču neesat ievainota?

— Nē, man... nekas nekait, tikai pakritu, es saku — brīnums, kā to pēkšņi zinu: vēl mirkli iepriekš taču domāju, pat skaidri jutu, ka... pēkšņi viss ir citādi. Bet jūs, ko jūs te darāt, Uldi? Bēdziet! Ja mūs ieraudzīs, viņi mūs abus — —

Uldis pakrata galvu.

— Viņi jūs vairs netraucēs, viņš saka. Ejiet droši mājās. Vai varat piecelties? Es jums palīdzēšu.

Nu tikai pamanu, ka Uldim blakus stāv otrs jauneklis, apmēram viņa gadus, tikai lielāks, plecīgāks, kaņavīra cepuri galvā. Plecā viņam pakārta mašīn-pistole — man liekas, ka tā vēl ož pēc pulvera dūmiem. Viņš arī pieliecas, saņem manu roku un man palīdz.

Ir tā, it kā man kāds liegtu skatīties atpakaļ; it kā zinātu, ka man aiz muguras ir kaut kas, ko labāk neredzēt. Lēnām soļoju tālāk; Uldis tur manu elkoni. Nu jau pavisam labi varu paiet.

— Mēs zinājām par jums un tiem citiem, saka Ulza biedrs. Mēs visu laiku viņus neizlaidām no acīm.

Pēkšņi jūtu, ka man pilnas acis asarām. Turu Ulza roku savā.

— Nezinu, kā lai jums... man aizlūst balss.

— Nerunāsim tagad par to, Uldis atbild un apstājas. Tālāk mums nav laika iet, jābūt atpakaļ pie citiem. Līdz Ikstrumiem nav tālu — ejiet vien taisni pa šo teku.

Bet es negribu — māju vārdu dzirdot, man atkal prātā Viktors Ikstrums. Viņš mani tur viegli atradīs; varbūt viņš mani tur jau gaida.

— Nē, es saku. Iešu jums līdzī mežā. Jūs taču solījāt — —

Uldis pakrata galvu.

— Nav vajadzīgs. Mēs vairs nedzīvojam mežā. Nometnē krievu vairs nav, šodien aizbrauc pēdējie. Mums vēl jāiztīra ciems, tad viss būs kārtībā. Vācu kaŗaspēkam kuŗu katru brīdi jābūt Gulbenē.

Atvadāmies uz meža tekas vēsā rīta gaismā, un viņi aiziet atpakaļ. Man ir tā, it kā vadātājs būtu atkāpies; nu skaidri zinu ceļu uz mājām. Esmu turpat pie Ikstrumu robežas. Kāda liksma balss gavilē manī, tikai paiet vēl brīdis, kamēr tai atrodu vārdus.

Ja tas tā noticis, tad man lemts dzīvot — un tas nozīmē, ka arī Natis dzīvs. Nē, tā nav mānticība; es to skaidri zinu.

Vēl agrs, liekas, Ikstrumos visi gulēs. Bet nē, kūtsdurvis vaļā, un sētsvidū satieku saimniekus. Resnā sieva pašreiz smeļ ūdeni no akas, saimnieks grozās piederība durvīs. Viss tik mierīgi un ikdienišķīgi. Man uzplūst silta sajūta, it kā no tāla ceļa pārņaktu pati savās mājās. Eju saimniekiem klāt un laipni padodu labrītu.

Saimniece palaiž vindu vaļā un skatās manī kā rēgā. Pats apstājas piederība durvīs, muti vaļā, un klusē kā valodu pazaudējis. Cik savādi! Lielais plāpa kļuvis gluži mēms — kur citkārt viņam balss allaž steidzās pa priekšu. Ko viņi tā brīnās? It kā nebūtu manis redzējuši.

Pati labu brīdi nevar izteikt ne vārda, tad apsviežas un ieskrej istabā. Saimnieks beidzot atgūst valodu un pienāk klāt. Nu tas pamazām atklājas.

Jā, viņi vakar mani meklējuši, bet nelaisti klāt. Naktī un šorīt, vēl nupaŗ, zvanījuši pa tālruni paziņām ciemā; kāds teicis, ka man piespriests nāvesods — kāds, kas tās lietas zinot.

— Tik daudz cilvēku tagad pazūd. Viktors arī domāja, ka... mēs jūs dzīvu vairs neredzēšot, saimnieks nobeidz. Nu jā... tad jau būs noticis pārpratums.

Liekas, viņš tam vēl tagad, mani redzot, lāgā nevar ticēt.

Būtu jāsmejas, bet ir tik savādi, baigi ap sirdi.

Varbūt man pašai arī liekas drusku neticami, ka esmu dzīva un atkal mājās.

Pa namdurvīm no istabas izskrej saimniece — savādi maza sarāvusies, rokas izstiepusi, kliegdamā: Olga! Olga! — kas viņai noticis? Tad tikai pamānu, ka tā nav saimniece, bet mana māte. Saimniece lēnāk viņai seko.

Jā, māte vakar atbraukusi no pilsētas, mani meklēt. Nu viņa mani apskauj un runā, raud, glāsta un rāj mani — visu vienā laidā. Arvien vēl stāvam sētsvidū — liekas, pat kaimiņos to vajadzētu dzirdēt. Bet mums tas nemaz neienāk prātā.

Māte nu sāk visu stāstīt garī un plaši, kā paradusi. Kā pa šo laiku gājis Rīgā — tik daudz jaunu notikumu — kā viņa raizējusies par mani, bet domājusi, ka man tomēr labāk laukos un pie vīra — tādos laikos! Tad nākušas briesmīgās dienas, trīspadsmitā jūnija nakts, kad aizvests tik daudz cilvēku — un viņa to visu jau iepriekš nosapņojusi! Jā, viņa redzējusi briesmīgu zvēru staigājam pa zemi, gluži kā Jāņa paradīšanās grāmatā, un tas bijis pusē lauva, pusē krokodils, gluži sarkans kā novārīts vēzis, ar kaklu kā torni, staigājis pa ielām, rāvis cilvēkus ārā pa logiem — ar dzeloni — un ko izvilcis, to norijis. Viņa skrējusi pagrabā slēpties, bet sētniece aizslēgusi durvis, teikdama, ka neviens neizbēgšot taisnīgam sodam. Arī no mūsu mājas aizvesti vairāki cilvēki, un viņa skaidri zinot, ka sētniece tos uzdevusi — nekrietnā nodevēja! Tad pakļīdušas baumas, ka no Litenes aizvesti virsnieki, un viņa nezinājusi, vai znots paglābies, vai ne — būtu tūlīņ braukusi šurp, bet kā lai atstājot dzīvokli tādos laikos, sētniece izzagtu tukšu. Un es neesot nekā ziņojusi — pat ne vārda nevarējusi atraktīt — kaunies! Būtu gājusi pie Finka, lai pazīlē, kas noticis ar Nati, un vispārīgi kas būs, bet pareģis arī aizvests, laikam taču pats savu likteni nevarējis paredzēt. Kas tās par briesmīgām dienām un naktīm! Aiz bēdām un bailēm pati saslimusi, un kad pienākusi Ikstrumu saimnieces vēstule, nevarējusi piecelties no gultas. Nu bijušas divkārsas raizes — tik ļaunas ziņas par mani un Nati, un turklāt arī pati slima — žēlīgais Dieviņ, vai tiešām pasaulei jāiet bojā? Un

kāda tu izskaties, Olga — man liekas, tev nevajadzētu staigāt apkārt, tu jau vēl esi slimā, acis iekritušas, kauli un āda, kā dilonšlimniece! Tiklīdz varējusi celties, braukusi šurp, un te atkal tādas briesmas! Saimnieki gan neesot visu teikuši, bet viņa tāpat sapratusi un jau apraudājusi mani kā mirušu. Cik briesmīgi, un viss reizē — vai to kāds cilvēks var izturēt? Turklāt viņa pati arī vēl neesot gluži vesela, ceļi liecoties un galva smaga — bet ka pati slimojusi, tur varbūt esot arī savs labums, jo citādi būtu aizbraukusi un nebūtu saņēmusi Anatola vēstuli — —

— Anatola vēstuli? es iekliedzos.

— Nu jā, vēstuli — zīmīti. Saņēmu pa pastu, no kāda sveša cilvēka — pacēlis un atsūtījis. Nav pat uzdevis savu vārdu, citādi varētu aiziet un pateikties. Tomēr ir vēl labi cilvēki pasaulē.

— Bet vēstule — kur ir vēstule? ar manām lūpām sauc kāda sveša balss.

— Jā jel, jā, tūlī! Mātes acis, manī skatoties, ieplešas bailēs. Viņa skrej atpakaļ istabā, neveiklā steigā, vecajām kājām pinoties, un redzu, ka viņa tiešām nav stipra, varbūt arī par agru piecēlusies no slimības gultas.

Māte paķērusi somiņu un, man pretī nākdama, meklē tanī. Satiekamies saimes istabā. Nodilusi somiņa pilna dažādiem papīriem — veci cilvēki nekā nemet projām. Man gribas izbērt somiņas saturu uz galda — liekas, viņa nekad neatradīs meklējamo.

— Tepat bija... nebūšu taču aizmirsusi mājās... ā, te jau ir, tā pati — —

Esmu viņai jau izrāvusi vēstuli no rokām. Man tā dreb pirksti, baidos, ka to nesaplēšu — vienkārša, zila aploksne, tanī neveiklu roku aprakstīta lapa, izlasu pirmos vārdus: Cienījamā kundze, strādājot Škirotavas stacijas tuvumā, nejauši atradu — — nē, tā nav — — un tad beidzot turu to rokā.

Tā ir maza, saburzīta zīmīte, izplēsta no piezīmju grāmatiņas, zilām rūtīm papīrā, viena mala robaina — vienā pusē mūsu Rīgas adrese, otrā ar zīmuli rakstīti dažī vārdi — jā, tas ir vīra rokraksts — — tikai četri vārdi:

„Olga, sargi Kaiju. Natis.“

Es nevarētu pateikt, ko pārdzīvoju šai brīdī. Esmu maldījusies kā miglā, nezinu, kas šais dienās un naktīs ar mani noticis, varbūt nekas, esmu tikai murgojusi — nu pēkšņi viss gaišs, pēkšņi, kā lietus mākoņiem pašķīroties, redzu, ka uzaususi diena, nakts atkāpjas ar saviem rēģiem un biediem — stāvu uz gaiša, taisna ceļa. Dzirdu Anatola balsi — vairs nelasu vārdus, kas rakstīti zīmītē, bet dzirdu, kā viņš saka: Olga, sargi Kaiju — — un šai mirklī man uzbrūk briesmīgas bailes.

— Kur ir Kaija? saucu aizsmakušā balsī. Māt, kur Kaija?

Ir tā, it kā viņš visu zinātu, it kā būtu stāvējis tepat netālū, neredzams, bet tuvs, un redzējis visu, ko daru; un šai brīdī, kad esmu tik tālu aizmaldījusies, trijos vārdos pateiktu, kas man jādara, it kā aiz rokas paņemot rādītu man ceļu. Kā esmu varējusi to aizmirst, pašu svarīgāko? Kur man bijis prāts, ka visu šo laiku neesmu bijusi pie viņas — kā vispārīgi esmu varējusi viņu izlaist no rokām? Kas viss ar viņu šais dienās, šais naktīs varēja notikt — —

— Kaija vēl guļ, atbild saimniece. Jūsu istabā, kundzīt. Vēl taču agrs.

Esmu pie gultas, Kaija man rokās, spiežu viņu pie krūtīm, raudu un smejos. Meitene pamostas, samiegojusies, izbijusies skatās manī, silta, gurdena, izspurušiem matiem, salīpušiem plakstiņiem. Viņa nesaprot, kāpēc to žņaudzu, bet tūlīņ attopas un rociņām apķeras man ap kaklu.

— Mamma, kur tu biji? Gribēju tevi gaidīt, bet aizmiglu. Vai tu vairs neiesi projām?

— Nē, mīļā, nē. Es tevi nekad vairs neatstāšu vienu.

— Vecāmāte atveda šokolādes konfektes, Kaija stāsta. Veselu kārbu — izēdu gandrīz visu, un man sāpēja vēders...

Esmu maldījusies dīvainā mijkrešlī un gandrīz pazaudējusi sevi, bet nu noslēdzies kāds loks, un atkal zinu, kas man jādara. Neesmu atradusi Nati, bet ir tā, it kā viņš neredzams būtu klāt un smaidītu, noskatoties manī: tā ir pareizi, Olga, tā ir labi. Kā to nesapratu tūlīņ, jau tai brīdī, kad šķīrāties? Tu skaidri atceros, kā stāvējām ceļmalā pie nometnes,

mēmām lūpām, sāpēs sasalušām sirdīm atvadīdamies; un kā pēdējā mirklī, kad bij jāiet projām, viņš man ielika Kaiju rokās, it kā gribēdams teikt: viena tu nezturēsi, tas būtu par grūtu, bet tev būs Kaija. Turi viņu cieši, neizlaid viņu no rokām. Glabā viņu man — viņa tev būs manā vietā, kamēr nebūšu pie tevis. Viņa ir mūsu mīlestība, mūsu dzīve un nākotne. Mūsu mazā Kaija!

Un tagad viņš to atkārtu — ar šo zīmīti, šiem vārdiem, kas man atnākuši dziļākā mulsuma, lielākās neziņas brīdī. Paldies, Nati, mīļais draugs. Es saprotu tavu vēsti un tai klausīšu. Sargāšu Kaiju, glabāšu viņu pie tev. Kamēr tu neesi pie mums, viņa man būs tavā vietā.

Nu esmu nomierinājusies un sasildījusies. Māte apgērbj Kaiju, saimniece klāj azaida galdu. Pēkšņi jūtu, ka esmu izsalkusi. Cik ilgi jau, kopš neesmu kārtīgi paēdusi? Pēc azaida jūtu lielu nogurumu, locekļi kā notirpuši; būtu jāiet gulēt. Bet jāsēd saimes istabā pie galda un jāstāsta, kā man klājies, kā esmu izglābusies. Tagad, atceroties, viss liekas sajucis ar bailēm un murgiem, tā ka brīžiem pati nezinu, ko esmu īstenībā piedzīvojusi, ko tikai iedomājos. Saimnieki klausās un jautā, viņi grib visu zināt. Stāstu, ko atceros, tikai kad sāku par pratināšanu, man kaut kas iešaujas prātā, un izlaižu Viktora vārdu. Viņi klausās uzmanīgi, varbūt gaida bailēs un raizēs — bet es to nepieminu.

Tad Ikstrums stāsta par pēdējo dienu notikumiem, par terroru, slepkavībām, partizānu atreibību, vāciešiem — neklausos necik uzmanīgi. Man atkal jādomā par zīmīti, bet nu domas mierīgas un skaidras; apdomāju, ko tā man vēl vēstī, bez vārdiem, kas tanī rakstīti.

Natis dzīvs — tas pats galvenais un svarīgākais. Zīmīte atrasta šķīrotavā, tātad izsūtīto ešalonī, vismaz vagonī ar virsniekiem, vispirms virzīti uz Rīgu. Tas man liekas savādi; jādomā, virsnieku vagonī pirms aizvešanas uz Sibīriju pievienoti kādam lielākam ešelonam. Tas nozīmē, ka Nati izsūta kopā ar daudz citiem — viņa liktenis būs tāds pats, kā simtiem, varbūt tūkstošiem deportēto. Tas mani drusku nomierina, jo neapzinīgi visu laiku esmu baidījusies,

ka viņus varētu atdalīt no citiem, varbūt nogalināt tepat kādā mežā. Man nāk prātā Gusta Alpera vārdi: Esmu diezgan stiprs, gan izturēšu. Arī Natis ir stiprs, ja citi to varēs, viņš arī izturēs. Katru dienu lūgšu Dievu, lai viņam nepietrūktu spēka.

Un ja Natis varējis uzrakstīt zīmīti, rokas viņam vairs nav sasietas uz muguras. Varbūt tas tikai sīkums, bet tik labi to zināt. Ir tā, it kā saites būtu noņemtas manām roku locītavām.

Tas nav daudz, bet šīs domas man nes atvieglinājumu. Ar to pietiek, lai atkal dzīvotu un cerētu.

Man tas jāsaka citām sievietēm — tiem aizvesto pieredzīgiem, kas nav saņēmuši nekādu ziņu. Man jāparāda Anatola zīmīte Gusta Alpera sievai un Arņa Krauliņa līgavai. Un Hildai. Viņi visi kopā, lai kur būdami; mums, palicējām, arī jāturas kopā.

Tas man atgādina, ka ilgāk te nevaram palikt. Mums jābrauc atpakaļ uz pilsētu. Jā, saimnieks arī tam piekrīt; bet kā mēs tikšot pilsētā?

Vai vilcieni vairs neiet?

Ikstrums nezina; viņš solās piezvanīt pa tālruni un apvaicāties. Tādās jukās, kā pašreiz, nekā nevar zināt. Dzelzceļa tilti varētu būt uzspridzināti, stacijas sagrautas uzlidojumos.

Bet varbūt iešot kāda mašīna no Litēnes ciema vai Gulbenes. Rīgā pēc vāciešu ienākšanas viss esot mierīgi, daļa izbēgušo jau braucot atpakaļ.

Ikstrums apsolās līdz rītam visu noskaidrot. Viņš liekas pārliecināts, ka atradīsies kāda iespēja, kā mums tikt atpakaļ pilsētā. Esmu tik vāja, ka pati nekā nevarētu — palaujos uz viņu. Nezinu, ko darītu bez šiem laipnajiem, izpalīdzīgajiem cilvēkiem.

Turklāt Ikstrumus pašus māc rūpes. Nezinu, par ko viņi raizējas, un paši nekā nesaka. Bet kad mēs ar māti neesam klāt, viņi sačukstas, un saimniece bieži nopūšas kā lielās bēdās. Kādreiz nejauši ieraugu asaras viņas acīs. Bet kad jautāju, viņa klusē.

Pievakarē Bucis saka: — Aizskriešu ar riteni uz Gulbeni paskatīties.

— Nē! saimnieks iesauca pēkšņā stingrībā. Tu nekur neiesi — tu paliksi mājās.

— Bet, tēv... zēns grib iebilst.

— Klusu! māte apsauc. Kā tēvs saka, tā būs.

Tas skan tik neparasti šai mājā. Esmu radusi dzirdēt, ka saimniece rīko un visi klausā, pašu ieskaitot. Nu viņš ir tas, kas paceļ balsi un kam saimniece liek klausīt. Varbūt aiz saimnieka ārējās labsirdības slēpjas liels garīgs spēks; varbūt Ikstrums reti saka savu vārdu — bet tad tas ir likums. Savādi, ka līdz šim to nezināju.

Gulēt ejot ņemu Kaiju pie sevis un aizmiegu ar viņu rokās. Pieceļos vēlu, kad saimniece sauc azaidā. Esmu ilgi nogulējusi, bez sapņiem, kā nāves miegā. Bet nu jūtos spirdza, atpūtusies.

Pie galda labas ziņas: saimnieks sarunājis smagās mašīnas šoferi, kas mūs aizvedīs ar visām mantām. Lai kravājoties, drīz būtu jābrauc uz norunāto vietu. Ikstrums noraizējies par mūsu radio, ko aiznesuši miliči. Viņš lūkošot to sameklēt, un ja dabūšot, rakstīšot.

Saiņojam mantas un sēžamies pajūgā. Kaija tur lelli klēpī un, ratos kāpjot, jautā: Vai brauksim pie tētiņa?

Saimniece atvadoties glauda man plecu un slauka acis lakatiņa stūrī.

— Nebēdājieties pārāk, Osīša kundze, viņa saka. Jābūt pazemīgam. Cilvēka spēki vāji, pats nekā nevar. Dievs gādās par visu.

Ir jauka diena. Ceļš nožuvis un vietām put. Pār druvām dzied cīruļi, gaiss trīc dzidrajās balsīs. Ceļmalās zied baltais un sarkanais āboliņš. Govis gānās pļavās, slinki plūkdamas zāli un, mums garām braucot, izbrīnā paceļ galvas. Kāds vīrs netālu no ceļa pļauj, izmeties kreklos; Ikstrums padod dievpalīgu, un kaimiņš atņem sveicienu, paceldams cepuri un delnā noslaucīdams pieri. Visapkārt liels klušums un miers — it kā zemi nemaz nebūtu skāris cilvēku naidis, posts un bēdas.

Ciemā redzu pirmās vācu karaspēka mašīnas. Divi jauni kareivji zili pelēkos tērpos brūnām, saulē iedegušām sejām, kaklā pakārtām mašīnpistolēm stāv pie mašīnas un sarunājas, smēķēdami cigaretes. Pabraucam tiem tuvu garām. Viņi noskatās uz mums, bet nekā nesaka.

Tālāk, netālu no meža stūra, ceļmalā pulciņš cilvēku. Pāris pajūgu apturēti, daži riteņbraucēji ap-

stājušies un, liekas, apskata kaut ko zemē. Kāda sieviete stāv nomaļus, aiz rokām turēdama divus bērņus. Ļaudis liknā, mīnājas uz vietas, paklusām sarunājas.

— Kas tur ir? Ikstrums jautā, pievilkdams grožus.

Galvas pagriežas pret mums, un balsis spēji apklust. Savādi, visi ir dzirdējuši jautājumu, bet neatbild, it kā pēkšņi būtu kļuvuši mēmi.

Tad kāds vecāks vīrs saka:

— Paskaties pats, Ikstrum. Tev jau tas jāredz.

Ikstrums nomet grožus un izkāpj no ratiem. Ļaužu pulciņš pašķīras platā ailē, it kā neviens negribētu palikt nācējam ceļā. Saimnieks pieiet klāt, gausi cilādams kājas smagos laucinieka zābakos.

Tagad es arī varu redzēt. Grāvmalā guļ trīs liķi, divi jauni cilvēki, viens vecāks, visi rindā noguldīti, abi jaunākie uz sāniem, vecākais uz muguras, ar seju saulē. Tas ir Viktors Ikstrums.

Uz viņu drēbēm tumši plankumi, un vienam no jaunākajiem seja applūdusi asinīm; tās ir sarecējušas, brūnas, gandrīz kā mālaini dubļi.

Klusums tāds, ka var dzirdēt mušas dīcam. Lielā pulkā tās džinkst ap miroņiem, mudž ap viņu sejām un rokām. Liela zila muša rāpo Viktoram Ikstrumam pār pieri. Viņam acis vaļā, liekas, ka viņš kaut ko domātu, guļot un skatoties mākoņos. Viņa seja it kā mazāka sarāvusies un gandrīz dzeltēna, bet ap lūpām tas pats cietais, spītīgais vaibsts. Abi viņa biedri guļ kā padevušies, samierinājušies, bet viņa sejā, plecos un izstieptajā rokā pat tagad, nāvē, vēl kas spītīgs, nepiekāpīgs un ļauns — sastindzis naidis.

Negribu, ka Kaija redz šo skatu; čukstu viņai, lai neskatās, bet meitene jau redzējusi. Viņa spiežas man klāt un bailīgi čukst: Kas viņiem ir? Māmiņ, kāpēc viņi —

Visi raugās uz saimnieku; es arī nevaru atraut acu no viņa. Vecais vīrs apstājies un drusku pieliecies uz priekšu. Viņš skatās dēlā vērīgi, kā sen to nebūtu redzējis, it kā pārliecinādamies, vai tas tiešām viņa dēls. Tad Ikstrums saslejas — tik lēni, it kā plecos būtu rudzu maiss. Viņa seja pelēka, lūpās nav ne piliena asiņu; liekas, ka āda būtu pēkšņi nosirmojusi,

pielīdzinājusies bārdas rugājiem un matiem. Bet nu viņš tur galvu taisni, un viņa vaibsti mierīgi. Brītiņu pastāvējis, viņš pagriežas, lai ietu projām.

— Vai nevedīsi viņu uz kapiem glabāt? jautā tā paša vecīgā kaimiņa balss.

Liekas, vārdi Ikstrumu iztraucē domās. Viņš apstājas, pamet acis uz runātāju, tad lēnām pagroza galvu.

Uz dēlu skatīdamies, viņš klusu, kā savā nodabā noteic:

— Kā suns tu dzīvoji, kā suni lai tevi aprok.

Lēnām viņš nāk atpakaļ pie ratiem — strups, vecs vīrs, sīkāks augumā par citiem, kas te stāv, pat par sievietēm — bet šai brīdī varbūt lielāks par daudziem, daudziem. Visi klusē un noskatās viņam pakaļ; un šai mirklī man rodas nojauta, kur Viktors Ikstrums ņēmis savu lielo spītu.

Klusēdams saimnieks mūs aizved līdz vietai, kur gaida mašīna, palīdz izcelt un iecelt saiņus, atvado ties dod visām roku. Tad viņš iekāpj ratos un aizbrauc atpakaļ.

Neesam apmainījuši ne vārda.

PIECPADSMITĀ NODAĻA

(Kaija Osīte)

Pēc lekcijām man jābūt bibliotēkā, bet esmu nogurusi, tāpēc eju uz studentu ūniņu iedzert tasi kafijas. Bibliotēkā man vajag vairāk izrakstu, būs jāsēd līdz vēlam vakaram; tik daudz grāmatu nevaru aiznest mājās.

Studenti pulkiem steidzas gan uz savām mašīnām, gan autobusu pietātnēm; tie, kas dzīvo pansijās tepat tuvumā, iet kājām mājās. Redzu, ka Ričs stāv pie savas mašīnas un ar kādu biedru sarunādamies skatās apkārt. Droši vien gaida mani. Neliekos viņu redzot un eju tālāk.

— Hello, Kej! Patīkami redzēt pēc tik ilga laika. Vai drikstu apsēsties?

— Protams. Lūdzu — tikai man nav daudz laika.

Viņš mani sauc par Keju, kā amerikāņu lielākā tiesa — viņi allaž mēdz paši dot vārdus draugiem un paziņām, kam vārdi gaŗi vai grūtāk izrunājami. Keja ir saīsināta Katrīna. Man vienalga, lai sauc par Katrīnu, arī labs vārds.

— Kur tu biji pazudusi?

— Nekur. Mācos.

Ričs nopūšas.

— Vai tu to nevarētu ņemt drusku vieglāk? Reizēm man liekas, tu jau tā esi par daudz gudra.

— Tas noskaidrosies pārbaudījumos.

— Es gribēju teikt, par daudz prātīga.

— Zinu — tu gribētu, lai es būtu auŗīga. Skaista un dumja. Œēl, ka neesmu ne viena, ne otra.

— Vaŗsirdīgi sakot, man arī Œēl, ka neesi skaista un dumja. Tad man būtu daudz vieglāk. Tu esi tikai skaista.

— Paldies, tas jauki no tevis. Bet nu man tieŗām jāiet, Rič.

— Mājās? Vai varu tevi aizvest?

— Nē, tepat uz bibliotēku.

— Paklausies, Kej. Man ar tevi jārunā. Tikai piecas minūtes. Lūdzu.

Viņš izskatās tik nelaimīgs, ka man sametas Œēl. Nabaga Ričs! Lāga Œēns, bet pārāk uzmācīgs. Kopŗ brauciena uz Nevadu viņŗ mani neliek mierā. Man nepatīk uzmācīgi vīrieŗi. Bet varbūt esmu netaisna; varbūt tā nav uzmācība?

— Nu labi, piecas minūtes. Skatīŗos pulkstenī. Ko tu man teiksi?

— Vai tu ticēŗi, ja zvērēŗu, ka saku patiesību, visu patiesību un tikai patiesību?

— Protams. Ticu arī tāpat.

— Es tevi mīlu, Kej.

— Un tad?

— Tu nesaproti? Viņa seŗā gandrīz moka. Teicu, es tevi mīlu.

Man netīk viņu sāpināt, bet ko lai uz to atbildu?

— Un ko tu gribētu? Lai krītu tev ap kaklu?

— Gribu zināt, vai tu mani... nemaz — —

— Neteiksim, ka nemaz. Bet ne tā, kā tu vēlies. Es pati nezinu.

— Jā vai nē?

— Nezinu. Tagad nevaru par to domāt. Mīlestība paņem tik daudz laika. Ja teiktu jā, tu mani ne brīdi neliktu mierā. Man jāizvēlas, mīlēt vai mācīties — abus reizē nevaru atļauties. Pašreiz mācības pirmajā vietā. Ja izkristu pārbaudījumos, pazaudētu stipendiju, un — —

— Un tad?

— Ričs, manam tēvam nepieder fabrika, kā tavam — vēl jaunāk, man nemaz nav tēva. Nerunāsim par to. Divas minūtes.

— Kam tev to visu vajag? Ja mēs apprecētos...

Viņš runā tālāk, un jau zinu, ko viņš teiks. Ka patstāvīgām jābūt tikai tām sievietēm, kam nav izredžu labi apprecēties. Tāpat kā visi amerikāņi, viņš domā, ka pēc apprecēšanās nestrādāšu arodā. Tas nenozīmē, ka viņš man to gribētu liegt; bet turīgās aprindās to nemēdz darīt. Apstākļi nespiež, un sievai taču svarīgāki pienākumi; ja atliek laika un ir vēlēšanās, var palīdzēt vīram darbā.

Ko tu īsti gribi? Viņš man to jautājis jau desmit reizi. Skaistu māju, vieglu dzīvi, ceļot? Tas viss mums būs, to visu varēsim. Iekārtošu tev māju ar peldbaseinu kā kino zvaigznei. Sporta auto? Parunāšu ar tēvu — varbūt tu to dabūsi jau mūsu kāzu dienā. Interasantu darbu? Kāpēc tev tas jāmeklē citur? Vari strādāt tēva uzņēmumā. Kādreiz tas būs mūsu.

Viņa tēvam ir neliels uzņēmums, metalfabrika. Viņš sācis ar mazu darbnīcu, un kara laikā labi pelnījis, strādājot bruņošanās rūpniecībai. Tagad fabrika nodarbina simtu strādnieku un arvien vēl paplašinās. Ričs runā par jauniem pasūtījumiem un nodaļu atvēršanu. Tēvs tikai gaida, kad Ričs beigs studijas, lai viņam nodotu kādas nodaļas vai varbūt visa uzņēmuma vadību. Patiesībā viņam nemaz nebūtu jāstudē, Ričs to dara tikai tāpēc, ka tā pieņemts. Viņš ir glīts puisis, pamaza auguma, tumšiem matiem, sārtām, pilnīgām lūpām; pasmags un ne visai attāpīgs, bet sirsniņš. Nav šaubu, ka viņš mani mīl.

— Man to vajag gadījumam, ja mēs neapprecētos. Vai apprecētos un pēc kāda laika izšķirtos.

Ričs savādi noskatās mani, piešķiebis galvu.

Katra amerikāņu meitene teiktu, ka esmu traka. Varbūt esmu arī.

Labi, mēs apprecēsimies. Man būs māja pakalnā, peldbaseins četrū vannu lielumā, sarkans Jaguārs. Tālrunis virtuvē un guļamistabā. Atklāts konts vidēji labos drēbju veikalos. Kāzu ceļojumā brauksim uz Las Vegas vai Havaju. Mūsu dzīve būs brīnišķīga. Ko darīsim vakaros un svētdienās? Kad paliekam kopā ilgāk par stundu, mums nav ko runāt. Ričs paēdīs, izlasīs avīzi un aizies uz klubu kartis spēlēt vai iedzert ar draugiem — tādiem pašiem lāga zēniem kā viņš. Sestdienās un svētdienās viņš gribēs iet uz sacīkstēm. Žēl, ka sporta sacīkstes mani neinteresē. Palikšu mājās un skatīšos televīziju. Vai arī iesim mājas viesībās pie Riča vecāku draugiem. Esmu tādās bijusi. Tās mani interesē vēl mazāk nekā bēsbols. Ričs man droši vien ieteiks iestāties kādā dāmu komitejā, kur varēšu dīko laiku ziedot labdarībai... Kāda steiga? Labāk tomēr palieku patstāvīga vecmeita — vismaz pagaidām.

Ja varu tā domāt, tas nozīmē, ka Riču nemīlu. Vai ne? Citādi taču tā nedomātu.

— Parunāsim par to pēc pārbaudījumiem, Rič. Kad būšu beigusi.

— Bet es nevaru tik ilgi gaidīt. Vai tu nesaproti? Nevaru. Ne-va-ru!

— Nē. Man liekas, tu vari gan, un ļoti labi. Es varu. Četras minūtes... Vai tev vēl kas sakāms?

— Jā. Tu esi briesmīga sievietē, Kej. Tu esi vienkārši nejauka.

— To jau sen esmu teikusi. Nu tu beidzot tam tici?

— Nē, viņš pakrata galvu. Es tam nekad neticēšu. Tā mēs šķīramies. Eju uz bibliotēku.

Viņš mani gabaliņu pavada.

— Toreiz, kad braucām uz Nevadu, tu biji pavisam citāda. Vai esi to jau aizmirsusi?

— Nē. Pie Taho ezera bija brīnišķīgi.

— Aizbrauksim atkal.

— Labprāt, nākamā vasarā.

Viņš ielec mašīnā un aizbrauc, dzīdams motoru kā čigāns zirgu.

Briesmīga sieviete. Ričs tagad pārliecināts, ka ar mani kaut kas nav kārtībā. Varbūt viņš domā: nu jā, ārzemniece — tās visas drusku savādas. Kas man īsti ir? Vai tiešām esmu pārāk prātīga, kā viņš saka? Drīzāk man liekas, ka nupat esmu izdarījusi lielāko vieglprātību savā mūžā. Un turklāt to nemaz nenožēloju.

Varbūt kādreiz nožēlošu. Bet tagad par to neregribas domāt.

Bibliotēkā satieku Vilni Beitānu. Viņš sēd salicis pār galdu, līdz pleciem ieracies biezu grāmatu kaudzē un labu brīdi mani nemaz nepamana, bet kad ierauga, nosarkst kā puika. Salīdzinot ar amerikāņu puisiem, viņš man vienmēr liekas drusku bērnišķīgs. Patiesībā tā nav, Vilnis ir nopietns, par daudz nopietns; bērnišķīgs tikai viņa izskats — izstīdzējusais augums, šaurie pleci, zēna seja skaidrām, domīgām acīm, vienmēr izspurušie mati.

Garām ejot, ielaižu pirkstus viņa cekulā.

— Kur tu biji pazudis, Vilni? Tik ilgi neesmu tevi redzējusi.

Vai nav jocīgi, ka nevilšus atkārtāju Riča vārdus.

Vilnis paskatās uz uzrakstu pie sienas, „Lūdz nerunāt“, un pieliek pirkstu pie lūpām. Mani ieraugot, viņš vienmēr izskatās kā izbijies, un man par to jāsmejas. Man patīk viņu ķircināt.

Apsēžos blakus, un sarunājamies čukstot.

— Jāražo, viņš saka un pamāj ar zodu uz grāmatām. Beitāns studē elektrotehniku un elektroniku. Tas viss man ķīniešu ābece, viņa grāmatās un darbos paskatoties vien man liekas, ka esmu briesmīga muļķe.

— Pārbaudījumi?

Vilnis pakrata galvu.

— Ko pārbaudījumi, sākums. Nē, tagad niekājos ar vienu tādu projektu — vēl nevar zināt, kas tur sanāks... Vēlāk pastāstīšu.

Citi pie blakus galdiem paceļ galvas un ieklausās, kā arvien, kad dzird runājam svešā valodā. Paņemu grāmatas un sāku lasīt.

Bibliotēkā ir jauki. Silta, gaiša, klusa telpa — te

kāda īpaša gaisotne, kas palīdz strādāt. Lasītavā allaž varu padarīt vairāk nekā mājās. Laiks aizskrej gluži nemanot. Pat aizmirstu, ka neesmu ēdusi pusdienu. Nekas, tas nāks tikai par labu viduslīnijai. Māte mani vienmēr pārbauro. Viņa saka, es esot vāja kā asaka. Ja viss notiktu pēc viņas prāta, man nebūtu jāiet, varētu velties.

Tad noskan zvans, un jāiet mājās; nupat arī esmu beigusi — labi, ka tā, nebūs rīt jānāk atpakaļ.

Vilnis iznāk reizē ar mani. Pilsēta biežā miglā, un kad tiekam līdz autobusa pietātei, sāk līt. Stāvam zem ielas spuldzes, sagriezuši muguras pret vēju. Lietus lāses velk baltas svītras uz tumsas sienas un spuldzes gaismā izskatās kā sniegs. Autobuss nenāk.

— Pastāti, kas tas par projektu, es jautāju.

Vilnis pārsteigts paskatās manī. Liekas, viņam acis vēl raibas un galva pilna formulām.

— Pie kā tu strādā.

— Ak tā, viņš attopas. Jā. Zini, tas sākās tā pa jokam. Nedomāju, ka tur kas nopietns varētu iznākt. Kopā ar vienu draugu — viņš jau beidzis, gatavojas maģistra grādam — iesniedzām vienu tādu plānu. Citāda veida transistoru sistēma. Patiesībā tā bija mana ideja — tas ir, principā. Žermens tikai palīdzēja aprēķinos — bet vienalga. Viņš ir puika uz goda, francūzis. Labi satiekam. Un vai zini ko? Tīrie joki. Paši neticējām. Komisija pieņēma un uzdeva jaunos transistorus uzbūvēt. Tu varbūt neticēsi. Piešķīra trīs tūkstošus dolaru izdevumiem, un pašiem savu laboratoriju, kur strādāt. Man pat maksā algu, simtu piecdesmit mēnesī. Tā nu tagad nositam savas jaunības dienas tai darbnīcā. Mēs pat nezinām, vai tur kas iznāks. Pagaidām vairāk svītam gar aplēsēm. Humors tomēr ir. Pat profesori nāk skatīties. Ja izdotos, tad — tad gan būtu numurs.

Lietus līst viņam sejā, Vilnis noslauka muti plaukstā un smaida. Smaidot viņš izskatās vēl bērnišķīgāks. Tā viņš vienmēr runā, it kā tas, kas atietas uz viņu, nebūtu nekas. Nekad viņš neatzīstas, ka gatavojas pārbaudījumiem. Viņš tikai nozūd uz kādu laiku, un smaidīdams parādās atkal, kad eksāmeni garām. Viņš visus iztur teicami.

Nu viņš zobojas par savu „projektu,“ bet man ir

nojauta, ka tas viņa sapnis un viņš tam ziedo visus spēkus. Žēl, ka no tām lietām nekā nesaprotu. Varbūt tas tikai nenozīmīgs sīkums, kā viņš to grib nostādīt; bet varbūt viņš ticis uz pēdām kam ļoti svarīgam un nozīmīgam.

— Apsveicu, Vilni, es viņam saku. Novēlu tev un tavam draugam vislabākos panākumus.

— Ko tu zobojies, viņš nomurmina, nosarkdams līdz ausu galiem. Es jau teicu, tas tikai tāds joks... ko citu lai rudens vakaros sadara...

Autobuss klāt, un mūsu saruna pārtrūkst. Kad apsēžos, viņš apstājas man blakus ejā starp sēdekļiem.

— Kā klājas tavai mātei? Vilnis saka.

— Paldies, kā vienmēr. Kāpēc tu tā jautā?

Vilnis mirkli vilcinās.

— Priekš pāris dienām viņu redzēju pilsētā. Varbūt maldos, bet... viņa man neizskatījās vesela.

— Viņai nekas nekait.

— Tad labi. Ko tu darīsi rītvakar?

— Vai gribi mani uzaicināt apskatīt savu laboratoriju?

— Tā tevi droši vien neinteresētu. Bet ja tu tiešām vēlētos...

— Nē, Vilni, es tikai jokoju. Man bailes no augstsprieguma vadiem. Mācīšos, ko citu.

— Zini, man ir biļetes uz Rubinsteina koncertu. Brālis paņēma, bet pats saslimis, laikam nevarēs iet.

— Cik brīnišķīgi!

Pēkšņi apķeros, ko esmu izteikusi, un abi reizē iesmejamies.

— Labi, ka brālis nedzird, Vilnis saka.

— Tā es nedomāju, es tikai priecājos par koncertu...

— Nu, tad norunāts.

Māte vēl neguļ; kā parasts, viņa mani gaida. Ja pārnāku vēlu un māte jau gultā, arī tad, tiklīdz ienāku, dzirdu viņas balsi: kur nolikts ēdiens, ko lai ņemu vakariņām. Bieži viņa ceļas un liek man ēdienu galdā.

Māte ir virtuvē un klāj galdu. Pati jau paēdusi, bet apsēžas man pretī. Kamēr ēdu, viņa man šo to jautā, kā gājis kolledžā, ko vakarā darījusi, vai ceru tikt galā ar darbiem un pārbaudījumiem. Pastāstu šo un

to, sevišķi, ja labi veicies vai gadījies kas patīkams; nepatīkamas lietas nestāstu.

Bet reizēm man liekas, saruna nav svarīgākais. Pretī sēdot, māte visu laiku skatās manī. Tas, ko saku, ir tikai papildinājums, paskaidrojums, bieži nepilnīgs. Galvenais, ka viņa mani redz: mana seja, manas kustības viņai stāsta vairāk. Vai esmu vesela — to viņa redz galvenokārt no manas ēstgribas: ja man negribas ēst, viņa tūlīt raizējas, tad man jāsaka, ka esmu jau paēdusi ūnijas kafeterijā vai pilsētā; kā jūtos, kāda man oma. Tur viņai nekā nevaru noslēpt, un negribu arī; bet ir lietas, ko mātei nevar stāstīt, viņa nesaprastu. Nu, tās arī nav svarīgas.

Dažreiz viņa pastāsta, kā pašai gājis, vai pašēlojas par šo un to — sāpēm plecā, mugurā, vai bezmiegu. Nekas nopietns mātei nekait, sāpes pāriet un pēc kāda laika viņa atkal jūtas labi. Nemaz neatceros, ka viņa kādreiz būtu slimojusi. Tāpēc viņas sūdzībās necik uzmanīgi neklausos; liekas dabiski, ka veciem cilvēkiem — nu, teiksim, cilvēkiem viņas gadus, jo patiesībā māte nav veca — šis un tas kait; reumatisms, kaulu sāpes un tamlīdzīgi.

Bet nu Viļņa vārdi mani darījuši uzmanīgu, un paskatos mātē vērīgāk. Pēkšņi satrūkstos: māte tiešām neizskatās labi. Viņa vājāka, sejā nogurums, acis ierāvušās grumbās. Mātes rokas nervozi kustas, it kā viņa nezinātu, kur tās likt. Viņa šķiet izklaidīgāka, nemierīgāka. Apmēram tāda viņa bijusi vienmēr, starpība nav liela; ja viņai kas kait, tas sācies jau sen, tāpēc neesmu to ievērojusi. Bet nu man tas duras acīs.

— Un tev pašai — kā tev klājas? Tu neizskaties vesela, māt.

Māte sadurstas un nolaiž acis. Viņas rokas nervozi darbojas klēpī.

— Man? Nekas, viņa saka. Nekas liels, tādi sīki izsitumi... kā nātru drudzis.

— Parādi.

Māte pavelk piedurkni uz augšu, rāda rokas locītavu un plecu. Āda vietām raiba, kā nosēta sīkiem plankumiem; man tie izskatās diezgan parasti. Zinu, ka viņa strādā karstā telpā un bieži saskrūvē.

— Nepatīkamākais, ka nevaru naktīs gulēt. Ja nepāries, būs jāiet pie ārsta.

— Jā, aizej katrā ziņā, māt. Vislabāk jau rīt. Varbūt tev jālietā kādas zāles vai jāietur diēta. Tas varētu būt no vitamīnu trūkuma.

— Es arī tā domāju.

— Tev vajadzētu ēst vairāk augļu un sakņu.

— Jā, varbūt gan.

Māte man bieži pērk vīnogas un augļus, bet nezinu, vai viņa tos ēd arī pati.

Pēc vakariņām ejam gulēt, un tūlīņ aizmiegu. Bet pēc brīža pamodusies dzirdu, ka māte vēl neguļ. Viņa nogriezusi gaismu, bet arvien vēl svaidās un grozās gultā.

— Kāpēc tu neguli?

— Nenāk miegs, viņa klusu atbild. Tāpat vien, domāju... Zini, Hilda... Gustaiša kundze saņēmusi vēstuli.

— No Latvijas?

— Jā. Viņas pirmais vīrs esot dzīvs, vecāki saņēmuši ziņas no Sibīrijas. Varbūt drīz tikšot mājās.

— Tad jau labi.

Nāk miegs, gribu gulēt. Man liekas, par to mēs varētu parunāties arī rīt. Zinu, ka māte atkal domā par tēvu. Man žēl, ka viņa tā mokās.

— Ja Vanags izglābies, tad taču... māte turpina tumšā, asaru nomāktā balsī, tad jau tētiņš arī būs... Varbūt viņš arī drīz tiks mājās. Lūdzu Hildu rakstīt Olgerta vecākiem, vai nevar ko noskaidrot — vai Olgerts ko nezina par tēti. Bet, redzi, Hilda otrreiz precējusies, viņai neērti rakstīt pirmā vīra vecākiem. Man liekas, viņa pat daudz neinteresējas par Olgerta likteni — varbūt viņai labāk patiktu, ja... tas ir, es gribēju teikt, ja par Olgertu nebūtu nekādu ziņu. Viņa saka, pagaidām nekā nevarot zināt, droši vien tās esot tikai baumas. Aizrakstīju pati Olgerta vecākiem, lai gan viņus nepazīstu. Hilda iedeva adresi. Redzēs, vai pienāks atbilde. Pasts ejot divas nedēļas turp, divas atpakaļ. Pēc desmit vai divpadsmit dienām varētu gaidīt...

Brīdi viņa klusē, tad piebilst:

— Aizrakstīju arī tētiņa vecākiem Beļavā. Tikai nevar zināt, vai viņi vēl dzīvi un turpat. Kas gan

nevar notikt desmit gados — visu laiku nav nekādu ziņu...

— Guli, māt, es saku. Guli taču — tev rīt jāiet darbā.

Viņa aplust, un es aizmiegu.

Citurīt māte agri augšā, bet izskatās vēl vairāk sagurusi. Varbūt viņa nemaz nav gulējusi. Kad jautāju, viņa atbild izvairīgi: jā, maz gan, pāris stundu, varbūt. Un atkal sūdzas par saviem izsitumiem.

Nākamā dienā viņa aiziet pie Sīmansona un dabū zāles. Jā, viņai jāietur diēta, un divreiz nedēļā jāiet uz iešļircinājumiem.

Pēc dažām nedēļām izsitumi pazūd, un liekas, māte jūtas labāk, vismaz vairs nežēlojas. Man maz laika, un priecājos, ka nav jāraizējas par mātes veselību.

Ir mēneši, kad liekas, dzīvojam katra savu dzīvi.

Un tad, pavasara pusē, kādu dienu notiek kas gluži negaidīts. Mēs saķīlojamies — tik asi, tik neganti, kā nekad. Tas tik briesmīgi, ka negribas ne domāt. Galvenais, ka nezinu, par ko. Tik savādu māti nekad neesmu redzējusi. Es viņu vienkārši nesaprotu.

Sākas tā: esmu atlikusi savu dzimšanas dienu uz sestdienu, jo gribu ielūgt dažas draudzenes un draugus. Ja visi atnāks, būs ap divdesmit cilvēku. Mātei jāstrādā — viņa sestdienās iet tirīt mājas, lai drusku piepelnītu blakus, un nemaz neklausās, kad saku, ka nevajag — bet agri no rīta viņa man palīdz sagādāt uzkožamos un aizejot atstāj ledusskapī visu gatavu.

Paskatos apkārt dzīvojamā istabā, un man saplok drosme. Skaidri redzu: tā izskatās diezgan nožēlojama. Vecās mēbeles, nodilušais paklājs — tamborētās sedziņas uz krēsliem, puķu podi, kumode... viss tik nabadzīgs un vecmodīgs. Nebūtu liela nelaime, ka dzīvoklis vienkāršs — visi zina, ka neesam bagāt-nieces; liela daļa manu paziņu dzīvo tāpat. Bet man kauns par dzīvokļa bezgaumību. Arī vienkārša iekārta var būt gaumīga.

Pēkšņi esmu gluži izmisusi un gandrīz jau nožēloju iedomu rīkot viesības mūsu dzīvoklī. Iztīru to, cik labi varēdama — tas nekā nelīdz. Ko lai daru? Ai, kāpēc neesmu par to agrāk padomājusi... vai nevarēju atteikties no pāris ģērbjiem un to vietā iegādāt

kaut ko dzīvoklim, jaunus aizkarus, dažas gaumīgas vāzes, kādu gleznu vai figūru... Nu jau tam par vēlu.

Tad man kaut kas ienāk prātā. Netālu kaimiņos dzīvo turīga amerikāņu ģimene, kur māte šad tad vakaros iet bērņus uzraudzīt; arī pati esmu to darījusi — patīkami, laipni ļaudis. Viņiem moderns, ļoti gaumīgi iekārtots dzīvoklis. Kā būtu, ja es kaut ko aizņemtus no Rodžersa kundzes?

Piezvanu, un kundze labprāt grib man palīdzēt. Jā, protams, ar lielāku prieku, lai ņemot, ko gribot, Aizskreju un izvēlos dažus dekoratīvus priekšmetus. Rodžerss pats mašīnā tos man atved.

Atnesu vēl ziedus, sāku rīkoties, un tūliņ redzu, ka esmu glābta! Pietiek ar mazu pārkārtojumu, lai istaba iegūtu pavisam citu izskatu.

Visvairāk man nepatīk aizvēsturiskā komode ar mūsu vecajām fotogrāfijām — tieši briesmīgi mietpilsoniska. Novācu fotogrāfijas, sametu tās atvilknēs, apklāju kumodi ar mākslas auduma gabalu, uzlieku lēzenu stikla trauku, kuņā peld dažī lieli spilgti dzeltenī ziedi — izskatās brīnišķīgi! Izvelku ārā veco šūpuļkrēslu, tā vietā uz grīdas nolieku augstu māla vāzi ar ziedošiem zariem. Kafijas galdiņu dekorēju ziediem un divām sarkanām svecēm.

Ar to jau pietiek, lai istabas gaisotne pārvērstos. Vēl šur tur nolieku grāmatas — manas istabas akcents būs ziedi un grāmatas. Kad viss gatavs, paskatos apkārt un esmu sajūsmināta. Telpu gandrīz nevar pazīt! Ir jau arī laiks — pulkstenis pieci, tūliņ nāks viesi. Uzlieku kafiju vārīties, un eju pārgērbties.

Tad atveras durvis, un ienāk māte. Guļamistabā gērbdamās, neredzu viņu ienākam, bet dzirdu viņu iekliedzamies, un izskreju pretī.

— Kaija! māte sauc. Kaija, kas to izdarīja?

Es nesaprotu.

— Ko izdarīja?

— To tur dzīvojamā istabā! Tu?

Kliedzienu dzirdot, jau baidījos, ka noticis kas ļauns. Nu nomierinos, bet arvien vēl nesaprotu. Nekad neesmu māti redzējusi tik uztrauktu un noskaidtušos. Par ko viņa tā uztraucas? Par to, ka esmu bez viņas ziņas pārkārtojusi istabu?

— Protams, es, kas cits. Vai tev nepatīk?

— Kaija! Kā tu varēji — ko tu esi izdarījusi ar kumodi? Kur tēva fotografijas?

— Atvilknē, es saku, vēl nevarēdama atgūties no apjukuma. Saliku visas kumodē.

Mātei acis pilnas asarām. Viņai raustās seja un dreb rokas.

— Kā tu drīkstēji, viņa čukst, it kā pēkšņā nespēkā vairs nevarētu parunāt. Kā tu varēji kaut ko tādu izdarīt... Kaija!... Tūliņ liec atpakaļ — dzirdi, tūliņ!

— Bet, māt, ko tu uztraucies? Ļauj taču man — tās manas viesības, mana dzimšanas diena, mani viesi. Rīt visu nolikšu atpakaļ, ja vēlies. Rīt viss atkal būs kā bijis.

Māte tikai skatās manī ieplēstām acīm un kustina lūpas, nevarēdama vairāk nekā izteikt. Tai brīdī dzirdu, ka piebrauc mašīna, uz lieveņa soļi, zvana pie durvīm. Māte pagriežas, ieskrej savā istabā, aizrauj durvis cietī. Man liekas, viņa raud, iekritusi uz mutes gultā.

Steigtos viņu mierināt, ja būtu kas nopietnāks. Bet tas taču tīrās muļķības. Kā cilvēks var būt tik aušīgs.

Eju ielaist viesus.

Māte visu vakaru paliek savā istabā. Tas nav nekas neparasts, viņa bieži nerādās, kad pie manis atnāk amerikāņu jaunieši, mani studiju biedri: viņa vāji runā angļiski un kaunās par savu akcentu. Tiesa, tas drusku traucē, tūliņ birst jautājumi: kādas tautības, no kurienes, kā tagad tur, jūsu dzimtenē, un tā tālāk. Man nav iebildumu, ka māte tādās reizēs turas savrup. Bet jūtu, ka šoreiz iemesls cits.

Vakars paiet omulīgi. Desmitos visi aiziet mājās. Sakārtoju istabu, izņemu fotografijas no atvilknēs un salieku atpakaļ uz kumodes. Māte iznāk palīgā nomazgāt traukus. Viņa nomierinājusies, bet redzu, ka viņai arvien vēl kas uz sirds. Jā, viņa savā istabā atkal raudājusi. Bērnišķīgi.

Skaidrs, ka bez izrunāšanās neiztiksim. Mātei arvien grūti iesākt, tāpēc sāku pati, lai nevilktu garumā.

— Vai tu vēl dusmojies, mām?

Māte paceļ pret mani apsarkušas acis.

— Ko tas līdz, dusmojos vai ne? Tu tik un tā dari, ko pati gribi.

— Bet, mām — ko tad es tik briesmīgu daru? Tu vēl par tām fotografijām? Ej, paskaties pati. Vai tām kas noticis? Salīku visas atpakaļ uz kumodes. Es jau teicu, būs tāpat kā agrāk.

— Tu nesaproti, Kaija.

— Kas tur ko nesaprast?

Māte tur rokā traukus, aizmirsusi, kas ar tiem jādara, un skatās manī.

— Tu saki, ka nolīki ģīmetnes atpakaļ. Bet kā tu vispārīgi tās varēji aiztikt? Tēva piemiņa — vai tā tev nav dārgākā pasaulē? Ja tu tēvu mīlētu... tev viņa ģīmetnes nebūtu vienkārši vecas fotografijas, ko var pēc patikas novākt, atkal uzlikt vai pat pavisam aizmest. Tev liktos pats par sevi saprotams, ka tām vienmēr jābūt goda vietā. Tu ar tām lepotos arī viesu priekšā — tu tās turētu kā svētumu.

— Māmiņ, vai tu neesi savāda. Kāpēc tev tūliņ tā jāpārspilē? Vai tu esi kļuvusi mānticīga? Izklausās gandrīz tā, it kā... fotogrāfija būtu kāds fetišs vai svētbilde. Ja ielieku fotogrāfijas atvilknē, tas taču vēl nenozīmē, ka nemīlu tēvu vai necienīju viņa piemiņu.

— Kaija... Mātes balss ieskanas rūgti. Tu zini, ka nav tas vien. Ir tik daudz citu lietu, kas tev nebūtu jādara, bet ko tu tomēr dari. Ja tu vairāk domātu par tēvu, ja tu viņu tiešām mīlētu, tu tā nedarītu.

Viņa atkal sāk, es nodomāju, bet vienalga: reiz taču mums jāizrunājas līdz galam. Cik reižu esam sākušas, tik palikušas pusceļā. Varbūt tagad īstais laiks.

— Par kādām lietām tu runā?

— Tev to pašai vajadzētu zināt. Viss — kāda tu esi un kā tu dzīvo.

— Paklausies, māt! Ko tu ar to gribi teikt? Ko tu man īsti pārmet? Vai es labi nemācos? Vai tu vari minēt vienu vienīgu gadījumu, kur esmu... tev darījusi kaunu?

— Jā, jā, māte nopūšas. Tev taisnība. Tu labi mācies — pat labāk nekā citas. Tu man esi laba meita. Tu nevienam nedari kaunu... kā tu to varētu? Tu jau esi gluži tāda pati kā tavas draudzenes, un

nedarītu nekā, ko viņas nedara. Ticu, ka amerikāņi tevi tur par priekšzīmīgu meiteni.

— Un tad?

— Bet vai tu kādreiz arī padomā, ko tēvs par to teiktu? Ja viņš tevi redzētu?

— Nu, ko?

— Ai! Māte patētiski paceļ rokas, gandrīz kā aktrise vecmodīgā, sentimentālā lugā. Tēvs neticētu, ka esi viņa meita. Tu viņam liktos izdēdējusi, novārgusi diloņa kandidāte. Viņš domātu, ka esi slima. Ko viņš par tevi domātu, ja zinātu, ka tu modes dēļ skaiti kalorijas un badojies. Tev bailes izskatīties kā veselam cilvēkam — tāpēc vien, ka tavas draudzenes izskatās kā noplūkti cāļi, kā slimas vārnas. Tu labi mācies, jā. Agrāk par to priecājos, dzīvoju līdzī tavaš sekmēm, domāju: tavs tēvs būtu lepns, ka viņam tik čakla, tik apdāvināta meita. Bet nu vairs nezinu, ko domāt. Varbūt labāk būtu, ja tev tā neveiktos. Jo vairāk tev sekmējas, jo tālāk tu aizej no mums — manis un tēva. Tavi panākumi tev liekas pārāk svarīgi, kolledžas beigšana, grada iegūšana, laba vieta tev šķiet svarīgākais pasaulē. Man bailes, vai tu neesi pārdevusi dvēseli sekmju, panākumu velnam, kā visi šai zemē — vai drīz pārdosi.

Mātē skatoties un klausoties, man ieplešas acis: to nu gan nebiju gaidījusi.

— Tu negribi, lai beidzu skolu, dabūju vietu? Tu negribi, lai mums klājas labi?

— Ak, māte aizsedz seju slapjām rokām. Kā nu negribu. Protams, gribu — tādēļ jau tev palīdzu, cik varēdama. Bet nupat man ienāca prātā: ja tēvs tev rīt atrakstītu, un tu atbildētu. Ko viņš domātu, tavu vēstuli lasot?

— Tā nu gluži nav, ka neprotu latviski rakstīt.

— Proti, bet diezgan vāji. Tu tikai vienu gadu gāji latviešu vidusskolā, Vācijā, bēgļu laikā. Labu tiesu būsi aizmirsusi. Cik latviešu grāmatu pēdējos gados esi izlasījusi?

— Neesi netaisna, māt — tu zini, ka man tagad nav laika.

— Nē, saki. Ko tu tēvam rakstītu?

Man jāparausta pleci.

— Nu... kā dzīvojam, ko darām...

— Tō rakstītu es. Ko tu pati rakstītu, par sevi, savu dzīvi?

Man nav, ko teikt. Nesaprotu, ko viņa no manis grib.

— Tu rakstītu... viņa meklē vārdus... kā ārzemniece radiem Eiropā. Cik labi klājas Amerikā, kādas te lieliskas skolas, cik pelnīsi, kad beigsi kolledžu un dabūsi vietu. Kāds Kalifornijā klimats, cik San Franciska skaista pilsēta — varbūt pieliksi uzņēmumu, kur esi redzama glītā, modernā ģērbā, ar auto vai pilsētas skatu aizmugurē. Beigās tu pieņemētu, cik jauki būtu, ja tētiņš varētu pie mums atbraukt ciemā... Ko citu tu varētu rakstīt? Tu jau tik tālu esi iegājusi šejienes dzīvē, ka ar tēvu tev vairs nav nekā kopīga.

— Tu atkal pārspilē, māt.

— Nē. Tas nav viss. Cik tautas dziesmām tu vēl zini vārdus? Ko atceries no Latvijas vēstures? Kad pēdējo reiz esi bijusi latviešu sarīkojumā, atskaitot balles? Latviešu dievkalpojumā? Cik mūsu meiteņu tev draudzenes — bez tām, kas kopā ar tevi studē?... Saki vaļsirdīgi, vai tu vēl domā latviski? Esmu dzirdējusi, ka miegā tu reizēm runā angļiski. Ak Dievs... ja tēvs to zinātu — un tu pat kaunies viņa ģimēnes — kaut kādu svešnieku dēļ!

Zinu, ka tā mēs varētu runāt stundām un netiktu ne soli tālāk. Man būtu tikpat attaisnojumu, cik mātei pārmetumu.

Es varētu teikt, ka ar citiem jauniešiem ļaunāk, nekā ar mani. Ja viņa domā, ka daudz iegūtu, ar tiem draudzējoties, viņa tos vienkārši nepazīst. Nav tiesa, ka neapmeklēju sarīkojumus — esmu bijusi visās teātra izrādēs, gandrīz visos koncertos un pat rakstnieku vakaros: tieši balles apmeklēju visretāk. Esmu arī vietējā jaunatnes pulciņa biedrene. Citi mani uzskata par priekšzīmīgu latviešu meiteni. Zinu, ka tā nav, un ka varētu darīt vairāk — tur mātei taisnība. Bet man tagad neatliek laika, studijas tomēr pirmajā vietā. Mātei to vajadzētu zināt. Cik ilgi viņa varēs strādāt tā, kā līdz šim, un mūs abas uzturēt? Kas notiktu, ka viņa saslimtu? Bailes iedomāties. Varu tikai cerēt, ka māte izturēs, kamēr

beigšu kolledžu un dabūšu darbu. Viņa pati būs man pateicīga, kad varēšu viņai sagādāt vieglākas dienas. Un kā varētu iegūt labi atalgotu darbu, citiem vārdiem, vietējās sabiedrības uzticību, tai pašā laikā no tās norobežojoties, paliekot svešniece tās vidū? Jaunieši, ar ko satiekos, taču visi mani studiju biedri.

Tas nekā nelīdzētu; esmu to jau daudzkārt teikusi, māte tam piekrīt, bet tas viņu neapmierina. Tāpēc saku:

— Māt, es vairs neesmu bērns. Esmu pilngadīga. Saki, lūdzama, vai kādreiz drīkstēšu dzīvot pati savu dzīvi? Es domāju, kad tu atzīsi, ka pati labāk zinu, ko darīt un kā dzīvot? Kāpēc tu nevarētu beigt par mani raizēties? Reiz taču man jāklūst patstāvīgai — vai tev tā neliekas?

Māte lēnām noliek traukus un brītiņu stāv, skatīdamās manī. Liekas, ar pēdējo jautājumu esmu aizkārusi vārīgu vietu. Viņa grib atbildēt, bet neatrod vārdu. Vecākiem grūti atzīt, ka bērni pieauguši, viņi tos allaž gribētu redzēt mazus, paklausīgus, atkarīgus. Nekas, arī mātei jāsamierinās, ka esmu liela. Vai tas tik sāpīgi? Skatoties viņai acīs pildās asarām, deguns kļūst sarkans, rokas nevarīgi nolaižas gar sāniem. Māte visu uzņem pārāk traģiski — lūk, pat to, ka viņai liela meita. Vai varbūt viņu nospiež kas cits?

Pēkšņi māte pagriežas un iet savā istabā.

— Nāc, viņa saka. Es tev ko parādīšu.

Māte apsēžas uz gultas malas, izvelk naktsгалdīņa atvilkni un sāk rakņāties papīros. Tur ir visi vecie papīri, vēl no bēgļu un nometnes laikiem, dažādas apliecības, izceļošanas dokumentu noraksti un vēstules. Stāvu blakus un skatos minēdama, ko viņa meklē. Viņas rokas vēl drusku mitras un atstāj plankumus uz papīriem, bet viņa to nemana. Māte salīkusī, seja matu ēnā, pleci drusku dreb kā raudot, bet viņa neraud, tikai ar pūlēm valda asaras. Kas viņai noticis? Liekas, viņas nervi nav kārtībā.

Tad viņa atrod meklēto. Tā ir veca, zila aploksne ar Latvijas pastmarku. Viņa izņem no aploksnes mazu, saburzītu zīmīti un pasniedz to man. Pieliecos tuvāk spuldzei, lai varētu izlasīt.

Gandrīz izbalējuši, ar ķīmisko zīmuli steigā uz-
mesti vārdi. Tikai četri vārdi: „Olga, sargi Kaiju.
Natis.“

Zinu, tas tēva rakstīts. Māte man šo zīmīti nekad
nav rādījusi, bet atceros, ka kādreiz, papīros kaut ko
meklējot, pati to atradu un izlasīju. Esmu arī dzir-
dējusi māti stāstām paziņām par zīmīti, ko saņēmusi
dažas dienas pēc tēva aizvešanas. Nu, un tad? Es
nesaprotu. Gluži dabiski, tēvs gribējis, lai viņa rū-
pējas par mani. Kā citādi?

— No tēva? es jautāju. Bet tas taču bija toreiz, tik
sen. Priekš četrpadsmit gadiem, vai ne?

— Tie ir tēva pēdējie vārdi, māte saka drebošām
lūpām, un tad vairs nespēj valdīties. Seju rokās ie-
spiedusi, viņa sāk raudāt. Tēvs gribēja, lai es... tevi
sargāju... tu nezini, kā viņš tevi mīlēja... tai ceļā
aizbraucot... viņš domāja par tevi... līdz pēdējam
brīdim ... Kaija... vai tu nesaproti? Viņš mani lūdza
tevi sargāt... audzināt lielu... Ja viņš dzīvs, viņš vēl
tagad, vēl šo brīdi domā par tevi... visus gašos moku
gadus tu esi viņa cerība... un tu... tu —

Es vairs nevaru. Aizkustinājums pārņem arī mani.
Man mātes žēl. Nabaga māmiņa... Ko viņa veltīgi
mokās, kādēļ nevar beidzot palikt mierā? Es mīlu
viņu un tēvu, un negribu nekā ļauna. Kā viņa to
nesaprot?

Apsēžos mātei blakus, aplieku viņai roku ap ple-
ciem. Daudz netrūkst, ka arī pati sāktu raudāt.

— Bet, mīļā māmiņ, ko tu bēdājies? Ir taču labi.
Tu saki, tēvs gribējis, lai tu mani sargi un audzini —
un tad? Tu taču esi mani izaudzīnājusi. Esmu tev
par to pateicīga — tēvs arī būtu, ja zinātu. Neviena
māte nebūtu varējusi audzināt labāk, būt pašai lie-
dzīgaka un mīlāka par tevi. Ko tu vēl raizējies? Ja
tēvs būtu dzīvs un redzētu mani lielu, viņš priecātos.

Māte paceļ galvu un uzlūko mani ar skatu, kurā
deg sāpes un naidis. Tik savāds skats — liekas, ka tas
nāktu no tāluma vai cita laika: tas nemaz nav mātes
skats. Viņa lēnām purina galvu:

— Nē, tēvs nepriecātos. Tu neesi tāda, kādu viņš
tevi gribētu redzēt. Tu neesi tēva, tu neesi viņa
četrpadsmit gadu sāpju un ilgu cienīga. Tu esi viņu
aizmirsusi. Tu nedzīvo viņam, tu dzīvo pati sev.

Tas nu tomēr par daudz. Kā māte var mani tā apvainot? Aizkustinājums pāriet, kaut kas manī sasalst, ciets un ass. Gribu atcirst, ka viņa nezina, ko runā; ka viņa dzīvo sapņu, nē, murgu pasaulē, un neesmu vainīga, ja viņa visu redz ačgarni. Bet savaldos, to neizteikusi. Zinu, ka māte cieš; ļaunie vārdi, ko viņa man met acīs, mātei pašai sāp vairāk nekā man.

— Bet kā tu to zini? es jautāju. Kā tu zini, ko tēvs teiktu un domātu? Pieņemsim, ka tēvs būtu dzīvs un atbrauktu šurp. Ka viņš visu redzētu. Varbūt tēvs nemaz nedomātu tā, kā tu domā, un man nekā nepārmestu. Varbūt viņš priecātos, ka esmu vai vismaz gribu būt patstāvīga. Varbūt viņš lepotos ar manām sekmēm studijās un panākumiem sabiedrībā. Vai tas tev nekad neienāk prātā? Citām meitenēm tēvi šeit, un visi par savām meitām nedomā tik ļauni kā tu. Ir pat tādi, kam patīk slaidā līnija, īsie mati, modernie ģērbi, un kas jauniešiem nepārmet, ka tie ne vien strādā, bet reizēm arī priecājas. Vai tu vari galvot, ka tēvs tā nedomātu? Iešu vēl tālāk: vai tu skaidri zini, ka tēvs tik daudz domātu par dzimteni, tik ļoti gribētu atgriezties skaistajā, bet nelaimīgajā zemes stūrī, kur mūsu tautu piemeklējušas tik lielas nelaimes? Viņš daudz vairāk cietis nekā tu, nekā mēs visi, kas esam šeit. Vai nevarētu būt, ka viss šais četrpadsmit gados izciestais viņu sarūgtinājis vairāk nekā tevi? Ja nu tēvs man ieteiktu palikt šeit, miera un brīvības zemē, lai pasargātu mani no tā, ko pats izcietis un kas nedrošajā zemes stūrī, kur kārts mūsu šūpulis, allaž var atkārtoties? Protams, es nezinu, vai viņš tā domātu; tas tikai minējums. Bet vai tā nevarētu būt? Tu arī nezini, vai viņš domātu tā, kā tu domā. Tu taču neesi tēvs, māt — tu esi tu pati. Ja nu viņam pietiktu ar to, ka varu dzīvot pēc sava prāta un esmu laimīga? Tas nemaz nav tik maz.

Esmu uztraukumā aizsūsies. Sen neesmu ar māti tik daudz runājusi, un nekad neesmu tik vaļsirdīgi izteikusi, ko domāju. Un to nenožēloju — reiz tas bij jāsaka. Mātei vajadzētu saprast, ka nekā nepārmetu un negribu pārliecināt: gribu viņu tikai mierināt, lai beidz mocīties un raizēties. Tas tik veltīgi — lai taču

viņa beidzot apmierinās un ļauj man pašai domāt par sevi, savu dzīvi.

Tad nāk pēdējais, visjaunākais:

— Dzīvot pēc sava prāta? māte čukst, it kā runātu sapnī vai transā, skatīdamās man garām tumšajā logā: Visu aizmirst, it kā tas nebūtu bijis? Apprecēties ar sveštautieti — atdot sevi, savus bērnus citai zemei, svešai tautai? Tad jau labāk būtu, ja tu būtu mirusi.

Mūsu acis satiekas. Brīdi skatāmies viena otrā kā pāri bezdibenim. Stāvu istabas vidū netālu no gultas, kur sēd māte, un nevaru pakustēties. Istabā ļoti kluss, var dzirdēt, kā kaumiņos klaigā un smejas ļaudis — vai varbūt aiz vaļēja loga skan televīzijas aparāts.

Pagriežos un ieskreju savā istabā.

Citurīt māte šķiet nomierinājusies. Pie azaida galda runājam par ikdienišķīgām lietām. Vakara sarunu nepieņemam. Māte ir laipna, tikai liekas vēl skumjāka. Varbūt viņa naktī pārdomājusi un nožēlo izteikto. Vai samierinājusies ar to, ka neizdosies mani pārliecināt. Zinu tikai vienu — ja tas atkarāsies no manis, mēs par to vairs nerunāsim. Bet arī aizmirst to nekad nevarēsim.

Nejauši man tomēr vēl gadās par to runāt, ne ar māti, bet gluži svešu — vai pareizāk, gandrīz svešu cilvēku.

Vilnis aizņēmie mašīnu no sava drauga Linarda, un sestdien drusku izbraucam. Nekur tālu, tikai uz Palo Alto un San Hosē, kur apciemojam paziņas. Pārbraucam pievakarē. Pie Viļņa brāļa satiekam dakteri Sīmansonu — Valters Beitāns vēl nav īsti vesels. Laikam tomēr kas vairāk nekā vienkārša saaukstēšanās. Vilnim jābrauc uz aptieku pēc zālēm, un Dr. Sīmansons piedāvājas mani pārvest mājās savā mašīnā — mums iznāk pa ceļam. Nezinu, kāpēc viņš to dara; es jau varētu arī pagaidīt Vilni. Vai viņam būtu kāds sevišķs nolūks?

Labi, braucam. Sīmansons patīkams cilvēks, un tik labi prot satikt ar visiem, jauniem un veciem. Pat bērni no viņa nemaz nebaidās kā no citiem dakteriem.

— Pastāstiet, kā jums klājas, viņš jautā, braukdams lēnām, uzmanīgi, kā viņš dara visu.

— Labi, tikai daudz jāmacās.

— Un kā māmiņai?

Lāgā nezinu, ko atbildēt.

— Jūs taču viņu ārstējat — jums vajadzētu labāk zināt.

— Jā, protams, Dr. Sīmansons piekrīt. Viņas veselību, jā. Bet ... kā jūs satiekat?

Man rodas mazas aizdomas: vai viņš zina vairāk nekā izliekas zinām? Vai tādēļ viņš gribējis ar mani runāt? Varbūt māte ko stāstījusi?

— Es viņu lāgā nesaprotu. Pēdējā laikā māte tik savāda... Dr. Sīmansons prot pacietīgi klausīties, ar viņu viegli būt vaļsirdīgam; tāpēc saku: Reiz pavisam nopietni saķildojāties.

Neredzu viņa brūnās acis, jo dakteris vada mašīnu un nevar uz mani skatīties. Bet man ir gandrīz tā, kā kad viņš klusēdams mani uzlūkotu. Viņa klusēšana reizēm izteic vairāk nekā vārdi.

— Par tēvu? viņš pēc brītiņa jautā, arvien vēl manī nepaskatīdamies.

— Jā. Kā jūs zināt?

Dr. Sīmansons klusu pasmejas.

— To nav grūti uzminēt, viņš saka. Tas taču vārīgākais... patiesībā vienīgais punkts, kur viņu var... dziļi aizkart. Pastāstiet, kā tas gadījās.

Neredzu, kāds labums būtu, ja viņam to izstāstītu. Ko viņš man var palīdzēt? Tomēr, gandrīz pret savu gribu, sāku stāstīt. Ne visu, bet apmēram. Liekas, viņš saprot no pusvārdiem. Nobeidzot saku:

— Ar viņu labāk nerunāt — vismaz par tādām lietām. Māte visu uzņem par daudz traģiski.

— Jums liekas, ka viņai... pagātnes uzskati, jautā Dr. Sīmansons, un jūs nevarat tiem pievienoties?

Man drusku jāapdomājas.

— Tas nebūtu nekas, es saku. To varu saprast. Ļaunākais, ka viņa nesaprot mani, un tādēļ pati nelaimīga. Man viņas žēl, bet nezinu, ko lai iesāku.

Dr. Sīmansons izdara ko negaidītu: piebrauc ielas malā un aptur mašīnu. Tad atspiež elkoni uz stūres un brīdi klusē, uzlūkodams mani savām laipnajām, brūnajām acīm.

— Kaija, viņš beidzot saka, vai zināt, kad bērns kļūst par pieaugušu cilvēku?

Man jāpasmējas.

— Nu, domāju, ar pilngadību. Esmu pilngadīga, tā tad laikam arī pieaugusi.

— Nē, viņš lēnām pakrata galvu. Gadiem tur nav lielas nozīmes... Atbildības sajūtai gan.

Es nesaprotu. Ko viņš grib teikt?

— Redziet, Kaija, Dr. Sīmansons tūlīņ arī turpina, it kā uzminējis manu jautājumu. Jūs domājat, ka esat stiprāka nekā māte; stiprāka un veselāka, garīgi un fiziski. Esat arī. Bet vai jums neliekas, ka spēks uzliek atbildību?... Ja esat pieaugusi... un stiprāka... tad taču jums piekrīt atbildība, vai ne? Dzīvē pienāk stunda — neparedzot, negaidot — kad lomas mainās. Vecāki sarga un žēlo bērnus... tad bērni ir lieli, un tiem jāsarga, jāžēlo vecāki. Tas notiek tad, kad pamostas atbildības sajūta... līdzjūtība vājākam. Līdz šim jūsu tēvs varēja sagaidīt, lai māte sarga jūs, gādā par jums... bet drīz... varbūt ļoti drīz viņš varētu jautāt jums, kā jūs sargājat, kā jūs žēlojat māti? Vai jums tā neliekas, Kaija?...

Uz to man nav, ko atbildēt. Bet tas skan diezgan prātīgi; būs par to jāpadomā. Savādi... Pēkšņi jūtos kā maza, samulsusi meitene. Varbūt tomēr neesmu vēl gluži pieaugusi... Bet Dr. Sīmansons nemaz negaida atbildi.

— Padomājiet par to, viņš saka, un siltās, brūnās acis smaida, skatoties manī.

Vai nav savādi, ka viņš piemin tēvu — un to pašu vārdu, kas tēva zīmītē: sargāt.

Dr. Sīmansons iedarbina motoru un brauc tālāk.

SEŠPADSMITĀ NODAĻA

(Olga Osīte)

Šodien biju latviešu dievkalpojuma. Kā parasts, maz ļaužu, lielāko tiesu veci cilvēki, bet Gustaiša kundze arī bij atnākusi. Pēc dievvārdiem Hilda pieņāca klāt un piedāvājās aizvest mājā.

— Ko tu šodien darīsi? viņa jautāja un, atbildi negaidījusi, piebilda: Gribu ar tevi parunāties, Olga.

Varbūt atkal kāds sarīkojums, un komitejas dāmas grib mani aicināt palīgā? Taču ne; liekas, Hildu māc kādas rūpes. Mašīnu vadot, viņa daudz nerunā, tikai šo to par ikdienišķīgām lietām. Inženierim Gustaitim liela, jauna mašīna, oldsmobilis, un Hilda to ļoti veikli prot vadīt. Kad viņai paglaimoju, Hilda puļojas:

— Cik tad dabūju braukt? Tikai svētdienās un vakaros uz veikalu. Dienu vīrs aizbrauc darbā, esmu tikpat kā kājniece. Būs vien jāpērk otra mašīna — zēns jāved uz skolu, meitene uz balleta studiju — un Astrīdai arī vajag.

Astrīda viņas meita no pirmā vīra, Olgēta, pusgadū vecāka par Kaiju. No otrā vīra viņai divi bērni, zēns jau nāk skolas gados, bet meiteni Hilda sūta mūzikālā bērnudārzā un balleta studijā.

Kaijas nav mājā. Uzlieku kafiju vārīties, un kamēr rīkojos gar plīti, Hilda apsēžas virtuvē un sāk stāstīt.

— Zini, Olga, tiešām žēl, ka tik reti satiekamies. Man patiesībā nav neviena cilvēka, ar ko tā no sirds izrunāties. Nevienas īstas draudzenes. Paziņas, kas pie mums nāk, lielāko tiesu lietuvieši un amerikāņi, vīra darba kollēgas. Latvieši — tu jau zini, kā ar tiem ir. Katram savas rūpes, visi skrej pēc dolara, un ja atliek laika, tad tikai tenkām un kašķim. Nezinu, kas te par sabiedrību sagādījusies — no vecajiem Rīgas draugiem neviena. Ņujorkā būtu pavisam citādi, bet vīrs katrā ziņā gribēja braukt šurp... Nu jā, darbs viņam te labs, un par klimatu arī nevar sūdzēties...

— Tev taču vīrs un meita, es saku.

— Ko nu, Hilda parausta plecus. Astrīdai pašai savas intereses. Un vīrs — ir lietas, ko vīram nevar stāstīt.

Ā, kāds mazs noslēpums, es nodomāju, un atkal pazīstu savu veco draudzeni.

— Mums taču tik daudz kopīga, viņa turpina. Atceries, cik labi kādreiz sapratāmies — toreiz, jaunības dienās.

To gan tik skaidri neatceros, bet tiesa, Hilda man allaž mēdza stāstīt savus sievišķīgos noslēpumus. Arvien esmu bijusi pacietīga klausītājās.

Ieleju kafiju un lieku galdā kaut ko uzkodām — pusdienu vēl nav gatava, jo Kaiju tik drīz negaidu mājā.

— Paldies, melnu un bez cukura. Cepumus nē — tos nemaz nedrīkstu ēst, jāietur diēta. Pagājušo nedēļu atkal esmu pieņēmusies, divas mārčiņas, taisni briesmīgi. Bet kas no taviem cepumiem var atteikties — tie jau paši kūst mutē.

Runādama viņa apēd gandrīz visus.

Tomēr Hilda izskatās noraizējusies. Minu, kas viņai šoreiz varētu būt uz sirds. Hilda daudz pārdzīvojusi un uzskata savu likteni par nelaimīgāko pasaulē. Viņai būtu daudz taisnības, bet savādi, man viņas dzīve īsti traģiska neliekas; raiba gan. Reizēm viņai klājies ļoti bēdīgi, citām reizēm apskaužami labi — manā uztverē tas kaut kā izlīdzinās. Varbūt esmu netaisna; nezinu taču, kā viņa pati to pārdzīvojusi.

Kamēr Hilda stāsta savu jaunāko piedzīvojumu, man nāk prātā pagājušie gadi un nedaudzās reizes, kad krustojušies mūsu ceļi, no dzimtenes līdz šejieni.

Tās ir raibas, nesakarīgas un pretrunīgas ainas — kā satrūkusī kino lenta. Hildas seja vienīgi, kas tām spīd cauri: gan skumja, gan jautra, gan dusmās, gan asarās, bet kaut kā allaž vienāda. Mana jauno dienu draudzene, skaistā Hilda...

Latviju atstājām gandrīz reizē, četrdesmit ceturtdā gada rudenī. Patiesībā Hilda bija tā, kas mani pierunāja braukt. Pati bija ieslīgusi dīvainā apatijā — krievu kaņaspēkam otrreiz tuvojoties, man trūka uzņēmības un gribas ņemt likteni savās rokās. Drīzāk domāju: lai notiek, kā nolemts. Varbūt neapzinīgi cerēju, ka krieviem atkal ienākot, drīzāk satikšu Nati — vai nu viņš pārnāks, vai man ļaus braukt pie viņa... Hilda bija gluži sašutusi par tādu mazdūšību: Vai tu esi traka? Ja krievi ienāks, viņi briesmīgi izrēķināsies. Kas paliks dzīvi, tos visus aizsūtīs uz Sibīriju. Bez tam, viņus tik un tā drīz sakaus — vāciešiem drīz būs gatavi jaunie ieroči, un tad — Hilda toreiz vēl ar visu sirdi ticēja Hitlera uzvarai. Mums tikai jāpagaida — kara beigas mierīgi pārlaidīsim Vācijā. Dienvidos ir vietas, kur vēl nekā nezina no kara. Ļaunākajā gadījumā lūkosim tikt pāri robežai uz Šveici. Hilda mani gan nepārliecināja, tomēr viņai

izdevās mani pamodināt no dīvainās letargijas. Sāku nopietni domāt par braukšanu uz Vāciju. Taču grūtumi man — ar māti un bērnu — likās gluži nepārvarami. Hildai bija pilnīgi izdomāts plāns, un viņai bija sakari. Bez sakariem tādos laikos, kā tagad, viņa teica, nekur netiksi: bet ar paziņanos var panākt visu. Viņa pazina dažus vācu virsniekus, augstākus partijas vīrus, kas tai bija solījušies palīdzēt. Man starp vācu karavīriem nebija neviena paziņas. Hilda padomāja un teica: Nu, Tautas palīdzība rūpēsies par visiem. Un varbūt es arī tev varēšu palīdzēt.

Tik gludi, kā cerēts, Hildai tomēr negāja, ar visiem sakariem. Izbraukšanas dienā viņai nomira tēvs, ar sirdstrieku. Vācu laikā atkal vadot savu uzņēmumu, bija drusku atkopies; taču šo pēdējo sitienu viņa slimā sirds nebij izturējusi: vēl mantas mašīnā kraujot, saļimis un pēc stundas miris. Brauciens aizkavējās par dažām dienām, kamēr apbedīja tēvu; Hilda ar māti un meiteni tomēr aizbrauca, tēva firmas smagajā mašīnā, kas bija piekrauta pilna dažādām mantām, pat paklājiem un labākajām mēbelēm. Vienā paklājā, kā viņa vēlāk pastāstīja, bijusi ietīta žavēta cūka.

Mēs ar māti un Kaiju aizbraucām ierēdņu vilcienā, kas bija norīkots iestādei, kur vācu laikā atkal strādāju. Izkāpām Dancigā — un ar to nakti sākās mūsu odiseja pa Vācijas nometnēm; līdz pēdējam laikam mums neizdevās no tām izkļūt. Man nebija sakaru; varbūt arī trūka enerģijas — vieglāk un vienkāršāk likās paļauties lielajai bēgļu straumei. Tā mūs arī nesa, kā plata, murdoša, netīra upe, no pilsētas uz pilsētu, no nometnes uz nometni... Reizēm jau nožēloju, ka neesmu palikusi dzimtenē.

Hildu atkal satiku Drēzdenē. Tur dzīvojam nelāgākajā nometnē, kādu esmu redzējusi. Viss rajons grima dubļu jūrā, barakas nekurinātas, pa spraugām vilka vējš un pa cauro jumtu tecēja ūdens; visriebīgākās bija blaktis, kas mums naktīs uzbruka melniem pulkiem, pat no griestiem krita gultās — tas varēja novest līdz izmisumam. Nometnes vārdu dzirdot, vienmēr iedomājos šīs Drezenes baraku blaktis... Kādu vakaru, pavēlu, kad jau gulējām, ieveda jaunu ešelonu, un arī mūsu barakā ienāca daži cilvēki, to

vidū divas sievietes ar bērnu. Neticēju savām acīm: Hilda ar māti un mazo Astrīdu!

Gultas bija trijos stāvos. Nokāpu no augšējā, kur gulēju, un sasveicinājāties. Bija neērti, ka Hilda redzēja, kādos apstākļos dzīvojām. Bet viņas ar māti laikam jutās vēl neērtāk. Un katrā ziņā nepriecājās, mūs satiekot. Viņās tiešām bija grūti pazīt elegantās Rīgas sabiedrības dāmas. Vispirms dūrās acīs, ka abas it kā vecākas, un milzīgi resnas. Tad ievēroju ka abas savilkušas vairākus mēteļus un kažokus citam virsū — domājams, ne tik daudz aukstuma, cik zagļu dēļ. Virsējais Hildai bija brūns, plušķains bužuruncis, kas atgādināja slapju suni; varbūt tas bija dārgs kažoks, tikai salijis un sapinkājies. Hildai bij apsarkuši plaksti un aukstumā sarāvusies seja, bet māte, zema un resna kā piesta, melnā karakula kažokā, kaut kādu briesmīgu, melnplīvurotu, beka līdzīgu cepuri galvā, zilganu, uzburbušu seju, atgādināja niknu buldogu. Viņas apsēdās uz somu un saīņu kalna, ko vīrieši tām palīdzēja ienest un sakraut barakas vidū, un īgni skatījās apkārt.

— Tu te dzīvo? Hilda brīnījās. Tādā žurku būdā?

— Nu... telpas, jā — bet ēdiens reizēm... diezgan labs. Kaija dabū pienu... Tu pati redzēsi...

Hilda klausījās, it kā es stāstītu par Ķīnas zemnieku stāvokli.

— Mēs jau nu te nepaliksīm. Atbraucām ar bēgļu vilcienu tāpēc, ka nebija transporta, un no Dancigas bij jātiek projām.

— Ko tu darīsi?

Hilda uzmeta lūpu. — Meklēšu pilsētā istabu. Man ir dažu paziņu adreses.

Tas izklausījās, it kā viņa teiktu: Braukšu uz jūrmalu saņemt vasarnīcu. Karstums pilsētā man apnicis.

Viņas visu nakti nosnauda uz savām somām, neatgērkušās, klusēdamas un īgnas. Nākamā dienā, kad pārnācu no pusdienu rindas, viņas bija nozudušas, ar visām somām un kažokiem. Neviens lāgā nezināja, kur viņas palikušas.

Satikāmies atkal pēc dažām nedēļām, turpat Drezdenē. Biju iegājusi ēdienu veikalā sasildīties un iedzert tasi silta šķidruma, ko vācieši pēc veca pa-

raduma sauca par kafiju. Netālu no sava galdiņa ieraudzīju Hildu ar kādu vīrieti. Hilda atkal bija pilnīgi pārvērtusies un izskatījās gandrīz tikpat bezrūpīga un eleganta kā Rīgā. Svešais kungs aizgāja, un Hilda apsēdās pie manis.

— Nedzer tās sūkalas, viņa teica, paskatījusies manā tasē. Atnāc pie manis, pacienāšu tevi ar īstu kafiju.

Ējot viņa pastāstīja, ka kungs, ar ko runājusi, esot spekulants, no kā viņa pērkot pārtikas kartītes; ja gribot, varot arī mani iepazīstināt. Viņa nupat paņēmusi sešas; drusku padomājusi, viņa man atdeva divas un tikai smējās, kad gribēju maksāt.

Hilda dzīvoja netālu no centra skaistā ielā, kas atgādināja Aspāzijas bulvāri. Viņai bija divas istabiņas, pagraba stāvā, bet tās mani gluži pārsteidza ar glīto iekārtu: gandrīz jau biju aizmirsusi, kāds izskatās īsts dzīvoklis. Modernas mēbeles, zems dīvāns ar mīkstiem sēdekļiem, stāvspuldze, liels radio, glīts zaļš paklājs uz grīdas, pat gleznas pie sienām... guļamistabā plata gulta ar skaistu dūnu segu, tualetes spogulis... pēc nometnēs pavadītiem mēnešiem man tas viss likās kā pasaka. Vai bēgļi varēja tādas istabas dabūt — ja tās vispārīgi Vācijā vēl kur bija?

Uz manu jautājumu atbildot, Hilda paraustīja plecus: — O, viņiem ir viss. Ja dzīvoklis piederētu kādam mazajam cilvēkam, te sen jau būtu ievietoti vācu bēgļi. Tādi dzīvokļi ir tikai tiem, kam to nevajag.

— Kam tas īsti pieder?

Hilda atbildēja izvairīgi: Nu, kādam partijas vīram, kam citam. Kādam hauptfirerim vai gauleiterim. Protams, viņš te nedzīvo un droši vien nekad nav dzīvojis. Tas viņam vajadzīgs tikai svarīgiem slepeniem nolūkiem. Citiem vārdiem, kur uzdzīvot un satikties ar draudzenēm. Varbūt viņam tādi visās pilsētās.

Kā viņa to dabūjusi? Nu, vienkārši laimējies. Ar pazišanos. Lielais vīrs esot Berlīnē vai kaut kur galvenajā štābā; dzīvokli viņš atstājis draugam, kādam virsniekam, ko Hilda drusku pazīstot. Tas dienesta dēļ, protams, arī nevarot te dzīvot. Viņš to atdevis viņai, Hildai, pagaidu lietšanā. Pats reti iebrāucot pilsētā.

— Lieliski, vai nē? Pat īre nav jāmaksā.

— Tu te dzīvo viena pati?

— Nē, ar vienu draudzeni, austrumvācieti. Patīkama meitene, ļābi satiekam. Strādā kādā iestādē.

Kur tad māte un meitene? Tās Hilda novietojusi laukos — drošāk no uzlidojumiem. Tepat netālu, Elbas krastā. Pie zemniekiem esot laba dzīve, piena un augļu, cik gribot; bet tad gaļlaicīgi! Viņa pati tur ilgi neizturētu.

— Vai tu mums arī nevarētu pagādāt istabu ciemā pie zemniekiem?

Nu tikai Hilda attapās: Ko, tu vēl tai briesmīgajā nometnē? Ārprāts!... Skaidrs, ka jālūko dabūt — rīt pat parunāšu... Bet, zini ko, Olga? Tu varētu nākt te pie mums. Vietas pietiktu. Mēs abas gulētu lielajā gultā guļamistabā, Inge te uz dīvāna. Viņa jau tagad arī te guļ. Vai nebūtu jauki? Ko tu par to saki?

Tas izklausījās pārāk jauki, lai būtu patiesi. Bet likās, Hilda runāja pavisam nopietni. Ja viņai viss izdodas, kādēļ ne tas? Man tomēr negribējās vēl ticēt; vai nevajadzētu parunāt ar dzīvokļa saimnieku?

Hilda atmeta ar roku: vai viņam nav vienalga, cik mēs te dzīvojam, divas vai trīs? Bez tam — viņa piemiedza aci, manī skatīdamās — tevi nu viņš ārā nemestu. Gandrīz jau piekritu, ar noteikumu, ka mātei un meitenei vispirms atrodam vietu laukos, netālu, tā ka ik nedēļu varu apciemot. Cerēju, ka pati varbūt varētu pilsētā atrast darbu.

— Tad norunāts, Hilda priecīgi iesaucās. Nu man būs ar ko parunāties.

Mums tērzējot, pie durvīm zvanīja, un Hilda gāja ielaist. Ienāca divi kaņavīri, pēc cepurēm un zīmotnēm spriežot, augstāki virsnieki. Viņi atnesa prāvus saiņus ar pārtiku, kaņa laikā grūti dabūjamiem gardumiem, un uzlika galdā arī dažas dzērienu pudeles.

— Dzīvokļa saimnieks ar draugu, Hilda man pačūkstēja. Iebraucis no frontes. Grib pavadīt omulīgu vakaru. Herberts saka, vēl neesot spējies nosvinēt dzimšanas dienu, tā pagājusi ierakumos. Nabaga zēni, viņi tik reti dabū atvaļinājumu.

Kā zēni viņi gan neizskatījās: tie bija drukni, padzīvojuši vīri, platām, tipiskām vācu virsnienu sejām, viens pat sirmiemiem deniņiem; bet abi pret mums izturējās laipni un vispārīgi likās sirsnīgi cilvēki. Ta-

mēr bija pārnākusi arī Hildas istabas biedre, kas ar „zēniem“ sapratās vēl labāk nekā Hilda un jokojot neliedza tiem arī pa kādam skūpstam. Vīrieši kļuva arvien jautrāki, sevišķi, kad pacilāja glāzes. Nebija šaubu, ka vakars būs visai omulīgs.

Stundas aizskrēja nemanot. Ap pusvienpadsmitiem vakarā piecēlos, lai ietu. Mani negribēja laist. Hilda čukstēja:

— Pasēdi vēl. Viņi drīz ies projām.

Bet tā nemaz neizskatījās, ka virsnieki gatavotos atvadīties. Vismaz tie nesteidzās. Kur lai viņi arī steigtos, ja bija pārbraukuši no frontes atvaļinājumā un šis bija viņu pašu dzīvoklis?

Vienpadsmitos gāju projām. Hilda gan rādīja nelaimīgu seju, bet likās, neviens cits jautrajā sabiedrībā manu aiziešanu nenožēloja. Biju pavadījusi dažas patīkamas stundas, bet jutu, ka Hildas paziņu pulciņā neiederējos.

Diemžēl, nekas neiznāca arī no mūsu nodoma. Jau pēc dažām dienām mūs ieskaitīja ešelonā, ko sūtīja tālāk uz dienvidiem, un bez Hildas palīdzības tikām projām no Drezenes. Tad jau vairs nebija tālu Trešās valsts sabrukums.

Hildu atkal satīku pēc ilgāka laika kādā latviešu sarīkojumā Eslingenā. Sākām tērzēt, un viņa man pastāstīja, ko vēlāk Drezenē piedzīvojusi. Viņas raibajai pārdzīvojumu virknei bija pievienojies jauns epizods.

— Drezenē man bija tik labi, ka neparko nevarēju sapemties un braukt projām. Kur citur dabūtu tādu dzīvokli — tu taču atceries manas istabiņas, tās bija glītas, vai ne? Biju tā iedzīvojusies, ka negribējās kustēt. Cerēju, ka kaŗš drīz beigsies, un varēsim no Drezenes braukt mājās. Tad nāca lielais uzlidojums, visu pilsētu sagrāva drupās. Tas bija tik šausmīgi, ka nemaz nevar izstāstīt. Brīnums, ka vispārīgi paliku dzīva. Mana istabas biedrene Inge — atceries? — palika zem sagruvušas sienas. Tik jauka meitene — šausmīgi!... Izbēgu no degošās pilsētas gandrīz plika. Man pat bij apsviluši mati un uzacis — tu netici? Tiešām, goda vārds. Biju kā ārprātīga. Tādas bailes nekad neesmu pārcietusi... Mantas, kas dzi-

voklī, bija pagalam — viss sadega. Es tev saku, tai naktī paliku pilnīgi kaila.

Viņa nopūtās un piebilda: Labi vēl, ka somas ar labākajām drēbēm un vērtīgākajām mantām biju aizsūtījusi laukos pie mātes. Citādi nemaz nezīnu, ko būtu iesākusi. —

Nu jau, paldies Dievam, Hildai atkal klājas labi. Viņa dzīvoja pilsētā privātā dzīvoklī pie vāciešiem un katru dienu brauca uz Nellingenu, kur strādāja aprūpes organizācijas štabā. Viņa staigāja zaļās armijas parauga drēbēs, smēķēja Camel cigaretes un izskatījās gandrīz kā amerikānietes armijas dienestā. Hildai bij arī daudz draugu starp virsniekiem; likās, viņa jau samērā labi runāja angliiski. Pat māte bij atguvusi agrāko cieņu un grozījās latviešu sabiedrībā tikpat pašapzinīgi kā Rīgā, lielidama meitu un mazmeitu un pukodamās par švābiem; viņa pat valkāja dažus briljanta gredzenus, kas tai laimīgā kārtā bija paglabājušies, par spīti bēgļu laika postam un briesmām.

Amerikāņu apgādē arī mēs drīz atkopāmies. Dzīvojām ērtās blokmājās kopā ar tūkstošiem tautiešu, dabūju darbu, Kaija gāja latviešu skolā. Ar ilgšanos klausījāmies vēstis, kas pa aplinku ceļiem pienāca no dzimtenes.

Par Nati nebija nekādu ziņu.

Atklīda retas vēstis, lielāko tiesu caur Zviedriju, par palicējiem dzimtenē, pat par dažu deportētā likteni. Bet 14. jūnijā aizvestie virsnieki bij iekrituši kā akā. Pamazām nostiprinājās drūma, vārdos neizteikta pārliecība, ka tie visi nogalināti vai aizgājuši bojā ziemeļu tundrās.

Pirmās kaut cik noteiktās ziņas saņēma Hilda. Kāda māte Zviedrijā saņēmusi izsūtītā dēla vēstuli, kur minēti arī dažu paziņu vārdi. Pēc šīm ziņām spriežot, virsleitnants Vanags bija miris jau pirmajā gadā pēc deportācijas.

Hilda bija dziļi satriekta un kādu nedēļu staigāja bāla, ar sēru plīvuru uz saraudātām acīm.

— Nebēdāties par agru, lūkoju viņu mierināt. Vēl jau nevar zināt. Varbūt tās tikai baumas — cilvēki bieži runā, ko paši nezina. Vanags diezgan parasts vārds; varbūt miris cits virsnieks ar līdzīgu uzvārdu,

un Olģerts vēl dzīvs. Es tik nenoteiktām ziņām vienkārši neticētu.

— Bet es zinu, Hilda bezcerībā šņukstēja. Sirds man saka, tas ir viņš. Es jau to paredzēju. Man jau sen bija drūma nojauta, ka viņu vairs neredzēšu. Nabaga Olģerts... viņš mani tā mīlēja! Cik briesmīgi... Nē, Olga, tu veltīgi pūlies mani mierināt — zinu, ka tas tiesa.

Man bija viņas žēl. Hilda izskatījās tik sagrauzta, likās, nemaz vairs negribēja dzīvot.

Pagāja pāris gadu. Izceļošanai sākoties, nometnēs pamodās jauna rosība. Ļaudis pārskolojās, gādāja dokumentus, meklēja galvojumus. Šo laiku atceroties, man visspilgtāki palicis atmiņā, cik ļoti nākamie izceļotāji raizējās, ko darīs un kā nopelnīs maizi Amerikā. Katrs mācījās kādu arodu — galvenokārt tādus, kur nav grūti jāpūlas un kur tomēr var labi pelnīt. Likās, visus vajāja paniskas bailes, ka tikai nebūtu jāstrādā fizisks darbs; lielākā tiesa uzdevās vai steigā mācījās par putnkopjiem, krāsotājiem, šoferiem, masierēm, skaistuma kopējām... Tagad nāc smieklī, šo centību atceroties: cik viegli un bez kurnēšanas cerību pilnie nākamie putnkopji, šoferi un skaistuma kopēji, šeit atbraukuši, aizgāja fiziskā darbā fabrikās, zāgētavās, pie būvēm — tikai tādēļ, ka tur varēja vairāk pelnīt...

Man ar māti un Kaiju nebija cerību izceļot, tāpēc mierīgi ļāvos liktenim un gaidīju, ko ar mums darīs — kā jau no pirmās dienas bēgļu gaitās. Mātei bija vesela, Kaija auga un skolā labi mācījās — ar to man pietika.

Bet Hildai nenāca ne prātā klēpī saliktām rokām padoties liktenim. Viņa bija uz lielas izšķiršanās sliekšņa un, kā allaž tādos brīžos, izkratīja man sirdi, šoreiz man bij jāuzņemas viņas sirdsapziņas loma: Hilda man jautāja padomu, ko darīt. Protams, viņa tam neklausītu, ja tas nesaskanētu ar viņas pašas domām.

Hilda gribēja otrreiz precēties. Uz to viņu sevišķi pamudināja gaidāmā izceļošana.

— Ko es, viena sieviete, darīšu svešā zemē, starp svešiem ļaudīm? viņa raizējās. Kā apgādāšu slimo māti un meiteni? Neprotu neviena praktiska aroda.

Mācīties par masieri vai šuvēju? Muļķības, tur tik un tā nekas neiznāktu. Neesmu praktiska — vienkārši neprotu dzīvot, ja nav, kas par mani gādā. (Man likās, gluži tik ļauni nebija: lai gan tiesa, Hilda bija svaidīga — viņas dzīvesziņa likās gluži sievišķīga.) Jaunībā par mani gādāja tēvs un māte, vēlāk visās praktiskās lietās palāvos uz Olgertu... Man tas vienkārši jādara, ja negribam visas trīs aiziet bojā.

To sakot, viņa tik nevarīgi skatījās manī, ka jutos gluži aizkustināta. Kad gribēju ko iebilst, viņa man aizsteidzās priekšā:

— Zinu, tu domā par Olgertu... ka viņš varbūt vēl dzīvs. Es tam vairs neticu. Seši gadi pagājuši, un vienīgā ziņa, ko esmu saņēmusi, liek domāt, ka viņa sen vairs nav starp dzīvajiem. Ja zinātu, ka viņš pārnāks, es gaidītu. Bet tas taču nav iespējams. Viņš miris, un man jādzīvo — Astrīdas dēļ, ja ne citādi. Bez tam, kaut kas manī pašā pārvērties. Viss briesmīgs, ko esmu pārdzīvojusi, manī kaut ko iznīcinājis — vairs neesmu tā, kas kādreiz biju. Un šī tālākā emigrācija — kas zina, vai kādreiz vēl tiksīm atpakaļ? Varbūt nekad. Esmu kļuvusi pieticīga. Varu dzīvot tikai tagadnē, ne pagātnē vai nākotnē. Man vienkārši nav spēka cīnīties, plānot, celt jaunu dzīvi. Ja ir kāds cilvēks, kas grib par mani — mums visām gādāt... domāju, man tas jāpieņem kā liktenis. Man nav citas izejas.

Tur nebija daudz ko iebilst. Zināms, pati Hildas vietā tā nebūtu domājusi. Pat ja saņemtu ziņu, ka Natis miris, nespētu tam ticēt. Man Natis vienmēr būs dzīvs, bez šīs pārliecības nemaz nevarētu dzīvot. Protams, ir absurds cerēt uz neiespējamo, un nevaru prasīt, lai citi to dara. Laikam neesmu tāda kā citi... Katrā ziņā man nav iemesla Hildu nosodīt tāpēc vien, ka pati domāju un dzīvoju citādi. Viņa rīkojas loģiskāk, dabiskāk. Viņa nav vienīgā — tā dara daudz bēgļu sievu un kara atraitņu.

Pat ja gribētu ko iebilst, tas nekā nebūtu līdzējis. Tūlīņ atklājās, ka Hilda tā ne tikvien domāja, bet jau bija diezgan daudz darījusi. Viņa bija griezusies vācu tiesā. Ar ziņu par vīra nāvi vien nepietika; tā bija pārāk nenoteikta. Bet viņa bij ievadījusi laulības šķiršanas lietu — varbūt arī tur Hildai bija

palīdzējis cilvēks, kas tik ļoti gribēja par viņu gādāt. Viņa cerēja, ka tiesa lietu izšķirs labvēlīgi, kā daudz citos gadījumos bija noticis, un viņa jau pēc dažām nedēļām varēs likumīgi otrreiz apprecēties.

Vēlāk viņa mani iepazīstināja ar savu nākamo, un jāsaka, ar visu nevarību un nepraktiskumu Hilda bija atradusi diezgan piemērotu kandidātu apgādātāja lomai. Nebūtu pārspilējums teikt, ka pat visveiklākā un praktiskākā sieviete nebūtu varējusi izvēlēties labāku. Inženieris Kazis Gustaitis nebija gluži jauns, bet simpatisks, glīts vīrietis, liela auguma, atklātu, intelligentu seju, deniņos iesirmiemi matiem; atrautnis bez bērniem. Viņam bija tuvi radi Čikagā; viņš jau bija saņēmis galvojumu un gatavojās tūlī pēc kāzām izceļot. Kā inženierim ķīmiķim, turklāt vēl speciālistam ārstniecības līdzekļu ražošanā — Lietuvā viņam piederējusi pašam sava laboratorija — viņam bija vislabākās izredzes atrast darbu savā arodā. Nē, Gustaiša kundzei nebij jāpārskolojas par putnkopi, šuvēju vai mājkalpotāju...

Nu jā, Gustaitis bija lietuvietis, bet tā nebija liela nelaime. Galu galā, lietuvieši brāļu tauta, paražas un dzīves uzskati tādi paši kā mums. Pat valoda nebija liels šķērslis — Hilda jau sāka Kazim mācīt latviski un priecājās, ka viņš to nespieda runāt lietuviski. Galvenais, Gustaitis viņu ļoti cienīja un centās viņai visādi izdabāt; viņš mīlēja un lutināja arī Astrīdu — tiešām, labāka vīra nevarēja vēlēties.

Viņi salaulājās, un Hilda drīz izceļoja. Viņa man atrakstīja no Čikagas, uzdeva jauno adresi un lūdza rakstīt, kā klājosies. Pirmie iespaidi bija lieliski, Hilda jūsmoja par Ameriku. Uz Ziemassvētkiem viņa man atsūtīja saini. Tur bija šokolāde, kafija, tauki, nailona zeķes un šis tas no pašas un Astrīdas drēbēm. Tās bija drusku lietātas, bet zināms, mums ar Kaiju labi noderēja. Biju Hildai ļoti pateicīga. Viņa solījās arī pagādāt man galvojumu, taču tas viņai laikam neizdevās, un vēlāk viņa par to vairs nekā neminēja, bet man bija neērti atgādināt. Pēdējā vēstule, ko no Hildas saņēmu vēl Vācijā, jau bija citāda. Tanī varēja just, ka Hilda neapmierināta ar dzīvi Čikagā. Netīra pilsēta, viņa rakstīja, un pilna noziedzniekiem. Arī vīra radi lietuvieši viņai, kā likās, bija sagādājuši

dažu vilšanasos. Viņa cerēja, ka vīrs dabūšot darbu citur, Ņujorkā vai Kalifornijā.

Tad mūsu sarakste uz ilgāku laiku pārtrūka. Pavisam negaidot, ar baznīcas organizācijas atbalstu, arī mēs dabūjām galvojumu — atradās ļaudis, kas gribēja palīdzēt tieši ģimenēm bez apgādnieka — un varējām izceļot. Tā atbraucu Kalifornijā.

Pirmo mēnešu rūpēs un nevalā nepaspēju Hildai ne raizes aizrakstīt. Tad, ļoti pārsteigta, ieraudzīju viņu tepat kādā latviešu sarīkojumā. Jā, viņa bija pārcēlusies uz San Francisku, kur vīrs atradis labāk atalgotu darbu. Pēc sarīkojuma viņa mani aizveda pie sevis.

Te man ienāk prātā: cik reiz esmu bijusi Hildas dzīvokļos, tik tie man sagādājuši pārsteigumu, sākot jau ar Bergmaņu dzīvokli Ģertrūdes ielā. Protams, zināju, ka Hilda dzīvoja pārticībā jau no pirmās dienas šai krastā; taču nebūtu ticējusi, ka viņa tik turīga. Viņas dzīvoklis no citu ieceļotāju dzīvokļiem atšķīrās kā diena no nakts. Tolaik jau biju novērojusi, kā iekārtojās ieceļojušie latvieši. Tikko iekrājuši drusku naudas, tie iepirka vecas mājas tur, kur tās lētāk varēja dabūt. Bieži tās gadījās vai nu nēģeru rajonos, vai tādos, kam tumšādainie jau mācās vīrsū un no kā baltie bēgtin bēga. Sākumā man likās, tas notika tāpēc, ka baltie necieta melnos. Vēlāk sapratu, ka galvenais bēgšanas iemesls cits: nēģeriem apkaimē ieviešoties, katastrofiski krita māju vērtība. Tā nu latvieši dzīvoja lēti pirktās, lielās, krietni nolaistās, vecmodīgās ēkās, no kā vairs netika vajā un kam ar katru gadu krita vērtība... Viņi tomēr ar tām lepojās.

Hildas vīrs, acīm redzams, bija gudrāks: viņiem piederēja gluži jauna māja labā rajonā, un iekārta skaidri liecināja par inženiera turību. Pie citiem tautiešiem visvairāk dūrās acīs noplukušas, vecas mēbeles; pat ja kur redzēja jaunas, tās bija tik vecmodīgas, ka daudz neatšķīrās no vecām. Hildas dzīvoklis bija iekārtots moderni un ļoti gaumīgi: pat Rīgā viņa nebija tik elegantī dzīvojusi. Tā šeit dzīvoja tikai turīgā vidusšķira un profesionālie darbinieki — to zināju no pirmajiem mēnešiem, kad vēl pelnījos, tīrīdama ārstu un tirgotāju mājas. Kad par to izteicu

Hildai komplimentu, viņa tikai paraustīja plecus: viss jau esot pirkts uz nomaksu, un vajadzīgs galvenokārt prestiža dēļ, lai vīrs varētu mājā aicināt aroda biedrus. Hildai likās gluži dabiski, ka tā jādzīvo, tas nebija nekāds sevišķs.

Sagaidīju, ka viņa, tādos apstākļos dzīvojot, būs krietni amerikānizējusies, taču tā nebija. Vietējos paziņas viņa kritizēja gandrīz katra vārda galā; atskaitot dažus draugus un draudzenes, kas esot jauki cilvēki, vietējo dzīvi viņai likās neinteresanta, viesības garlaicīgas, vīrieši bērnišķīgi, sievietes neciešami liekulīgas, ēdieni negaršīgi, drēbes vai nu bezgaumīgas vai pārlietu dārgas, skolas greznas, bet izglītība zemā līmenī... ārsti naudkārīgi un pavirši... un tā tālāk. Pat ar vīra lielo algu viņa nebij apmierināta, jo zināja, ka vietējie speciālisti tai pašā arodā saņēma vairāk.

Hildai bija bērns no otra vīra, dzimis šeit, tā tad jau Amerikas pilsonis, zēns, Persijs vārdā; un viņa atkal staigāja cerībās. Kad piedzima otrs bērns, meitene, viņa tai lika vārdā Silviju.

— Nevaru ciest cilvēkus, kas savus vai bērnu vārdus anglišķo: visus šos Kārļus, Jāņus, Jūrus, kas te saucas par Čarļiem, Džoniem un Džordžiem. Piemēram Čarlzs Ozoliņš — vai tas neizklausās mulķīgi? Saviem bērniem izmeklēju tādus, kas tikpat labi der latviešiem kā amerikāņiem. Vai Persijs un Silvija nav jauki vārdi?

Tiešām, ļoti jauki. Tie derēja kuņai katrai tautai un valodai.

Nākamajos gados mums neiznāca bieži satikties, kaut arī dzīvojām tikpat kā vienā pilsētā. Reizēm viņu redzēju sarīkojumos, visbiežāk koncertos un teātra izrādēs; bet reti apmainījāmies vairāk nekā dažiem vārdiem.

Kādu laiku cerēju, ka Kaija iedraudzēsies ar Astrīdu. Likās, viņām būtu tik daudz kopīga: abas vienos gados, vienādu pagātņi, domājams, līdzīgām interesēm. Bet meitenes kaut kā nelipa kopā. Vēl tagad īsti nezinu tam iemesla: viņas vienkārši nesapratās. Kad jautāju Kaijai, viņa tikai rausta plecus un atmet: Man Astrīda nepatīk. Vairāk no Kaijas neesmu varējusi izdabūt.

Astrīda glīta meitene, gandrīz tikpat skaista kā māte skolas gados. Viņa ļoti līdzīga Hildai; satiekoties reizēm liekas, ka sapnī redzu savu jauno dienu draudzeni. Vienīgais, man nepatīk, ka viņa pilnīgi amerikānizējusies. Izskatā, valodā, apģērbā un uzvedībā Astrīda tik sīki iemācījies kopēt amerikāņu meitenes, ka poze tai kļuvusi par otru dabu. Hilda nekā neiebilst, viņa domā, ka meita ļoti moderna, skaista un apdāvināta, un cer, ka tā ļoti labi apprecēsies. Lai Astrīdai būtu kādi trūkumi būdami, Hilda tos neredz; protams, viņa Astrīdu lutina kā varēdama — tāpat kā māte savā laikā lutināja pašu. Varbūt arī labāk, ka Kaija ar Astrīdu nedraudzējas. Kaija tomēr pavisam citāda; vismaz jāatzīst, ka viņai raksturs...

Un tagad Hilda sēd manā virtuvē, grauž manus cepumus un runā, runā.

Mana draudzene tik dziļi satraukta, kādu viņu sen neesmu redzējusi. Sākumā vēl klausījās ar smaidu, kā allaž viņas sievišķīgajās rūpēs un sīkajos noslēpumos; bet nu viņas stāsts arī mani tā aizkustinājis, ka dzīvoju līdz katram vārdam, ko viņa saka.

— Ir noticis kas pavisam negaidīts un neparedzēts, viņa lūko mani sagatavot pašam svarīgākajam. Pati negribēju tam ticēt... Cik dīvaina gan cilvēka dzīve! Vācijā vēl bija nedrošība, neziņa par nākotni. Te atbraukusi domāju, ka tas viss aiz muguras un beidzot varu aizmirst rūpes — ar vārdu sakot, ka dzīve nokārtota. Man labs vīrs, patīkama māja, nekā netrūkst, bērni aug — ko vēl vajag? Esmu pieticīga un vairāk nekā neprasu — lai tikai vienmēr tā būtu. Un tagad... Nē, tiešām, vairs nezinu, vai sapņoju, vai tas notiek īstenībā. Kādēļ, saki, kādēļ tas jāpie-dzīvo man — tieši man un nevienai citai? Piemēram tev — tu būtu laimīga, ja tev tas būtu noticis. Bet es — ko lai es daru? Tieši briesmīgi.

Viņai taisnība. Tas, kas viņu tā satraucis, mani ielīkmo. Kaut arī tas attiecas tikai uz Hildu, līdz viņas vārdiem dziļi man krūtīs sākusi skanēt kā sudraba stīga — tā trīc un klusu gavilē un negrib apklust.

Olgerts atradies. Jā, ziņa par viņa nāvi bijusi maldīga — varbūt tiešām tas bijis kāds cits Vanags. Ol-

ģerts ir dzīvs. Ne tikvien dzīvs, viņš pat pārbraucis Latvijā un dzīvo pie vecākiem.

Mans prieks tik liels, ka jāvaldās, lai nesajūsminātos pārlietu. Protams, pirmajā mirklī man liekas: ja Olgerts izturējis, tad dzīvam jābūt arī Natim. Bet tūlī ienāk prātā, ka viņus neaizveda reizē. Olgertu neapcietināja četrpadsmitā jūnijā, bet agrāk. Droši vien viņi neaizbrauca vienā ešelonā; drīzāk jādodomā, viņus izsūtīja katru uz savu pusi. Par agrāk apcietinātiem, atsevišķi izsūtītiem virsniekiem jau vairāk sievu saņēmušas ziņas; tiešām, daži no tiem pēdējā laikā atlaisti un pārbraukuši dzimtenē. Tādu gadījumu nav daudz, bet tomēr viens otrs jau zināms. Taču par Litenē apcietinātiem, tiem, ko izsūtīja reizē ar Natī, vēl arvien nav nekādu ziņu; pat ne mazākās dzīvības zīmes. Neviens vārds nav pieminēts vēstulēs, neviens nav atgriezies... Noteikti priedējos par agru: iemesls cerībām būtu tikai tad, ja būtu paglābies vai ziņu sūtījis kāds no tiem — Krauliņš, Zants, Andžāns, Alpers... vienalga kuņģis, tikai kāds no Litenē apcietināto lielā pulka. Bet viņi visi vēl klusē.

Un tomēr tā laba ziņa; tomēr tā atskan man sirdī kā pirmā cīruļa dziesma pēc gaŗas, bargas ziemas. Pirmā... nāks citas, nāks — tām jānāk!

— Zini, viņš dabūjis manu adresi un raksta... katru nedēļu. Es tev nevaru pateikt, kā tas ir — ko es pārdzīvoju. Tas ir šausmīgi!

— Vai tev nav līdzī kāda viņa vēstule? es jautāju, un tūlī attopos: Tas ir, ja drīkstu lūgt — ja tu atļautu — —

Hilda purina galvu.

— Es tās neglabāju. Tu nezini... viņš raksta Hildai Vanaga kundzei. Olgerts nezina, ka esmu otrreiz precējusies. Ja kāds no paziņām Latvijā to arī zina, liekas, nevienam nav bijis drosmes viņam pateikt. Olgerts domā, ka... viņu arvien vēl gaidu.

— Tu viņam neesi rakstījusi?

— Esmu, divas reizes. Rakstīju, ka man klājas labi, lai viņš par mani neraizējas, un tā tālāk. Bet to... pašu galveno... ka esmu atkal precējusies un ka man no otrā vīra divi bērni... nespēju uzrakstīt. Saki, ko gribi, vienkārši nespēju.

Viņa laikam lasa izbrīnu manos vaibstos.

— Varbūt tu to nesaproti, viņa turpina, slaucīdama degunu smaržīgā kabatas lakatiņā. Tu nezini, ko viņš raksta... Redzi, kamēr bijām kopā... es to tā nejutu. Viss bija citādi, Olgerts arī bija citāds. Protams, mīlējām viens otru, bet... nezinu, kā lai tev to pasaku. Tu esi citāda rakstura, Olga, varbūt tu to nemaz nevari saprast. Viņš man patika, abi bijām jauni. Ja toreiz kāds man būtu jautājis, vai visu mūžu nodzīvošu ar Olgertu, droši vien būtu teikusi, kādēļ ne? Tagad man liekas, ka tikpat labi vai vēl labāk viņa vietā varētu būt bijis kāds cits. Toreiz to nebūtu varējusi vārdos izteikt, bet slepeni allaž jutu, viņš mani mīlēja tāpēc, ka biju glīta meitene, glītāka par citām viņa paziņām, un precēja tādēļ, ka biju turīgu vecāku meita. Olgerta pašmīļībai glaimoja, ka ieguvis tik skaistu un bagātu sievu. Nebiju Olgertam pirmā, zinu, ka viņam bijis daudz draudzeņu pirms un varbūt arī pēc manis, tas ir, mūsu laulības laikā. Ar vārdu sakot, neololoju daudz illūziju par viņa raksturu. Olgerts bija pasekls un vieglprātīgs vīrietis. Sievietes bija viņu izlutinājušas, un likās pats par sevi saprotams, ka man arī viņš jālutina.

— Vai tu viņam nedari pāri?

— Tici man, toreiz tā bija. Nezinu, ko viņš pārdzīvojis šais gados — droši vien tie bijuši briesmīgi. To viņš vēstulēs nevar izstāstīt. Zinu tikai, ka Olgerts pilnīgi pārvērties. Viņš kļuvis pavisam cits cilvēks. Es tev to nevaru izteikt... Kā viņš mani mīl! Agrāk to nebūtu varējusi ne iedomāties. Nu viņš raksta, es esot bijusi viņa dzīvība — tikai mīlestība uz mani, ilgas pēc manis un Astrīdas viņam palīdzējušas izturēt visu to, ko viņš pārcietis šais gados. Viņa vēstules... es tev saku... nekad tādas neesmu lasījusi, pat nebūtu ticējusi, ka tā var rakstīt — ka mūsu laikos vēl var tā mīlēt. Tiešām, tas jau ir kaut kas ideāls un pārcilvēcisks. Piemēram, kā viņš katru nakti, kad citi gulējuši, meties ceļos un lūdzis Dievu par mani un Astrīdu — zināms, tā jau mēdz teikt, bet kā viņš raksta, tad liekas, viņš tiešām to darījis... tur ziemeļu tundrās, vergu nometnēs... iedomājies tikai... Un es — kā lai viņam rakstu, ka jau kopš gadiem esmu otrreiz precējusies, un ka man no otra vīra divi bērni. Tas

viņu vienkārši nogalinātu. Olga, mīļā, es nevaru... nevaru... kas par daudz, tas par daudz.

Hildai asaras acīs, un mutautiņā paliek sarkani plankumi no lūpu krāsas. Seju delnās iespiedusi, viņa ilgi klusē. Man nav šaubu, ka Hildas jūtas īstas; viņa neizliekas, viņai tiešām grūti; tāpat man nav šaubu, ka viņa tam tiks pāri un atradīs kādu atrisinājumu, kas apmierinās ja ne visus, tad vismaz viņu pašu. Bet šai brīdī viņa patiesi cieš un mulsumā neredz ceļu. Viņas apaļie pleci noslīdējuši uz leju, mati sajukuši — viņa izskatās vecāka nekā parasts un drusku izplūdusi. Man viņas žēl. Zinu, ka sirds viņai laba, un apzinīgi viņa nevienam nevarētu sāpes darīt. Man allaž lies, ka Hilda dzīvojusi viegli, pat pārāk viegli, bet nu man rodas šaubas: varbūt viņa cietusi tikpat un vairāk nekā es. Viņai tikai citāds raksturs un viņa uz ciešanām citādi reaģē. Es... viņai taisnība, esmu citāda, varbūt dzīvē vājāka, bet pacietīgāka, izturīgāka. Esmu ar ciešanām apradusi, gandrīz varētu teikt, tās iemilējusi — tās jau sen manas dzīves daļa. Hilda sāpes cieš kā jaunu slimību — arī sirdssāpes. Viņa allaž turējusies liktenim pretī, sievišķīgiem spēkiem, sievietes līdzekļiem; vai viņas cīņa, viņas raibā dzīve bijusi vieglāka nekā mana un citu man līdzīgu klusā pacietība? Nu to vairs nezinu. Jūtu viņai līdzī.

— Saki man, Olga, ko lai daru?

Nezinu, ko viņa lai dara. Bet Hilda tikai skatās manī miglainām acīm un nemaz negaida atbildi. Viņa pie manis nav nākusi palīdzību meklēt; nemaz netic, ka es varētu dot prātīgu padomu — pat ja to zinātu, Hilda tam droši vien neklausītu. Viņa pie manis nākusi tikai izkratīt sirdi un izraudāties. Mājā to varētu redzēt meita vai vīrs.

— Man nav neviena cilvēka, ar ko izrunāties. Tikai tu. Astrīda mani nesaprastu. Viņa jautātu: Kāpēc tad negaidīji un precējies, ja viņu vēl mīli? Viņa par tādām lietām spriež ļoti praktiski, un šķiršanās viņai neliekas nekas traģisks. Vecākiem pēc viņas ieskata nemaz nav visu mūžu jādzīvo kopā, pietiek, ja tie bijuši precējušies. Par tēvu viņai pavisam miglainas atmiņas. Un Kazim, protams, to nemaz nevaru teikt, viņš mani nesaprastu. Ja zinātu, kā es mokes,

viņš droši vien pats rakstītu Oļģertam, un tas būtu briesmīgi.

Brīdi Hilda atkal klusē. Savilņojums pāriet, liekas, viņa sāk nomierināties. Viņa pieceļas, staigā pa istabu, tikko redzējama, kur liek kājas, tad apsēžas dīvanā. Viņa izskatās ļoti nogurusi.

— Un kā viņš ilgojas pēc Astrīdas! Tu nevari iedomāties. Viņš gan to skaidri neraksta, bet reizēm liekas, Oļģerts priecātos, ja mēs abas brauktu mājās. Tas ir pavisam traki... Viņš raksta, kamēr bijis tur... Sibīrijā... viņš to vēl varējis paciest, tāpat kā visu citu, bet tagad nevarot iedomāties, kā lai dzīvojt bez mums. K'usībā viņš varbūt man pārmet, ka esmu atstājusi dzimteni un neesmu viņu gaidījusi. Viņš pat nedomā par to, kāda būtu mūsu dzīve tur — pat ja būtu palikušas dzīvas un visu pārcietušas; kādos apstākļos Astrīdai būtu jāaug, kādās skolās jāiet, kas jāmacās. Varbūt viņš negaida mūs mājās tūlī, tagadējos apstākļos; viņš tikai domā.. Nudien, viņš gluži traks aiz ilgām... un tas viegli saprotams. Astrīdu viņš droši vien vēl iedomājas kā mazu meiteni — ko līdz aizsūtītās fotografijas? Oļģerts saka, tanīs mēs abas izskatoties svešas — skaislas, bet svešas. Viņš vienkārši nepēj redzēt īstenību un dzīvo sapņos.

— Vai viņš nemin paziņu vārdus? es jautāju. Tu varētu pajautāt, vai viņš ko nezina par Nati.

— Esmu jautājusi, Hilda saka un pakrata galvu. Viņš nekā nezina. Vai neraksta.

— Ja Oļģerts atlaists mājās, tad jādomā, drīz vajadzētu pārnākt arī citiem.

— Tā jādomā, Hilda izklaidīgi atbild, skatīdamās mana vīra fotografijās uz kumodes; pēc mirkļa viņa jau aizmirsusi manu jautājumu.

— Saki vaļsirdīgi, Olga, ko tu darītu manā vietā?

Ko varu viņai atbildēt? Man nekas nebūtu jādara, jo es nekad nevarētu būt viņas vietā.

— Viņš tik un tā dabūs zināt, agrāk vai vēlāk, es saku. Vai tev tā neliekas?

— Jā, protams. Tiklīdz sāks sarakstīties ar citiem paziņām. Kāds viņam to paziņos.

— Varbūt tomēr būtu labāk, ja tu to darītu pati?

— Jā, Hilda saka, lēnām grozīdama galvu. Būtu labāk. Bet es nespēju. Vienkārši nespēju. Ja kāds cits raksta — nu, tad tur nekā nevaru darīt. Bet pati... nē.

Es lāgā nesaprotu; arvien vēl nevaru iejusties Hildas lomā, jo man prātā kas cits.

Vai varētu būt, ka Hilda tomēr vēl drusku mīl Olgertu?

— Sūtīšu viņam saini, viņa noteic, pieceldamās un pie spoguļa uzlikdama degunam pūderi. Droši vien viņam trūkst drēbju un apavu... Ne pati, bet ar Astrīdas vārdu. Tas taču nav nekas jauns, vai ne? Kazis man to nevar pārnest. Galu galā, Olgerts taču Astrīdas tēvs.

Šī apņemšanās viņu nomierina. Hilda mokās, kamēr nezina, ko darīt. Tiklīdz ierauga kādu iespēju darboties, viņa it kā atdzīvojas. Viņas būte ir kā kalnu strauts, viņa dzīvo plūsmā, kustībā līdzī laikiem: tikai neapejamu aizsprostu priekšā viņa apstājas un pārplūst — asarām. Vienalga, pareizi vai maldīgi, viņai jādarbojas, jākustas. Tāda visa viņas dzīve — uz augšu vai uz leju, bet vienmēr uz priekšu.

Nu viņa vairs nedomā par savu sāpīgo dilemmu, viņa to pagaidām atlikusi. Nāks laiks, nāks padoms. Varbūt kāds cits Olgertam paziņos patiesību, un tas tad būs vismaz daļēji vainīgs, ka Olgerts cietīs. Pašreiz viņa domā par sūtāmo saini: kas Olgertam vairāk noderētu, kas viņam sagādātu lielāku prieku. Lietas, ko viņa nevar nokārtot, lai izšķir citi vai vienkārši laiks... Protams, laiks izšķirs, tāpat kā visu.

Pēkšņi man iešaujas prātā, vai Hilda nav klusībā cerējusi, ka es rakstīšu un Olgertam saudzīgi paziņošu to, ko viņa pati nespēj pateikt? Nē, nevar būt; tad viņa runātu skaidri, ar mani viņai viegli būtu vaļsirdīgai. Bet arī ja viņa to nesagaida, vai man nevajadzētu to darīt, viņai nezinot?

Saudzīgi? Nē... liekas, es arī to nevarētu. Nezinu, kā lai saudzīgi izposta kāda cilvēka dzīvi — kā lai saudzīgi kādu nokauj.

Stāvu pie durvīm un noskatos, kā Hilda aizbrauc vīra lielajā, skaistajā mašīnā.

Esmu viena ar klusu prieku kā asnu zem sniega. Natis man pienācis soli tuvāk.

SEPTIŅPADSMITĀ NODAĻA

(Olga Osīte)

Mans mīļais, vēl nezinu, kad varēšu tev aizsūtīt šo vēstuli, bet tai dienai drīz jānāk, un esmu tik nepacietīga, ka gribu rakstīt jau šodien. Man tik daudz ko teikt, ka baidos, vai mācēšu tev visu izstāstīt.

Teikšu tūlī, ka nedomāju tagad tev stāstīt, ko abas ar Kaiju šais gados esam pieredzējušas, kā esam dzīvojušas, ko darījušas — tam laika diezgan, par to runāsim, kad būsīm kopā. Tik daudz kas noticis šais garajos gados — bet tie sīki notikumi bez lielas nozīmes, tādi paši kā tūkstošiem citu ļaužu, ar ko reizē bēgām, cietām, raizējāties — bezgalīga virkne sīku vilņu lielā straumē, kas nu jau aprimuši, izlīdzinājušies. Kad atkal būšu pie tevis, tu to visu dzirdēsi; būs atkal tāpat kā kādreiz, kad tu, no manevriem vai komandējuma pārbraucot, man jautāji, ko darījām tavas prombūtnes laikā, un tev stāstīju, kā bijām Centrāltirgū ogas pirkt, kā vārijām ievārījumu, gājām pie šuvējas, kā Kaija krita un sasita celīti, kā vecais-tēvs iebrauca un tu nebiji mājā, kā redzējām bērnu rīta izrādi teātrī, kā tevi gaidījām un kā Kaija iesāka tev rakstīt vēstuli, bet nepabeidza... notikumi būtu citādi, citi dīvaini, briesmīgi, citi pelēki, ikdienišķīgi, priecīgu mazāk un vairāk sāpīgu, skumju... bet kas par to? Tas viss garām un pāri. Kam pie tā vēl ka vēties? Esam dzīvas, veselas, un gaidām tevi — tas viss.

Man liekas, ir kas cits, ko tu daudz vairāk gribi zināt, un to tev gribētu pateikt vispirms — ja vien zinātu īstos vārdus.

Tu gribētu zināt, vai esmu tāda pati kā agrāk, un vai tevi tāpat mīlu.

Būtu viegli teikt, ka viss vēl tāpat, ka mīlu tevi gluži kā toreiz, kad mūs izšķīra — un nekas manī nav pārvērties. Mīļais draugs! Es varētu zvērēt, ka tā ir, ka citādi nevar būt un nekad nebūs. Un tomēr tas nebūtu tiesa — tie būtu tikai vārdi, ko tu lasītu, bet varbūt nesaprastu. Pati nezinu, ko par to domāt — kā lai tev to izskaidroju? Un tomēr man tas jādara: tas mans pirmais uzdevums.

Mīļais, esmu pārvērtusies. Šie gadi, it īpaši grūtākie, pirmie bez tevis, it kā pārkausējuši mani pašu un visu mani. Ir tik savādi, ka to neviens nezina, tikai es pati. Un tu — tu arī to justu, ja mani atkal redzētu: domāju, ka mani vienmēr saprati, un ceru, tu mani saprastu arī tagad.

Te ir kāds ārsts, kas par mums rūpējās; viņš ārstēja Kaiju, kad tā bija slima; es arī dažas reizes esmu pie viņa bijusi, ar šādām tādām sīkām kaitēm. Simpatisks cilvēks un iejūtīgs psihologs; par pacientiem interesējas vairāk nekā ārsti parasti mēdz darīt. Viņš mēģina izprast pacientu dvēseles, atrast dziļākos iemeslus ārējām kaitēm un vainām... Esmu viņam vaļsirdīgi visu izstāstījusi, un viņš sakās zinām, kas man vainas — viņš man pat centies to izskaidrot. Daļēji varbūt viņam visu stāstīju tāpēc, ka pati to gribēju zināt. Bet viņa diagnoze man nekā nelīdz: dzirdu un saprotu, ko viņš saka, pat piekrišu, ka tā varētu būt un tomēr jūtu, tas kaut kā neattiecas uz mani. Ko slimniekam līdz, ka zina kaitei latīņu nosaukumu, mikroba vārdu? Sāpes, bailes paliek tās pašas — un cerēt pat vieglāk, ja nezina patiesību.

Īsi sakot, ārsts domā, mana nelaime esot tā, ka es dzīvojot pagātnē, nespējot pārvarēt senus kompleksus... Liekas, viņš domā tā: mums jāpeld laika straumē uz priekšu: ja tikai mirkli apstājamies, tā mūs nes atpakaļ. Ja nespējam mainīties līdzī laikam, mēs garīgi sirgstam un lēni mirstam. Viņš gribētu, lai mācos atkal peldēt pret straumi, lai mainos pati un cenšos panākt laiku.

Ārstam to nevaru pateikt, un liekas, viņš to arī nesaprastu: ja daudz, atrastu tam jaunu latīņu nosaukumu. Bet tev tas jāzina, mīļais: tas pirmais un svarīgākais, ko gribu tev teikt. Es nedzīvoju pagātnē. Neesmu palikusi tā pati, kas kādreiz biju: esmu kļuvusi cits cilvēks, un arvien vēl pārvēršos. Katra diena garajā gadu virknē, ko esmu palaidusi bez tevis, man nesusi ko jaunu; katra diena man mācījusi tevi citādi mīlēt.

Tāpat kā kādreiz? Man jāpasmaida, kad par to domāju. Toreiz taču tevi mīlēju kā bērns — jā, gandrīz kā Kaija. Tikai šais gados esmu mācījusies tevi mīlēt — bez tiem varbūt nekad nebūtu zinājusi, kas

ir mīlestība. Dažreiz man pat liekas, ka esam izšķirti, lai patiesāk piederētu viens otram: soli pa solim esmu tev tuvojusies un zinu, ka tagad esmu tev vistuvāk — tik tuvu kā vēl nekad. Kā to varētu saukt par dzīvošanu pagātnē, sapņos un illūzijās? Ir tik daudz cilvēku, kas pusmūža nodzīvo blakus un tomēr paliek sveši viens otram; vai var būt patiesāka īstenība par to, ka esmu tevi atradusi, tevi ieguvusi? Toreiz, kad dzīvojām kopā, nezināju, kas man bija, un nebiju to pelnījusi: likās tik dabiski, ka man jābūt laimīgai. Tagad man šķiet, ka esmu to nopelnījusi. Varbūt paies vēl ilgs laiks, iekām tiksim kopā; varbūt mums tad vairs neatliks daudz gadu. Bet tie būs tādi, ka man ar tiem pietiks.

Kad palikām vienas ar Kaiju, pirmajā laikā nevarēju domāt. Biju kā apreibusi no sitiena, streipujoju caur dienām neticēdama, ka vēl esmu, brīnīdamās, kāpēc man vēl jādzīvo. Naktīs neskaitāmas reizes redzēju vienu un to pašu murgu ainu, kā tevi aizveda, kā dzinos tev pakal un nevarēju panākt... murgi man šķita īstenāki nekā dzīve. Bij jārūpējas par Kaiju: rūpes par viņu mani spieda atgriezties īstenībā. Bet biju it kā sašķēlusies divās daļās, vēl ilgi pēc tam viena daļa darīja, ko pienākums un ieradums lika, bet otra klusēja kā apmāta, sastingusi. Viena mana daļa, patiesākā un īstākā, arvien vēl stāvēja tumsā, vējā un lietū, un klausījās, kā zeme drebēja sāpēs — kā torīt stacijā, kad paliku viena un neticēju, ka varēšu dzīvot bez tevis.

Likās, ka esmu kļuvusi akla: vairs neredzēju tevis. Tavu seju bij aizsegusi pēkšņi uznākusi nakts — divaina nakts bez zvaigznēm un ausmas solījuma. Biju pazaudējusi ceļu; kā apmaldījies bērns, stāvēju un minēju, kur esi. Es tevi saucu, izstiepusi rokas, un nesapratu, kāpēc tu neatsaucies un nenāc. Prāts teica, ka esmu ausīga un nav tava vaina, ka nevari pie manis būt; bet kaut kas manī neticēja: tu varēji dot kādu zīmi, likt man sajust, ka neesi mani atstājis pavisam.

Labi laudis mani mierināja, teica: tu neesi viena, daudz citām klājas tāpat. Tev jāpārcieš grūtais laiks tāpat kā viņām — esi stipra. Tie bija tikai vārdi, es tos dzirdēju, bet nesapratu. Nebiju mācījusies pie

tevis turēties ar domām un prātu — tikai just, ka esi pie manis un ka esmu tava. Vairs nejūtot tava tuvuma, man vienai sala, nebija ne spēka, ne grības. Kaut kas ļauns bija noticis ne vien ar mani, bet visu pasauli: tā gulēja kā vaļēja vāts, viss tanī sāpēja, viss kļiedza.

Ja kas bij jādara, darbojos rokām, bez domu; ja bija kur jāiet, cēlos un gāju. Vējš man allaž bija pretī, iet tik grūti. Ziemeļi meta sejā sniega grīstes, kājas grima kupenās. Sirds apledoja pasaules aukstumā kā koks atkalā; biju salikusi zem skumju nastas un grūti elsu, cilādama kājas, bet neapstājos pavisam, lai neiesaltu bēdu ledū. Un reizēm man palīdzēja tava roka: pasniegdamās no atmiņām, no pagātnes, tā atbalstīja manu elkoni, viegli pieskardamās noglāstīja man plecu.

Biežāk man uzbruka izmisums: man bija tevi jāatrod, bet nezināju, kur tevi meklēt. Tu būtu smējies par mani, ja būtu zinājis, cik aušīga biju, meklēdama tevi — vai ceļu uz tevi. Laužu drūzmā, ejot par ielām, man pēkšņi uzmācās savāda, bet ļoti skaidra sajūta, ka esi kaut kur tuvumā, tikai nevaru tevi ieraudzīt: turpat netālu no manis, svešnieku pūlī, aiz steidzīgiem stāviem, vienaldzīgiem pleciem ir tava seja, tu lēnām nāc man pretī, bet mēs neredzam viens otra un nezinādami paejam viens otram garām. Iedomājos to tik dzīvi, ka krustcelēs, ielu stūros bieži apstājos, nezinādama, kurp griezties: varētu būt, ka pa vienu ceļu tu nāc man pretī, bet es nogriežos pa citu un tevi nesatieku. Visos ielu krustojumos man bija brīniņū jāapstājas, iekām gāju tālāk; visās ceļajūtīs gaidīju tevi nākam pretī... Tā bija dīvaina apmātība, no kā ilgi nespēju atkreatīties.

Un tad, kad atskārtu, ka tās tikai iedomas, aušīga illūzija, ko īstenībā nekad nepanākšu: tieši tais brīžos tu man atkal biji vistuvāk. Kad paliku viena, kad pēkšņi satumsa cerības un mani atstāja pat ticība brīnumam, pēkšņi tuvāk pienāca tavs tēls, pār mani noliecoties gaišāks atspīdēja tavs vaigs. Arvien tu man raudzījies it kā pār plecu, kā no pagātnes un aizmugures. Tavas lūpas smaidīja, bet allaž palika aizvērtas un klusas. Bija tā, it kā tu gaidītu, lai saku pirmo vārdu, spēru pirmo soli — pacietīgi, zinādams,

ka to darīšu. Tad atkal jutu, ka neceru veltīgi, ka tu nāksi. Tikai īsu brīdi vēl jāgaida — no rīta līdz vakaram. Vienu cēlienu — tas nav ilgi: tikai līdz vakaram. Vai nav vienai, kā sauc mirklus, par stundām vai dienām, vai brīžiem liek vārdā gadus vai mēnešus? Man jāgaida līdz vakaram — šis gausās dienas, šī tukšā laika vakaram. Tad tu nāksi: naktī tu mani neatstāsi vienu.

Dzestrā, saulainā rudens dienā pienāca lielā šķiršanās: bij jāatstāj Rīga. Todien vēl nenojautu, ko pametu; bet pēdējās stundās izgāju atvadīties. Pilsēta bija kā pamirusi, tikai galvenajās ielās pulsēja drudzaina, izmisusi dzīvība — no Vidzemes puses uz jūrmalu, Liepāju un Ventspili plūda bēgļu rindas. Pajūgi nogurušiem zirgiem, cilvēki putekļainās drēbēs, dubļainām kājām, sviedrainām, rūpju nomāktām sejām... gājēji smagām nastām mugurā, sievas saiņiem un bērniem pie rokas. Bruģi klāja dubļu, izbiruša sienu, mēslu kārtu... ielās atbalsojās gurdu soļu duņķa, izmisušas balsis, tājš kara troksnis. Bet diena bija skaista. Vējš bārstīja rudens lapas kā zelta dzirkstis. Parki laistījās rudens ziedos kā svētku rotā. Man bija tāda sajūta kā mīla drauga bērēs, stāvot pie ziediem un vainagiem rotāta kapa. Teicu ardievu, un viss sauca pretī: paliec, neej projām! Vai tu nezini? Tu nekur nevari aiziet; tev būs jānāk atpakaļ. Kur tu iesi, ko darīsi? Par daudz tev paliek šeit.

Es varēju aiziet, jo tevis nebija. Rīga palika skumja un tukša: pilsēta, kur vairs nebija nekā no tevis. Visu, kas man piederēja, paņēmu līdzi: Kaiju, māti, atmiņas par tevi. Šķiršanās bija skumja, taču man varbūt vieglāka nekā daudz citiem. Bet tobrīd vēl nezināju visu.

Braucām ar ierēdņu vilcienu. Ilgi stāvējis Preču stacijā, lokomotīvi gaidot, tas beidzot sāka kustēties, un aizbraucām līdz jūrmalai. Sastāvu nobīdīja uz blakus slieķēm, un lokomotīve aizbrauca kādā steidzamākā uzdevumā. Vēlāk dabūjām veselām dienām naktīm tā gaidīt dažādās Vācijas stacijās: visur trūka lokomotīvju, un ar bēgļu ešelonu pārvadāšanu nesteidzās; bet toreiz vēl nebijām pieraduši. Baidījāmies uzlidojumu, un gaidot gausi vilkās laiks.

Kad paziņoja, ka agrāk par vakaru tālāk netiks, un

atstāju meiteni mātes ziņā un gāju pastaigāties gar jūru. Tā bija mana istā atvadišanās — no mūsu jūrmalas, mūsu gaišā laimes krasta.

Man bija laika diezgan; gribēju apciemot visas pazīstamās, mīlās vietas, izstaigāt visas atmiņu tekas. Nezinu, vai būtu gājusi, ja zinātu, kas mani šai gājienā sagaidīja. Domāju, ka viss būs tāpat kā senāk, kā toreiz, kad tur dzīvojām. Cerēju atrast atmiņu dārzu: iegāju sapņu kapsētā.

Varbūt Jūrmalā tolaik dzīvoja vairāk ļaužu nekā parasts septembra beigās; tomēr tā šķita tukša kā postaža. Tikai pa šoseju plūda bēgļu straumes, tās pašas, ko biju redzējusi Rīgā, vēl gurdākas, gausākas, skumjākas, un dīvainā kārtā abos virzienos: viena uz Rīgas, otra uz Tukuma pusi — tik apmulsuši bija cilvēki šais baiļu un neziņas dienās. Tie, kas steidzās uz rietumiem, galvas kratīdami noskatījās bēgļos, kas devās uz austrumiem, kā prātā jukušos; un citi, ceļmalā stāvēdami, acīm redzams, vēl nevarēja izšķirties, uz kuru pusi doties... Prospektā pie dārza vārtiņiem ieraudzīju paziņu — jaunu sievieti, ar ko kādu laiku bijām kopā strādājušas iestādē. Osīša kundze! viņa iesaucās, ko jūs te — jūs arī bēgat? Jā, es teicu; esmu ceļā. Uz kurieni? viņa brīnījās, grozīdama galvu. Uz Vāciju? Vēl tagad? Nu taču vairs nav vērts — rīt vai parīt zviedri izcels desantu Kurzemes krastā. Labāk palieciēt, kur esat. Viņa bija mājas drēbēs, kailu galvu, rītkurpēm kājās; viņa smaidīja mierīga un droša. Stāvējām soli viena no otras, un bijām divās dažādās pasaulēs; atsveicinājāmies un nākamā mirklī viena otru aizmirsām.

Atražu veco māju — to pašu, kur pavadījām mūsu pirmās vasaras svētdienas un to otru vasaru. Ejot jutos, it kā pārnāktu mājās, bet vasarnīcai tuvojoties likās, ka esmu apmaldījusies. Tā vairs nebija mūsu māja — viss šķita svešs un neredzēts. Augļu koki stāvēja puskaili, dārzs atgādināja postažu, pati ēka likās sagubusi, pamesta un nožēlojama. Logi aizsisti dēļiem, namdurvis dīvainā kārtā vaļā: varbūt atlauzuši kaidoņi, vai vācu karavīri ko meklējuši. No tumšā priekšnama pretī sitās mitra pelējuma smaka; viss bija nolaists un netīrs. Man pietika drosmes uzkāpt augšā, pavērt mūsu istabiņas durvis: es to vairs

nepazīnu. Mazā telpa bija līdz griestiem piekrauta matračiem, salauztiem krēsliem, dārza mēbelēm — bēniņu pažobe. Likās neticams, ka tur kādreiz divi cilvēki varējuši būt laimīgi vasaras tveicē, dārza smaržās, vakaru vientulībā un nakšu klusumā. Pat sapņot tur par to nebij iespējams.

Meklēju vasaras tekas, mūsu vientulīgo pastaigu ceļus — vecās vietas, kur bija plaukusi, ziedējusi mūsu vasaras laime. Likās, ka esmu iemaldījusies svešā pasaulē. Celiņi bij aizauguši, apbiruši brūnām skujām, aizvilkti rudens lapām. Mežs klusēja tukšs un drūms, koki stāvēja nokāruši nedzīvus zarus; pa veciem stumbriem augšup rāpās zaļa sūna un pelēki ķērpji. Vai te kādreiz skanējuši vasarnieku smieklī, trīcējušas putnu dziesmas? Tas varēja būt noticis — pirms mūžības, citā laikā; nu jau sen viss bija miris, aizgājis, lai nekad vairs neatnāktu. Nevarēju ticēt, ka te vēl kādreiz būs vasara, ka jauni cilvēki nākamā gadā te atkal staigās rokās saķērušies, un runās par skaistumu un mīlestību, kā kādreiz mēs.

Vietām nemaz netīku uz priekšu: tekas nobeidzās pie dzelozstiegru žogiem, slēgtiem vārtiem, steigā uzmestiem ierakumiem: tur stāvēja vai nesen vēl bija stāvējis kašpēks. Mežā blindažas, kravas mašīnu parki, varbūt zenītbateriju novietnes — man bij jāmet līkumi tām apkārt. Ceļā satīku dažus dīvainu izskata kaņavīrus vācu formas tērpos, kazāku jērenīcām galvās: viņi sarunājās krieviski un aizdomīgi noskatījās manī. Man sametās bailes; es skrēju.

Likās, ka esmu apmaldījusies — un pēkšņi biju apmaldījusies. Celiņi krustojās, stiepās uz trim, četrām pusēm, bet visi aizbiruši, līkumaini — tie meta cilpas, bet neveda nekur: kā dzīvnieku tekas silā. Zem kokiem metās krēsla, lai gan mežā biju ienākusi vēl gaišā dienā; cik ilgi jau biju staigājusi, cik tālu aizgājusi? Pēkšņi man uzbruka bailes, ka vilciens aizies un laikā netikšu atpakaļ. Ko vēl meklēju, ko ceļēju atrast šai svešajā vietā?

Bet vēl gribēju iziet kāpās, redzēt jūru. Tā šalca turpat tuvumā. Jūrai vajadzēja būt tai pašai: tā ir mūžīga kā debess, tā nemainās. Ilgojos atkal redzēt

kāpas — mūsu kāpu, Nati, kur kādreiz sēdējām, neizsakāmi bagāti un lepni kā maharadžas balta ziloņa mugurā un noskatījāmies, kā saule rietēja mums pie kājām.

Izskrēju liedagā un nokāpu līdz ūdens malai. Tā bija tā pati vieta, kur kādreiz peldējāmies un sauļojāmies, un tomēr cita. Var pieiet pie gultas, kur kādreiz gulēts, bet ne atrast sapņus, kas tur sapņoti. Jutos kā stāvot pie aukstas lizdas ar mirušiem jauniem putniem, ko māte atstājusi tāpēc, ka biju lizdu aiztikusi. Varbūt biju skrējusi un aizkususi; sāku iet lēnāk un beidzot apstājos. Pēkšņi man vairs nebija spēka staigāt, meklēt; biju nonākusi tukšumā: zināju, ka nekā neatradīšu. Nebija tikai īsais gājiens no stacijas līdz šejieni vien: šai brīdī biju nonākusi daudz tālāka ceļa galā. Tevi meklējot, visus šos gadus biju gājusi atpakaļ pa mūsu kopīgo atmiņu tekām: nu vairs nebija, kur tālāk iet. Biju palikusi viena, gluži viena tukšā klajumā. Man sala.

Un jūra, mūsu skaistā jūra... nometusi smaidošo vasaras masku, tā rādīja savu īsto, bargo seju. Vienaldzīga, pelēka kā ikdiena, baltām putu smailēm kā vilka zobiem tā gulēja man priekšā plata un smaga: milzīgs akmens uz gaismas un dzīvības kapa; un salta, sarkana saule rietot lēnām griezās tanī kā vara ripas zāģis, mezdams sīkas, stiklainas skaidas pār apvāršņa malu. Tā vairs nebija mūsu laipnā jūra ar siltiem viļņu smaidiem, ilgu šalkām, baltām cerību burām — tā bija neganta dzelme, kur ložņāja zemūdenes, kur kuģi gāja bojā un kas krastā izmeta slīkoņus. Ar savu auksto elpu tā saldēja vārgās cerības; tās tumšā krāksāna nožņaudza biklo ilgu balsis, pelēko viļņu drūzma aizskaloja pēdējā prieka dziedāšo gliemežvāku...

Liels pelēks putns stāvēja paugurā starp nokaltušām smilgām un noskatījās mani; tas nepakustējās pat man tuvu garām paejot. Vai tā dzērve ar sašautu spārnu, slepenu vāti krūtīs, kas te palikusi, netiekot līdzī gājputnu steidzīgajam pulkam? Spalvas likās divaini izspurušas, netīras, spārni nokārušies kā nespēkā, kā bez cerības: likās, arī viņai sala. Ko domāja šis skumjais, vientulīgais putns, stāvot kailajā kāpas korē, viens palicis ziemas pievārtē? Vēl ilgi

redzēju tumšo, metalliski spožo aci, kā tā noskatījās man pakaļ, nekustīga un mēma kā sīks, mitrs olis. .

Tad — jā, tad pagriezos un gāju atpakaļ, uz staciju, kur gaidīja vilciens. Mana pastaiga bija galā. Man nebija laimējies; nebiju atradusi nekā no tā, ko meklēju. Atkal viena vilšanās daudz citu gaŗā virknē... un tomēr man šķita, ka noticis kas briesmīgs. Biju pazaudējusi tikai sīku nieku, mazu cerību, kas tur liels? Bet tā bija pēdējā; man vairs neatlika nekā.

Vilciens vēl stāvēja turpat. Tikai vēlu vakarā padeva lokomotīvi, un tālāk braucām tumsā. Nogurušie bēgļi klusēja; māte snauda, Kaija aizmiga ar galviņu man klēpī. Sēdēju pie loga un skatījos naktī. Tā es aizbraucu no dzimtenes — un no visa, kas saistījās ar mūsu jaukajiem gadiem, ar tevi.

Gaisā pazibēja un dzisa sīkas ugunis — vietām fronte likās pavisam tuvu — kas tās bija, spīdošas lodes vai krītošas zvaigznes? Kas tā par dīvainu nakti, kad krita tik daudz zvaigžņu? Man bija skumji, neizsakāmi skumji: visas manas zvaigznes nodzisa, cita pēc citas, manas debesis bija tālas un tukšas — palika tikai viena, tu, un arī to neredzēju aiz tumsas un miglas. Tu manī noskatījies no tāles, bet es tevis neredzēju.

Mīļais, nu gribu stāstīt, kā tevi atguvu, pēc tam kad biju tevi divreiz zaudējusi — tai briesmīgajā naktī, kad tevi aizveda, un otrreiz, kad tevi meklēju un vairs neatradu aizputinātās pagātnes tekās. Man tas jādara, lai tu zinātu, ka arvien vēl esi mans un es tava.

Viena to laikam nebūtu varējusi, man vairs nebija spēka: bet notika mazs brīnums — viens no tiem, ar kādiem pilna cilvēka dzīve un kam bieži paejam gaŗām, tos nemanot. Cita sirds, gaišāka, jūtīgāka, redzīgāka nekā mana, tumšākajā dienā, grūtākajā brīdī man parādīja ceļu: mana dzejniece.

Kādā klusā vakarā, viena nomodā sēdot, izlasīju dažas rindas, un kurlajā klusumā, kas bij ap mani, kaut kas sāka skanēt. Vēl tagad dzirdu šos vārdus; bija tā, it kā tos nelasītu, bet dzirdētu klusu, maīgu balsi čukstam krēslā: Sirds, kaunies mokās

sevi žēlot pati! Uz sevis pakāpties tu kādreiz pati,
Lai labāk redzētu pār dzīves loku...

Tu zini, allaž esmu mīlējusi grāmatas un dzeju. Tu mani pirmo reiz redzēji, deklamējot dzejoli skolas vakarā; pirmie vārdi, ko tiku tev rakstījusi — uz fotografijas, ko tev dāvināju — bija ņemti no kāaa dzejoļa. Dzejā esmu meklējusi un bieži atradusi daudz skaistuma — pat vairāk nekā dzīvē. Bet nekad to neesmu sajutusi kā savu, kā man vienai rakstītu. Nu man pēkšņi bija tā, it kā cits cilvēks būtu ieska-
tījis man dvēselē un atradis vārdus tam, ko pati nepratu izteikt.

Varbūt jau agrāk zināju, ka dzejā ir kas vairāk, ne tikai skaistums vien; bet nekad vēl nebiju to sajutusi tik dziļi kā tai brīdī. Kas tas īsti ir? Nevaru to pateikt, man pietrūkst vārdu; tikai to jūtu. Kas tā par brīnumainu spēju — likt otram sajast, ka tu neesi viens. Mierinājums bēdās, spirdzinājums vientulības slāpēs? Arī tas, bet vairāk, daudz vairāk. Dvēseles maize, ko dzejnieks pārlauž un dala brāļiem un māsām — cerības, ticības maize, no kuņas plānā rieciena pietiek tūkstošiem vientulīgo, izsalkušo. Brālības vīns, mīlestības vakarēdiens: nemiet un baudiet, lai jūs zinātu, ka neesat vieni; jūsu sāpes ir manas sāpes, mana cerība lai ir jūsu cerība. Nebīstieties tumsas, jo mīlestība ir gaisma... Jūs nezudīsiet, kamēr mīlēsiet: neskumstiet par to, kas atņemts, esiet pateicīgi, ka jums nav lemts dzīvot bez mīlestības.

Sirds, kaunies mokās sevi žēlot pati... Šie vārdi bija pirmie, kas mani aizsniedza vientulības aizbērtajā pagrabā.

Nevaru pateikt, kad tas notika, un kā; bet pēkšņi zināju, ka mūsu laime nenāks pati, ka man tā jānopelna. Dievs man to atpēmis tādēļ, ka nebiju to pelnījusi. Kā citādi varētu būt? Nav cita iemesla, kāpēc tam vajadzēja notikt.

Toreiz, kad bijām kopā, nepratu tevi mīlēt: biju pārāk droša par savu laimi, tāpēc man tā izslīdēja no rokām. Nezinu, vai visas ciešanas pasaulē taisnīgs Dieva sods: tad arī tu ciestu par kādu nezināmu vainu. Ja tā ir, tad Dieva taisnība man šķiet tāla, augsta, neizprotama; varbūt tā nemaz nav — drīzāk ticu, ka tu, jūs visi ciešat bez vainas. Bet par sevi

zinu skaidri: to, kas man uzlikts, esmu pelnījusi, un nedrīkstu kurnēt. Es nedrīkstu žēlot sevi; man jābūt pieticīgai, jāmācās dzīvot un tevi mīlēt.

Mīļais, tu biji labs un pacietīgs, tu man nekā nepārmēti. Bet nu zinu, ka nekad tev neesmu bijusi laba. Neviens to neredzēja — tikai tava māsa Sofija to reizēm varbūt nojauta. Biju pārāk aušīga, pārāk jauna: gaidīju mīlestību un laimi no tevis. Man ne prātā neienāca, ka man pašai tev tā jādod.

Varu droši tev to teikt, jo domāju, ka tagad tāda vairs neesmu. Tāpēc vairs neilgojos, lai viss atkal būtu kā kādreiz. Nē, mīļais, tā vairs nebūs nekad: šais gados jau esmu pārvērtusies, un būšu citāda, kad atkal tiksīmies. Pamazām, pamazām vien maksāju sendienu parādu tev, un drīz tam vajadzētu būt aizmaksātam.

Esmu sākusī jaunu mūžu. Man ir nolīgums ar lielo Lēmēju; mēs apmaināmies mantām: par savām sāpēm saņemam cerības un spēku.

Tagad esmu mierīga un droša; vairs nežēlojos un nekurnu. Tikai lūdzos, lai Dievs pieņem manas lūgšanas tāpat kā es pieņemu dzīvi.

Pamazām vien šais grūtajos gados esmu kļuvusi stipra un nebaidos: manī izaudzis ciets spēks. Jo tagad man vairs nepietiek ar dzīves daļu — viss jaukais, patīkamais, ko agrāk sauca par laimi, ir tikai dzīves daļa: gribu un pieņemu visu, laimi un sāpes, asaras un prieku. Sirds slāpst visa, kas bijusi tava daļa — gribu priedzēties un cīst, dzīvot un mirt reizē ar tevi. Kā esmu varējusi mīlēt, tevi nesaprazdama? Es pateicos likteņa Lēmējam par sāpēm — tās man palīdz tevi saprast, ved mani tuvāk tev. Kas ir manas ciešanas pret tavām? Man kauns par sevi domāt; vairs neesmu tik savtīga, lai žēlotu sevi.

Vai tā dzīvošana pagātnē? Es taču dzīvoju nākotnei un tev. Mana pagātne ir apsnīgusi un aizputināta, tās ainas redzu nomoda sapnos kā apsarmojušu dārzu, skaistu, bet tālu — nē, tur vairs negribētu būt; tagadne ir gaisa tilts, zem kā plūst trokšņaina, sveša un lieka dzīve — tilts, pa kuŗu eju uz nākotni; uzgaidu laiks, kas man dots, lai sagatavotos tam, kas nāks, kad būšu cienīga to saņemt. Ticu, ka nu tas būs drīz — esmu diezgan ilgi gaidījusi.

Ja pati sev jautāju, kā tas varētu notikt, nezinu atbildes. Viss liekas tik nesaprotams un dīvains. Nesen vēl likās, ka tu esi tālāk no mājām nekā es; tevi nekavēja tālums vien, bet nepielūdzams liegums. Tagad dzird, ka citi pārnākuši, no tiem, ko aizveda līdzīgi tev — un zinu, ka drīz pārnāksi arī tu. Bet es, mēs ar Kaiju? Mēs nu esam tālāk no mājām nekā tu. Visus šos gadus esam gaidījuši, ka vērsies kādi vārti, un varēsim steigties atpakaļ: tie arvien vēl slēgti, un ir cilvēki, kas jau pazaudējuši cerību, kas domā, ka to vairs nesagaidīsim. Nē, nezinu, kā tas varētu notikt: tikai jūtu, ka tam jānotiek un tas notiks drīz. Vai priekš divpadsmit gadiem kāds būtu varējis paredzēt, ka būsīm šeit, tik tālā pasaules malā, ko ne sapnī nebijām redzējuši, kur mums nebija nekā, ko meklēt? Tomēr esam šeit, un mums tas pat vairs neliekas nekāds brīnums. Notiks atkal kāds brīnums, ko pašreiz vēl nevaram iedomāties, un būsīm mājās. Kam veltīgi lauzīt galvu, kā? Zinu, ka tā būs.

Tad atkal satiksimies, lai nekad vairs nešķirtos. Būsīm daudz mācījušies un gudrāki. Tagad zinu, kas ir laime, un kā to glabāt. Būšu tev labāka sieva; tu redzēsi, kā esmu pārvērtusies. Daudz laika esam zaudējuši; tos gadus, kas mums vēl atlikuši, mēs neizniekāsīm, bet dzīvosim viens otram. Būsīm vecāki; manos matos sirmi pavedieni, neesmu gribējusi tos aizkrāsot, kā citas mēdz darīt — gribu, lai tu mani redzi tādu, kāda esmu īstenībā. Droši vien tu arī esi nosirmojis — esmu lasījusi, ka no turienes, kur tu esi, visi pārnākot sirmām galvām. Kas par to? Likšu klēpī tavu balto galvu, glāstīšu sirmās cirtas viegliem pirkstiem un ļaušu tev atpūsties. Tu būsi daudz izcietis, daudz vairāk nekā es; varbūt būsi salauzts miesīgi un garīgi, pazaudējis ticību dzīvei un nākotnei. Nekas, mēs tev to atdosim, mēs abas ar Kaiju: es tevi labi kopšu, tu drīz atspirgsi. Man nepietrūks spēka, visu šo laiku esmu labi dzīvojusi, cietusi tikai domās un tevis dēļ: manas rokas stipras un veselība laba, neesmu pat ne reizes slimojusi. Es tevi lutināšanu un dziedināšanu visas tavas vainas. Tev nebūs nevienas domas, ko neuzminēšu, nevienas vēlēšanās, ko pati nesteigšos izpildīt. Esmu tam sagatavojusies.

Mīlais, mana dzīve ir tava — visas dienas, kas man vēl atlikušās, atdošu tev. Vai tu mani vēl gribi? Mūsu mūža diena bijusi skumja, bet mūsu vakars, mīlais, būs skaists.

Un tagad stāstišu tev par Kaiju.

Esmu viņu sargājusi, kā tu man liki. Tev tas nebija jāsaprot, esmu viņu vienmēr mīlējusi tāpat kā tevi. Kamēr tu nebiji pie manis, atdevu viņai arī tavu mīlestības tiesu; esmu viņai pūlējusies būt tavā vietā. Viņai nekad nav klājies grūti.

Kaija tagad liela un skaista — tu priecāsies, kad viņu redzēsi. Esmu viņu audzinājusi tev. Viņa man ļoti līdzīga — vismaz izskatā: viņu ieraugot, tev varbūt liksies, ka atkal redzi mani tādu kā toreiz, kad iepazināmies. Vai tu vēl atceries, kāda biju mūsu pirmajā vasarā? Tāda tagad ir Kaija.

Bet man tev jāsaprot, mīlais, Kaija ir arī citāda nekā mēs abi. Nezinu, vai viņa saprot, ko esam izcietuši un pārdzīvojuši — protams, viņa zina, bet varbūt nesajūt tik dziļi kā mūsu paaudze. Viņa vāji atceras bērību dzimtenē — un kopš tā laika viņas dzīve bijusi kustīgs kaleidoskops, kur neviena aina nepastāv ilgi un neatkārtojas; savas jaunās dienas viņa braukusi kā vilcienā un dzīvi redzējusi slīdot gaŗām logam. Varbūt tā bija labi: nekam viņa nevarēja pierast, nekā iemīlēt, viss nāca un gāja, mainīgs un svešs. Tikai tagad, šai krastā, viņa ieraudzīja pasauli, kas stāv uz vietas. Vai brīnums, ka viņa tai pieķērusies?

Esmu viņu turējusi sirdī kā auklēju klēpī toreiz, kad viņa vēl gulēja autiņos. Cik man šais gados bijis laimīgu brīžu, tie visi Kaijas dāvināti.

Kaijai Dievs vēl labu: viņai vienmēr spīd saule, arī miglainās dienās — bērības saule, jaunības bezrūpīgais prieks. Cilvēki smaida, viņu redzot — arī svešnieki viņu lutina un mīl; viņa tik labi prot viņu valodu, ne lūpām vien, bet ar visu būti. Ik rītu viņa mostas ar gaismu logos un sirdī, un viņa katru dienu aug, lokana un slaida kā balts bērziņš manu cerību birzī. Kad esmu kopā ar viņu, Kaija mani paceļ no zemes. Viņa ir brīnišķīga meitene — tava mazā Kaija!

Mīlais, ja tavā sirdī ziema, ja tavš prieks sasalis

sāpēs, viņa nesīs pavasari arī tev. Viņai prieka tik daudz, ka pati nezina, kur to likt. Kaut mēs būtu pie tevis un tu to varētu saņemt.

Lūdzu Dievu, lai tas notiek drīz — pati sevis un īpaši Kaijas dēļ. Esmu kā skopulis, kas dreb par savu mantu; baidos, ka man viņu nenolaupa. Tik daudz roku jau stiepjās pēc viņas — un visas šīs zemes, svešnieku rokas. Vēl viņu glabāju tev, vēl viņa tava — bet mani māt raizes: cik ilgi? Kaut tu rakstītu un man teiktu, ko lai daru. Zinu, tu nekad man nepiedosi, ja nepratišu viņu nosargāt.

Nāc drīz, mīļais. Es gaidu. Raksti man, saki, ko lai daru; es tev klausīšu. Vēl nekas nav noticis, mēs abas vēl esam tavas, Kaija un es; bet nezinu, cik ilgi spēšu viņu tev saglabāt. Ja viņa aizies no manis un tevis, savu ceļu, pret manu gribu un tik tālu, ka vairs nebūs ceļa atpakaļ... tad nezinu, ko darīšu.

Mīļais, es gaidu.

Olga.“

ASTONPADSMITĀ NODAĻA

(Maksimiljans Rupeika).

Ir tāda sajūta, kā kad būtu varmācīgi uzmodināts no miega. Kādu laiku veģetēju kā ziemas guļā. Dzīve bija kļuvusi tik vienmuļīga, tik pelēka, ka likās, nekas vairs nenotiks: ne dzīve, bet dzīvīte, ar vienu ceļu, kas lēnām iet no kalna lejā. Kā gliemezis, die-nišķīgās gaitās ejot, nē, rāpojot, mugurā nesu līdzī savu namu: kas man varēja gadīties? Tomēr ir gadījies, un tagad man jāapstājas un jāapdomājas. Varbūt jāpārvērtē dažas vērtības — cik reižu tās jau neesmu svēris? Vai tur daudz vēl atlicis, ko vērtēt un svērt?

No pilsētas mājā braucot, autobusā ieraudzīju Kaiju Osīti un Vilni Beitānu. Viņi stāvēja netālu man priekšā un mani neredzēja. Biju darba drēbēs, diez-

gan netīrs, lāgā netika viņiem tuvoties; cerēju, ka viņi mani neieraudzīs.

Pēdējā laikā man patīk cilvēkus novērot iztālēm. Reizēm varu tiem pat pieiet pavisam tuvu, tik ar no-teikumu, ka palieku nemanīts. Cilvēki tik nelabo-jami aktieri: tiklīdz pamana publiku, kaut vai vienu pašu skatītāju, tēlo lomu. Es tūlīņ to jūtu, un man tas derdzas: ja gribu skatīties aktierus, eju teāt-rī. Bet kad pilsētā nejausi ieraugu kādu paziņu, brī-tiņu sekoju un noskatos. Vietējie ļaudis tēlo lomu arī vienatnē, pūļa un skatlogu priekšā: viņi te savās mājās un nekur nejūtas gluži vieni — pāri ielai, pa gaŗām slidošas mašīnas logu var pavidēt drauga vai paziņas skats. Latvieši tik tālu nav tikuši; veikalu drūzmā, ielu kustības straumē tie vēl jūtas vieni kā mežā. Vienatnē viņi neizliekas.

Tā reiz pārtikas veikalā ieraudzīju vecāko Beitānu, maģistru, Viļņa brāli. Tam var pieiet pavisam klāt, nostāties blakus; kamēr tieši neuzrunā vai nepa-rausta aiz piedurknes, viņš neviena neredz. Gaŗš, vājš kā aizkaltis koks, paceltu galvu, bet nolaistām acīm viņš staigā pa pilsētu kā pa zoologisko dārzu, zinādamš, ka visi zvēri krātiņos aiz drošām res-tēm, un viņam neviens netiks klāt: brīžiem viņš ap-stājas, uzmet kādam vērtētāju skatu, tad iet tālāk. Viņš nicina visu vietējo; vērtīgs un labs viņam tikai tas, kas latvisks. Valters Beitāns bija maģistrs pat pārtikas veikalā: nopietni viņš apskatīja kāpostu galviņas un paņēma vienu; varbūt tā viņam likās gandrīz tikpat laba kā Latvijā. Tad burkānu saišķī-ti; tomāti cellofāna kārbīnā viņam likās aizdomīgi — droši vien viņš domāja, ar ko tie mēsloti. Vienādie, skaistie apelsīni izpelņījās neslēptu nicināšanu: nu jā, krāsoti! Un spožie, sarkanie āboli — par tiem nebija, ko runāt: lūk, cik rūpīgi nospodrināti, intere-santi zināt, ar parasto kurpju „viksi“ vai kādu citu, īpašu ābolu ziedi? Viss mākslots, nedabisks — pat cāļi, tītari varbūt uzpūsti ar ūdeni, lai izskatītos apaļāki — cik riebīgi! Visam, kas skārda bundžās, viņš vienkārši gāja gaŗām: tīrā suņu barība. Tomēr viņš salasīja šo un to, visvairāk saknes, paņēma mār-ciņu siera un pusgalonu piena — Beitāns ir veģetā-rietis. Jā, un duci olu — tās viņam likās vēl pietie-

kami dabiskā veidā ražotas, uz vistām vēl varēja pajauties, kaut arī tām šai zemē, kā dzirdēja, bij jāiztiek bez gaiļa.

Viņš nolika uz kontroles letes iepirkumus un naudu, pārdevējs salika visu papīra turzā, saņēma un izdeva naudu, un Beitāns izgāja no veikala, neizteicis neviena vārda. Redzēju, kā viņš aizsoļoja mājup, taisns, sauss, vienaldzīgs — staigājošs kategoriskais imperatīvs. Tas bija decembrī, visa pil-sēta ar krāsainu spuldziņu virknēm, zaļumu vitnēm, sarkaniem un zelta zvaniem, steidzīgo pircēju drūzmu un Ziemsvētku večiēm atgādināja milzīgu svētku tirdziņu. Zvanu spēle nemitīgi skandināja skaistu, maigu meldiju, kas sauca atmiņā kamanas un sniegu un nemaz neiederējās tirgus burzmā: Jingle bells... jingle bells... Valters Beitāns apstājās un brītiņu noskatījās resnā Santaklausā, kas grozījās kāda veikala durvju priekšā, tad novērsās un soļoja tālāk. Man nebija grūti uzminēt, ko viņš domāja: Nožēlojamie — pat Ziemsvētkus jūs esat komerciālizējuši tik tālu, ka tie vairs neatšķiras no gadatirgus. Ko jūs vēl runājat par Dievu, par Jēzu Kristu — jūs taču pielūdzat Ziemsvētku veci! Bodnieku un fabrikantu izdresētais nelgu bars — pat miera, gaismas, mīlestības svētkos jūs ne par ko citu nedomājat kā par pirkšanu un pārdošanu. Čeki čaukst, dolari žvadz, statistiķi droši vien priecējas, ka būs labi Ziemsvētki!... Brīnišķīgi svētki — ar stikla svecēm, skārda mūziku, papīra zvaigznēm, zeltītām un sudrabetām eglēm, asbesta sniegu, nailona eņģeļu matiem... pilnu maku un tukšu sirdi. Mūsu Dolars bankā, skaitīts lai top tavš konts...

Nebijām apmainījuši ne vārda, bet likās, ka būtu ilgi un vaļsirdīgi izrunājušies; taču iedomātā saruna mani savādi nomāca. Dažā ziņā maģistram piekritu, bet kā fanātisms tomēr nogurdina!

Jaunākais brālis Vilnis ir citāds; viņā un Kaijā man patīk noskatīties kā allaž jaunos cilvēkos; kad ar tiem runāju, jūtu neveiklību. Ir liela māksla sarasties ar jauniešiem; es to neprotu. Labāk tos novēroju iztālēm, kad tie jūtas gluži brīvi.

Blakus stāvēdami, viņi izskatījās un sarunājās ļoti nopietni. Tad viens vai otrs pateica kādu vārdu, kas

tiem likās jocīgs, un abi reizē sāka skaļi smieties. Kustīgākā un runīgākā bija Kaija, varbūt tāpēc, ka Vilnis kautrīga rakstura, bet varbūt vienkārši tādēļ, ka šai zemē meitenes jauniešu attiecībās allaž aktīvākas. Reizēm viņa pieliecās Vilnim pavisam tuvu vai pieķērās viņam pie rokas. Beitāns drusku garāks par viņu, bet gaišo matu, gandrīz neredzamo uzacu dēļ izskatās jaunāks. Viņš pūlas izturēties pašapzinīgi, ar jauna vīrieša cieņu, un tieši tādēļ brīžiem izskatās smieklīgi bērnišķīgs. Iespējams, ka Kaijai viņš tāds neliekas; jaunas acis visu redz citādi. Gribētos zināt, kāds es viņiem izskatos, un ko viņi patiesībā domā par mani. Vecs? Varbūt Kaija mani netur par vecu, šejienes sievietes daudz neskatās uz vīriešu gadiem; Kaija nesen vēl diezgan bieži satikās ar invalidu Linardu Ķelpšu, kas nav daudz jaunāks par mani. Bet viņa droši vien domā, ka esmu neglābjami garlaicīgs, pilnīgi bez humora sajūtas. Mums nebūtu, ko runāt.

Vilnis izkāpa pirmais, tad mēs ar Kaiju reizē. Beidzot viņa mani ieraudzīja. Sirsnīgs smaids kā labu draugu satiekot; jā, un man viņa sniedza roku. Vilnim ne — savā starpā sasveicinoties, jaunieši roku nesniedz.

— Kāpēc jūs pie mums vairs nenākat, Rupeikas kungs?

— Neiznāk, es atrunājos. Daudz darba — —

Tas nebija tiesa — man gribējās tikt skaidrībā ar sevi. Daudz domāju par Olgu, bet ne pie kāda slēdziena neesmu ticis. Tam sakars ar Dr. Sīmansona padomu — vēl arvien neesmu varējis to īstenot, vēl arvien svārstos neziņā. Varbūt drīz būšu skaidrībā, tad atkal iešu pie viņas. Gaidu to dienu bez nepacietības.

— Pastāstiet, kā jums klājas.

Kaija domāja, ka jautāju par viņu pašu.

— Kā vienmēr, viņa sacīja, soļodama man blakus. Mācos. Katras sešas nedēļas kāds tests. Tas ir, pārbaudījums. Nevaru sagaidīt, kad beigšu. Galīgi apnīcis — bet to nesakiet mātei. Man jābūt ēcklai studentei.

— Kā jums patīk Beitāns?

— Vilnis? Kaija drusku pārsteigta paskatījās mani. Nezinu — kā jūs to domājat?

— Tāpat. Pēdējā laikā bieži jūs redzū kopā.

Kaija sirsnīgi iesmējās.

— Jā, tas gan tiesa. Man ir divi vīrieši, ar ko satiekos katru dienu, Vilnis un šī autobusa šoferis.

— Vilnis man liekas nopietns zēns.

— Ļoti, Kaija sacīja. Baidos, ka pilnīgi pārvērtīšos, ja vēl ilgi ar viņu satikšos. Viņš cenšas mani audzināt. Vai iespajds nav jau manāms? Laikam gan ne — esmu pārāk aušīga. A hopeless case — kā to saka, pacients bez cerībām?

Ja būtu mācējis kaut cik atjautīgi atbildēt, mēs drīz būtu smējušies tāpat kā Kaija ar Vilni autobusā. Bet arī tāpat man kļuva omulīgi; jutos viegli kā allaž jaunības magnētiskajā laukā. Varbūt zaudētu dzīves prieku nemaz nav tik grūti atgūt: to var aizņemties no jauniem cilvēkiem kā uguni — gandrīz tikpat viegli kā aizdedzināt apdzisušu cigareti. Protams, ja tā nav gluži samirkusi.

Apstājāmie ielu stūrī, kur viņai bij jānogriežas.

— Bet nu jums jāapsola, ka drīz atnāksit, jā? Kaija nelaida vaļā manu roku.

— Katrā ziņā, es teicu. Pasveiciniet māmiņu.

— Paldies! Pēdējā brīdī, jau pagriezusies, lai ietu projām, viņa vēl ko atcerējās. Ak jā, gandrīz piemirsu — mamma saņēma vēstuli. Vai viņa jums to nav teikusi?

— Vēstuli —?

— Jā. No tēva. Tēvs atlaists no Sibīrijas un tagad ir mājās, Latvijā.

Man likās, ka nenoturēšos kājās; bija krietni jāsaņemama, kamēr attapos, ko atbildēt.

— Tiešām? es nomurmināju. Tātad viņš — dzīvs un vesels?

— Jā, tēvs raksta, lai neraizējoties, viņam klājoties labi.

Brītiņu stāvējām ietves vidū un klusējām. Gājēji abās pusēs steidzās mums garām.

— Tad jūsu māmiņa gan laimīga, es teicu. Tas ir, jūs abas. Vai ne?

— Ko jūs domājat? Kaija gaiši pasmaidīja. Māte ir kā — kā septītās debesīs. Kā citādi — tik ilgus

gadus nekādu ziņu, un nu uzreiz... Tas tik bija pārsteigums. Māte... sākumā viņa nemaz nevarējusi ticēt, ka vēstule.. ka tā īstenība. Saprotat?

Es pamāju ar galvu. Pamazām sāku atgūties. Atkāpos ielas malā, tad lēnām paspēru dažus soļus Kaijai līdzī.

— Jūsu māmiņa — ko viņa tagad dara?

— Ak, viņa staigā kā pa sapņiem. Pērk un saņņo mantas un sūta pakas. Un raksta vēstules. Atnāciet, tad redzēsīt, kā mums tagad iet.

— Un jūs pati?

— Es arī aizrakstīju. Gaidu, lai tēvs atsūta fotogrāfiju. Nemaz nezīnu, kāds viņš izskatās. Tas ir, tagad. Droši vien pilnīgi pārvērties.

Viens palicis, lēnām gāju mājās. Pēc brīža atpāpos, ka biju pagājis garām mājai, kur dzīvoju, un griezos atpakaļ. Man bij jādōmā, bet savādi: galva šķīta gluži tukša, domas kā kamolā satīnušās. Tiklīdz sāku risināt kādu pavedīenu, tas metās cilpā vai notrūka.

Beidzot biju savā istabā. Logā metās krēsla. Istaba šķīta dīvaini klusa un tukša, it kā manis tur nebūtu. Atlaidos gultā, lai gan zināju, ka neaizmīgšu. Beidzot varēju sakarīgāk domāt.

Vai es nepriecājos Olgai līdzī? Tā taču bija liela laime, gandrīz brīnumš. Vai nebīju diezīn cik reīžu viņai vēlējīš, lai tā notīktu?

Jā, protams, apzīnīgi. Tīesa, es gaidīju zīņas par Olgas vīru — varbūt tikpat nepacīetīgi kā viņa — vīsmaz pēdējā laikā. Bet vai kādā tumšā kaktā, apzīņas ēnā man neslēpās pārlīecība, ka vēsts, kad tā pienāks, būs nāves zīņa? Vai tieši tādēļ to negaidīju tādā nepacīetībā?

Nē, nevaru ticēt, ka esmu bijīš tādš liekulīš. Patīesībā būs citādi — bet kā?

Sīevīetes manī visu mūžu reīzē vīlīnājušās un bīedējušās. Pat jaunībā, pie kādas meītenes ejot, slēpenī ilgojos, lai ceļā kaut kas gadītos un nebūtu jāzvana pie durvīm, jāīet īekšā. Dažkārt, jau pa kāpnēm uzkāpīš, atcerējos kādu steīdzamu darīšanu un griezos atpakaļ. Mājā pārnācis nolādēju sevi kā glēvulī, křītu izmīsumā — un pārmaīņus sevi mīerīnā-

ju, ka esmu darijis pareizi un meitene nav to vērts, ka pie viņas eju.

Varbūt ar Olgu ir tāpat; kaut kas mani neatvai-
rāmi saista pie viņas: paredzu, ka viņā iemilēšos —
varbūt jau viņu mīlu — un tai pašā laikā baidos teikt
vārdus, ko nevarētu ņemt atpakaļ. Atkal stāvu pie
kādām durvīm un baidos piekļaut: ja mani ie-
laistu, būtu par vēlu atkāpties. Gaidu vēstuli, ziņas
par viņas vīru — ja viņš atrastos, es varētu at-
kāpties, nebūtu jāspeļ izšķirīgais solis. Nekas nebūtu
jādara, viss izšķirtos pats. Jā, tā būs: neesmu liekulis,
neesmu slepeni gaidījis Olgas vīra nāves ziņu — es
tiešām vēlos, lai viņš atrastos, jo tad man nebūtu
jāatveļ durvis, aiz kā mani gaida — kas? Sievas
maigums, mīlestība, laime? Vai vilšanās, jaunas sā-
pes, vēl lielākas nekā vientuļības mokas?

Vajadzētu priecāties, ka noticis pēc mana prāta;
es nepriecājos, esmu nelaimīgs. Nieki; esmu tikai
drusku satraukts, tas pāries. Galu galā, tur nekas
nav darāms. Noticis tas, ko Olga gaidīja un vēlējās.
Cik tas attiecas uz mani, man pašam jātiek galā.

Ko līdz visu zināt, saprast savu jūtu cēloņus, pat
uzminēt apslēptās dziņas un vēles, ja nekā nevar
grozīt? Prātam un gribai nav nekādas varas pār
tumšo nakts dzīvnieku, kas ložņā mūsu apziņas
krēslā...

Cik dīvaina pasaule! Mēs strādājam, pūlamies,
dzenamies pēc iedomātiem cēliem mērķiem, mīlam
un nīstam, domādami, ka zinām, kādēļ to darām —
un patiesībā tikai lēkājam kā ķipari, ko aiz nere-
dzamām auklām rausta apziņas tumšākajā kaktā
paslēpies inkubs — spokaina, no Neandertāles cil-
vēka, no pithecanthropus erectus, no alu un ka-
nibālisma laikiem patvērusies būte, kuŗas spal-
vaino, pērtiķa purnam līdzīgo seju redzam tikai
retumis, murgos, un cenšamies cik drīz vien iespē-
jams aizmirst. Slimā cilvēce, kas sevi tur par ģeniju
cilti! Kāda spokaina maskarāde, kāds skumjš kar-
nevāls — skatītājam, kas to redz kritiskā skaidrībā,
zinātnes baltajā, aukstajā gaismā... Man atkal nāk
prātā Dr. Sīmansona laipnās, vērīgās acis ar skaidro,
gaišo rentgena skatu — kādi viņam izskatāmies mēs
visi?

Vai sausajā, loģiskajā domātajā magistrā, kas tā lepojas ar savas tautas kultūru un tik fanātiski nicina visu svešo, viņš neredz kaut ko no bērna, kas spēr auklei ar kāju tāpēc, ka tam atņemts knupis? Kādas izskatās pieviltas cerības iedomības un paš-taisnības izdoztajā spogulī? Vai bijušās skaistules, dzīves un vīriešu lutekles žēlabās par tuklumu nedzird kaut ko no pamesta kucēna smilkstēšanas pēc mātes piena — cik aizvainota tā justos, ja kāds iedrošinātos aizrādīt, ka sviestmaizišu, cepumu, saldējuma viņa pārēdas neremdētas mīlas izsalkumā?

Vai ir vēl kas cēlāks, dabiskāks par bijuša dziedoņa pašizliedzīgu kalpošanu tautiskām interesēm ar pēdējām bals atliekām — kas dabiskāks par vecīša balstīšanos uz spieķa, kad kājas iet krustiem? Cik lepns uz savu veiksmi, savu iedzimto darba prieku bēglis, kas nopircis lielu māju un dienu, nakti strādādams iekrājis naudu: šis teicamais censonis, ko redzam uz katra soļa. Viņš tik pārliecināts par sevi, tik pašapmierināts saviem panākumiem: kāpēc jāpiemin strauss, kas slēpj galvu smiltīs, slīcējs, kas ķeras pie salma?

Vecmeita māksliniece skumst vientulībā, pārmet pasaulei, ka tā viņu nesaprot, un nicina vīriešus — lai taču viņa tos uzskata par sevis necienīgiem. Satīriķis feļetonists, kas tik amizanti prot nīrgāties par visiem un visu — vai viņš smietos gardāk, ja zinātu, ka patiesībā atriebjas pasaulei par savu kuprīti, klibo kāju, stostīgo valodu? Ja zinātu, cik viltīgi prot maskoties mazvērtības komplekss? Labāk skatīties balansa aktā, nedomājot par tukšumu zem akrobāta virves... Rētas — visur rētas; pasaule kļuvusi par brūci, kas nesadzīst. Mēs neprotam, reizēm man šķiet, negribam dziedēt savas vainas. Un kā lai dejotājs, kas zaudējis kāju, sadziedē brūci dvēselē?

Un kā ar mani pašu?

Kopš staigāju pie Dr. Sīmansona, esmu daudz mācījies. Viss, ko viņš stāsta par dvēseles dzīvi, psihiskām kaitēm, ir interesanti, sevišķi piemēri no ikdienas, no bēgļu dzīves. Liekas, tagad daudz labāk pazīstu sevi, saprotu savas vainas — vismaz zinu to, ko ārsts par mani domā. Tas ir, ja viņš man saka visu.

Viņš man lika nākt reizi nedēļā — sākumā uz slimnieku pieņemamo istabu, vēlāk pie sevis mājās. Liekas neticami, ka viņš mani ārstē — dzeram kafiju, pasēdam un patērzējam par šo un to. Bet nav šaubu, ka tas īpašs terapijas veids.

Sākumā jutos neērti, tagad viņam pilnīgi uzticos. Dr. Sīmansons grib, lai viņam stāstu visu, kas mani nospiež, par ko domāju, ko sapņoju, kas vien ienāk prātā. Viņš man kā otra sirdsapziņa. Lielāko tiesu viņš tikai klausās. Gandrīz nekad nedod padomus, reti kad liek ko darīt. Ja tas īpašs ārstēšanas veids, tad jāsaka, smalkjūtīgāku ārstu grūti iedomāties. Kaut kā allaž pats uzminu, ko viņš grib teikt, kas man jādara. Aizejot, vienmēr jutos vieglāk, labāk; vismaz uz brīdi.

Viņam nebūtu laika ar mani nodarboties; nevaru par to samaksāt, un Dr. Sīmansons no manis arī neņem naudu. Laikam esmu sevišķi interesants pacients — vai arī viņam patīk, ka interesējos par psihoanalītiskiem jautājumiem. Šī zinātne mani tiešām valdzina — gluži jauna pasaule. Kļuvu nepacietīgs. Iegādājos veselu kaudzi grāmatu, sāku lasīt. Cerēju atrast atbildes jautājumiem, par ko esmu daudz domājis. Atradu arī — sev arvien jaunās kaites: likās, ka viss, ko lasīju, zīmējās uz mani. Pirmo grāmatu izlasījis zināju, ka esmu neurotiķis; pēc otrās jau biju psihopats, pēc trešās depresīvs maniaks, un pēc ceturtās atradu pazīmes, kas skaidri norādīja uz paranoju.

Kad sāku žēloties par jaunajām kaitēm, Dr. Sīmansons noklausījās klusēdams, tad jautāja:

— Sakait, vai neesat lasījuši kādu grāmatu par psihiatriju vai psihoanalīzi?

— Jā, atzinos, kādas četras.

Sīmansons sāka smieties.

— To jums nevajadzēja darīt.

— Kādēļ?

— Bailēm lielas acis.

— Es tikai domāju... ja vairāk zinātu, varētu ārstēties pats.

Dr. Sīmansons pagrozīja galvu:

— Jūs nevarat aptieķā pieiet pie plaukta un iz-

mēģināt zāles pēc kārtas. Tā būtu pārāk bīstama metode.

— Ko tad lai daru?

— Jums jāiesāk pamazām, ar gluži vienkāršām lietām. Tas ir tājš un grūts ceļš, mums vajadzēs daudz pacietības.

Un viņš sāka stāstīt kā atgūt pašvērtību sev, ticību dzīvei, dvēseles mieru. Par bailēm un aizsardzību pret tām. Par vaļsirdību, atbrīvošanos no sprieguma... ieskatu jūtu dzīvē... emociju līdzsvaru, negatīvu dziņu un iespaidu neitralizēšanu... arvien labāku integrāciju, aizstājot bērna ego atliekas ar superego, pieaugušā prātu un loģiku... ar pielāgošanos apstākļiem... normālām attieksmēm ar pretējo dziņumu... un tā tālāk.

Es gluži izmisu. Jā, to jau biju lasījis grāmatās. Tās visas bija labas lietas — bet ko ar tām lai iesāku? Sevi pārāudzīnāt? Mans dzīves uzskats, mans raksturs nodibinājies četrdesmit gados, kāds nu tas ir; varbūt man izdotos to pārveidot nākamās divdesmit — ja nenomirtu agrāk, pāris gadu pirms nāves būtu pavisam cits cilvēks! Smieklīgi.

— Doktora kungs, jūs domājat, ka uz nāvi notiesātam vērts lasīt Platona Republiku?

Sīmansons pasmaidīja:

— Jā, patiesību sakot, es tā domāju gan. Tā ir interesanta grāmata. Viņš piebilda: Bez tam, var taču gadīties, ka notiesāto apžēlo.

— Manā gadījumā tam nebūtu nozīmes. Tā republika, kurā cilvēcei patīk dzīvot, man drīzāk atgādina trako namu. Es nemaz negribu pielāgoties tās apstākļiem, kā jūs ieteicat.

— Mieru, tikai mieru! Dr. Sīmansona brūnās acis silti smaidīja. Sakait, vai nav gluži nekā, kas jūs interesē? Kas jums patīk un jūs neuztrauc.

Man bij jāapdomājas.

— Sports, glezniecība, teātris? dakteris minēja. Mūzika, rakstniecība, dzeja? Makšķerēšana, vēžošana, sēpošana?

Nē, nekā mani sevišķi nesaistīja.

— Kas jums patika bērnībā, jaunības gados?

— Nu... varbūt dzeja. Un mūzika. Bet tas jau tik sen...

— Pamēģiniet atkal. Pamazām. Lasiet vienu dzejoli dienā. Iemācieties no galvas, ja varat. Klausieties labu mūziku, piemēram, Bachu vai Mocartu. Bet ne par daudz.

Nesapratu, vai viņš runāja nopietni vai jokoja.

— Un atnāciet pēc nedēļas.

Mājā pārnācis pukojos. Vai viņš mani turēja par bērnu? Tomēr paklausīju: vai nebija vienalga, kā nosītu tukšo laiku? Man laba grēda grāmatu, lielākā tiesa nelasītas: pārku un krauju kaudzē, gaidot garstāvokli lasīšanai. Atradu kādu dzeju krājumu, mazu grāmatiņu. Atšķīru uz labu laimi, lasīju lappusē pirmo pantu: Sirmas mājas. Uz drūpoša sola Sēstas spēlmanis maigs un kluss. Ermonikas tausti kā vārdi sola Cilvēkiem laimes atvarus.

Savāds sagadījums: pēkšņi redzēju līdzīgu, sen aizmirstu ainu. Mūsu mājas laukos. Lievenis dienvidu pusē. Vakars. Krusttēvs sēd solā starp kuplām ķīmenēm, kūpina pīpi un spēlē ermoniku. To viņš bij iemācījies kaŗā. Pazaudēju kāju un iemācījos ermoniku spēlēt — tā viņš smaidīdams mēdza teikt, kad jautāja, kā gājis kaŗā... Pantu lasot, dzirdēju krusttēvu spēlējam tik skaidri kā kādreiz ārā aiz loga... Sirmas mājas — — uz drūpoša sola... Bija kā pasakā.

Kas tā par grāmatu? Aleksandrs Čaks: Augstā krastā. Biju nejauši atšķīris poēmu Dzīvība. Izlasīju visu, reiz, tad otrreiz. Ilgi skanēja ausīs beidzamais pants — kā atbalss, zvanam apklustot: Kas cēlies par radītāju, Auj zelta pastalas, Var pasauli uzcelt kā māju Vai zust kā nekas.

Pārsteigums: tas tomēr bija skaisti. Sameklēju citas tā paša dzejnieka grāmatas. Mūžības skartos, Manu paradīzi, sāku lasīt. Nē; noliku atpakaļ plauktā — ārsts teica: vienu. Lasīju atkal poēmu par dzīvību. Visu nedēļu kaut kas manī skanēja līdzī tās ritmam. Biju grāmatu urķis, ko vecais mūzikants aizved tālumam mūžīgos viesos, apmainot dzīvi pret vienu vienīgu lapu — lai ceļi skrien kā suņi pa priekšu — zeme nāk mums kā atbalss līdz... Jā, tas brīnumaini skanēja. Poēmas noskaņā bija kāda īpaša burvība, kas suģestēja.

Man nebij illūziju. Ko varu cerēt no dzejas? Tā

taču vientuļnieku paradīze, sapņu pīpe; bēgšana no dzīves, paslēpšanās skaistuma salā. Ja Sīmansons cerēja, ka tā man palīdzēs „pielāgoties“, tad viņš gan maldījās. Dzejnieku lielākā tiesa bija tādi paši dzīves pievilti vientuļi kā es: visumā skumja sabiedrība.

Pēkšņi ievēroju pēdējo vārdu: sabiedrība. Tiešām, kā draugus viņus varēju iedomāties. Tais brīžos, kad lasīju poēmu par dzīvību, nebiju viens: gandrīz tā likās, ka dzejnieks stāvētu blakus un to skandētu, izstiepis roku pret logu, rādīdams ceļus, kas skrej pa priekšu kā suņi...

Nu jā, tikdaudz taisnības dakterim varēja būt: vientuļīgu dvēseļu kopību, gara līdzinieku draudzība. Bet tie visi bij izstumtie: dzeja man likās strupceļš, kas nekur neveda.

Pie Sīmansona aizgājis, gribēju jautāt, vai viņš tā nedomāja.

— Ko jūs lasījāt? viņš ziņkārīgi apvaicājās.

Pateicu dzejnieka vārdu un grāmatas nosaukumu.

— Ā, labi — tai man te kaut kur vajadzēja būt.

Atklājās, ka dakterim daudz latviešu grāmatu, tikai viņš tās neturēja viesistabā plauktā, kā parasti mēdz darīt, bet guļamistabā skapī.

— Katru vakaru pirms iemigšanas vienu stundu lasu dzeju vai kādu romānu, viņš atzinās.

— Lai iabāk nāk miegs?

Sīmansons pasmējās.

— Romāni tam labi noder... bieži vien... jums taisnība. Jā, arī tādēļ. Ir ļoti svarīgi, kādā noskaņā iemieg.

Brītiņu rakņājies skapī, viņš atrada plāno grāmatīņu un uzšķīra poēmu.

— Nu, ko jūs par to domājat? jautāja Sīmansons.

Apsēdāmiešiem un sākām plāpāt.

Pamazām, taustīdamies izteicu savas aizdomas, ka dzeja ar visu savu skaistumu tikpatveltīga kā, teiksim, roze sētmalā, mēness laipa pār upi vai skaists saulriets jūras krastā... ka tā neglābs pasauli no posta, cilvēci no zvēriskuma... ka māksla nav nekādas brīnumzāles, panaceja, kas palīdz pret visām kaitēm.

Dr. Sīmansons manus jautājumus atstāja bez atbildes.

— Nelauziet galvu par cilvēci un pasauli. Ģenijs,

kas zinātu panaceju pasaules kaitēm, vēl nav piedzimis, citādi tā būtu izārstēta. Domājiet par sevi, par to, kas attiecas uz jums pašu.

Uz to man nebija, ko atbildēt, tāpēc dakteris pēc brītiņa turpināja, domīgi, vilcinādamies, rūpīgi meklēdams īstos vārdus, kā vienmēr.

— Sakait, vai jums neliekas brīnišķīgi, ka šī poēma jūs var savilņot... aizkustināt... tā taču ir, vai ne? Vismaz zināmā mērā... Redziet, dzejnieks... Aleksandrs Čaks... šo poēmu rakstījis tur... un jūs to lasāt šeit... jūs esat divās dažādās pasaulēs... Kā jūs pats teiktu, starp jums rēgojas naida bezdibenis, plūst asins upes... Varbūt jūs dzejnieku pat nicināt... daļēji, kā cilvēku... par to, ka viņš pieslējies... samierinājies ar... lai gan, protams, skaidri nevar zināt, ko viņš patiesībā domājis, jutis, pārdzīvojis... var tikai minēt... Ja nu tomēr, par spīti visam, kas jūs ārēji šķir, jūs... ar šīs poēmas starpniecību... varat justies tuvi... gara radnieki... tā taču ir, vai ne? Jūs saprotat, ko gribu teikt? Vai tas nav brīnišķīgi?

Tas man nebija ienācis prātā; Sīmansonam bija taisnība, par to varēja padomāt.

Viņš turpināja, laipni uzlūkodams mani savām skaidrajām, gandrīz sievišķīgi maigajām acīm.

— Kā jums liekas, kādēļ īsti jums patīk dzeja?

Tas atkal bij jautājums, uz ko tik vienkārši nevarēja atbildēt.

— Vienkārši patīk, es teicu. Tas ir, ja vispārīgi patīk... nezinu, kādēļ.

Domādams, Dr. Sīmanson nedzirdēja manu atbildi; tā jau arī nebija atbilde.

— Viens iemesls, viņš turpināja, varētu būt tas, ka dzejā... mākslā vispārīgi, vienalga kādā... jūtam kontaktu ar dzejnieka... mākslinieka... otra cilvēka dvēseli. Tā ir kā laipa pāri tukšumam... no vienas vientulības salas uz otru... cilvēka saskare ar cilvēku.

— Un jūs domājat, ka tieši tā man vajadzīga? Ar vārdu sakot, tas ietelp terapijā?

Dakteris pasmējās —viņš prot tik vaļsirdīgi smieties, ka nevar apvainoties:

— Jūs esat diezgan atjautīgs. Jā, es tā domāju...

Bet par to nelauziet galvu. Turpiniet tāpat, un atnāciet pēc nedēļas.

Pagāja kāds mēnesis. Satikāmies, kā parasts, reizi nedēļā; kādu stundu pasēdējām kopā, runādami par grāmatām, dzejniekiem. Dakteris man iedeva dažas grāmatas un gribēja dzirdēt manas domas par tām. Reizēm kopā lasījām dzeju vai klausījāmies mūziku.

Varbūt tam bija zināmi panākumi. Esmu mierīgāks, naktīs varu labāk gulēt. Jā, bet kad apdomāju, ka ārstam jāziedo tik daudz laika tik niecīgu panākumu dēļ, man jāsmejas: cik tūkstošu psihiatru nevajadzētu, lai dziedinātu desmittūkstošus neurotiķu trimdnieku vidū — visus tos, kas lielākā vai mazākā mērā cieta no garīga līdzsvara traucējumiem, dzīvoja iedomu pasaulē, bija pazaudējuši saskari ar īstenību? Šis pasākums šķita gluži bez cerībām...

Pagājušo reiz, atvadoties, Dr. Sīmansons izskatījās drusku nelaimīgs.

— Ļoti žēl, viņš sacīja; pāris nākamās nedēļas man vakaros nebūs laika. Jāstrādā slimnīcā... kāda kollēgas vietā. Bet es negribētu, ka jūs šīs sarunas pārtraucat. Sākums ļoti labs, jums katrā ziņā jāturpina. Sakait, vai starp jūsu paziņām nav kāds, kas cienī dzeju? Ar ko jūs varētu... parunāties... tāpat kā ar mani? Vienu vai divus vakarus nedēļā...

— Vīrietis vai sieviete? es jautāju.

Sīmansons iesmējās.

— Diezin vai tik viegli atradīsiet vīrieti, kas interesējas par dzeju... Kādēļ ne — protams, tā varētu būt sieviete. Vai pazīstat kādu?

Daudz netrūka, ka būtu minējis vārdu; tomēr to neizteicu. Bet Sīmansons laikam to nemaz negaidīja. Varbūt viņš uzminēja, ko gribēju... vai negribēju teikt.

— Labi, viņš nobeidza, spiezdams man roku. Tad dariet tā. Un atnāciet vai piezvaniet pēc kāda laika... teiksim, trim nedēļām. Tad atkal būšu brīvāks.

Pagāja dažas dienas, iekām attapos, ko īsti nozīmēja Dr. Sīmansona padoms. Kāds gudrinieks! Droši vien tas arī ietilpa „terapijā“. Varbūt nu biju pie-

tiekami sagatavots, lai meklētu saskari ar — kādu radniecīgu dvēseli. Kas zina, vai viņš pat neuzminēja, ar ko. Varbūt tādēļ viņš nemaz negaidīja, lai nosaucu Olgu vārdā: viņš taču ārstē arī Olgu, varbūt zina par viņu tikpat daudz, cik par mani.

Jā, tiesa, Olga mīl dzeju. Pats esmu viņai dažas grāmatas dāvinājis. Interesanti, ka Sīmansons arvien man soli priekšā, arvien paredz drusku vairāk nekā es. Man jāsmejas par viņa gudrību — vai, teiksim, viltību — bet daudz nekā nevaru iebilst: viņam allaž taisnība. Ar Olgu tiešām varētu saprasties tikpat labi kā ar viņu — vismaz dzejas un rakstniecības jautājumos. Nelaieme tikai, ka nav tie vien. Olgas tuvumā man jādomā par — ko citu. Un tam neesmu sagatavojies — vēl ne.

Tāpēc nevarēju saņemties un pie viņas aiziet.

Un nu šī pēkšņā, gaidītā un tomēr pārsteidzēja ziņa par Osīša atrašanos — tā mani gluži izsita no slīdēm. Pagāja nomoda nakts un darba diena, kamēr norima domu virpulis.

Ja tas būtu noticis priekš dažām nedēļām, kaut vai dažām dienām — ja būtu saņēmis un atnācis, tad zinātu, ko darīt un teikt. Jā, nu, kad tas bija lieki, to zināju; diezgan skaidri redzēju ceļu, kas ejams mums abiem, Olgai un man.

Pamazām meklēt ceļu atpakaļ dzīvē: sākt ar gluži vienkāršām lietām. Tie bija Dr. Sīmansona vārdi. Man viņa padoms jau bija drusku palīdzējis; tas varēja palīdzēt arī Olgai. Viens otru balstīdami, mēs varbūt kaut kur tiktu.

Es teiktu: sagatavosimies vecumdienām un nabadzībai. Tas nav nekas neparasts un nekas ļauns; reiz tas pienāk visiem. Lai cik lielu algu strādnieks pelnī, reiz jāaiziet pensijā, jāiztiek ar sociālās apdrošināšanas pabalstu; kad spēki sāk izsīkt, jākustas apdomīgāk. Viss relatīvs, arī spēks un bagātība: bagāts tas, kas prot ar savu rocību iztikēt. Un tāpat kā materiālajā, ir arī gara, jūtu dzīvē.

Mēs kļūstam arvien nevarīgāki, nabadzīgāki. Jau nībā dzīve dod, mūža rudenī ņem atpakaļ. Liekas, viss, ko esam mīlējuši, pamazām atkāpjas, aiziet; tie ir maldi — patiesībā paši paliekam dzīvei iepakā.

Mums jāsaprot, ka dzīve nevar apstāties mūsu dēļ, un ar to jāsamierinās.

Draugi aiziet savu ceļu, mīļi cilvēki pazūd laika putenī. Vecāki mirst, lai kā tos esam mīlējuši. Jūsu māte mira, Olga — jūs nespējāt viņu aizturēt ar savu mīlestību, un nevarējāt mirt viņai līdzī: viņa pati to nebūtu vēlējusies.

Jūs mīlat meitu, bet Kaija ir pieaugusi, drīz viņai jūsu gādība vairs nebūs vajadzīga; drīz viņa citus mīlēs vairāk nekā jūs — savu vīru, savus bērņus, tiklīdz viņai tie būs. Jums ar to jāsamierinās: viņai jādzīvo sava dzīve. Viņa aizies, jūs paliksīt. Tā nav nelaime, Olga; tā ir dzīve.

Nu mēs nonākam pie grūtākā, sāpīgākā: jūsu lielās mīlestības, jūsu vīra. Jums liekas, ka nevarat no viņa atteikties, nespējāt viņu aizmirst. Šai brīdī, kad par to runāju, jūs varbūt mani ienīstat: jums liekas, ka grību, lai jūs viņu nododat. Bet es negribu nekā; tikai teikt jums patiesību — ne savā, jūsu pašu labā. Negribu, lai viņu aizmirstat; zinu, ka jūs to nevarētu. Bet mūžam ir gals un visam dzīvē robežas, ko liek laiks. Dažkārt mēģinām tās pārkāpt; veltīgi, lielā straume mūs tomēr nes līdzī.

Četrpadsmit gadu ir ilgs laiks, Olga. Jūs varat četrpadsmit gadu palikt uz vietas, bet nevarat apturēt dzīvi — nevienu mirkli, nerunājot par gadiem. Jūsu jūtas vairs nav tās pašas, kas bija priekš gadiem; kaut arī jūs to nemanāt un negribat zināt, tās pārvērtušās. Man liekas, tās nemaz vairs nevar saukt par mīlestību; vismaz psihologs tās sauktu citā vārdā — varbūt par ziedošanās kaislību vai ilgām pēc mīlestības... es nezinu. Mīlestība taču ir vārds, kas raksturo divu dzīvu, tuvu cilvēku attiecības: ja jūs tagad, pēc četrpadsmit gadiem, satīktu vīru, jums būtu par jaunu jāiepaazīstas, par jaunu jāiemīlas vienam otrā; un jūs pat nezināt, kā jums tas izdosies.

Iedomājieties tagad, ja viņš būtu miris — tas taču iespējams, pat bez cietumiem, kakla tiesām, izsūtījuma un spaidu darbiem; ja jūs zinātu, ka vīrs miris, cik ilgi jūs pēc viņa sērotu, Olga? Ilgāk nekā pēc mātes; taču ne visu mūžu? Jūs koptu viņa kapu vai piemiņu un dzīvotu tālāk, vai ne?

Bet jūs neticāt, ka viņš miris, jūs gribāt dzīvot viņam un tai dienai, kad atkal tiksities. Kad tas būs, Olga? Vai reizēm jums neuzmācas bailes, ka tas nekad nenotiks?... Ja jūs domātu skaidri un nebēgtu no īstenības, jūs zinātu, ka tas, ko gaidāt, nekad nenāks. Kaut kas no jūsu, no mūsu visu ilgām piepildīsies, varbūt drīz, varbūt pēc ilgiem gadiem; bet ne tā, kā domājam, nenāks tas, ko gaidām — viss būs citādi. Laiks negriežas atpakaļ. Vienalga, vai jūsu vīrs dzīvs vai miris, tā, kam esat dzīvojusi, vairs nav; tas nogrimis pagātnē; un tā, kam gribāt ziedoties, nekad nebūs, jo nākotne allaž citāda, nekā iedomājamies: katru rītu dzimst jauna diena.

Tādēļ upuris, ko nesat, ir lieks; bēdas, ko ciešat, vēltīgas. Jūsu ziedošanās par daudz cēla. Tā ir necilvēcīga: četrpadsmit gadu jūs domājat, ka dzīvojat vīram, jūsu abu nākotnei, bet patiesībā jūs visus šos gadus viņa dēļ lēni mirstat. Vai droši zināt, ka viņš to vēlas? Olga... ja viņš jūs mīl, viņš nevar no jums to prasīt. Vienalga, vai viņš dzīvs vai miris, viņa pirmā un pēdējā vēlēšanās būs bijusi, lai jūs dzīvojat. Jūs pati to zināt.

Jūs teiksiet: es citādi nevaru un nekā cita nevēlos. Jūs maldāties. Olga, mīļais draugs, jūsu sirds pilna ar mīlestību kā auglis sēklām; jūs ciešat tādēļ, ka jums nav, kam to dot. Jūs to tišām nokaujāt, lai ziedotu uz savas drūmās kaislības, savu cēlo sēru altāra. Nāciet atpakaļ pasaulē, atdodiet savas jūtas dzīvei, citiem cilvēkiem, kam tās var darīt labu.

Bez mīļajiem sapņiem pasaule jums šķiet tukša, dzīve lieka? Varbūt tā tomēr nav; dzīve nav tik nabadzīga — drīzāk tiesa tiem, kas domā, ka tā neizmērijami bagāta un daudzveidīga. Varbūt tā kaut ko vēl glabā arī tādiem, kā mēs — tādiem, ko pati pievilusi un aplaupījusi. Jūs esat daudz zaudējusi, Olga; zinu. Bet jūs neesat viena, es arī esmu visu pazaudējis: ne vien to, kas bija, kā jūs, arī to, ko vēl tikai cerēju iegūt — dzimtenē man palika tuvie cilvēki un visas cerības, visa mana dzīve. Pat atgriežoties to vairs neatrastu, jo uz zaudētu jaunību nav ceļa atpakaļ. Jūs tomēr esat dzīvojusi; es... man šķiet, esmu dzimtenē atstājis savu nedzīvoto mū-

žu. Vai jums neliekas, ka esmu zaudējis tikpat daudz kā jūs?

Es arī domāju, ka nav vērts sākt no gala, lasīt sastā trauka lauskas, ja izlijis saturs; tā man likās visus šos gadus. Bet pašā pēdējā laikā, pēdējās nedēļās... vairs neesmu tik drošs. Varbūt tomēr varētu mēģināt.

Mēs neesam gluži tik nabadzīgi kā domājam: neviens nav gluži nabags, kamēr vien dzīvo un var saņemt, ko dzīve dod. Katrā mirklī ir kas vienreizīgs un skaists — ja to protam saņemt. Negaidīsim brīnumus no augšas, pielieksimies un pacelsim sīkās balvas, ko dzīve bēr mums pie kājām. To ir daudz, mēs tikai kā akli ejam tām garām.

Vienam man drīz pietrūktu spēka un ticības; esmu jau mēģinājis, nekur tālu netieku. Bet ar jums, Olga, abi kopā mēs varbūt atrastu kaut ko, kas piederētu mums vien. Mēs varētu kopt kādu klusu, skaistu stūrīti dzīves ceļmalā — kā pensionāri ģimenes dārziņu. Abi mīlam skaistumu, jo ticam, ka tanī nav ļauna. Daiļuma dārzs pasaulē tik pamests un nekopts; mēs varētu rūpēties par to daļu, kas nodota mūsu ziņā; mūsu kaktā un stūrī, mūsu dvēselē. Un mēs varētu darīt drusku laba, cik mūsu spēkos: cilvēks spēj vairāk, nekā domā tad, kad vairs netic ne citiem, ne sev.

Mēs varētu sākt bez solījumiem, bez svinīgas apņemšanās un, protams, bez kādām saistībām; no tām mēs abi baidāmies, tās varētu visu tikai sabojāt. Jā, būsim pieticīgi: pat bez lielām cerībām, ka no tā kādreiz kas iznāks. Cerības nes līdzī vilšanās sēklu, un mēs vairs negribam vilties. Mēs varētu vienkārši ļaut laikam, lai tas dziedē paša grieztās brūces, un nepretoties dzīvei. Kādreiz, kas zina? — varbūt mums izaugtu zaļš krūms tuksnesī — krūms, kas mums dotu ēnu... kociņš, pie kā atbalstīties... un rudenī tas varbūt pat nestu dažus augļus.

Ko jūs par to sakāt, Olga? Jūs redzat, jums no manis nav jābaidās; nerunāju par tādām bīstamām lietām kā mīlestību vai pat laulību — Dievs pasargi, nē; tikai par draudzību un — dārzkopību! Vai esat ar mieru?...

Tā biju izdomājis, un ja būtu atnācis agrāk, droši

vien būtu Olgai to pateicis — ne visu uzreiz, neesmu tik veikls runātājs, bet pamazām, pa vārdam, pa teikumam vien. Ticēju pat, ka viņa man piekristu, vismaz daļēji — un vēlāk, kas zina? Kopā mums varbūt izdotos vairāk, nekā cerēju viens.

Nu tas bija lieki. Tagad par to nebija nozīmes runāt: pat ja iesāktu, Olga manī neklausītos. Notikumi bij aizsteigušies man priekšā; es nācu par vēlu, kā vienmēr. Mana palīdzība viņai vairs nebija vajadzīga: Olga bija pārcietusi savas grūtās dienas, viņas lielā cerība bija piepildījies. Protams, viņa tagad bija laimīga; varēju tikai priecāties viņai līdzī.

Nu, savā ziņā tas man bij arī atvieglinājums: es taču viņai vēlēju labu, vai ne?

Olga pavēra durvis sasarkusi, mītrām rokām; viņa bija strādājusi virtuvē.

— Maksī! Cik jauki — nāciet iekšā, tūlīn būs vakariņas.

Nekad nebiju viņu redzējis tik spirtu un izdarīgu; Olgas acis smaidīja, balss šķita drošāka, jaunāka, gandrīz kā Kaijas balss. Kā viņa pārvērtusies!

— Dzirdēju... Kaijas jaunkundze teica... jūs esot saņēmusi vēstuli no... Gažāmejojot ienācu aprunāties.

— Jā, jā, es visu izstāstīšu — bet vispirms paēdīsim. Droši vien neesat bijis pusdienā?

— Nepūlieties... es...

Olga smējās un aiz rokas vilka mani virtuvē, kur jau bija klāts galds. Viņas roka bija maiga un droša. Varbūt tā viņa būtu vedusi pie galda vīru, savu mīļo Nati.

Man nekas cits neatlika kā paklausīt.

— Kaija būs vēlāk, mēs viņu negaidīsim.

Osīte bij izvārījusi kartupeļus, uzcepusi kotletes — ēdiena svaigā, tīrā garža tūlīn sauca atmiņā dzimteni, kur šis vienkāršais ēdiens bija tik parasts un iecienīts; saldajā bij ābolu sacepums ar pienu. Viņa sēdēja man pretī un stāstīja, pati gandrīz aizmirsusi ēdienu.

Man bij jāēd, lai viņai iztaptu, bet ēdiens bija garžīgs un jāatzīstas, biju izsalcis. Taču ēdot vēroju Olgu — viņa drīz tā iegrīma stāstā, ka to nemanīja. Viņa bija satraukta, valodā skanēja gandrīz drudžains

uzbudinājums; viņas acis spīdēja — ienākot likās, ka tas karstās virtuves iespaids, nu redzēju, ka tā nebija — un viņas kustībās likās iezadzies savāds nemiers. Viņa nevarēja ilgi norimt uz vietas, brītiņu sēdējusi, piegāja pie plīts, pacilāja traukus, atkal apsēdās; viss viņā pauda nepacietību, bezmērķa steigu. Bet cik savādi — Olga man neizskatījās laimīga. Tā bija dīvaina, nemotivēta sajūta, bet zināju, ka nemaldījos; pārāk labi viņu pazīstu, lai paļautos vārdiem. Vārdi, jā — tie skanēja jūsmīgi, bet aiz ārējā prieka slēpās kādas neizteiktas rūpes, varbūt pat bailes. Ko tas varēja nozīmēt?

— Kaija bij aizgājusi uz kolledžu. Kad pārnācu no darba, viņas vēl nebija mājā. Viņa bija saņēmusi pastu un aizejot nolikusi vēstules uz galda. Divas bija viņai — tās Kaija bij atplēsusi un steigā izlasījusi; trešā gulēja atsevišķi, galda vidū — laikam Kaija tā nolikusi, lai es tūliņ ieraudzītu. Viņa zināja, kā gaidu ziņas no dzimtenes, un tai, kā pasta zīmes liecināja, vajadzēja būt no Latvijas. Kaija nekad nēlā manas vēstules, un šī bij adresēta man. Es to ieraudzīju jau istabā ienākot... Nu man jums jāpastāsta ka ļoti savāds. Pati nemāku to izskaidrot — bet tā bija. Maksī — es tūliņ zināju, ka vēstule no vīra. Saprotiet, pat nebiju vēl izlasījusi nosūtītāja vārda, tas bij otrā pusē — tikai redzēju adresi un zināju, ka to rakstījis Natis. Es tik labi pazīstu viņa rokrakstu.

Olga atvilka elpu un apstājās netālu no galda, pie kā sēdēju.

— Tas bija tepat virtuvē, stāvēju šai vietā, un vēstule bija tur uz galda. Gribēju to paņemt, lai atplēstu, izlasītu — un nespēju pakustināt roku. Vai varat iedomāties, Maksī? Pēkšņi mana roka bija kļuvusi stīva, pilnīgi nejūtīga, vairs neklausīja gribai — gluži kā bez dzīvības. Kaut ko tādu nekad neesmu piedzīvojuši... Pamazām tiku līdz galdam, apsēdos te, šai krēslā, un varēju tikai skatīties vēstulē. Burti dejoja acu priekšā, man nemaz nebija spēka... nezinaļu, kas ar mani notika. Tikai pēc brītiņa... ar kreiso roku... atplēsu vēstuli un to izlasīju. Pagāja labs brīdis, kamēr roka pamazām kļuva atkal jūtīga. Vai jūs to varat saprast?

Nē, saprast ne, bet varēju iedomāties, kā viņa tobrīd jutusies — apmēram. Pirmā dzīvības zīme no pazudušā vīra, pēc četrpadsmit gadiem!

— Izlasīju vēstuli, un tomēr vēl nevarēju ticēt, ka tā īstenība, Olga stāstīja. Likās, ka sapņoju — tik bieži biju ko tamlīdzīgu sapņojusi... Visu vakaru biju kā apmāta... gluži apmulsusi... Meita pārnāca, nebiju izvārījusi vakariņas. Kaija brīnījās, kas man esot noticis? Vai es nemaz nepriecājos — man taču jāpriecājos par labo ziņu! Nevaru pateikt, vai priecājos, vai ne. Man nežēlīgi sāpēja galva... Viss likās tik neticami, tik savādi... Tikai otrā dienā īsti atskārtu, ko vēstule nozīmēja, un cik laimīgai man jābūt. Vai ticat, Maksi, ka cilvēks aiz laimes var... gandrīz... sajukt prātā?

Nē, tam gan neticēju; bet to es viņai neteicu. Mēģināju iedomāties, ko viņa pārdzīvojusi; man likās gluži dabiski, ka Olga savām sajūtām neatrada vārdu — viņa taču tik ilgu gadu savas jūtas radusi saukt vecos vārdos... kā tad pēkšņi varētu atrast jaunus?

Kad paēdām un Osīte nolika traukus, apsēdāmies dzīvojamā istabā.

— Ko vīrs jums raksta?

Atbilde nāca nedroši, ar vilcināšanos.

— Nekā liela, tikai pašu svarīgāko... tas ir... kas vispirms jāzina... ka viņš dzīvs un vesels... Īsa vēstule, tikai daži teikumi. Gribat izlasīt?

— Nē, Olga — tā es nedomāju... Protams, interesanti būtu, bet ja jums neērti — — droši vien tur intīmas lietas, kas svešiem nav jāzina. Es saprotu. Nevajag.

Pats neesmu sapēmis nevienas vēstules no Latvijas, un zināms, mani interesēja, ko palicēji raksta, īpaši vēl, ja rakstītājs bija no Sibīrijas atgriezies izsūtītais. Bet baidījos ar savu ziņkārību jaukties ģimenes lietās. Olgas atturība bija viegli saprotama: droši vien viņai bija neērti rādīt vīra pirmo vēstuli.

— Kāpēc ne? Es jums parādīšu. Olga iegāja guļamistabā un tūlīt iznāca ar atplēstu aploksni. Viņa izņēma no tās salocītu vienkāršu pasta papīra lapiņu zilām līnijām.

Kamēr lasīju, Olga sēdēja pretī un mani novēroja. Tikai vēlāk man ienāca prātā, cik savāda viņa izskatījās šai brīdī. Man likās, viņa lepojās ar šo vēstuli, kas tai nozīmeja tik daudz; prieks par to vēl sildīja viņas sirdi, meta gaišu atspīdumu acīs. Un tomēr viņas vaibstos varēja manīt rūpes; bija gandrīz tā, it kā viņa baidītos no tā, ko teikšu, kad izlasīšu rindas, kas viņai pašai droši vien jau bija zināmas no galvas.

Tiešām, tā bija īsa vēstule — ļoti īsa.

„Mīļā Olga!

Esmu atkal dzimtenē. Dzīvoju Rīgā un strādāju kādā lielā uzņēmumā. Māte man iedeva Tavu adresi. Priečajos, ka abas ar Kaiju esat dzīvas un veselās. Neraizējieties par mani, esmu vesels un tagad man klājas labi. Daudz pārdzīvots, daudz draugu un paziņu vairs nav mūsu vidū. Olga, gribu, lai Tu zini vienu: ja Tavā dzīvē kas būtu mainījies, ja Tu būtu iekārtojušies citādi, es Tev nekā nepārmestu. No sirds vēlu Tev un Kaijai visu labāko.

Raksti, kā jums klājas un ko darāt. Gaidīšu.

Natis.“

Izlasījis, atdevu vēstuli Olgai. Kaut kas bij jāsaka. Jutu, ka Olga gaidīja, nenolaizdama acu no manis. Es ieklepojos.

— Nav daudz, es teicu, bet... kā jūs sakāt... svarīgākais pateikts. Galvenais, jūs zināt, ka viņš vesels un atkal dzimtenē. Vēlāk viņš droši vien rakstīs vairāk.

Nesagaidīju, ka mani nedrošie vārdi Olgu tā iepriecinās. Viņai gandrīz saskrēja asaras acīs.

— Es arī tā domāju. Visu taču nevar tā izstāstīt. Vēstules noteikti cenzē.

— Varbūt viņš baidās.

— Vai ne? Olga tūlīņ piekrita. Natis tikko atlaists mājās — viņam divkārsi jāuzmanās. Varbūt viņš vēl dzīvo uzraudzībā.

— Ko mēs varam zināt?

— Tā ir, Osīte nopūtās. Mēs nekā nevaram zināt.

Lēnām viņa iebāza vēstuli atpakaļ aploksnē un nolika uz kumodes zem vīra ģīmetnes.

Brītiņu abi klusējām. Olga bija domīga; steiga, jūsma, nepacietība bija pagaisusi no viņas vaibstiem, acis atkal kļuvušas skumjas, skatiens tājš un izklaidīgs.

— Jūs taču atbildējāt, vai ne? pavisam mulķīgi jautāju, lai tikai darītu galu neērtajam klusumam.

— Jā, tūliņ. Rakstīju, kā dzīvojam, ko daru, un par Kaiju. Drīz vajadzētu būt atbildei... Un aizsūtīju saini. Natis gan raksta, viņam klājoties labi, bet tāds viņš vienmēr, nekad nežēlojas. Droši vien viņam trūkst visa, nav ne kārtīgu drēbju, ne apavu... Esmu tik laimīga, ka tagad uz Latviju var sūtīt sainus. Steigā saliku šo to — pārtiku, kaut ko no drēbēm. Bet sūtīšu vēl — esmu jau iegādājusī uzvalka drēbi un... Pagaidiet, es jums parādīšu.

Liekas, viņa jutās atvieglināta, ka nebij jāsēd mierā, ka varēja kustēties un kaut ko darīt. Viņa izņēma no kumodes atviltnes tumši zilu uzvalka drēbi un dažus virskrekļus, rādīja man un gribēja zināt manas domas.

— Angļu drēbe, viņa teica. Apmēram tāda, kādas valkāja Latvijā. Tumši zils taču būs piemērots, vai ne? Gaišu vai musturotu baidos sūtīt, varbūt tur viņiem tā pārāk durtos acīs. Kā jūs domājat, Maksī? Un kā jums patīk virskrekli?

Man tie likās ļoti labi.

— Būtu jāsūta vēl daudz kas — piemēram, ziemas mētelis, tas viņam visvairāk vajadzīgs. Gribētu vismaz vienu saini mēnesī, arī viņa mātei un māsai... bet laikam nevarēšu, sūtīšana maksā tik dārgi, sevišķi, ja sūta jaunas mantas. Mums pašreiz maz naudas.

Man bija ļoti neērti. Gribēju Olgai palīdzēt, aizdot naudu, bet, kā par nelaimi, arī pats biju gandrīz tukšā.

Pēkšņi viņai kaut kas ienāca prātā:

— Maksī, mīlais, jūs varētu... man būtu mazs lūgums. Sakiet, kāds jums Latvijā bija kurpju numurs?

— Četrdesmit trīs... kāpēc jūs jautājat?

— Lieliski! Liekas, jums tāda pati kāja kā Natim — cik atceros, viņam arī bija četrdesmit trīs. Redziet, nopirku arī kurpes. Jūs varētu tās pavalkāt, tikai pāris dienas, lai izskatās lietātas. Muita būtu lētāka

— un tas taču nav svarīgi, gluži jaunas, vai pāris reižu bijušas kājās? Lūdzu, Maksī, esiet tik labs.

Apāvu jaunās kurpes — tās man bija laikā, tikai vīrs pēdas loka drusku spieda.

— Kāpēc ne. Ar lielāko prieku, es apsolījos.

— Jauki! Olga priecājās. Savas varat vienkārši atstāt tepat pie mums, dabūsit, kad atkal atnāksit... Atnāciet parīt, Maksī, jā?

Jā... atnākšu parīt.

Tā man iet. Nezinu, ko sagaidīju, pie Olgas ejot — taču nekā liela, nekā svarīga, kas attiektos uz mani? Tomēr, mājā nākot, jutos vīlies. Kā allaž, nepratu savas sajūtas izskaidrot. Vai viss nebija, kā vajadzēja? Olga domāja tikai par vīru, gādāja par viņu, gatavoja saīņus... tā būtu darījusi katra laba sieva, vai ne? Ko vēl gribēju? Žēl, ka nevarēju viņai vairāk palīdzēt.

Nu, vismaz man bij atļauts ievalkāt viņas vīra kurpes.

Lēnām soļoju uz mājas pusi un domāju. Kurpes arvien vēl drusku spieda. Nekas, ievalkāšies: man tādas jocīgas, platas plezmas — šejienes veikalos grūti atrast piemērotus apavus. Osītim droši vien būs tieši laikā... Ko es raizējos?

Ak tā, vēstule... Olga nelikās ar to gluži apmierināta — varbūt bija drusku vīlusies, ka tā tik īsa. Nekas, nākdamā droši vien būs garāka, vaļsirdīgāka, un tad viss būs kārtībā. Vai kāds brīnums — tas nāca tik pēkšņi, viņiem abiem — pēc četrpadsmit neziņas, šaubu, gandrīz bezcerības gadiem. Lūk, vai man nebija taisnība? Viņiem par jaunu jātuvojas, gandrīz varētu teikt, par jaunu jāiepazīstas. Protams, gluži dabiski; citādi nemaz nevarēja būt. Gan viņi drīz atkal viens otru atradīs.

Un tomēr... kas tas bija, kas man arvien vēl darīja rūpes? Kāda savāda sajūta; kaut kas vārdos neizsakāms, tikai jūtams, minams. Kāds teikums vēstulē... kurš? Tam bija drusku nepiederīga skaņa; kāda maza, apslēpta disonance... Droši vien tikai manas iedomas, vairāk nekā.

Kāda mašīna pieturēja man blakus, ietves malā.

— Rupeikas kungs? Kāpiet iekšā, aizvedīšu mājā, Dr. Sīmansons aicināja.

Esmu dzirdējis, ka mani viegli varot pazīt, arī krēslā, no gaitas vien. Dakteris bija mani ieraudzījis.

— Paldies, nav jau tālu...

— Nerunāriet niekus, jums labs gabals ko iet.

Man tomēr patika ārsta uzmanība. Viņa klātienā allaž jutos brīvāk un vieglāk.

Tiklīdz iekāpu, Dr. Sīmansons jautāja, nesteidzīgi braukdams tālāk:

— Bijāt pie Osīša kundzes?

Kā viņš zināja? Nu, varbūt to nebija grūti uzminēt — viņš taču pats netieši bija mani pie viņas sūtījis.

— Jā, nupat.

— Nu? Kā saprotaties? Runājāt par dzeju?

Daktera vārdiem līdzī skanēja viegla, labsirdīga zobgalība.

— Nē, es teicu; šoreiz ne. Un vispārīgi... Dakter, es labi zinu, kāpēc jūs man ieteicāt... un arī to, ka jums bija prātā Osīša kundze. Bet baidos, ka tagad nav īstais laiks — pašreiz viņa ne par ko citu nespēj domāt kā tikai par vīru. Jūs taču zināt, vai ne? Ja domājat, ka viņa man varētu palīdzēt... man liekas, tieši tagad to nevar no viņas gaidīt —

Dr. Sīmansons kļuva nopietns.

— Jūs esat gandrīz uzminējis, viņš sacīja. Gandrīz, bet ne gluži... Jā, man bija tamlīdzīgs nolūks... cerēju, ka pie viņas aiziesit. Tur jums taisnība. Tikai, Maksi, es negaidīju, lai Osīša kundze palīdz jums... Gaidīju... un vēl tagad ceru... ka jūs palīdzēsit viņai.

Tas man bija pārsteigums.

— Es?... Ko jūs ar to gribat teikt? Es varētu viņai palīdzēt?

Ārsts domīgi pamāja ar galvu. Bijām jau ielā, kur dzīvoju, netālu no manas mājas.

— Jā, man tā liekas. Varbūt ļoti daudz.

— Bet es nesaprotu. Tieši tagad — viņa taču tik laimīga, ko es —

— Jums likās, ka viņa gluži laimīga?

— Nezinu, es sadurstījos; man šķiet...

— Nu, redziet. Jūs šaubāties. Jūs pazīstat cilvēkus, Maksi, jums diezgan laba intuitīva uztvere — jūs tikai neprotat savus novērojumus, savas nojautas izteikt vārdos, un bieži pats tām neticat... Nē, Maksi,

Osiša kundze nav laimīga. Tieši pašreiz viņai priekšā ļoti grūts laiks... varbūt grūtākais mūžā, jo viņai vairs nav tās pretestības, tā dvēseles spēka, kas viņu šos gadus uzturējis. Ja viņai kādreiz vajadzējis palīdzēt... drauga atbalsta, tad tas ir tagad... un nākamās nedēļās vai mēnešos.

Klausījos, neticēdams savām ausīm; vēl arvien nesapratu, ko Sīmansons ar to gribēja teikt. Bijām piebraukuši pie mājas, kur dzīvoju. Viņš apturēja mašīnu, bet neļāva man kāpt ārā. Es jautāju:

— Tad jūs zināt ko vairāk nekā es. Ja jūs man pateiktu...?

Dr. Sīmansons uzlika roku uz manas rokas. Viņš papurināja galvu.

— Nē, nezinu vairāk — tikai viņu labāk pazīstu. Tas ir, kā ārsts. Jūs arī viegli varat to saprast. Tikai pamēģiniet iedomāties... iejusties viņas stāvoklī. Redziet, viņa... visus šos gadus... dzīvoja iedomu pasaulē. Viņa bij ar visu samierinājusies... vai gandrīz ... pat ar savu trāģediju... pieradusi, iemīlējusi savas sēras... Iedomas viņai bija kļuvušas par īstenību, un īstenība kļuvusi nereāla. Šai stāvoklī viņa varēja nodzīvot visu mūžu... vai atgriezties īstenībā pamazām, kā atspīrgst no slimības... Bet tagad — vai saprotat, Maksī? Tagad — būtībā nekas nav mainījies, viss ir, kā bijis — bet nu viņa illūziju vietā redz īstenību — tā viņai uzbrukusi pēkšņi, lielā nežēlībā... viņas iedomu pasaule izirusi, iznīcināta — ar mazu papīra lapu, ar dažiem vārdiem... viņa ir kā no vilciena izmesta — no sava sapa vilciena... pēkšņā triecienā viņa sajūt ārpasauli, ko līdz šim redzēja tikai pa logu gaļām slidam. Vīrs viņai visus šos gadus bija sapa tēls, ilgu mērķis, mierinājums bēdās — nu viņš atkal kļuvis dzīvs cilvēks, reāla persona... viņš vairs nemīt ilgu tālumā, kur satiekas gars ar garu, bet dzīvo noteiktā vietā, zināmā ielā un namā... Osīte lasa viņa rakstītas rindas, viņa to gandrīz redz, gandrīz jūt viņa roku pieskārienu... un tomēr viņš ir neaizsniedzams, tomēr arī tagad vēl viņa netiek pie viņa... nezina, kad — un vai kādreiz varēs būt ar viņu kopā... Ja jūs lūkotu ne vien iedomāties, bet izjust, ko tas viņai nozīmē — tad jūs varbūt saprastu, ko gribu teikt.

Pēkšņi to sapratu, un domāju par ārsta tēloto ainu, man metās bailes. Gribēju ieskatīties viņa sejā, bet mašīnā bija krēsla, redzēju tikai gaišāku, drusku rēgainu plankumu un tumšas, rūpju pilnas acis.

— Jūs domājat, ka viņa neizturēs? Ka viņa varētu pamest visu un aizbraukt... turp?

Dr. Sīmansons pakratīja galvu.

— Nezinu. Kas to var paredzēt? Gribēju tikai teikt, ka viņai nekad tik ļoti nav vajadzējis atbalsta... tuva cilvēka, īsta drauga... kā tagad. Viņa būs lielā neziņā, varbūt izmisumā... viņai vajadzēs palīdzības un padoma.

— Un jūs? es jautāju. Kādēļ jūs viņai to nevarētu dot? Ja to visu zināt un tik labi saprotat...

Dr. Sīmansons paraustīja plecus.

— Esmu ārsts, viņš noteica. Uz ārstu allaž raugās tikai kā uz ārstu... šaubos, vai viņa meklētu palīgu pie manis... Un mans padoms vienmēr būtu — tikai ārsta padoms.

Man likās, ka pēc šiem vārdiem ilgi klusējām; bet varbūt man tikai domās bij janoiet tāļš ceļš līdz jautājumam:

— Ko tad lai daru — ja domājat, ka varu ko darīt?

— Pagaidām nekā, Sīmansons sacīja. Jūs redzēsiet. Esiet pie viņas, cik bieži varat. Neatstājiet viņu ilgi vienu. Lai viņa zina, ka ir kāds, kas par viņu domā un grib palīdzēt. Sakait to viņai.

Dr. Sīmansons ir tik mierīgs un laipns, viņš pret visiem izturas kā pret slimniekiem; nekad neesmu viņu redzējis nepacietīgu. Varbūt viņam arī tobrīd bija kur jāsteidzas, bet viņš to nelikā manīt. Viņš bija mani atvedis mājās, varēju atvērties un kāpt ārā; bet pēdējā brīdī man vēl kas ienāca prātā.

— Gribētu jums ko jautāt, es teicu. Osīša kundze man stāstīja... Tai brīdī, kad ieraudzījusi vīra vēstuli uz galda, viņa nevarējusi pakustināt roku. Jā, viņa gribējusi to paņemt un atplēst, bet roka neklausījusi. Nesaprotu, kā tas varēja gadīties.

Dr. Sīmansons ieklausījās uzmanīgāk; viņš pat lika man atkārtot Osīša kundzes vārdus.

— Interesanti, viņš beidzot noteica. Viņa man to nav teikusi. Tiesām, interesanti...

— Kā jums liekas, vai tās bijušas tikai iedomas, vai arī kas tamlīdzīgs varētu notikt īstenībā?

— Reizēm, ārsts domīgi atbildēja, robeža starp īstenību un iedomām grūti noteicama. Nē, tās nebūs vis iedomas — viņai tā būs bijusi īstenība.

— Kā jūs to izskaidrojat?

— Tā varētu būt maza histeriska paralīze... maza emocionāla trauma... Tādi gadījumi neurotiķiem nav pārāk reti... Viņš apdomājās, tad turpināja: Jums šie vārdi droši vien nekā neizteic. Nu, nebīstieties no vārdiem. Varbūt to varētu izskaidrot tā... Redziet, neapzinīgi viņa baidījās šo vēstuli lasīt... bija tā, it kā kāds viņai to aizliegtu. Neapzinīgi viņa varbūt paredzēja ko ļaunu... kaut ko, kas viņai šķita ļauns... es jums jau teicu... savas iedomu pasaules sabrukumu... kādas ilgi lolotas illūzijas galu... Viņa baidījās sastapties ar īstenību — tā parasti ļoti nežēlīga. Ar to pietika, lai roka... uz kādu brīdi... kļūtu it kā paralizēta; signāli no motoriskajiem smadzeņu centriem to neaizsniedza... tai vietā iedarbojās neapzinīgu baiļu ierosnātie signāli... Mēs nezinām, kā tas īsti notiek; tas nav noskaidrots. Bet samērā bieži novērojam, ka dažiem cilvēkiem tāda tieksme... emocionālu satricinājumu brīžos...

Neatceros, ko Dr. Sīmansons vēl stāstīja; man likās, ka jau zināju diezgan. Man uzbruka gandrīz paniskas bailes.

— Vai tas bīstami? es jautāju. Vai tas nozīmē, ka...

— Nekā sevišķa, atbildēja ārsts. Nē, tur nav nekā bīstama — tas pārgājis, tad viss kārtībā. Tikai... viņš piebilda, kā savā nodabā runādams: Tikai šķiet, viņai... tāda nelaimīga tendence...

— Jūs domājat, tas varētu atkārtoties?

Dr. Sīmansons pasmējās:

— Nu, nepiesauksim velnu, kamēr tas nav pats pieteicies. Cerēsim labāko, ne ļaunāko. Ja mēs baidītos visa, kas ļaunākā gadījumā varētu notikt, mēs nedrīkstētu iziet uz ielas... nemaz nerunājot par braukšanu ar auto! Dažreiz labāk, ka visu nezinām. Daudz zināšanu nokauj dzīvotprieku.

Sapratu, ka viņš gribēja mani iedrošināt. Cik gan neapskaužams ārsta uzdevums. Zinot ļaunāko, pazīstot visas briesmas, kas cilvēkam uzglūn miesīgo

un garīgo kaišu, baciļu un virusu džungļos, blakus šaurajai tekai uz neizbēgamo galu, tomēr mierināt, dot cerību, palīdzēt... Vai brīnums, ka Dr. Sīmansona acis tik skumjas, smaids tik līdzjūtīgs? Drīzāk jābūnās, ka visi ārsti nav kļuvuši pesimisti un ciniķi.

Drusku klibodams Osīša korpēs, kas arvien vēl spieda, iegāju savā tumšajā istabā.

Olga, mīlā... izmisis domāju, stāvēdams pie loga un skatīdamies liesmainajā pilsētas siluetā, ko lai daru, kā lai tev palīdzu?

DEVIŅPADSMITĀ NODAĻA

(Olga Osīte)

Labais Maksī! Kā lai tev pateicos, kā lai atmaksāju tavu laipnību un palīdzību?

Maksis tiešām sirsnīgs draugs — vienmēr esmu to zinājusi, bet liekas, tikai tagad sāku viņu īsti pazīt. Viņš nāk pie manis, pat neaicināts, un arvien atrod, ko darīt. Viņš brauc man līdz iepirkties, palīdz izmeklēt mantas, ko gribu sūtīt Natim, sien saiņus, ved tos uz pastu, pat aizdod naudu, kad man pietrūkst — lai gan zinu, ka viņam, nabagam, tās pašam maz. Ja nav nekā, ko darīt, viņš tāpat pasēd pie manis un pakavē laiku; klausāmieš mūziku, runājam par grāmatām. Pāris reižu viņš atnesa biļetes, esam bijuši teātrī un koncertā. Kaijai tik daudz jāmacās, pat vakaros viņa reti mājā; ja nebūtu Makša, justos gluži vientulīga.

Jā, tikai tagad sāku viņa labo sirdi pareizi novērtēt. Vienmēr esmu viņu uzskatījusi par draugu, bet agrāk — varbūt man bija mazas aizdomas, ka viņš... savā klusajā, kautrīgajā veidā... tomēr kaut ko cerēja... ka viņa jūtas nebija tikai draudzība vien. Protams, viņš to nekad nav izrādījis, nekad nav izteicis vārdos — bet likās, viņš klusībā tomēr ilgojās, gaidīja kaut ko vairāk nekā draudzību. Tagad taču skaidrs, ka viņam nav nekādu cerību — ja viņš tās

vispārīgi kādreiz lolojis. Ja nu viņš tomēr mani neaizmirst — un liekas, tagad viņš par mani domā vairāk kā jelkad — tad tas vislabākais viņa tīrās, nesavtīgās draudzības pierādījums. Maksis tiešam brīnišķīgs cilvēks; tādu pasaulē nav daudz. Un es nekad nevaru viņa labsirdību, viņa sirsniņu atmaksāt.

Bet es to pieņemu labprāt — tieši tāpēc, ka tā tik nesavtīga, to viegli pieņemt. Esmu pie viņa tā pieradusi, ka dienās, kad Maksis neatnāk, man viņa trūkst. Agrāk bija citādi; biju savu vientulību iemīlējusi, man cilvēku nevajadzēja. Nu, kad esmu tik laimīga, man gribas ar kādu dalīties priekā. Tā taču ir? Protams, citādi nevar būt; reizēm esmu gluži apjukusi — taču aiz laimes, vai ne? Vai man nav iemesla būt laimīgai un apmierinātai?

Savādi, ka vienīgās rūpes man dara vēstule — tā pati, kas atnesa laimīgo ziņu. Esmu par to tik daudz domājusi, dienām un naktīm. Es par to priecājos; visi, kas to lasījuši, priecājas man līdzī. Un tomēr ir lietas, ko nesaprotu. Daži vārdi... teikumi... vietas, kas man liekas savādi tukšas.

Dīvaini, ka varu tā domāt, bet ir brīži, kad man grūti ticēt, ka to rakstījis Natis — ja nepazītu viņa rokraksta, tiešām varētu šaubīties.

Pirmā vēstule pēc četrpadsmit gadiem — četrpadsmit moku, ilgu, šķirtības gadiem! Vai tik vien viņam ko teikt? Vai tas — pats svarīgākais? Jā, protams, bet... vai nav vēl kas tikpat svarīgs — vismaz tikpat, ja ne svarīgāks? Ja es būtu zinājusi viņa adresi, ja pati būtu pirmā rakstījusi, vai mana vēstule nebūtu citāda? Šais īsajos teikumos, skopajos vārdos nedzirdu tā, ko gaidīju — vai tam nevajadzēja tur būt, jau tūlī, pašās pirmajās rindās?

Varbūt sagaidīju par daudz, varbūt pati nezināju, ko gribu. Esmu pārāk nepacietīga; tas, pēc kā ilgojos, nāks vēlāk, pamazām. Es vienkārši nezinu; tāpēc viegli pārprotu.

Jā, bet kāpēc Natis man to atļauj? Ja viņš rakstītu vairāk, par visu, tad pārpratumiem nebūtu vietas. Man ienāk prātā, ka viņš man gandrīz nekad nav rakstījis, tikai pāri īsu vēstuļu, tādu pašu kā šī — mēs allaž bijām kopā. Viņš nav liels vēstuļu rakstītājs, un ja raksta, tad tāpat kā runā — īsi, skaidri,

tikai svarīgāko. Jā, tā būs — tas viņam raksturā. Ja gribu zināt vairāk, man jāuzmin, jāprot lasīt starp rindām.

Nu es jau pāri nedēļu nopūlos salasīt, kas Anatola vēstulē starp rindām. Visi zina, ka dzimtenē palikušie nevar brīvi rakstīt; visi cenšas uzminēt neizteikto un pusvārdos izteikto. Man arī tas jāmacās.

Esmu apsvērusi vēstulē katru vārdu, katru teikumu, lai uzminētu, kas aiz tiem slēpjas; vai tiem nav kāda cita nozīme, kas tālīn nedurās acīs.

Māte man iedeva savu adresi — tātad izsūtījumā viņš to nav zinājis; viņš to dabūjis tikai dzimtenē pārbraucot. Man tagad žēl, ka neesmu agrāk, varbūt jau Vācijas gados, mēģinājusi sarakstīties ar vīra vecākiem; bet toreiz visi domāja, ka tas varētu kaitēt vēstuļu saņēmējiem, pat būt par iemeslu to izsūtīšanai. Varbūt Anatola vecākiem jau agrāk bijušas kādas ziņas par dēlu. Ja viņš tai laikā sarakstījies ar tēvu un māti... Briesmīgi iedomāties: tad Natis būs domājis, ka abas ar Kaiju esam bez vēsts pazudušas.

Priecājos, ka esat dzīvas un veselas — vai tas nenozīmē, ka agrāk viņš mūs turējis par bojā gājušām, kaŗa jūkās pazudušām? Ko viņš pārdzīvojis, par mums tā domājot? Cik savādi — uz mūsu šķirtību vienmēr esmu skatījusies no savas puses, tikai no sava viedokļa; nekad man nav ienācis prātā, ko Natis tai pašā laikā domājis un pārdzīvojis.

Tagad man klājas labi... tagad! Vai ar to nav skaidri pateikts, ka agrāk viņam klājies grūti — tik grūti, ka to nemaz nedrīkst pieminēt?... Daudz pārdzīvots... daudz draugu un paziņu vairs nav mūsu vidū... Pārdzīvots — tas skan drusku māksloti; droši vien šis neitrālais vārds izvēlēts cenzūras dēļ — patiesībā Natis gribējis rakstīt: daudz pārciests. Pūlcs atcerēties, ko esmu lasījusi un dzirdējusi par izsūtīto dzīvi, par apstākļiem spaidu darbu nometnēs. Nāk prātā ziņas par Narimas kolhoziem... malāriju Obas krastu nometnēs... skorbutu Kotlasas un Vorkutas purvos... par Komi vergu republikas tundrām... Omskas mežiem... Krasnojarskas, Karagandas ogļraktuvēm un akmeņu lautzuvēm... Par gājieniem sniegā un salā bez ziemas apģērba, lupatām mugurā, maisiem ap kājām. Par dzīvi zemiņās, starp zagļiem

un slepkavām. Par biešu virumu, sapuvušām zivīm, māla pikām līdzīgu maizi... necilvēcīgām darba normām... zvēriski nežēlīgiem uzraugiem... mirstību kā mēra laikā... Man pārskrej drebuļi, kad vien to iedomājos. Kur Natis bijis — kādā apgabalā, kurā no šīm vietām? Kā viņš to visu izturējis? Kas man atbildēs? Viņš nekā neraksta. Tikai divi vārdi — daudz pārdzīvots...

Nē, ir vēl kas; viņš raksta par draugiem un paziņām, kuŗu vairs neesot „mūsu vidū“. Uz ko tas attiecas? Uz mums, aizbēgušajiem? Nē; liekas, tas var zīmēties tikai uz viņa draugiem un paziņām, citiem aizvestajiem virsniekiem; Natis grib teikt, ka daudz no tiem vairs nav starp dzīvajiem. Šie vārdi liek noprast vēl vairāk: varbūt daudz nošauti vai nobendēti; varbūt viņš viens no retajiem, pat vienīgais, kam laimējies izbēgt, paglābties. Ja Natim izdevies paglābties, vai tad nav jādomā, ka viņš risķējis, uzņēmies, izturējis vairāk nekā citi?

Pēkšņi redzu rīta ainu tālajā Litenes noietnē... paziņu drūzmu... draugu sejas, gluži kā toreiz, atvadoties. Citādi nevar būt: viņi bija pie mums, kad šķīrāmies; nu, kad Natis atgriezies, par mani domājot, viņam tie atkal nāk prātā — tāpēc viņš tos piemin jau savās pirmajās rindās. Kā es to nesapratu tūlīn?

Skumja, briesmīga doma, bet tā tūlīn noslikst manās savtīgajās rūpēs. Par to domāšu vēlāk, kad zināšu vairāk; pagaidām man jādomā tikai par mums abiem, par Nati. Liekas, nu viņa vēstuli jau saprotu drusku labāk; ja domāšu ilgāk, varbūt sapratīšu visu.

Nē... nekad nesapratīšu, kā Natis man varējis at-rakstīt pirmo vēstuli bez neviena mīļa vārda.

Ak tā, ir viens: Mīļā Olga. Tas mani grib sildīt, glāstīt — bet nespēj pārliecināt. Mīlestību neap-liecina ar vienu vārdu, nekad; mīlot tie nāk drūzmā, līst straumē; mīlestībai nav sāta, ne glāstos, ne vār-dos. Mīļā Olga — tas man atgādina uzrunu ameri-kāņu vēstulēs, pat veikaliskās: Dear Mrs. Osītis... Polinga kundze mani tā uzrunā pirms katra rājiēna, katra aizrādījuma: Olga dear...

Kā var būt, ka viņš nejautā, vai neesmu viņu aiz-

mirsusi, vai mīlu viņu vēl tāpat kā tai briesmīgajā dienā, kad šķirāties? Kaut arī viņš simtreiz būtu pārliecināts par manu mīlestību, manu uzticību — tas ir, ar prātu — vai sirds tomēr neslāpst apliecinājuma, solījuma? Un vai viņam tik grūti uzminēt, ko gaidu, ko gribu zināt? Kādēļ Natis man nesaka, kā visus grūtos gadus ilgojies pēc manis un Kaijas, kā par mums domājis un sapņojis, kā gaida dienu, kad atkal tiksimies? Pēkšņi satrūkstos: ak Dievs, to taču viņš nedrīkst rakstīt. Tas izklausītos pēc uzspiestās propagandas — esmu dzirdējusi, ka citi vēstulēs aicinot piederīgos mājās, protams, cenzūras dēļ. Nu, viņš to varētu rakstīt, es saprastu. Tiešam? Vai to tik droši zinu? Ja Natis tā rakstītu... vai es nemocītos neziņā, kā viņš to domājis; vai man nelikos, ka viņš mūs tiešām grib pierunāt atgriezties?

Olgerts Vanags tā raksta Hildai; nabaga Olgerts... pēdējās vēstulēs, ko Hilda man rādījusi, viņš jau šķiet ilgās un vientulībā gandrīz sajucis. Liekas, viņš gluži nopietni domā, ka būtu labāk, ja Hilda ar Astrīdu brauktu mājās, kaut arī skaidri to neraksta. Hilda lasot tikai groza galvu, viņai pat nenāk smieklī par tādu iedomu — tas skan drīzāk traģiski nekā komiski.

Vai gribu, lai Natis arī tā raksta? Nē, Natis to nedarītu, viņš pārāk prātīgs. Un tomēr neesmu apmierināta, ka viņš to nedara? Ko tad viņam īsti pārmetu?

Tās visas tikai nenoteiktas sajūtas, neskaidras domas; nekādā ziņā tie nav pārmetumi Natim. Tikai savāds nemiers, kas viņo zem prieka — nemiers, ko neprotu izteikt īstajos vārdos; pietiktu ar glāstu, ar mīļu vārdu, lai tas norimtu un aizmirstos. Bet vēstulē ir kāds teikums, ko nesaprotu — visam citam vēl tieku pāri, tam vienam ne: Ja tavā dzīvē kas būtu mainījies, ja tu būtu iekārtojusies citādi, es tev nekā nepārmestu.

Ko tas nozīmē? Kādēļ viņš tā raksta? Kas manā dzīvē varētu būt mainījies — bez viņa? Tas izklausās, it kā viņš pielaistu iespēju... ka viņu vairs negaidu, ka esmu viņu aizmirsusi. Ja tu būtu iekārtojusies citādi... Kā — citādi? Šķirusies, otrreiz precējies, atradusi citu draugu — vai tā viņš domājis? Ak Dievs, kā viņš var kaut ko tamlīdzīgu iedomā-

ties? Nati, mīļais, kas ar tevi noticis? Kā tu vari par mani tik ļauni domāt? Vai nezini, ka tas nekad nevar notikt?

Beidzot mēģinu saprast arī to. Es taču nekā nezinu. Viņš nesaka, kādas šaubas, kādas bailes pārcietis ilgajos neziņas gados. Vai brīnums, ka reizēm viņš iztēlojies visļauņāko? Droši vien viņš būs lūkojis iedomāties, kā man klājas, kā dzīvoju. Svešumā, viena ar bērnu un veco māti... jā, tā varētu būt... viņam būs licies, ka viena nemaz nevaru eksistēt. Viņš nekā nezina par bēgļu apgādi, emigrācijas norisi... par apstākļiem, kādos dzīvojam šeit Amerikā. Viņš varbūt domā, ka trūkumā, bezizejā esmu bijusi spiesta pieņemt, pat meklēt kāda vīrieša palīdzību. Tas taču noticis, tādu gadījumu daudz; citas to darījušas — pat bez īstas vajadzības. Kaut arī tā... četrpadsmit gadi tik ilgs laiks... neesmu vēl veca... varbūt viņam šķiet dabiski, ka neesmu gribējusi tik agri atteikties no dzīves. Ka man pietrūcis spēka gaidīt! Nabaga Natis — kā viņš cietis, tā domānot... Jā, tā būs. Viņš zina, cik dzīve nežēlīga, un kā visu pamazām sagrauj laiks — arī cerību un mīlestību. Viņš domā, ka veltīgi cerēt uz brīnumiem; ka arī es neesmu nekāda svētā, nekāda mocekļa; tikai vāja sievietē...

Un tomēr... šie pēdējie vārdi: es tev nekā nepārmestu — vai tā vajadzēja rakstīt? Tas ir par daudz. Pat ja viņš gribētu saprast, būtu domās samierinājies ar ļaunāko, tā viņam nevajadzēja teikt, vismaz ne pirmajā vēstulē, kamēr viņš vēl nezina, vai aušīgajām bailēm kāds pamats. Vai tas neizklausās tā, it kā viņam tas nebūtu visai svarīgi, it kā viņš to būtu paredzējis — gandrīz tā, kā kad to jau zinātu un gribētu tikai man atvieglināt atzišanos? Viņam vajadzēja zināt, ka tas nav tiesa — vai tik maz viņš ticējis man, mūsu mīlestībai? Arī nezinot, viņam vajadzēja vismaz cerēt, ka tā nebūs; un just, ka šie vārdi man sāpēs... mani ievainos.

Labāk būtu klausīt Maksim un par to nedomāt. Bet es nevaru: man par to vienmēr jādomā, šie vārdi man neliek miera. Tiem ir kāda savāda pieskaņa, aiz tiem glūn kas svešs un ļauns.

Natis lūdz, lai rakstu, pēdējais vārds vēstulē ir: gaidīšu. Protams; tas nemaz nebij jāsaka — kā es varētu nerakstīt. Bet viņš saka, un tas atkal skan drusku savādi: raksti, kā jums klājas un ko darāt. Vai man būtu jāatbild tā, kā viņš vēlas — jāpaziņo, ka mums klājas labi, ka strādāju ķīmiskā tīrītavā un Kaija studē? Vairāk nekā?

Vai varētu būt, ka viņš tiešām vēlas, lai atbildu tikpat īsos vārdos, tikpat sausos teikumos, kā pats raksta man? Tikai pašu svarīgāko? Vai viņš baidās, ka neuzrakstu ko lieku? Cenzūras, politiskās uzraudzības dēļ? Protams, man jābūt uzmanīgai; bet varu taču iedomāties, ko drīkst rakstīt, ko ne. Vai vēstule, kas apliecina mīlestību, ilgas un cerības, būtu politiski aizdomīga? Vai nedrīkstu teikt, cik laimīgu mani dara ziņa par viņa izglābšanos, un cik kaislīgi ilgojos pēc dienas, kad atkal būsīm kopā? Vai kādā zemē — pat tur — ir likumi, kas to aizliedz?

Esmu Natim jau norakstījusi garu vēstuli. To rakstīju, kad vēl nezināju, vai varēšu aizsūtīt. Tiklīdz lasīju viņa adresi, mana pirmā doma bija, ka nu tā jānosūta. Bet tad... ar katru stundu, kas pagāja, kļuva nedrošāka: varbūt viņš negrib, ka rakstu tā, kā šai garajā vēstulē. Tur nebūtu arī atbildes uz viņa jautājumu: kā mums klājas un ko darām. Cik savādi... es taču tā gribēju to nosūtīt, lai Natis zinātu, ko šais gados esmu jutusi un domājusi, kā esmu viņu gaidījusi. Nu man pietrūka drosmes. Domāju, sūtīšu to viņam vēlāk, kad zināšu vairāk — kad viņš jautās, gribēs zināt to, kas tur rakstīts.

Atbildēju tā, kā viņš vēlējās. Norakstīju un aizsūtīju divas vēstules, vienu tūlī, par to, kā dzīvojam un ko darām, un otru pēc nedēļas, par pirmo saini, ko viņam sūtīju. Jautāju, ko viņš vēlas, kas vislabāk noderētu. Centos rakstīt mierīgi, lietišķīgi, par praktiskām, ikdienišķīgām lietām, sargoties no visa, kam cenzori varētu pieķerties. Nezinu, kā man izdevās; liekas, vārdiem tomēr līdzī skanēja kaut kas no mana lielā prieka, pēkšņās laimes, un arī no rūpēm, kas mani vēl moka. Lūzdu, lai viņš raksta vairāk par sevi — Natim jāsaprot, ko vēlos un gaidu; viņam jājūt kaut kas no manas nepacietības. Vēstules aizsūtījusi izbijos, vai neesmu izteikusi par daudz: bet

tur vairs nekā nevarēja darīt. Ceru, ka viņš neļausies, ka esmu tik nesavaldīga.

Tad sākās gaidīšana, dienu skaitīšana — un lēns izmisums, kad atbilde nepienāca laikā.

Anatola vēstule bij atnākusi desmit dienās; tātd pēc divdesmit dienām vajadzēja pienākt atbildei uz manu.

Divdesmit viena... divas... divdesmit četras. Katru dienu, no darba pārnākot, skrēju pie galda, kur Kaija allaž noliek pastu. Divdesmit septiņas dienas, un vēl nekā. Veselu nedēļu Natis kavējās ar atbildi — kādēļ? Kāpēc viņš neatbildēja tūlī? Vai viņš nezina, kā gaidu? Es taču rakstīju, ka gaidīšu katru dienu...

Tad pienāca atbilde, ar desmit dienu nokavējumu. Desmit dienas Natis bija vilcinājies, tad tikai atbildējis, uz abām vēstulēm reizē. Un vēstule bija tāda pati kā pirmā. Tikpat īsa, tikpat sausa; arī tanī bija tikai svarīgākais — dažas ziņas, atbildes no dažiem maniem jautājumiem. Vairāk nekā.

Jā, viņš pateicās par ziņām. Viņš priecājās, ka mums klājas labi. Viņam esot grūti iedomāties, ka Kaija tik liela un jau gatavojoties beigt kolledžu. Viņš tai novēlēja vislabākās sekmes. Natis pateicās par saini, ko biju izsūtījusi, bet lūdza, lai vairāk nesūtītu; viņš varot iztikt. Mums droši vien pašam daudz izdevumu, sevišķi sakarā ar Kaijas skolas vajadzībām. Bez tam, viņam esot neērti, jo nevarot mums nekā atlīdzināt. Vai drīkstot atsūtīt vismaz dažas grāmatas?

Kā viņam gājīs? Nu, visādi. Vēstulē nevarot visu izstāstīt; es pati varot apmēram iedomāties. Galvenais, ka veselība turoties, un ka esot atkal mājās. Jācerot, ka turpmāk būšot arvien labāk. Uz manu otru jautājumu, kas man bija vistuvāk sirdij, Natis atbildēja ļoti nenoteikti — acīm redzams, tā, lai cenzūra nevarētu pieķerties — jā, protams, jauki būtu atkal redzēties, tikai esot grūti iedomāties, kā tas varētu notikt — tik daudz kas mūs šķīrot, ne tikai kilometru tūkstoši vien... Un viņš atkal pieminēja Kaiju: viņš to droši vien nemaz nepazītu. Vai nevarētu atsūtīt kādu uzņēmumu?

Tas bija viss.

Neesmu šo vēstuli nevienam rādījusi, arī Maksim ne. Viņš zina, ka esmu to saņēmusi, un nekā nējautā. Vēstules tagad jau tik parastas — visi sarakstās ar dzimtenē palikušajiem, sūta saiņus. Jau dzird žēlojamies, cik dārgi tie izmaksā. Ļaudis ātri aprod ar visu. Daži jau sūrojas, ka atrodoties par daudz radu un paziņu, kas gaidot saiņus, un viens otrs saņēmējs jau kļūstot tik nekaunīgs, ka pats noskaitot lietas, ko gribot saņemt: nesūti pārtiku un vecas lupatas, sūti nailona zeķes un pildāmspalvas, tās vieglāk izvērtēt... Vēstules? Ko nu par tām — nemaz vairs nevar paspēt atbildēt... Zobgolis Linards Ķelpšs esot teicis: Ko jūs brīnāties, vai nezināt, ka tagad esat Amerikas onkuļi? Laiks pierast.

Tik daudz kas mūs šķir, ne tikai kilometru tūkstoši vien...

Kas vēl mūs šķir, mīļo Nati? Nezinu vairs, ko domāt. Esmu tumsā un tukšumā. Dzirdu tavu balsi, bet tā tāla un sveša. Kas tev noticis? Kur esi aizgājis? Vai tu man pārmet, ka aizbēgu no dzimtenes, negaidīju tevi mājās? Ka aizvedu Kaiju? Vai nezini, ka bēgu, lai pati glābtos, vedu Kaiju projām, lai viņu saglabātu?

Viņam varbūt tā nelielas. Kā lai zinām, ko par mums domā viņi, dzimtenē palikušie? Vai viņi mūs saprot? Natis nesaprot. Viņš vaino mani, ka esmu aizbēgusi un aizvedusi Kaiju no dzimtenes un viņa — tik tālu, ka mums vairs nav ceļa atpakaļ.

Nevaru Natim atļaut tā domāt. Man kaut kas jādara. Kā lai dzīvoju, ja viņš tā domā? Man nebūtu miera ne dienu, ne nakti.

Kas ir kilometru tūkstoši? Tev tie varbūt liekas nepārvarams šķērslis; esmu tos jau reiz nobraukusi un zinu. Tas nav nekas liels. Kāda diena lidmašīnā, varbūt drusku vairāk, varbūt mazāk.

Polinga kundze paceļ gaišās acis ar aso skatu: Olga, darling — bet jūs taču esat savu atvaļinājumu izlietājuši. Jums vairāk nepienākas, un vispārīgi, ziniet, tā tikai laipnība no manas puses, atzinība par krietnu darbu — likums to nenosaka... Jūs runājat par bezalgas atvaļinājumu? Tā cita lieta... Jūs esat laba strādniece, es gribētu jums nākt pretī. Vai jums kāda nopietna vajadzība? Mazs ceļojums... apciemot tuvi-

niekus... tā, tā... divas vai trīs nedēļas? Nu labi, padomāšu. Atgādiniet man to pēc dažām dienām. Brīvu pēcpusdienu šodien? Jā, protams, lūdzu. Izņēmuma kārtā šoreiz to neatskaitīšu jums no algas.

Adresei vajadzētu būt telefona grāmatā. Jā, tepat — tas ir tālu, bet ar autobusu tikšu vēl laikā. Katrā ziņā jātiek šodien, rīt sestdiena, kantorī būs slēgti, un līdz pirmdienai nevaru gaidīt. Kāpēc autobuss nenāk? Varbūt te nemaz vairs nepietur? Te tik jocīgi autobusi, maina maršrutu un laiku bez kādiem paziņojumiem — pieturas vietās nav braucienu plāna... kā lai zinu, vai negaidu veltīgi? Nē, citi arī gaida, resna nēģeriete ar diviem bērniem zem plata lietussarga. Ak jā, līst lietus. Bet laiks silts, nav vēja. Varbūt vajadzēja aizbraukt mājās, uzvilkt lietusmēteli. Mati salīs, Polinga kundzei nepatīk, ka... Autobuss nāk.

Kāda dīvaina dunoņa, it kā brauktu pār tiltu... visu laiku. Un tai cauri augsta, dziedoša skaņa kā vējš tālruņa stieplēs. Autobuss svaida un krata... drusku sāp galva... jācer, ka nebūšu saaukstējusies, tas būtu muļķīgi. Ziņot Natim vai neziņot? Vai viņš priecātos? Vai mēģinātu mani atrunāt? Līst arvien stiprāk. Nekas, drīz pāries, tikai tāda sīpa, migla no jūras.

Tam jābūt nākamā namā. Jā, tepat. Nav nekā bīstama — izskatās kā kādas apdrošināšanas aģentūras vai advokāta kantorī. Viņi taču runās angļiski, vai ne? Divi vīrieši sarunājas, it kā mani neredzētu. Man brītiņu jāgaida.

— Ko varu jums palīdzēt? Aizdomīgs skatiens caur aceņu stikliem, izruna ar akcentu; balss vēsa, bez parastās amerikāņu laipnības un iztapības, it kā teiktu: Man nav laika, ko jūs gribat?

— Uz Latviju? Rīgu? Kādā nolūkā?... Tā... Jūsu tautība?... Nodarbošanās?... Izpildiet anketu... Vai varu te apsēsties? Jā, sēdiet. Cik daudz jautājumu — vai zināšu uz visiem atbildēt? Kaijai veiktos vieglāk un ātrāk, bet Kaija nedrīkst zināt; vēl ne. Ko rakstīt, patiesību, vai kaut ko izdomātu? Vienalga, man nav, ko slēpt. Roka dreb, tā nevaru rakstīt; man jābūt mierīgai, citādi viņiem liksies aizdomīgi...

Vīrieši atkal sarunājas savā starpā, noliekušies pār

papīriem, mani neievērodami. Varbūt viņi tikai izliekas? Es taču tikšu ārā, man neviens neuzbruks, durvis pēkšņi neaizslēgs? Savādi, ka nav neviena apmeklētāja, tikai es viena.

Vīrietis nevēlīgi paskatās anketā, nomet pie citiem papīriem. Vai dabūšu atļauju? Kādu atļauju? Es domāju, vīzu. Mēs nezinām. Jūs saņemsit paziņojumu. Pēc divām nedēļām. Vai trim, vīrs ar acenēm atbild, neskatīdamies manī. Vai nevar ātrāk? Nē. Varbūt ilgāk.

Divas, trīs nedēļas... Ja būtu zinājusi, būtu varējusi atnākt agrāk, nebūtu jāgaida. Kā to sagaidīšu — tik ilgi... Lietus pārgājis, migla sāk izklist. Apstājos pie skatloga ar spoguļi. Sieviete darba drēbēs, bālu seju, iekritušām acīm, mitriem, salīpušiem matiem. Nemaz nezināju — nevajadzēja tā iet. Ko viņi par mani domāja? Vai es viņiem neizskatījos aizdomīga? Varbūt par mani jau ievāc ziņas. Lai, man vienalga.

Liels logs ar krāsainām kartēm, skaistu lidmašīnas modeli. Brūna havajiete ar ziedu vītņi uz krūtīm. Leilani... Sarkans templis: Visit Japan now. Jauns vīrietis pastumj krēslu, smaida kā saulīte. Varbūt viņš nupat pārbraucis no atvaļinājuma Havajā. Lūdzu, kundze? Informāciju par lidojumu — jā, protams! Ar lielāko prieku. Cik maksātu turp un atpakaļ uz... piedodiet, kā jūs teicāt? Rīgu [Latvijā? Viņš paberzē zilganu, vīrišķīgu zodu. Redziet, mums ir tieša pasažieru satiksme ar Stokholmu. Vai, ja vēlaties, varat lidot līdz Berlīnei. Tālāk — mēs varētu noskaidrot — vai arī jūs redzētu uz vietas... Kā vēlaties, kundze... Līdz Stokholmai? Lūdzu! Acumirkli. Tūlīn. Jūs gribēsīt lētāko biļeti, tūristu klasē, vai ne?... Ja nedomājat palikt ilgāk kā divas nedēļas un braucat ne vēlāk kā martā, varat izmantot ekskursiju atlaidi... Un ja nevēlaties apstāties Ņujorkā, es jums ieteiktu lidot pār Ziemeļpolu... no Los Angeles uz Kopenhāģenu... atkrīt nodoklis, 19 dolaru 80 centu... Cik? Tūlīn... No šejienes līdz Stokholmai... round trip... 708 dolari 50 centu. Tas būtu vislētākais. Uz Berlīni?... Drusku vairāk... acumirkli... jā, 719 dolaru 20 centu. Kad vēlaties lidot, kundze?... Vai drīkstu sagatavot biļeti? Ak tā, jā, protams... kā vē-

laties. Vai jums jau ir pase — amerikāņu pase? Nē?... Mēs jums varētu palīdzēt nokārtot formālītātes. Atstājiet savu vārdu un adresi, kundze, mēs jums labprāt piesūtīsim visu vajadzīgo informāciju. Nē, par to nekas nav jāmaksā.

— Olga... O-s-i-t-i-s? Neparasts vārds, vai ne? Ko tas nozīmē, ja drīkstu jautāt? Tam taču nav sakara ar kādu slimību, ko? Ositis... bursitis... prezidenta slimība! Mēs, vienkāršie mirstīgie, gan biežāk sirgstam ar maka slimību — pirsitis — vai ne? Ha, ha, ha! Nu, nenemiet ļaunā, es tikai jokoju... You are welcome. Any time... it will be a pleasure. Viņš pieceļas un paklanās. Havajas smaids mani pavada līdz durvīm.

Pase — tas būs lielākais šķērslis. Es viņam ne-teicu, ka vēl neesmu Amerikas pavalstniece. Kaija ir — un gribēja, lai es arī eju, bet man tas nelikās svarīgi. Cik muļķīgi — nu, nevarēju taču paredzēt, ka tas būs vajadzīgs. Ko nu lai daru? Nevarēju taču braukt ar savu veco Latvijas ārzemju pasi — uz turieni nekādā ziņā... Cik ātri varētu dabūt pavalstniecību? Jāpajautā Kaijai. Varbūt vēl paspēšu.

Cik viņš teica, 708 dolari? Un no Stokholmas līdz Rīgai? Teiksim, simtu. Kopā astoņi simti. Nebūtu pārāk daudz — bet kur tos lai ņemu? Man ir... apmēram sešdesmit... mēneša laikā varētu atlicināt vēl piecdesmit, sešdesmit... Astoņi simti... astoņi simti... man tie jādabū. Bet kur, no kā? Vai Polinga kundze aizdotu? Nē, tik daudz laikam gan ne... Maksis aizdotu, noteikti... bet viņam pašam nav naudas. Vienalga, aizņemšos no kādas krājaizdevu sabiedrības, kaut arī tur jāmaksā augsti procenti. Žēl, ka aizmirsu pajautāt, vai biļeti nevar dabūt uz nomaksu. Esmu lasījusi sludinājumus: fly now, pay later. Desmit procentu tūlīn, atlikumu divu gadu laikā. Desmito daļu, tas būtu astoņdesmit dolaru — tīrais nieks! Šā vai tā, to nokārtošu — ja tikai nebūtu kavēkļu ar pasi...

— Pavalstniecību? Kaija jautā. Skaidrs, to tev jau sen vajadzēja, mām. Nesaprotu, kāpēc nenāci pērn, reizē ar mani. Nu tev droši vien būs jāgaida. Šodien par vēlu, rīt piezvanīšu, tad redzēsim. Pēkšņi viņa

paskatās drusku aizdomīgi: Kāpēc? Vai tu domā mainīt darbu?

— Nē... man negribas teikt, bet galu galā, kāpēc lai slēpju? Varbūt Kaija man varēs palīdzēt. Gribu izņemt pasi.

— Tu gribi kur braukt? Kaija ieplēš tumšās acis un noliek karoti blakus šķīvim. Uz kurieni?

— Varbūt braukšu uz Latviju. Ciemā pie tēva.

Brītiņu klusums. Liekas, viņa nedomā par maniem vārdiem, drīzāk par mani pašu. Cik savādi spīd Kaijas acis.

— Māt, vai tu esi vesela? Ko tu runā — uz Latviju?

— Kāpēc lai būtu nevesela? Kas tur tik sevišķs? Ja tu tēvu mīlētu, tu pati gribētu. Četrpadsmit gadu neesmu viņa redzējusi... un... ir lietas, ko vēstulēs nevar izstāstīt. Vienkārši gribu viņu redzēt. Nebaidies, es tur nepalikšu. Tikai divas nedēļas — pēc pāra nedēļām būšu atpakaļ. Tik ilgi tu vari iztikt bez manis.

— Vai tu droši zini, ka tiks atpakaļ?

— Kādēļ ne? Ja būšu Amerikas pavalstniece... ar Amerikas pasi. Amerikāņi brauc turp, un zviedri... neviens nav aizturēts.

— Bet latvieši, māt — latvietis neviens vēl nav tur bijis.

— Nu, tad būšu pirmā.

Kaija brītiņu domā.

— Vai tēvs tevi aicina?

— Nē... es pati...

— Vai nebūtu labāk, ja tu vēl pagaidītu? Ja citi būtu braukuši un atgriezušies, ja tēvs rakstītu, ka var braukt, es nekā neteiktu. Bet tā...

— Man vienalga. Es nebaidos.

Pēkšņi Kaija pieceļas un pieliek roku man pie pieres.

— Māt, tu neesi vesela. Tev galva deg kā ugunī. Lūdzu, māmiņ, ej tagad gulēt. Parunāsimies par to rīt.

Esmu ļoti nogurusi. Jā, varbūt arī drusku saaukstējusies. Kaijai būs taisnība, nežēlīgi sāp galva. Spilvens vēss un mīksts, aizvēru acis, gribu atpūsties un domāt. Kaija prātīga meitene, viņa baidās par mani.

Bet viņa nezina. Man apnicis gaidīt. Četrpadsmit gadu esmu pacietīgi gaidījusi — cik tālu esmu tikusi? Domas, ilgas nelīdz — viens solis īstenībā ir vairāk nekā tūkstoš jūdžu sapņu lidojumā... Darīt! Tagad gribu ko darīt. Neprātīga? Kas par to? Diezgan ilgi esmu bijusi prātīga — par daudz prātīga. Gulta šūpojas, peldu vieglā miega laivā. Kaut kas klusu šalc, dun kā tājš ūdenskritums. Smalka, augsta skapa... sudraboti metalla smiekli... vai nezvana telefons? Vai nevarētu Natim piezvanīt pa ālruni? Jāpajautā centrālē. Vai kāds nestāv gultas galā, kāds svešs vīrietis, aizdomīgu skatu, bieziem aceņu stikliem. Kādā nolūkā?... Jūsu tautība, nodarbošanās? Redzēsim pēc divām vai trim nedēļām. Mums jānoskaidro jūsu vīra personība. Pagaidām mēs jūs arestējam... Laiva piepeld krastā, iestieg dūnās.

Man ir viegli un labi, varbūt esmu drusku gulējusi. Vēl negribas celties. Esmu tumsā, bet pa durvju spraugu spīd gaisma. Kādam jābūt dzīvojamā istabā.

— Viņa varētu aizbraukt nevienam nezinot, saka Maksis, un viņa balss dreb: viņš ir ļoti norūpējies. Kamēr jūs neesat mājā.

— Nedomāju vis, Kaija atbild. Tās ir tīrās muļķības, vairāk nekas. Viņa nekur neaizbrauks. Pirmkārt, paietu mēneši, kamēr viņa dabūtu pasi — un otrkārt, krievi viņai nekad nedos vīzu uz Latviju. Pat ja viņai būtu nauda ceļojumam — —

— Neesiet tik droša, Maksis domīgi saka. Izmisuma spēkiem var daudz ko izdarīt.

— Nē, to ne, Kaija atbild. Par to neraizējos nemaz. Raizes man dara kas cits... pavisam kas cits.

Viņi runā vēl, bet tik klusu, ka dzirdu balsis, bet nesaprotu vārdus. Maksis šķiet ļoti norūpējies, un Kaijas balsī ir nemiers.

Man nāk smiekli, bet esmu tik gurdena, ka negribas ne kustēties, ne domāt. Ko viņi raizējas par mani? Kas tad noticis, ko esmu izdarījusi? Aizgāju apjautāties, ievācu ziņas par kāda ceļojuma iespējām, tas viss. Man ir kāds nodoms, jā — un ceru, ka tas izdosies. Ja ne — nu, tad vienkārši nekur netikšu. Gribu tikai mēģināt, lai redzētu. Kas tur ļauns? Esmu gluži prātīga un zinu, ko daru.

Modinātājs zvana — jau laiks celties? Esmu vēl

gurdena, bet galva skaidra. Ja gribu drīzumā ņemt atvaļinājumu, tagad nevaru slimot. Kaija uzvāra kafiju un paēd azaidu; man nav ēstgribas. Vai tu skaidri zini, ka varēsi strādāt? Kaija jautā. Vai nevajadzētu izmērīt temperatūru? Nē, mana piere vēsa, rokas drīzāk aukstas nekā karstas. Neraizējies, viss kārtībā. Vakarā iešu agrāk gulēt.

— Nu, kā tad paliek ar atvaļinājumu? jautā Polinga kundze. Es pārdomāju. Jūs varat dabūt divas nedēļas; ja vēlaties, trīs. Un divas nedēļas jūs saņemsit algu — došu jums tās uz nākamā gada rēķina. Es jums uzticos, Olga. Trešā nedēļa būtu bez algas.

— Paldies, kundze. Jūs esat ļoti laipna. Es... vēl skaidri nezinu, kad braukšu. Paies kāds laiks, kamēr dabūšu pasi. Varbūt tik drīz vēl netikšu.

— Tikai nenovilciniet līdz pavasara sezonai, kad mums visvairāk darba. Tad jums atvaļinājumu nevarēšu dot.

Cik garā diena — liekas, tai nekad nebūs gala. Reizēm nemaz nejūtu, kas ap mani notiek; reizēm strādnieču tērzēšana un joki griežas ausīs kā žagatu ķērcieni. Polinga kundze garām staigājot šad tad paskatās uz mani. Viņa būs ievērojusi, ka strādāju paviršāk nekā parasts. No tā drusku cieš veikala intereses. Man jāsaņem.

Tiklīdz beidzu, steigšos uz Immigrācijas un natūrālizācijas iestādi. Gribu iesniegt lūgumu pavalstniecības lietā. Bet esmu par vēlu, birojs slēgts. Tad atceros, ka Kaijai vajadzēja fotogrāfiju. Atrodu foto darbnīcu, bet arī tā slēgta. Vai man jālūdz brīvdiena fotogrāfiju dēļ? Cik nejēdzīgi, ka visur vienāds darba laiks — kad esmu brīva, viss slēgts. Beidzot atrodu foto nodaļu kādā lielā preču namā, kas atvērts līdz vakaram. Jā, viņi zina, kādus uzņēmumus man vajag, viņiem pietiek ar to, ka dzird valodu, kādā runāju. Mani apsēdina starp spuldzēm un uzņem. Fotogrāfijas būs gatavas pēc trim dienām.

Kaija jau mājā, rīkojas virtuvē. Saožu zirņu viruma smaržu. Varbūt viņa vēl raizējas par mani, tāpēc šovakar steigusies agrāk mājās.

Uz galdiņa pasts — divi sūtījumi no Latvijas: neliels sainītis un vēstule. Sainītis adresēts Kaijai; viņa to jau atraisījusi. Natis atsūtījis divas grāmatas.

Tās ir gaiši brūnos vākos un apdarē atšķīras no grāmatām, kas iznāk šeit. Rainis jaunatnei un V. Plūdonis, dzejas un prozas izlase. Mums jau ir visi iznākušie Raiņa kopotu rakstu sējumi, arī Plūdonis, bet nekas, izlasīsim vēl reiz. Esmu pārlicināta, ka arī Kaija izlasīs grāmatas, ko tēvs sūtījis.

Vēstule arī — šī liekas bagāta diena. Vai šoreiz Natis nepastāstīs ko vairāk?

Bet — tas nav viņa rokraksts. Savādi — kas cits man varētu rakstīt? Sūtītāja adrese otrā pusē: Sofija Osīte, Rīgā, Sarkanarmijas ielā...

Sofija — Anatola māsa? Pirmajā mirklī man duŗas acīs uzvārds: Osīte — tātad viņa vēl neprecējusies. Nu jau viņai jābūt krietni gados... Ko viņa grib — šī savādā, aukstā sieviete, ar ko nekad neesmu varējusi sirsnīgi iedraudzēties. Vienmēr man licies, ka viņa man skauŗ Nati, skauŗ mūsu laimi — un slepeni vēlē man ļaunu. Ko viņa raksta?

Atplēŗu aploksni, pieeju pie loga izlasīt. Dzirdu, ka Kaija virtuvē liek uz galda naŗus un karotes.

— Tu jau mājā, mām? Lūdzu, vakariņas gatavas.

Skaidri, vienādi burti, taisnas rindas — viņa raksta kā daždien skolotāja.

„Sveicināta, Olga! Man nav viegli rakstīt šīs rindas — — — —“

DIVDESMITĀ NODAĻA

(Maksimiljans Rupeika)

Nekad neesmu redzējis tik biezu miglu — īsts „zirņu virums,“ kā saka vietējie. Varbūt tā nav biezāka kā citām reizēm, tikai liekas ļaunāka, jo pats esmu neziņā un kā apmaldījies; arī iekšēji taustos kā miglā.

Jūra pārvērtusies kūpoŗā viras katlā un noslīcinājusī pilsētu sutā. Lietus nelīst, bet gaiss tik mitrs, ka varētu izgriezt, un ielas bruŗis spīd melns. Migla nomierina, ja var tai paļauties, tāpat kā snauda; trokŗņi

šķiet tālāki, mašīnas iznirst blakus vai pretī, bālganām spuldzēm kā mēness aiz mākoņa, un tūliņ pazūd — draudīgs tikai viens mirklis, un dažkārt arī tas paiet nemanīts.

Apsolīju Kaijai vakarā atnākt, lai gan zinu, ka viņa pati būs mājās. Nezinu, vai vajadzētu iet, Olga būs darbā nogurusi, varbūt gribēs atpūsties. Ar Kaiju man nav daudz ko runāt — tikai par māti, un arī, liekas, viss izrunāts. Nekas, pasēdēšu brītiņu un iešu mājās. Man tā kā tā nebūtu miera, ja nezinātu, kā Olgai šodien klājas. Vakar Kaija mani gluži pārbiedēja ar savu stāstu; liekas tik neticami, ka Olga tiešām gribētu braukt turp. Meitenei taisnība, viņa nekur netiks, bet vai tā viņai nebūs jauna vilšanās? Kā viņa to pārcietīs?

Pulkstenis pusseptiņi, bet miglas dēļ tumšs kā naktī. Osīšu māja šķiet sarāvusies mazāka, pieplakusi zemei — ja logi nebūtu gaiši, aiz kokiem būtu grūti ieraudzīt. Savādi, durvis vaļā, ir taču vēss? Pēkšņi man uzbrūk aušīgas bailes — vai kas noticis?

Esmu uz lieveņa kāpnēm, kad pretī izskrej Kaija, kailu galvu, mēteli uz pleciem.

— Maksī! viņa sauc. Vai neredzējāt māti?

— Nē... kur... vai viņa —

Kaija man garām noskrej lejā, paskatās apkārt, apstājas.

— Viņa tikko izgāja... Nupat, priekš dažām minūtēm. Jūs viņu nesatikāt?

— Nē. Neviena.

— Tad viņa būs aizskrējusi uz citu pusi. Kaija pieķeras man pie rokas. Maksī, mīlais — nāciet, meklēsim, viņa nevar būt tālu... Mums viņa jāpanāk.

Mēs skrejām.

— Kas viņai notika? Kur viņa gribēja iet?

Kaija turas man līdzī un runā aizgūtnēm, paklusu, lai nepievērstu uzmanību.

— Nezinu. Vienkārši aizskrēja, neteikusi ne vārda... Māte bija ļoti uztraukta — ne uztraukta, bet... lāgā nezināja, ko darīja. Man liekas, ka viņai...

Jā, man arī bailes; spējas, negantas bailes. Drīz esam ielu krustojumā. Ko nu? Miglā pat neredzam nozarojumu uz abām pusēm. Divas spuldzes tikko saskatāmas biežajā, pelēkajā krēslā. Sasodītā migla...

— Maksi, ejiet jūs pa labi, es iešu pa kreisi. Viņai jābūt tepat tuvumā. Steidzieties, lūdzu!

Kaijas šaurais stāvs nozūd. Brītiņu aiz muguras dzirdu viņas vieglos, ātros soļus, tad tikai savu elpu. Vai neskreju par ātru? Tā varu paskriet Olgai garām. Reti gājēji nāk pretī. Šķiet, katra sieviete varētu būt Olga, nezinu pat, kā viņa ģērbusies. Jautāt kādam? Nevienš nebūs ievērojis, visi steidzas, ierāvuši galvas apkaklēs — tādā laikā neskatās apkārt. Mašīnas ripo garām spokainā virknē, pret namu blokiem ātri, ielu krustojumos lēnām, meklēdamas ceļu kā kukaiņi tumsā kvēlojošiem taustekļiem. Man slīd kājas uz mitrās ietves, tikko nepaklūpu.

Atkal ielu krustojums; atkal neziņa. Skreju taisni, uz labu laimi. Vairs neticu, ka Olgu atradīšu. Viss tik nereāli, gandrīz kā murgos; brīžiem nezinu, kur esmu, kāpēc skreju. Ja viņa kur apstājusies, droši esmu pagājis garām. Vajadzētu saukt, kliegt; mitrais miglas klusums mani slāpē; trūkst elpas. Apstājos un skatos apkārt; nav nekā — tikai gaišāki un tumšāki plānkumi kā dobēm un bedrēm izrobots tuksnesis. Vajadzētu griezties atpakaļ; varbūt Kaija jau atradusi māti. Nē, tad viņa sauktu. Kaija pati pazudusi, noslikusi miglā, viņu atrast man nebūtu vieglāk kā Olgu. Liekas, ka esmu pazaudējis viņas abas, ne tikvien šovakar, krēslainajās ielās, miglainu stāvu zūdošās rindās, slapji šļakstošu soļu gaistošā troksnī, bet kādā citā miglainā, bezgalīgā telpā, kur visam jāpazūd; gaišais, siltais stūrītis, kur kādu laiku bijām kopā, jutām dvēseļu tuvumu, tērzējām, lasījām dzesjas, nogrimis tālu aizmugurē, izdzisis kā pamests ugunskurs; varu griezties atpakaļ, bet to vairs neatrādīšu. Viss nogrimis šai pelēkajā, bezveidīgajā, aukstajā miglā... Bet nevaru nostāvēt arī uz vietas; skreju tālāk.

Plata iela, gaišāka par citām. Gandrīz man virs galvas satiksmes ugunis. Tai jābūt labi zināmai vietai, bet tagad tik sveša, it kā te nekad nebūtu bijis. Motori dūc īgnā pacietībā gaidot — tad mainās signāls, mašīnas lēcienā metas uz priekšu, nē, vairs netikšu pāri, jāgaida. Man uzbrūk dīvaina nepacietība, it kā no šī īsā mirkļa atkarātos, vai Olgu panākšu vai ne —

ir tā, it kā nupat būtu viņai uz pēdām, bet tai mirkli aizvērtos kādi tumši vārti... tad es viņu ieraugu.

Kaut arī ielu krustojumā diezgan gaišs, neredzu viņas stāvu, tikai kādu kustību, pleca, gurna līniju mašīnas starmeša zemajā gaismā, bet ar to pietiek. Zinu, ka tā Olga — viņa lēnām, drusku grīlodamās iet pāri ielai, drusku par vēlu, signāluguns jau sarkana, bet tā viņai virs galvas, viņa to neredz. Tomēr, viņa tiks pāri, redzamība vāja, braucēji uzmanīgi — viņa jau ir ielas vidū, mašīnu virkne skrej gaļām, viņu neskarot; viņas tumšais stāvs uz brītiņu aiz tām nozūd, nu viņa pāriet ielas otrā pusē...

Kāda mašīna bremzē, ieķērcas, aizsmakusi taurē, straumē ielas otrā pusē iemetās mazs mežģis — ak Dievs — es metos taisni turp, tikai viens divi lēcieni — kāds man iesit pa gurnu, nikns kliedziens — man tādas dusmas uz kavētāju, ka varētu sist, gribu spert ar kāju, bet tas tikai kādas mašīnas dubļu aizsargs... kāja truli iesāpas un savādi dreb, tas nekas — esmu pāri, nākamā mirkli Olga man rokās.

Krēslā ap mums lokās daži stāvi, pāris mašīnu apsturētas. Kāds izvilcis piezīmju grāmatiņu, kaut ko jautā un raksta; otrs ar kabatas bateriju rāda gaismu. Vecāka sieviete hysteriski taisnojas. Baterijas gaismā paspīd sirmi mati, spilgti krāsotas lūpas, balts kabatas lakatiņš.

— Bija zaļš, viņa nepareizi šķērsoja ielu. Neesmu vainīga, mana meita var apliecināt. Un es viņai neuzbraucu virsū, tikai aizķērās mētelis un viņa pakrita. Redziet, te...

— Neuztraucieties, kundze, atbild mierīga vīrieša balss. Neviens jūs neapvaino. Jūsu braukšanas atļauju, lūdzu.

Olga man rokās, aiznesu viņu līdz ielas malai, apsēžos uz ietves; turu viņu klēpī. Esmu aizkūsis, bet laimīgs: nojauta man saka, Olgai nekas nekait. Locēkļi veseli, neredzu nekāda ievainojuma. Liekas, Olga tikai nobīlī pagtbusi. Dzirdu, ka viņa mierīgi elpo. Lūkoju sataustīt pulsu, bet uztraukumā tas man neizdodas.

— Vai jūs esat ārsts? jautā policists.

Papurīnu galvu: Nē, tikai viņu pazīstu.

Policists saka kādam, kas stāv turpat blakus: —

Lūdzu, aizej līdz drogu veikalam, Bil, un izsauc ātrās palīdzības mašīnu.

Man gribētos Olgu tūlīņ vest mājās; bet varbūt tā labāk. Lai ārsts viņu iepriekš izmeklē.

Kņada ap mums pamazām norimst. Olga pagriež galvu, atspiežas uz elkona un lūko piecelties, bet liekas, viņai pietrūkst vai nu spēka vai uzņēmības. Viņa atspiež galvu man pie pleca un paliek mierā.

— Olga... vai tev kas sāp? es jautāju. Vai neesi sasitusies?

Nekad neesmu viņu tā uzrunājis, bet šai brīdī liekas, būtu smieklīgi viņu uzrunāt ar jūs. Esam palikuši divi vien miglainajā pilsētā, vakara krēslā; man nav pasaulē tuvāka cilvēka par viņu. Policists vēl sarunājas ar cilvēkiem mašīnās. Tad tās aizbrauc.

Olga nekā neatbild. Liekas, viņa nav dzirdējusi manu jautājumu. Aptaustu viņas roku. Tā ir silta un drusku mitra, varbūt no dubļiem.

Sirēnu var dzirdēt aiz vairākiem namu blokiem. Liekas, mašīna maldās, miglā meklējama ceļu uz šejieni. Nē, es tikai to neredzu; tā tuvojas arvien ātrāk, neganti gaudojot, it kā dzīdama visus nost no ceļa. Tad tā ir klāt. Olgu apgulda uz nestuvēm un iebīda mašīnā.

Jā, varu braukt līdz. Apsēžos blakus šoferim.

Esmu atkal noraizējies un nedrošs; Olga izņemta man no rokām, ar viņu rīkojas citi, bez manas ziņas.

Līdz slimnīcai nav tālu.

Redzu Olgu vēl tikai īsu brīdi, kamēr sanitāri iebīda ratiņus liftā. Man jāpaliek slimnīcas gaitenī. Pasaucu māsu.

— Vai te ir kāds ārsts?

— Jā, interns.

— Kad varēšu ar viņu runāt?

— Pēc pusstundas, kad slimniece būs izmeklēta.

Gaitēna galā, netālu no durvīm, atrodu tālruņa kabīni. Iemetu desmit centu, uzgriežu Osīšu numuru. Vai Kaija būs mājās? Nezin kāpēc man liekas, ka viņa vēl maldās pa miglainām ielām, veltīgi meklējot māti. Nē, man atbild sievietes balss.

— Kaija?

Viņa tūlīņ pazīst manu balsi.

— Vai atradāt māti?

— Jā...

— No kurienes jūs zvanāt?

— No slimnīcas. Mazs nelaimes gadījums, jūsu māmiņa pakrita... Nē, nedomāju vis... Vismaz nav grūti ievainota. Ārsts pašreiz izmeklē.

— Kādā slimnīcā?

Nemaz nezinu, kā slimnīcu sauc un kur tā atrodas. Man atkal jājautā mātai.

Kaija tikko noklausās adresi.

— Tūliņ būšu pie jums.

Un viņa nomet klausuli.

Māsa mani aicina kantorī, kur jāuzdod dati par slimnieci. Daudz jautājumiem nezinu atbildes. Bet tad arī Kaija ir klāt, un atbild manā vietā. Pa starpām viņa šo to man jautā par nelaimes gadījumu. Esmu pārliecināts, ka Olgu slimnīcā nepaturēs un tūliņ pēc izmeklēšanas varēsīm braukt mājās.

Interns ir jauns cilvēks patumšu seju, japāņa vai filipīnieša vaibstiem. Viņš runā mīkstā, klusā balsī ar nelielu akcentu.

— Nekas nav laužts, viņš saka, un nav nekādu ārēju ievainojumu, atskaitot mazu ieskrambājumu galvā, zem matiem. Nedomāju, ka tas nopietns. Mēs tomēr izdarīsim x-staru uzņēmumu. Kas ir viņas ārsts? Dr. Arnolds Sīmansons? Māsa, lūdzu pierakstiet. Mēs viņam paziņosim. Atnāciet rīt pēc pusdienas.

— Vai viņa nevar tūliņ braukt mājās? Kaija jautā.

Jaunais ārsts atbild: — Neteikšu, ka nevar. Bet tas būtu neapdomīgi. Ja apdrošināšanas sabiedrībai vajadzētu pilnīgu izmeklēšanas datu, būtu labāk, ja jūsu ārsts šeit, uz vietas — —

— Vai varam viņu redzēt? es jautāju.

— Jā, protams, uz īsu brīdi. Bet tagad labāk lieciet viņu mierā. Viņa pašreiz ir... mazā šoka stāvoklī... tas pāries. Uz redzēšanos rīt.

Jaunais ārsts aiziet pa gaiteni.

Pēc brīža māsa mūs ieved istabā ar divām goltām. Viena tukša, otrā guļ Olga. Viņa aizvērusi acis un mierīgi elpo. Brīdi iepriekš man likās briesmīgi, ka Olgu grib paturēt slimnīcā; nu, redzot, cik mierīgi viņa guļ, man liekas, ka tas prātīgi darīts. Protams,

Olgai nekas nekait; tad jau arī slimnīcā viņai nekas nedraud. Lai viņa līdz rītam atpūšas un nomierinās.

Mazs ieskrambājums, bet ārsti ir uzmanīgi; tas tomēr nelaimes gadījums. Varbūt viņa dabūs no apdrošināšanas sabiedrības atlīdzību.

Kaija pieiet pie gultas un britiņu pastāv, noliekušies pār māti. Liekas, viņa ir apmierināta. Māsa gaida pie durvīm.

—Mēs kantorī atstājām tālruņa numuru, Kaija aizejot saka. Jūs taču piezvanīsit, ja kas gadītos, vai ne, māsiņ?

— Jā, katrā ziņā.

No slimnīcas iznākam gluži labā omā, priecīgi, ka nav nekas ļauns. Man Kaijai sīki jāizstāsta, kā viss noticis. Man arvien vēl nav ne jausmas, kur atrodos, bet Kaija zina ceļu. Neesot tālu; ejam kājām. Migla vēl nav izklīdusi; drusku liš. Tumsā pilsēta šķiet atkāpusies, nami izklīduši. Ejam pa bezgalīgu klajumu, kur cits citu dzen kūpošas miglas vāli. Ceļas vējš; varbūt laiks drīz noskaidrosies.

Kāja savādi stīva, un kad pieduroš gurnam ar roku, sāp. Man vēl šobrīd dusmas uz auto, kas mani tik nekaunīgi pagrūda, gluži kā suns ar purnu. Varbūt vajadzēja palūgt jauno ārstu, lai paskatās... Muļķības; nav jau nekas. Sāpes nav asas, drīzāk kut, tā ka jāsmejas.

— Nāciet iekšā, Rupeikas kungs, uzvārišu kafiju.

Esam pie Osīšu mājas; bez Kaijas nebūtu to ieraudzījis. Jā, tase kafijas derētu. Cik pulkstenis? Vēl agrs, tikko pāri astoņiem. Nezinu kāpēc man liekas, ka vajadzētu būt daudz vairāk.

Esam gandrīz jautrā omā, kā allaž pēc veltīgām izbailēm. Kaija uzgriež gāzi, ieber kafiju katliņā, veikli uzliek traukus galdā.

— Tagad pastāstiet, kā tas gadījās, es jautāju. Kur jūsu māte gāja... es nekā nesaprotu. Kas te notika, kāpēc viņa — —

Man vēl prātā Kaijas platās acis, bailēs drebošie vaibsti, izskrejot man pretī uz lieveņa kāpnēm.

Pēkšņi viņa kļūst nopietna. Atbilde skan neveikii, vilcinoties.

— Es arī nezinu... tas ir, nesaprotu, kāpēc viņa

skrēja projām. Mēs drusku... bet viņai nebija iemesla...

Man rodas pēkšņas aizdomas: — Jūs saķildojāties?

— Nu, kā to ņem. Māte pēdējā laikā tik nervoza, tik jutlīga. Nemaz nesaprot jokus. Jūs zināt... nē, nezināt vis. Jūs nevarat iedomāties... Viņa saņēma kādu vēstuli, nepatīkamas ziņas...

Kaija brītiņu apdomājas. Liekas, viņa apsver, teikt vai neteikt; tad izšķiras.

— Galu galā tur nav ko slēpt. Jūs jau esat tikpat kā ģimenes loceklis; droši vien māte pati jums pateiktu. Biju virtuvē, kad māte pārnāca, pašreiz liku vakariņas galdā. Viņa apstājās dzīvojamā istabā, nenovilkusi mēteli, un tūlīņ apskatīja pastu. Tēvs atsūtījis divas grāmatas... bez tam bija kāda vēstule. Pagāja brītiņš, saucu māti vakariņās, bet viņa nenāca. Gāju skatīties un... ziniet, viņa sēdēja dīvanā, ar vēstuli klēpī, un nedzirdēja, ka saucu. Viņa pat neredzēja mani.

Man atkal uzmācas nelaimes nojauta. Kaijas balss skan mierīgi, bet zinu, ka uz jauniešu mieru nevar pajauties; viņiem brīnumaina spēja smaidot skatīties postam acīs, dejojot uz laipas pār bezdibeni.

— Vēstuli? Kādu vēstuli?

Kaija iziet dzīvojamā istabā, ienes vēstuli ar visu aploksnī. Jā, tai ir raibās krievu pastmarkas, lielie netīrie zīmogi... Papīra lapa viegli dreb man rokā.

„Sveicināta, Olga!

Man nav viegli rakstīt šīs rindas, bet domāju, ka tas mans pienākums. Anatols ļoti mokās, nevar saņemties un Tev to paziņot. Kas cits lai to dara, ja ne es. Redzi, Natis saistījis savu dzīvi ar citu sievieti. Viņa atbrauca tam līdzī no turienes — Krievijas latviete. Man gribētos, lai Tu saproti pareizi, iekām kādu nosodi. Nedomāju, ka viņiem liela mīlestība, bet viņš tai daudz pateicības parādā. Viņa Nati ilgi kopusi, kad Natis bijis slims, un visādi palīdzējusi. Bez viņas viņš varbūt nebūtu izturējies. Un Natim taču par Tevi nebija nekādu ziņu. Varu iedomāties Tavā stāvoklī, bet manuprāt labāk, ka Tu to zini.

Netiesā viņu pārāk bargi, mēģini saprast un piedot.
Galu galā, laiks dziedē visas vainas.

Vēlu Tev visu labāko. Sveicini Kaiju.

Sofija.“

Izlasījis, atdodu vēstuli Kaijai. Tā!... Nu man viss vieglāk saprotams — varu iedomāties, kā Olga jutusies, šīs rindas lasot. Arī mani tās drusku satrauc. Zināms, ne sevišķi dziļi. Kas tad īsti noticis? Pēc tik ilga laika — nav nekāds brīnums, ka cilvēku dzīvē šīs tas mainījies — pirmajām ziņām jābūt tādām, kas pārsteidz. Osītis droši vien sagaidījis tādas pašas no Olgas puses. Drīzāk tad jābrīnās, ka Olgas dzīvē nekas nav mainījies.

Praktiski raugoties, ziņai nav lielas nozīmes. Viņi tik un tā netiek kopā, un netiks vēl ilgi, varbūt nekad. Būtu nedabiski, ja Osītim visā šai laikā nebūtu bijis nekādu attieksmju ar sievietēm — pat Olgai to vajadzētu saprast. Visi nevar dzīvot tik svēti kā viņa. Tādēļ nav tūlīņ jāiedomājas, ka Osītis viņu aizmirsis — māsa taču pati raksta: nedomāju, ka viņiem liela mīlestība; viņš tikai tai daudz pateicības parādā... Tas vienkārši tā gadījies, dzīve reizēm met kūleņus. Vēstulē pat nav teikts, ka Osītis šķīries un otrreiz precējies, drīzāk šķīlet, tikai dzīvo kopā ar sievieti, kas viņam grūtos brīžos bijusi klāt. Nē, man tas neliekas tik traģiski — galu galā noticis tikai tas, ko jau paredzēju, varbūt pat nedrošos vārdos liku Olgai noprast: ne viņa, ne vīrs vairs nav tie paši, kas bija, priekš četrpadsmit gadiem šķīroties. Ja tagad satiktos, viņiem būtu par jaunu jāiepazīstas...

Kur esmu aizdomājies? Varbūt slepeni priecājos par negaidīto pagrieziena? Tas taču man sola... Cik zemi! Vai nekad nevarēšu nomākt savtības slepeno balsi, vai atkal tā man nodevīgi čukst: labi, ka tā, tev jauna cerība, Maksī..

Kāds man ar to sakars? Kā drikstu domāt par sevi, raudzīties Olgas nelaimē no sava viedokļa? Gribu taču just viņai līdzī, viņai palīdzēt. Pēkšņā skaidrībā ieraugu Olgas postu, jūtu lielo nelaimi, kas viņai notikusi. Nemaz nav svarīgi, vai Osīša rīcība saprotama un attaisnojama vai ne; nav nekādas jēgas domāt, kā Olgai uz to vajadzētu raudzīties. Tas vien

svarīgi, ka viņa cieš; svarīgi, kas ar viņu notiks un kā varētu viņai palīdzēt. Kā to varēju kaut uz brīdi piemirst?

Neesmu vainīgs; nācu pie Olgas, cik bieži vien varēju — arī šodien būtu bijis jau pusstundu pēc viņas pārnākšanas, un Kaija taču arī bija mājā... Notikusi nelaime — vienkāršs, no manis neatkarīgs negadījums. Labi vēl, ka izdevās viņu miglā panākt.

— Ko viņa darīja, kad izlasīja vēstuli? jautāju Kaijai.

— Es jau teicu. Nekā. Tikai sēdēju un pat neatbildēja, kad saucu. Paņēmu lapu viņai no klēpja un izlasīju. Kaija izskatījās drusku samulsusi, viņa sadurstījās, iekām turpināja: Nu, un tad — man taču kaut kas bij jāsaka, vai ne? Varbūt izdarīju lielu muļķību, bet tiešām, nedomāju nekā ļauna...

— Ko jūs teicāt, Kaija?

— Nu... redziet, te visi tā dara, īpaši jaunieši... Ja gadās kas ļoti nelāgs, pavisam riebīgs... kaut kas tāds, ka gribas kliegt, raudāt vai kādam sist... nu, tad mēģina tam tikt pāri ar joku. Nevar taču krist gar zemi un kautk — ko tas palīdzētu? Izlietu ūdeni nesasmelsi. Vienkārši pasmejas, vairāk nekā... Tagad zinu, ka nevajadzēja tā darīt, bet tai brīdī... tā iznāca, nekā nedomājot. Teicu: Nu, kas tur liels — pasaule tādēļ neaizies bojā. Varbūt tā labāk — nu tu arī vari precēties, mām. Liekas, pateicu pat, ar ko. Nē, tas lai paliek — baidos, ka neizdaru atkal tādu pašu muļķību... Jūs, pieaugušie, esat tik bērnišķīgi, ar jums jārikojas kā ar jēlām olām. Kas jums ir, kāpēc jūs nesaprotat jokus?

— Ko viņa darīja, Kaija?

— Jums vajadzēja redzēt. Golly!... Es taču neesmu koka, zināju, ka viņai nav viegli. Māte no katra nieka iztaisa traģēdiju, kur nu vēl no tādas lietas; tieši tāpēc jau gribēju... ak, ko līdz runāt. Nu, viņa vienkārši uzbruka man — izgāza uz mani dusmas vai bēdas, vai kas nu tās bija. Tu esi vainīga, viņa sauca, tikai tu! Vai varat to iedomāties, Maksī — piedodiet, Rupeikas kungs? Jā, iedomājieties tikai, es arī pie tā biju vainīga, tāpat kā pie visa cita — es!

Spoguļi neskatīdamās, Kaija sakārto izspurušos, vēl drusku mitros matus. Paceltām rokām viņa iz-

skatās slaida un vingra. Sēdot redzu no apakšas viņas kuplās krūtis un kaklu. Tiešām kauns viņu vēl turēt par bērnu. Viņa spītīgi atmet galvu, sapurinādama tumšos matus un, apsēdusies man pretī, paņem kafijas tasi.

— Māte teica, tas noticis tādēļ, ka es neesot laba meita. Tas ir, neesot tāda, kādu tēvs mani vēlējies redzēt... tā viņai veca dziesma, esam par to bieži strīdējušās. Ja es būtu citāda, tas nekad nebūtu noticis. Kā tad tēvs varēja zināt, kāda esmu, es jautāju, nesen viņš taču nezināja pat, vai vēl esmu pasaulē? Tas nekā nelīdzēja, māte tikai atkārtoja savu. Man liekas, viņa domāja, ka ne tēvs, bet Dievs vai liktenis viņu soda par to, ka nepratusi mani labāk audzināt un sargāt...

Kafiju dzerot, viņa tasei pāri skatās manī lielām, spožām, izbrīnā ieplēstām acīm. Tās ļoti līdzīgas Olgas acīm, bet cik skaidras, atklātas, drošas! Varbūt viņa sarunas laikā tā skatījiesies Olgā.

— Un tad?

— Tas bija briesmīgi! Māte metās man virsū, gluži kā sajukusi. Nezinu, ko viņa gribēja darīt; viņai taču jāzina, ka esmu stiprāka. Man nemaz nebija bailes, vienkārši pagriezos un iegāju savā istabā. Tādās reizēs ar viņu nav nozīmes strīdēties, jāgaida, kamēr pāriet... Dzirdēju, kā māte apsēdās un sāka raudāt. Tad man sametās viņas žēl — briesmīgi žēl. Neizturēju, nācu ārā viņu mierināt — bet istaba bija tukša! Durvis stāvēja vaļā... tūlī noprātu, ka nav labi, paķēru mēteli un — — tālāk jūs zināt.

Klusēdami paēdam vakariņas — ne man, ne Kaijai nav īstas ēstgribas. Bet melnā kafija spirdzina, un pēc brītiņa Kaija atgūstas.

— Jāpateicas, ka nenotika nekas ļaunāks, viņa saka. Es jau baidījos — tādā stāvoklī no viņas varēja sagaidīt nezin ko. Patiesību sakot, labi vien, ka māte slimnīcā, tur viņa drošībā, vismaz šonakt. Un rīt ļaunākais būs pāri, viņa apmierināsies. Nabaga māmiņa, kas viņai gan jāizcieš! Kaija nopūšas: Reizēm nevaru noskatīties, kā viņa sevi bez vajadzības moka. Un tad atkal... jāraud līdzī. Viņa nav vainīga — viņai tāds raksturs. Labi, ka es tāda neesmu.

— Pagaidiet, Kaija, to vēl nevar zināt. Man liekas, jūs esat tieši tāda pati.

Kaijai smejojies spīd zobi.

— Nekā nebūs! Es nu gan tā nemocītos — vīriešu dēļ! Ko vēl ne? Viņi to nemaz nav pelnījuši. Brītiņu klusējusi, viņa domīgi piebilst: Man tikai gribētos redzēt, kāda izskatās tā Marusja, ar ko papus sapīnies. Droši vien briesmīga! Esmu redzējusi krievietes filmu chronikās... Ja kādreiz satikšu, izplēsišu viņai acis. Kas par labdari! Iet ar precētu vīru!

Vilcinādamies pieceļos un paņemu cepuri.

— Nu man jāiet, ir vēls. Paldies par kafiju, Kaija.

— Pagaidiet... ja nu piezvana no slimnīcas? Mēs taču uzdevām tālruni. Varbūt jūs gribētu — man arī labāk patiktu... Klausaities, kur jums jāskrej, jūs taču varat šonakt palikt tepat pie mums, tas ir, pie ma — —

Pēkšņi Kaija skaļi iesmejas un apgriežas uz papēža. — Golly! Traks numurs, sāku jau vīriešiem piedāvāt naktsmājas! Galu galā, mātei vēl būs taisnība, ka es...

— Jums nav jāraizējas, Kaija, es neiedomājos nekā — —

— Jūs labāk —! Kaijas seja pēkšņi kļūst nopietna: skaidrs, ka neesmu pratis pareizi atbildēt uz meitenes joku. Nē, nopietni, jūs varētu palikt. Interns solījās zvanīt Sīmansonam, varbūt dakteris jau ir slimnīcā. Var gadīties, ka Sīmansons piezvana par māti... Paklāšu jums gultu dīvanā. Cikos jums rīt jābūt darbā? Uzstādīšu modinātāju.

Man rīt nemaz nav jābūt darbā. Strādāju tikai četras dienas nedēļā, un rītdiena brīva.

— Labi, tad rīt iesim reizē uz slimnīcu un vedīsim māmiņu mājā.

Labu nakti novēlējusi, Kaija ieiet savā istabā. Viņa man paklājiņā mīkstu gultu dīvanā. Spilveniem, palagiem tīra smarža, esmu kā ieaijāts sievišķīgā gādībā; bet nevaru gulēt. Varbūt gaidu dakteri piezvanām.

Aparāts klusē, neviens nepiezvana.

Rīta pusē tomēr aizmiegu. Pamodies dzirdu, kāds rīkojas virtuvē. Pirmajā mirklī man šķiet, ka Olga pārnākusi un gatavo azaidu, it kā nekas nebūtu noticis. Durvīs pavīd pazīstama plecu līnija, kāda redzēta kustība — acumirkļi uzliesmo neprātīga cerība, ka tā tiešām viņa — —

— Labi gulējāt? Kaija skaļi jautā. Ir laiks, man vēlākais vienpadsmitos jātiek skolā. Celieties, es neskatīšos.

Pēc piecpadsmit minūtēm esam ceļā. Ir miglaina diena, ar aukstu jūras vēju; man drusku salst kā allaž, kad nakti neesmu labi gulējis. Kaija visu laiku čalo, vingri soļodama man blakus.

Paveņam Olgas istabas durvis, bet māsa aizstājas mums ceļā un klusu saka:

— Acumirkli, lūdzu. Ārsti pašreiz pie slimnieces.

Gaidām durvju priekšā. Paiet desmit, piecpadsmit minūšu; divdesmit. Istabā var dzirdēt ārstu balsis. Ko viņi tik ilgi var runāt?

— Lūdzu, māsa saka, atvērdama durvis.

Pirmajā mirklī redzu tikai Olgu. Viņa gluži mierīgi sēd uz gultas malas un skatās pa logu ārā.

Dr. Sīmansons ar kādu svešu ārstu stāv gultas galā. Mums ienākot, viņi pagriežas pret mums. Sīmansons sniedz mums abiem roku. Viņš tūlī atbild, lasīdams jautājumu Kaijas acīs:

— Kaijas jaunkundz, manuprāt jūsu māmiņai nav nozīmes te ilgāk palikt. Dr. Vokers arī tā domā. Vislabāk būtu, ja mēs viņu tūlī pārvestu uz mūsu klīniku — jūs zināt, to, kur es strādāju. Tā gan privāta iestāde, un diezgan dārga, bet es lūkotu... varbūt dabūsim atlaidi... jā, domāju, ka varu to diezgan droši apsolīt. Es varētu viņu tūlī aizvest.

Kaija skatās viņā lielām, tumšām acīm.

— Kāpēc? viņa klusu jautā, daktera kungs, kas māmiņai kait? Vai viņa nevar nākt mājās? Mēs domājam — jaunais ārsts vakar teica —

— Mājās? Sīmansons šķiet izbrīnījies. Bet jūs taču nevarat pie viņas palikt. Jūs dienu esat skolā, vai ne?... Nē, es gan neieteiktu... vismaz pagaidām tas nebūtu vēlams. Jūs taču zināt, kā viņa vakar... un vispārīgi... nebūtu labi viņu atstāt vienu.

Pēkšņi jūtu, ka te kaut kas nav kārtībā. Sīmansona vārdos gan nav nekā sevišķa: tomēr... vai nav drusku savādi, ka viņš tā runā, Olgai klāt esot, viņai dzirdot? Un kāpēc viņš to nejautā Olgai pašai, kāpēc viņš runā ar Kaiju, pat reizēm jautājot paskatās uz mani?

Kaija noliecas pie mātes: Māmiņ, kā tu domā? Vai gribi iet uz Dr. Sīmansona klīniku?

Un kad Olga nekā nesaka, viņa saņem mātes roku: Māt, vai nejūties vesela? Tu domā, ka vajadzētu vēl —

Olga sēd gultas malā, drusku uz priekšu salīkusi, un skatās ārā pa logu. Viņas sejā nepakustas ne vaibsts. Liekas, viņa nemaz nedzird Kaijas jautājumu.

Kaija lēnām kāpjas atpakaļ, arvien vēl platām acīm skatīdamās mātē.

— Kas viņai noticis? meitene bailīgi jautā ārstam. Viņas čuksti šķiet skaļi klusajā istabā. Svešais ārsts izgājis, arī māsa; esam paši vien. — Vai tas viņai no — ievainojuma galvā? Jaunais ārsts vakar teica, tas neesot —

— Ievainojuma? Sīmansons ieklausās. Kāda ievainojuma?... Ak tā... nē, nē. Tas jau tīrais nieks; tam nav nekāda sakara.

Man pēkšņi jāatbalstās pie sienas. Manas plaukstas kļuvušas aukstas un mitras, un man drusku reibst galva.

— Kādēļ viņa man neatbild? Kaija uztraukta čukst. Vai viņa nedzird?

— Viņa neklausās, saka Sīmansons. Dzird, bet neklausās... Varbūt labāk iesim — parunāsimies vēlāk... Rupeikas kungs, vai jūs mums nepalīdzētu? Iesim nu, Osīša kundze.

Paņemam Olgu zem rokām un ejam. Kaija slimnīcas kantorī nokārto formālītātes, tad iekāpj mašīnā un apsēžas blakus dakterim. Mēs ar Olgu esam aizmugurē.

Olga kļuvusi tik savāda un sveša. Viņa mums ļauj darīt ar viņu, ko gribam, arī klausu, kad Sīmansons ko saka, bet lūgums jāatkārto, allaž vajadzīgs paskubinājums. Jā, liekas, viņa dzird gan, bet nemaz neklausās mūsu vārdos.

— Olga, es murminu, saņemdamas viņas roku, vai jums kas sāp? Kāpēc jūs nerunājat?

Roka ir remdena un it kā notirpusi; vienaldzīgi Olga ļauj to turēt, bet neatbild manu pirkstu spiedienam. Varbūt viņa to nemaz nejūt. Viņa man pavisam tuvu, jūtu viņas plecu blakus savam, taču nevaru viņu aizsniegt; neesam šķirti telpā, bet kādā citā dimensijā, varbūt laikā: liekas, viņa te bijusi vakar vai būs rīt. Pašreiz viņas te nav — redzu tikai mānīgu ēnu, kas krīt manās tagadnes acīs. Liekas

arī, viņa mūs pazīst, bet netic, ka šai brīdī esam klāt; viņa dzird mūsu balsis, bet tās viņai skan kā no vakardienas, tāpēc viņa klausās tik izklaidīgi.

Savādākais, ka ārēji viss šķiet normāli, nav gan drīz nekā neparasta, nekā, par ko būtu jāraizējas. Olga izskatās drusku nogurusi un izklaidīga, citādi viņa tāda pati kā vienmēr; illūzija ir pilnīga, kad viņa paceļ roku, lai sakārtotu matus, vai izņem laktiņu no somiņas un noslauka lūpas. Kaija paklusām sarunājas ar dakteri; viņas jaunā seja nopietna, acis domīgas, bet viņa nav ne izbijusies, ne sevišķi noraižējusies; acīm redzams, viņa pilnīgi paļaujas uz ārstu. Un Sīmansons, protams, nekā neizrāda; Olga viņam tikai viena paciente starp daudz citiem, droši vien grūtākiem gadījumiem; viņam te nav nekādu problēmu; Olgas veselības stāvoklis viņam sen zināms. Liekas, par to viņš vairs pat nedomā, uzmanīgi vadīdams mašīnu biežajā rīta satiksmē.

Esmu vienīgais, ko grūti nomāc neatvairāmā nelaimes sajūta. Ja kādam būtu jāmin, tam droši vien liktos, ka no četriem braucējiem ārsta mašīnā slimnieks varu būt tikai es.

Klīnika, kur strādā Dr. Sīmansons, ir pilsētas nomalē, jaukā, klusā vietā; no ārienes tā drīzāk atgādina kāda patricieša privātu māju nekā slimnīcu. Skaistā, konvencionālā stilā celtā ēka apsūbējušu kārniņu jumtu, vīnstīgām apaugušām sienām patīkami atšķīras no fabrikām līdzīgajām modernajām klīnikām ar milzīgajiem stikla logiem, kur vasaru nav glābiņa no saules. Galvenā ēka ielas malā, bet liekas, dziļāk dārzā vēl citas.

Dr. Sīmansons ar Kaiju ievēd Olgu kantorī, es palieku uzgaidāmā istabā sēdot. Pēc brītiņa redzu, ka Olga aiziet Kaijai un māšai līdzī pa gaiteni. Viņa soļo lēni, vilcinādamās. Kā apmaldījusies viņa ļauj, lai māša to ved; viņas acīs tas pats izklaidīgais skaatens, kas nekā neredz, sejā tā pati sapaņainā vienaldzība. Kad viņas aiziet, gaiteni iestājas tāds klušums, ka varu dzirdēt kāda ārstniecības aparāta kluso dūkoņu aiz blakus durvīm.

Dr. Sīmansons man pamāj ar roku.

Viņa kabinets pavisam vienkāršs — maza istabiņa ar pašām nepieciešamākajām mēbelēm. Uz tukša, tīra

galda mājas tālrunis — interkomunikācijas aparāts ar skaļruņa kārbu un dažādām pogām, un diktafons; pie sienas izmeklējamais galds, apklāts ar palagu un zīd papīru — tik jauns, balts un tīrs, it kā uz tā nekad vēl nebūtu gulējis slimnieks; un ērts atzveltnes krēsls apmeklētājam vai varbūt slimniekam. Vairāk nekā. Nevienas grāmatas; blāvestikla logs; kailas sienas mierīgās krāsās. Mazajā istabiņā pilnīgs klusums. Par spīti kailajai lietišķībai, istabiņā ir patīkami.

Nu taču ārsts beidzot pateiks, kas Olgai kait? Viņš skaidri zina, ka to gaidu. Bet Sīmansons runā par citu.

— Man būtu mazs lūgums, viņš saka. Vai jūs šad tad neaizietu pie Kaijas? Nedomāju, ka viņai vajadzīga uzraudzība... protams, ne... bet labi būtu, ja mēs arvien paliktu lietas kursā... Jūs taču saprotat, Rupeikas kungs?

— Protams, es apsolos; labprāt, bet... vai tas nozīmē, ka Olgai... Osīša kundzei te vajadzēs palikt... ilgāku laiku?

Dr. Sīmansons neatbild tūlīn.

— Kā minimālais laiks mums te pieņemts trīsdesmit dienas, viņš apdomīgi paskaidro. Zināms, ar to pietiek tikai pavisam vieglos gadījumos. Reālāk būtu rēķināties ar dažiem... teiksim, diviem trim mēnešiem.

Kaut kas manī mēmi klieudz: kas viņai kait? ar ko viņa slimo? Bet nespēju to izteikt; tieši tos vārdus nevaru dabūt pār lūpām. Jā, man bailes no patiesības; varbūt labāk, ka to nezinu. Vai tikai tā nedomā arī Sīmansons?

— Daktera kungs... vai viņai cerības kļūt atkal veselai?

Tas ir lielākais, ko iedrošinos izteikt.

Atbildot Dr. Sīmansons neskatās man acīs.

— Mums tagad ir dažādi jauni paņēmieni... daži preparāti, kas... zināmos gadījumos... dod lieliskus panākumus. Pesimismam — nu viņš atkal paceļ brūnās, laipnās acis uz mani — nav nekāda pamata... vismaz pagaidām ne.

Kā varu ienīst ārstu uzmanīgo valodu! Kāpēc viņi nesaka vienkārši un skaidri, ka nezina? Bet varbūt maldos; droši vien arī šī atbilde apsvērta, pārbaudīta un atzīta par vienīgo pareizo. Vismaz ārsti to vien-

mēr lieto, kad kāds nelga... tāds kā es... grib zināt neiespējamo.

Kaija iznāk mierīga, droša, manāmi labākā omā. Slimnīcas jaunus cilvēkus biedē, bet ārā iznākot viņi ātri nokrata drūmo iespaidu; liekas, viņa tagad pilnīgi uzticas ārstam un māsām. Šejienes klīnikas ar skaisto iekārtu, modernajiem aparātiem un spožajiem instrumentiem viegli iedveš uzticību. Viņa nezina, ka tikpat moderni un lietišķīgi iekārtoti arī apbedīšanas biroji.

— Vai Sīmansons jums teica, cik ilgi māmiņai jāpaliek slimnīcā? jautāju Kaijai autobusā.

— Jā. Bet es viņam neticu. Ārsti ir uzmanīgi, vienmēr sagatavo uz jaunāko. Zinu, ka māte tiks ārā pēc pāris nedēļām — visvēlākais. Varbūt ātrāk.

— Kā jūs to zināt?

— Nu, viņai taču nekas nekait. Es domāju, tā jau nav īsta slimība kā, piemēram, vēzis vai sirdskaite. Tikai nervi! Tas viņai uznāk un pāriet, tāpat kā izsitumi, galvassāpes un tamlīdzīgi. Šoreiz drusku grūtākā veidā, bet tas pats vien ir... Pāris nedēļās viņa būs vesela. Jūs redzēsīt.

Jā, kādēļ tā nevarētu būt? Man tikai trūkst jaunu cilvēku vieglās ticības. Un esmu šai laikā pārliecinājies, ka Dr. Sīmansonam allaž taisnība.

Augstskolai tuvojoties, viņa saka:

— Maksī, vai drīkstu jums kaut ko lūgt? Ja šodien neejat darbā... vai jūs neaizvestu mātei dažus drēbju gabalus? Šorīt jau salīku somiņā, bet piemirsu paņemt līdzi. Aizvediet un nododiet slimnīcā. Ja?

— Protams, labprāt, saku tāpat kā priekš brītiņa ārstam.

— Esiet tik mīļš! Jums nav jāsteidzas, pietiks, ja aizvedīsīt pievakarē. Brauktu pati, bet jāskrej uz skolu. Jau tā esmu briesmīgi daudz nokavējusi.

Viņa man iedod dzīvokļa atslēgu un izlec no autobusā pēdējā mirklī, kad šoferis jau grasās aizvērt durvis.

Lēnām eju uz Osīšu māju.

Kad vien man gadījies ieiet svešā dzīvoklī, īpašniekam klāt neesot, allaž esmu juties kā zaglis — tas ir, ja pieņemam, ka zaglis svešā dzīvoklī jūtas neērti. Kādēļ šī savādā sajūta, it kā būtu nākuši ko paņemt,

ko izpētīt, kaut arī mums nenāk prātā ne zagt, nedz okškerēt? Vai tiešām nenāk? Cik ir tādu, kas, viesnīcas istabā iegājuši, vispirms nepaskatās atvilknēs — un ne viesnīcu istabās vien? Vismaz grāmatu plauktu mums gribas apskatīt, bet vai cilvēka grāmatas nav tikpat privātas kā viņa domas?

Osišu dzīvoklī pazīstu tikai mazo viesistabu un virtuvi, un arī tās tagad, kad neviena nav mājās, šķiet savādi svešas; gandrīz liekas, ka te būtu pirmo reiz. Ir kāda skumja noskaņa, ko te agrāk neesmu manījis; it kā te vēl būtu palicis kas no Olgas bēdām un pievilto cerību sāpēm. Tās ir kā Olgas seja bez parastā, siltā smaida — palicis tikai tas, kas slēpies aiz tā. Jā, viņa te dzīvojusi, piecus sešus gadus — ar vienām domām, vienām cerībām: tāpat kā viņā, dzīvoklī nekas nav pārvērties, viss vēl tāpat kā pirmajā gadā.

Ne priekšistabā, ne virtuvē somiņas nav; man jāiet dziļāk. Protams, tai jābūt Olgas istabā, kur stāv viņas drēbes — bet tieši tur man negribas iet. Vai tādēļ, ka tur būs atlicis vēl vairāk viņas klātienēs?

Jā, somiņa, vēl vajā, stāv sienas skapja priekšā uz grīdas. Tai pāri uzņemts zaļš rīta ģērbs, apvalkātas mājas kurpes, daži veļas gabali; Kaijai nav bijis laika vai piemirsies sakravāt. Varētu paņemt somiņu un iet.

Bet man nekur nav jāsteidzas, un esmu drusku noguris. Kaija vēl ilgi nepārnāks; pasēdēšu un atpūtīšos.

Mazās istabiņas sienas un griesti sen gaida remontu; tikai grīda tīra un spodra. Te viss vēl vienkāršāks, trūcīgāks nekā dzīvojamā istabā — tikai kumode, vēl vecāka, neglītāka nekā priekšistabā, dzelzs gulta un šūpuļkrēsls. Man derdzas šie vecie, čikstošie koka šūpuļkrēsli, tie pat sēdēt neļauj mierīgi: vai nevarētu būt, ka ar tiem šīs zemes ļaudīm ieaudzināta nemitīgās kustēšanās, mūžīgās steigas dziņa? Es tanīs jūtos kā vectēvs mazdēla šūpuļzīrgā. Vai drīkstētu apsēsties Olgas gultā? Smieklīgi. Kādēļ ne, neviens taču neredz!

Un tad pēkšņi ir tā, it kā būtu iesēdies laivā un kāds to nemanot būtu atbīdījis no krasta. Olgas sapņu laiva... Viņa te gulējusi noguruma miegā, bet no-

modā nekad: nomodā viņas sirds un domas vienmēr bijušas citur. Protams, viņa nav manījusi cietās atsperes, kas man spiežas gurnos. Vai Amerikā vispārīgi dabūjami tik cieti matračī? Atceros, Olga stāstīja, ka mēbeles, viņām ierodoties, sadāvinājuši draudzes locekļi. Tikai sapņi un ilgas šai mājā viņas pašas; ar tiem viņai allaž pieticis.

Tagad viņai vairs nav pat to.

Man uznāk savāds nespēks; ilgi sēdu, nekā nedomādams. Skats kļīst no viena priekšmeta uz otru, bet paiet brīdis, iekām ko ieraugu.

Osiša ģimēne ienesta no viesistabas un nolikta uz nakts galdiņa. Ja Olga vēl tur pie gultas veco ģimēni, tas nozīmē, ka Osītis viņai jaunas nav atsūtījis. Labs palielinājums, šeit gatavots; liekas, ka fotogrāfija tikai nesen uzņemta. Pirmo reiz ieskatos Osīša attēlā vērīgi, kā iepazīstoties sveša cilvēka sejā. Jauns formas tērps bez krokām; glīti, mierīgi vaibsti, tikpat gludi kā tērps — seja gandrīz šķiet uniformas daļa. Viņa domas varētu būt tikpat uniformētas kā ārējais izskats. Varbūt kustībā tēls pārvērstos, gūtu jaunu raksturu; bet te, vecajā uzņēmumā, tas šķiet paspiecīgs, inerts, iedomīgs uz savu uniformēto cieņu: tipisks centīgais kaņavīrs, kas domā tikai par nākamo dienesta pakāpi; kam pulkvedis augstāks par Dievu. Vai viņš vispārīgi Olgu kādreiz mīlējis? Mīlestība viņam droši vien sākās kaut kur pēc dienesta reglamenta pēdējā panta...

Varbūt esmu netaisns: man gribas Osīti tiesāt par to, ko viņš Olgai nodarījis. Bet kā tas varētu notikt, ja man nebūtu taisnība? Vai cilvēkam, ko mīl, var likt tā ciest? Nē, es nevaru būt objektīvs; domāju par Anatolu Osīti tā, kā Olgai būtu jādomā — un kā viņa nedomā. Nabaga Olga, viņa nespēj savu Nati tiesāt, tikai mīlēt.

Nakts galdiņam pāris plauktu, tanīs dažas grāmatas. Nē, te nav manu dāvināto: tās stāv dzīvojamā istabā. Te vispārīgi nav jaunu, tikai vecas, no Vācijas vai pat dzimtenes līdz atvestas. Kad paskatos, redzu, ka esmu maldījies. Ir arī jaunas, bet tik bieži lasītas, ka izskatās nolietātas.

Pacilāju un paskatos: Zentas Mauriņas esejas... Elzas Ņezberes dzejoļu krājumi — liekas, viss, ko

dzejniece sarakstījusi. Mazas grāmatīņas dažādos formātos... nospiestiem ziediem starp lapām. Kāds sa-kaltis, tumšs, nenoteicamas krāsas zieds vēl izplata vāju smaržu — drusku nereālu kā domas pumniegā, pusnomodā, kad atmiņas jaucas ar sapņiem. Neskaī-tāmas rindas pasvītrotas, atsevišķi vārdi pat vairāk-kārt, kā mēdz darīt, dzejas mācoties no galvas. Jā, tas tiesa, šīs dzejnieces vārsmu lielāko daļu Olga zina no galvas.

Zem dzejoļu krājumiem divas pabiezas aploksnes; nejauši mans skats krīt uz adresēm, un redzu, ka tās abas rakstītas Anatolam Osītim. Pat gaisa pasta markas uzliktas — bet aploksnes nav aizlipinātas, it kā sūtītāja šaubītos, vai nav kas piemirsts; it kā gaidītu kādu ziņu, kas vēl nav pienākusi.

Te nu bija! Nosodu citus, kas tā rīkojas, bet ko pats daru? Brītiņu šaubījies, vēstules izlasu. Neesmu ziņkārīgs, un vismazāk mani interesē, ko Olga raksta vīram. Bet man liekas, ka tās izlasījis, Olgu labāk pazišu — varbūt pat sapratīšu kaut ko no viņas pēkšņās slimības cēloņiem.

Tās ir gaŗas vēstules — kāds ducis sīki aprakstītu plānu papīra lapu. Vēstules ir viena otras turpinā-jums, patiesībā viena gaŗa vēstule divās aploksnēs. Olga stāsta, ko pārdzīvojusi šķirtībā, kā cietusi un cerējusi... skumjš stāsts, kas varētu aizkustināt katru jūtīgu dvēseli — protams, visvairāk cilvēku, kam tas rakstīts. Vismaz man vienā otrā vietā saŗņaudzas sirds un jāsakoŗ zobi.

Cik Olga sirdī vēl jauna! Par savām jūtām viņa cenŗas rakstīt dzejiski, pat citē pa dzejas vārsmāi, pa kādai savas iemīļotās dzejnieces metaforai — kādreiz mēs visi domājam, ka jūtu atklāsmēi vajadzīga dzeja... tas bija mūsu skolas gados un jaunībā. Nē, man tas neliekas sentimentāli: kas ir mūsu ikdienišķīgo cilvēku mulsā, stostīgā mēle pret dzejnieka valodu?

Jā, ņķiet, nu labāk saprotu Olgas pārdzīvojumu jūtu viņas sāpes, redzu dzelmi, kas atvērusies viņai pie kājām. Ja būtu ļauts, darītu visu, lai viņai palīdzētu... Bet cik tukŗa sķaŗa ņķiem vārdiem! Cik maz var palīdzēt cilvēkam, kas palīdzību gaida no cita.

Ko līdz, ka to visu zinu? Tas, pēc kā kliez viņas sirds, varbūt to nemaz nezina...

Pēkšņi man iešaujas prātā, ka tagad, Olgas slimības dēļ, vēstules ilgi — vairāk nedēļu, pat mēnešu — var palikt neaizsūtītas. Būtu jāpasaka Kaijai, lai viņa — bet vai nav vienkāršāk to izdarīt pašam? Acīm redzams, Olga vēstules jau sagatavojusi sūtīšanai, pat markas uzlīpinājusi. Tikai pēkšņās nelaimes dēļ tās palikušas neaizsūtītas.

Salieku drēbes somiņā un eju uz slimnīcu. Vēstules paņemu līdz un pa ceļam iemetu pasta kastītē.

Paiet ilgs laiks — vairāk mēnešu — iekām to nējauši atceros un saprotu, ko esmu izdarījis.

DIVDESMIT PIRMĀ NODAĻA.

(Maksimiljans Rupeika)

Šais nedēļās un mēnešos, kas pagājuši Olgas slimības ēnā, bieži šķita, ka pēdējais prieks aizbēdzis no mūsu vidus, un nekad vairs nebūs gaišu dienu. Taču neticamais noticis: nemanot atnācis pavasaris un tam līdzī prieks. Visi esam drusku pārsteigti; bet esam tik izslāpuši dvēseles miera, drusku laimes, ka daudz par to nebrīnāmies. Ne pie kā tik viegli nepierod kā pie negaidītas laimes.

Olga beidzot vesela — tas ir, mēs tā domājam; Dr. Sīmansons tik noteiktu vārdu varbūt nelietātu, viņš piesardzīgi izvēlētos kādu aptuvenu apzīmējumu vai, vēl labāk, svešvārdu. Bet vismaz viņa mājā no slimnīcas, atkal mūsu vidū. It kā ar to mūsu priekam vēl nepietiktu, laiks noskaidrojies, kļuvis ļoti silts, un pēkšņi redzam, ka vēlāis pavasaris pilnos ziedos. Turklāt mēs svinam Kaijas dzimšanas dienu.

Visbrīnišķīgākā, zināms, Olgas izveseļošanās: bez tās arī Kaija dzimšanas dienu nesvinētu. Un kas zīmējas uz pavasari, tas varētu nākt vai iet, vismaz es to neredzētu.

Laimes sēkla ir nelaimē; rīts sākas pusnaktī un gaisma nāk, kad tumsa visbiezākā. Man vēl prātā

drūmās dienas, kad vēru klīnikas durvis, nedrīkstēdams cerēt. Olgas slimība nekļuva ļaunāka: manu ticību pamazām sagrauza tieši tas, ka viņas stāvokli nekas nemainījās. Vairs neticēju Sīmansona iedrošinātājam smaidam; pat viņa mierinājumi man likās liekulīgi. Vārdi melancholija, depresija, kas sākumā šķita gandrīz nevainīgi — es tos uztvēru literārā, ne medicīniskā nozīmē — pamazām ieguva citu skaņu, citu, baigi liktenīgu jēgu.

Ja gadījās iet reizē ar Kaiju, ilgi nepaliku; stundas ceturksni pasēdējis, gāju mājās. Bet kad atnācu viens, reizēm pavadīju pie Olgas visu apmeklēšanas laiku. Pirmās reizes bija visgrūtākās; tad viņa vēl nerunāja, tikai sēdēja un skatījās. Mūsu acis dažkārt satikās, bet nezinu, vai viņa mani pazina. Man gan šad tad likās, viņa saprata, ko teicu; bet tas viņai šķita tik nesvarīgs, ka nebija vērts ne uzmanīgi klausīties, ne pūlēties atbildot.

Sēdējām pie loga, abi nopietni un klusi; no malas raugoties, varēja likties, ka esam nogrimuši dziļās pārdomās. Droši vien tas izskatījās jocīgi, taču šai vietā nevienam sevišķi nedūrās acis. Ārā aiz loga bija tumšas dienas, lija lietus vai no jūras puses vēlās pelēka migla. Ko tādā laikā lai darītu? Varēja domāt, ka esam visu izrunājuši un vairāk ne viņai, ne man nav ko teikt — kā padzīvojušam laulātam pārim. Kad neviena nebija klāt, saņēmu Olgas roku un brītiņu paturēju savā. Viņa man to atļāva.

Grūti pateikt, kā toreiz jutos. Pie Olgas pavadītās stundas mani nomocīja līdz izmisumam. Mani darīja traku pilnīgā nevarība, apziņa, ka ne nieka nevaru Olgai palīdzēt. Ja viņa mocītos sāpēs, svaidītos drudzī, taču atrastos kaut kas, ko darīt; kaut kā varētu atvieglināt viņas mokas; bet viņai nekas nesāpēja, viņa nekā negribēja, un tur, kur viņai vajadzēja palīga, netiku klāt. Viņa man bija pavisam tuvu, rokām aizsniedzama, un tomēr kā aiz ledus sienas — redzēju tikai blāvu ēnu. Bieži pārnācu mājās kā saplosīts.

Tad viņa sāka runāt, un viss kļuva citādi: nu nebija šaubu, ka viņa atgriezās dzīvē. Bet cik gausi viņa nāca, cik bikli, taustīdamās — man pat likās, pret savu gribu. Nezinu, kā Sīmansons to bija panācis: droši vien ar kādu no saviem jaunajiem ārst-

niecības līdzekļiem. Bet kad tas bija noticis, man tas likās pavisam dabiski. Cerības, jau gandrīz izgaisušas, uzplūda spējā, varenā vilnī. Pēkšņi kļuva ļoti nepacietīgs: kā slimnieks, kam nokritusi temperatūra, nav noturams gultā, Olgai līdzī dzīvojot, domāju, ka ar to jau pietiek.

Bet Olga nesteidzās. Manuprāt viņai vajadzēja brīnīties par neparasto apkārtni, interesēties, cik ilgi vēl jāpaliek slimnīcā, jautāt, kā Kaijai klājas, ilgoties pēc mājām; bet nekā tam līdzīga nemanīja. Olga bija pilnīgi vienaldzīga, likās, tas viņu nemaz neinteresēja. Viņa pat nejautāja, kā nokļuvusi Dr. Siman-sona klīnikā, it kā to sen zinātu.

Atceros mūsu pirmo, īso sarunu. Biju atnesis puķes, dažas narcises, kuŗu tīrā, stiprā smarža man allaž patikusi — varbūt tādēļ, ka nelielā mērā sli-moju ar polīpiem un vājas smaržas lāgā nesaožu.

— No mūsu dārza? Olga jautāja un pasmaidīja. Bija tā, it kā viņas sejā pēc miglainas dienas atspīdētu rieta gaišums.

— Nē, es teicu; šīs ne. Bet varbūt jau zied arī jūsu dobēs. Pajautāšu Kaijai. Jums patīk narcises, Olga?

Viņa turēja puķes rokās, domīgi noskatīdamās ziedos.

— Kāpēc Kaija šodien nenāk? Olga man jautāja.

— Kaija kolledžā, es teicu. Rīt sestdiena, viņa droši vien atnāks rīt.

— Jā, pareizi. Rīt sestdiena...

— Vai jūs ko gribējāt? Es varētu pateikt.

Olga apdomājās.

— Vai Polinga kundze nav zvanījusi?

— Kaija man nekā nav teikusi. Bet ja nemaldos... mājā ir kāda vēstule no ķīmiskās tīrītavas.

— Ko Polinga kundze raksta?

— Nezinu. Vai gribat, lai Kaija atnes?

— Jā.

Tad piebildu: varbūt ir vēl citas vēstules, pateikšu, lai paņem līdz arī tās.

Tūlīn nožēloju šos vārdus, ko biju izteicis, nekā ne-domājot.

Ziedi izslīdēja no vājās rokas un nokrita zemē. Olga skatījās man garām un klusēja, it kā nedzirdētu.

— Palūgšu māsaī vāzi, kur ielikt puķes. Vai pemsit tās līdzī savā istabā?

Tas arī nelīdzēja. Viņa izklaidīgi pamāja ar galvu, bet neatbildēja.

Nākamās reizes biju uzmanīgāks, un mēs ilgāk sarunājāmies par kādām nesvarīgām lietām. Sevišķi viegli bija, kad līdzī atnāca Kaija: tā pati tērzēja vienā laidā, Olga vairāk klausījās. Ja kādreiz viņa bij uz meitu dusmojusies, tagad no tā vairs nekā nemanīja. Bet drīz ievēroju, ka sarunās Kaija nekad nepieskārās lietām, kam varēja būt sāpīgas atskanās: šai ziņā viņa bija gudrāka nekā es.

Jā, Polinga kundze bij atrakstījusi. Tā bija ļoti laipna vēstule, īsts smalkjūtības un takta meistar-darbs. Polinga kundze bija lasījusi laikrakstā par nelaiemes gadījumu un izteica sirsniņu līdzjūtību. Viņa tomēr priecājās, ka negadījumam neesot bijis ļaunāku seku. Polinga kundze laipni atļāva Olgai izlietāt divu nedēļu atvaļinājumu, ko solījusi, un cerēja, ka tad Olga varēsot atgriezties darbā; ja tas tomēr nebūtu iespējams, viņai sezonas dēļ vajadzēsot pieņemt citu strādnieci. Bet sirdī viņa allaž paturēsot Olgai siltu vietu; pēc izveseļošanās lai katrā ziņā pienākot — I'll see what I can do for you, Olga dear.

Vēstulē ne ar vārdu nebija minēts, ka Polinga kundze zvanijusi Kaijai un zināja, kādā slimnīcā Osīda kundze ārstējās. Mēs paslepšus vērojām Olgu, vēstuli lasot: vai viņa sapratīs, ka atlaista? Jā, viņa saprata, bet likās, tas viņai bija gluži vienaldzīgi. Vēstuli nolikdama, viņa pavisam mierīgi teica:

— Kaija, aizej pirmsdien pēc manas algas atlikuma.

Varbūt viņa vēl nebija tik tālu atveseļojusies, lai domātu par savu un meitas stāvokli; vai arī pēc tā, ko pašreiz pārcieta, ikdienas rūpes likās tik sīkas, ka par tām nebija vērts domāt.

Bet es domāju, klusībā, un pāris reižu ierunājos Kaijai. Dr. Sīmansons bija ļoti priecīgs par Olgas stāvokļa acīm redzamo uzlabošanu — vai savu ārstniecības metožu sekmīgumu — viņam tas laikam gan bija viens un tas pats; jā, viņš cerēja, ka paciente drīz varēsot atstāt slimnīcu. Kad ieminējos, vai viņa varēs strādāt, Sīmansons pakasīja kailo pakausi un savilka plānās uzacis.

— Tā būs nākamā problēma, viņš noteica. Gan kaut ko atradīsim. Galvenais, ka viņa — —

Jā, protams. Bet man tas jau darīja raizes. Zināju, ka Osīšu materiālais stāvoklis neapskaužams. Man nebija ne jausmas, cik maksāja Olgas ārstēšanās privātajā dziednīcā, bet lēta tā nevarēja būt. Kā māte un meita samaksās lielo parādu, pat ja dakteris panāktu dažus atvieglinājumus? Un kā viņas vispārīgi iztiks, ja Olga vēl ilgāku laiku nevarēs strādāt? Vai Kaijai vajadzēs pārtraukt studijas un meklēt darbu — tagad, skolas beigšanas priekšvakarā? Tas būtu nožēlojami; tas vienkārši nedrīkstēja notikt. Bet kur bij izeja?

Olgai varbūt varētu atrast vieglāku darbu, dažas stundas dienā vai dažas dienas nedēļā. Sīmansons droši vien to ieteiks. Bet tāds darbs nav viegli atrodams, un allaž vāji atalgots. Nu, es varētu palīdzēt. Man pēdējā laikā laimējies — esmu pieņemts pastāvīgā darbā un ceru uz drīzu algas paaugstinājumu. Kad to dabūtu, varētu Osītes atbalstīt — vismaz pirmajā, grūtākajā laikā. Vai Olga man to atļautu, un ko teiktu Kaija? To nevaru iedomāties.

Patiesībā man ir cits plāns, bet tas pagaidām noslēpums, par ko pat apzinīgi domāt nedrīkstu. Tagad man kaut kas varētu izdoties — beidzot! — un ja tas izdotos... Nē, vēl par agru; lai tas vēl paliek. Esmu mānīcīgs: mani nodomi nekad neizdodas, drīzāk tad varu cerēt uz laimīgu nejaušību. Tagad tā varētu nākt...

Dr. Sīmansonam taisnība, pagaidām galvenais, ka Olga atveseļojas. Vairs nav šaubu, ka viņa atgriežas dzīvē, īstenībā; man tikai liekas, ka tas notiek briesmīgi gausi. Un viņa ir pārvērtusies, reizēm man uzmanības bažas, ka viņa nekad vairs nebūs gluži tāda, kā agrāk.

Bažas — bet kad padomāju, ir arī necerēts prieks: ja gluži nemaldos, pārmaiņa var Olgai nākt par labu. Tiešām, viņa tagad šķiet gandrīz tāda, kādu agrāk, raizēs un līdzjūtībā, viņas bēdām līdzī dzīvojot, bieži esmu gribējis viņu redzēt. Kādiem līdzekļiem Dr. Sīmansons to panācis? Droši vien nekad nezināšu — un nesaprastu pat, ja viņš pateiktu: dvēseļu ārstam jāzina daudz vairāk. Ja tikai tas vispārīgi Sīmansona nopelns; neesmu pārliecināts pat par to. Brīžiem man liekas, ka slimība Olgas dvēselē pati sa-

sniegusi krīzi un pamazām beidzas: it kā slepens audzējs būtu trūcis un iekšēja brūce sākusi sadzīt.

Klusais izmīsums, kas Olgu mocīja, kamēr vien viņu pazīstu, šķiet norimis. Viņas sejā aizmetušies jauni vaibsti: viņa šķiet vienaldzīgāka, bet arī mierīgāka. Olgas trauslajā smaidā, domīgajās acīs raugoties, lūkoju uzminēt, ko viņa pārdzīvojusi šai laikā, ko mēs, pareizāka vārda nezinot, saucam par slimību. Vai viņa beidzot atradusi ceļu uz sirds mieru? Nezinu; bet tā varētu būt. Viņa pazaudējusi kaut ko neizsakāmi dārgu, bet varbūt tagad zina, ka galā viss jāzaudē, no visa jāatsakās: jo vairāk kam pieķeramies, jo lielākas sāpes sev gatavojam. Atteikšanās kauss visrūgtākais, bet tikai tam ir sāts un tikai tas dod mieru. Galu galā, no cita nav pārāk grūti atteikties, ja pārķēpts pirmais un lielākais sliekšnis — atteikšanās no sevis.

Reiz to gribēju Olgai mācīt; kādreiz cerēju, ka kopīgiem spēkiem mums tas izdosies. Man nebija ļauts viņai izstāstīt, kā pats esmu līdz šai atziņai ticis un kāpēc domāju, ka cita ceļa nav; vai varētu būt, ka viņa arī tagad tik tālu tikusi? Ka to, ko ieraudzīju dīkāš pārdomās un nomoda sapņos, viņai atklājusi nelaime, mācījušas sāpes? Ja tā būtu, mēs tagad viegli varētu saprasties.

Jā, man ir savs slepens prieks, jauna cerība. Tā modusies ar Olgas pirmo smaidu, pirmo biklo paldies par pavasara ziediem. Kādreiz, kad būšu sakrājis vairāk drosmes, saukšu to vārdā. Tagad man pietiek ar siltumu, ko tas man dod vientulīgos brīžos. Pamazām pamale kļūst gaišāka: varbūt negaiss beidzot pāries.

Dienā, kad Olgu izraksta no slimnīcas, Dr. Sīmansons pasauc mani savā mazajā kabinetā. Reti esmu viņu redzējis tik apmierinātu, gandrīz varētu teikt laimīgu.

— Nu, vai jūs arī nepriecājaties? dakteris jautā, spiezdams man roku. Tādu uzlabošanos reti gadās novērot — un vēl tik īsā laikā!

Par panākumiem viņam pievienojos, laiks man gluži tik īss neliekas.

— Patiesībā tur liels nopelns arī jums, turpina ārsts.

— Man? Kā tā?

— Nu, jūs taču tik bieži bijāt pie viņas... nācāt gandrīz katru dienu. Tas bija ļoti svarīgi. Nekas tā neveicina depresiju kā noslēgšanās sevi, atrašanās no cilvēkiem... Jūs nekad neļāvāt pārtrūkt viņas dzīvībai saitei ar...

— Kaija arī nāca, es iebilstu. Un Kaija taču viņas meita, kamēr es — —

— Jā, meita... Sīmansons kļūst nopietns. Bet šai gadījumā mātes un meitas attieksmes ...diezgan sarežģītas. Sākumā pat šaubījos, vai Kaijas apmeklējumi vispārīgi vēlami... Redziet, bieži gadās, ka tieši tuvinieku klātienā slimniekus uztrauc... un stāvoklis drīzāk pasliktinās nekā... Mēs sīki novērojam reakciju pēc apmeklējumiem. Nu, tieši nelabvēlīga tā nebija... varbūt viņas tam tikušas pāri. Bet jūsu ietekme vienmēr bija labvēlīga... ļoti labvēlīga. Jūs viņai daudz palīdzējāt.

To nezināju; tas mani patīkami pārsteidz.

— Vai jūs man varētu apsolīt, ka arī turpmāk Osīša kundzi nepametīsiet? Atgriešanās ikdienā viņai radīs jaunas problēmas... būtu labi, ja jūs varētu... tāpat kā slimības laikā... vismaz pirmajās nedēļās un mēnešos — —

— Labprāt, ja viņa man atļaus.

— Osīša kundze jums ļoti uzticas. Domāju, jūs varētu viņai daudz palīdzēt... tas ir, morāli...

Ir ļoti neērti: liekas, patiesībā Sīmansons domā ko citu, ko diez vai varētu saukt par morālu atbalstu — tāpat kā Kaija, kas to labprāt sauktu istajā vārdā, ja vien mēs, pieaugušie, nebūtu tik bērnišķīgi! Bet varbūt žēlsirdīgā samarieša loma man piederas labāk par visām citām.

Taču kaut kas no Dr. Sīmansona gaišās omas pielīp arī man; viņš var būt mierīgs, mana atbalsta Olgai nepietrūks.

Kaija ar māti jau gaida priekšistabā. Aiz loga drēgna, miglaina diena — atceros, tāda bij arī nakts, kad Olgu vedām šurp.

— Kur Vilnis tik ilgi kavējas? Kaija saka, skatīdamās pa logu. Solījās atbraukt mašīnu — viņam jau vajadzēja būt te.

Tūliņ viņš arī piebrauc — lielā zilā kraislerā, ko

aizņēmies no sava drauga Linarda. Viņš tanī šad tad vizināja Kaiju. Liekas, Vilnis pabeidzis kādu darbu laboratorijā, un tagad zēnam vairāk brīva laika. Jā, un ir jau pavasaris...

Izkāpju pa ceļam pie sava dzīvokļa. Atvadoties māte un meita abas mani aicina drīz atnākt ciemā. Un sestdien man jābūt katrā ziņā — Kaijai dzimšanas diena.

Sestdienu pienāk saulaina, pavasarīga; ap pusdienu jau jūtams karstums. Tā te mainās laiks: priekš nedēļas vēl bija jāstaigā mētelī, tagad svārki šķiet par smagu. Un pēkšņi zied visi košuma krūmi un koki. Pilsētas nomale, kur dzīvojam, atgādina milzīgi palielinātu krāsainu pastkarti. Pat ķebesis kodachroma zilumā.

Man diezīn kā nepatīk iet uz Kaijas dzimšanas dienas „partiju“. Zinu, ka tur būs amerikāņu jaunieši: jutīšos to vidū kā piektais ritenis, varbūt pat traucēšu vakara omulību. Vai mēģināt atrunāties ar darbu vakara maiņā vai ko tam līdzīgu? Kaija neticēs. Bez tam, gribu satikt Olgu. Viņa gribēs mani redzēt — liekas, nemaldos, ka arī viņa meitas draugu vidū jūtas diezgan lieka. Tad būsim vismaz divi, kas „neprot priecāties“. Jā, zinu, ka tomēr aiziešu.

Ilgi domāju, ko Kaijai dāvināt. Puķes? Bet tās tagad zied visās malās, arī Osīšu dārzā. Līdz šim allaž esmu dāvinājis grāmatas. Protams, latviešu grāmatu; bet „partijās“ dāvanas mēdz rādīt viesiem, amerikāņi brīnīsies, bīrs dažādi naīvi ziņkārīgi jautājumi. Varbūt Kaijai būs neērti. Beidzot atrodu kompromisu: nopērku Zelta Ābeles Latvian Literature. Varbūt arī Kaijai vieglāk veiksies to izlasīt. Jā, pilnīgi pievienojos tiem, kas vēlas, lai mūsu autoru darbus vairāk tulko angliski; tas būtu tiešām jauki: tulkojumi labi noderētu tiem mūsu jauniešiem, kam vairs lāgā netiek lasīt latviski.

Osīšu dzīvoklis pilns ziediem kā dārzs: uz katra galdiņa, katra plaukta pa vāzei. Esmu ieradies drusku par vēlu, viesistabā jau sēd un stāv pulciņš jauniešu — meitenes gaišos ģērbos, puiši košām kaklasaitēm, Taču balsis skan latviski — šoreiz tautieši liekas pārsvarā. Pazīstu Vilni Beitānu, Linardu Ķelpšu; vēl citus esmu redzējis. Ir arī daži amerikāņi. Plecīgs pa-

maza auguma puisis, tumšmatis ļoti sārtām lūpām un vaigiem sēd drusku savrup un smēķē, ar skatienu sekodams katrai Kaijas kustībai. Tas viņas studiju biedrs un pērnais „bojfriends“ Ričs: viņš vienīgais starp viesiem drusku iesilis. Nē, ne gluži vienīgais — arī Linards šķiet runīgāks nekā parasts.

Māte un meita mani saņem ļoti sirsnīgi.

— Mēs jūs tā gaidījām — jau baidījāties, ka nebūsit, saka Kaija un aiz rokas ievēl dzīvojamā istabā, kur man tik ļoti negribas iet.

Kad iepazīšanās galā, Kaija aizsteidzas; viens palicis ievēroju, ka visas vietas aizņemtas; man nav, kur sēdēt. Pēc brītiņa izmanos virtuvē, kur darbojas mājas māte.

— Vai neesat laimīga, ka jums jau tik liela meita? jautāju Olga, lai nebūtu jāklusē.

Olga ir laimīga, vismaz ārēji; viegli satraukta, izskatās gandrīz, ka būtu iedzērusi glāzi vīna. Drusku pietvikusi rīkojas ar traukiem, uzkodām, vāra kafiju. Droši vien priecājas, ka var atkal būt mājās un saimniekot.

— Kaija tik laba kā vēl nekad, Olga saka. Nemaz nerunā pretī.

— Viņa taču pieaugusi un visu labāk saprot.

— Varbūt viņa mani žēlo. Jūs visi pret mani izturaties kā pret slimnieci. Vai tāda vēl izskatos?

— Nē, es saku. Bet jūs esat pārvērtusies... drusku. Jūs izskatāties jaunāka.

— Neesiet nu aušīgs, Maks, Olga smejas. Glaimošana jums nepiederas.

— Es nemaz...

Tas ir tiesa, nemaz negribu glaimot; viņa man šķiet jaunāka. Varbūt drusku vājāka, bet galvenā starpība sejā: tā liekas gaišāka, dzīvāka — kā no ilga, dziļa miega pamostoties. Pēdējās nedēļās slimnīcā viņa tiešām liekas atspīrgusi. Pēkšņi man kas iešaujas prātā:

— Olga, es saku, jums vajadzētu kaut kur aizbraukt un atpūsties. Jā — vēl kādas nedēļas. Kaut kur dienvidos. Esmu dzirdējis, ka San Diēgā esot ļoti jauki. Tur jau būs īsta vasara.

Olga pasmejas.

— Nu jūs gan jokojat! Kā es to varētu? Man nav darba, un pat nezinu — —

— Tieši tādēļ. Izmantojiet gadījumu. Kad sāksit strādāt, nekur netiksiet.

Pārdroša cerība: varbūt es arī dabūšu dažas brīvdienas... Bet to viņai nesaku.

— Nē, nē, Olga krata galvu. Man jādomā par nopietnākām lietām.

— Kādām?

— Nu, piemēram, par darbu. Esmu taču atlaista.

— Man liekas, darbu tīrītavā jums nav ko nožēlot. Olga, jums jau sen vajadzēja meklēt ko citu, vieglāku.

— Es taču nekā neprotu.

— Latvijā jūs strādājāt par grāmatvedi — kāpēc ne šeit? Labu grāmatvežu visur trūkst. Kaija varētu jūs iemācīt rīkoties ar komptometru un citām biroja mašīnām... un jūs varētu beigt kādus kursus. Jums vajag tikai drusku uzņēmības.

— Kā tad iztiksim, kad abas ar Kaiju iesim skolā?

— Nu... stomīdamies saku, es varbūt varētu...

Olga mani uzlūko laipnām, drusku zobgalīgām acīm: Nevarēsiet vis, Maksī. Jūs jau tā esat daudz darījuši... Nezinu, kā jums pateikties. Nupat dzīvoju, ka esat samaksājuši arī mūsu dzīvokļa īri.

— Tas nekas, es... tikai gribēju... jūs jau vēlāk varat...

Cik neveikli! Tā man nevajadzēja teikt. Varbūt viņa domā, ka gaidu parāda atmaksu. Olgai taču vajadzētu zināt, ka esmu laimīgs, ja varu palīdzēt. Būtu briesmīgi, ja viņai, bez visām citām rūpēm, būtu jāraizējas, kā atdot man parādu.

Jauniešiem iet arvien omulīgāk. Brīžiem viņi tērzē paklusām, tad pēkšņi sprāgst smieklu bumba, un troksnis tāds, ka nevar saprast ne vārda. Bet viņi nedzied, kā jauni ļaudis viesībās mēdza darīt dzimtenē.

Tā ka noteicēja šoreiz Kaija, viesības norit šejienes gaumē. Neēd pie galda: kad uzkožamie sakārtoti, Olga aicina viesus, katrs paņem šķīvī, ko vēlas, un atgriežas savā vietā dzīvojamā istabā. Beigās Olga sagriež dzimšanas dienas kliņģeri, ko pati cepusi, un Kaija ielej kafiju. Reti esmu bijis amerikāņu mājas

viesībās; man tās liekas garlaicīgas, bet divas lietas patīk: nav ilgi jāsēd pie galdiem un nav jāpārēdas.

Tad jaunieši dejo pie skaņu plašu mūzikas. Nevienu no šīm dejām nepazīstu un esmu par tām dzirdējis daudz zobgalību; bet kad Kaija dejo ar Riču, ir tik patīkami noskatīties. Latviešu zēni nav tik veikli: ja viņi vispārīgi dejo, tad diezgan stīvi.

Vilnis liekas visneveiklākais, bet acīm redzams, negrib palaisties: viņš dejo, visbiežāk ar Kaiju, un nebēdā, lai iet kā iedams. Kaija viņu māca un smejas, kad puisim nevedas. Vilnis viņu vienkārši nelaiž vaļā. Jociņš pāris — veiklākā meitene un neveiklākais zēns! Man liekas, viņi nemaz neder kopā; bet ko nu es no tādām lietām zinu.

Dejai beidzoties, Kaija ieskrej virtuvē. Gluži aizesusies, viņa pieķeras mātei.

— Vilnis šovakar ļoti omulīgs, Olga saka.

— Omulīgs? nopūšas Kaija. Tu saki, omulīgs? Viņš ir pilnīgi traks! Vai zini, mām, ko Vilnis nupat teica? Viņš gribot mani precēt. Vai nav dumjš puika, ko?

— Viņš droši vien joko.

— Nē, nopietni! Tikdaudz viņu pazīstu. Vilnis nemaz nemāk jokot.

— Un ko tu teici? Olga jautā.

— Ar mani arī kaut kas nav kārtībā. Kaija apķeras mātei ap vidu un divreiz griež viņu apkārt. Man arī laikam griežas... Māt, kur mazie šķīvīši un karotītes? Nu būtu laiks dot saldējumu. Vai tu vari iedomāties tādu trakumu? Es teicu, lai notiek.

Olga lēnām apsēžas vienīgajā krēslā, kas palicis pie virtuves galda un platām acīm skatās meitā.

— Kaija... tu neaušojies? Tu tiešām domā —

— Mām, es nekā nedomāju. Vai tad man laika? Es teicu, vajadzētu dot saldējumu. Daži jau grib iet mājās.

Olga pieceļas, izņem saldējumu no ledusskapja un neveikli liek šķīvīšos.

— Bet... viņa domīgi jautā, kā tad jūs dzīvosit? Jūs taču vēl ne viena, ne otrs —

Kaija smejas.

— Tā gluži nav, mām, kā tu domā. Vilnis jau visu izdomājis. Es jau teicu, viņš nemaz neprot jokus. Nezinu, kā ar tādu dzīvošu — man prāts uz jokiem

vien nesas. Viņš dabūjis kaut kādu godalgu... par vienu darbu... kādu elektronisku aparātu, vai aparāta daļu... Un viņam piedāvāta vieta kādā firmā... ar tik lielu algu, ka nemaz nevar ticēt. Man liekas, viņš drusku lielās...

— Tu domā, viņš melo?

Kaija pēkšņi kļūst nopietna

— Nē, mām, tu nesaproti. Viņš ir traks, bet pavisam nopietns; melot viņš gan nemelo. Tikai brīnos, kas tie par cilvēkiem, kas maksā tādu algu zēnam! Vilnis taču zēns — gandrīz vēl bērns. Piemēram, viņš solās man uzbūvēt elektronisku virtuvi — vai tur nav jāsmejas? Nemaz nezinu, kas tā tāda ir — elektroniska virtuve! Vai man būs jācep pankūkas ar rentgena stariem?

Olga lēnām pagriež galvu uz manu pusi. Kaija saliek saldējuma šķīvišus uz paplātes un izsteidzas pie viesiem.

Redzu, ka Olgai pilnas acis asarām: Kaijai klātesot, viņa tās valdījusi, bet nu vairs nevar noturēties.

Brītiņu abi klusējam.

— Nu taču jūs esat laimīga? es jautāju. Vai ne, Olga?

Viņa neskatās manī un neatbild. Varbūt viņa vēl nezina, ko atbildēt; vai vienkārši nevar parunāt. Varbūt atkal esmu izteicis kaut ko aplamu.

Labi, ka mums par to vairs nav jārunā, un nav laika arī domāt. Saldējumu paēduši, jaunie ļaudis pošas mājās. Sākas burzma un atvažas.

Kaija aizbrauc zilajā mašīnā līdz Vilnim. Beitāns solās viņu vēlāk pārvest mājā.

Palīdzu Olgai nokravāt traukus. Viņa tos nemazgā, tikai saliek izlietnē.

Kad mums vairs nav ko darīt, gribu atvadīties. Stāvam vecajā, šķībajā lievenī un noskatāmies debess gaismā un vakara ēnās, kas jau ložņā zem kokiem.

Varbūt Olgai nepatīk vienai palikt tukšajā dzīvoklī.

— Paiešu gabaliņu jums līdz, viņa saka. Tik jauks vakars.

Ejam kādu brīdi uz mana dzīvokļa pusi, bet patiesībā man vēl negribas iet mājā. Man arī nepatīk šai jaukajā vakarā sēdēt vienam istabā. Zinu, ka tur

ši samtainā, pavasarīgā labsajūta izgaiss un tās vietā kā zemdega iepļētīšies slepenais nemiers, kas mani grauž, kad palieku viens, it īpaši tādos jaukos vakaros. Mūsu soļi gandrīz nemanot pagriežas, un ejam uz citu pusi, tālāk zilajā pavasara krēslā.

Zinu kādu jauku vietu, mazu parku uzkalnā, no kā var redzēt pilsētu un skaidrā laikā arī liča stūri. Tur aug veci, lieli koki un ir daži soli. Agrāk te bieži mēdzu sēdēt — vasaras vakaros, kad dzīvoklī tik karsts, ka nevar iemigt. Pakalnā allaž jūt vieglu vēsmu no jūras puses.

Apsēžamies solā nogāzes malā; aina, kas no šejienes paveras, vēl saulrieta krāsu gammā, no spilgti sarkanās pamalē līdz mēļām debesīm, zili zeltainu miglu lejā virs pilsētas, kur jau dzirkst neona ugunskurs. Plašajam klajumam vakara krēslā vajadzētu radīt miera noskaņu, bet tas mani savādi satrauc. Vai tās rieta krāsas, kas mani drīzāk uzbudina nekā nomierina? Sarkans, mēļš taču sāpju, baiļu krāsas — kā gan tās varētu atnest mieru? Vai varbūt nemiers manī pašā, un tam nav nekāda sakara ar ainavu.

Jā, drīzāk manī pašā... Pēkšņi zinu, ka visu vakaru gribu ar Olgu runāt — teikt viņai ko ļoti svarīgu; kaut ko jautāt. Savāda māpticība čukst, ka man tas jādara, kamēr vēl nav izdzisusi rieta blāzma un varu redzēt Olgas acis, vaibstus viņas sejā. Tur es lasītu īsto atbildi; kad satumsīs, to vairs tik skaidri neredzēšu. Valoda nav mana stiprā puse; nekad īsti neuzticos ne saviem, ne citu vārdiem.

Taču Olga ierunājas pirmā.

— Jūs man jautājāt, vai esmu laimīga, viņa saka. Jā, Maksī, man liekas, tā varētu teikt... Allaž esmu raizējusies par Kaiju. Varbūt bez iemesla — Kaija man vienmēr bijusi laba meita — kaut arī ne gluži tāda, kādu viņu gribēju redzēt. Varbūt raizējos par daudz — nu, tur citi iemesli, ko tik vienkārši nevar izstāstīt... Ja nu tā būtu, kā viņa teica — ja viņa ar Vilni... tad jau viss būtu labi.

— Jūs baidījāties, ka viņa neapprecas ar sveštautiņiem?

— Jā, to visvairāk. Pricējājos, ka viņa tomēr atradusi latviešu zēnu, kas viņai patīk. Patiesībā tas man pārsteigums. Vilnis nemaz nav tāds... man likās, ka

viņai patīk citādi... Bet varbūt esmu maldījusies — vai arī līgā nepazīstu jauno Beitānu.

— Viņš ir ļoti apdāvināts zēns.

— Jā, bet es domāju par raksturu. Vilnis tāds lēns, neveikls — un Kaija taču diezgan strauja, reizēm pat asa. Kā viņi dzīvos?

— Man liekas, Vilnim ir raksturs — to pierāda jau viņa sekmes studijās. Domāju, viņi sapratīsies lieliski. Vecākais Beitāns smaga rakstura cilvēks, bet Vilnis ar brāli labi satiek. Vispārīgi Vilnis man šķiet daudz gudrāks nekā citi zēni viņa gados.

— Cerēsim, ka jums taisnība, Maksi. Tad man par Kaiju tiešām vairs nebūtu jāraizējas.

Brītiņu sēdam un raugāmiešos ainavā. Tumšā debess aizkara priekšā kā skatuves ugunis arvien spožākas iedegas pilsētas neskaitāmās spuldzes. Kokos mums virs galvas čirkst cikādas. Pats apreibis no pēkšņās drosmes, saņemu Olgas roku un saku:

— Jūs runājat tikai par Kaiju. Vai jums nebūtu laiks padomāt arī par sevi, Olga?... Esmu par to daudz domājis... un tieši tagad... Olga, man jārunā. Pārāk ilgi esmu klusējis. Olga, ja jūs... ja tu atļautu... gribētu kaut ko teikt... un kaut ko jautāt. Vai drīkstu?

Aizturu elpu un gaidu: tā man liekas garākā minūte Olgas tuvumā. Tad viņa uzliek roku uz manas rokas; jūtu viņas pirkstu vieglo spiedienu.

— Tev tas nav jāsaka un nav jājautā, Maksi, viņa saka; redzu viņas smaidu skaidrāk, nekā acis krēslā to var saskatīt: tik tuvu šai mirklī esam viens otram. Tad atkal ir klusuma brīdis, liekas, Olga cīnās ar sevi; un kad ierunājas, man gandrīz liekas, ka viņa grib izvairīties: Bet man pašai kas jājautā. Kaut kas ļoti svarīgs.

— Jā?

— Jūs... tu runāji ar Sīmansonu par mani. Kad vēl biju slimnīcā, un todien, kad mani izrakstīja. Tā taču bija, vai ne?

— Jā, esam runājuši, vairāk reizu.

— Vai tu būsi pilnīgi vaļsirdīgs? Ko viņš teica? Saki man visu. Lūdzu, Maksi.

— Bet jūs taču paši runājat — man viņš droši vien teica to pašu. Ko jūs — ko tu vēl gribi zināt?

Olga skatās manī, nenolaizdama tumšās acis. Tanīs nav bailu, tikai jautājums.

— Gribu zināt, vai esmu pavisam vesela. Vai šī slimība neatkārtosies?

Ko lai atbildu? Pūlos atcerēties Dr. Sīmansona vārdus. Bet viņa izteicieni allaž tik piesardzīgi — viņš vairās no noteiktiem pareģojumiem. Droši vien tādu nemaz nevar būt. Atbildu ar jautājumu:

— Vai tādiem apstākļiem, kā toreiz... kad jūs... kad tu saslimi, būtu jāatkārtojas?

Savādi, bet šķiet, mana atbilde viņu apmierina. Viņa kļūst domīga. Tām jābūt mierīgām, pašlāvīgām domām, jo vairāk viņa nekā nejautā.

Bet kā es to zinu? Man atkal uzbrūk bailes; ja nu neesmu pareizi atbildējis. Es taču teicu: jāatkārtojas. Vienalga, kādā sakarībā, šo vārdu nemaz nevajadzēja teikt. Droši vien viņa no tā visvairāk baidās. Varbūt neesmu viņu nomierinājis, bet panācis tieši pretējo. Ai, kādēļ nevarēju vienkārši apliecināt, ka viņa pilnīgi vesela un nekas tamlīdzīgs nevar atkārtoties, nekad, lai notiktu; kas notikdams? Varbūt tieši to viņa no manis gaidīja.

Man jārunā. Jāsaka Olgai, ka pats gādāšu, lai tas vairs nenotiktu. Viņai jādzird nevien tas, ko domā Sīmansons, bet arī, ko pats zinu un nojaužu. Ka viņai nav iemesla baidīties. Viņas saslimšanas cēlonis nevar būt nekas cits kā pārdzīvojumi sakarā ar... jā, man tomēr jārunā par viņas vīru. Olgai jāzina, ka nu, kad grūtākais komplekss... tā taču Dr. Sīmansons to sauktu, vai ne?... atradis dabisku atrisinājumu, krīze pārvarēta, un slimībai, ja to vispārīgi var saukt par slimību, nav iemesla atkārtoties.

Ar pūlēm meklēju vārdus: Olga, mīlais draugs... ja vien drīkstētu, es rūpētos, lai tu visu šo grūto un skumjo, visu, kas tevi mocīja šos garos gadus, aizmirstu kā senus murgus. Ja vien tu man ļautu, es varētu pastāstīt, kādu iedomājos tavu... mūsu dzīvi. Esmu par to daudz domājis; zinu, ka tev vajadzīgs — par visu vairāk nepieciešams dvēseles miers. Tu esi pārcietusi riedgtu vilšanos, smagu sitienu — cilvēks, kam esi riedjusi visu dzīvi, izrādījies tava upura necienīgs —

Pēkšņi jūtu, ka Olgas roka sastingst, viņas plecs

atraujas no mana. Teikums pārtrūkst man lūpās. Zinu, ka esmu izdarījis kļūdu. To nevajadzēja: Osīti nedrīkstēju pieminēt. Brūce vēl pārāk svaiga, mans pieskāriens par skarbu, mani vārdi, lai cik prātīgi, viņai nenes mierinājumu, tie viņai sāp. Esmu visu sabojājis. Mūsu vidū pēkšņi izaugusi Anatola Osīša ēna: tā tik smaga, ka viegli nomāc nedrošās cerības dīgli.

— Nē, viņa čukst, nē... Nerunājiet par to — lūdzu, Maksī. Nerunājiet... Es nevaru.

Esmu gluži izmisis: vārdi paši raisās, nespēju tos atturēt. Zinu, ja tagad neizteikšu visu, nekad man vairs nebūs drosmes iesākt. Man jārunā, lai notiek, kas notikdams. Man pat neskaidra nojauta, ka ar to, ko teikšu, padarīšu visu tikai ļaunāku, un tomēr nevaru klusēt, kaut kas skubina, dīda, dzen tālāk — ir atkal tā, it kā pats meklētu ceļu atpakaļ, sev un viņai par spīti... lai tikai neatvērtos kādas durvis, pie kā stāvu...

— Bet man jārunā, es saku, ar varu turēdams viņas rokas. Diezgan ilgi esmu klusējis. Vairs nevaru stāvēt un noskatīties kā jūs aizmetat savu... mūsu abu dzīvi. Jūs mani nesaprotat, Olga — es neviena nenosodu. Jūsu vīrs man gluži vienaldzīgs. Es pat viņam nekā nepārmetu. Domāju tikai par jums, gribu tikai jums palīdzēt. Vai tas būtu kas ļauns? Vienmēr esmu to gribējis — jau tad, kad tikko bijām iepazīlušies, kad vēl nezināju to... ko jūs man aizliedzat pieminēt. Vienmēr esmu tikai vēlējis, lai jūs būtu laimīga — ja jūsu vīrs to varētu, es gribētu, lai viņš to dara -- bet ja viņš nevar... vai nedara, vienalga, ar vārdu sakot, ja tas nav iespējams — kādēļ jūs to neatļaujat man? Vismaz mēģināt — cik manos spēkos... Olga, vai esmu jums tik nepatīkams, ka negribat man to atļaut?

Lēnām, it kā spēkiem zūdot, viņa atbalstās pie manis un vairs nepūlas atraut rokas.

— Nē, Maksī, nē, viņa čukst, gandrīz tiem pašiem vārdiem, kādiem brītiņu iepriekš mani apsaukusi — bet nu tiem cita nozīme. Tā es nedomāju un nekad neesmu domājusi. Es zinu un saprotu, bet...

Tad — tas notiek it kā pats no sevis, mums nezinot un negribot — viņa ir man pie krūtīm. Manas rokas

viņu tur, sākumā bikli un saudzīgi, tad drošāk, un viņa man piespiežas kā patvērumu meklējot. Liekas, abi esam drusku pārsteigti, ka tā noticis, un jūtamies ļoti neērti.

Varbūt no malas raugoties izskatāmieš kā mīlētāju pāris; bet nemaz tā nejūtamies, vismaz es ne. Drīzāk man tāda sajūta, ka Olga pie manis nāk tāpēc, ka nekur citur vairs nav kur iet. Ja visas durvis aizvērušās un tikai vienas palikušas vajā, tad taču jāiet pa tām; tā ir noticis, beidzot viņa nāk pie manis. Jūtu, ka viņa klusu raud. Viņa nešņukst, varbūt viņai pat asaru nav acīs — tikai viegli dreb pleci un krūtis.

— Ko tu ar mani iesāksi, Maksī? viņa jautā. Man taču nekā vairs nav, esmu pavisam tukša. Kā ar baltu dzelzi izdedzināta rēta...

Es atbildu, bet pats nezinu, ko īsti. Ir tik savādi — runāju, bet nespēju domāt līdzī — it kā cits runātu manā vietā un es neuzmanīgi klausītos.

— Vai tas nozīmē, ka varu cerēt... ka tu gribi...

— Nē, Olga saka, vēl ne. Ļauj man drusku laika, Maksī. Dažas dienas. Tad es tev pateikšu.

— Kad? Saki, kad?

— Ne šodien... rīt arī ne... man vēl jāapdomājas. Nu... varbūt pirmdien. Atnāc pirmdienas vakarā šurp, tepat. Tad varbūt zināšu.

Krēsla biezē, un metas vēss. Pavadu Olgu līdz viņas durvīm. Logi gaiši, Kaijai jābūt mājā; neēju iekšā. Olga ieiet, un es attālinādamies vēl atskatos. Varbūt Olga to izstāstīs Kaijai un viņas runās par mani...

Istabā ienācis, pūlos tikt skaidrībā ar sevi. Esmu izgājis uz slidena, plāna ledus; jākustas apdomīgi, lai nepakluptu un neielūztu. Tik savādi nekad neesmu juties. Vai tas dabiskais satraukums izšķirīgā soļa priekšā? Nē, kas cits. Tā nav nedrošības sajūta vien: viss pēkšņi kļuvis dīvaini nereāls, it kā uz virves balansētu pār bezdibeni.

Nu tikai atskārstu, ka neticu notikušajam. Tas sākās jau tobrīd, ka turēju Olgu savās rokās; jau tai brīdī to zināju. Tieši tādēļ, ka tā īstenība, nedrīkstu tai ticēt. Kopš vien atceros, esmu dzīvojis pats savā pasaulē. Iedomu pasaule man vienmēr bijusi reālāka nekā īstenība. Viss tanī bijis saskanīgs, noteikts un paredzams; kaut arī bieži drūms un sāpīgs.

Īstenība tik nenoteikta, uz to nemaz nevar pajauties. Kā varētu pieķerties lietām, kas ik mirkli mainās, rit un plūst; pasaulei, kur nekas neatkarājas no manis?

Šī nav pirmā reize, kad Olga man bijusi tik tuvu; iedomās bieži esmu viņu turējis rokās, un pēdējā laikā šad tad arī sapņos. Kamēr to, kas notika kraujas malā, šaurajā, cietajā solā sēdot un krēslainajā pilsētā raugoties, uzskatu par sapņa atkārtojumu, viss ir labi un kā jābūt: viņa meklē atbalstu pie manis, un es nekā cita negribu, kā viņu sargāt, viņai palīdzēt. Bet tas nav viss. Nu, kad tas noticis īstenībā, jūtu, ka starp mums iezadzies kas gluži jauns un svešs. Nezinu, kā tam lai atrodu vārdu.

Man viegli Olgu mierināt vārdiem. Tie ir patiesi, tie izsaka, ko gribu; tos nevar pārprast. Varu kaut ko izdarīt viņas labā, piemēram, samaksāt dzīvokļa īri; no tā paliek tikai gandarījums, ka esmu viņai palīdzējis. Zinu, ka viņa man pateicīga, un ar to man pietiek. Katrs solis, ko spēju viņas labā, vairo siltuma sajūtu man krūtīs; jūtos viņai tuvāks, mani silda mūsu dvēseļu tuvums. Vislaimīgāks laikam gan būtu, ja varētu viņu auklēt kā bērnu; ja viņa man pilnīgi uzticētos.

Šovakar, man pieglaužoties, viņa gandrīz apliecināja, ka man ļaunaujas. Vai tas nebija tieši tas, ko vēlējos? Kāpēc tad šī nereālā sajūta, šīs — bailes no kaut kā nezināma?

Atkal jūtu viņu tik tuvu kā tobrīd — viņas auguma gurdeno smagumu pie savām krūtīm, viņas roku apskāvienu. Nevarība nav viņas garā vien, ilgas pēc balsta un palīdzības ir arī viņas miesā; pēkšņi sajūtu, ka arī tā sāp, arī tā izsalkusi un izslāpusi; ka viņa no manis negaida garīgu drošību vien, bet arī fizisku mierinājumu. Ja viņa teiktu jā, kā ceru, Olga gribētu man piederēt ar miesu un dvēseli; man būtu jāpiepilda viņas garīgais tukšums un arī fiziskās slāpes, ko viņa tik ilgi cietusi.

Bet vai tieši to nevēlos? Tas taču tik dabiski. Olga nevar sevi dalīt, viņas dzīve tiešāka, veselāka nekā mans dalītais es. Dr. Sīmansons droši vien vēlas, lai kāda sieviete siltām, maigām rokām salāpa manu „sašķelto personību“. Un tomēr.. tas būtu kas cits.

Pazīstu Olgu tikai kā bezķermeņa būti, ne kā sievieti ar miesu un asinīm. Šovakar pirmo reizi atskārtu, ka viņā ir kas gluži svešs — maigs un pašāvēģis, bet arī izslāpis, alkains, karsts — nezinu pat, vai varētu mīlēt šo daļu viņā.

Un kā šī jaunā, no sapņiem pamodinātā Olga, šī svešā, neredzētā un nenojaustā būte redz mani? Taču ne klusās cietējas, vientulīgās sapņotājas acīm? Vai maz esmu tāds, kādu viņa mani tagad iedomājas?

Pēkšņā gaišredzībā saprotu arī to: Olga mani pašu nemaz neredz. Es viņai esmu Anatols Osītis — ļoti pārvērties, gandrīz cits cilvēks, dīvainā kārtā līdzīgs kādam puslīdz svešam vīrietim, Maksim Rupeikam — bet tomēr viņš: labs, uzticīgs, padevēģis, iemīlējis, kādam Osītim vajadzētu būt. Tāpēc viņai šķiet, ka mani varētu mīlēt — vēl viņa to skaidri nezina, bet varbūt. Viņai vajag drusku laika, lai pierastu; lai mani iedomātos jaunajā lomā, kā Anatola Osīša vietnieku Līdz pirmdienas vakaram viņai tas varbūt izdosies: kādēļ ne, pirmais solis sperts, tālākais nāks arvien vieglāk. Viņa tik ilgus gadus dzīvojusi iedomās — tām tikai jādod jauns virziens, tas viss.

Nabaga Olga! Nabaga... es pats. Iedomu vergi, sapņotāji, cilvēki, kam jādzīvo šķeltām dvēselēm, tāpat kā zināmiem dzīvniekiem šķeltiem nagiem vai lūpu!

Nu, tad jādzīvo, — un kāpēc gan ne? mēdiju pats sevi spējās dūsmās un sāpēs. Viņi arī dzīvo. Mīlēšu Olgu kā savu ilgu būti, gara līdzinieci, radniecīgo dvēseli, mirušo māsiņu. Olga man to neliegs: viņa taču tai ļoti līdzīga — katrā ziņā līdzīgāka nekā es virsleitnantam Osītim. Kas par to, ka reizēm jūtīšu zināmu starpību — brīžos, kad manās rokās nebūs ēteriska sapņu būte, bet dzīva sieviete ar gurdeni miesu, stiprām rokām, karstu muti... sieviete, kas deg ilgi aizturētās dzīves alkās... neapmierināta māte, kam liktenis ļāvis dzemdēt tikai vienu bērnu?

Un Olga — vai arī viņa to varēs? Vienmēr, līdz galam? Vai viņai būs viegli iedomāties Anatola Osīša platās, vīrišķīgās krūtis, apskaujot manu šauro, vājo ribu kurvi; sporta instruktora plato plecu vietā sajūtot manus vārgos kamiešus? Vai viņai pastāvīgi nedursies acīs starpība mūsu raksturos, kuņģai vajag būt vēl lielāki nekā mūsu augumos: viņš, priekš-

zīmīgs kaņavīrs, spēka, noteiktības, izturības iemiesojums, — es, nedrošais, nenoteiktais, mūžīgu šaubu plosītais dzīvot gribētājs un nevarētājs...

Jā, viņai vajadzēs lielas pacietības, daudz labas gribas — bet liekas, viņa to varēs. Mēdz teikt, ka sievietes viegli pielāgojoties: ja kāds nieks manī būs Anatolam līdzīgs, viņa samierināsies un piecietīs to citu. Kaut arī būšu nožēlojams Osītis, viņa man to piedos; žēlojot viņai būs vieglāk mani mīlēt. Jā, varbūt ar laiku istā Osīša tēls tik tālu izbālēs, ka viņa pilnīgi varēs mani pieņemt viņa vietā. Zināms, tikai viņa vietā; nekad viņa nevarēs mīlēt mani pašu. Kaut arī vīru pazaudējusi, viņa tomēr visa pieder, vienmēr piederēs savam Natim. Viņai taču nekā nav, ko citam dot. Ko tu iesāksi ar mani, Maksī? Man taču nekā nav, esmu pavisam tukša, kā izdedzināta rēta...

Nekad viņa man to neteiks, pat neļaus noprast. Viņa zinās, ka tas mani sāpinātu. Tādus noslēpumus sievietes prot labi glabāt. Ja vien neizvedīšu viņu gluži no pacietības, Olga man to nekad neatklās. Tā mēs varēsim dzīvot; daudz laulātu pāru tā dzīvo un pat domā, ka vidēji laimīgi.

Tomēr es to zināšu Dienas rūpēs, ikdienišķīgās gaitās to varbūt daudz nemanīs; bet būs brīži, kad to jutīšu. Viņu savās rokās turot, nekad to nevarēšu aizmirst. Kāda zobgalīga balss man čukstēs: tu esi labi iedzīvojies viņas vīra lomā, Maksī. Vai tev jau neliekas, ka esi Anatols Osītis? Tikai neiedomājies par daudz! Tu esi uz plāna ledus... Un gadīsies brīži, kad balss kļūs ļauna, un šņāks negantā vaļsirdībā: Nožēlojamais! Vai nejūti, kāds nelga esi? Tu esi iemācījies iztikt bez patiesības kā diabētiķis bez cukura. Pietiktu ar mazu graudiņu, ar vienu Olgas vārdu...

Es aizbāztu ausis; ar laiku varbūt kļūtu kurls — Olgas, mūsu .. laimes dēļ es to varētu. Taču nebūtu ne brīža, kad Olgas vīra loma man drusku nespiestu — tāpat kā grauza Osīša kurpes, kad mēģināju tās ievalkāt.

Stundas paiet drudžainas, īsas; tumsa logā sāk bālēt, tuvojas rīts, tumši zils kā jūra bez vēja. Arvien vēl neredzu ceļu.

Varbūt maldos. Jā, viegli iespējams, ka to visu redz tikai manu baiļu lielās acis. Nekad man nav

bijis drosmes izšķirties, kamēr vien bijusi izvēle; allaž esmu glēvi nogaidījis, kamēr paliek tikai viens ceļš. Nu esmu lielas izšķiršanās priekšā. Kur lai pēkšņi atrodu drosmi izlemt ne vien savu, arī otra cilvēka dzīvi?

Svētdienas vakarā esmu tik noguris, ka atsakos no cīņas ar savu daimonu. Man vienalga, lai notiek, kas notikdams. Atļauju Olgai izšķirties. Nu beidzot man vieglāk un labāk. Viņa taču arī to zina, vai ne? Viņa gribēja apdomāties — ko citu tas varētu nozīmēt? Viņa nejautās padomu Kaijai — kas par niekiem! Kaija nekā nezina — jaunība dzīvē skatās citām acīm — tās nemaz neredz tukšo, tumšo vietu, tikai krāsu mirdzumu, gaismu un vieglas ēnas. Nē, Olga zina visu — arī to, ka viņai jāizšķiras manā vietā. Viņa atradīs izeju — ja ne ar prātu, tad viņai to parādīs sievietes instinkts. Tieši šādās lietās, kur prāts klūp un domas maldās kā miglā, tas ir nemaldīgs.

Vakarā nav, ko darīt; protams, pie Osītēm nevaru iet. Ieeju kino. Skatos un klausos izklaidīgi, reizēm attopos, ka esmu tālu aizmaldījies domās; bet darbības pavediens filmā tik vienkāršs, tik naīvs, ka gandrīz neprasa uzmanību. Divi jauni, skaisti cilvēki iemīlas; filmās mīlētāji vienmēr skaisti. Vai gados vecākajiem un neglītajiem nav tiesības mīlēt? Nu, viņu mīlestība būtu citāda — pretrunīgas jūtas, tumšas dziņas, prieks ar rūgtu piegaržu, un tādas mīlestības stāsts varbūt risinātos gluži ačgārnī: no laimīga sākuma uz skumjām beigām... Jaunais, skaistais pāris nevar lāgā saprasties: meitene laužas uz skatuvi, līgavainis gribētu, lai viņa vāra putru un auklē bērņus; publika apbrīnojamā vienprātībā piekrīt līgavainim un sagaida, ka meitene aktrises gaitās vilsies un atgriezīsies pie uzticīgā gaidītāja; pēc dažiem komiskiem epizodiem šī nelaime arī notiek. Jaunā sieviete, kuņas sapnis sabrucis, atgriežas mājās un grūti izprotamā kārtā visi ir ļoti laimīgi, publiku ieskaitot. Morāle: labāk zīle rokā nekā mednis kokā.

Otra — kara filma, vecāka gadagājuma. Kāda jauna, skaista meitene iemīlas tikpat skaistā vīrsniekā. Viņi norunā precēties; taču nepagūst to iz-

darīt, jo pēkšņa pavēle pārtrauc jaunā varoņa atvaļinājumu. Nabadziņi dabū kopā pavadīt tikai vienu nakti. Publika paredz, ka līgava būs nokļuvusi mātes cerībās, un patiesi, drīz noprotams, ka šī retā, gandrīz neticamā nejaušība notikusi. Vēstule ar priecīgu ziņu jauno virsnieku aizsniedz pašas kaujas ugunīs un dara viņu ārkārtīgi laimīgu, lepnu un varonīgu. Taču īsu brīdi pēc liela varoņdarba viņam blakus krīt gaisa torpēda. Visi šķiet beigti. Publika, protams, zina, ka varonis paliks dzīvs. Nelaulātā māte tamēr cieš dažādas likstas, kaunu un pat trūkumu; tīrā laime, ka tas nekait viņas skaistumam. Tā kā jau pāri gadu nav ziņu par līgavaini, viņa gandrīz apsola roku un sirdi bērniņas draugam (kas arī glīts vīrietis, taču ne gluži tik skaists kā pirmais). Pēdējā brīdī pazudušais tomēr atrodas; brīnišķīgā kārtā viņam trūkst tikai kājas, kuņas vietā viegli pieliek mākslīgu. Priecīgais tēvs paceļ pie krūtīm savu gaišmataino atvasi un apskauj uzticīgo līgavu, kas nu jau kļuvusi viņa likumīga sieva. Laime ir pilnīga. Bērniņas draugs nokaunējies atkāpjas.

Cik lēti un sekli, domāju iznākdams; dzīve gan nav tik vienkārša. Bet pēkšņi man uzmācas šaubas: vai tauta nav gudrāka? Tautas balss esot Dieva balss. Vai dzīve tiešām nav tāda kā filmās, tas ir, labā, vēlamā dzīve: skaidrs, pieticīgs mērķis, vienkāršas, veselīgas jūtas. Tas var gan vest pie laimīgām beigām. Varbūt šīs banālās filmaņas nemaz nav tik melīgas kā liekas. Kā mēs zinām, vai lielākā tiesa traģisko jūtu, dziļo kompleksu, kas tagad moka cilvēci, nav tikai slimība? Mūsu pārdzīvojumi kļuvuši pārāk asi, tie mums sāp; bailes un šaubas mūs mulsina, paralizē. Vai mēs nebūtu laimīgāki, ja mūsu jūtas būtu seklākas, domas tiešākas un vienkāršākas? Dzīve ir kā murgu nakts, un mēs slimnieki, kam par visu vairāk vajadzīgs kāds barbiturāts.

Piemēram, es pats: kādēļ nevarēju rīkoties gluži vienkārši? Saņemt Olgu rokās, neļaut viņai domāt un šaubīties; neizlaist no skaujām, kamēr viņa nebūtu man apsolījusi? Vai mums vajag šo moku, šīs sevis tirdīšanas — vai nepietiktu ar gluži vienkāršu, banālu laimi — tādu kā kino filmās... Kāds lāsts mums to liedz?

Bet vienīgā reize, kad turēju Olgu rokās kā savu — vienīgie mirkli, kad zināju, ka viņa man pieder vai varētu piederēt, bija miglainajā vakarā, kad viņa bija pakritusi pēdējā brīdī apturētas mašīnas priekšā. Vai neapzinīgi vēlos, lai viņa vienmēr būtu tāda, pilnīgi nevarīga, bez spēka un gribas, kā mirusi? Diezin ko Dr. Simansons teiktu par tādu vēlēšanos? Vakar, kad viņu apskāvu un gribēju noskūpstīt, Olga nebēga, bet pagrieza galvu sānis, un es vairs nedrīkstēju meklēt viņas lūpas. Varbūt tas īstais iemesls, kāpēc tā šaubos un moku sevi. Tai brīdī taču jutu, ka tā nebija ne kautrība, ne tielēšanās: kaut kas viņā instinktīvi vairījās manis.

Ļaiet nemierīga nakts, tukša, lieka diena. Un tad, beidzot...

Ir tāds pats silts, smaržīgs vakars kā sestdien, kad, krēslai metoties, sēdējām mazā parka solā. Atceros, ka netikām norunājuši laiku; bailēs, ka nenokavējos, esmu atnācis par agru. Vēl gaišs, jūras līcis raugās no lejas augstās debesīs kā rāmas, bāli zilas sirmgalvja acis. Var redzēt putnus, brižiem tie uzvirpuļo rieta debesīs sārtiem un baltiēm spārniem kā ziedlapas vējā; viņu balsis līdz šejieni nesniedzas.

Apstājos pārsteigts un apjucis: mūsu soliņā jau sēd kāds pāris. Pirmajā mirklī man pat liekas, ka tā Olga ar kādu citu. Muļķīga iedomas; nē, tie ir vecāki ļaudis, pievakarē iznākuši pastaigāties. Viņi baŗo vāverīti riekstiem no turzas, ko paņēmuši līdzi, un paskalī sarunājas.

Man spēji saplok drosme: tā ir ļauna zīme. Sagaidīju, ka viss būs gluži tāpat kā sestdienas vakarā. Nu nekam vairs neticu, cerību vietā glūn vilšanās: gandrīz jau zinu, ka Olgas atbilde būs nē. Varbūt viņa nemaz neatnāks?

Jā, Olgai jau vajadzētu būt šeit; ja viņa gribētu... būtu izšķirusies, tad taču nāktu agrāk, zinādama, ka nepacietīgi gaidu. Ja viņa vilcinās, tas var nozīmēt tikai vienu: viņai neērti, viņa nemaz negrib nākt šurp un runāt ar mani.

Staigāju gar krauju, dažus desmit soļus turp un atpakaļ, ik brīdī atskatīdamies, gandrīz neizlaižot no acīm celiņu, pa ko viņai jānāk. Vakars pēkšņi zaudējis burvību. Esmu satraukts un nelaimīgs; veco,

krāšņo koku ēnā ir pilnīgs klusums, liekas, nekust ne lapa. Brīžiem man gribas bēgt.

Tad ieraugu Olgu nākam, un viss pārvēršas. Viņa mani redz jau iztālēm un pasmaida. Skreju viņai pretī; viņas smaids kļūst ar katru soli tuvāks, gaišāks. Tā var smaidīt tikai cilvēks laimē: instinktīvi nojaužu, ka noticis kas brīnumaini skaists. Varbūt viņa šīs dienas mocījusies neziņā un šaubās tāpat kā es, un tagad izšķīrusies. Viņas atbilde ir jā — citādi nevar būt; citādi viņa nenāktu pie manis tā smaidīdama. Pēkšņi to zinu: nekad neesmu Olgu redzējis tik laimīgu un skaistu. Jā, arī skaistu, jo šis klusais smaids, šis gaišais skats pilnīgi pārvērtis viņas allaž tik skumjo seju.

Olga sniedz man abas rokas, un no tām arī mani ieplūst daļa viņas mierīgās, smaidošās laimes. Mēs nerunājam — tas ir, patiesību sakot, apmaināmies dažiem vārdiem, bet nepieskaņamies pašam galvenajam. Tas ir lieki un tam vēl laika diezgan.

Soliņā arvien vēl sēd vecais pāris, bet kad tuvojamies, lēnām pieceļas un aiziet. Cik jauki cilvēki — varbūt viņi uzmin, ka šī vieta mums vairāk vajadzīga, ka neesam nejauši atnākuši šurp. Arī vāverīte aizskrej viņiem līdzī.

Nu viss atkal tāpat kā sestdienas vakarā: mums aiz muguras biezā veco koku ēna, tumšais klusums, bet priekšā vakara ainavas rāmais skaistums. Rieta gaisma met siltu, sārtu atspulgu Olgas sejā, dara viņas vaibstus trauslus, caurredzamus: tie ir kā noguruši vilņi, veldamies siltās krasta smiltīs — mirdzošs un skanīgs sudrabs — —

— Es saņēmu vēstuli, viņa smaidīdama saka. Vēstuli no dzimtenes.

— Atkal? atbildu drusku nevērīgi. Jūs taču esat saņēmusi jau vairākas, vai ne?

Viņa lēnām pakrata galvu, domīgi skatīdamās man garām rieta ainā.

— Nē, viņa saka. Tikai šo... Pirmo, vienīgo. To, ko gaidīju visus šos gadus.

Uz to man nav ko teikt; manīdama, ka lāgā nesaprotu, Olga izvelk no somiņas salocītu lapu un pasniedz to man.

— Tā gan adresēta Kaijai, viņa paskaidro. Bet kad

lasīsīt, jūs redzēsīt, ka patiesībā tā rakstīta man...
Izlasiet to, Maksī. Jums arī tas jāzina.

Riets lēnām dzied, bet vēl diezgan gaišs, lai sa-
lasītu vienādo, vīrišķīgo rokkrakstu vēstules lapā. Es
lasu.

„Mīļā Kaija!

Novēlu Tev daudz laimes dzimšanas dienā. Lai
dzīve Tev dod visu skaisto un labo, ko vēlas un pēc
kā ilgojas Tava jaunā sirds!

Tie ir vārdi, ko šādos gadījumos raksta, bet ko
patiesībā domāju un jūtu, nespēju vārdos izteikt. Ir
tik savādi, gandrīz neticami, ka man jau liela meita.
Raugoties uzņēmumā, ko Tu man atsūtīji, tas šķiet
brīnums. Mana mīļā Kaija! Kad šķirāties, Tu biji
bērns tumšiem, cirtainiem matiem un lielām, gaišām
acīm. Tās man spīdējušas visus šos gadus kā tālas
zvaigznes — tik tālas, ka bieži likās, nekad tās pie
manis nenolaidīsies. Nu Tu man atkal esi tuvu, vismaz
garā, kaut īstenībā mūs tik daudz kas vēl šķir. Tu esi
liela un skaista, Kaija, un šai ziņai vajadzētu man
atnest lielu prieku. Tā arī ir — bet bez prieka ir vēl
kas cits. Kaut mācētu kaut mazu daļu no tā izteikt
šais rindās.

Tu esi izaugusi liela bez manis, Kaija. Nekā ne-
esmu darījis, neesmu varējis Tev palīdzēt. Neesmu
bjis klāt, kad Tava mazā sirds sāpējusi bēdās; neesmu
varējis mācīt Tev priecāties un sargāties no tā, kas
pasaulē ļauns. Nezināmas briesmas Tev draudējušas,
un neesmu Tevi aizstāvējis. Tu zini, ka tā nebija
mana griba; tomēr jūtos tā, kā kad tā būtu mana
vaina. Tā ir mana vaina, ka esmu Tevi pametis vienu,
un nekādi apstākļi tur nekā negroza. Vai Tu man to
kādreiz varēsi piedot?

Tavai māmiņai to nemaz nedrīkstu lūgt, bet Tev
to varu izteikt. Tu tagad esi liela, Kaija — tavos gados
cilvēks jau sāk redzēt dzīvi, kāda tā ir. Varbūt Tu
saprātīsi arī, ko gribu, bet neprotu izteikt — vismaz
kādu daļu. Vai uzminēsi, ko jūtu, domājot par Tavu
māmiņu? Zinot, ko viņa izcietusi, ko darījusi Tavā
labā? To viņa darījusi manā vietā, Kaija. Tas viss
patiesībā bij jādara man: esmu to vēlējies un gri-
bējis — bet viņa to izdarījusi. Un kāds tai laikā esmu
bijis es?

Varbūt nav labi, ka to rakstu jau tagad. Tās ir lietas, ko Tu vēl nespēj pilnīgi saprast. Bet zinu, ka Tu par tām domā, un tāpēc nevaru klusēt. Pienāks laiks, kad sapratīsi, ka arī tēvs tikai cilvēks — tāds pats vājš, maldīgs cilvēks kā citi. Negribu taisnoties — ar apstākļiem var aizbildināties, bet tie negroza patiesību. Esmu bijis ļauns pret jums abām, bet sevišķi pret Tavu māmiņu. Kaija, es neesmu cienīgs, ka Tu mani sauc par tēvu; un neesmu cienīgs skatīties Tavai māmiņai acīs. Neceru, ka viņa man kādreiz varētu piedot to, ko esmu pret viņu, jums abām noziedzies.

To tu vēl nezini, jo pat māmiņai par to nekā vēl neesmu rakstījis; bet būs labāk, ja Tev tagad to teikšu. Šie garie gadi, kas pagāja bez jums, bija manī kaut ko izpostījuši, vismaz pārvērtuši; biju kļuvis truls un gandrīz akls, kāds ir cilvēks, cīnoties par kailu dzīvību. Vairs neredzēju zvaigznes debesīs — tikai to, ko spēj aizsniegt nespēcīga, līdz nāvei nogurusi roka. Biju savu dzīvi iekārtojis citādi — vai mana dzīve pati bij iekārtojusies citādi. Nezinu, un tam arī nav nozīmes.

Kāds svešs cilvēks bija ienācis manā dzīvē Tavas mātes vietā. Man pietrūka spēka atgrūst roku, kas gribēja palīdzēt. Dzīve ir dīvaina, mīļā Kaija; bieži tikai vēlāk atskārstat, cik dažubrīd esam bijuši akli un ļauni. Man atvērās acis, kad lasīju Tavas mātes vēstules — abas garās, sāpju pilnās un skaistās vēstules, ko viņa rakstījusi vientulībā, Tevi audzinot un mani gaidot. Nezinu, vai viņa Tev tās rādījusi un vai esi tās lasījusi. Tās lasot, es beidzot ieraudzīju savus maldus, savu ļaunumu — un vienīgo pareizo ceļu. Sapratu, ka nedrīkstu uz tām atbildēt, kamēr nav kaut kas noticis... kaut kas izdarīts.

Tagad tas ir noticis. Bija kāda saruna — tik patiesa un vaļsirdīga, cik vien vaļsirdīgi divi cilvēki var runāt. Cilvēks, ko augstāk minēju, mani saprata. Viņas vairs nav pie manis; viņa aizgāja un nekad nenāks atpakaļ.

Es to nedarīju ne Tavas māmiņas, ne Tevis — tikai pats sevišs dēļ. Neceru uz māmiņas piedošanu. Bet pēkšņi ieraudzīju, kāds esmu bijis, un vairs nevarēju dzīvot ar sevi — tādu, kāds biju. Biju kļuvis sev derdzīgs, nicināms.

Tagad esmu atguvis mieru — vismaz tik, cik vajag, lai Tev rakstītu. Ar māmiņu par to vēl nevaru runāt. Neesmu pat pelnījis, ka viņa mani uzklausa un mēģina saprast. Bet es gaidīšu. Pacietīgi un mierīgi gaidīšu — varbūt kādreiz tas notiks. Saki to viņai, Kaija.

Ko vēl Tev lai rakstu, mana lielā, skaistā meita? Ir iznākusi gaŗa un skumja vēstule — un gribēju taču Tev tikai novēlēt laimes dzimšanas dienā. Piedod, ja esmu Tevi skumdinājis; piedod manu skarbo vaļsirdību. Vēlu, lai Tava dzīve būtu gaiŗa un skaista, ne tāda, kāda bija lemta mums ar māmiņu. Bet varu to tikai novēlēt; nav manos spēkos Tev to sagādāt. Manas vienīgās ilgas, kaut jūs reiz būtu atkal pie manis un man būtu ļauts atdot kaut mazu daļu mīlestības, ko esmu jums abām parādā. Ne visu — mans parāds Tavai māmiņai un Tev tik liels, ka nekad to nevarēŗu samaksāt.

Tavs tētis.“

Brīdi roka ar vēstules lapu guļ man uz ceļgala. Tad pamanu, ka tā tukŗa — vai vēstuli aizpūtusi vakara vēsma? Nē, Olga to izņēmusi man no rokas un noglabā somiņā. Viņa baidās to pazaudēt.

Saule norietējusi; lejā, krēslainās pilsētas ielās loŗņā sīkas uguntiņas kā dzeltenu biŗu spiets zilā pļavā. Atmiņas par sauli vēl glabā tikai līŗa spogulis, un vāŗa atvizma no tā krīt Olgas vaigā.

Ilgi nerunājam, tikai klausāmieŗ vakara skaņās un raugāmieŗ miglainajā ielejā, kur guļ nogurusi pilsēta. Vecais pāris aizgājis; vāŗerīte uzkāpusi kokā un spoŗām acīm raugās uz mums no augŗta zara.

— Jūs... arī gaidīsiet, Olga? es beidzot jautāju.

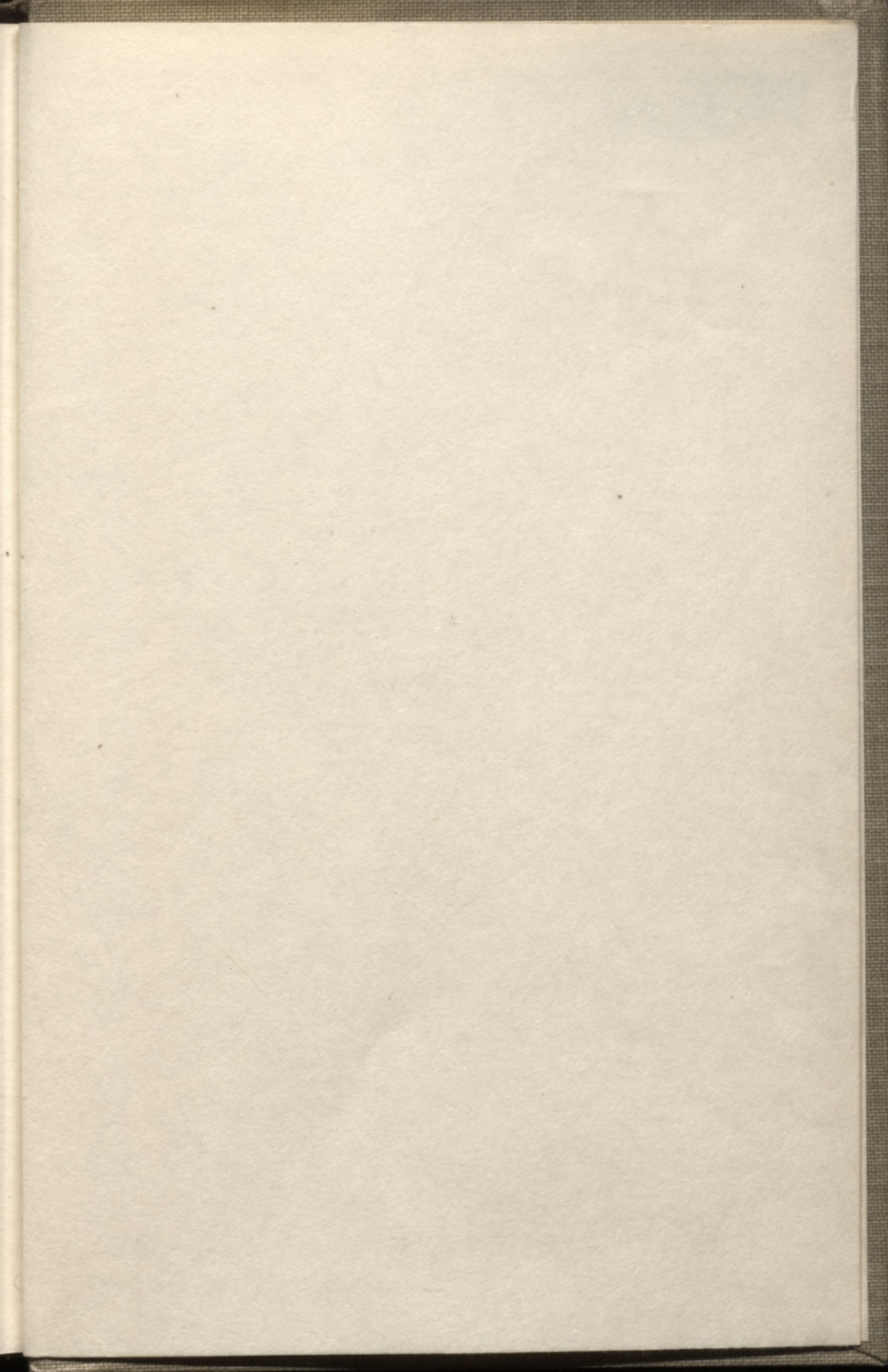
Viņa uzliek siltu, maigu delnu uz manas vēŗsās, sastinguŗs rokas,

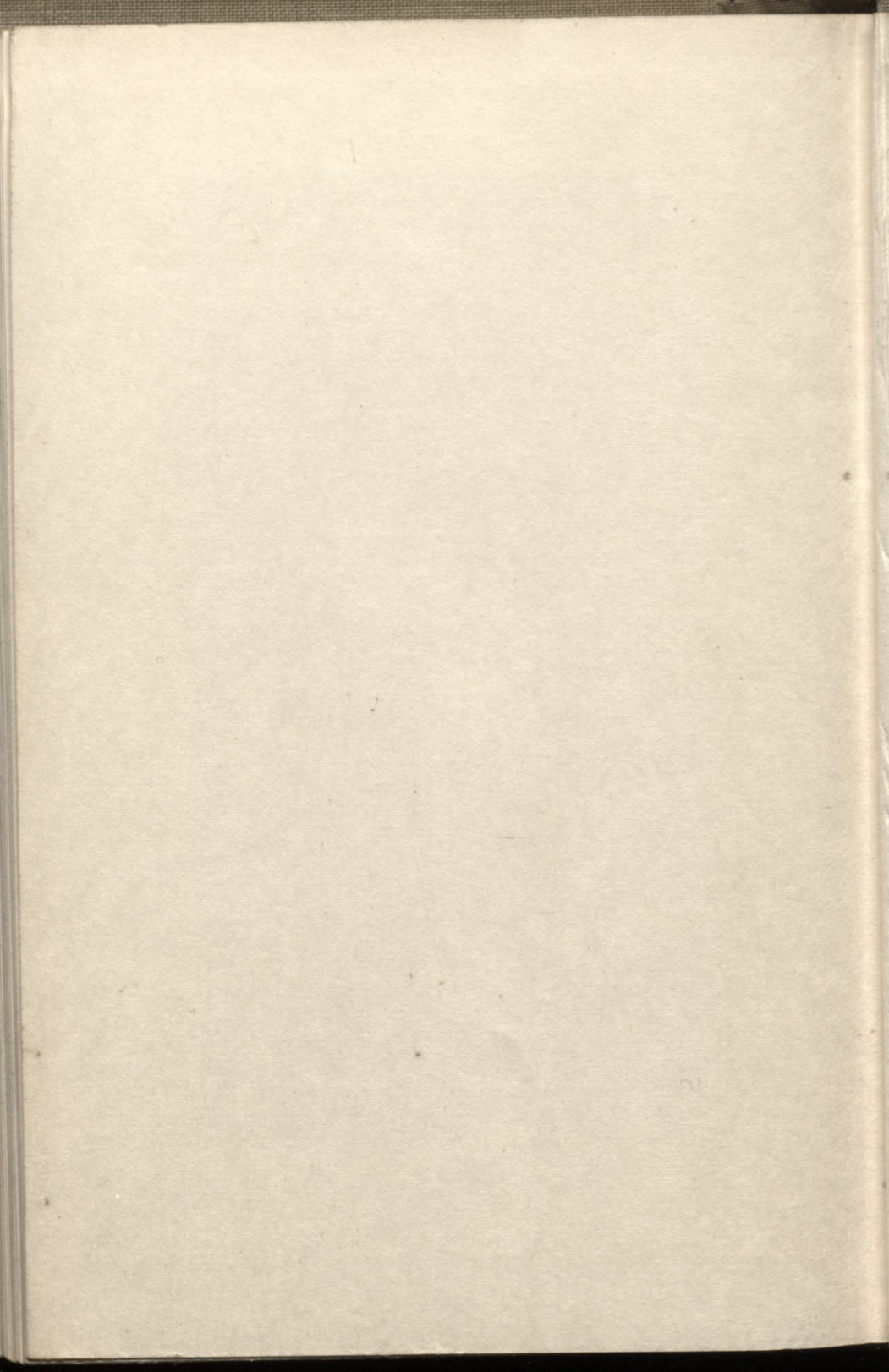
— Jā, Maksi, viņa saka. Gaidīŗu.

Viss atkal ir ļoti klusu. Dzirdu tikai kādu tālu melodiju, sāpīgu un reizēŗ skaistu, it kā sveŗs putns dziedātu vakara dziesmu vai vientuļģis spēlmanģis pūŗtu melnkoka flautā. Varbūt tā skan mūŗu sirdģs.

(Beģgas.)

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306050031

Vāku zīmējis
JĒKABS RASMANIS

V. KĀRKLINŠ

Vācu
dabaszinātne
1960